Український Літопис

1 9 4 6

На правах рукопису.

НА ВІЧНУ ПАМЯТЬ

ГЕТЬМАНУ ПАВЛУ СКОРОПАДСЬКОМУ.

Саме підчас великого "ісходу" української еміграції зі східних частин німецької займанщини далі на захід, "ісходу", спричиненого погибельною, злочинною політикою гітлерівської Німеччини, неублагана доля завдала нам страшенний удар, від якого ми й досі не можемо вповні отямитись: 16.квітня на станції Платлінг підчас повітряного налету тяжко поранено Пана Гетьмана Павла Скоропадського. Від тих ран Він помер 26.квітня, в шпиталі міста Меттен і був там похований на місцевому цвинтарі.

Цілих чверть століття ділив з нами світлої памяти Гетьман еміграньську долю й недолю, жив нашими спільними радощами й горем, працюючи невтомно й жертвено над тим, щоб наблизити радісний день визволення й повороту до Рідного Краю. Почінаючи з весни 1920. року Він очолював рух, який поставив собі метою відновити Українську Державу в її традиційній історичній формі гетьманства. Цей рух знайшов собі ідеолога в особі геніяльного українського мислителя, покійного Вячеслава Липинського. Оточений невеличкою групкою своїх вірних співробітників, відданих українській державницькій ідеї, Покійний Гетьман розпочав своє діло на еміграції серед безвідрадних і, здавалось, безнадійних обставин. Українська еміграція, приголомшена національною катастрофою, дезорієнтована, розбита, втрачали віру сама в себе і в будучність української справи. Загіпнотизована старими, пережитими ідеями й гаслами, вона не могла збагнути, що основна причина всього лиха лежить у ній самій таки, в її неспроможності здобутись на рішучу переоцінку старих, обезвартнених уже, цінностей і пошукати нових шляхів і нових методів державного будівництва. Липинський ясно і виразно вказав цей новий шлях і ці нові методи, але його думки не зустріли широкого зрозуміння серед української еміграції. На тих, хто пішов шляхом, що його вказував Липинський, дивилися як на мрійників і фантастів. Але Покійний Гетьман відчув глибоко душею, відчув своїм здоровим інстинктом, що цей шлях, хоч довгий і тернистий, - одиноко для нас спасенний, і він станув на цей шлях. Так як весною 1918.року, коли Він зважився узяти на себе тягар влади й історичної відповідальности за долю Рідного Краю, так і тепер на еміграції, на чужині, не завагався Він розпочати на-ново діло відбудови. Терпеливо, не зневхочуючись повільним розвитком справи, довгими роками керував Він гетьманським рухом на чужині, зносячи безперестанні наклепи, вигадки, насміх з боку своїх таки земляків, які - одні з нерозуміння, другі - з особистої амбіції чи заздрости, старалися огудити, осмішити гетьманський рух і особу його провідника, скидаючи на Нього причину своїх нещасть, роблячи його відповідальним за свої власні гріхи та по-

милки.

I от сталося те, чого не передбачали ні прихильники, ні вороги гетьманського руху: блідли як осіннє листя старі політичні концепції, в зачарованому колі яких борсалася українська політична думка на еміграції; масово втрачали своїх прихильників партії й угруповання, які перед тим всевладно панували; одні, шукаючи опори й помочи в сусідів, ішли до них у прийми та підсусідки, стаючи фактично знаряддям чужої політики; другі, зневірені й розчаровані, міняли "віхи" і йшли в Каносу до тих, проти кого самі вчора виступали й боролись. Українська еміграція з кожним роком давала все сумніщий образ розтічі, дезорганізації й розкладу. Гетьманський же рух, на диво всім, ріс з кожним роком, пускав коріння не лиш на еміграції, але й на українських землях під польською та румунською займанщиною, перекинувся за океан і навіть на самій далекій Україні, відгороженій від нас новим китайським муром, знаходив собі відгук і гарячих прихильників.

В розвитку цього руху центральною постаттю й движучою силою був сам Покійний Гетьман. Не тому лиш, що він офіційно очолював увесь рух, був його живим символом, але й тому, що величезну частину всієї праці - зносини з чужими політичними чинниками, представництво й заступництво українських інтересів перед широким світом, постійна пропаганда української справи серед чужинців, керування внутрішніми справами гетьманського руху, зносини й листування з сотнями й тисячами людей, - усе це лежало на Його плечах, і найбільше допомагала Йому в праці Його власна Родина: Дружина Пана Гетьмана, Його син і доньки. Це вони ділили з ним усю буденну "чорну" працю на службі українській ідеї. Скромна оселя в околицях Берліна ставала осередком, де сходились нитки українського руху з цілого, можна сказати, світу і звідти виходили вказівки та директиви, як провадити українську справу в ріжних країнах і серед ріжних політичних умов. Високо ставлячи інтереси української культури в широкому розумінні слова, Гетьман піддержував, де і як тільки міг, українську науку, письменство та мистецтво. Це Його заходами повстав у році 1926. у Берліні Український Науковий Інститут, який послужив зразком для Українського Наукового Інституту у Варшаві.

Настала друга світова війна. Передчуваючи, що доля вирішить її не на користь Німеччини, Гетьман вислав .

далегідь свого сина й наслідника до Англії, щоб він там завязував нові й скріпляв давні звязки та був у близчому контакті з заокеанськими земляками. Не маючи найменшої симпатії до режіму, який запанував у Німеччині з приходом до влади націонал-соціялістів, і сам ледве цим режимом толерований, Гетьман здає собі справу з того, що більшість української еміграції й частина західно-українських земель опинились під Німеччиною та що з цим фактом треба рахуватись, бо треба захищати своїх людей, рятуючи те, що можна було ще захоронити. Гетьман добивається легалізації "Української Громади", яка скупчила в собі тисячі української еміграції й яка вибрала Його своїм почесним керманичем. Надаючи величезне значіння Церкві, як одній з основ суспільного життя на Україні, Гетьман звертає особливу увагу на справи Української Православної Церкви й з усіх сил старається скріпити її становище та авторитет в очах своїх і чужих.

Та найбільше праці й зусиль [redacted] поклав Покійний Гетьман для допомоги своїм землякам від початку німецько-совітської війни 1941.р. Як відомо, Гітлер розпочав цю війну, щоб здобути нові терени для німецької колонізації: його метою було захопити в свої руки Україну по змозі так, щоб це був "Раум оне Фольк"; одже треба було знищити якомога більше українців, щоб опорожнити як найширші простори української землі, а тих, хто залишився б, обернути в невільників-кріпаків. Цей пекельний план переводився широко й систематично. Почалося винищування полонених, вимордовування населення, вивіз на невільницьку працю до Німеччини української молоді, яку тримано в жахливих умовах - голодних і холодних; в той же час грабовано і вивожено все, починаючи від запасів хліба й усякої живности й кінчаючи памятками мистецтва. Було оповіщено жорстоку війну "українському націоналізму", під яким розумілися всі прояви української національної свідомости й патріотизму. Німецька адміністрація поводилася з українським населенням так, як колись поводились німці у своїх африканських колоніях в Того, в Камеруні, з тубільцями., заживши собі на увесь світ сумної слави. Українську еміграцію, яка палала бажанням вернутись для праці на рідну землю, туди не допущено, а тих, хто встиг проскочувати - головно молодь - виловлювано й розстрілювано. Весь світ кричить тепер про німецькі жорстокости над поляками, жидами, французами, але не чути, щоб хтось ізгадав про страждання українського народу, про розстріли української інтелігенції, про

спалення цілих сел разом із людьми, про примусовий згін населення цілих областей, про жахливе руйнування міст при відступі. Цей нечуваний по своїм жорстокостям замах німецького імперіялізму на чужі землі оплатив народ мільйонами людських жертв, руїнами міст, історичних памяток і повним знищенням цілих великих просторів.

Руйнуючи й пустошачи Україну, заливаючи її кровю, німці облудно заявляли, ніби вони "опікуються" Українцями. Ця "опіка" виявлялася у видаванні часописів українською мовою, які служили цілям німецької пропаганди, та в уживанні українських радіо-передач з фальшивими, брехливими вістями. Але в тих часописах заборонялось уживати саме слово "українська державність", заборонялося подавати відомості з української історії навіть в німецьких інформаційних виданнях: українці мали бути представлювані як народ без власної історії, без усякої традиції й культури. В такій трагічній ситуації довелося Гетьману виступати в ролі заступника мільйонів безправних і поневолених українців у Німеччині. Тяжко було це й невдячне завдання. Треба було раз-у-раз клопотатись за голодних, безправних людей, добиватись поліпшення жахливого становища робітників по фабриках або у приватних осіб, які їх звірськи мордували; доводилось добиватись, щоб людям дозволено було ходити до церкви, хрестити дітей, доводилось клопотатись про визволення арештованих та інтернованих. Поруч інтервенцій в окремих випадках і за окремих людей, клопотався Гетьман і загально за всіх поневолених та покривджених земляків своїх. Він засилав німецькі уряди меморіялами й протестами, в яких змальовував страшний стан українських робітників і робітниць, яких бито й морено голодом та холодом, з яких знущалися в нелюдський спосіб німецькі посіпаки. Він доводив, що своєю безглуздою й жорстокою політикою німці шкодять собі самі й копають собі власними руками могилу. Меморіяли Покійного Гетьмана - нам доводилося їх читати - дивують своєю сміливістю й високою національною гідністю. Не кожен з нас зважився б поставити свій підпис під цими меморіялами. Коли близькі люди звертали увагу Гетьмана на небезпечність цих меморіялів, для його особи, він казав, що готовий на все, - на інтернування, на увязнення й на саму смерть, бо загинути за свій народ, впасти жертвою з руки його катів, було б найкращим завершенням його праці для добра рідного народу. І він чинив так, як говорив. Дивно було бачити цю людину, яка мала на сво-

їх плечах понад сім десятків років, - вічно в руху, вічно заклопотану й заняту невсипущою тяжкою працею. Во справді тяжко було буквально день-у-день їздити ровером і залізницею до Берліна серед постійних алярмів та налетів, відвідувати ріжні канцелярії й установи, ріжних впливових урядовців, коли треба було когось визволити й порятувати. А в ті рідкі години, коли траплялося залишитись удома, - невинні відвідини земляків, вічні розмови телефоном, писання листів і меморіялів. Надходила ніч, починались алярми, й треба було замісць спочинку йти до бункера... Всі ці тріэоги й тягарі воєнного часу пережив Покійний Гетьман з надзвичайним спокоєм, з чисто козацьким гумором, ніколи не нарікаючи, а навпаки - підбадьоруючи інших, даючи їм собою високий приклад. Меморіяли нашого Гетьмана доходили до верхів урядової Німеччини, діставались до самого фюрера. Але не мали в його ніякого успіху. Цей тупий, упертий фанатик ставився до українців з якоюсь особливою злобою, і ніякі резони не могли промовити ні до його серця, ні до його розуму. На всі представлення у справі становища українців він не реагував ніяк, хіба що даючи своїм посіпакам вказівки ще більше загострити анті-український курс. У деяких підрядних чинників заходи Гетьмана мали більший успіх. Иноді щастило дечого досягти, як наприклад усунення ганебних значків з написом "ост" та заміни їх ознаками української приналежности; щастило спаралізувати випадки особливо яскравих утисків та зловживань; вдавалося полекшити долю багатьох жертв німецької жорстокости й насильства. Зате з якою любовію й вдячністю ставилися наші нещасні люде, закинуті в чужу непривітну землю, до свого Батька й Опікуна, яким був для них покійний Гетьман. Яку силу глибоко зворушливих листів з висловом щирої подяки одержував Він з усіх кутків Німеччини, колективних листів з таборів і від окремих людей. Це було моральною нагородою Покійному Гетьману за Його велику жертвену працю.

Покійний Гетьман уже в 1942.році передбачав неминучий упадок гітлеровської Німеччини, як наслідок її сліпої, безглуздої політики. Він остерігав наших людей, щоб вони не вірили облудним словам і обіцянкам провідників тієї Німеччини, не вірили їх теревеням про якусь "нову Европу", в той час, як на ділі вони несли всім народам жорстоке поневолення. Коли в осени минулого 1944.року провідники німецької політики додумались, що розумніше було б дати українцям замісць неясних баламутних обіцянок якісь реальні

полегкости, і коли вони самі звернулися до Гетьмана, пропонуючи скласти й очолити собою український національний комітет для керування й опіки над усією вільною й невільною українською еміграцією, Гетьман - не для того, щоб вязатися з потопаючим кораблем гітлерівської Німеччини, а щоб рятувати міліони українських людей, прийняв цю пропозицію і склав детально обміркований проект статуту українського національного комітету, поставивши три основні умови: 1/щоб німці перестали дивитись на Україну, як на терен своєї колонізаційної експанзії, а на українців, як на людей низшої раси, 2/щоб вони дали змогу формувати українську національну армію і 3/щоб помогли відбудувати Українську Державу. Але погодитись на ці умови означало для гітлерівського уряду - перекреслити всю його дотогочасну українську політику. Тому вони воліли вступити в переговори з представниками інших українських політичних угруповань, аж поки не знайшли таких, що не ставили так рішучих умов. Що з того вийшло - не будемо про це зараз говорити: воно у всіх нас іще в живій памяті й занадто ще болюче.

Гетьман умер як лицар, як вояк на своїм посту борця за українську справу, за врятування міліонів поневолених людей. Він зійшов з арени життя в один з найтрагічніших моментів нашої історії, зійшов тоді, коли Його розум, Його досвід, Його енергія були нам найбільше потрібні. Така була Божа воля... Він одійшов від нас, але залишив нам усім неписаний заповіт, який можна оформувати словами нашого великого поета про Україну:

"Любіть її во время люте,
В останню тяжкую мінуту...
За неї душу положіть."

Оцінка діяльности Покійного Гетьмана - з часів Його правління на Україні й за часів еміграції - належить до історії; вона скаже своє безсторонне слово тоді, як вляжуться всі пристрасті й замовкнуть суперечки, викликані "злобою дня". Але в наших очах, в очах людей, що були свідками життя і праці незабутнього нашого Вождя, Його образ , залишиться аж поки нашого віку як постать великого українського патріота й борця за високі національні ідеали.

Нехай оці короткі рядки послужать за скромний вінок на самотню могилку вже не першого в нашій многострадальній історії Гетьмана-емігранта, якому судилося полягти на чужій землі. Віримо, що це лиш тимчасовий притулок Його останків - до того часу, коли над нашим Рідним Краєм заблисне сонце свободи. Тоді й останки Гетьмана-Патріота повернуть на

"ясні зорі, на тихі води, у край веселий, між люд хрещений" і спочинуть у рідній землі, яку Він так щиро й глибоко любив.

ОСТАННІ ДУМКИ Й БАЖАННЯ БЛ. ПАМЯТИ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО.

Люди будуть питати, які були останні слова Батька, який був Його Заповіт?

Казати неправду я не хочу. За останні кілька днів і безпосередньо перед смертю мій батько майже нічого не говорив, і мені здається, що він був настільки хорий й мав таку гарячку, що його думки носилися вже в цілком іншій площині. Він був часто непритомний. Чи він думав про смерть, я не знаю. Останніми днями він про неї не говорив. Навпаки, він увесь час балакав про те, щоб їхати далі, що він мусить працювати.

Але для того, що йому стало так зле, особливо ще до катастрофи, під час нашої подорожі, Батько багато балакав, і з його розмов я запамятала деякі його слова, які можна вважати за його останні думки й бажання.

Як я вже раніш писала, він кілька разів казав про те, що почуває, що з ним в скорому часі щось станеться. В такі моменти він мені казав: -"Якби зі мною щось сталося - бережіть Мама й помагайте всі їй. Вона найбільше підтримувала мене в моїй роботі, коли б не вона, я може наробив би багато, багато дурниць. Їй було зі мною не легко, але я не знаю другої людини, яка б без скарг так виконувала те, що за свій обовязок вважала, й яка б ніколи не йшла на які небудь компроміси зі своїм сумлінням. З усіх моїх співробітників вона мені, так сказати, за кулісами, найбільше помагала в моїй роботі для України. Вона робила часто багато, багато такого, про що ніхто не знав і знати не буде, а коли б вона всього того не робила, мені було б дуже тяжко. Я Мама й Вас, усіх моїх дітей, дуже й дуже любив. Коли мене не буде, мусите Мама берегти й її захищати, бо вона про себе

дбати не вміє, вона така скромна й так готова завше все віддати, що її дуже легко образити й заклювати, крім того вона має таку вдачу, що допомоги прохати не буде, а буде сама працювати понад свої сили. Після моєї смерті на її плечі ляже великий тягар. Вона тримає нашу родину вкупі".

"Мій Батько був переконаний, що як тільки частина Німеччини буде зайнята англійцями й американцями, зносини з Данилом дуже швидко навяжуться. Він вірив, що Данило буде вести його діло далі, а Гетьманцям і своїм прихильникам залишав Заповіт за Данилом іти й його підтримувати".

На гетьманський рух мій Батько дивився як на рух, який ніколи припинитися не зможе, бо це не є який небудь конюнктурний рух, але він виростає на природньому грунті, випливає з найглибших потреб українського народу. /Бувало іноді, що на мого Батька з усіх сторон сипалися тяжкі удари, він, одначе, залишався завше спокійний й особисто не почував себе ображеним. Він казав: -"Я так вірю в правоту свого діла й що воно не загине, що я цілком спокійний. Я особистих амбіцій не маю. Я вважаю за свій обовязок робити те, що я роблю. Я покликаний це робити для України"/

Мій Батько завше казав:-"Памятайте, що гетьманський рух не є якою небудь партійною організацією, він є й завше мусить стояти понад усіма партіями. Мій Батько вірив, що самостійна Україна зможе бути лиш тоді, коли вона буде гетьманською, й вдержатися вона зможе лиш тоді, коли Гетьманство буде дідичне, але він усвідомлював собі, що можуть бути такі часи, коли не вчасно буде висовувати Гетьманство в першу чергу. Все треба робити своєчасно. В першу чергу треба завше дбати про інтереси загально-українські й висовувати Гетьманство лиш тоді, коли воно зливалося б з інтересами загально-українськими, ніколи, одначе, не сходити з засад і принципів гетьманської ідеології.

Мій батько усвідомлював собі, що становище Українства в дані часи надзвичайно тяжке, таке тяжке, як ще ніколи, може й не було досі. Він вважав, що не стільки винні тому зовнішні обставини, скільки внутрішній стан самого українства. Українці мусять в першу чергу працювати над своїм внутрішнім обєднанням.

Дуже велику вагу мій Батько надавав Церкві. Він вважав, що коли не буде у нас своєї власної української

Церкви, то не буде й України. Треба, щоб Українці не ставилися байдуже до своєї Української Церкви, а всіма силами підтримували її. Духовенство мусить бути не стільки з українців по походженню, скільки з українців свідомих. На Україні завше грала й мусить грати велику ролю Православна Церква. Українці мусять дбати про те, щоб богослуження провадилося на українській мові. Українська мова, одначе, не мусить бути накинута силоміць. Там, де в парафії більшість віруючих захоче мати богослуження на церковно-слов'янській мові – треба це дозволити. Українська Церква мусить бути строго канонічна.

До Греко-Католицької Церкви мій Батько ставився з великою повагою й вважав, що було б страшним нещастям, якби повстала яка небудь боротьба релігійна між православними й греко-католиками на Україні. Кожний українець мусить триматися своєї батьківської віри, інші ж віри поважати. Всі християнські релігії на Україні рівноправні.

Мій Батько дуже великі надії покладав на українців, зокрема гетьманців, за Океаном. Він гадав, що вони зможуть відограти велику ролю в українській справі. Взагалі його гарячим бажанням було, щоб всі українці, незалежно від того, де вони народилися, чи то на Східній Україні, чи то в Галичині, чи то в Америці й Канаді, або десь інде, тісно обєдналися. Українці зі Східньої України й Українці з Західньої України є дітьми одного народу, було б великим нещастям, якби ворогам українського народу вдалося б поширити й поглибити деякі непорозуміння, які виникають між українцями ріжних гілок, головним чином тому, що люди виростали й виховувалися в інших обставинах. Істотних, суттєвих непорозумінь бути не може й коли непорозуміння є, то вони виникають завдяки амбітности й замалій жертвенности людей, завдяки браку такту й справжньої любови до свого Рідного Краю, завдяки браку державної ідеї.

Українську молодь треба виховувати на принципах християнської моралі. Гетьманці мусять дбати про те, що б в їх рядах царювала чесність і порядність.

Мій Батько хотів би бачити в кожному члені Союзу Гетьманців Державників /СГД/ людину, на яку можна було б покластися як в малому, так і в великому, щоб всі члени були так просякнуті одною ідеєю, щоб вся їх діяльність провадилася б в одному напрямку, щоб навіть і тоді, коли ріжні члени СГД сидять в ріжних місцях, і відрізані один від одного збігом обставин, не робили кардинальних помилок і не сходили б з великого шляху, накресленого Липин-

ським.

Члени СГД є люди, які добровільно, з великого патріотизму, й з глибокого внутрішнього переконання, що СГД у своїй програмі вказує шлях до національно-державного ідеалу, стали членами організації й взяли на себе обовязки, які та організація від них вимагає. В організації вони не мусять шукати для себе якихось вигод та пільг, навпаки вони мусять бути найбільш жертвенні, найбільш діяльні. Виконання їх обовязків є потребою їх сумління.

Хочу тут ще особливо підкреслити, що мій Батько мав незламну віру в те, що шлях, яким він ішов, був єдиним правильним шляхом. Він вірив глибоко в усе те, що він сам проповідував. Він був чесним супроти свого народу. Він ішов шляхом лицарським, гідним великого народу. Нарід український у нещасті, але потенціяльні сили його незмірні. Треба зуміти спрямувати всі його сили в одно річище. Мій Батько до останнього часу вірив міцно в можливість здійснення великої мети. Перед його духовними очима завше стояла велика Українська Держава.

Багато, багато давав Батько загальних вказівок. Що торкається того, що треба було б робити в найблизчі часи, то цілком конкретних наказів він не давав, бо знав добре, що в теперішні часи, обставини на стільки складні, що в більшости випадків кожний член організації, взагалі кожний гетьманець і українець буде сам вирішувати, що йому робити, примушений буде сам проявляти найбільшу ініціятиву. Всі мусять одначе дотримуватися однієї загальної лінії й від неї не відходити.

Батько передбачав, що обставини зможуть скластися так, що не тільки гетьманці зокрема, а українці взагалі, примушені будуть працювати дуже обережно. Він передбачав, що прийдуть, мабуть, часи, коли на довший час не можна буде провадити активно хоча б найменшої політичної роботи. Він не безнадійно на це дивився. Коли б можна було одверто провадити політичної роботи, треба перш за все дбати про збереження кожної окремої одиниці, яка, чи то в скорому часі, чи то в більш далекій будуччині, зможе принести користь загальній українській справі. При всіх обставинах треба дбати про збереження життя кожного українця й дбати про те, щоб не підупадали вони духом і щоб мораль їх залишалася на довжній висоті. Звернути треба буде особливу увагу на врятовання й на полекшення становища українців зі Сходу, бо їх доля буде найтяжча, й вони будуть знаходитися в найбільш безправному положенні.

Мій Батько дуже велике значіння надавав тому, щоб при всіх обставинах провадити далі виховання людей в гетьманському дусі. Щоб був хоча б невеличкий кадр людей, які всі б думали як одна людина, щоб Гетьманці свою ідеології добре знали. Він завше казав, що було б дуже бажано, щоб створена була б спеціяльна комісія, для вивчення й розробки дальшої гетьманської ідеології. Жадний рух без своєї ясно окресленої, скристалізованої ідеології не може бути дійсно життєздатним. Наші ідеї, наші прагнення він вважав за єдино здорові й природні, бо не з повітря вони були взяті й не з голов яких небудь авантурників вони вискочили, а витворилися вони людьми, які історію свою знали й народ український й свою Рідну Землю понад-усе любили.

Мій батько дуже страждав від того, що завдяки багатьом обставинам рух гетьманський не міг розвинутися так, як було б потрібно, й як він міг би розвинутися, коли б вільно було на чужині й на рідних землях працювати без перешкод, але мій Батько серцем своїм відчував, що він має серед українців усіх верств багато, багато прихильників, він почував, що його праця, його думки, ніколи не пропадуть, а знайдуть відгук в серцях усіх справжніх українських патріотів, незалежно до якої б вони партії не належали. Він знав, що його роботу вони будуть продовжувати.

Для мене мій Батько був не тільки Батьком, він був для мене тим, чим був для багатьох українців, чим був для кожного справжнього гетьманця. Він персоніфікував велику ідею. А що є життя людини, коли не підпорядковує вона його ідеї, коли не живе для здійснення цієї ідеї? Мій Батько працював кілька десятиліть над виборенням Украіни для Українців.

Уміщений тут уривок споминів Гетьманівни Єлисавети Павловни Скоропадської взято з її споминів про трагічні дні 8-22.квітня 1945.року, коли загинув блаж. памяти Гетьман Павло Скоропадський, її Батько. Цей уривок містимо за згодою шановної Авторки.

Український Літопис

1 9 4 6

2

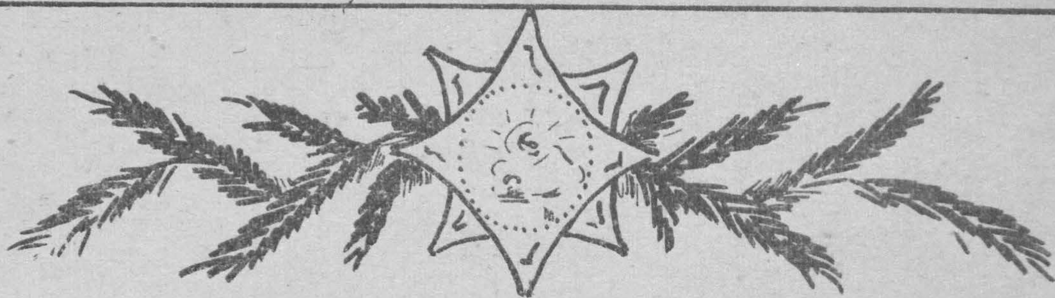

В день Різдва Христового
і наступаючого Нового 1946
Року ми гетьманці засилає-
мо Великій Українській
Еміграції і всім землякам
наше святочне поздоровлен-
ня і бажаємо щасливого
сповнення наших спільних
бажань – Великої
Української
Соборної
Держави

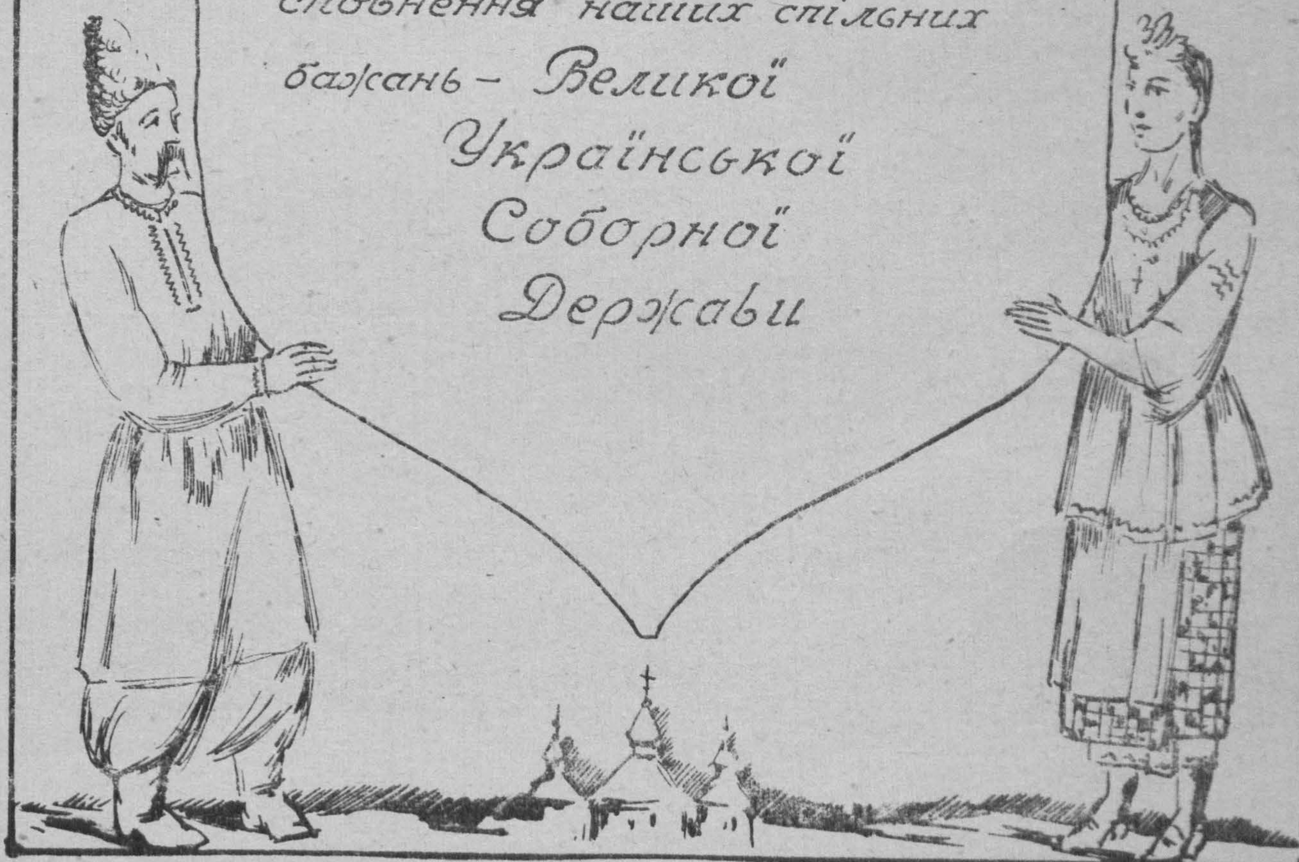

На новий рік.

Годилось би за стародавнім звичаєм привітати наших читачів і прихильників " з новим роком, з новим щастям"! Та тільки як поглянемо на наше життя теперішнє "на ріках Вавилонських", то й слова не йдуть на язик! яке вже там "нове щастя", коли і в минулому році довелося нам усім зазнати саме тільки лихо, саму лишень біду, й жити увесь час під вічним страхом ще гіршого лиха. Пригадаймо тільки, як ми раділи, що розвалюється нова тюрма народів, вибудована в середній Европі гітлерівським режимом, як ми всі тішились, що нарешті й нам усміхнеться золоте сонце кращої долі, тим більше, що кругом чули ми, що наступає свобода для всіх пригнічених та покривджених, - а хто ж був найбільше пригнічений, хто потерпів найбільше за цю останню війну, як не український народ? Це ж через усю його територію пройшов вогняний смерч війни від Карпатів до Кубані, від поліських болот до Чорного моря. Наслідком цієї війни знайшлася тепер на теренах Німеччини така численна українська еміграція, якої ще не зазнала наша історія, так багата на всякі примусові "згони". Із зрозумілих для всіх нас причин певна частина тої невільної еміграції, тих жертв нового "згону", - українських робітників, силоміць загнаних на невільничу працю до Німеччини, біженців, що належать до т.зв. старої й нової еміграції, не може повернутись до дому. Вона опинилась тепер в тяжкому, майже безвихідному стані. Ми стали вигнанцями, і на всій широкій землі нема для нас куточка, де б ми могли вільно зітхнути, почувати себе справді людьми й приступити до праці на користь собі й людям. Нас не визнають навіть за окрему націю й не хочуть зясувати собі, чому з яких причин зробились ми вигнанцями, і чи є в цьому хоч якась вина з нашого боку. Нікому нема діла до нашої нещасливої долі, і хоч нас поки що годують і дають нам притулок, але найохітніще хотіли б скорше нас збутись, куди ми дінемось - усім байдуже, аби тільки ми як найшвидше зникли з їх очей.

Яка ж може бути для нас потіха в нашій нещасливій долі? Що може піддержати наш дух і скріпити якісь надії на кращу будучність? Чи є якийсь пресвіт у тій темряві, що нас обгорнула? Гадаємо, що не зважаючи на все лихо, яке нас оточило, не повинні ми все таки тратити духа й губити надії, бо в найтяжчих обставинах ми довели самі перед собою й перед чужими людьми, що ми є дійсно представниками старої культурної нації, яка має за собою тисячолітню історію, має славні сторінки в своїй минувшині, які малюють героїчну боротьбу за волю й змагання до пресвіти й науки. Здавалось би, що неможе бути тяжчого морального стану, ніж той, в якому ми опинились, а от дивіться: скрізь, де тільки скупчились в більшому числі наші люде, зразу ж повстають нижчі, середні й високі школи, всякі фахові курси, культурно-пресвітні товариства, влаштовуються театральні й мистецькі вистави, організуються парафії обох українських обрядів, повстають професійні спілки, виходять часописи, робляться спроби друкувати книжки... Чи не є це все гарним свідоцтвом нашої культурної дозрілости? І коли б поруч із цим наші люде дали б докази й своєї дозрілости політичної, то певно й наше загальне становище сьогодні було б краще, ніж ні сьогодні. Але не будемо під новий рік говорити про наші внутрішні болячки! Скажемо натомісць, що наш рух до організації, до самопомочи, повинен піддержати в нас духа й дати певну надію, що ми здолаємо п-ребути лихоліття і вдержатись на поверхні життя. Не знаємо, куди закине нас доля, !-чи нам доведеться переселитись в далекі сторони, може й за океан, чи залишимось тут, в старій і не дуже гостинній для нас Европі, але ніде не повинні ми забувати, хто ми такі, "яких батьків, чиї сини", не повинні зрікатись свого імени, своєї мови - і своїх ідеалів. Тоді й чужі люде будуть нас поважати та рахуватись з нами. .

Не раз у нашій многострадальній історії доводилося українському народові переживати тяжкі лихоліття, згадаймо хоча б половецьку або татарську руїну, коли на цілі століття найкращі наші землі обертались в пустиню, і все культурне життя на них завмирало; згадаймо Велику Руїну ХУП століття, коли вся Київщина, ця колиска нашої козаччини, на цілі десятки літ запустіла й обезлюдніла; згадаймо, що перенесла Західня Україна за часів першої світової війни, і що витерпіла Східня Україна протягом десятків років по війні й революції... Але "ще не вмерла козацькая мати", як казали наші предки! Богові угодно було покарати нас за наші національні гріхи, але вповаймо, що не безконечною буде ця кара, що відродиться знову наш народ, що й більша частина теперішніх бездомних скитальців повернеться на Рідну землю, на якій пануватимуть справжня свобода і добробут. І в надії на це витаємо наших читачів і прихільників з Новым Роком та бажаємо їм усім наблизитись в цім новім році до здійснення нашого ідеалу вільної і незалежної України.

Два переломові акти в історії гетьманства

(Квітень 1657 - травень 1933)

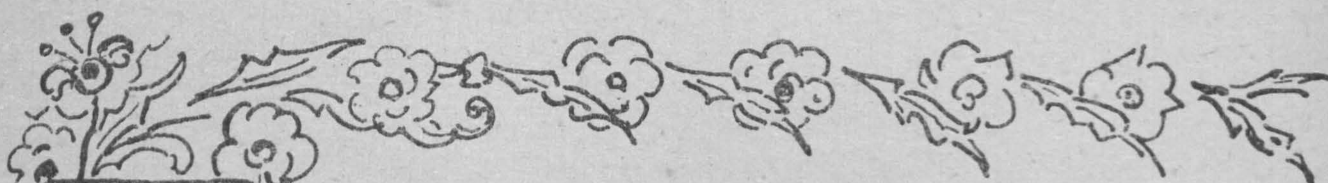

Втілення Ідейного Маєстату Нації в реальну, панучу в Україні Гетьманську династію - доконали дві найдавичайніші індивідуальности старого і відновленого в 1918 році Гетьманства, Богдан Хмельницький і Павло Скоропадський.

Одначе саме розуміння ваги дідичного Гетьманства, його сили й авторитету, значіння переходу булави - влади з батька на сина й його нащадків, позначилося в боротьбі Української Нації не тільки двома державницькими актами творців Української Держави - Гетьмана Богдана, двигуна Великої Української Революції 1648 року, та Гетьмана Павла, творця Квітневого міфу 1918 року, що воскресив і викресав "вогонь святий" призабутої гетьманської традиції.

Ідея Української Трудової Монархії в формі дідичного гетьманства пливе в крові й лежить в кості державно-творчих поколінь від ряду століть. Коріння цієї ідеї сягають світлих часів Володимира Великого. Це ж він перший усунув автономних князів і настановив на їх місце своїх синів.

Ідея Верховного Маєстату Нації в особі дідичного законного Гетьмана вуртує в душах широких українських мас. Вона тільки присипана й придавлена рядом століть чужинецького поневолення та звихнена зразками "спасаючих" націю кличів, що ввели хаос у шуканні "кращих" шляхів і кандидатів. Почуття цієї ідеї живе і діє при кожній спробі творення самостійного життя. Вона підсвідомо прокидається, але не завершившись, гине в морі хаосу й загальної руїни.

Прояви завершення ідеї дідичности позначилися за І. Самойловича й Розумовського. 1757 року провідна українська верства сама домагається дідичности для роду Розумовських, а ще перед тим, Михайло Скоропадський загально вважається кандидатом

на Гетьмана не тільки ізза його особистих заслуг,але й тому, що він був близько споріднений з правлячим уже на Україні Гетьманським родом Скоропадських.А вже дуже яскравим доказом живучости цієї ідеї - це 1918-ий рік,коли сіль української землі,хлібороби -державники покликали на чоло своєї Батьківщини Гетьманського Нащадка- Павла Скоропадського,хоч висовувалося й інших кандидатів.

Суть втілення цієї ідеї дуже добре зрозумів Богдан Хмельницький. За час довголітньої боротьби він переконався що тривкість Української Держави, здобутої його надлюдськими зусиллями й кровю найкращих синів України, зможе закріпити тільки переданням булави - влади свойому синові Юрієві. Цим бажав старий Хмельницький нерозривно звязати свою славу й десятилітні осяги крівавого змагання з іменем сина,який віддзеркалював би силу й авторитет свойого "Богом даного" Батька.

Це диктував досвід його напруги,невпинної борні за кожний відтінок державного фронту, почуття відповідальности й кермування державою, а не "забавою в революцію".

Зреалізуванням своїх "шалених дум" Хмельницький бажав положити край боротьбі за гетьманську булаву,предбачаючи її наслідки:служба цареві й королеві,ослаблення та скомпромітовання Маєстату Нації запроданством виборних гетьманів та смерть Української Держави.І тому Хмельницький вже 1651 року,як підготову до заведення дідичности в гетьманстві, урочистим актом у Чигирині настановив 11 літнього сина Юрія спадкоємцім титулу Самодержавця Козацько-Української Держави.

Коли ж спрямоване вістря заключеного московсько-польського союзу проти України почало ускладнювати положення Української Держави, тоді старий Гетьман ще більше був стурбований долею України, бо й фізично почав підупадати.З весною 1657 року Хмельницький,підупадаючи щораз більше на силах, і передбачаючи збройну розправу між Москвою й Україною, постановив перевести в дійсність свої династичні пляни.Це мало дати Україні внутрішне скріплення і відпорність ворогові.

В місяці квітні 1657 року Гетьман Хмельницький скликав у тій цілі Раду Старшин Війська Запорожського до Чигирина, на якій урочисто офіційним актом висловив свою волю: 16-ти літнього сина Юрія проголосив Переємцем гетьманської булави та своїм Наслідником - Гетьманом Української Держави.

День проголошення Монархії в формі дідичного Гетьманства був для того Володаря таким же днем щастя і віри в могутню майбутність України, як день його тріюмфального вїзду до Золотоверхого. Вїзд Хмельницького до столиці - це був символ побіди над ворогом і створення Держави,- введення династичного принципу мало стати символом непереможности й вічного істнування Української Гетьманської Держави.

І вся Україна так зрозуміла.

На заміти Гетьмана Богадна,що Юрій "молодий розум має" народня дума положила в уста мас відповідь:

"Будем ми старих людей біля його держати,
Будуть вони його научати,
Будуть його добре поважати,
Тебе,батька нашого,Гетьмана споминати.
Дай,Боже, за Гетьмана молодого жити,як за старого".

Саму вістку про іменування Юрія Гетьманом,Наслідником його прославленого Батька, весь народ приняв словами найбільшої радости й одушевлення:" Нехай тая слава буде, що Хмельницький Гетьман"!

Дійсно,втілення верховного маєстату Нації в сина Володаря - Гетьмана, поважаного цілим українським народом,було для для кожного українця зрозумілим,дійсним і незмінним продовженням величі й слави Української Нації. В цьому народ бачив здійснення його туги за постійним Володарем, а не виборним "чорними радами" отаманчиком.

Другого акту, по Богданові Хмельницькому,як наказу й історії і заповіту предківського доконав Гетьман Усієї України Павло Скоропадський.

16 травня 1933 року, в день шестидесятиліття свого народження, Гетьман Павло урочистою заявою надав Гетьманичеві Данилові права до гетьманської булави й звязані з нею обовязки:

"Після мене Провід нашого Діла й всі права й обовязки старшого в нашім Роді переходять на Сина мойого Данила.

Синові Мойому Данилові заповідаю непохитно, до кінця життя, стояти на Чолі Гетьманського Державного діла, а всім Гетьманцям - вірно допомогати Йому в цім.".

З того часу на фоні українського політичного діяння зявилася постать давно нечуваної індівідуальности в особі Гетьманського Сина. І не диво, що на Нього не тільки велика українська еміграція звернула свої очі, але також і чужинний світ. Приняття Гетьманича Данила українцями всіх політичних таборів, церковними достойниками й духовенством Америки й Канади,свідчить, що заповіт Гетьмана Павла знайшов таке зрозуміння серед українства,як тому майже триста років Заповіт Гетьмана Хмельницького.

Це заразом свідчить, що питання ідеї Гетьманства - це не задубілий труп,повз який можна пройти спокійно.Вона поривае і захоплює,вона викликає ненавмсть до віковічного ворога української самостійности, й родить безмежну любов до своєї Батьківщини в кожного українця.

Упадок Гетьманства в 17 столітті й упадок його в 1918 році - це тільки спроба сил, це тільки боротьба за втілення і остаточне його закріплення.

Боротьба за втілення ідеї гетьманства в повнім його розумінні - добігає свойого побідного закінчення. Це вже позначається навіть в цьому, що противники гетьманської ідеї,коли

відкинути накинутий їм "вождізм" являються недоношеними гетьманцями. Їхня недоношеність - це визнання гетьманської ідеї з принципом виборности, яка власне є головною причиною упадка гетьманства й разом з ним Української Держави. Бо ідея гетьманська з запереченням дідичности як головного чинника її живучости,- це тіло без душі, яке мусить вмерти й потягнути знову за собою упадок Української Держави. Але коли вірити в щирість приймання гетьманської ідеї тим табором, і воно не робиться в намірі спекуляції для обдурення своїх же мас, що стають на гетьманську платформу,- то це знак, що цей табор ставить перші кроки визнання дідичного гетьманства.

Бо гетьманська ідея тільки з правом визнання за нею дідичности може діяти - творити! В противному разі: Виговські виступатимуть проти дідичного Гетьмана Юрія, Пушкарі при помочі Москви проти Виговських, Брюховецькі проти Пушкарів, отамани в союзі "пролетарської країни" проти законного Гетьмана Павла, отаман знову ж проти "комісара" в союзі з Польщею і так в безконечність.

ГЕТЬМАНСЬКА ІДЕЯ З ПРАВОМ ВИБОРНОСТИ ВИГЛЯДАЄ ТАК САМО КОМІЧНО, ЯК БИ ПРИМ., ЗАКОННОГО ГЕТЬМАНА ВИБРАТИ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ! ІДЕЯ ПЕРЕСТАЄ ТОДІ ДІЯТИ, А ГЕТЬМАН ПЕРЕСТАЄ БУТИ НЕПОРУШНИМ МАЄСТАТОМ НАЦІЇ.

Тому ми гетьманці, йдучі слідами Гетьманів Хмельницького й Скоропадського, боремось тільки за здійснення Української Трудової Монархії в формі ДІДИЧНОГО ГЕТЬМАНСТВА, як символу СИЛИ й АВТОРИТЕТУ Нації. Виборності, ми протиставимо дідичність. Без цього основного заложення Гетьманства, не може бути обєднана Українська Нація, ані збудована Українська Держава.

ХТО Є СПРАВДІ ЄДИНИМ ЛЕГАЛЬНИМ ВИРАЗНИКОМ ВОЛІ ВСЬОГО

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І ЙОГО ЄДИНИМ ПРАВНИМ ЗАСТУПНИКОМ?

Вже більше як рік серед української еміграції почулися розмови про обєднання про консолідацію українських громадських сил. Почались ці розмови ще за німецької влади, яка, треба це признати, зробила все, щоб тільки не допустити до якогось обєднання Українців, як на самій окупованій нею Україні, так і на еміграції. Але і Українці зі свого боку, треба це також признати, не виявили стільки політичної дозрілости, щоб в ці глибоко трагічні для нашої Батьківщини дні, забути чи хоч відкласти на пізніше свої партійні змагання і амбіції та утворити єдиний національний фронт і єдиний провід. Певна річ, що в умовах нечуваної ще в світі огидної провокації, якою була німецька політика відносно Українців – як за другої Світової Війни, так і перед нею, – тяжко було осягти, навіть ставувши єдиним фронтом, якихсь реальних політичних успіхів.

А всеж таки самий факт обєднання Українців і припинення внутрішніх роздорів мов би для нас усіх велике моральне значіння на будучність, можна думати, відіграв би певну ролю в обставинах, які утворилися на упадку гітлерівської Німеччини. Але таке обєднання не сталося, з чиєї вини – про це могли би розказати діячі т.зв. уенерівського центру.

З приводу новішої спроби вести переговори прообєднання саме члени уряду УНР. звернулись до свого голови п.Андрія Лівицького з доповідю, в якій зясовують свій погляд на становище цього уряду і на завдання, які стоять перед ними в звязку з переговорами про порозуміння і консолідацію українських політичних угруповань на еміграції.

Ця доповідь розрахована очевидно на увагу широких кругів еміграційного громадянства. По суті вона являється аналогією уенерівського уряду і служить свого роду
цілого уенерівського напрямку. З цього огляду вона безперечно заслуговує на ширшу увагу. Ми не маємо бажання полемізувати з авторами цієї доповіді. Наша політична ідеологія дуже різниться від ідеології уенерівців, і сперечатися про наші ідеологічні розходження не час тепер і не місце. Але тому, що доповідь має будь -що-будь інтерес історичного документу, ми вважаєм за потрібне висловити свою думку про основні твердження "доповіді", ми не маємо сумніву в добрій волі її авторів і в їхнім бажанні прислужитися для добра Української Справи, але не можемо залишити без спростовання численних помилок та неточностей, які надто вже рясно розкидані по всій "доповіді". Бо за помилки керування УНР. в минулому доводиться нас всім покутувати щей досі.

Автори "доповіді" кажуть, що "національно-державницький світогляд і методи кожної політичної акції, яку підіймав державний центр УНР, спиралися завжди на тій незмінній долі нашого пра-

ва, яка голосить, що верховна влада і уряд Української Народньої Республіки повстали на Україні з актів безумовного, нічим не вимушеного і не оформованого волевиявлення Українського Народу, з актів, якими Він ствердив свою волю до незалежного державного життя на всіх своїх землях".

Ще живе багато учасників та свідків подій 1917-18 років, які має на увазі "доповідь", і те, що ми можемо зауважити з приводу цього основного її твердження, не вимагає якихось особливих документальних справок, ми можемо зробити історичні справки просто з памяти.

Отже запитуємо: які це були акти, в яких виявилася воля Українського Народу? Очевидно, тут мова про Центральну Раду та її універсали.

Ц.Рада була справді українським революційним парляментом, який в перші місяці свого істнування висловлював пориви й стремління не всього, розуміється, Українського Народу, але в кожному разі тих його кругів, які захопилися ентузіязмом національного відродження. Це було дійсно національне відродження, яке прокинулось із стихійною силою і обхопило було широкі круги українського громадянства. Та на лихо, керівники української політики, які взяли в свої руки провід у Ц.Раді, направили український рух на незовсім відповідний шлях.

Відомо, що Ц. Рада складалася з початку з представників українських політичних партій і груп, які здебільшого тоді ж такй наспіх творились. Національний Конгрес у Київі 8-10 квітня 1917 року, який санкціонував характер партійного представництва в Ц.Раді, певна річ, теж не міг виявити собою волі всього Українського Народу, а виявив бажання свідомих його кругів. Поповнена трохи згодом представниками від зїздів селянського, робітничого й військового, Ц.Рада по суті залишилася партійним, а не всенароднім представництвом, хоч деякі зїзди, як напр. військовий, проголошували, що вони репрезентують "мільйони багнетів", але люде, що в тих зїздах брали участь і які перебувають тепер на еміграції, як що схочуть признатися по щирости, мусять сказати, що всі ті сотні тисяч і мільйони, в імени яких виступали делегати на зїздах, були пораховані дуже приблизно і з великим перебільшенням. А головне, ті, що їх делегували, не завжди ясно здавали собі справу: куди і за для чого вони їх посилають.

Бо чим інакше можна пояснити факт, що вже два - три місяці згодом по зїздах, всі ті "мільйони багнетів" розтанули як сніг на сонці, і коли довелось в осени 1917 р. боронити Ц.Раду від большевиків, то на оборону її не знайшлось повного десятка тисяч.

Ц.Рада поповнилась нарешті представниками національних меншостей: російської, жидівської і польської, себ то членами лівих партій російських, жидівських і польських. Ці партії одначе не більше представляли кожна всю свою народність на Україні, як і українські тодішні партії увесь Народ Український, бо від участи в Ц.Раді були усунені земельні власники, заможніші селяне, буржуазія й значна частина інтелігенції, яка не приписалася до соціялістичних партій.

Було би занадто сміливо казати, що Ц.Рада виявила волю в с ь о г о Українського Народу, але треба признати, що вона дуже зручно використала слабкість російського Тимчасового Правительства й досягла значного політичного успіху, добившись визнання з його боку автономії України.

Та на лихо, в основу своєї діяльности Ц.Рада поклала принцип, який став, як що можна так висловити, її первородиим гріхом: починаючи з літа 1917р., вона взяла різкий лівий курс в земельній та й в інших справах соціяльно-економічного характеру. Немов недовіряючи силі національного українського почуття, що почало прокидатись в народніх масах, і нехтуючи державно-національною українською традицією, керівники Ц.Ради всю вагу поклали на пропаганду соціяльної реформи передовсім в земельнім питанні.

Вони, як влучно висловився покійний Вячеслав Липинський, підміняли поняття України понятям " десятин землі". "Коли хочеш, -мовляв, -здобути панську земельку без викупу, -голосуй за Україну"! Це стало гаслом провідної в Ц.Раді есерівської партії з проф. М.Грушевським на чолі.

Очевидячки тут було бажання не дати випередити себе російським лівим партіям, які спекулювали на землі "без викупу". Щоб уважатись за справжнього українця, треба було удавати з себе соціяліста й стояти за "единий революційний фронт" з соціялістами російськими. Українці-самостійники осмішувались як шкідливі мрійники, або уважались за контрреволюціонерів. Але у Ц.Ради дуже скоро зявився небезпечний конкурет в особі большевиків, які, з одного боку в теорії проголошували право кожної нації на самовизначення "аж до відділення /від Росії/ включно", на практиці проповідували самочинне захоплення панської землі й панського майна, не дожидаючи якихось там установчих зборів.

На цьому грунті Ц.Рада не здолала конкурувати з большевиками, які до тогож проголосили негайне припинення війни і залишення фронту. І от авторітет і вплив Ц.Ради зникли протягом одного - двох місяців. Увесь розмах національного підйому й ентузіязму перших місяців революції виладувався в торгах за автономію з Тимчасовим Правительством та зі своїми "меншостями", і коли большевики, розклавши своєю агітацією українські військові частини й піддуривши населення отруйними гаслами /мовляв, "грабте пограбоване"/, пішли підбивати Україну, то й виявилося, що боронити Ц.Раду з її приятельством не було кому: полки з іменами українських історичних діячів оповістили "нейтралітет ", населення поставилось байдуже, і на заклик Ц.Ради виступила лише жменя патріотів-добровольців. Через те й такі акти, як універсали Ц.Ради з проголошенням Української Народньої Республіки / у федерації з Росією/, а потім з проголошенням повної самостійности, мали саме лиш декляративне значіння. А "засади демократичного устрою" в практиці Ц.Ради привели до того, що на місце зруйнованого старого ладу не отворено твердих основ ладу нового, не заведено порядку та

безпечности,не зорганізовано регулярної української армії на засадах авторитету вищої влади й військової дисципліни; не використана навіть факту У.Н.Р. з боку Англії й Франції, а натомість,за прикладом большевиків, приступлено до переговорів з Німцями про сепаратний мир. Так прийшло до заключення Берестейського миру і до закликання на Україну німецьких та австрійських військ.

Проголошуючи "засади правового демократичного устрою", Ц.Рада фактично віддалася під опіку анті-демократичних імперіялістичних держав,рятуючись від большевиків і збольшевичених елементів українського населення.

Коли пригадати собі все це, то ніяк не можна зрозуміти згадку в "доповіді" про "низку міжнародніх договорів",якими, мовляв,"стверджено було право Українського Народу до незалежного державного буття та до суверенного порядкування всіма справами внутрішнього державного й соціяльного устрою". Якими договорами і з ким саме? Можна назвати хіба один договір у Бересті,як раз із тими державами,які пару місяців по тому," зламали були суверенну волю Українського Народу та накинули йому напіввасальну форму державности,просякнуту чужими,анті-демократичними впливами".Очевидячки,автори "доповіді" мають тут на увазі проголошення 29.4.1918 року Української Держави в традиційній національно-історичній формі гетьманства. Вони не кажуть лише, що ця "накинена і чужа форма державности" за короткий час надала Україні характер справжньої організованої держави, з доброю валютою,упорядкованої,яка скорим темпом ішла до відбудови господарчого життя й до розвитку української національної культури. Забувають вони також згадати,що коли "всенародне збройне повстання Українського Народу" за допомогою большевиків повалило Гетьманську Українську Державу, то в краю запанувала страшна анархія; не пройшло й двох місяців від вступу до Києва нової української влади - Директорії - як ця влада мусіла з Києва тікати, а ще за пару місяців,зовсім залишити територію Великої України, шукаючи притулку в Галичині.

Яке значіння мало супроти цього факту проголошення у Києві 22.I.1919р. Соборности України, коли Галичина старанно зберігала свою окремішність,дивлячись на практику"народоправного устрою Великої України"? І вона мала слушність: уряд Директорії не тільки не подав галицькому урядові в його тяжкій боротьбі з поляками навіть такої реальної допомоги,яку дав йому Гетьман, висилаючи на поміч Бригаду Січових Стрільців, а цей розкладав деморалізуючим прикладом свойого безладдя героїчну Галицько-Українську Армію. Що самі галицькі діячі,учасники повстання проти Гетьмана, признали згодом це повстання за велику помилку,що відомо зі слів покійних Осипа Назарука,Євгена Коновальця та інших визначних галицько-українських діячів.

Очевидна річ, що боротися на два фронти проти Совітської Росії й Польщі для Директорії УНР. було не під силу, і увесь героїзм нечисленних українських військ серед байдужого насе-

лення нічого не міг вдіяти. Не помогли нічого розпачливі зусилля Симона Петлюри, і цей український соціял-демократ,який який ще в початках своєї громадської карери звязав своє імя з літературною обороною жидівства / його передмова до драми Чірікова "Євреї"/, загинув уже на еміграції з руки Шварцгарда, який мстився йому за жидівські погроми українських республіканських військ. Така була жорстока іронія долі!

Витиснутий із своєї території большевиками, уряд УНР кинувся в обійми Польщі, заключив з нею відомий варшавський договір і пішов відвойовувати Київ за допомогою найменш популярного на Україні /спеціяльно на правобережжі/ союзника , зрікшись на його користь західно-українських земель: Галичини,Холмщини й Волині. Польща не забарилася зрадити свого українського союзника. Вона закріпила за собою відступлені їй урядом УНР. землі договором з совітським урядом в Ризі, а українську Армію засадила в своїх таборах за дротами.

Коли ми згадаємо усі ці, так болючі для нас історичні факти,то не тому,щоб нам хотілося кинути докір українським діячам,які несуть відповідальність за всі нещастя,які впали на Український Нарід, за їх вільні невільні помилки. Але ми вважаємо також за неслушне з їхнього боку, коли вони не правильно й тенденційно освітлюють наше недавне минуле. Зрештою коли припустити, що Ц.Рада і Директорія так добре захищали інтереси Українського Народу, то кожна безстороння людина може запитати: чомуж сам Народ так байдуже поставився до тих, хто правно виявляв його волю і не піддіржав його в його зусиллях? Той самий Народ,що виявив таку енергію і завзяття в своїх протисовітських повстаннях 1921-22 років!

"Доповідь" з великим притиском підкреслює діяльність урядуУНР.на еміграції. Не будемо заперечувати, що цей уряд виявив значну рухливість, але коли йде мова про поширення відомостей про Україну перед широким світом і про пропаганду української справи, то тут не менше попрацювали окремі особи і цілі круги,які стояли від уряду УНР.осторонь і звязані з ним не були. Але що стосується чисто політичної діяльности уряду УНР., то наслідки її, мусимо це признати,були з усякого погляду мінімальні.

Тай не могло бути інакше: уряд УНР.опинився фактично в матеріяльній залежности / і моральній / від Польщі. Це не тільки підривало його авторитет в очах Галицьких Українців, які боролися проти польських утисків, але обнижували його повагу в очах чужих політичних чинників,даючи їм підставу дивитись на українську справу як на одне з питань польської політики, а на самих діячів УНР. як на якихось службовців Польщі.

Свій моральний авторитет і значіння єдиного обєднуючого центра уряд УНР. давно вже втратив в очах Української Еміграції як через свою невдалу політику,так і через свій внутрішній розклад. У своїй внутрішній більшости українська політична еміграція давно вже перестала вважати уряд УНР.за "єдину легальну державно- правну репрезентацію України" :

дивиться тепер на нього лиш як на одне з еміграційних політичних угруповань.

Ми гадаємо,що сучасне політичне становище особливо вимагає, щоб ті круги української еміграції,які групуються біля осередку УНР., перестали претендувати на ролю "єдиної легально-правної репрезентації України", а натомість - разом з іншими нашими політичними угрупованнями створили один спільний центр української політичної еміграції,щоб виступити на зовні перед широким світом єдиним фронтом. Допомігши такий фронт утворити, уряд УНР. найбільше б прислужився для загально української справи, і це булоб його дійсною заслугою.

Одірвана більше як 25 років від своєї батьківщини,українська еміграція давно вже втратила якісь "одержані з рук народу мандати" на державно-правну репрезентацію України. Але вона не звільнилася від морального обовязку й на чужині працювати для своєї Батьківщини, бо в імя цього обовязку вона й пішла на вигнання,як еміграція політична.

Для виконання цього обовязку вона не потрібує формальних мандатів. Нова політична ситуація вимагає сьогодні нових форм і методів праці для здійснення політичних ідеалів Українського Народу, який аж тепер, навчений страшним досвідом чужих окупацій,приходить до національної і державної свідомости. Методи відбудови й саму форму української державности, які так уперто обстоюють автори "доповіді", ми вважаємо за перестарілі й недоцільні,ми мислимо їх інакше ніж "уенерівці" Але ми вважаємо за недоцільне сперечатись тепер за ці методи й форми, бо перед всіма нами стоїть одне велике завдання: створити обєднання всіх українських сил на еміграції,для осягнення одної усім нам одинаково дорогої спільної мети. Бо тільки таке обєднання дасть українській еміграції моральну силу й авторитет,щоб заступити інтереси нашої Батьківщини перед усім світом.

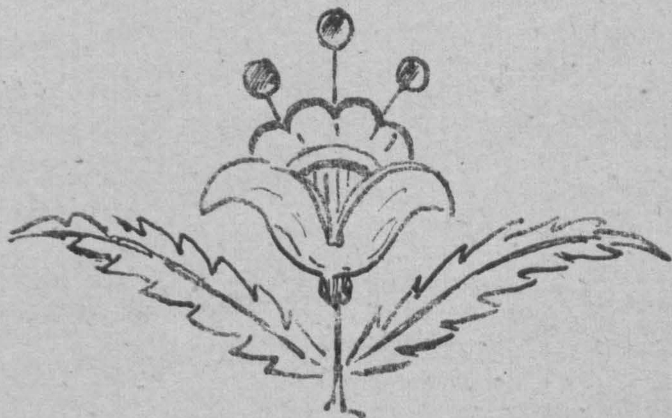

Т.Осьмачка.

"Прощай свободная стихія"
Пушкін.

До Лемківського лісу.

З налитого асфальтом бруку
прийшов я в муці та в журбі
сказати тільки на розлуку:
"Прощай", останнее тобі.

І не тому, що я до гуду
уже чутливіший твого,
але тому, що не забуду
нігде, нігде, уже його.

І, неспокійний, темний боре,
гучніший за моря води,
в твоєму гуці біль і горе
повільно лекшають завжди.

Бо гнешся ти в яри темнотьмущі
і роззявляєш довгий рев,
аби я йшов в найглибші пущі,
до наймогутніших дерев...

І голосу твойого чари
ще заворожують мене
і бачу ще як вітер хмари
через верхи твої жене.

І ті, і ті, немов великі
ключі запряжених борін
ще більші між простори дикі
тепер з Херсону йдуть на Дін...

І так завжди в гудінні-свисті
я слухав заклики твої,
але не йшов по палім листі
у невідомий край.

Бо в горах там, де в соснах мряка
приховує гадючий лаз
я зраджений коханням плакав
у самоті тяжкій не раз.

I з свідками і сліз і горя
було розлуку брати жаль ...
але тепер в кривавих зорях
став над життям моїм москаль!

І через те прощай, стихіє
і гомоном стрічайся з тим,
який на душу гірше діє
між на рої бджодинні дим...

І загратований в граніті
щасливіший напевно є
від ось такого серця в світі
як змучене життям моє.

Бо він у далечінь байдужу
вдивляється чуттям живим
і бачить ту єдину душу,
яка ще журиться за ним...

А я ж куди?...В яку путь сіру
покличу спогад дорогий,
щоб воскресити в серці віру,
що ще й для мене есть боги?...

Нема, нема...Й сердечні муки
мої не гомогять ніде:
на сході батьківськії труни,
на заході ж моя десь жде.

А тут же - тільки те, що треба
чужим музикам на баси
і дивляться у нас із неба
чужі боги неначе пси...

Шуми ж, мій боре, вий протяжно
про вольну волю в цім краю,
бо я забути хочу страшно
розпуку лютую свою!

Криница I944р.Осінь.

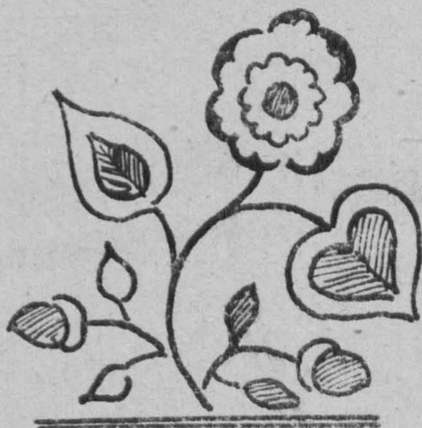

Центральне Українське Допомогове Бюро в Лондоні.

З рамені Українсько-Американського Допомогового Комітету і українського Канадійського Допомогового фонду розпочало активну працю Центральне Українське Допомогове Бюро в Лондоні. Тимчасовим головою Бюра є сотник Канадійської армії П.Панчук, а секретарем Є.Фроляк. Завданням Бюра буде: координувати допомогову акцію; кооперувати з державними установами, які займаються біженцями; в імени українських допомогових комітетів опікуватися та вести моральну і матеріяльну допомогу нашим збігцям.

В склад тимчасової дирекції Бюра входять: від Злученого Американського Комітету Др.Володимир Галан, адвокат Іван Панчук, др. Павло Дубас і Євген Рогач; від Канадійського Допомогового фонду о. Володимир Кушнір, о.С.В.Савчук, інж. В.Коссар, адвокат І.В.Арсенич.

Розшуки.

Михайло Ставничук
Аугсбург З.Шліесфах 35. пошукує: Доц.І.Сандула та п.Ніну фон Басву.

Павло Погасій
Аугсбург З.Шліесфах 35. " Лепеху Миколу, Миколу Євиго та п. полк.Мурашко.

Михайло Ставничук всім землякам та однодумцям з нагоди Різдвяних Свят та Нового Року складає найсердечніші побажання.

Павло Погасій здоровить щиро своїх знайомих і приятелів та побратимів з Новим Роком, бажаючи сповнення всіх мрій.

Український Літопис

1 9 4 6

№3

З НАШОГО ЖИТТЯ.

За останні часи багато з'явилося й ще з'являється нових політичних партій, чи вірніше партійних програмів. Пише, як кажуть, хто тільки не ледачій, бо при нашому національному нахилі до всякої отаманії, це, здається, єдина причина, чому до сьогодні тих партій, чи то пак програмів, є усього 23, а не стільки, скільки є сел та хуторів на Україні. Широкі кола про них навіть і не знають, а в більш вузькому колі політично письменних громадян вони вже не викликають нічієї уваги. От узяти б хоч останній 24-й програм -ідеологію новоопеченої "Української Республікансько-Демократичної Партії". Про неї один з наших досвідчених політиків, прочитавши, висловився, що в тій ідеології "те що вірне, те не нове, а що нове, те невірне". Та все таки ми вважаємо за потрібне зробити до того "програму", виданого під назвою "Наші позиції" деякі зауваження.

На думку авторів чи автора ідеології нової партії, причина її створення полягає в тому, що всі давні партії "збанкротували", через те, що не зуміли прийти між собою до порозуміння, до консолідації; та консолідація й взагалі, на думку ідеологів нової партії, неможлива, одже залишається лиш створити таку партію, яка б об'єднала весь народ... Глузуючи з усіх давніших ідеологів, називаючи їх "безвідповідальними еклектиками від філософії й фантастами", "недоуками від політики", що повигадували різні "придуркуваті концепції", нова ідеологія подає рецепт створення такої всенародньої партії, яка справді приведе нас до здійснення нашого ідеалу незалежної соборної України. Цей рецепт полягає в щедрих обіцянках матеріяльних благ шляхом "перетворення пролетаріяту з кляси неімущих в клясу власників". Але автори "програму" забувають, що справа не лише в матеріяльних обіцянках, але і в структурі та формі влади в державі. Для дійсних патріотів від цього залежить створення власної держави, забезпечення її тривалости, сили, престіжу й авторитету; для амбітних політиків - це забезпечить за ними можливість ще далі провадити на кістках і на крови свого народу соціяльні й політичні експерименти, а для людей, що згубили різницю між добром і злом, - найкраще забезпечить за ними перші місця біля державного "корита".

Що до загального й робітничого питання взагалі не так тяжко було б усім нам прийти до згоди. В робітничій справі, крім акцій, про які говорить і "програм", необхідне, беручі на увагу власницькі й господарські інстинкти українців, забезпечення робітників власною хатою і садибою за допомогою держави й громадських установ. Певна річ, мають бути забезпечені за робітниками всі вигоди і права, осягнуті робітництвом в

найбільш культурних землях. В справі земельній треба йти ще далі. В той час, як автори "програму", не дивлячись на досвід переведених реформ в чужих землях, в Естонії, Латвії, Литві та ін., все ще підходять до цього питання примітивно, по школярські, істнує зовсім науковий підхід до нього. Тепер панує думка, що треба заводити не карлуваті господарства, які ледве животіли б, а такі, щоб селянин мав із них найбільше коористи й добробуту. Справа ця трактується фахоьцями не як справа "партійна", програмово-демагогична, а як справа побудови велитенської високо-рентабельної державної фабрики споживчих товарів і сировини в інтересах всього народа. В той же час має бути забезпечена повна персональна ініціятива і всі спроможности для окремих селян - дійсних господарів землі, не простим арифметичним поділом, як в "програмі" /стільки то землі на стільки то людей/, а побудовою широкого плану спеціялістами [illegible] -екбномістами-інженерами, з поділом усієї землі в [illegible] від природніх і місцевих умов на зони, з урахуванням потреб заводських робітників, умов транспорту, характеру культур, інтесивности господарства і т.д. і вже в залежності від зон мають бути нарізані наділи, але не такі дрібні, коли господарство на них не дає зиску, і тому для держави вони не корисні.

Взагалі в ідеології і в "програмі" їх автори, не вважаючи на свої шумні фрази, допустили багато непродуманого і суперечного з своїми ж власними думками. Та не будемо довго спинятися на їх міркуваннях про справи соціяльно-економічні. А от порушено в їх одне дуже важливе питання - про форму верховної влади: автори пропонують прийняти форму виборного гетьманату. Цю форму вони не вважають за монархічну і самовпевнено твердять, що думка про монархічний характер гетьманської влади "виссана з пальця". Але чому все-таки виборний гетьманат? Класична відповідь: "влада не маєток і в спадок не переходить". Цікаво, чи автор "програму" чув коли - небудь про державне право, про теорію права, про філософію права, і чи задумувався коли-небудь над природою й походженням спадкових прав? Чи може він думає, що співжиття організованих колективів нормується лиш індівідуальним "так мені подобається" або "я так хочу"? Чи не спадало йому на думку, що навіть життя тварин кермується біологічним законом збереження роду? Чи не подумав він, що визначаючи право на спадковість маєтку чи взагалі якоїсь речи, тим більше є підстав визнати психо-біологічну спадковість, яка обумовляє нахил до певної дії батьків, а через те й моральне право на неї; тим більше, коли та дія спрямована в той же бік, як і інстинкт збереження дітей, сім'ї, роду, племени, народу, нації, держави? Чи не за цими основами розвивались громадські норми співжиття людей і з окрема їх права на спадковість? Чи не помітив він у житті, як часто - густо буває "з діда-прадіда

коваль","з діда прадіда хлібороб",по "народженню співець, артист,письменник, поет,маляр... Що ж до спадковости псіхики,вдачи, нахилів, то нема що й казати.

В основу виборности "Програм" кладе ще й такий аргумент: батьки бувають великі, а діти навпаки. Примітом Хмельницький і Хмельниченко". Так, буває. Та не завжди бувають сприятливі умови для здібного й обдарованого чоловіка зробити щось таке,за що його вважали б великим. Родяться лиш здатні,талановиті,а не великі. А все ж таки найчастіще родяться здатні до того, до чого здатні були й батьки. Хиба Хмельниченка була лиш в тому, що він був ще молодим і недосвідченим , щоб вдержати булаву підчас великої зовнішньої завирюхи. Більша хиба була з боку розумного й досвідченого Виговського.Козаки мали більше рації,кажучи:"нехай тая слава буде,що Хмельниченко гетьманом" От саме в цій глибокій мудрості й полягає найглибша суть спадкоємства влади.Та,на жаль, автори "Програму" цього нерозуміють, як і не розуміють того, що навіть талан і досвід ніщо в порівнанні з сталістю,яку дає державі свідомість народу й окремих амбітників, що боротьба за владу виключена. Старий Хмельницький добре розумів, що він діяв, визнавши своїм наступником молодого Юрася, а не досвідченого Виговського чи когось іншого з поміж своїх співробітників.

Наш визначний історик і соціолог В. Липинський зовсім слушно писав:"в творчій національно - державній традиції гетьманства дві його прикмети показали себе в житті нації шкідливими: його виборність і залежність від чужих держав. І як раз ці дві прикмети творець гетьманської ідеї, великий гетьман Богдан Хмельницький намагався усунути.Коли вся сила гетьманства,все його величне,творче дінамічне значіння для нації лежить в творчій силі його образу цілої державної національної традиції, гетьманом може бути тільки той, хто на підставі традиційного дідичного права ту традицію персоніфікує".

Аторам "програму" також не до вподоби,що у відбудові держави Липинський вважав за можливе використати нащадків колишньої козацької верстви. Певна річ, що Липинський не має на увазі панування якоїсь упривелейованої верстви або касти.Він ясно каже, що провідною верствою, справжньою національною аристократією в дійснім розумінні цього слова / з грецького"арістос", що означає "найкращий"/ мають бути "найкращі з хліборобів,найкращі з організаторів і робітників індустрії, найкращі з організаторів духового життя - інтелігенції,найкращі з провідників збройної сили нації,одже не привилеї ані протекції, а здібности,мужня вірність,

особиста праця й заслуги вирішують становище кожногогромадянина. А коли оглянимось на нашу минувшину, то чи не нащадки колишнього козацького стану, що захищали й боронили свою козацьку гетьманську державу в 17 - 18 століттях, стали творцями нашого національного відродження на порозі 18- 19 століть? і коли ми маємо зараз розвинені й збережені духові скарби й саму національну свідомість, і коли самі автори "програму" вивчились писати українською мовою й вважають себе за свідомих українців, то чи це не діло цих нащадків козацької верстви, до яких тепер ці автори виявляють свою зневагу і призирство?

На останку - приклад з чужого життя. Автори "програму" чомусь не звернули уваги на найпоступовішу й справді гідну подиву державу - на Англію, де не вибірають короля. Чому ж треба нам вибірати гетьмана? Чи ми культурніші за англійців, чи наш державний апарат буде кращий за їхній? Автори звичайно можуть сказати, що для кожної культурної людини природно прагнути мати в себе наймодернішу державу,та що вибори забезпечують мати кращого гетьмана. Але,на жаль, до модерних форм ми ще цілком не готові;знову будуть експерименти, а що до кращого гетьмана, то напевно скоріше ніж нездібний по спадкоємству вийде вийде спритний та підлий по виборам. І чи не виборність після Богдана привела в нашій історії до руїни,до появи всяких Брюховецьких,Суховіїв,Ханенків?

Ми вже дописували ці рядки, колись ось попалась нам "25 -та" програма, ще один свіжий рецепт,як будувати державу, в формі " Декларації Українського Об'єднання про Українську Народню Державу". Це вже якась містика:"Всеукраїнське Об'єднання прямує до узгіднення дії партій напрямків і найширших народніх мас у надпартійному всенародньому руховi". Воно є "виявом ідеальної волі народу, втілює в слово і в дію найглибші його прагнення і найсвятіші ідеали".Його метою є створення "Української Народньої Держави",яка буде"твердинею міжнароднього ладу і заняти центральне місце у східній Европі і буде основою рівноваги між Европою й Азією. І багато ще гарних перспектив для України,як в її зовнішній міжнародній ролі,так і що до внутрішніх відносин малює нам "Декларація", але,на жаль, не одкриває секрету,як того всього досягти, збуваючи запити цього рода загальними словами, мовляв, "Україна повинна в сучасний момент вести чинну політику і доложити героїчних зусиль, щоб стати підметом міжнародньої дії". Не трудяться автори "Декларації" й "формою правління"в цій майбутній ідеальній державі: мовляв,форму правління "визначить народ",а центральним органом влади буде Всеукраїнська Найвища Народня Рада, що складатиметься з найкращих синів народу" Коротко і просто.

Н.С.

ГЕТЬМАНИЧ ДАНИЛО ПРО СМЕРТЬ СВОГО БАТЬКА.

Пан Гетьманич Данило в звязку зо смертю свого Батька, блаж. пам'яти Гетьмана Павла Скоропадського, прислав до редакції часопису "Український Робітник", що виходить у Торонто /Канада, Онтаріо/, листа, який надруковано в тому часопису в числі з 21. вересня 1945 року. В листі цьому читаємо:" Не буду багато розводити про те, як ці відомості мене вразили. Скажу тільки, що Батько був із усіх людей до мене найближчий. Завдячую Йому все, чим я є; з'окрема, що я став на український шлях і буду на ньому до кінця стояти.

"Дуже болить мене, що я не міг бути з Ним підчас Його останніх хвилин, щоб Він знав, що я з Ним і що буду непохитно продовжувати Його й наше діло. Але така була, очевидно, Божа воля...

"Про смерть Батька прошу ласкаво довести до відома нашого загалу, в формі, яку знайдете відповідною. Був би вдячний, коли б наші отці духовні й наші земляки згадали Його добрим словом по церквах і на зібраннях, бо він незломно стояв на українському шляху, не дивлячись на страшні труднощі останніх років перед війною, а особливо підчас неї, завжди працював для України, не покладаючи рук і в світлу будучину нашої землі глибоко вірив".

-:-:-:-:-:-:-:-

ГОЛОС ПЕРЕСТОРОГИ.

Ні для кого не є таємницею, що в Українській Автокефальній Православній Церкві не все гаразд. Майже увесь єпископат У.А.П.Ц - девять єпископів з митрополитом на чолі опинився на еміграції й перебуває в зоні американської окупації. В цій же зоні перебуває коло пів-сотні священиків, які стоять на чолі парафій по таборах, так що ні один значніщий осередок, де скупчилось більше число православних українців, не позбавлений душпастирської опіки. Та, на жаль, серед самого проводу Церки, серед єпископату, нема згоди: повстали окремі групи, які мало що не поборюють себе взаїмно, стають в опозицію до митрополита, не рахуються з канонічною юрисдикцією окремих єпископів, настановлених на певні области. На скільки нам відомо, розбіжности, які виявились серед єпископату У.А.П.Ц., не мають під собою якогось ідейного грунту і носять скорше характер непорозумінь особистих. Одначе сам ко собі той факт, що ці розбіжности виявляються на чужій землі, перед очима в чужинців,- дуже сумний. Яку повагу, який авторитет може викликати невідповідне поводження членів православного єпископату в очах предстаників інших християнських церков та обрядів? Уже не кажемо про те, що серед самого православного духовенства, серед священиків, оці непорозуміння поміж ієрархами викликають велику спокусу й підривають церковну дисципліну. А що вже казати за людей світських, за саму паству?

Завдання духовенства на еміграції дуже важливе й відповідальне. Воно має виконувати не тільки свої душпастирські обовязки, не тільки дбати про піддержання віри й християнської моралі, особливо серед молодшого покоління, яке в своїй більшости /маємо

на думці-східну Україну/ виростало поза впливами християнської церкви: воно повинно помагати культурно - просвітній праці, яка ведеться по таборах і служити ділу національного освідомлення. Ясна річ,що коли серед духовенства,на його верхах,нема згоди, нема солідарности,то й його праця,про яку мова,не може йти успішно.

Не наше -людей світських - діло втручатись до внутрішнього життя церкви, а тим більше не наше діло давати якісь поради її високим достойникам. Але не можна далі мовчати,коли чуємо звідусіль вияви незадоволення, чуємо нарікання.Одже,як це нам ні сумно та прикро,але не можемо не перестерегти тих,в чиїх руках спочиває провід У.А.П.Ц., що справа може дати дуже небажані й шкідливі наслідки як для самої У.А.П.Ц.,так і для української справи взагалі, як що цей провід не зробить у себе порядок,не прийде між собою до згоди. Тут повинні відступити на задній план усі амбіції,усі приватні інтереси, всяке бажання здобути собі популярність, коли діло йде про рятунок вищих духових цінностей,які дорогі всі вірним синам Православної Церкви. І треба взятись за діло внутрішнього оздоровлення негайно, поки ще розбрат і непорозуміння не зайшли так далеко,що вже пізно буде їх затамувати. Віримо й надіємось, що наш голос перестороги почують ті, кого це в першій мірі стосується, і хто відповідає за долю У.А.П.Ц. перед Богом і перед людьми.

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

СОН -НЕ СОН.

/Фантазія/

Ви,Лицарі Великої Руїни,
Що прагнули розшарпану Отчизну
З'єднать,скріпить і захистить!
Де Ваші неоплакані могили?
Де ділось все?

Л. Старицька - Черняхівська.

До пізньої ночі сижу над пожовклими шпаргалами й вичитую з них наше минуле.Прихильний до мене директор архіву позичив неофіційне-до завтра переглянути ці документи,і я поспішаю, щоб завтра занести їх на своє місце до архіву.Лиха доля хотіла,щоб джерела нашої історії збереглися лиш по чужих сховищах:московських,польських,та інших. Чому так? А деж наші національні архіви, де наші власні збірки документів? Вони всі знищені: походна канцелярія Богдана Хмельницького попала до рук поляків під Берестечком; увесь гетьманський архів разом із клейнодами Тетеря завіз до Польщі і доля його невідома; Дорошенко мусів відіслати свій архів до Москви перед своєю капітуляцією; архів Мазепи спалили москалі в Батурині в трагічні листопадові дні 1708 року; нарешті пожежа знищила в 1782 році у Глухові гетьманський архів 18.століття. І так залишилися ми без власного державного архіву й черпаємо тепер відомости про нашу історію з чужих архівів, з чужих рук. Тому не раз бачимо свою історію немов у кривому зеркалі: скільки то збереглося донесень і звітів московських послів,післанців просто шпигів про українські справи; завалені ними цілі полиці по московських архівах.Але в тих реляціях та донесеннях писалося про все з московського погляду на наші справи,так як на них дивились самі москалі і як їх вони оцінювали. Те саме й щодо архівів польських: ще перед останньою війною архіви Варшави,Кракова,Львова,Познані були повні матеріялів до нашої історії,звісно, з польського тандпункту писаних.А коли і в московських і в польських архівах траплялися документи українцями писані,наприклад, листи наших гетьманів, то це були дипльоматичні документи, писані,звичайно, в тоні чисто офіційному. Доводиться тепер вивчати нашу історію з чужих,як оказано,рук,вишукуючи істринну правду, не викривлену крізь чужу,во-

рожу,призму...

Я працюю в одному польському архіві. Сижу цілий день, і директор дозволяє мені брати дещо з собою на ніч, бо не востигаю.Сижу пізно вдома, вчитуюсь,розбираю пожовклі шпаргали, стараюсь зрозуміти стародавнє письмо,часом дуже нечітке і нерозбірне; дещо переписую,дещо винотовую.Тепер я працюю над історією польсько-української війни 1671 року. Вона мало освітлена в нашій історіографії, а проте вона така цікава,повна захоплючих моментів! Я дивуюся, що наші поети й драматурги так мало цікавляться своєю історією, а вона ж дає стільки вдячних сюжетів...

Коронний гетьман Собеський,майбутній король, не міг помиритись з утратою правобережної України. Він скористувався з дружнього нейтралітету Москви і рішив одвоювати Правобережжя, де в Чигирині засів гетьман Петро Дорошенко,що боровся на всі фронти, рятуючи ідею соборної незалежної України.Всі об'єдналися проти Дорошенка: Москва,на бік якої передався з Лівобережними полками Демко Многогрішний; Польща, яка тільки й жде слушного часу, щоб кинутись на Дорошенка; ворохобники-запорожці,що раз-у-раз висувають своїх "покутних" гетьманів, які визнають зверхність кримського хана,як Суховій, або польського короля,як Ханенко. Союзники чигиринського гетьмана-татари й турки непевні й зрадливі. Сили правобережної України виснаженої довголітньою війною,зовсім слабкі; колись вона пишалась многотисячними полками, а тепер не може виставити й десятка тисяч козаків.І держиться гетьман лиш найманими полками серденят та найманою ж татарською кіннотою. Але населення Поділля тримається ще твердо. Це погранича козацької землі найбільше зазнало лиха та руїни, але ж і загартувалося,не піддається. Йому символом стала героїчна оборона Буші, де жінка сотника Завістного висадила себе і цілу фортецію в повітря,щоб не датись ворогові. Цим вона на віки прославила ім'я української жінки. От і тепер: коли Собеський розпочав свій наступ,йому доводиться брати штурмом кожне місто,кожне містечко; люди збігаються з околишніх сел до якогось міста,"сідають на смерть" і воліють загинути, а не піддатись.Одначе польська артилерія, німецька піхота в польській службі,чужоземні інженери,що знають останні винаходи військового мистецтва, -перемагають, і місто падає за містом.

Але бориться завзято Кальник,полкове місто над річкою Собом,на пограниччі Поділля й Київщини. Ось я читаю польські реляції про його облогу. Місто стоїть на горі,яка кручею нависла над річкою, що розлилася широким ставом; з двох боків прилягає до міста болото,через яке нема переправи. Люди збіглися з усієї околиці, попаливши свої оселі, своє майно, забравши з собою лиш сем'ї. Залога в Кальнику невелика:нема й тисячи серденят.Але їм помагає ціле населення.Люди ніч і день вартують на окопах,щоб відбити несподіваний штурм. Ворожі бомби падають на соломяні стріхи,але жінки,що теж стоять на чатах,зараз же гасять вогонь мокрими груднами. Всі держаться твердо й сподіваються допомоги від гетьмана. Собеський з сво-

Їм штабом розташувався в недалекому містечку Іллінцях і сам керує облогою. Поляки пускаються на всякі штуки. Стараються піймати "язика", щоб на тортурах дізнатися про стан міста, або підсилають шпигів, щоб виманити когось із козаків і випитати про військову силу обложенців. Але козаки живими не здаються. "Вперті, пся крев, пише Собеський до одного приятеля: от уже кілька тижнів стоїмо під цим проклятим Кальником, а й досі не вдалось ані одного козака намовити до зради!" День і ніч гупають важкі гармати, бомби і гранати падають на місто. А що ж гетьман? Чи забув про свій вірний Кальник, чи може сам немає сил?

Раптом серед глухої ночі джура будить Собеського: десь далеко в степу запалало багацько вогнів, так наче розташувався військовий табор. Свої чи чужі? Собеський поспішно вдягається й наказує війську лаштуватись до виступу. Та ще не встигли полки вишикуватись, як прибігає сторожа й доносить, що це козаки. Так це козаки: гетьман Дорошенко прислав одного з найкращих своїх полковників, Ярему Петрановського, на відсіч, на виручку Кальника. Петрановський - родовитий український шляхтич і служив у польському війську ротмістром. Але озвався в ньому голос крови, і він став на службу українському гетьману, так як це зробив одночасно з ним Мазепа та ще чимало українських шляхтичів. На українській службі він скоро визначився, і тепер гетьман дав йому відповідальне доручення: пробитись через ворожу армію й визволити хоробрий Кальник. Дав йому дві тисячі козаків - більше не міг, - та ще пару тисячів татарської кінноти. Ще сонце не зійшло, а вже вороги зійшлися в крівавому бою. Польські гусари з леопардовими шкірами за плечима, драгуни з довгими шаблями, що б'ються і в кінному і в пішому строю, налетіли на козацький табор. Але Петрановський не дав себе заскочити: він уже давно на коні й керує боєм. Відбили козаки перший ворожий натиск, вдарили у протинаступ і стиснули польську кінноту. Орда заверещала диким голосом "Алла, Алла!" і кинулася на поляків з флангів. Подалася назад пишна польська кіннота, і на її плечах козаки підступили під Кальник. А там уже постерегли, що наспіла довго ждана поміч, розкривають скоренько брами і радісно вітають своїх визволителів. Татари кинулися в плав через став, і багато їх там потонуло. Але місто Кальник врятовано. Гордий та пишний коронний гетьман знимає облогу і відступає. До історії українських визвольних змагань вписується нова славна сторінка...

Чи це я вичитав у шпаргалках? Чи це я заснув, стомлений над працею, і це мені ввижається у сні? Як що це був сон, то який гарний!

Літописець.

ХРОНІКА

UKRAJINSKI DOPOMOHOWI KOMITETY POZA NIMECZCZYNOJA

w Londoni: Central Ukrainian Relief Bureau
218 Sussex Gardens, Paddington, London, W 2

w U.S.A.: The Ukrainian American Relief Comitee,
847 North Franklin Str. Philadelphia, Pa.

w Kanadi: The Ukrainian Canadian Relief Fund
P.O. Box 2136, Winnipeg Man. Canada.

w Argentyni: Comitee Ucrainiano en la Rep. Argentina.
Casilla de Correo Central, 3132 Buenos Aires

w Szwajcarji: Association Suisse d'aide aux réfugiés
d'origine ukrainienne, 4. rue Charles
Bonnet, Genève.

w Belgiji: Comité ukrainien de secours en Belgique,
Bruxelles, 24 Avenue Livingstone.

УКРАЇНСЬКІ ПОСЛИ В КАНАДІ ЗАСТУПАЮТЬСЯ ЗА ВТІКАЧІВ.

В Канадійському парламенті в Отаві є тепер двох українських
послів: А. Глинка і Ф. Заплітний. Вони виступили недавно в оборо-
ні українських утікачів у Європі. Посол Глинка у своїй промові
виступив проти примусової висилки втікачів на батьківщину, кажу-
чи, що така висилка незгідна з засадами, проголошеними в Атлан-
тійській Хартії, яку затверджено на нараді в Ялті. Він поставив
домагання, щоб канадійський уряд звернувся до урядів англійсько-
го та американського з предложенням припинити примусову репатрі-
яцію втікачів. Кілька день пізніще виголосив довшу промову в обо-
роні українських утікачів у Європі посол від англійської урядової
партії Токер. Між інш. він сказав: " в Західній Україні були тисячі
людей, які вірили, що кінець війни принесе їм Вільну Україну. Во-
ни хотіли свободи. Вони були проти прилучення до Совітів, були
проти комунізму, але через те їх почали називати не антикомуні-
стами, а фашистами. Бо в Європі є тепер така тенденція, що як чо-
ловік є проти комунізму або був в якийсь спосіб проти прилучення
до Совітів, то його називають фашистом! Я скажу, що ми також не
[illegible]мо. прилучення до Совітського Союзу, але нам дуже неприємно,
щоб [illegible] через те прозивали фашистами! І тому я закликаю наш уряд

~~поміж українське військо~~ немає нічого спільного з насильним передаванням людей в руки тих, від яких вони бояться своєї ліквідації".

/"Вісті Укр.Допомогового Комітету в Бельгії",1945,ч.4./

Др. ЛЬОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ, колишній посол до галицького сейму і до віденського парламенту,що живе по-над 20 років у Злучених Державах Північної Америки, об'їздить тепер,як речник Українського Конгресового Комітету, з рефератами про українську справу і про долю втікачів та евакуованих українців в Європі, більші українські скупчення в Канаді.Досі зробив він у цій справі понад 20 віч, на яких переведено збірку на допомогу українським утікачам у Європі. Промови Д-ра Цегельського,як видко з української преси в Канаді, роблять величезне враження на слухачів.

/"Християнський Шлях"ч.3./

ПАНАХИДИ по душі бл.памяти Гетьмана Павла Скоропадського були відслужені по таких містах: 4 червня 1945р. в церкві на цвинтарі в Меттені, де похований Пан Гетьман, відслужив о.Онуфрій; в червні були відслужені панихиди в православній і греко-католицькій церквах м. Авгсбурга; 12 серпня відслужено спільну панахиду в м. Ашафенбургу -православну /служив о.Олександер Попов/ і греко католицьку /служив о. Данилюк,І.Ящук,о.Веселовський і о. Бачинський/; 25 жовтня відслужено панихиду в греко-католицькій церкві св.Володимира Великого в Брюселі; крім того, як нам відомо, відправлено панихиди в Парижі,Мангеймі і Гановері.

ЦЕНТРАЛЬНЕ УКРАЇНСЬКЕ ДОПОМОГОВЕ БЮРО в ЛОНДОНІ.

Цією дорогою подаємо до відома, що в Лондоні, Англії, заснувалось Центральне Українське Допомогове Бюро, котре має за завдання:

І.Координувати допомогову акцію для українських допомогових комітетів та інституцій.

2. В імені і з рамени цих допомогових комітетів опікуватися всіма українськими збігцями і переміщеними особами.

3. Кооперувати і співпрацювати з УНРРА, Союзною Контрольною Комісією, і всіма Урядовими Управами Союзних Націй які мають подібне завдання.

4. Допомагати українським родинам в Канаді,Америці та інших Союзних Державах в їх пошукуванях родин і кревних, і навпаки.

5.Інформувати всіх заінтересованих і служити порадою.

Згадане бюро засновано ініціятивою Українського Канадійського Допомогового Фонду, афілійованого з Канадійським Червоним Хрестом,і Обєднаного Українського Американського Допомогового Комітету,заінкорпорованого державним законом з дня 22.IX.1945.

За різними інформаціями просимо звертатися до Бюра на,подану адресу. Рівночасно будемо вдячні за всі можливі інформації відносно українських збігців і переміщених осіб, передовсім адреси таборів в яких находяться українці з поданням загального числа всіх українців в них,назвиська й адреси поодиноких осіб,тощо.

З братнім привітом: За Управу Центр. Укр.Допомогов.Бю

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК.

На еміграції опинилось багато українських науковців. Майже всі галузі теоретичних і прикладних наук мають серед неї своїх представників. Особливо широко представлено українознавство: археологія, історія, мистецтво, мова, історія письменства, етнографія. Умовини для науквої праці для науковців на еміграції дуже несприятливі: життя по таборах, брак бібліотек і взагалі книжок, відсутність засобів і можливости друкувати свої праці, все ці, здавалось би, мусіло спаралізувати всяку наукову діяльність. А проте наші вчені не хочуть сидіти марно, без діла, і в найбільш несприятливих умовах життя стараються працювати для розвитку української науки. Серед науковців Авгсбургу та його близших околиць виникла ще в падолисті минулого року думка заложити наукове об'єднання в формі "Української Вільної Академії Наук". З огляду на особливі умови еміграційного життя було рішено переводити організацію Академії не згори – через утворення спочатку керівничого центру, а частинами, по групах, які потім об'єдналися б в одну спільну наукову асоціяцію. "Тимчасове положення про Українську Вільну Академію Наук", вироблене ініціятивною групою в Авгсбурзі, передбачає такі основні засади Діяльности Академії: 1. Українська Вільна Академія Наук /УВАН/ об'єднує з метою виключно наукової праці всі творчі наукові сили, що визначилися своєю працею або чинною науково-організаційною діяльністю і що працюють на еміграції, незалежно від місця їх осідку, фаху і наукового ступеня. 2. Члени У В А Н об'єднуються по групах, які відповідають ширшим чи вузшим ділянкам знання. 3. Групи У В А Н закладаються в міру наявности бодай трьох членів даної широкої чи вузшої групи. 4. За основу при створенні груп У В А Н кладеться ініціятивна група з колишніх окремих наукових інституцій, їх частин, чи навіть з окремих їх членів /Академія Наук, університети, інші високі школи, наукові товариства, інститути, музеї тощо/. 5. Створена група УВАН сама переводить шляхом обрання дальше групування наукових сил навколо себе".

Першою зорганізувалася "Група передісторії та ранньої історії з допомічними науками", яка відбула 5 грудня мин. року нараду, обрала на керівника групи проф. П. Курінного та його заступника др. Левка Чикаленка і намітила кандидатури 15 археологів, істориків та палеографів, між іншими проф. В. Щербаківського, Д. Дорошенка, Л. Білецького, Я. Пастернака, В. Січинського та інш. 4 січня 1946 р. відбувся інавгураційний виклад керевника групи проф. П. Курінного на тему "Памятки княжої Руси в Кракові". Проф. Курінний, спираючись на норми спадщинного княжого права в родинах польських королів періоду Пястів, проаналізувавши археологічні памятки Кракова, історію будівництва храмів, довів, що місто Краків за своїм планом і історією розвитку був типовим містом руської /української/ культури, де процвітало життя під проводом нащадків роду кн. Володимира Святого. Руське право вдержалося в Кракові аж до XVI віку. Свою

доповідь проф. Курінний ілюстрував великою кількістю фотографій і складеним ним планом Кракова пястовської доби та планом княжого двору.

23 - 27.січня група відбула наукову конференцію в таборі "Сомме Каверне в Аугсбургу", на якій було прочитано цілий ряд доповідей. Конференція була започаткована викладом проф. Д.Дорошенка на тему "Справи організації української науки".Прелегант дав короткий огляд наукової праці трьох послідовних груп української еміграції:перша група - це М. Драгоманов, Хв.Вовк,С. Подолинський та ще кілька науковців, що опинились на еміграції в 1875 -76 роках і які багато зробили для розвитку науки українознавства та її популяризації перед чужим науковим світом; друга - це масова українська еміграція 1919-1920 років, коли було створено українські наукові осередки в Празі,Берліні,Варшаві,коли повстали на чужині українські високі школи, наукові інститути,наукові товариства, музеї,видавництва,праця цієї еміграції стала поважним вкладом в нашу культуру і поважним фактором у виборенні нашому народові місця серед культурних народів світу; нарешті - найновіша - сучасна еміграція; хоч її становище без порівнання тяжче, ніж становище другої еміграції, але це не звільняє її від обовязку працювати далі над розвитком української науки та поширенням відомостей про її здобутки перед чужинцями. І це зрозуміли українські науковці,які серед дуже несприятливих обставин беруться за працю, одушевлені думкою про велике значення цієї праці для добра української культури. "Люде гинуть, ідеї ж - вічні", казав прелегент, і праця, положена на поглиблення та поширення ідеї української культури,раніще чи пізніще дасть свої наслідки, хоча б ми самі й загинули.

Серед цілого ряду дуже цікавих і з наукового боку дуже цінних наукових доповідей на конференції треба особливо зазначити: проф. П. Курінного "Археологічна наука на Україні за останніх 25 років"; прелегент зазначив великі досягнення цієї науки, як в області доісторичних часів, так особливо з часів княжої доби XI-XII століть; далі - доповіді проф. В.Щербаківського про "Індо-германське питання в світлі археологічних даних"; проф. В.Петрова " Початки української нації в світлі археологичних матеріялів"; проф. Д. Горняткевича "Новітні писанки Сокальщини" проф. О.Повстенка "Архітектура св. Софії Київської", та інші.

Слідуючою групою,яка має повстати в складі УВАН, буде "Група історії й теорії літератури", яка обрала своїм керовником проф. Л. Білецького. Ця група намітила окликати на 20-ті числа місяця лютого наукову сесію, частково присвячену 75-літтю з дня народження Лесі Українки. В березні місяці передбачається сесія,присвячена Шевченковим роковинам.

ВИПРАВЛЕННЯ ДРУКАРСЬКИХ ПОМИЛОК
в ч. 2. У. Л.

В ч. 2."Укр.Літопису" просимо виправити такі друкарські помилки:

На ст.4,рядок 3.зверху, надруковано: " найзвичайніші" — Має бути: "найвидатніші"

Ст.8.,рядок 29 зверху, надрковано: "анальогією" — має бути: апологією"

Ст. 8, ряд.30 зверчу пропущено: "

Ст. 9,ряд.3 зверху,надруковано: "не сформованого" — має бути: " не сфальшованого".

Ст.10ряд.15 знизу, надруковано: "в торчах" — має бути: " в торгах"

Ст.10,ряд.10 знизу надруковано: "приятельством" — має бути: "правительством"

Ст.11,ряд.зверху,пропущено між словами "факту.... У.Н.Р." слово"визнання".

Ст.14,4-та строфа,ряд.I надруковано "темнотьмущі" — має бути: "тьмотьмущі"

Ст.15,строфа 6,ряд.I,надруковано: "муки" — має бути: "луни"

Ст.15,строфа 7.,ряд.3.надруковано: "у нас із" — має бути: "у тебе з"

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

Український Літопис

1 9 4 6

№ 4

RM2.00

СХІДНІ Й ЗАХІДНІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НА ФОНІ

ПРОГОЛОШЕННЯ ЗЛУКИ ЗЕМЕЛЬ 22.січня 1919 року.

22.січня 1919 року урочисто проголошено Злуку Західніх і Східніх Укр.Земель в одне неподільне ціле. Ясна річ, що цей Акт тільки тоді міг мати силу і значіння, коли настановлення широких кол населення обидвох тих українських територій дало б тривалу й непохитну основу для нього. На жаль так у дійсності не було!

Була добра воля ліпших українських людей того часу, що використали історичну ситуацію для того, щоб заповітну мрію Українського Народу проголосити у слові з твердою вірою, що це шляхотне слово неминуче обернеться в чин. На жаль так не сталося!

Ще в тому самому році дійсність поставила цю злуку перед іспит, і обидві сторони, хоч і мали найліпші наміри, цього іспиту не склали. І Злука на час лишилася тільки словом.

Ще в тому самому році Українська Галицька Армія не без порозуміння з своїм Урядом /Диктатора Петрушевича/ зробили союз з Москвою, тоді як Український Уряд Східніх Земель зробив союз з поляками.

Багато було кинено взаїмних обвинувачень, багато злої крови утворено! Ба, й досі ми є свідками, навіть сьогодні люде намагаються поглибити різницю між людьми одної матері, дітьми одної Української Землі. І ці люде, оскільки вони не є виконавцями чужої волі, в простоті своїй сердечній думають, що вони роблять найліпше українське діло. Яка фатальна помилка й яка злочинна робота!

І це тоді, коли Український Нарід, рідко як який інший, творить під поглядом етнічним, культурним і мовним одне спільне ціле.

Причина одна: наша недержавність!

З нас сміявся б кожний американець, коли б ми йому доводили, що нема американців, а є англійці, італійці, поляки, негри, українці й т.д. й т.д., що живуть на терені Північної Америки. Чому це так? Бо вони мають свою державу, яка їх обєднує!

Те саме можна сказати і про Канаду, це з різних етнічних груп на наших очах повстає Канадійська Нація.

Те саме можна сказати і про сучасну Бельгію, де навіть нема бельгійської мови, а сама нація складається з двох різко відмінних етнічних груп: валонів і фламандців. Те саме можна сказати і про Швайцарію, просто клясичну під тим поглядом, бо там Нація складається з різко відокремлених чотирьох етнічних груп – німців, французів, італійців і ретроронанів...

А все ж в усіх цих випадках ми кажемо про націю.

Бо, повторюю, що всі вони мають СВОЇ держави! І це їх вже й обєднує.

А що ж у нас?

В 1919 році в нас проголошено Злуку. Значить – дотим була розлука. А що настала така, то мусіла була бути перед нею спільність? Так і було.

Наш нарід прийшов на свою теперішню територію суцільною етнічною масою й розповсюдився на ній від Кавказу по Карпати задовго до Різдва Христового. Припускають, що ті наші предки були арійського походження і вийшли з того міжріччя, що було колискою багатьох етнічних груп. А саме з міжріччя Тигру й Евфрату, з так званої Месопотамії.

Ця етнічна група по приході на теперішню Україну втягла в себе первісне населення цієї території, треба думати –словянського походження, але прийняла мову. По тому ця територія й її населення зазнало різних навал інших етнічних груп, от, як наприклад, готів.

На 800 рік по Р.Хр. різні племена хліборобської групи, маючі в себе зачатки державних форм, живуть відокремлено одне від одного. Нема ще того войовничого й політично активного елементу, що міг би цю етнічну групу зєднати в одно державне ціле. Тоді зявляються на цій територіі варяги, що завдяки своїй активности і войовничости, відограють серед тих племен ролю звязку, цементу, який і окріплює їх в одне ціле і зводить їх в одну політичну систему, в одну Державу.

Ці племена прибирають собі, як цісті, назву Русь, звідки повстали дальші стародавні назви Червона Русь для Галичини, Підкарпатська Русь – для Закарпаття. Себе ж вони називають "русичі" чи ж "русини".

Самі варяги /найправдоподібніше були вони шведського походження/ були не дуже чисельні й мали культуру не вищу за українську, тому вони дуже швидко уподінилися до місцівого українського населення. І на кінець XI.ст. від варягів залишається вже тільки самі імена та літописні згадки.

Але тут треба зауважити, що міжплеменні різниці на різнородність етнічних елементів у цій Русі не були ще вижиті так швидко, як вижила сама себе варязька група, що їх усіх обєднувала. Поскільки вона розпускалася в масі основного населення цієї території, остільки вона і тратила значіння цементу. І в цьому лежить основа багатьох дальших нещасть нашої першої Держави.

Географічна територія, на якій осіли наші предки – це битий шлях зі Сходу на Захід. Схід безнастанно виконював із себе нові й нові кочові племена, що шукали нових пасовиск і ліпших кліматичних та життєвих умовин.

І коли б наші предки були кочовники, то й вони мабуть не зупинились надовго на цій території, а вандрували б далі на Захід, аж поки не роспорошилися б ударившися об опір осі лог населення Заходу, і не зникли, ось як Гуни під проводом Атіли.

Для наших предків рішав їхню долю той факт, що вони були хлібороби, отже нарід не кочовий, а осідлий.

Щоб схоронити себе, вони мусіли були боронитися перед тими хвилями кочовників. Поки вони жили окремими племенами чи родами, вони могли боронитися тільки пасивно, використовуючи для цього більш оприятливі для них терени, себто, прикриваючися річками, що плили на південь, як, наприклад, Дніпро, або ж маючи в себе за спиною великі ліси або багна, де вони могли завчасно найти собі захист.

Тому наші предки сидять головно вздовж лісової полоси, почавши від Чернігівщини й далі на Захід через Київщину, Волинь і Галичину, де знова вкриті лісом Карпати дають добрий захист.

Отже – обставини змушували провідних людей наших того часу стати стати чолом на Схід, а це значить шукати собі звязків і піддержки на Заході, який сам почував себе загроженим збоку Сходу і Південного Сходу.

Для новоповсталої князівської держави знайти звязок з Заходом означало на ті часи передусім увійти з ним у релігійний звязок. І ми бачимо, як за неповних 200 років новоповстала держава приймає за князювання Кн. Володимира християнство в його візантійській формі. За нього ж до цієї держави приєднуються так зв. Червенські міста, себ то Галичина.

Цей звязок з Заходом дає молодій Державі неабияку силу й розгін. За Вел. Кн. Ярослава Мудрого, сина Кн. Володимира Великого /1019-1054/ вона охоплює всі етнографічні українські землі, а її впливи сягають по Краків, по Фінську затоку, по середню Волгу й Кавказ.

Звязки з Заходом і вагу Князівської Української Держави найліпше видко з тих династичних звязків /шлюбів/, що їх мали керманичі тої держави чи їх діти.

Великий Кн. Мстислав Володимирович /1125-1132/ видав одну дочку за шведського принця, другу за данського, третю за візантийського.

Керманичі України – Руси піддержують звязок з Заходом через Візантію, через яку вони на світанку своєї державности ввійшли в систему Заходу, але поруч з тим монтують і інші звязки з Заходом. А це тому, що

Візантія вже починає підупадати. Їй що-раз більше починає загрожувати Схід у вигляді турків. І це змушує керманичів нашої держави шукати інших можливостей не втратити звязку з Заходом. І як колись мав велике значіння шлях у Царгород, себто, мали значіння землі понад Чорним морем, ось як Тмутаракань або Берладь, так тепер поволі починає набирати ваги Галичина, як запілля Києва й як міст між Києвом і Заходом. І це значіння Галичини залишається за нею й по цей день. В задумах керманичів України - Руси витворюється природня вісь - Київ - Галич, на якій і будується політична роля та життя держави. До Галичини простягають руки мадяри з одного боку, з другого поляки. В цьому їм часто-густо допомагають ворохобні галицькі бояри, що шукають собі чужої піддержки проти нелюбих їм князів, які в імя добра цілости намагаються приборкати тих вольнолюбних ворохобників.

І нарешті з суто українського пня повстає третя небезпека, що з часом прибирає на характеру чисто зовнішнього й стало ворожого Української Держави чинника.

Це князі ростовсько - суздальські, які в середині І2ст. мають уже остільки сили, що тамошній князь Юрій, син Володимира Мономаха виступає вороже проти свого племінника Великого Князя Ізяслава Мстиславича, що сидів у Києві, про якого каже літопис, що по його смерти, за ним плакала вся Україна. Син Юрія кн. Андрій Боголюбський в. ІІ69., прийшовши до Києва з своїми ростовсько-суздальськими полками, перемагає його й руйнує його так, як не руйнували його східні чужинці.

Після цього Київ не міг піднестися до свого колишнього значіння. По короткому князюванні Вел. Кн. Святослава Ц. він остаточно в І203. занепадає в вирі міжусобної колотнечі і перестає бути столицею українських земель.

Політичний центр переноситься до Галичини. З І054. року Галичина є окремим князівством у системі Русько-Української Держави. Ліпші керманичі Галицької Землі добре розуміють, що самі вони вдержатися супроти зовнішніх сил не можуть, що тільки звязок з Києвом або ж у випадку політичного підупаду включення його у свої межі може дати їм силу проти зовнішніх сил. Ось так Князь Роман Мстиславич сполучає в своїх руках Волинь і Галичину. Хоробрий і рішучий, він безоглядно поводився з своїми ворогами, особливо з крамольними боярами; він створює нову велику державу від Карпат по Дніпро. Літописець називає його приснопамятним самодержавцем всея Руси Руси", що "подолав усі поганські народи завдяки свому розумові й мудрості і поводився згідно з законом Божим.

Його син Кн. Данило Романович /І237-І24?/ заволодів Києвом і посадив там свого намісника. Але тут зявляється нова жахлива загроза - татари. На терені "болоховців", що заради святого для себе спокою стають по боці татар.

I253 року Кн. Данило стає Королем. По його смерти ~~Українська Держава котиться~~ невдержимо вділ. Аж нарешті галицькі бояри отруюють у I340 році останнього свого Князя Болеслава Тройденовича, з мазовецьких князів, що по переході на православя прийняв імя Юрія. Ще девять років по тому триває правління галицьких бояр, аж у I349 польський король у порозумінню з татарами забірає Галичину. Це кінець Галицької Держави, а з тим і кінець Української Княжівської Держави. З I349 року й по час переходу під владу Австрії Галичина ніякої ролі, як український чинник не відограє, ставши звичайною польською провінцією.

Для східних Укр. Земель по понад сто років татарської неволі знова повстає нагода ліпшого життя в межах Литовсько-Української Держави, де українці в силу свого вищого культурного рівня відограють як що не першу, то в кожному разі дуже визначну ролю. Але Люблінська Унія, що остаточно звязує Литву й Польщу в одну Річ Посполиту Польську, куди входять і українські землі. З менту Люблінської Унії українські патріоти починають боротьбу проти полонізації України з боку Польщі. На широких східних просторах повстає нова войовнича хліборобська верства - Козацтво, яке в безнастанних більших і менших сутичках і повстаннях проти поляків остільки прибирає на силі, що в I648 році під проводом Зіновія Хмельницького, прозваного Богданом, себто, Богом данним, скидає з себе панування поляків і відновляє стародавню княжівську державу в новій формі Гетьманства.

Галичина, як цілість, на той час себе не виявляє, тільки ліпші її сини йдуть і собі "козакувати". Зпоміж них зокрема треба зазначити попередника Гетьмана Богдана в боротьбі за волю й долю України славного Петра Конашевича-Сагайдачного /родом із Самбірщини/, що був Гетьманом Запорізького війська й організатором Реєстрового козацтва та відновив Українську Православну єрархію.

Отже ми бачимо, що вдруге Українська Держава повстає на на Західніх Землях, а на Сході, над Дніпром. Це для нас дуже важливе, бо це неминучий закон для наших Земель.

Але на час повстання вдруге Держави на Східних Укр. Землях повстає саме розлука Східних Укр. Земель і Західних не тільки в розумінні теріторіяльному, але і в психологічному - Західні українці в той час, як східні саме борються проти католізації й полонізації України, а через те кидають гасло "Захисту прадідівської віри", відходять від православія йдуть по лінії Унії, що була її авторами подумана, як знаряддя саме полонізації. Одначе на честь нашої західньої галузі треба зараз же ствердити, що той задум, яко такий, цілком не вдався, і Унія замість того, щоб стати знаряддям польщення, стала забороном Українства. Тут проповила здорова кров українська! Правда, на те, щоб так сталося і Галичина перейшла до активної україноь-

кої лінії, було потрібно майже 200 років, коли взяти початок діяльности славетної галицької трійці - Шашкевич, Головацький і Устіянович, як початок національного відродження в Галичині.

З територіяльним відривом від матернього Східнього пня в 1349р. і психологичним відривом у кінці ХУП ст. наступила таж розлука, про яку я казав вище. Для Східньої України тепер значно утруднився зв'язок, а далі і цілком урвався зв'язок з Заходом, якого невідривною частиною все була, є й буде Україна. Не забудьмо, що в Царгороді уже сидять турки. А на місце ростовського-суздальського Князівства з Київського пня й походження на той час виросла Москва з дужим імперіялістичним розгоном і аспіраціями перебрати на себе ролю Візантії в характері Третього Риму. І з цього часу поволі, але невдержно Україна мусить так чи інакше що раз більше включатися в Східню систему, що ми й бачимо в формі Переяславського трактату Великого Гетьмана Хмельницького.

Правда, засноване ним Гетьманство проіснувало 116 років, аж у 1764 р. "добровільно" зрікся останній Гетьман Другого Гетьманства Кирило Розумовський, а в 1781р. Гетьманщину обернено в 1781р. Гетьманщину обернено в "Малоросійське Генерал-Губернаторство."

Галичина ввесь цей час мовчить, але там іде повільна глибока внутрішня боротьба й пасивне одстоювання власного обличчя, як "руського".

З цього часу українці стають недержавним на Заході народом.

Східні українці здобувають собі з боку москалів признання в формі назви "самоотверженых малороссіян" а західні йдуть по лінії "тірольців Сходу" в австро-угорській державі, де вони по упадку Польщі, як держави, опинилися разом з частиною суто-польських земель.

Після поезії Тараса Шевченка й останнього політичного виступу "Кирило-Методіївського Братства" /Книга Битія Українського Народу"/ наступає в Східній Україні повний занепад державно політичної думки. Час, що його Драгоманів назвав "пропащим часом". Це той час, про який Тарас Шевченко написав:

"Од молдованина до фіна
На всіх язиках все мовчить...
Бо благоденствує! ...

І ось тут по довгих внутрішніх переживаннях Галичина знаходить себе й подає голос.

Вона стає осередком, де існує українська думка, де плекається і кріпне український дух!

Це розуміють ліпші українські люди зі Сходу і вони всіми силами піддержують ці змагання Галичини. Досить тут тільки вказати такі прізвища, як Симиренко й Єлисавета Милорадович із Скоропадських, тітка пізнішого й останнього Гетьмана всієї України бл. пам. Павла Скоропадського, що своїми великими грошевими дарами уможливили

повстання у Львові "Наукового Т-ва ім.Шевченка", що стало баштою Українства й речником його на Заході.
І тут особливо треба піднести ту ролю, що її Галичина виконала впродовж другої половини ІХХ і початку ХХ століть.

Нарешті приходить Російська Революція 1917 року, і знову відроджується Українська Держава, але – це треба підкреслити – в Києві над Дніпром. Трохи згодом – по розпаді Австрії – повстає Українська Держава у Львові.

Так приходить до проголошення Злуки, про яку була мова на початку цього викладу. Але упадок Держави у Києві тягне неминуче за собою й упадок Держави у Львові.

І знову ми вертаємося до попереднього стану з тою тільки різницею, що замість Австрії, на історичній арені, як пан Західніх укр. Земель, виступає нововідроджена Польща. Східня Україна знова лишається в східній системі, а саме під Москвою.
І тут знову Галичина, що повязана все ж з Заходом знову виконує ролю кустоса й оборонця Українства аж до Другої Світової Війни.

Яку ж науку з того всього ми можемо зробити для себе?

1. По-перше, що ми всі діти одної Матері України. Нема ніякої різниці між херсонцем і киянином, так само нема різниці між волиняком і галичанином, як рівно і поміж всіми ними разом.

Але є різниці психологичного характеру, що повстали історичним порядком на тлі втрати нами нашої власної державности, себто нашої недержавности, а тому й нашої слабкої історичної памяти.

2. По друге – ці різниці весь час намагаються використати для себе ворожі нам наші чужинці, що панують і хотять панувати на нашій землі.

Треба памятати, що чужинцям потрібні наші Землі, але їм не потрібні на ній українці, що дихають одним українським духом, що творять одне національне тіло з одною думкою й одним чином.

Тому ті чужинці все будуть використовувати кожну нагоду, щоб ті психольогічні різниці між нашими людьми різних галузів нашого пня поглиблювати, незалежно від того, чи ті різниці релігійного, соціяльного чи хоч би мовного характеру.

3. По трете – ми зможемо себе захоронити від занику, тільки у власній Державі ми зможемо жити по людськи.

4. Щоб ту Державу здобути й удержати, ми всі маємо творити одне залізне ціле, що буде здібне ставитися проти всіх спроб чужих сил нас поділити й розпорошити.

5. Українська Держава може повстати тільк в Києві над Дніпром, але вона зможе вдержатися тільки тоді коли вона ввійде знов у звязок з Заходом, якого історично органічною частиною є.

А це без Галичини не можливе! І в цьому її велика вага і значіння.

Тепер усі українські землі зеднані докупи. Інакше кажучи – досягнена максимально СОБОРНІСТЬ Українських Земель про яку казала Злука в 1919 році.

Але іронія долі! Ця Соборність здійснилася не в Західній системі, не в Европі і з Европою, а в Азії з Москвою. А це означає повільний занепад Українства, як такого!

Це Соборність так би мовити негативного порядку. Завданням нашим є перетворити цю негативну Соборність теріторіяльного порядку з чужим нам східним духом у Соборність позитивну психологічного характеру, себто, насичену Українським духом і Українською волею, що є продовженням духу Европейського.

-:-:-:-:-:-:-:-:-.

ЗЕМЕЛЬНА СПРАВА НА УКРАЇНІ В СВІТЛІ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ.

В.Липинського.

Ідеологія, з погляду якої маємо розглядати земельну проблему, що відома під назвою " Листи до Братів Хліборобів " В. Липинського, не вирішує аграрної проблеми в подробицях, а подає де-які основні напрямки її, висловлюючись одночасно про той звязок, в якому вона /земельна справа/ знаходиться по відношенню до питання про відбудову Української Держави.

Маючи це на увазі, виникає питання, чому Липинський заадрисовує свій твір не до цілого укр. громадянства, а до певної частини – до укр. хліборобів? Відповідь проста: – українські хлібороби, по думці Ліпінського, есть тим единим на Україні клясом, який " в стані власною силою і власним авторитетом політично зорганізувати і національно об'єднати нашу етнографічну массу, тоб-то створити Українську Державу і Укр. Націю"./стор.72/.

Не на одному місці зустрічаємо таку відповідь в творах Липинського, а майже всюди, де говориться про організацію нашої провідної верстви та нашу державницьку ідею. Що-до інших клясів, напр., робітничого, торговельно-промислового, чи-то клясу інтелігентів і т.д., то вони, недивлячися на на всі зміни, які відбулися від менту написання "листів" не перестають бути матеріяльно, чисельно та впливово за слабі, щоби взяти на себе головний тягар по створенню Укр. Держави.

Не дивно, отже, що одною з засад земельної справи на Україні висуваеться на одно з перших місць – об'єднання та зміцнення в одно національне ціле укр. хліборобського клясу.

Але, як це зробити, що відколи на Україні наші і чужі начали займатися "соціялізаціями" та "колективізаціями" землі, то Укр. Хліборобський кляс в дійсному розумінні цього поняття перестав існувати або став настільки ослабле-

ним, що треба, коли не признати рацію сучасному стану річей, то бодай підробити значні ревізії ті положення, з яких виходить ідеологія Липинського. 9

Було б помилково гадати, що ідеологія, про яку тут мова, захитана в своїй основі або вимагає поправок принципового характеру, точніще кажучи,- переробки її нанова, бо мовляв, "Листи" писано в 1920 - 1926 роках, а від того часу зайшли великі здвиги не тільки на Україні, але в життю народів та країн цілого світу? Помилка так думаючих людей полягає в слідуючому:- як і всяка правдива ідеологія, а не просто партійна програма, вона повинна базуватися на строго об'єктивних, наукових матеріялах історичного, політичного, національного та соціяльного характеру.

Липинськиі не укладав "Листів" на якийсь короткиі час і не був настільки короткозорий, щоби не передбачати певних змін в майбутньому. Він завдався ціллю перевиховати наших людей, бажаючих власної Держави, на інший спосіб думання або те, що носить назву світогляду; його метою небуло подавати просто рецепти, як ліпше "подделиватися" до селянина хлібороба та тим самим заслужити його прихильности. Не про те, як "йти з народом", а навпаки, як "вести народ" за собою - ось про що вчить книга Липинського.

Крім того, всі основні твердження в ній продумані й повязані в строгу систему, де одна засада знаходиться в найтіснішій та логічній залежности від другої. Виключити що-небудь з основного в писанням Липинського-значить усунути всю решту положень, на яких опирається його ідеологія.

Принципи голого матеріялізму, соціяльної або клясової зненависти властиві для комуністичного руху, опертого на марксиській ідеології або засаді національної /расової/ нетерпимости, характерні для націонал-соціялістичного гітлеризму, не перешкодили обом рухам широкою хвилею захопити міліонові маси людей там, де, здавалосьб, жадного грунту для того не існувало.

В чім же справа? На наш погляд - більш або менш міцну підставу для кожного руху по-перше дає все ж таки його ідеологія, незалежна від наукової або іншої її "добротности", а потім метод організації провідної верстви, від якого в першій мірі залежить на результатах руху. Не дурно Липинський спрямовує свої "Листи" безпосереднього до Укр. Хліборобського Клясу, закликаючи його створити таку провідну верству, біля якої міг би об'єднатися та зорганізуватися укр.- хліборобський кляс і вважаючи організацію хліборобської провідної верстви за найважнішу, найбільш кардинальну проблему нашого часу.

Само собою зрозуміло, що статися все це може на грунті належно розвязаної земельної проблеми та одночасного усунення з неї моментів ріжних антагонізмів, які роз'їдали раніще і ще зараз не дають хліб. клясові бути об'єднаним в одно ціле.

В цим відношенню виникає потреба точного опреділення поняття клясу хліборобів. Приналежність до останнього му-

іла б визначитися не кількістю землі, якою володіє ... хлібороб, а фактом посідання землі та індівідуальної праці на ній. Хліборобами являються всі, хто так чи інакше працює в сільському господарстві і звязані поміж собою одним способом продукції: - е.г. робітник, селянин -хлібороб,агроном та властитель більшої посілости - всі вони члени одного кляму. Липинський каже, що "антагонізм" між бідним та багатим хліборобом так само, як антагонізм між багатим і бідним пролетарем, не єсть антагонізмом двох клясів, двох ріжних способів продукції випливаючих. Бідний хлібороб хоче мати більше землі, хоче стати багатим хліборобом; багатий хлібороб дбає щоб йому землі своєї не втеряти. Але, обидва вони хлібороби, обидва мають спільний економічний інтерес супроти інших консумуючих хліб клясів, мають спільну традицію праці на власній землі та спільну ідеологію і спільну культуру з цієї традиції випливаючу. Полагодження антагонізму між бідним і багатим хліборобами - це внутрішня справа самого хліборобського клясу, а не боротьба двох клясів"./стор.73/.

Аграрна проблема має опіратися на принціпі приватної власнотина землі, бо тільки вона одна єсть душею сільського господарства й творчим двигуном во всіх галузях останнього.

Виказати найвищу продуктивність, а також сприяти найбільшому розвиткові агрокультури можна там, де єсть приватна власність і де цей принцип найширше запроваджений в життя.

Тільки на засадах приватної власности зможе зорганізуватися та обєднатися також й укр. хліборобський кляс.

Володіти землею на правах приватної власности неозначає лише само право, але й обовязок та здатність особисто провадити господарство. Хто хтів би задержати за собою більшу кількість землі,той мусить нести відповідно більшу кількість державних,громадських та економічних обовязків.

Додержання згаданих вище засад примусить заможніщих хліборобів бути потрібними та корисними громадянами, а не просто "панами" або "поміщиками", а у бідних хліборобів знищить стремління до так званого "землехапства" та припинить огидливо шкідливу зненависть до"панів", прищеплену нашому селянському населенню через Марксистську ідеологію.

Нарешті,вважаємо за слушне і на місці торкнутися тактично-психологічного моменту при привернeнню приватної власности на Україні. Відновлення останньої виовітлюється в Гетьманській літературі,як революційний чин, / як "аграрна контрреволюція/, що одночасно буде початком відновлення Української Держави. Таким чином, еволюційна тактика, природня й зрозуміла для нормальних умов, повинна бути визнана укр. хліборобським клясом за невідповідну й уступити місце тимчасово тактиці революційного чину, але тільки тимчасово...

Не хаотично, а зі збереженням можливо вищого порядку та дисцеплін, мав би бути довершений найважніщий акт по переходу на Україні до приватної власности. Практично перевести в життя зазначене - справа Центрального Керовництва армії хліборобів.

Психологічно – неминучість рахуватися з негайним, а не поступовим переходом до приватної власности.

Земельна справа, вирішення якої чекає наша Батьківщина, може бути поділеною на дві частини або два сектора – "колгоспний" та "совхозний". В першому скупченні /переважно/ земельні маєтности бувших селян-та козаків -хліборобовів /надільні, козацькі і т.п. землі/, в другому – земельні посілости великих власників, скарбові, церковні, монастирські та прочі землі. Обидва сектори чекають на розвязання земельної справи і доки це не буде зроблене в нормально принятий на цілому світі спосіб, дсти годі сподіватися людського життя " на нашій, не своїй землі'.

Земельний сектор "колгоспний" організує і розвязує земельну справу в першу чергу; приватна власність на землю запроваджується тут негайно від менту здеклярования колгоспної системи за не дійсну форму землекористання; кожний хлібороб -колгосник /селянин, козак і т.д./ дістає назад свою посілість /надільні та козачі землі; приватні власники такого, якщо їх маєтки були включені до колективів/ в тім розмірі, в якім він володів раніще до введення в життя колгоспів. Виділюється земля в вигляді "зкомасованому", бо -то форма приватного землеволодіння має бути найбільш улюблена та випробувана – хуторська та одрубна; вона несить з початку провізорний або тимчасовий характер до переведення в спільнім порядку без відповідно технічної підготовки; поворот до черезполосного /попередньої форми/ землеволодіння не переводиться, з огляду на недоцільність привернення старого і мало зручного способу володіння; закріплення хуторської та обрубної форми з видачею належних земельних актів в повну приватну та дідичну власність наступає урядовою дорогою пізніще – після налагодження державного апарату та технично-землемірної та контрольної процедури в порозумінню з Хліборобськими органами на місцях. З невиділення в хуторське й одрубне володіння земель або їх лишків /при ліквідації колгоспів/ утворюються так звані резервні фонди був. колгоспів.

Кожний, хто має право, але не дістав або не бажає повернутися на відібрану до колгоспів землю, а теп.р виділену в приватне землекористування дістає відповідну винагороду, розмір якої встановлять хліборобські органи. Власники хлібороби, після одержання земельних /кріпостних/ актів, одержують право продажу неподільних посілостей в інші руки, при тому випадки спекуляції або скупчення землі в одних руках понад норми середнього землеволодіння в межах Української Держави, тоб-що вище /15-25/ гектарів, мають гостро переслідуватися. Роздроблення земельних посілостей в цілях продажу не допускається.

Правомочними органами переводити парцеляцію колгоспного фонду на провізорічні хутори та одруби являються, так звані Хліборобські Ради, райони діяльности котрих точно

ній Центральній Хлібор. Раді. На обовязку Хліборобських Рад, крім розпарцелювання землі, лежить завідування резервними земельними фондами бувш.колгоспів ще-до дальніщого задоволення потреб ріжних селян хліборобів, як напр. "розкулачених", "концлагерників" і т.п. При умові, що останні належали до данного клясу. Хліборобські Ради вживають всіх заходів, щоби резервні фонди не пустували, а були своєчасно оброблені /напр. здаючи їх в аренду;/ вони переводять розподіл чи догляд за живим чи не живим інвентарем бувш. колгоспів, виконуючи нагляд за машино-тракторними станціями, залишили останні в непорушеному стані і охороняючи їх від розграбовання та несучи за це відповідальність. В дальшому Хліб.Ради працюють в повному порозумінню з Хліб.Держ. Банком, функції якого по колгоспному сектору контрольні звидачою зем. кріпосних актів після переведення всієї технічної і землемірної праці.

Через Хліб. Держ. Банк запроваджується пізніще в життя властива земельна реформа; широкій кредит для хліборобів.

Позбавляються на землю: всі ворожі елементи. Укр. Державности в її традиційно-історичних формах, активні вороги приватного землеволодіння, як рівнож й весь чужий, не звязаний з Україною, зайшлий елемент, що датує своє перебудування на Україні після випровадження колгоспної системи і т.п.

П. -СЕКТОР "СОВХОЗНИЙ".

/Другий етап в розвязанню земельної проблеми./

Земельні посілости під назвою "Совхозів" на час аграрної контреволюції, залишаються в непорушеному стані; охорону та догляд над ними тимчасова провадять Хліборобські Ради.

Совхозні землі, по налагодженню державного апарату, складають скарбовий земельний фонд. Призначення "совхозних" властностей - служить на пізніще цілям властивої земельної реформи.

Об,єднання та зміцнення в одно національне ціле Укр. Хліборобського клясу на грунті приватної власности - ось перше завдання, яке ставить собі за мету земельна реформа, не виключаючи звідси й інших цілей, про які мова була на початку.

За допомогою аграрної реформи, в лоні одного хліборобського клясу повинні опинитися поруч природніх організованих також природні організатори, а це значить, - що найбільш культурні, найбільш звязані з рідною землею останки помосковлених або спольщених хліборобів з бувших дворян і взагалі шляхти разом з новим, активним, сильним та енергійним елементом з поміж працьовитих селян-хліборобів будуть складати не розкладений моральною їдь'ю, матеріяльно сильний той укр. хліборобський кляс, без існування якого чінка реально-державна Україна не єсть до помислення.

Примітка: Відносно значіння, яке в державнім будівництві відограє найбільш культурна верства або те, що

принято на мові різних "усвідомителів" звати "панством" або "ворогами народу" та значіння ваги повної приватної власности, знаходимо на стор. I74-ій "Листів до Братів Хліборобів" про Гетьмана Богдана Хмельницького: "Цей останній сам старий дідичнийі землевласник, властитель Суботова, ророзумів все державне і національне значіння приватної власности і повертаючи шляхті дозволяв маєтностями дідичними, де-б вони не находилися у тих, хто склав присягу вірности, володіти вільно зо всіми доходами."

/ Пр це ширші подробиці читач знайде в книжці "Україна на Переломі I657 - I659"/.

Вот що до-тепер вносимо в ріжні проекти так званих "аграрних реформ" елементи соціяльної або національної ненависти, як напр. зненависть місцевих "бідних" до місцевих "багатих" - хліборобів на грунті соціяльному, або зненависть місцевих "Українців" до місцевих "не Українців" на грунті національному, або, нарешті, ставимо собі за ціль знищити провідну верству хліборобського клясу, будь це "пан-поміщик", місцевий "поляк", чи місцевий "москаль" і т.д., все це в новій реформі не сміє й не повинно мати місце.

Конкретно, аграрна реформа за кошт "совхозного" фонду має перевести раціональний розподіл земель поміж обох верств або станів Укр. Хліб. Клясу, задовольнивши при цьому інтереси або виправивши помилки, зроблені під час аграрної ноктрреволюції по відношенню тих, хто залишився без землі, хоч і володів нею раніще.

Словом, аграрна реформа має служити потребам такої парцеляції, якаб забезпечила найвищий добробут /економичний, господарський та культурний/ хліборобського клясу укр. громадянства та Держави.

Земельна властива реформа не кладе собі за ціль примусово або штучно когось привязувати біля землі, наприклад, затримувати природній і нормальний та користний відхід сільського населення до міста або, навпаки, повертати назад на село всіх, хто загубив з ним всі звязки або, нарешті знайшов собі приміненння в промисловости, торговлі, ремеслі і т.п.

Все це повинні бути вільні й природні процеси, які в противнім разі були б перешкодою для успішного розвитку укр. промисловости та сільського господарства.

Українська промисловість фабрично-заводська, як рівнож аналогічна технична переробка продуктів хліборобства, ві скотарством та ві інших галузей, як взагалі наша індустрія, з одного боку, та укр. сільське господарство, засноване на раціонально проведеній аграрній реформі, з другого боку, повинні знаходитися в гармонійнім звязку і доповнювати себе взаємно.

На підставі вищезазначеного "Совхозний" фонд розпарцельовується в слідуючий спосіб: -

а/ За кошт цього фонду утворюється, як основна його група, можливо більша кількість середніх економічно й матеріяльно сильних господарств

б/ потім, певна кількість більшої посілости, обмеженої

оптімальними розмірами й обовязково необхідної з державно-господарсько-економічного та агро-зотехничної культурного поглядів і, нарешті,

с/ з "совхозного" сектору земель виділюється запасовий земельний фонд для задоволення ріжних, непередбачених з потребами держави, вимог.

Величина або розмір середніх сільських господарств /неподільних після видачі кріпостних земельних актів/ обмежується, в залежности від якости грунту, кліматичних умов та пануючої системи господарства /інтенсивно, екстенсивної або плодозмінної то-що/ до висоти від І5 і до 25 гектарів на І двір.

Висота норм для середніх господарств береться з оглядом на існуючі норми означеного типу господарств для Зах. Европи та земельного проекту Гетьманства І9І8 року.

Утворення масового контінгенту "несередніх" а дрібних господарств, нижче норми в/І5-25/ гектарів на тій підставі, що мовляв"в цілому світі перемагають і беруть перевагу дрібні земельні об'єкти "треба визнати за цілком не виправдане й невідповідне, бо такі господарства були-би переважно споживчі по своїй природі, за винятком хіба незнаної кількости господарств інтенсивної культури, як -то підмійських огородів, судівництв і т.п., а тому або мало життездатні або для народнього господарства мало цінні.

Друга причина недоцільности парцеляції землі по принціпу "дрібні господарства перемагають"...
- це обмеженість земельних просторів.

Так само, урівнюючий принціп розподілу землі поміж всією людністю села був-би ще гірший, бо спричинив-би надмірне роздроблення посівної площі й затримуюче вплинув - би на розвиток промисловости та індустрії, а подібний стан річей мав би негативний вплив в змислі аграрної реформи.

Звичайно, цілком не виключена річ і вповні допустимо провадити розподіл земельного фонду на дрібніщі господарства, але в випадках винятковости, в обмеженій кількости та з лишків землі від основної або головної парцеляції.

Що -до типу чи форми середніх і дрібних господарств, то остання подібна тій, що принята по сектору бувш. колгостних, себ-то - хуторська та одрубна.

За одну з підстав утворенння середніх господарств слід ще вважати встановлення певної рівноваги поміж дрібними та середніми господарствами, з одного, та більшими посілостями з другого боку; остання, себ-то рівновага, за данними до революційного періоду, мала б виносити 85% для першої категорії господарств та І5% для маєтностей більших власників /неселян/ від всієї посівної площі України /приблизно/.

Спосіб набуття землі новими хліборобами відбувається на підставі купівлі. Предоставлення кредиту при набутті землі повинно широко бути забезпечено Укр. Урядом.

Аграрна реформа за кошт "совхозного" фонду, беручи під увагу парцеляцію землі на ріжні категорії/ від дріб-

них та середніх починаючи і на більших посілостях кінчаючи/, керується принціпом наложення на хліборобів - властителів економічних, громадських та державних обовязків пропорційно до їх індівідуальної до їх здатности й сили, а саме - кому буде більше дано землі і хто посідає вищу культуру чи освіту або володіє більшими матеріяльними засобами, з того має більше взятися.

Крім того, властива земельна реформа мусить бути докладно з техничного боку підготовлена й урядовим шляхом в порозумінні з Хліборобськими Радами запроваджена в життя.

Урядовим Органом в земельних справавх являється Державний Банк при Міністерстві Земельних Справ.

Щож торкається господарств більшої посілости, передбачених парцеляцією "совхозного" фонду, що як це зазначалося вище, їх кількість мається определятися максімально I5% від посівної площі України. Колосальна роля згаданої категорії господарств в економиці та народньому господарстві Держави, а також в розвиткові та поступі с.-господарства - безсумнівна й відома.

Большевицька реформа, окерована на перший погляд проти "земельної буржуазії в цілях осягнення "соціяльної справедливости", в дійсности недвозначно та виразно станула на грунт обстоювання не тільки "поміщицьких" форм господарств, але й господарств "лятифундного" типу, тоб-то таких, що налічують по багато десятків й сотень тисяч гектарів на одно господарство. Центр ваги для господарств більшої посілости, мимо зазначеного, полягає ще у властивій або специфічній для них одних культуртрегерскій функції в сфері с.-господарства взагалі, а зокрема головніщих його галузей.

Плекання расової худоби, коней, свиней, овець; виведення нових рас /пород/ домашніх тварин; ремонт коней, не кажучи вже про забезпечення ринків хлібом, мясом та іншими продуктами сільського господарства переводилося й, очевидно, може переводитися переважно або в значній мірі за кошт господарств великого землеволодіння, а не дрібних селянських господарств.

Маєтности з категорії більшої посілости після виділення їх з "совхозного" сектора, щоб осягти максімума в своїй продукції та творчій чинности на службі Держави, народа та культури, передаються їх законним власникам в повне приватне й дідичне володіння при умові складення властителями присяги вірности Голові Держави та зобовязання персонально провадити господарювання.

Важною передумовою істнування маєтностей більшої посілости являється встановлення належних розмірів для подібних господарств, а не полишення їх понад певні або так звані оптімальні норми, додержання яких необхідне на користь не в цілях успішного фунгування господарства при найменшій собівартости продукції.

Відповідно тій, чи іншій системі с.-господарства оптімальні норми господарств більшої посілости / за проф. Чаяновим/, при виділенні останніх з "совхозного" сектору не повинні перевищувати слідуючих розмірів: -

I. – Для переложної системи – /1800-2000/ тоже/
2.– " екстенсивного зХпілля – /800-900/ "
3. – " трьохпілля, що угніюється – /500-600/ "
4. – " плодоземної системи – /200-250/ "

Вибрати та зафіксувати висоту норми не тяжко, керуючись наведеною таблицею. Підкреслюємо ще раз, що оптімальних розмірів мастности можуть виправдати своє завдання тільки як с.-г. підприємства приватного характеру, а не скарбові, кооперативні або їм подібні.

Примітка: Порівнюючи земельні закони ріжних країн до земельного закону, опрацьованому в свій час Гетьманським Міністром Земельних Справ В.М. Леонтовичем, Директор Державної Скарбниці Х.Лебідь Юрчик вважав той проект закона, що був затверджений Паном Гетьманом /на початку листопаду 1918 року/ за один з більш демократичних законів, який був подібний тільки до земельних законів у найдемократичнійшім краю в цілім світі, тоб-то у Новій Зеландії.

Основні підставы земельного закона Міністра Ленонтовича такі: – всі великі земельні мастки мали бути примусово викуплені Державою, а потім парцелюватися по 25 десятин в одні руки. Одначе, це незначило повної ліквідації більших посілостей, бо закон дозволяв залишити в приватному володінню мастки в висоті не тільки до 200 десятин, які мали агрокультурне значіння, а також ще крупніщі господарства – в пять разів більше від норми, тоб-то до 1000 десятин для потреб цукроварень або там, де плекають расову худобу, сортове насіння і т.д.

Примусово не відчужувалися садиби, сади, виноградники і т.д. Земельний закон часів Гетьманства 1918 року укладала спеціяльна Комісія, де приймало участь 25 осіб.

Дуже часто головував сам П.Гетьман. З членів Комісії згадаємо таких її участників: – В.М.Леонтович, Є.Х.Чикаленко, проф. В.А. Косинський, Проф. К.Т.Воблий, Проф.Соломон Л. Франкфурт, Агроном, Ів. Чарниш та інші.

Заключення.

Виконуючи свою волю через Хліборобські Ради, Український Хліборобський Клясс знаходить всебічне задоволення професійно-клясових та життьових потреб в лоні своїх організацій від сільських починаючи й на сотенних та полкових /замін назви районових та окружних/ кінчаючи. Патріотизм або любов до спільної Батьківщини, вірність Ідеї власної Державности та її Символу Дідичному Гетьманові, співпраця, а не боротьба з іншими клясами – основні підстави чинности Укр.Хліборобського клясу та його Органів Хліборобських Рад.

Хліборобський клас кличе всіх доброї волі Українців допомогти йому в так величньому Ділі як відбудова Власної Суверенної Української Держави, особливо Українську молодь, не вносячи зерна розбрату в єдине, здорове тіло Хліборобського Клясу, на підставі тих думок, які написані кровю й розумом одного з найбільших Синів України – Вячеславом Липинським!

В процесі [illegible] власної Держави, – Український

Хліборобський Кляс, шануючи славні традиції свого минулого й бажаючи покласти міцні підвалини під будову Укр.Держави, як це було за часів Великого Богдана, - відновлює організацію реальної України - Українське Козацтво по прикладу козацтва "городового" часів нашої Гетьманщини з його приватним козацьким землеволодінням, де власне почалося наше національне відродження, а не вийшло з общинницького Запоріжжя або общинницьких станиць Кубані.

Найкращі традиції козацтва з погляду державного знаходимо в козацтві городовім, а не в Січі Запорожській,яка тільки до часів Хмельницького стояла на сторожі хліборобської культури, бо після смерти Гетьмана Богдана, Січ була аванпостом Татар й кочовників в їх боротьбі з укр. хліборобом. Боронячи неподільність козацьких земель /в новітньому розумінню -"колгоспну" систему/ в конечнім результаті виграла на Січ, а зброя хлібороба - його плуг.

Тому,- козацтво й плуг, а не саме козацтво без підпори його на власній землі - наша сила й оборона в боротьбі за Державу й власну землю!

Канада /Оттава/. В. Войнаровський.

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

ЯКИЙ Є УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГЕРБ ?

Ще за Української Держави в 1918 році Комісія авторитетних учених установила, що український державний герб - Тризуб - має над своїм середнім осевим елементом хрест. На жаль, в ті часи панування антірелігійних настроїв і революційної атмосфери, з хреста зробили мало не партійну справу. Багатьом не сподобалося,що Тризуб увінчано хрестом, і от з'явилися у нас герби з ножами, з якимсь кайлом двобоким, в формі знаряддя камяного віку, і Бог знає з чим. Та ось і тепер,коли нам відомий маляр М.Шрамченко з архітектом О.Повстенком створили створили прекрасну велику ікону для таборової церкви в Авгсбурзі, де перед Божою Матірью на вколішках стоять з одного боку гетьман Богдан Хмельницький, а з другого великий князь Володимир Святий, держучи в руці жезл із державним гербом - Тризубом із хрестом, то дехто доглянув у цьому ... партійний знак! Власне це й примушує мене вернутися знову до старої справи.

На великий жаль, відомі всім прикрі обставини позбавляють мене змоги подати точний текст згаданої ухвали 1918 року, як не можемо ми навести й дальші цінні висновки і вказівки окремих авторитетних учених.Та ось щасливою нагодою потрапила нам до рук дуже цінна книга:" Руссія древности в памятниках искусства", випуск IV, Петербург 1891 /видання графа Толстого і проф. П. Кондакова/. На сторінках 167 -172 подано там знимки монет Володимирової доби. На монетах першого періоду бачимо на однім боці лик Спасителя, а на другому князя Володимира з хрестом у правій руці і з маленьким геральдичним знаком у лівій -ще без хреста. Так само і на монетах другого й третього типу. Але вже на монетах четвертого - останнього типу - вже Тризуб з хрестом

/малюнок 158/. Очевидячки тут Тризуб не був уже лиш геральдичним знаком, що часом має зміни, а усталеним державним гербом християнської держави. Що він, зпочатку як геральдичний знак, потім став державним гербом, про це найбільш переконливо свідчить те, що вже сини Володимира, великі князі Ярослав і Святополк мали на своїх монетах герби лиш з хрестом і ніяких інших, як це бачимо на малюнках 160 і 165. До речі пригадаємо, знимки з цих монет із хрестом на Тризубі можна бачити в "Ілюстрованій історії України" проф. М. Грушевського.

Отже наша Українська Держава, як держава християнського народу, не тільки не має підстав усталений державний герб міняти, а більш того : коли б навіть Тризуб Володимира й не мав на собі хреста, то зважаючи на невпинну історичну боротьбу нашого народу "за віру християнську", можна було б повним правом його додати до державного герба, як це і зробив свого часу сам Великій князь Володимир.

Н.С.

-:-:-:-:-:-:-:-

ДЕЩО ПРО УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ВДАЧУ.

В ч. 8 "Вістей", що виходять у Брюселі, надруковано статю "Новорічні побажання", з якої ми передруковуємо тут частину, що в ній подано влучні спостереження про українську вдачу.

Редакція.

Українська вдача, як і кожна національна вдача, має свої слабі сторони і то часом на тих самих пунктах, бож часом якости в надмірі стають хибами.

Відомо, що наша вдача є вразлива. Вона, як той сейсмограф, що регіструє потрясення землі, відчуває часом те, що інші вдачі не годні схопити. Але та вразливість нас коштує задорого, бо вона надмірна. Загалом ми є перечулені в добрім і в злім, і та перечуленість нераз набирає гротескових форм. Наша вразливість на красу, на природу, на пісню є гарною прикметою, але пощо маємо бути плаксивими і пощо лляти сльози у віршах, на концертах, на святах? В інших народів мужчина соромиться своїх сліз, а у нас вони уважаються "добрим тоном". Наша вразливість робить нас надто відруховими. Чутєві побудки у нас переважають над розумовими і розхитують нашу волю; в чому полягає найбільша шкода. Тож побажаємо нам всім більше опанування над нашим почуттям, більше твердости на зовнішні враження, більшої участи свідомої волі в наших поступованнях.

Вразливість української вдачі робить нас несталими, бо чуття кидає нами то в один бік то в другий. На українця не все можна положитись, бо під упливом хвильового настрою він є здібний на несподіванки. Здається нікого не можна так легко спантеличити, як саме Українця. Чи не тому Москалі здавна говорили про "шатость малоросійськую"? Ця несталість все спричинювала внутрішні заколоти в нашім внутрішнім житті і робила нас мало відпорними перед зовнішнім світом. Тож побажаємо собі більш тяглости в думках,

в почуттях і в чинах, більш послідовности і витривалости в наших поступованнях.

Така наша хиткість йде в парі – хоч як то може видаватиеь дивним – з упертістю української вдачі. Українці, як кожна селянська, хліборобська нація, є вперті. Впертість є річчю корисною, коли вона є вислідом сили характеру, алеж вона часом властива і слабодухам. Та не про це зараз йдеться. Українська впертість виявляється більше в опорі, як в наступі. Вона не раз вже врятувала наш нарід від заглади, національної ба навіть фізичної, але вона не вистарчає, щоби зробити з нашого народу пана своєї долі. Щоб так сталось, мусимо не обмежуватися на впертості негативній, оборонній, але здобутися на затятість позитивну, здобуваючу. Тож побажаємо собі зміни і цеї риси нашої національної вдачі.

Українці є з природи індивідуалістами. Ця риса відрізняє нас з посеред народів з "отарним" інстинктом, як от китайці чи москалі. Культура і цивілізація Заходу завдячує свій розвій і світову перевагу в значній мірі індивідуалізму Европейця. Але є ріжні індивідуалізми: у одних народів особистість є досить сильна, щоби зберегти себе, підпорядкувавшись загалові, у других вона засильна, щоби не дати себе "проковтнути" загалові, але заслаба, щоби йому дотримати кроку, а тому ходить самопас, а в ліпшому разі котиться, на небозводі суспільства, як блудна зоря.

Український індивідуалізм є цього другого роду. Тому між нами так поширене "самособіпанство", тому маємо стільки клопоту з "отаманщиною". У нас ще не устійнено способу, як особа, одиниця включатися в громаду. А тому особисті справи і амбіції часто переважають над громадськими і вносять розгардіяш в суспільне життя. Проблема проводу і авторитету для нашої свідомости і досі не розвязана, а тому природнє змагання до природи руйнує карність і дисципліну в наших суспільних відносинах.

Отже можемо побажати нашим землякам, що опинились на Заході, повчитись, як має виглядати індивідуалізм на практиці, щоби з нього була користь для національної спільноти.

Українці на словах признають себе одною нацією, спільної вдачі, спільної традиції, спільної культури, спільних інтересів. З того мала би випливати спільність змагань. Але на практиці ця остання спільність часто надщерблюється. Не раз партикуляризми теріторіяльноні, групові, навіть мовні беруть гору над загально-національною свідомістю і диктують нам розбіжні поступовання там, де повинна бути одностайність. То значить, що у нас не досить сильне почуття солідарности. Національна солідарність вимагає, щоби наші внутрішні розбіжности відступали на задній плян перед загально-національною рацією, щоби супроти зовнішнього світу ми стояли одною лавою, щоби всякий удар ворога по нашім внутрішнім противнику ми відчули, як удар по приятелю, ба навіть по нас самих.

Нині переживаємо критичні, тяжкі часи. В подібних обставинах буває двояко: або члени одного гуртка в біді, ошалілі від страху, кидаються, як пси, оден на одного і нищать себе візаємно, або вони, сповнені чуттям товарискости і свідомістю небезпеки, стають рамя в рамя, борються, як воїни і гинуть з гонором або перемагають спільно. Все буде залежати від того, як зрозуміємо і як застосуємо засаду солідарности. Тож побажаємо собі, щоби Новий Рік прискорив у нас дозрівання нашої національної спосности, нашої одностайности в думках і в поступованні. Тоді і всі інші моменти, про які була мова вище, знайдуть скорше своє завершення і наша національна вдача забезпечить скорше нам гідне життя вільної і незалежної, державної нації.

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

"НЕПРАВДА - НЕ ПРОСВІТА, БРЕХНЯ НЕ НАУКА".

Ми поставили в заголовку слова, які часто повторював Михайло Драгоманів, коли йому доводилось писати про наших земляків, які й за його часів грішили, які і тепер грішать нахилом говорити й писати неправду. Ці слова пригадалися нам, коли ми прочитали в ч.5. "Нашого Життя" статю П.Ф. під заголовком "Великі роковини.". Статя написана з приводу роковин 22.січня 1919 року, коли в Києві було врочисто проголошено злуку всіх українських земель в одне державне тіло. Безперечно, роковини цього проголошення назавжди залишаться памятним днем, що тому проголошенню судилося мати самий лишень декларативний характер. В цей день усі українці позинні об'єднатись в одній думці, в одному почутті, як справжні брати, як члени єдиної родини, без ріжниці територіяльного походження, партійної чи групової приналежности. В цей день годилось би згадувати не те, що нас ділить і роз'єднує, а навпаки - те що нас усіх об'єднує. Але й автор статі, й редакція "Нашого Життя", що ту статю змістила, держаться очевидячки іншої думки і в урочистий день роковин 22.січня вважали за потрібне пригадати як те, що може нас роз'єднати, а в усякому разі викликати в багатьох прикре почуття. Але це - діло автора статі П.Ф. і редакції, діло їхнього розуміння акту 22.січня, діло їхнього національного такту. Тому ми й не звернули би особливої уваги на статю П.Ф., як би в ній не було грубого перекручення історичних фактів та їх тенденційного освітлення.

Опису акту проголошення злуки п. П.Ф. передпослав короткий огляд подій 1917 - 18 років. Кожному, розуміється, вільно по своєму оцінювати ті події, але не вільно перекручувати історію й свідомо писати неправду. Кажимо свідомо, бо не можемо допустити, щоби п. П.Ф. не знав, як воно в дійсности було. Отже коли він пише, що німці прийшли на початку 1918 року на Україну, "щоб поживитися українським хлібом", - і не згадує, що їх запросила сама Центральна Рада, то він пише свідому неправду. Коли він далі пише, що "німці поставили на чолі українського уряду свою людину, то пише другу неправду: покійний гетьман Павло Скоропадський, бо це його, очевидячки, мав на увазі п.П.Ф., не був для німців ніякою "своєю людиною", воювавши проти них усю війну й одержую-

чи боєві відзнаками за свою хоробрість; і владу гетьманську дістав він не від німців, а був проголошений гетьманом у Київі на з'їзді Хліборобів, в якому взяло участь біля 8000 делегатів. Коли п.П.Ф. пише, що влада гетьмана була владою російських поміщиків та капіталістів, які мовляв, мали плани "покласти Україну до ніг його величности царя всеросійського, то це третя неправда. Перекручуючи отак історичні факти, п. П.Ф. мабуть уважає, що старші люде, які пережили події 1918 року, втратили память і все забули, а молодші, виховані під совітами, і зовсім нічого не знають про недавнє минуле. Що на це все можна сказати? Хіба лиш пригадати народню приказку: "брехнею світ пройдеш, та назад не вернешся"!

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

ХРОНІКА.

В якому напрямі йде праця в Інституті історії України у Київі.

Інститут Історії України при Українській Академії Наук у Київі - як пише проф. Микола Петровський - відкрито з кінцем 1936 року. До війни на чолі Інституту стояв Сергій М.Білоусов /тепер перебуває в рядах червоної армії/ а від червня 1942р. директором є проф. Петровський /колишній професор Інституту Народньої Освіти в Ніжені; вченим секретарем є Ф.Лось. Інститут має свою філію у Львові, де головними робітниками цієї філії є проф. Мирон Кордуба і проф. Іван Крипякевич.

Про напрям праці Інститута проф. Петровський пише так: "Доведено в роботах Інститута, що російський народ завжди допомагав українському народові і рятував його від поневолення в боротьбі з чужеземними загарбниками /польськими, турецькими, шведськими, німецькими і т.д./, як також у боротьбі проти царату і його агентури".

/"Перелом" ч.115, Буенос - Айрес/.

Фактичний стан української державности в сучасності.

В числі 3. часопису 1945р. надруковано статю відомого англійського публіциста В.Г.Чемберлина в якій він доходить, що державне самовизначення совітської України існує лиш на папері.

Український Допомоговий Комітет в Англії.

В місті Манчестер в Англії засновано "Український Допомоговий Комітет в Англії", на чолі якого стоїть Г.Тарнавський як голова, М.Каном як секретарь і В. Чучман як скарбник. Комітет займається допомогою українським жертвам війни, зокрема "обездоленим" і "бездержавним особам" на терені Великої Британії.

Українка на відповідальному становищу у військовій службі.

Хорунжа канадійської армії Ганна Храплива призначена англійською військовою владою до окупаційної армії в Німеччині. Їй доручено відповідальну підготовчу працю, звязану з прибуттям на окупаційний терен першого відділу жіночого канадійського корпусу. Панна Храплива працювала раніше в отелі українсько-канадійських вояків у Лондоні, де здобула собі велику прихильність у всіх, хто з нею зустрічався.

/"Перелом" ч.117/.

Конгрес українців у Сполучених Штатах Америки і в Канаді.

За повідомленням Українського Конгресового Комітету Америки дня 26.січня 1946 року в місті Вашінгтоні, столиці Сполучених Штатів північної Америки, мав відбутися третій з черги Конгрес Американських українців. До цього часу У.К.К.

мусять почати вести працю иншого часу, для чого треба нової, мирної програми, яка власне мала бути ухвалена на цьому Третьому Конгресі.

Відозва про скликання Третього Когнресу Американських українців підписали: Степан Шумейко, Василь Шабатура, Олена Шторган, Степан Курляк, Богдан Катамай і Дмитро Галичин.

Одночасно прийшла звістка що Комітет Українців Канади / до якого входять представники всіх головних організацій/, планує скликати в 1946 році нараду ширшої Ради Комітету Українців Канади.

Український гість з Канади.

До Лондону прибув о. Др. Василь Кушнір, голова Комітету Українців Канади. 14 січня він відбув нараду в Українському Допомоговому Бюро в Лондоні з керівниками Бюро. Др. Кушнір має поїхати на англійську й американську окупаційні зони, щоб на місці ознайомитись з становищем українських утікачів і організувати допомогу їм від американських і канадійських земляків.

Українська Духовна Семінарія в Канаді.

Літом сього 1946 року має бути відкрита в місті Вінніпегу перша духовна семінарія Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Вже закуплено надзвичайно гарний і величавий будинок в середині міста Вінніпегу, де буде приміщення для 50 студентів, які будуть кандидатами на священиків. В половині літа відбудеться у Вінніпегу церковний собор і офіціяльне відкриття Семінарії.

Український Вільний Університет у Мюнхені.

5-го лютого с. року розпочалися виклади на філософічному факультеті Українського Вільного Університету в Мюнхені, а незабаром почнуться виклади і на факультеті юридичному. Деканом філософічного факультету є проф. В. Щербаківський, юридичного - проф. Л. Шрамченко.

З церковного життя на еміграції.

За останнього часу відкрито / або зареєстровано раніш не зголошені/ такі нові парафії Української Православної Автокефальної Церкви в Баварії: в Байройті, Ауфкірхен - Гельмінгенфені /окр. Кацерґойрен/, Бад Кісінгені, Бад Верісгофені й Віндішбергердорфі /біля м. Хам/. В Австрії крім Зальцбургу українську православну парафію засновано перед Різдвом в Бірмосі /30 кілом. від Зальцбурга/ та в Адмонті /100 кілом. від Грацу/. Підчас Різдвяних свят православні українці по таборах у Виртембергу мали духовну втіху від архієрейських служб Божих, які відправив єпископ Платон. Владика відправивши на Сьвят-Вечір і на перший день Різдва Богослуження в домовій церкві, на другий день правив у таборі в Людвіґсбургу, на третій у таборі в Штутґарті, в неділю перед Новим Роком і на Новий Рік у таборі Ґеренберг, а на Водохрища в Новому Ульмі, де в церковній Йорданській урочистості взяло участь понад 2000 осіб.

/"Церковний Вісник", ч. 2-3. Мюнхен/.

Нові книжки.

Календарь на 1946р. Аугсбург, Накладом "Церковного постачання". Ст.104.

Календарь ділиться на дві частини: звичайну календарну і літературно-наукову. Перша частина зложена зовсім добре, от тільки памяткові відомости, подавані кожного місяця,- коли хто народився або вмер з визначних діячів, або про якісь історичні події, зложені не дуже вдало: невідомо, за яким "ключем" подавали впорядчики календаря ріжні дати. Так, наприклад, подано дні народження таких другорядних письменників, як Анатоль Свидницький або Марко Черемшина /хоч не подано дати їхньої смерти/, а натомість не подано дат смерти Квітки, Марка-Вовчка, Антоновича, Драгоманова, Потебні, Липинського та багатьох інших визначних письменників, учених і громадських діячів. Неясна або незручна стилізація згадок про деякі історичні події. Літературно-наукова частина календаря уложена цікаво й ріжноманітно. Зазначимо гарний нарис П.Оксаненка про Лесю Українку і спогади Д.Чикаленка про розкопи біля с.Мізина в 1911-16 роках. Зовнішній вигляд календаря дуже чепурний і робить приємне враження.

Олекса Степовий. "Вогні в церкві." Сучасні українські народні легенди. Художнє оформлення Юрія Ковальчука. Авгсбург. 1946 рік. ст.16.

Маленька чепурненька книжечка містить кілька легенд, записаних автором з уст народу на Поділлі в роках 1942-43. Легенди ці повстали на ґрунті подій останнього часу. Мотив їх здебільшого однаковий: чудесні явління Ісуса Христа й Божої Матері людям. Тяжке лихоліття, яке переживає наш народ - війна з усіма її наслідками - це в уяві народу є кара Божа людям за їх гріхи. Божа Мати виступає як заступниця за людей перед Богом. Легенди ці являються зразком найновішої поетичної творчости народу. Літературне оформлення легенд, зроблене Ол.Степовим - майстерне. Так само гарне й зовнішнє мистецьке оформлення книжечки,-приємно взяти її до рук.

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

Український Літопис

1 9 4 6

5

На правах рукопису.

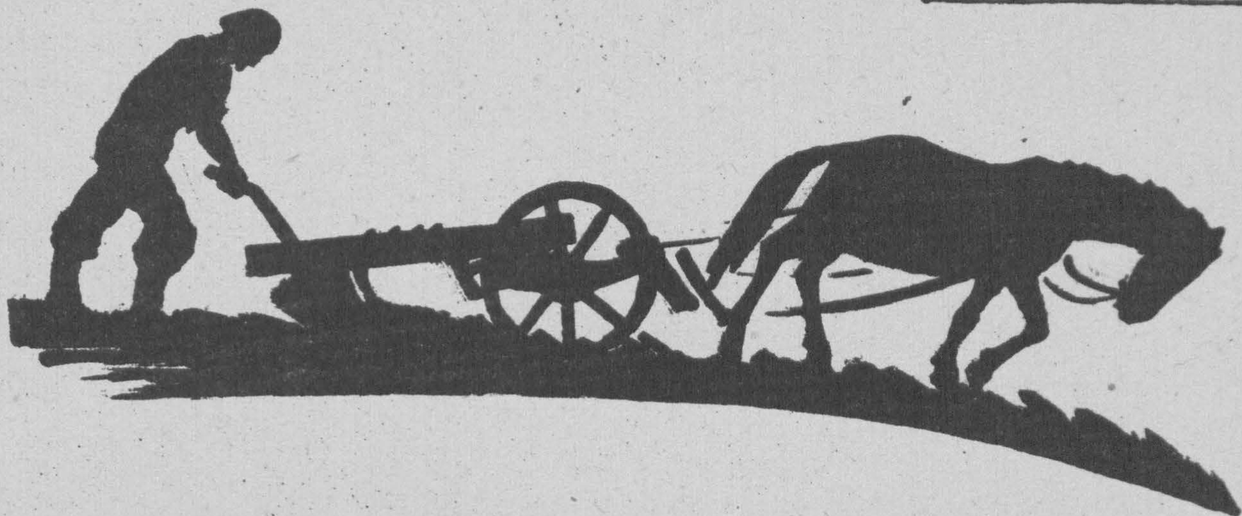

ЗЕМЕЛЬНА СПРАВА НА УКРАЇНІ.x/

Упорядкованням земельної справи є питанням організації провідної верстви. Лише після того, як витвориться в Україні політична сила, здібна відвоювати українську територію від зовнішних сил і побороти підсилюваний зовні український внутрішній розгардіяш, можливо говорити про упорядкування земельної справи так, як того вимагають житьові інтереси української нації і трівкість та здібність до розвитку Української Держави.

Організація хліборобського класу є основною передумовою повстання української сили взагалі і держави зокрема, а впорядкування робітничого питання в той спосіб, щоб кожний робітник мав свою власну хату і перетворився з кочовника-пролетаря в свідомого громадянина, є умовою її розвитку і зміцнення. Те, що намагався осягнути кочовник, пролетарізуючи всіма способами масу, можливо паралізувати лише створивши умови для її узаможнення та економічного унезалеження.

Хоч "останній і рішаючий" бій хліборобських сил з темними силами кочовників належить до будучини, віддаленість якої залежить в однаковій мірі, як від наших сил та організаційних здібностей,

---

x/

Видрукувавши в попередньому ч.4. дискусійну статтю В. Войнаровського про земельну справу в світлі ідеології В.Липинського, надіслану нам з Канади /Отава/, даємо місце і другій, теж дискусійній статті, знов таки про земельну справу, надісланій також заокеанським автором А.Вілопольським /Аргентина/. Само собою розуміється, що обидві статі висловлюють лиш особисті думки і погляди їх авторів і не являються якимись офіційно - програмовими. З огляду на вагу земельного питання в житті України Редакція й на далі буде містити статті, щоб всебічно з'ясувати і освітлити це питання.

Примітка Редакції.

так і зовнішніх обставин, всеж організаційні о нови, на яких мусить бути упорядкована земельна справа, мусять бути усталені вже в самому процесі орг нізації. Це потрібно тому, що від гасел, кругом яких гортуються державно творчі сили, залежить характер і внутрішня якість тих нових сил, що приходитимуть на поповнення.

З огляду на те, що стара хліборобська, або точніще землевласницька верства в жадних умовах не буде в стані власними силами відвоювати державу себ-то прийти до влади, а тим самим і до посідання своїх земель, на черзі дня у відродженій Українській державі стоятиме все ж таки "переділ." Найбільшою спокусою, а разом з тим і небезпекою являтиметься так званий "чорний" або егалітарний переділ. Він полягає в аритметичнім поділі скількости десятин на скількість населення, бажаючого їх мати, - що вийде, те кождому й дати. Мусимо ближче розглянути ті відносини, які при цьому б повстали. Хоч точної статистики скількости землі та охильного до хліборобства населення в Україні не існує і не існуватиме, поки не будуть усталені границі держави, все ж самі ріжнородні данні сходяться на тому, що на кожде господарство припало б щось коло трьох десятин. Точна цифра не грає тут жадної ролі, бо скількість населення постійно збільшується, і той час, коли на господарство припадатиме лише половина згаданої площі, дуже недалекій.

Отже коми покрити Україну трьохдесятинними господарствами, то кожде з них опиниться в слідуючих умовах. Для повного оброблення десятини поля потрібно щонайбільше 9 днів: два дні оранка, два дні управа та засів, два дні косовиця, два дні возовиця, молотьба та інші роботи з меливом включно, і день на тримання в порядку знарядь. З розвитком техніки ця скількість часу неминуче йтиме до зменшення. Отже трьохдесятинне господарство вимагатиме від господаря 27 днів, кругло один місяць праці на рік. Решту часу господарь і господиня намагатимуться заповнити плеканням худоби, птахівництвом, молочарством та городництвом. Всі ці можливости на трьох десятинах дуже обмежені і навряд чи займуть ще два місяці часу. Питання, що має господар робити решту року, не є виключно пита нням його власного господарства, - це є питанням незалежного існування і розвитку держави. Держава яка більше як три чверти свого населення привяже до трьох десятинних господарств і тим самим примусить кождого животіти, працюючи три місяці, а решту часу заповнюючи постом та відпочинком, не може бути міцною. Така держава не зможе поставити на відповідну висоту ні своєї зовнішньої оборони, ні внутрішньої охорони, ні освіти населення. Всяке намагання зовні завоювати таку державу відчуватиметься населенням в середині, як оправдане, бо воно даватиме надію на впровадження вижчих форм господарства, і ліпших умов праці та заробітку для кождого.

Класократичний світогляд українських гетьманців - державників виплив є з осілого способу думання людей войовничої вдачі з економічно творчими нахилами. Він протиставляє себе охлократії вояовників отаманів з їх нехіттю до господарства та кочовничим нахилом до завойовування економічно творчих елементів силою ме-

та і збирання з них податків чи данини без особистої участи в господарчім процесі.

Осілий спосіб думання являється основною передумовою суто хліборобського характеру українських гетьманців та їх привязаности до землі. Земельна справа в Україні мусить бути упорядкована в той спосіб, щоб повстав міцний і здібний до якнайбільшого розвитку український хліборобський клас. Щоб стати опорою української державної незалежности і джерелом фізичного розвитку та поширення нації, він крім господарности мусить бути лицарським войовничим. Такими хліборобами, про яких співає пісня: "Пальці ріжуть,зуби рвуть, в службу царську не йдуть, бо бояться", не може триматися ніяка держава.

Першою передумовою того, щоб хліборобський клас став опорою держави є заведення приватної власности на землю і створення політичних умов, сприяючих приватно господарчій ініціятиві. Право на володіння українською землею мало б надаватися не стілько в залежности від мови чи походження,скілько від участи у відвойованню від зовнішнього ворога та усталенню границь Української держави.

Старі дореволюційні права не землю втрачені всіма власниками, не виключаючи і селян, бо вони не потрапили оборонити границь і внутрішнього ладу держави. Так було з усіма завойованими державами, як також зі всіма переможеними в наслідок воєн та революцій станами,класами,кастами і т.д. на протягу цілої історії людства. Україна,розуміється, теж не зможе під цим оглядом бути винятком. Це твердження треба розглядати не стілько, як політичну платформу, а більше як очевидний факт. Наївно булоб думати, що знайдуться якісь внутрішні чи зовнішні сили, що збройно відвоюють державу, а потім відмовляться від стремління зберегти за собою на будучину джерело своєї матеріяльної сили, повернувши землю тим, що її колись втратили. Матеріяльне відшкодовання також навряд чи буде виходити за межі досмертного соціяльного забезпечення, умотивованого не стілько правовими, скілько християнськими аргументами.

Поскільки селяне і дотепер не припинили боротьби за свою землю, їхня втрата не може вважатися остаточною. Хоч боротьба їх безуспішна, але вона з одного боку не закінчена, а з другого вина спадає на вищу верству хліборобського класу, до обовязків якої належало дати цій боротьбі відповідний державницький напрямок та організацію.

Тому право селян на громадську землю буде з певністю без оговорок прийняте всяким українським урядом, з яких би елементів він не складався. Дуже ймовірно, що його рано чи пізно буде примушений визнати навіть сучасний завойовницький уряд.

Що до правав на інші землі, то воно лежить перед кождим відкрите, в тому числі і перед бувшими землевласниками. Для них воно являється навіть обовязковим. Оскільки це право буде здійснене чи відновлене та узасаднене мечем і кровю, ніхто не в стані його заперечити.

Різниці мови, віри,культури та походження, існуючі в населенню України,являтимуться непереможною перешкодою для його об'єд-

нання в спільність лише так довго, як довго не розвіється надія, що Українську державу можна вибороти словесними політичними комбінаціями, заявами, протестами та орієнтаціями на зовнішні сили. Тих українців, що з мечем в руці в слушний мент стануть до звільнення та оборони Української землі, ніхто не питатиме, як вони говорять та в якім обряді вірують. Між ними повстане побратимство спільно пролитої крови. А брат зрозуміє брата, навіть не маючи спільної мови.

Земельна політика після відродження Української Держави розуміється мусить бути направлена на урегульовання розмірів земельної власности окремих господарств. Міцний хліборобський клас і можливість якнайвищої продуктивности кождого господарства разом з поглядами зовнішньої оборони будуть основами для такого урегульовання.

Центр ваги лежить не в питанню латифундій, бо їх повстання буде соціяльно неможливе. Поважні труднощі зустрінуло б намагання відновити господарства з площею навіть в одну тисячу десятин. Відновлення господарств з площею в кілька тисяч десятин стояло б крім усього іншого в суперечности до вимог утворення сильного хліборобського класу, бо для своєї сили він мусить бути також численним. Найвищий розмір окремих господарств мусить залежати виключно від розмірів площі, необхідної для урухомлення великої хліборобської промисловости як цукроварство, горільство, расове скотарство і т.д. Про цей розмір можливо докладно говорити лише в конкретних умовах реально існуючої держави. Що ж до господарств, з яких мала б складатися товща хліборобського класу, то ідеальний розмір для них був би в 25-50 десятин, як це було свого часу пляновано Гетьманським урядом в Київі.

Роздувана соціялістами небезпека скупчення великих просторів землі в одних руках є тим більш нереальною, що вся новонаділена земля мусить бути заплачена. Хоч в умовах сплати мають бути пороблені якнайдальші полекшення, а віднагорода за військову службу, рани і т.д. уможливлюватиме набуття певної невеличкої скількости землі без оплати, - все ж дуже мало знайдеться одиниць, які були б в стані загосподарити великі посілости.

Багато важливіщим і складніщим являється натомісць питання найменшої дозволеної площі окремих господарств. Це питання дотепер залишалося бе з уваги, а тим часом власне в ньому лежить корінь проблеми. Що господарства з одною, двома, трьома і чотирма десятинами в Україні були численні, і що Україна являється країною хліборобсько перенаселеною, це загально відомо. Що аритметичним поділом всієї земельної площі на скількість хліборобського населення цьому лихові зарадити неможливо - це також відомо, але факт цей не дуже висвітлювався, бо він стояв в суперечности з вимогами "чорного переділу" та з "науковими" доктринами марксізму. Що одно, двох і трьох десятинники являються хворим місцем не тільки в хліборобському класовому організмові, але й цілому суспільстві, цього не хотіли признати бувші землевласники. Соціялісти пояснювали це тим, що землевласники в безземельних та малоземельних селянах хотіли мати дешеву робочу силу для своїх великих господарств.

Мусимо ствердити, що малоземельне та безземельне селянство було не тілики боляком на суспільному організмові. Воно було також свідоцтвом нездатности старої провідної верстви до призначених їй становищем суспільних функцій, а разом з тим найбільше покривдженою жертвою нездорових політичних та економічних відносин.

В Українській пресі поширене твердження, що українець має мікими не перевищені здібности до колонізації найдикіщих околиць. Приводиться як доказ повстання Зеленої України на Далекім Сході та колонізація Тургайського Степу. Приводяться похвали та подив Канадійських достойників та Канадійської преси на адресу українського колоніста, що потрафив вдержатися і знайти під собою грунт в скалистих і холодних околицях Західної Канади. Вже чути похвали для українських піонерів, що сколонізували дикі тропічні ліси, Місіонесу, деякі околиці Південної Бразилії і закріплються в Чако. Тим часом ніґде не чути згадки, що власне господарювання на трьох моргах чи двох десятинах так далеко позаганяло українських хліборобів та змушує їх там триматися, і що триматися їм там не легко і не солодко.

Отже всі хліборобські господарства, в яких не вистарчає землі, щоб зайняти хлібороба на цілий рік, мусіли б бути якнайскорше зліквідовані, як також необхідне поставлення перешкод для безупинного дроблення землі.

Формально це ніби не представляє труднощів. Держава могла б без великого напруження сплатити всі дрібні господарства, менші від трьох і навіть пяти десятин, і повернути свою витрату розпродажем землі шестидесятинникам і вище. Так само не уявляло б собою труднощів ухвалити закони, обмежуючі дроблення землі. Це зроблено напр. в Німеччині, земельне законодавство якої представляє собою дуже багато поучаючого.

З боку малоземельного селянства не тілько не булоб опору, а навпаки подібні заходи влади булиб зустрінуті з вдячністю, бо життя малоземельного хлібороба в старих умовах не можливо було навіть рівняти до життя робітника на сталій праці.

Але по суті це питання багато складніще, як воно виглядає. Вирвати хлібороба з села не трудно, бо він і сам в ньому слабко держиться, але дати йому сталий заробіток у місті, який поліпшив би його становище в порівнанию з животінням на землі, є завданням значно труднішим. В цьому власне полягла б вся суть земельної справи, оскілько б держава вже існувала.

Для її розширення необхідний широко закроєний план соціяльної розбудови нації з одного боку та індустріялізації держави з другого. В наслідок поневолення Україна дотепер ще є гармонічно розвинутою нацією. Це є народня маса, їй треба витворити в першу чергу свій власний дуже чисельний середній клас - ремісників, купецтво, дрібних промисловців, інтеліґенцію та урядовий апарат. Все це може і мусить вийти тільки з села.

З другого боку в наслідок того ж політичного поневолення Україна дотепер залишилась колонією - себ то країною, що виробляє переважно чи майже виключно сирівці, не зважаючи на наявність всіх данних для розвитку фабричної промисловости. Фабричні вироби при-

ходять в Україну зовні. Розбудова промисловости є одною з найголовніщих вимог життєздатности Української Держави. Вона також може здійснитись виключно коштом живих сил села.

Коли Німеччина та Франція з менш родючими грунтами мають крім Парижу та Берліну по десятку міст з міліонним населенням, то тим більше могла б їх мати Україна, де земля дає без порівнання вищі врожаї, де наявність заліза, вугля та маргану в такій близкости одно від другого творить можливости якнайскоршого розвитку промисловости, а морське побережа творить предумови повстання великих портових міст. В самостійній Україні навіть при сучасній стадії економічного розвитку могли б спокійно стояти що найменше десять міст з населенням зверх міліона душ. Дотепер їх немає ні одного.

План соціяльної розбудови та індустріялізації навіть в самих обмежених розмірах не може бути здійснений одним зусиллям. Це є праця десятиліть. Він мусів би зачатися з безземельних селян і потім поступово переходити на одно, двох і трьох десятинні господарства.

Дискутуючи над формою земельного устрою України, ніколи не треба випускати з ока, де лежить її початок, продовження і закінчення.

Початок - це нагромадження Української сили, продовження - це відвоювання держави, а решта являється закінченням. Поки не буде Незалежної Української Держави, доти рішення земельної справи лежатиме в площі колонізації Місіонесу, Чако, Парагваю, Бразилії, Канади і т.д.

Вдаватися тепер в подробиці над способами розподілу землі та розводити дискусії на цю тему, - цеб значило зачинати справу з кінця з явним заміром її заплутати та ускладнити. Натомість питання, яким способом об'єднати українців в силу кермовану одною волею і тим боєздатну, є корінною проблемою української земельної справи.

Спосіб цей знайдений в формі класократичного устрою Української Держави і класової організації сил. Він є органічний, бо виходить зі співпраці та рівноправности класів і суспільних груп, також має в класократичній державі кермуюче і почесне місце. З одного боку вона має свою класову організацію і представництво в Вищім Державнім Органі і по друге признаний за нею авторитет і незалежність у всіх областях духовної творчости.

Обовязком кожного українця є відчути свою відповідальність і обовязки перед Рідним Краєм та Народом і активно приложити свої зусилля в тім напрямку, який єдиний може привести до нашої Великої Мети.

А. Білопольський.

-oooOooo-

ДВА МИЛЕВІ СТОВПИ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ.
/ Митрополит Андрій і Гетьман Павло/.

Рік 1945 був роком переломовим в історії світа. Він закінчив велику другу світову війну і започаткував новий вік "атомової енергії". І в українській історії 1945р. зазначився як дата, що замикає один розділ а зачинає новий. І не лиш тому, що в цьому році закінчився час одної - німецької окупації з усіма її лихами, а зачався другий, нової окупаці.

В цьому році відійшли від нас два Великі Мужі, що своїм життям вже означують велику частину історії України останніх десятиліть, - Митрополит Андрій і Гетьман Павло.

Їх смерть - це закриття одної української доби. Яб назвав цю добу - добою державницького дозрівання українського народу. Занепад даної нації зачинається від винародовлення його провідної верстви; навідворот поворот цеї верстви до рідного народу треба уважати за завершення його відродження. Митрополіт Андрій і Гетьман Павло це власне найкращі представники давньої української боярсько - козацької провідної верстви, що повернули до своєї рідної нації.

Митрополит Андрій - зі старого західньо-українського боярського Роду Шептицьких. Гетьман Павло з східньо-українського гетьмансько-козацького роду Скоропадських. Перший грекокатолик, другий православний. Предки першого визначалися в службі нації на церковному полі, двоє Шептицьких було митрополитами Львівськими у 18.столітті. Рід цей служив Україні під знаком Хреста, такуж дорогу вибрав Митрополит Андрій.

Предки Гетьмана Павла служили Україні мечем.

Пращур роду Скоропадських згинув у славнім бою над Жовтими Водами, як один зі старшин Великого Гетьмана Богдана Хмельницького.Один з предків Гетьмана Павла - Іван Скоропадський був українським гетьманом, а всі його предки займали визначні становища в українському козацькому війську. І Гетьман Павло віддав свій меч на службу Україні.

Коли Українська Державність схилилася до упадку, обидва ці роди Шептицьких і Скоропадських пережили всі упокорення,які спадають на провідну верству підбитого народу.

Рід Шептицьких в Західній Україні, що була під польським пануванням, мусів підпасти під вплив зовнішньо-пануючої польської культури, а рід Скоропадських в східній Україні під вплив пануючої там московської культури. Але підпавши під вплив цих чужих культур - з необхідности,щоб вдержатись на висоті культури властивої для провідної верстви, бож українська культура була в занепаді, а "хлоп" і поп" культури не творили, - і ставши -теж з необхідности на службу чужим метрополіям, ці роди, не перестали ні на хвилину бути патріотами своєї Рідної Землі.Патріотизм їх звязаний любовю до Рідної Землі і скріплений економічними інтересами цієї землі /не соромлюся тут ужити цього слова "економічний інтерес", бож в грунті речі всякий патріотизм, всяка ненависть до чужинців,

всякі війни базуються у широких масах передовсім,крім інших чинників, на економічних інтересах/ не заник, а противно виявився у консерватизмі, у здержуванні традицій давніх і славних днів, у може й не свідомому передчутті, що ці заховані вартости будуть надхненням для нових поколінь і наукою для нових наростаючих елементів нової провідної верстви. І лиш так можна пояснити, чому члени Роду Шептицьких,хоч звязані вже культурою з Польщею, збирають і бережуть та розбудовують памятки українського церковного мистецтва, а члени Роду Скоропадських хоч звязані з культурою московською, бережуть памятки українського козацького минулого. Не забуваймо,що це була Скоропадська - Милорадовичева, що щедрим даром вможливила заснування Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, і не забуваймо, що Трибун українського люду і Кобзарь відродження Української Нації Тарас Шевченко перебував довший час в домі аристократів "поміщиків" Скоропадських і з памяток і традицій цього роду черпав любов до українського минулого і віру в будуче...

В другій половині 19 століття пробуджується український нарід з невільного сну. Цими, що започаткували відродження, були нащадки давньої провідної верстви, що увійшли у нову провідну верству: у Галичині священство греко-католицьке,що в більшости витворювалося зі збіднілих старих шляхетських родів, а далі інтелігенція з цих родів, до якої лиш згодом долучається інтелігенція,що виросла зі сільського люду. Так само на Східній Україні початок відродження дають представники тої давньої козацької,панської верстви- /Котляревський,Квітка, Куліш/, а лиш згодом до неї долучаються елементи, що виросли з села. Ця нова провідна верства дуже ще слабка і недосвідчена. Вона наївно сприймає і безкритично вірить у напливаючі з Західньої Европи романтичні, демократичні, і соціялістичні ідеї. Бракує їй всякого державницького досвіду, а навчитися його від представників старої верстви вона не хоче і не може бо ділить її від неї віддаль виховання в іншій атмосфері. Хоч зближення з боку старої провідної верстви не бракує,нова недосвічена інтелігенська верства ту співпрацю вперто відкидає.Тому представникам старої аристократії дуже трудно приходиться навязати контакт з народом. І Митрополита Андрія і Гетьмана Павла приняли ці нові неосвідчені інтелігенти з таким холодним недовір'ям, першого як "польського" графа, другого як "російського" поміщика. І це є й спільною прикметою і Митрополита Андрія і Гетьмана Павла, що вони не зрадилися незаслуженим недовір'ям,закидами і наклепами, а впертою працею і відданістю справі стали синонімами найвищого й найкращого патріотизму. Праця їх йшла окремими шляхами, але прямувала до одної мети. Подвиги Митрополита на полі релігійно-культурнім, а Гетьмана на політично-військовім всім знані. Лиш засліплені недоуки або явні вороги української ідеї можуть заперечувати їх заслуги і велич. Трагедія українського народу хотіла, що обидва ці мужі вперше стрінулися на еміграції - в Швайцарії. Але від тоді лучила їх взаїмна глибока до себе пошана. З якою любовю і пошаною до Митрополита відносився Гетьман - це загально відомо. Автор цих

В Др. о. Кушнір в Гаунштеттені

радків - коли Україна була хвилево звільнилась від Східньої окупації, і гетьманський рух розширив терен своєї акції - дістав був листа від Митрополита зі словами горячого признання для діяльности Гетьмана і благословіння для Гетьманського Руху.

Кінець обох мужів невимовно трагічний. Митрополит як добрий Пастир зоостався з своїм стадом і помер на Рідній Землі серед смутку і пригноблення.

Лиха доля не дозволила Гетьманові вернутися на Україну і казала йому згинути трагічно на чужій землі.

Смерть їх закінчила один розділ української історії. Український народ дозрів, під їх проводом в державницькому розумінні, процес того дозрівання саме завершується. Україна увійшла у нову добу свого життя, дуже трагічну. Дорога у будуче темна. Але Постаті Митрополита і Гетьмана є світлинами, що освідчують цю дорогу, є Милевими стовпами, що своїми чинами і словами вказують Дальшу Путь. І коли за ними будемо верстати наш шлях - напевно не заблудимо! Цим правильним шляхом мусимо йти.

Два великі аристократи Духа: Митрополит і Гетьман були заразом найбільш людяними, найбільш вирозумілими для потреб і горя малих людей і це в такій мірі, якою не може похвалитись жадні т.зв. "провідники народу". Їхня скромність аж надто часто скривала їхні великі чини серця. Але ще прийде час, коли великі діла християнського і громадського милосердя Митрополита і Гетьмана / і Його Родини/ ще вповні будуть виясненi.

І не диво, що ідея Трудової Монархії - так по суті зближена до системи англійської монархії - в якій панує Король, а радить трудова партія - знайшли відгук передовсім у наших фармерів і робітників за океаном. Ця ідея означає гру сил між елементами консервативними і поступовими, при чому сила поступових елементів тим більша, як це вказує приклад Англії, чим сильніший консерватизм,який вгамовує нерозумні передчасні зміни, а вчить державного досвіду і розуму.

В такій гармонійній грі всі сили краю знаходять місце для вияву своєї енергії, а дідичність монархії виключає найбільшу небезпеку д.я держави: братовбивчу боротьбу за найвищу владу...

І ще одно порівнання насувається: Митрополит, католик, Західній Українець - великою любовью огортає Східніх братів і виступає все в обороні Православної Церкви. Гетьман - православний і Східній Українець - найбільше визнавців знайшов саме в Західній Католицькій Україні і серед укр.католицької -Західньої еміграції в Америці. І дивним зарядженням Божої Волі похоронив Гетьмана Український Католицький священник і чи ни є вони оба символом нашого змагання до єдности і соборности?

О. Г.

-:-:-:-:-:-:-

ВИМОГА ЧАСУ.

За часів князівської та гетьманської доби Українська Держава досягла розквіту своїх сил,культури і мистецтва.Після упадку власної державности Українська нація знову виявила свою здібність до власної суверенної Держави та захоту її на засадах християнської моралі і віри.

Втративши втрете власну Державу, Україна пережила і досі переживає тяжкі часи своєї історії. Настав період національного лихоліття, протягом якого, український народ терпів великі страждання від насильників і терпить їх досі. Але український нарід не втратив свого національного обличчя і зберіг свої традиції, звичаї, свою культуру і мистецтво, та незламну волю до власного державного національного життя.

Навіть в сучасних тяжких умовах еміграції, Українці в місцях тимчасового свого перебування виявляють здібність і талановитість в культурно-національній ділянці свого життя, своїми виставами, концертами шкільництвом, пресою, професійно - громадськими установами, та позитивною фізичною, та фаховою працею у чужинців. Всі це є показчиком живучости української нації і національної свідомости, але чи є в наших діях свідомість державна, себ то чи підпорядковуємо ми своє життя перш за все державному чинникові і чи з усього заложення виходимо?

На жаль, на це запитання,треба дати негативну відповідь.

Ми маємо ріжні, поборюючі себе групи, політичні концепції, нові програми, навіть окремі угруповання за теріторіяльними ознаками, але ми не маємо єдности сил для єдиного державного чину.

Коли стануть на засадах, що кожний сам собі пан, то, в такому разі, ми не можемо відмовити собі в приємності створення не тільки комбінації харків'ян, але киян, львовян,глухівчан і т.д., але в такій спосіб, ми підемо шляхом до минулого часу "Пашковецької Республики".

Існує також угруповання, що вже довший час творить т.званий "уряд", який досі не може укомплектуватись за браком бажаючих кандидатів, але гра в ляльки годиться дітям,а не тверезим державним мужам.

Це сумне явище виникає часто з особистих амбіцій,продовжується на тлі суперечок ріжних груп і боротьби за перше місце.

Такий стан вже не раз доводив до втрати власної Держави, а також до невикористання в належний спосіб об'єднаними силами сприятливої конюнктури для здобуття своєї Держави. Лише браком почуття державности можна пояснити існування цих фактів, бо для державників цілком зрозуміло,що лише об'єднання всіх внутрішніх сил нації,та максимальна консолідація на засадах державности під єдиним проводом для творчої праці доводять до здійснення державної мети нації.

До такого об'єднання українських сил увесь час закликає

гетьманська преса.

На цій засаді працював покійний Пан Гетьман, що з великим досвідом державного мужа і звязаною з цим особливою інтуіцією, передбачав не тільки шкідливість роз'єднання сил української нації, але й катастрофальні наслідки окремих виломів, що в дійсности справдилось в останніх подіях.

На жаль, цей заклик до консолідації всіх сил для спільних дій з конечною метою здійснення ідеї української нації і здобуття власної Держави залишається "гласом вопіющого в пустині".

Небажання створення і визнання авторитету єдиного проводу, неповага до авторитету поодиноких осіб, тривають далі, що спричиняє неповагу до українців з боку чужинців.

Між тим коньюктура часу в умовах еміграційного життя з його непевним правним становищем і невідомим майбутнім, яке залежить від впливу ріжних чинників, вимагає як найскоршого об'єднання під єдиним авторитетним проводом на засадах єдиної суверенної соборної Української Держави. - ми всі українці, прагнемо до єдиної Державної мети.

Створення і визнання авторитету єдиного проводу на засадах державности, дасть гідну репрезентацію і повагу серед чужинців, та матиме також велике значіння для консолідації сил в повсякденній внутрішній праці нашої еміграції.

Створення і визнання єдиного проводу в умовах еміграції практично може бути здійсненим під проводом Центрального Українського Допомогового Бюро в Лондоні, визнаного українським громадянством усього світу.

Для цього конечним є негайне створення і визнання Центрального Допомогового Українського Комітету в Німеччині на засадах коаліції від усіх груп і представництва української еміграції, який входить складовим чинником в Всеукраїнську світову організацію в Лондоні.

Таке розвязання справи створило б авторитет і повагу до центральних органів єдиного проводу, як серед чужинців світу, так і серед нашого українського громадянства, а разом з тим, буде служити доказом, що ми не є роспорошена, а дозріла до державних чинів, державна українська нація, яку насильно позбавили власної Держави.

Своєю беззастереженою позитивною працею в ріжних ділянках нашого еміграційного життя під єдиним проводом на засадах державности, ми повинні дати доказ, що маємо тверду і незалежну волю до здобуття Самостійної Соборної Суверенної Української Держави, за яку понесли і досі несуть чисельні жертви кращі сини Українського народу.

Вшановуючи ці жертви, ми вимагаємо від українського громадянства не легковажних, а розважних державних вчинків.

К.Г.

- x x X x x -

ОБІЖНИЙ ЛИСТ Ч.2. УКРАЇНСЬКОГО ДОПОМОГОВОГО БЮРО в Лондоні.

Це вже другий з черги обіжний лист Центрального Українського Допомогового Бюро в Лондоні. Ним бажаємо поділитися з Вами подіями останнього місяця.

I. СХЕМА ДОПОМОГОВОЇ АКЦІЇ.

В Лондоні, під повищою адресою, вже понад два місяці діє Центральне Українське Допомогове Бюро, що являється Централею майже всіх існуючих українських допомогових комітетів, а саме: Українського Канадійського Допомогового Фонду, З'єдиненого Українського Американського Допомогового Комітету, Українського Допомогового Комітету Великої Британії, Українського Допомогового Комітету в Бельгії, та Українського Допомогового Комітету в Аргентині.

Слід зазначити, що всі повищі комітети є єдині й репрезентаційні в даній державі, всі затверджені урядами відносних країв, в добавок , більшість з них афілійовані з організацією Червоного Хреста даної держави.

Допомогова акція на тому терені, зглядно в тій країні, де існує український допомоговий комітет, є керована цим комітетом. Де таких комітетів ще нема, там діє безпосередньо Ц.У.Д.Б., несучи матеріяльну й інму поміч українським скитальцям.

Справа зараз так представляється, що тільки у Франції і Швайцарії нема одного об'єднаного допомогового комітету. На терені Німеччини й Австрії теж діють різні допомогові комітети льокального характеру. З огляду на комунікаційні й інші трудноші, ця акція не є скоординована й оцентралізована.

2. ДОПОМОГА.

В порозумінні з Ц.У.Д.Б., американський комітет вже вислав значну фінансову й матеріяльну допомогу до українського бельгійського Комітету, до Франції і Швайцарії. Так ця допомога, як і майбутня, буде йти прямо зза океану на руки місцевого комітету / щоб заощадити на коштах перевозу з Канади й ЗДПА до Бюра в Лондоні, а звідси на континент/, що розділюватиме цю допомогу між українців у даній державі. Д.У.Д.Б.бере на себе обовязок висилки й розпреділення допомоги на теренах, де нема української допомогової інституції, до часу, поки така об'єднана інституція не повстане.

3. СПРАВА ПРАВА АЗИЛЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗБІГЦІВ.

Ц.У.Д.Бюро навязало й удержує постійний контакт з усіма урядовими, підурядовими й гуманітарними організаціями на терені Великої Британії, та з важнішими організаціями світового маштабу, яких праця до різного ступеня дотичить справи збігців у західній Европі. Бюро стало інформує їх про долю й положення українських біженців, у випадках насильства й надужиття, інтервенює де треба, і т.п. Це роблять і наші комітети - члени. Комітети у Канаді, ЗДПА і Бельгії вже кілька разів представили меморандуми

до голов своїх держав, мали особисті побачення з різними урядовими чинниками.

За послідних кілька тижнів Комітет Українців Канади /тіло, що репрезентує всіх українців у Канаді/ вислало до всіх послів канадійського парляменту матеріяли, що змальовують незавидне положення українських збігців в Европі. У дебатах канадійського парляменту, три посли / пп. А.Глинка,Ф.Заплітний, А.Токер/ виголосили промови в обороні українських біженців, домагаючись признання їх за політичну еміграцію зо всіми правами що належаться такій еміграції. 29-го жовтня, ц.р., 25 канадійських послів вислало кабелеграму до канадійського прем'єра / що зараз перебуває в Англії/ протестуючи в ній проти насильного вивожування українців до СССР і домагаючись,щоб прем'єр негайно прийняв міри разом з другими союзниками для забезпечення стану української еміграції.

4. ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ДОПОМОГОВОГО КОМІТЕТУ В БЕЛЬГІЇ.

У.Д.К. у Бельгії зачав видавати свій орган п.з. "Вісті". Вже вийшло третє число. Бюро висилатиме " Вісті" туди, куди бельгійський комітет сам не має можливості.

5. ІНФОРМАЦІЇ.

Ц.У.Д.Б. ще раз звертається з проханням до українських збігців, щоб вони пересилали, чи передавали, різні інформації, особисті й загальні, як напр. положення українських збігців, адреси українських таборів, число українців у них, тощо. За різними інформаціями,пошукуваннями рідних, порадами, і т.п. належить звертатися до свого місцевого комітету, а де такого нема, тоді безпосередньо до Бюра.

З братнім привітом!

ЗА УПРАВУ Ц.У.Д.Б.:

Богдан Панчук, Голова. Святослав Фроляк,Секретар.

ХРОНІКА.

Високій гість з Канади серед української еміграції в Німеччині.

На початку місяця березня цього року українську еміграцію в окупованій Німеччині відвідав голова Українського Комітету Канади О. Др. Василь Кушнір. Цей Комітет повстав у Канаді з початком війни, і до нього ввійшли всі важніщі організації Канади, а саме: Братство українців греко-католиків, Українське Національне Об'єднання, Союз Українців-Самостійників, Союз Гетьманців -Державників і Союз Українських Організацій Канади. Можна сказати, що ціле українське громадянство було представлене в цьому Комітеті, на чолі якого стануе О. Др. Кушнір. В днях 22 -24 червня 1943 року відбувся у Вінніпегу конгрес, скликаний Комітетом. Конгрес був привітаний усіма вищими представниками канадійської влади, яка високо цінить патріотизм канадійських українців, засвідчений численними жертвами, які понесли канадійські українці, борючись в рядах англійських армій /особливо значні були ці жертви пропорціонально до числа українців під Гонконгом і біля Дієпп у Франції/, а також великою сумою внесків на воєнну позичку - понад міліон долярів - зложених українським населенням Канади. На Конгресі було винесено ухвали, що канадійські українці, зостаючись вірними громадянами своєї нової батьківщини, яку вони боронять кровію своїх синів, у той же час почувають себе членами великого українського народу, який вони хтять бачити вільним і щасливим на його батьківщині у Східній Европі. Памяткою цього конгресу є велика книга, видана 1943р. у Вінніпегу, де подано всі привіти, промови, дебати і резолюції, ухвалені на Конгресі, портрети учасників і спис членів Конгресу. Між іншим на Конгресі виступав англієць, професор університету в Саскатуні Сімпсон, великий приятель українців і знавець української історії.

Отець Др. Василь Кушнір, родом з Станіславщини в Галичині, перебуває в Канаді вже понад 12 років і стоїть в перших рядах провідників українського громадянства Канади. Він є настоятелем катедрального собору Св. Володимира і Ольги у Вінніпегу.
Прибувши на початку цього року до Европи з спеціяльною місією ознайомитись зі становищем української еміграції, Др. Кушнір відбув у Лондоні конференцію з членами Українського Допомогового Бюро, докладно інформуючись про становище еміграції та її потреби. Переїхавши на континент, високодостойний гість відвідав майже всі головні осередки еміграції в англійській та американській зонах, побував у Ганувері, Франкфурті, Мюнхені, Інгольштаті, Регенсбургу й Авгсбургу та в кількох більших таборах. Др. Кушнір скрізь виступав в імени українців цілого американського континенту - Сполучених Штатів Північної Америки, Канади, Бразилії й Аргентини - як їх уповноважений представник. Він зустрінувся і мав наради з усіма головними представниками українських угруповань на еміграції. Промовляючи до українських емігрантів О. Др. Кушнір казав, що заокеанські українці приймають близько

до серця недолю своїх земляків на еміграції і роблять усе,що в їх силах, аби улекшити правне і матеріяльне становище еміграції, радив не тратити духа й вірити, що правда і справедливість переможе, та українці діждуться сповнення своїх ідеалів. Він закликав до припинення всіх внутрішніх спорів, закликав до єдности та згоди.

Відвідини достойного гостя були світлим моментом в житті нашої еміграції, підбадьорили її і підкріпили в надіях на кращу будучність. О.Др.Кушнір по відвідинах емеграції на німецьких теренах мав виїхати до Бельгії, Франції та й до Риму. Свою подорож мав закінчити до другої половини місяця квітня,щоб повернутися тоді до Канади.

Український Допомоговий Комітет Бразилії.

Українське громадянство Бразилії створило свій Комітет під протекцією Бразилійського Червоного Хреста і вже висилає свої жертви для українських скитальців через Центральне Українське бюро Допомоги в Лондоні. Комітет цей створено ще в жовтні 1945р. Головою Комітету є свящ. І. Маланюк, заступником голови Прокіп Моркотун, секретарями Гр.Тадра і Серафим Волошин,першим скарбником є Петро Курац, другим скарбником Ів.Базан; до Контрольної Ради входять: М. Решітник,І.Ящиньский і Л.Парубочий. Місцем осідку є місто Курітиба в провінції Таранс, де виникла одна з перших українських колоній в Бразилії.

/"Новий Шлях" ч.7. Вінніпег/.

НОВІ КНИЖКИ.

Нові публікації про Україну в англійській мові.

За останні часи появилося кілька публікацій в англійській мові, присвячених Україні й українській справі. Отже насамперед дуже цінна книга проф.Г.В.Сімпсона /наводимо в українському перекладі з огляду на технічні трудноші подати англійський текст/ "Україна,атлас її історії й географії", 60 сторін,1941р.

Це надзвичайно практично й доцільно уложений короткий огляд української історії й сучасного становища України. Ілюстрований численними мапами й таблицями,він подає пластичну картину положення України в світі й розвитку української колонізації, починаючи з князівських часів. В Ню-Йорку вийшла 1944р. Книга Кляренса А.Моннінга " Українська література"/126 ст./. Це -коротка історія української літератури. У Вінніпегу в 1943 році вийшла Памяткова Книга Першого Все-канадійського Конгресу українців Канади /210 ст./, згадана у нас в замітці про гостювання о. Дра Кушніра в Европі. Український Конгресовий Комітет в Америці видає "Український Квартальник",якого досі вийшло кілька чисел у 1945 році. В цім журналі уміщено статі проф.Маннінга,Л. Добрянського,Йосифа Родчека,проф.М.Чубатого,Шумейка,Симона Демидчука і Г. Євада.

Яр.Славутич.Гомін Віків.Поезії.1940-1945.Видавництво "Золота Брама" Авгсбург 1946.стор.123+/3/.

Автор цієї чепурно виданої книжечки поезій "Гомін віків" слушно надав їй таку назву: в ній справді бренять відгуки нашої ми-

мувшини від прадавніх поганських часів і до останніх днів;вона хоче дати немов поетичний перегляд минувшини нашої землі, від кимерійців почавши. Маємо тут і побут наших предків-славян з їх звичаями і обрядами, і князівську добу /"Київська слава"/, і татарське лихоліття, і козаччину,і нарешті відгуки недавньої боротьби за визволення. Приємно бачити в автора таку закоханість у нашу старовину,таке глибоке почуття любови до нашої многострадальної батьківщини. Але в поетичних творах окрім ідейної сторони, крім її змісту грає не менш важливу ролю й художня форма. Тут то й доводиться зробити авторові закид:він сливе на кожному кроці вживає у своїх віршах новотворів або штучних зворотів,які часом роблять неясним самий зміст і в кожному разі не надають творові краси.

Невже українська мова така бідна, що аж ніяк не можна було обійтися без таких висловів,як ось,наприклад:"ярим водоспадом" /?/,"звірота","невзабарі","сумі"/себ-то в торбі/,"байдух","сонце світить зарно"/?/, "имирить грім","омажно в'влена свіжинка", "орлино","сонце потужно веслує,жолоблячи путь жовтолику","обжерливі","суцвіть","шаблі ядерно блискають","дві свічі палали дужо" і т.д.і т.д. без кінця.Хай не подумає читач, що ми навмисне вишукували у збірці неясні вислови й невдало виковані новотвори -вони розсіяні по всій книзі, в кожній поезеї. Вони псують усе враження від часом зовсім непоганих віршів,от як у віршу на ст. I2I.Ми б радили молодому авторові /судимо так на тій підставі, що його вірші позначені роками I940-I945/ вчитуватись в мову Куліша,Лесі Українки,а з нових поетів Максима Рильського,Зерова; він побачить, що українська поетична мова досягла високої досконалости і має прегарну традицію, він переконається,що творити нові слова і форми, нема ніякої потреби. Автор має безперечно хист,але мусить ще попрацювати над формою своїх творів, над мовою,- щоб вона не затемнювала його думок, а навпаки,яскраво їх виявляла. Тоді його твори задовольнятимуть не тільки наше патріотичне почуття,але й наші естетичні вимоги.

: : : : :

Друкується в Авгсбургу друге видання книжки проф. Д.Дорошенка англійською мовою "Шевченко -національний поет України",з передмовою проф. лондонського університету Сетона Уотсона. Перше видання цієї книги вийшло в I936 році; одночасно були видані тоді окремі видання для Сполучених Штатів Північної Америки й для Канади, а також видання цієї книги в мовах німецькій, французькій і італійській.

ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ.

В останньому ч.4 "Українського Літопису"через технічні труднощі вкралося багато друкарських помилок. Заголовок статті В.Войнаровського на ст.8.треба читати: "Земельна справа на Україні в світлі ідеології В.Липинського", а не,як надруковано через недогляд, "Земельна справа на Україні в світлі гетьманської ідеології В.Липинського."

Український Літопис

1 9 4 6

Христос Воскрес!

Вітаємо дорогих земляків з сьвятом світлого христового Воскресення і бажаємо їм діждатися вільного святкування цього дня на рідній землі

ОСТАННІ ДНІ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

ЙОГО СМЕРТЬ і ПОХОРОН.

В перші роковини 28.IУ.1945. - 28.IУ.1946.

Обставини трагичної смерти бл.памяти Гетьмана Павла Скоропадського, зо дня якої саме тепер минає рік, мало відомі серед ширших кругів нашого громадянства. Тому ми друкуємо в цьому числі нашого видання докладніший опис останніх днів Гетьмана, Його смерти й похорону, беручі відомости зі споминів Гетьманівни Єлисавети Павловни, писаних в ближчі дні по катастрофі, під свіжим вражінням пережитих подій.

Покійний Гетьман виїхав з села Меллінген /під Ваймаром/ 8.квітня 1945 року, простуючи до оберсдорфу в південній Баварії, де тоді перебувала Його Родина. З ним разом їхали Гетьманівна Єлисавета Павловна, старенька няня і особистий секретарь Д.Грищинський. Їхали автами, потягами, возом, а то мандрували й пішки, з усякими пригодами, пересідаючи з потяга на потяг, серед повної дезорганізації залізничного руху, ночуючи в дорозі по містах, по селах, по вокзалах, ховаючись раз-у-раз по протилетунських схованках підчас постійних алярмів. Їхати просто до Оберсдорфу через Нюренберг -Авгсбург було неможливо, бо залізна дорога була в багатьох місцях розбита, і доводилося робити великі "гаки": на Єгер, Регенсбург, Платлінг.

Гетьман був дуже стомлений, але настрій Його був бадьорий. Як згадує Єлисавета Павловна, Він раз-у-раз казав: Я мрію по-
пасти до Оберсдорфу, Я так хочу побачити Мама. Я мушу з нею
все обговорити, як нам бути далі. Я страшенно втомився, Я мрію
відпочити в Оберсдорфі один лиш тиждень, а потім знову з под-
воєною енергією працювати далі для української справи. Одного
вечора багато Він говорив про Данила, казав, як тяжко не ба-
чити Його всі ці 6 років. Сказав: - Я так мрію Його побачити
в скорому часі. Я так хотів би передати Йому ведення всіх
справ гетьманського руху. Він має багато якостей, яких я
не маю. Він буде кращим організатором. Я хотів би стояти в
стороні й лиш помагати Йому порадами й досвідом. - Балакав
про ті плани, які мав для дальшої роботи. Мав на далі широкі
плани. Він забував, що сили одної людини, та ще тої, що несе на
своїх плечах такий страшний тягар, обмежені, забував, що має
вже не молодий вік. Мав завзяття і незламаний дух більше від
кожної молодої людини."

Розпорошений стан українства і брак серед більшости людей справжньої жертвенности, лицарськости, справжньої ідейности і патріотизму - все це страшенно гнітило мого Батька. Гнітило Його, що мало серед українців людей з широким розмахом, з державницькою думкою, людей чину, на яких можна було б при всіх обставинах покластися. Ми маємо, казав, багато прекрасних людей, але в багатьох з них замало внутрішньої здисциплінованости,

замало витриманости й витревалости. Ми маємо прекрасну молодь, але вона замало визнає авторитет старших, досвідчених людей. Багато з наших теперішніх політиків не вміють стати вище дрібних особистих амбіцій..."

Гнітило Гетьмана часом якесь передчуття. Ще в меллінгені і пізніше в дорозі Він казав Елисаветі Павловні:"Ти знаєш, у мене почуття, що я не доїду до Оберсдорфу,у мене почуття, що я своїх більше не побачу. Передай їм, що я їх всіх там і мою дорогу Оленку,про яку я тепер нічого не знаю й за яку дуже турбуюся,бо вона там сама x/ - страшенно люблю, й як би зі мною щось трапилося, скажи їм, що я за них буду молитися. Данило мусить продовжувати моє діло. Я вірю,що він це буде робити. Він буде більш щасливий,ніж я. Я переконаний, що Данило міг би багато для України зробити, але лиш тоді, коли й українці будуть Його підтримувати всіма своїми силами. Коли мене не буде, хай Данило дбає про Мама, але я вірю, що й гетьманці її не залишать". Але такі сумні думки Гетьман висловлював підчас подорожи не часто і настрій у Його взагалі був бадьорий.

I5.квітня у вечері приїхали до станції Платлінг.Тут треба було пересідати на інший потяг, який відходив аж на другий день.Ночували в полі на траві перед двірцем. I6.квітня посідали вже до потягу,коли загула сірена, то був повний алярм. Замість того,щоб відвезти потяг від двірця, його залишили на місці,що було цілком проти всіх приписів і розпоряджень про охорону людей підчас нальотів."Забігали залізничники й виганяли людей з вагонів і з перону. Кричали,щоб люде ховались в будинки, в льохи,в бункер. Люде бігли й штовхалися.Їх було тисячі, бо стояло в той час по всіх залізничних шляхах багато потягів, повних людей. Був тут потяг з українськими козаками.Недалеко від нас бачили ми багато українських дівчат.Ще вранці ми з кількома познайомилися, й Батько помагав їм щось перекладати з німецької мови. Люде неохоче відходили від своїх річей, бо за останній час страшенно крали.Грищинський хотів залишитися біля річей, але Батько рішуче заборонив,гостро йому гукнувши. Коли няня зауважила: чого Ви так гукаєте на бідного Дмитра Івановича? Батько сказав:" не гинути ж йому з-за річей, і не можу ж я його тут залишити, а сам ховатися!"

Батько,няня й я пішли за натовпом через "шперре".Батько взяв з собою куфер з документами й архивом. Я несла Його портфель. Люда з переляку не знали,що робити, бо сховищ справжніх,власне кажучи, не було... Коли ми підходили до виходних дверей,чувся вже великій гуркіт літаків. Батько сказав:"До бункера ми не попадемо, він замаленький, перечекаємо цю першу хвилю тут,переходити площу небезпечно". Гуркіт збільшувався. Батько йшов перший,я за ним. Ми троє стали коло зовнішньої стіни будинку двірця,між дверима й вікном. Батько сказав:"тут найкраще, бо зможемо з будинку вискочити, а в бункері може засипати" /воно так і сталося,всі люде там загинули/.

Тільки встигли ми так стати, як почалися вибухи.Було щось

---

x/ Молодша Гетьманівна Олена Павловна перебувала в той час о[redacted] від Родини біля Вюрцбурга.

страшне. Все злилося в один великий вибух, хоч напевно їх було
сотки, та й дуже близько від нас. Після першого вибуху почали
валитися стіни /треба зазначити, що двірець був великий, кілька
поверховий, камянний, високий, стіни міцні/. Тріск був страшний.
На нас летіло каміння. Ми стояли перед тим у напівтемній залі.
Після вибуху опинилися немов надворі. Даху над нами більше
не було, кілька поверхів будинку було зруйновано. Наша сті-
на ще стояла, й ми за нею. Я встигла ще з лівого боку поба-
чити кілька зруйнованих обрисів. Я запитала: "Чи Ти живий Ба-
тьку?" Але після цього першого вибуху нам нічого особливого
ще не сталося. Нас лише присипало. Мій Батько простягнув ме-
ні руку, трохи назад, і я трималася її. Я йому оказала: "Ховай
свою голову", але я бачила, що він був цілий. Ми обоє ще встиг-
ли заспокоїти один другого, що нам нічого не сталося. Няня теж
була ціла. Чути було, як вона промовляла: "Господи, помилуй, Гос-
поди, помилий!"

Через мент стався другий вибух, страшніший від першого. Я
встигла лиш подумати: "хіба такий буває кінець?" Але ні, ми бу-
ли ще живі. Стіни валилися далі. Нас засипало ще більше, руки
були ще вільні. Я старалася скидати каміння з Батька, а він з
мене. З цього моменту, одначе, я памятаю мало й не все знаю, що
було. Я була майже весь час непритомна. Лиш окремі моменти за-
лишилися в памяти... Взагалі, скільки часу тривав алярм і скі-
льки часу минуло після того як нас відкопали й до того часу,
як я опинилась в лікарні в Деггендорфі, що знаходиться від
Платлінгу в 12 кілометрах, і як мене взагалі везли - я не
знаю."

Єлисавета Павловна, коли прийшла до притомности, то розпи-
тувала першим ділом за Батька, й їй оказали, що Він живий та
що Він мав на шиї образок Божої Матері на золотому ланцюжку.
Той образок Він у першу ніч зняв з шиї й поклав під подушку.
коли Його перевезено було до лікарні в Деггендорфі, але той
образок в Його вкрали. Грищинський вийшов з катастрофи цілий
і ще й відкопав усі речі, головно куфер з документами. У ня-
ні були опалені руки, нога, лице, але рани були поверхові.x/
У самої Єлисавети Павловни лікарі встановили зламаний ніс,
а за кілька днів, коли зробили знимок, виявилося, що в кількох
місцях тріснув череп. Волосся, брови, вії обгоріли, лице було
розпухле, обшарпане, синє. Очей не було видко. Дихала з трудом.
Одначе Єлисавета Павловна надзвичайно швидко стала поправля-
тись, хоч терпіла страшні болі й немогла спати. Коли на шос-
тий день вона потай від сеетер встала й тримаючись за стіни,
хитаючись пішла до Батька, який лежав на тому ж поверсі, то по-
бачила таку картину: у великій кімнаті стояло 10 ліжок, на
одному з них лежав Гетьман. "Половина голови в Його була забі-
нтована, але по тій стороні, що була вільна, особливо по виразу
ока, я побачила, що Він дуже тяжко хворий. З таблички на ліжку
я вичитала, що він має гарячку, щодня 39 і більше. Він мене пі-

x/ Няня померла місяць пізніще від запалення легенів.

знав, але Йому було тяжко говорити. Він сказав:"Для мене так тяжко,що я втягнув і Тебе в цю історію. Я так цього не хотів". Я Йому сказала:"Ти не турбуйся,мені цілком добре,я майже здорова". Він сказав: "У мене зараз момент безсилля. Ти мусиш сама тепер організувати нашу дальшу подорож і взагалі перебрати на себе листування з нашими людьми. Хай приїдуть сюди нам тут допомагати".

Єлисавета Павловна обіцяла,але сама з трудом повернулася до своєї кімнати. Рани у Гетьмана всі були від опалення. Постраждала ліва сторона обличча. Головна,найглибша рана була над лівим оком. Спалена була також ліва сторона носу,й були рани між носом і ротом. На голові й на шиї були ще поверхові пошкодження шкіри. На тілі було багато синяків,особливо на руках. Та головне було загальне потрясення цілого організму й вплив на діяльність серця. Гетьман скаржився, що болять груди, особливо при кашлі, але лікарь запевняв,що в легенях усе в порядку. Не міг спокійно лежати,мав багато турбот і все думав про українські справи; іноді мав бред, і в бреду прохав не пускать до нього так багато людей, бо він дуже втомлений.Єлисавета Павловна Його заспокоювала. Були моменти,коли Він і її не добре пізнавав. Одного разу Він сказав:"Аліно,Аліно.Ти прийшла до мене!I Ви всі, мої дорогі діти,як це Ви так таємниче всі прийшли до мене!" Йому ставало все гірше,серце слабло, і лікарі робили впорскування камфори.

24.квітня Грущинський перевіз автом з Платлінгу няню,і всі троє хворих:Гетьман, Єлисавета Павловна й няня були покладені разом в одній окремій кімнаті. Грущинський залишився в Платлінгу, бо не хотів кидати речі на призволяще й мусив кожного дня приходити по грязющі пішки до Деггендорфу, роблячи туди і назад кілометрів 25. Того ж дня,як він перевіз няню до Деггендорфу,очинилася тривога: наближалися американці,Деггендорф був оповіщений кріпостю, і цивільному населенню наказано було повинути місто. Почалася поспішна евакуація. За порадою й за поміччю головного лікаря Гетьмана перевезено до малого міста Меттен у I2 кілометрах і покладено в місцевій лікарні при манастирі. Американські війська швидко наближалися, і наперекір тому, що було сказано раніше,німецька влада вирішила,що Меттен мають захищати і військові і населення.Почали будувати барикади.

Настрій у всіх став дуже неспокійний. Цивільне населення не мало ніякої охоти воювати і наперед рішили опору американцям не чинити. Гетьманові ставало все гірше, Він уже нікого не пізнавав й був непритомний. Але лікарь казав, ніби Його становище не загрозливе. Єлисавета Павловна почувала себе дуже погано і ледве трималася на ногах. Грищинського не було: Гетьман ще 24.IУ. вислав Його до Платлінгу подивитись, чи цілі там усі речі і взяти з собою чисту білизну. До Платлінга було I5 кілометрів від Меттена. Перед тим Гетьман запитав: "Чи довго ми тут залишимось?" Єлисавета Павловна відповіла: "Як тільки Тобі буде краще,при першій можливості поїдемо далі". "Добре,сказав Гетьман, але я хочу швидче виїхати". Грищинський пішов пішки до Платлінга,

але наступ американських військ відрізав Його на кілька день від повороту до Меттена.

Над вечір стан хворого на стільки погіршав, що вже не було надії. О четвертій годині над ранок 26 квітня Він тихо сконав. До Єлисавети Павловни прийшла сестра і сказала: "Ваш Батько помер". Єлисавета Павловна пішла до каплиці, що містилася в кінці двора, в окремому будинку. Гетьман лежав на чорних марах, в сорочці, без подушки, прикритий простерадлом. Вранці прийшла одна стара бабуся і помогла одягти Небіжчика. "Це була, пише Єлисавета Павловна, добра жінка. Вона з повагою й обережно помагала мені й навіть сльози текли у неї з очей. Певно й сама мала горе. Одягли Батька в Його чорний костюм. Я зложила Йому руки й поклала на груди ту срібну іконку, якою моя Мати й Марійка благословили Його на прощання".

Тепер почалися клопоти, як поховати Небіжчика. Старша сестра заявила Єлисаветі Павловні: "Тепер Ви мусите подбати самі за труну; підіть за нашим робітником, він Вам покаже, де можна замовити." Але робітник був якийсь недотепа, сказав щось незрозуміле і зник серед села. Єлисавета Павловна ледве йшла, і люде питали її: "Що з Вами, чи не треба Вам допомогти?" Лице її було сіре, з великими синяками, все розпухле, волосся обрізане нерівно бо погоріло. Питалася, де можна знайти труну, але нехто нічого не знав, крамниці були зачинені. В місті стояла паніка, всі бігли хто куди. Коли Єлисавета Павловна вернулася і сказала сестрі, що труни не знайшла, та сказала:" Тепер війна, тут фронт, можна поховати Вашого Батька і без труни."Що до священика, то сестра заявила, що це зовсім виключена справа, щоб він міг поховати православного.

У вечері 26.квітня до Меттена увійшли американці. Війхала в село велика кількість танків і авт. Повно було жовнірів. На вулицю не можна було вийти. Хоч стрілянини було багато, Меттен, порівнюючи, швидко і без особливих втрат перейшов до американців. Припинилися всякі повітряні бомбардування й наступила тиша. 27. квітня Єлисавета Павловна через силу продовжувала розшуки труни і священика, але все даремно. На 28.квітня мав відбутися похорон, бо сестри в шпиталі казали, що далі тримати тіло в каплиці не можна. Неможливо було щось зробити, тим більше, що виходити на вулицю було дозволено тільки до 4 години пополудні.

Не вважаючи на всі заборони, Єлисавета Павловна вийшла з лікарні вранці 28.квітня на вулицю. " Всюди було повно вояків, везли танки, авта, кулемети. Треба було крізь них пробиратися. Мене багато разів спиняли, але я балакала по англійськи, давала пояснення, й мене пропускали. Я запитала одного американця, чи є у них священик, бо тутешні католики не хочуть ховати мого Батька. Він сказав, що коли б у мене справа не вийшла, щоб я звернулася до них, і вони мені допоможуть. Так само, як би я не знайшла труни".

Зпочатку Єлисавета Павловна пішла на цвинтарь і там на носилках знайшла тіло Гетьмана без труни. Грабарі копали могилу. Вона сказала грабарям, щоб зачекали, що буде і труна і священик. Сама пішла до католицького "пфарамту". Довго вона дожидалася, аж за

три години прийшло двоє священиків,і один з них звернувся до неї по українськи: мені одна жінка сказала,що на мене чекає українка". Єлисавета Павлівна прохала поховати Її Батька. Спочатку священик /це був греко-католицький священик отець Григорій Онуфрів/ сказав, що не знає,чи можна буде це зробити, а потім запитав:"А хто Ваш Батько?".Вона сказала:"Гетьман Павло Скоропадський,я Його дочка". Священик був вражений трагічністю події й заявив:"Я Його поховаю,це для мене велика честь". Довідавшись,що труни ще немає, він взявся добути труну. Але в той мент,як вони обоє входили до цвинтаря, принесено було труну. Вона була зроблена в манастирській столярні. Простенька деревляна труна, пофарбована чорною фарбою. В ній були лиш стружки,але о.Онуфрів приніс великий сувій сірого українського полотна й щі шматок менший білого. Тіло поклали на сіре полотно й прикрили білим полотном.

На похороні були присутні лиш двоє людей: Дочка Покійного Гетьмана і о.Онуфрів, що служив похорон. Син галицької землі, о.Онуфрів немов висловлював жаль і співчуття українського народу в трагічній обстанові похорону останнього Гетьмана України,що загинув на чужині, одірваний від своїх близьких,від своєї улюбленої Родини.Шматок сірого українського полотна, в який було загорнуто Його тіло, немов сімволізував звязок з далеким Рідним Краєм...

Над могилкою поставлено простого дубового хреста з табличкою з іменем Покійного і датами Його народження і смерти.

---o-o-o-O-o-o-o---

З ПРИВОДУ СТАТТІ В.ВОЙНАРОВСЬКОГО: "Земельна справа на Україні в світлі ідеології В.Липинського.

В ч.4. "Українського літопису" в порядку дискусії вміщена стаття В.Войнаровського:"Земельна справа на Україні в світлі ідеології В.Липинського.

Вже ота назва статті вимагала від автора підійти до ідеології В.Липинського з належною увагою,себ-то до інтерпретації її у всій її глибині,а не використовуючи і пристосовуючи лише окремі її місця до власних думок і особистої настанови. Адже ніхто з обережних людей не дозволить собі,без належних пояснень,послатися на слова Христа:"Я приніс вам не мир,а меч" знаючи,що все євангельське учення наповнене любов'ю і всепрощенням ...

На жаль,підібрані цитати і настрій статті і деякі необгрунтовані висновки утворюють негативне враження від неї,тим самим кидаючи тінь на ідеологію В.Липинського, як на вузького консерватиста,що прагне лише до повернення старого соціяльного ладу,що крім інтересів поміщиків не визнає інтересів інших класів,не визнає потреби здорового поступу,якого настирливо вимагають нові умови громадського життя.

Автор невірно виложив погляди Липинського, який ще з початку своєї громадської діяльности закликав до взаємного зрозуміння й консолідації, борючися " з тупістю панів і інтелігентів", закликаючи панів "До національної єдности з народом", кликав "забути про свої егоїстичні панські інтереси", "Коли ви хочете, казав він в передмові, Української Держави, то пам'ятайте, що штука будови і збереження держав лежить вся в умінню керувати існуючими вже інстинктами і хотіннями"... стр.ХУП "Без єдности ми українці, не переможемо, згинемо всі і не створимо ніколи України" ... ст.ХХШ.

Зрозуміло, що говорячи про єдність, В.Липинський не кидав це як фразу для параду, подібно тому як зараз парадують фразою "Соборність", а давав їй реальний зміст і настанову, як її можливо досягти. Він казав:"Або цілковита зміна соціяльного ладу на цілім світі"... або "Міжкласовий компроміс в ім'я ідеї держави і нації. Іншого виходу з цього становища нема... ст.17.

Підкреслюючи назву книги: "Листи до братів хліборобів", а тим самим створюючи враження ніби В.Липинського інші класи не цікавлять, автор статті запитує: "Чому В.Л.заадресовує свій твір не до всього громадянства, а лише до одних хліборобів?" На цей запит можна було б не звертати уваги, коли б в прямій, але негативній відповіді на нього В.Липинський не виявив його погляду й ставлення до тих інших. Він каже, що книга писана: "І для купців та фінансистів, що мають стільки розуму і чести, щоб задовольнитись не великим, але певним прибутком в контролюючій і обмежуючій їхні апетити класократичній монархічній державі,...замість бажати собі непомірних спекулянтських зисків". Книга писана "для робітників, які завжди шанують господаря власника, коли він дійсно є господарь, коли він сам особисто своєю здатністю вождя розвиває свою фабрику, і які погорджують агентами анонімного капіталу, що дбають тільки про найбільший зиск, а не про фабрику. Для робітників, що хочуть мати при фабриці свій дім, свій огород, робітників осілих, якім фабрика так само рідна, як селянинові земля, і які тому хочуть, щоб вона була ведена відповідально і особисто, а не невідповідально анонімно". В трудовій монархії, каже він Ви робітники, як стан і клас - а не як потрібна тільки інтелігентам соціялістична чи комуністична партія - будете мати свою участь - свої права і свою відповідальність у владі". Ст.XXXIX.

Виявляючи в наведених словах свої поступові і радикальні погляди, як напрямні до майбутнього вирішення соціяльних питань, з забезпеченням селянам і робітникам вільної самодіяльности, В.Липинський говорить далі, що Гетьман -господарь національної праці забезпечує спокій і порядок..."А як, у яких формах буде використовуватися ця праця, про це хай рішають між собою, зорганізовані в свої професійні організації, свої Ради, самі працівники, творці хліба, товарів і техніки..." "Хай про діла фабрики говорять безпосередньо робітники із техніком фабрикантом, про діла хліборобства село само хай рішає між собою.

Коли той фабрикант, і той пан по своїй працездатности і по своїм організаторським аристократичним здібностям, робітникам і селянам для більшої інтензивної, більш корисної праці потрібний - хай лишається й укупі з ним живе та працює. Як ні - коли він тільки народолюбець - демократ, а фабрики чи господарства сам організовати не вміє, хай собі йде геть". І далі, зовсім же в консервативнім піднесенні продовжує: "Коли хто скаже, що такої трудової монархії ще ніде на світі немає, то ми на це відповімо: а чому б її у нас на Україні вперше не бути? Він пояснює: що ми маємо всі дані до цього -"міцне консервативне хліборобське селянство, підсельнянське робітництво, слабу республіканську фінансову буржуазію", ст. 43. Отже з цих слів ясно, які класи вважає В. Липинський основою майбутньої трудової держави й в кому він бачить оперття її, і в кому заперечення. Нечисленні ж останки бувших носіїв вищої культури є лиш цементом, що зв'язує основні державно творчі матеріяли.

В своєму творі В. Липинський дійсно не дав подробиць вирішення аграрного й нерозривно звязаного з ним робітничого питання. Відповідь до можливо радикального вирішення їх, ми можимо знайти лише в його загальнім настановленні і ставленні до радикального поступу наприклад, в робітничому питанні. В цьому аспекті заслуговують на увагу і такі думки В.Л.: "Інтелігентська нездієнима утопія розбивається і нищиться образом здійснимого хотіння робітництва; заволодівши в своє - робітниче - посідання власною національною фабрикою, мати право усунувши посередника капіталіста, одержувати од інших класів нації /хліборобів, купців, інтелігентів/ повну плату за свою працю " ст. І58. " Розвиток ... англійського робітництва ... показує, яка велика нова національна сила родиться серед здатного до володіння засобами своєї промислової продукції робітничого класу"... "Приклад Америки... де... робітництво легко переходило в ряди власників промислових підприємств - показує, що дійсне, реальне володіння засобами продукції скрізь нищить серед робітництва інтернаціональний соціялізм ...Ст. І59.

Звертаючися до питання провідної верстви, що й є майже єдиним в статті з ідеології В. Липинського, нас диву, чому автор не дав за В. Липинським повнійшого пояснення до цього. Хоча би такого, яке б не залишало враження, що ніби В. Липинський має на увазі лише старих землевласників... Що правда, десь далі, автор ніби трохи пояснює, та це пояснення зовсім тоне в загальному настрою статті ... А в той час, очевидно, щоб не виникло таких непорозумінь, ще в передмові В. Липинський каже: "Увесь проблем організації хліборобського класу, - а з ним і проблем возстановлення Гетьманської Української Держави - лежить в тому, щоб могла повстати нова авторитетна серед хліборобських мас сильна хліборобська провідна верства". ст. XXXIX.

"Антагонізм політичний, витворений на Україні російською державною політикою, яка в своїм інтересі насильно задержувала різкий поділ хліборобського класу на два політично нерівноправні стани: "дворянство" і "крестьянство", мусить бути зни-

щений"..."Так, щоб з останків тих і других повстала нова провідна українська хліборобська верства"..."Отже не... поворот до давнього стану маємо ми на меті"...ст. 75.

Автор статті чомусь не згадує цих важливих пояснень, як і далі не пояснює чому і яких саме "останків" мав на увазі В. Липинський. Він не підкреслював також, що не тому В.Липинський говорить про колишніх панів, що вони пани, а тому, а тому, що вони були носіями державницьких традицій, державного досвіду і вищої хліборобської культури і що все це вони повинні передати новій генерації. А.В.Липинський це пояснював і підкреслював. Він казав:"Цій верстві припаде велика роля передати стару державну Українську традицію, основи Українського консерватизму, хліборобській войовничій провідній новій. Верстві, що вийшла тепер з ублагородненного мечем і боротьбою Українського селянства". Ст. 559.

Яке велике значіння має передача цього набутого віками досвіду й культури, зрозуміли большевики, використовуючи часто цих "недобитків", як "спеців" майже в усіх галузях народнього господарства, армії і науці... Автор не підкреслив також, що не всіх з цих останків має на увазі В.Липинський. А між тим, сам В. Липинський підкреслює, що мова йде лише про "морально й соціяльно здорових та до громадської роботи здатних"... Продовжуючи далі каже: "І для усунуння всяких непорозумінь, ще раз повторюємо: дворянство українське само без селянства не збудує української держави і нації, але хто знищить тепер послідню, соціяльно здорову ще горстку українського дворянства, той не тільки не збудує" і т.д. ст.76.Коментарі зайві, бо ледве хто не розуміє цього зараз, коли ця горстка залишилася може ще тільки серед нашої військової старшини і окремих одиниць серед національно свідомої української інтелігенції ...

Замість ясних і зрозумілих думок В.Липинського, автор статті, ніби навмисно не навівши дословно цітати, говорить про"Найбільш культурніші й найбільш зв'язані з землею "попольщені та помосковлені", не зважаючи на те, що без пояснень і "культуру" і зв'язаність з землею" можна при бажанні по ріжному розуміти й по ріжному "ставитись до цього ...
Адже"культурні і зв'язані з землею, можуть бути і не морально здорові і до громадської роботи не здатні, а В.Липинський це вважає необхідною умовою. Нас дивує також, чому автор статті, пишучи за ідеологію В. Липинського з усього вчення використав саме це, майже єдине та ще і дразливе місце, не дивлячись на те, що ще в 20-х роках В.Липинський писав:"Ніхто краще від нас не знає, що в масі своїй це наше помосковлене і опольщене дворянство вже у великій мірі виродилось"...ст. 75. Чи не сказав би він - Липинський - зараз через 20-ть років після закінчення процесу національного оформлення нашого суспільства, що опольщене і помосковлене в нашому середовищі зовсім зникло?Бо ж все що було морально здорового і чесного з них, давно вже повернулося в лоно своїх батьків - украйнізовалося... Чи вважав би він зараз потрібним говорити про те, що зникло?

П.

Підходячи до конкретних висновків в питаннях земельної реформи, автор статті не вважав потрібним урахувати особливо важних до цього думок В.Липинського:

"Кожний властитель землі сам особисто мусить на ній хозяйнувати, сам особисто свое господарство організувати"... "Задержувати - ж цієї землі матиме він право стільки, скільки йому відповідно його індівідуальної сили, здатности й потребности місцеві хліборобські органи самоврядування, під контролем держави присудять. Тільки розв'язання аграрних антагонізмів на місцях і по принципу індівідуальному, а не в центрах по принципу егалітарному оздоровить хліборобський клас, викине з нього всякі паразитарні спекулянські елементи, багатших хліборобів примусить бути потрібними й корисними громадянами, а не колоністами "поміщиками". Законна ліквідація всякої паразітарної земельної посілости і наложення на всіх власників землі державних громадських і економичних обов'язків, пропорційно до їх індивідуальної здатности й сили - по принципу кому більше дано / землі, освіти, культури і т.д./, з того більше й вимагається - це перша основа аграрної української політики"... Крім внутрішнього скріплення хліборобського класу, ще й скріплення його чисельне шляхом побільшення через плянову парцеляцію числа середніх, економично сильних, соціяльно задоволених селянських неподільних хозяйств - це основа друга" ст. 75.

Ігноруючи ці дві основи й взагалі не підводячи ніякої бази, автор статті все ж робить такі висновки:

I/ По так званому колхозному сектору кожен хлібороб дістане назад свою посілість в тому розмірі, яким він володів раніш,

2/розмір господарств більшої посілости вважає можливим встановити за оптімальними нормами професора Чаяна до 200 Га.

3/ Оптімальні норми маєтностей недоцільно передавати в посілість кооперативам.

Не спиняючися вже на цілому ряді обставин, звязаних з сучасними "настроями й хотіннями", з виводами автора ми не згоджуємося по таким міркуванням:

I/ Коли В.Липинський каже: що "Зміна в формах землеволодіння може лежати в інтересах цілого класу" ст.557., то ми вважаемо доконечною таку зміну, при які би найменше утворювалося деклясованого елементу й наймитів... Це якраз є в інтересах всіх класів,- в інтересах держави.Це розумів навіть Столипін... Тим більше,що психика українців спрямована виразніше ніж у інших народів в індівідуально господарський,а не пролетарський бік. Залишення ж більших посілостей веде до збільшення о.г. пролетаріяту і безробітних.

2/ Безеговорочний "егалітарний" підхід автора до справи протирічив би настанові В. Липинського,себ-то державним інтересам. За таким методом могли б великі посілости попасти до рук,які їх неспроможні організувати...

3/ Зменшуючи господарства, наприклад до "ідеального" /за А.Білопольським/ розміру 25 - 50 Га, ми все ж таки можемо зберегти все, що є морально - здорового й чесного з верстви дійсних носіїв високої культури й державницьких традицій. Спостереження в дореволюційні часи й пізніше, свідчать,що не всі найбагатші власники, часто мандрівники, найглибше пов'язані були з рідною землею, а якраз менші, що "сами мусили на ній хозяйнувати, сами особисто своє господарство організувати"... І ці чесні морально здорові, розуміючи також державну необхідніотьяк і В.Липинський, не зрезігнують, не захиріють й утримаються на своїх провідних позиціях, бодай обмежених до розміру - 50 Га.

4/ Обмеженість до таких розмірів посілостей, є єдиним засобом до зміцнення чисельно верстви хліборобів, шляхом надання наділів заслуженим борцям за суверенність Української Держави, незалежно від їх політичних переконань.

5/ Відомо,що скрута з землею у нас надзвичайна. Аграрне перенаселення /за Байєром/ в двічі більше ніж у Англії й Франції і в півтора ради більше ніж у Німеччині, бо у нас нема розвиненої ще промисловости. Зараз перевести багато селян на промисловість ми ще не можемо, а в дальшому розвитку її,очевидно вона ледве встигатиме забирати природній приріст населення... При площі орної землі на Великій Україні 25м.Га, ми маємо до 4-ох міл.господарств... Проводячи аграрну реформу й уникаючи карлуватих господарств /бо, я каже знавець справи А.Білопольський:"Корінь аграрної проблеми - в найменшій дозволеній площі окремого господарства" / чим і як затруднимо ми робочі руки? Та той же А. Білопольський каже, що ліквідувати карлуваті господарства не тяжко, значно трудніше дати звільненим від хліборобської праці рукам сталий заробіток у місці".

Очевидно,що залишаючи більші посілости в розмірі,наміченому автором статті, ми ще більше погіршуєм таке становище, бо збільшуєм кадри того "здеклясованого,здеморалізованого , дійсно й окривдженого й на все і вся озлобленого селянства"., Краще ж нехай будуть меньші норми великих посілостей,зате менше буде цих окривджених... Тим більше,що й на 30-50 Га.можна вести висококультурне господарство. Отже, не маючи рації опускатися нижче 6 Га /для екстенсивного господарства/ ми вимушені іти на максимальну норму 40 ' 50 Га.

Міркування автора, щодо співвідношення малих і середніх господарств 85 відсот. і більших I5 відсот., нічого не рішає. Рішає лише пов'язання аграрного питання з способом розбудови промисловости та з робітничим питанням...В наших умовах ці питання нероздільні, але автор їх не розглядав... Виходячи з того, що 25 міл.Га, може заняти приблизно 8 - I0 міл.робітників, очевидно, найпекучішим питанням буде негайна розбудова фабричної промисловости, а також і усякого роду підособного, спеціяльного, індівідуального, кооперативного і т.д. ремісництва.

Що до потреби Держави в великих господарствах: цукрових, расової худоби, насіньових,молочарських і т.д., які займали

й у совітів /Совхозах/ до 3,8 міл.Га, то звичайно вони повинні бути і при будьякій формі держави, хіба може з меншою площею землі під ними. Що вони не повинні провадитись державним "чиновничим" засобом, в цьому автор статті має рацію, бо здавна відомо - такі господарства часто не є рентабельні. Що ж до кооперативного способу господарства на них, то ми не бачимо підотав його заперечувати. При цім способі все ж діє прінціп приватної ініціятиви і заінтересованости. Зазначені господарства Держава може здавати на певних вигодних для неї умовах в аренду, кооперативним артілям і окремим фахівцям. Приклади такі були і в дореволюційні часи, коли деякі великі землевласники здавали господарства в аренду і орендатори вели їх за кращими культурними зразками. Звичайно, право на аренду повинно бути однакове у всіх громадян України й в разі декількох претендентів, аренда повинна здаватися з торгів...

Закінчуючи дозволимо собі сказати, що аграрне питання звичайно не може бути охоплено в одній статті. Не це є хібою статті В.Войнаровського. Жаль викликає те, що вона, згадавши драживіші місця, не відбила ні вимог часу, ні духу ідеології, на яку спиралася. А дух тої перш за все: збудування незалежної Української Держави й утримання її. А з цим в першу чергу пов'язаний і добробут усього українського народу.

Н. С.

-o-o-O-o-o-

ЦЕНТРАЛЬНЕ УКРАЇНСЬКЕ ДОПОМОГОВЕ БЮРО В ЛОНДОНІ.

ОБІЖНИЙ ЛИСТ Ч.3.

Лондон, 28-го лютого, 46.

Цим шляхом знову бажаємо познайомити українську еміграцію в західній Европі з деякими справами й проблемами, що виринули протягом останніх двох місяців. Через відсутність нормальних поштових зносин і інші причини, від нас незалежні, не можемо кожному вислати цього обіжного листа, тому просимо передавати його один другому.

I/ ПРАВО АЗИЛЮ.

Загальні Збори Організації Обєднаних Держав у Лондоні прийняли постанови I2-го лютого, I946р. на основі яких належить сподіватися, що насильних репатріяцій більше не буде. Спеціяльний міжнародній комітет буде створений, якого завданням буде опікуватись збігцями матеріяльно й правно. Ці постанови, це фактично признання права захисту збігцям. Злучуємо текст цих постанов в українському перекладі з деякими поясненнями.

2/ СПРАВА ІМІГРАЦІЇ.

До Ц.У.Д.Бюра надходять щоденно десятки листів від українців на скитальщині із запитанями про можливість виїзду за оке-

ХРОНІКА.

СОБОР ЄПИСКОПІВ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ.

I4 – I6 березня відбувся в Еслінгені /Вюртемберг/ собор єпископів Української Автокефальної Православної Церкви під головуванням Митрополита Полікарпа. На Собор прибули: Митрополіт Полікарп, архієпископ Михаїл, архиєпископ Генадій, архієпископ Ігорь, єпископи: Григорій,Платон,Вячеслав,Сильвестр, Володимир і Мстислав. З'їзд привітав референт церковних справ при Відділі Культури і Освіти Центрального Представництва Української Еміграції,який сказав між іншим:"Українське Православне Громадянство в ці понурі хвилини свого національного життя жде від своїх Владик духової опіки та високих зразків усіх громадянських чеснот. Українське Православне Громадянство вірить, що як завжди перед тим,так і тепер наша Церква стане прапором потужного національного відродження. Громадянство, що було дуже стурбоване чутками про неоднозгідність в лоні нашого Єпископату,вірить, що Собор започаткує нову добу в житті Української Автокефальної Православної Церкви й з свого боку запевняє Св.Собор у своїй відданості прадідівській вірі та в послусі Єпископатові Української Автокефальної Православної Церкви". На це привітання відповів Митрополит Полікарп, дякуючи Культурно-Просвітний Відділ за привіт та обіцяючи взяти на увагу побажання громадянства" .

Собор виніс після докладного обговорення такі постанови. Перш за все ухвалено створити вищі управління У.А.П.Ц. на таких основах: найвища церковна влада належить Собору Єпископів; голова Собору – Митрополит; виконавчий орган – Св. Синод, що складеться з Митрополита,заступника,секретаря й одного члена. Змінні члени Синоду вибіраються Собором на один рік. При Синоді існує синодальна канцелярія. До Синоду війшли: Митрополит Полікарп, архієп.Михаїл /заступник/, еп.Платон/секретарь/ і еп.Мстислав/член/.Синодальна канцелярія міститься в м. Еслінген,Мартінстрассе 26.

При кожному єпископові,що має й адміністративні функції, існує Церковне Управління. При парафіях діютьцерковно-парафіяльні ради під головуванням настоятеля парафії.

Далі винесено такі ухвали: посилити пастирську опіку над вірними й місійно-освітну серед них працю; створити центральний орган УАПЦ. при Синоді:"Церква і Життя", що видається в Еєслінгені. Виготовлено було "Окружне посланіє до Святіших Патріархів,Блаженіших Митрополитів,Високопреосвященіших архієпископів і Преосвящен.Єпископів усіх Автокефальних Церков Св. Східної Вселенської Православної Христової Церкви". У посланії коротко переказано історію Украї̈н.Прав.Церкви з підкресленням подій I92Iр. й необхідности деяких канонічних порушень у цю добу; переказано далі про відновлення ієрархії в 1942 р., про розбиття й акцію т.зв. Автономної Церкви й на-

фенті події останніх років. Закінчується послання проханням "прийняти до уваги все вищесказане про УАПЦ і про слушні та законні домагання українського народу мати свою Автокефальну Церкву й подати їй братерську у Христі руку молитовного єднання".

УАПЦ стоїть на ґрунті чистого православія й канонічности та не мислить себе інакше, як тільки складовою частиною Всесвітньої Східньої Православної Церкви й на всіх своїх богослужбах молиться за всіх Патріярхів і інших Предстоятелів Автокефальних Церков та має тверду надію на Бога, що вона не похрішає.

Намічено на Соборі такий поділ єпархій: арх.Михаїл-Мюнхен; арх.Ігорь - Авґсбурґ; єп.Григорій -Вестфалія /англ.зона/; єп.Платон - Есслінген; єп. Вячеслав - Бад Кісінген; єп. Сильвестр - французька зона; арх.Генадій -Зальцбурґ/Австрія/; єп. Володимир - Байройт; єп. Мстислав -Баден; єп.Сергій -Констанца.

Що до скликання Всеукраїнського Собору з Єпископів,духовенства і мирян винесено таку ухвалу:"Вважати, що скликання такого Собору не може бути переведене незначною частиною Церкви поза міліоновою її паствою на території України; що ж торкається скликання Собору У.А.П.Ц. на еміграції, в якому б взяли участь Єпископи та представники духовенства й мирян для обміркування потреб тої церки в теперішніх змінних умовах еміграційного життя, то в даний момент справа та не є можливою до зреалізування. Священному ж Синодові доручається занятися вивченням і опрацьованням потрібних матеріялів для скликання такого Собору, коли для того наступлять відповідні передумови і спроможності".

В справі примусового навернення українців греко-католиків на російське православіє винесено ухвалу: "Беручи на увагу факт, що Св. Православна Вселенська Церква ніколи не одобрювала насильницького навернення людей до того чи іншого християнського визнання, бо і сам наш Господь Ісус Христос нікого не примушував, лише кликав. Св. Собор Єпископів У.А.П.Ц. осуджує таку не християнську акцію,скеровану на осягнення політичних цілей, що мають на меті винародовлення українців. У хвилину тяжких проб і офір,що їх сьогодні складають греко-католики, Св.Собор Єпископів висловлює їм своє братерське,щире і сердечне співчуття та звертається до Всемогучого Господа Бога з гарячою молитвою, щоб Він скоротив їхні терпіння та відвернув від них це насильство".

Всі наради Собору відбулися в спокою та в повній згоді. З нагоди Собору було видано до духовенства й вірних УАПЦ соборне апостольське послання.

-:-:-:-:-:-:-:-

УКРАЇНСЬКИЙ ДОПОМОГОВИЙ КОМІТЕТ В АРГЕНТИНІ.

Український Допомоговий Комітет в Буенос-Айрес /Аргентина/ вислав до Укр.Комітету в Римі з дня 2 лютого лист, в якому подає деякі цікаві відомости про себе і про справу

еміграції до Аргентини й Парагваю. Містимо тут уривок з цього листа, пересланого нам в копії з Буенос-Айреса "Наш Допомоговий Комітет, читаємо в цьому листі, заложився з ініціятиви Комітету аргентинських українців у травні минулого року і залегалізувався як офіційна філія при Аргентинському Червоному Хресті. Незадовго по тому до співпраці приступило Церковне Братство Св. Володимира; в червні приєдналося т-во "Відродження", а в серпні т-во "Просвіта". Збіркова акція йде повільно через брак активного елементу, а почасти через акцію совєтів, які посилено розвивають пропаганду за поворотом до дому.

Юридично еміграція до країн Південної Америки є вільною, але фактично вона є неможливою в сучасний момент вже через самий факт відсутности пасажирського пароплавного сполучення. Еспанська компанія Ібарра здирає за переїзд з Барцелони до Буенос -Айресу I.500 пезів /понад 380 долярів/ в найдешевшій клясі. Приходить один пароплав на місяць і привозить переважно еспанців. По друге Аргентина і Урагвай фактично закрили видачу дозволів на еміграцію з Европи, обставляючи їх такими трудноощами - формальностями, які звичайним людям трудно перебороти. Остаточна відповідь, якої ми на днях добилися в цій справі від головного Директора Еміграції особисто, була та, що в скорому часі будуть проголошені нові дуже ліберальні правила для еміграції.

Натомість Парагвайський уряд дуже жваво цікавиться европейською еміграцією. Ми навязали досить близький контакт з Директором Еміграції, з яким наші представники мали побачення і наради підчас його побуту в Буенос-Айресі. Позатим в Асунсіоні /столиці Парагваю/ енергично працює пан Ілько Падучак, який є нашим представником. Директор Еміграції поінформував нас, що в сучасний мент доїзд до Парагваю не є закритий, а крім того підготовляється декрет для відкликання існуючого правила, що вимагає від кожного еміґранта виказу певної квоти для забезпечення життя на перших початках і зноситься такса за уділення віз. Він зазначив, що існує план притягти до Парагваю в I946 році 200.000 нових поселенців.

Мусимо поінформувати Вас, що в Парагваю вже живуть понад I0.000 наших еміґрантів, переважно з Волині. Всі вони однодушно нарікають на те, що економічні і кліматичні умови там дуже тяжкі, і всі заявляють, що радо звідтіль виїхали б, як би мали можливість. Офіційно допускаються до Парагваю лиш хлібороби і в їх числі до I0% ремісників і культурних робітників. Всім, хто виріс на землі, слід записатись хліборобами"

Український Літопис

1 9 4 6

7

Гетьман Павло Скоропадський.

На правах рукопису.

29.IУ.1918. - 29.IУ.1946.

День 29.квітня 1918 року на завжди залишиться в нашій памяти й перейде до історії як день відновлення історично - традиційної форми української державности - Гетьманства. Це правда, сама державність українська, по вітора-столітній перерві, була формально відновлена вже перед тим днем. Одначе національне відродження, яке з нечуваною силою обхопило було широкі верстви українського народу в перші дні революції 1917 року, не зразу привело до відродження української державности. Ми ще так звикли були до старих форм політичного мишлення, ще так були заворожені гаслами автономії й федерації, ще так свято були переконані в тому, що "у вільній Росії вільна Україна", знайде своє щастя - долю, що всю весну й літо 1917 року бореднися за здійснення цієї автономії, і в тій боротьбі виладувалися й погасли наш запал і ентузіязм перших місяців революції. Тодішні провідники українського визвольного руху ще так вірили у опасенність старих гасел, що відкидали кожну згадку про самостійність і вважали її мало не за "контр-революцію".

Треба було аж гірких розчарувань літа й осени 1917 року, щоб вони самі прийшли до думки про самостійність і нарешті ту самостійність проголосили. Але проголосили її, як неминучість, як потребу відокремитись від хаосу, що заливав після жовтневого перевороту Росію й грозив залити й Україну. Вони не мали певної надії потягти за собою народні маси в імя державної самостійности України. Тому весь натиск вони клали на гасла радикальної земельної реформи, яка одна, на їх думку, могла промовити до серця українського селянина. Їх дожидало нове розчарування: їх випередив сусід з півночі, який проголосив і розпочав на ділі негайну й безкомпромісову соціяльну революцію, не рахуючись зовсім з національно - державною українською рацією. І збаламучені цим українські народні маси відвернулися від провідників українського руху та заняли що-до їхніх змагань становище байдуже, проголосивши мовчки, як тоді казали, свій "нейтралітет"

Відомі всім події початку й весни 1918 року показали, що шлях, яким пішли українські ліві партії, заводив їх на манівці. З'явився нові претендент на багатства української землі, на продукти праці українського селянина й робітника: це були німці. Молода українська державність, опинившись між двох огнів, повисла на волоску. На щастя, і серед військових, і серед хліборобських кругів на Україні знайшлися люде, які станули на тому, що єдиним виходом з критичного становища й рятунком від зазіхань на Україну з боку її ближчих і дальших сусідів був зворот до твердої влади, до порядку і ладу, опертих на властиве нашому народові привязання до приватної власности й до індівідуального господарства. Це був зворот до історичної традиції, до Гетьманства

як останньої в нашій історії форми державного устрою. Прихильники Гетьманства зважились на політичний переворот, непопулярний, правда, в певних кругах українського громадянства, але необхідний. В тяжких умовах фактичної німецької окупації, серед розтічи думок і дезорієнтації українського громадянства, вони поставили тверді умови окупантам, перевели в певному розумінні олова безкровний переворот і замість "Української Народньої Республіки" проголосили " Україньку Державу" в історічній формі Гетьманства.

Діячів перевороту очолив Покійний Гетьман Павло Скоропадський. Він зважився взяти на себе тягар влади й історичної відповідальности. Серед неприхильности й недовірря з боку одних кругів українського громадянства, серед байдужости других, в обличу чужої сили, яка мала одну лиш мету - як найбільше використання багацтв України, Він зумів за короткий час наладнати державний апарат, відновити господарське життя, запровадити лад, розхитаний революційними подіями, й повести Українську Державу по шляху поступневого політичного, економічного й культурно-національного розвитку. В цьому велика історична заслуга Покійного Гетьмана, дарма що не судилось Йому привести український державний корабель до щасливої мети. За Його короткого правління Українська Держава була поставлена на широкій теріторіяльно-національній базі, на основі співпраці всіх верств українського населення, які хтіли мати свою власну державу, а не бути колонією зажерливих сусідів. Ця Держава станула на загально-европейських основах суспільного ладу, з широкими правами людини й громадянина, в дусі справжнього демократизму не на словах, а на ділі.

Тому, хоча з погляду наших сучасних обставин акт 29.IУ.1918. здається лиш давно перегорнутою сторінкою минулого, але в історичній перспективі він є й залишиться знаменною й великою подією. Ми певні, що коли пройде ще деякий час, коли ми всі будемо нарешті в стані спокійно оглянутись на наше недавнє - минуле і скласти над ним безсторонній суд, тоді й акт 29.IУ.1918. року стане в наших очах у повній своїй повазі й значінні і яко такий він буде записаний на сторінках історії визвольних змагань українського народу.

СИМВОЛ ЖИТТЯ.

Христіянська релігія - сказаби - має тому таку надлюдську силу, що вона сама така людська. Всі події і науки зі Святого Письма є глибокими Символами життєвих правд, є вказівками як правдиво життя розуміти і як по правді життя вести. Ось - Народження Христа це Символ Життєвої Правди, що всяка велика ідея родиться в убожестві, в трудах, і терпіннях; втеча Пресв.Родини - ясний і особливо нам тепер зрозумілий символ - що за ідею треба терпіти, що треба нераз рідну країну покинути, щоб зберігаючи від напасників життя людини - зберегти тим самим носіїв ідеї,ідею саму; врешті Воскресення - могутній символ Правди що через смерть родиться життя, що життя втілюється в дух многих і многих, немов це збіжжа, що з одного зерна вкиненого у землю,видає многократний плід. Тому - щоб ще більше наочною цю правду зробити свято Воскресення припадає на весну, коли природа переборює зимову мертвоту і проявляє себе у життєрадіснім розрості та кожною новою зеленою стеблинкою і кожною квіткою засвідчає перемогу Добра і Краси над злом, і укріплює віру, що над смерть сильнішим є життя. Тому й так радісно - зворушливо лунають на Воскресення дзвони: Христос Воскрес!

-- - --

З вірою і надією кидає хлібороб зерно у землю. З далі - далини пахнуть нам рідні не свої лани, багато з них незорані, стоять облогом. Сійте,сівачі,зерно Ідеї!

Мов чисте зерно пшениці, зроджене на українськім рідним грунті,що оправдало себе в українськім підсоні сіємо зерно Гетьманської Ідеї. Не завжди воно падало на пригодний грунт: не одні не приймали його камінною твердотою серця свого, другі заглушували терням злоби, завісти,розкошелюбства і владолюбства. Ці тепер хай не нарікають,що їхні ниви не зеленіють, а вони самі, не слухавши доброго Батька опинилися у положенні блудного сина,що - по словам Святого Письма - "прилінися пасти чужі свинія".

Притча про блудного сина і притча про сівача - знову прегарні і преглубокі життєві правди, так болюче правдиві саме для нас всіх...

Гомін рідних дзвонів не буде долітати на чужині до наших ушей. Не буде радісного настрою, а буде багато суму. Але власне та сумовита повага змусить нас задуматись,чому так сталося: чи не винні багато ми самі?

А та застанова повинна теж принести рішення вступити на шлях відродження, на дорогу правди. Той сійте,сівачі, зерно Ідеї,сійте аж поки з величним гомоном Христос Воскрес - зєднається щей радісний гомін - Воскресна Україна!

О.Г.

ЧОГО НАМ ТРЕБА?

Об'єднання - джерело сили народу.

Справа об'єднання всіх українських сил завжди була актуальна в нашій історії. Вона творила основну частину діяльности всіх визначніших наших діячів та була предметом, від якого залежали їхні успіхи чи невдачі.

Княжу добу нашої історії виповнюють намагання поодиноких володарів об'єднати українські землі під владою київського, а згодом галицького престола. Коли це вдавалося, українська держава могутніла й успішно відбивала напади зовнішніх ворогів. Подібно було в козацькій добі, коли то Гетьмани намагалися об'єднати ввесь український нарід під одну булаву. В найновіших часах старий Софійський Собор у Києві був свідком свята об'єднання українських земель у 1919р.

Боротьба українського народу за існування це одночасно боротьба за його об'єднання. Тому не диво,що найважнішим засобом,якого вживали вороги до його поневолення було роз'єднання. Тільки розпорошення українських сил давало ворогам перевагу,потрібну до опанування українських земель та зруйнування Української Держави.

Вже саме географічне положення України на пограниччі між сходом і заходом, на шляху, що ним ішли азійські племена в Европу, не було корисне для об'єднання українських сил, а Українську Державу, "заборола Европи" наражували на небезпеку упадку. Наслідком того не вдалося українському народові на довго вдержати свою незалежність. Після довгих кровавих боїв, що коштували міліони жертв, український нарід попав під владу сусідів.

Життя в різних державних організмах, серед неоднакових політичних і соціяльних умовин, витворило окремі типи українців, для яких прийнялися назви:східняки й галичани.

Чим різняться вони між собою, не будемо тут писати. Це може легко кожний запримітити. Проблема східняки й галичани має два етапи. Відповідно до їх проявів можна їх назвати: позитивний і негативний.

Позитивний:

Перед першою світовою війною, коли були можливі тісні взаємини між східною Україною і Галичиною, той поділ мав корисні наслідки для всеукраїнської справи. Роля Галичини у відродженні українства загально відома. Не даром звали її українським Піємонтом. Гармонійна співпраця обох віток українського народу знайшла підчас визвольних змагань своє завершення у переможному поході об'єднаних українських армій наддніпрянської і галицької на Київ, літом 1919р.

Негативний:

Герметично замкнений кордон між Польщею і СССР розділив на довго Галичину від східньої України. Життя в нових

важчих як за царату, умовинах перемінило швидко тип східного українця. Старше покоління зникло, не лише природнім порядком, але також в наслідок війни, голоду та переслідувань нового режиму. Молоде покоління виросло під постійним вогнем комуністичної пропаганди, без релігії, дуже часто без родини, їдане на ласку й неласку партії та її органів. Ця зміна життєвих умовин у східній Україні відбилася не лише на молодому поколінні, але й на середньому. Треба зважити, що від вибуху першої світової війни досі минуло майже 32 роки, доволі довгий час на те, щоб при відомих темпах "соціялістичного будівництва" змінився склад населення східної України.

За те в Галичині таких великих змін не було. Не зважаючи на повоєнну господарську кризу та важке політичне положення під Польщею, галицькі українці мали все - таки деяку змогу культурного й економічного розвитку. Тому то не диво, що коли підчас другої світової війни знову зустрілися східняки з галичанами, різниця показалася надто яскравими. Ті різниці поглиблювали звичайно малокультурні одиниці несвідомо, називаючи мову галичан польською, а мову східняків московською та намагаючись надмірно чванитися,щоб понизити другого. Якщо хто із свідоміших висував колинебудь на порядок дня справу східняки й галичани з наміром підкреслення різниць, той по волі чи по неволі неробив корисного діла для загально української справи. Не виключене, що й ворожі агенти намагалися й намагаються цим способом ширити роздор серед українців.

Всякі намагання з українського боку звести ті різниці до мінімума натрапили передусім на сильні перешкоди з боку німецького окупанта, який відділив Галичину від східньої України, непроходимим коридором, а українських робітників у Німеччині теж ділив на дві окремі групи.Навіть українців з Волині зачисляла нім. окупаційна влада до східняків і відновила сокальський кордон, що за Польщі був політично скасований.

Німецький окупант упав. З того боку зникли всі перешкоди. Українська еміграція, що силою военних наслідків опинилася в Европі, повинна припинити спричинені ворогами спори і призадуматися над своїми завданнями.

Їх завдання можна поділити на три частини: 1/ зберегти життя кожної української людини, 2/ приготовитися до боротьби з життєвими труднощами, що можуть її стрінути, вивченням нових знаннів, мов і т.д. і 3/ найважніше - духове обеднання.

В обличчі того, що діється на Рідній Землі, ми мусимо стати обеднані.Там тепер Москва з'єднала у своїх руках усі українські землі й "об'єднує" нарід. З її наказу "львівський синод" зліквідував недавно Греко-Католицьку

Церкву. " "Львівська метрополія вернулася під владу московського патріярха" , як пише швайцарська газета "Базлер Нахріхтен" /гл.Ное - Цайтунг з 8.4.1946/,хоч до нього ніколи не належала. Як на ділі виглядає те об'єднання, не важко догадатися.

Важка доля нашої Батьківщини і наша взиває нас до єдности, тому доложимо всіх зусиль,що ми завжди і всюди ту єдність виявляли нашими ділами. Пора відкинути від себе поділ на східняків і галичан, на різні групи, групки й орієнтації. Всі ми сини одної матері України і спільно працюймо для поліпшення нашої долі.

Для великої мети - об'єднання всіх українських сил коло відбудови Соборної Української Держави трудився все життя Покійний Гетьман Павло і нам залишив заповіт ту працю продовжувати.

Щоб наше об'єднання здійснилося, мусимо всі виявити якнайбільше доброї волі, взаїмного зрозуміння та любови потребують найменше свідомі одиниці споміж нас, оті "найменші брати",що про них говорить Т.Шевченко:

"Обійміте ж брати мої
Найменшого брата,
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати".

Пам'ятаймо: " Об'єднання дає силу - незгода й розпорошення приносить загибель".

- Н.

-о - о - О - о - о-

Олена Самайлович.

. Танками зорана...
Кров'ю напоєна...
Попілом згарищ засіяна,
Земле! За кривди які
Міць Твого люду розсіяна?

Не гнув він покірно спини перед паном?Не мовчки
ходив у ярмі?
Не гнив по острогах?Ще мало крівавив босоніж
на гострій стерні?
У колі народів наймення не знають,як знали -
забули давно,
Лишилось огидне, погане,століітнього рабства тавро.
О,земле родюча! [redacted] зростають із лона твого.
Це ж Ти породила Мазепу,Богдана,а нині?
Пращур"рабів"переміг Чингіс-Хана,струснув і Стамбул і Варшаву...
А внуки?Списи їх поламані,а шаблі у пихвах іржавих...
Діди ізорали твої перелоги,посіяли цінне зерно:
Відвагу,лицарскість,сумлінність та віру у правду
й добро,

Танками зорана,
Кров'ю напоєна...
Попілом згарищ засіяна,
Земле! Зроди і сьогодні Гетьмана,
Бо вже міць твого люду знесилена.

-:-:-:-:-:-:-:-:-:-:-

МАРІЯ ЗАНЬКОВЕЦЬКА В СПОГАДАХ СУЧАСНИКІВ.

Мало хто з українських артистів може похвалитися таким незвичайним успіхом, який мала Марія Заньковецька. Хто ж бо це міг так зворушувати душі глядачів, тримати їх у такому напружені, заполонювати їх докраю? Не дарма ж сучасники-колеги казали, що її праця на українській сцені - це безперервний триумфальний похід. Її майстерне, винятковe виконування своїх ролей чарувало не лише глядачів, а й самих артистів, товаришів по сцені, що грали разом з нею.

Любов до театру у Марії Заньковецької виникала з самих ранніх літ. Ще бувши в пансіоні, вона захоплюється аматорськими виставами, приймає участь у них і звертає на себе увагу. Недарма, ледве одружившись із москалем Хлистовим, вона покидає його і їде з півночі на Україну, щоб віддати свої сили рідному українському мистецтву. 1882 року, 22-літньою жінкою, вона вже дебютує в в Полтаві у трупі Кропивницького в "Наталці Полтавці".

Марія Заньковецька вважала, що глядача можна загіпнотизувати і справді своїм виконанням вона так впливала на публіку, ніби тримала її в гіпнозі. Якими ж засобами розкривала вона сценічні образи?

..."Маючи виключну авторську інтуіцію,-як пише в своїх спогадах видатниі артист і режисер І.Мар'яненко,-хорошу пам'ять, Марія Константинівна була незвичайно спостережливою. Знала добре тодішнє село, бо виросла в селі Заньках біля Ніжина. Звідси виключно колоритна мова, вроджена благородність, почуття міри. Ціла гама найскладніших і найтонших внутрішніх психологічних та емоційних ритмичних визерунків, які втілюють в дуже яскраву художньо правдиву, виразну і разом економічну форму. Крім цього вона мала прекрасну зовнішність, і особливо надзвичайні чарівні очі, красивий, великого діяпозону голос, яким уміла відтінити особливості української народньої пісні. Весільні пісні у її виконанні це щось неперевершене, це шедевр!

Майже всі ролі Заньковецької це трагічні пісні трагічного кохання. Виконуючи їх, вона так переймалась ними, що в найнапруженіших моментах плакала справжніми сльозами, викликаючи сльози у глядача. Її учень, режисер театру Б.Романицький, згадує такий випадок з часів першого року своєї праці разом із Заньковецькою. За ходом дії у п'єсі Старицького "Не судилось" він /Дмитро/ має кида-

тися до непритомної Катрі /Заньковецької/ і підводити її. "Я вибігаю, підбігаю до Катрі - Заньковецької, нахиляюсь, щоб узяти і підняти її, беру за руку, рука якось одубіла, зляиув на обличчя, на всю постать непритомної Катрі і ... буквально злякався. Я вже забув, що передо мною Заньковецька, я бачив, що Катря по справжньому непритомна, тобто, знепритомніла не Катря, а сама актриса... Що ж робити? Як далі провадити сцену, адже Катря мусить зараз говорити... Чи якось дати знати, щоб спустили завісу? - "Чого ж ти стоїш, дурню, бери! - почувся досить таки "зловісний" шепіт "непритомної" Катрі. Ну... далі сцена наша пішла як слід". Але головне, що Заньковецька навіть в таких напружених моментах ніколи не втрачала над собою контролю, ніколи не перегравала ролі, як це траплялося з іншими.

Слава про український театр полинула далеко за межі України, і 1886 -7 року через чотири роки від початку своїх виступів Заньковецька разом з театром з надзвичайним успіхом виступає у Петербурзі, у Москві, де відразу зачаровує публіку.- "Щось невимовне дивне, неописане трапилось,- пише Садовський у своїх згадках про її участь, зокрема в "Наймичці" - Це був такий тріюмф українського слова, якого воно більш ніколи не зазнавало. М.К. Заньковецька, цей велетень і талант, розгорнула перед публікою такі дивні риси простоти і мистецтва, в яких ця публіка, що звикла до штучного і через це блискучого виконання імператорських артистів, потонула в тій божественній, художній простоті артистки... Уперше в житті своїм салон побачив таку артистичну гру, з якою повинен був переконатися, що в мужицькому, стомленому працею тілі, під драною його свитиною, б'ється чисте серце, гаряче серці. Це переконання дала їм художньо чарівна гра М.К.Заньковецької. За те ж і вітала її публика! Вся заля, набита, мов улик бджолами, блискучим панством салонів, стогнала і гучно витала артистку.."А в газеті "Новое Время" з'явилася велика стаття редактора Суворіна під заголовком "Заньковецкая в "Наймичке". Навіть цей хитрий лис, видавець і знавець мистецтва, що досі цькував усе українське, не мег вдержатись від захопленого вигуку:"Я прямо говорю, другой такой артистки я никогда не видел." Справді, дивлячись на гру наймички-Заньковецької публіка теж глибоко переживала разом з нею, хвилювалась і плакала тоді, коли плакала наймичка.

Недарма про незвичайний успіх театру швидко довідались і вищі круги Петербургу. Незабаром прибув на виставу великий князь Констянтин Констянтинович, а згодом трупу запросили грати для великої княгині Олександри Сипівни. Після того українську трупу запрошують до царського палацу. На вистави хотів подивитись сам цар Олександр Ш. Оскільки він бажав побачити на сцені тра-

гічне й смішне, то було поставлено дві п'єси:"Назар Стодля"Шевченка та "Як ковбаса та чарка, то минеться сварка" Старицького. Вистава пройшла прекрасно. Водевіль цареві, очевидно,навіть більше сподобався,ніж "Назар Стодоля", бо на зустрічі після вистави, він, як згадує Садовський казав" "Я очень много слихал о вашей игре,господа, а сегодня я убедился, что это действительно превосходно",

Українці таким чином і тут здобули собі велику славу. Рецензенти кращих артистів, зокрема Заньковецьку,ставили поруч відомих імен іноземних театрів.

Та не зважаючи на величезний успіх української трупи, цензурні перешкоди тяжили над українським театром. Багатьох русифікаторів, що займали поважні посади, чиновників і навіть міністрів той успіх дратував, і вони робили все, щоб задушити українську культуру, мистецтво. Одним з таких україножерів був київський генерал-губернатор Дрентельн, що заборонив ставити українські п'єси в усім губернаторстві, що обіймало тоді пять українських губерній. Ця заборона тривала від 1883 року протягом 10 років. А скільки тих Дрентельнів і Зелених /Одеса/ зустрічав український театр на своєму шляху, майже в кожному місті .

Багато користи в боротьбі з різними заборонами зробила Марія Заньковецька. Маючи величезну популярність,безліч прихильників, вона використовувала все те, для рідної Справи. Якось, пригадує Садовський, будучи в Петербурзі, повернувся він від цензора схвильований тим, що цензор не давав дозволу на тількии що прислану Карпенко-Карим нову п'єсу "Чарівниця", або як вона пізніше звалась,"Безталанна".Тим часом до неї прийшли якісь два пани: військовий і цивільний. Познайомившись із Заньковецькою, вони почали просити її взяти участь у благодійнім спектаклі. Заньковецька згодилась,але з тим, щоб їй допомогли здобути дозвіл на постановку нової п'єси. Обидва пани поїхали до цензури і за годину один із них вернувся вже з дозволом на в ставу "Безталанної".

Це показує, за яких умов мусів існувати український театр, що, в противагу російським театрам, немав ніякої дотації від держави, зате на кожному кроці мав перешкоди.Спеціяльним урядовим наказом заборонялось тоді ставити п'єси з життя інтелігенції, історичні, а також переклади з російської та інших мов.

Ставлячи українське мистецтво в безвихідний стан,Москва намагалась кращих майстрів українського театру переманити на російську сцену. Сам Суворін кілька разів пропонував кращим українським артистам, зокрема Заньковецькій:"бросайте ви вашу узкую национальную речку і выплывайте в широкое безбрежное море общерусского театра ". Але Заньковецька,як і Садовський та інші, не зрадили свого рідного театру, не зважаючи на те, що їм

пропонували незрівняно кращі умови праці.

" ... На всі намагання залишити мене на імператорській сцені,-пише в своїй автобіографії Заньковецька,- на запросини Суворіна до свого театру, Корша - до свого і ще багатьох других, не дивлячись на ці корисні запропонування і надзвичайні ставки, яких до того майже ніхто не одержував, не дивлячись на положення високостоящого в той час російського театру, не дивлячись на все це,- я залишилась на своїй милій,хоч тоді й зовсім бідній і ріпертуаром і положенням, і відносинами до неї з боку уряду, українській сцені..."

Крім безлічі спогадів про Заньковецьку як артистку, ми маємо чимало матеріялів, що говорять про її вдачу, її доброту і веселий характер.

Марію Константинівну знали всі як дуже чулу людину, яка завжди рада допомогти будь-кому в його горі. Режиь. Романицький згадує такий факт:"У 1915 році до Заньковецької прийшов один біженець з Галичини. Гаряче просить допомогти, бо він тяжко бідує... Заньковецька майже останні гроші / досить велику суму/ віддала цій людині. Він подякував і пішов. М.Устенко /був тоді такий молодий актор/ ще почав казати: ' Мамочко,/так майже вся молодь називала Заньковецьку/ навіщо Ви?Може він і бреше", - "А, мовчи, що ти тямиш!"- відповіла Заньковецька і рвучко вийшла з хати". Цей епізод і багато подібних інших яскраво змальовують її як людину.

Заньковецька користувалася великою пошаною як у свойому колективі театру, так і серед публіки. " Рідко хто з акторів, згадує Романицький, так тонко відчув "муки" творчости у молодих акторів і так охоче завжди ішов на допомогу цим мукам" як Марія Константинівна. За те ж ми і любили її відданою, глибокою безкорисною любов'ю. " Для нас, згадує також і Мар'яненко, акторів старшої генерації, Марія Константинівна завжди була зразком і недосяжним ідеалом. Ми горді і щасливі з того, що Марія Константинівна Заньковецька серед нас жила і творила й своїми театральними образами зворушувала й наповнювала любов'ю до скривджених"... " Далі він пригадує ту пошану, те захоплення, яким вона користувалась серед публіки: " Я був свідком, коли молодь після вистави / кам'янець-Подільський/ та інші міста /випрягали коней, впрягалась сама в фастон і відвозила Марію Константинівну до її приміщення, або садовила її на крісло і на руках відносила її додому".

Як уже відомо, М. Заньковецька була знайома з Чеховим та з Л.Толстим. Першого особливо захоплювала її гра в ролі Олени /"Глитай або ж паук"/, другий - не пропускав жодної вистави, де приймала участь Заньковецька, листувався з нею і навіть збирався написати спеціяльно для неї п'єсу.

Від першого дебюту в Полтаві 1882 року М. Заньковецька працювала невтомно на українській сцені аж до останнього виступу на своєму сорокалітньому ювелію в Києві 1922 року. Хочеться запитати: хто ще мав такий стаж, хто ще мав такий успіх, таку стійність і працьовитість? Працюючи то в театрі Кропивницького, то в Садовського, то в Саксаганського, то в Старицького, вона граючи більше як у сорока п'єсах, створила багато неповторних образів. Скрізь це була, як згадує артист режисер Романицький, велика, геніяльна артистка: і ніжна трагічна Наймичка і гордо протистуюча Зінька "Дві сім'ї" і глибоко трагічна Катря з "Не судилося", і ....

За час своєї праці Заньковецька об'їхала з театром всі міста, а часом і села України, побувала у Москві, Петербурзі, разом із Садовським виступала на сценах Західньої України, несучи в народ перлини ріжного мистецтва. Ні переслідування русифікаторів, ні різні заборони нащадків Валуєва - ніщо не збило її з рідного їй шляху. Тому то в історії нового українського театру серед видатних корифеїв, що поклали міцні підвалини під українське театральне мистецтво - Марії Заньковецькій заслужено належить одно з перших місць.

Д.Н.

-о-о-О-о-о-

ЦЕНТРАЛЬНЕ УКРАЇНСЬКЕ ДОПОМОГОВЕ БЮРО В ЛЬОНДОНІ.
Обіжний лист ч. 3.

Льондон, 28-го лютого,46.

Цим шляхом знову бажаємо познайомити українську еміграцію в західній Европі з деякими справами й проблемами, що виринули протягом останніх двох місяців. Через відсутність нормальних поштових зносин і інші причини, від нас незалежні, не можемо кожному вислати цього обіжного листа, тому просимо передавати його один другому.

1/ ПРАВО АЗИЛЮ.

Загальні Збори Організації Обєднаних Держав у Льондоні приняли постанови 12-го лютого, 1946р. на основі яких належить сподіватися, що насильних репатріяцій більше не буде. Спеціяльний міжнародній комітет буде створений, якого завданням буде фактично признання права захисту збігцям. Злучуємо текст цих постанов в українському перекладі з деякими поясненнями.

2/ СПРАВА ІМІГРАЦІЇ.

До Ц.У.Д.Бюра надходять щоденно десятки листів від українців на скитальщині із запитанням про можливість виїзду за оке-

ан. Щоб не відповідати кожному зокрема й тому, що більша окількість людей є заінтересована, на цьому місці коротко з'ясовуємо як ця справа представляється. ЗДПА проголосили, що допустять ограничене число нових поселенців на основі квот. Кожна держава має призначену певну квоту. Українці своєї квоти не мають, бо імігpація основується на принципі державної приналежності а не на національності. Українці могтимуть користуватись квотою,призначено для громадян Польщі й СССР. Щоб виїхати треба внести прохання до найближчого американського консула за дозволом виїзду до ЗДПА і крім таких даних як:вік, національність,державна приналежність,освіта, професія, тощо, треба зазначити які документи мається на руках. Якщо в апліканта є кревні в ЗДПА, він повинен вистаратись від них "афідавіт",що в ньому була б зазначена готовість того родича уможливити фінансово подорож аплікантові й перебрати на себе відповідальність за удержання ново прибутого так довго, доки він не знайде заняття. В аплікації до консуляту повинна бути згадка про посідання такого афідавіту. Одержавши аплікацію,консулят тоді звичайно призначає аплікантові день, коли має явитись перед консулом. Підчас такого побачення, урядник ставить різні питання,провірює документи й виносить рішення.

До Канади покищо не має можливості імігрувати. Передвоєнний закон, яким закрито іміграцію, є дальше в силі. На його підставі передбачується тільки дуже обмежену іміграцію, тільки хліборобів,з тим, що справа кожного апліканта розглядається окремо. На підставі певних освідчень та натисків в тому напрямі, можна сподіватися, що згаданий закон буде змінений так, що дозволить Канаді приняти більше число колоністів,при чому першенство будуть мати ті, що в них є кревні в Канаді. З огляду на це, є вказаним вже від тепер, що до встановлення канадійських іміграційних бюр, старатися про "афідавіти".

Ц.У.Д. Бюро здає собі справу з того,що не можна буде всіх українських збігців,які бажають виїхати з Европи, пересилити до Канади й Америки. Тому воно вдалося до представництв південно-американських держав з проханням приняти українських поселенців. Кожна виявила готовість хоч би всіх українських скитальців примістити в себе зараз, та трудність полягає в тому, що відчувається гострий брак транспорту,який унеможливлює наразі який небудь виїзд.

Український інтерес вимагає,щоб всіх українців поселити разом в одній державі й то компактною масою. Цей момент Бюро бере під увагу та робить заходи в цьому напрямі. Про дальші справи звязані з імігруванням Ц.У.Д.Бюро буде повідомляти в першу чергу краєві українські допомогові комітети,а потім і загальником обіжних листів.

Просимо тільки не вважати Бюро за іміграційну владу,якій треба присилати зголошення виїзду, просити білетів на подорож чи резервувати місця на кораблі чи літакові,бо це в жодному випадкові не є в компетенції Бюра чи в засягу його ділання.

ДО ВІДОМА ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ ЗБІГЦІВ.

Справа збігців з українських земель не є внутрішньою справою якоїсь держави, але справою міжнародньої ваги й права. ому вона була предметом нарад Загальних Зборів Обєднаних Держав, що відбулися в мм. січні й лютому б.р. в Лондоні. На их нарадах право людини розпоряджати своєю особою знайшло арячих оборонців, а між ними й пані Рузвельт,проти тих,що е право нехтують. Організація взяла збігців під свій захист рішила подбати про належну опіку над ними.Нижче подаємо украінський переклад головних уступів постанови Заг.Зборів Орг. Обєд.Держав, принятих І-го лютого,1946 року.

"Загальні Збори, признаючи, що проблема збігців і обездоленних осіб різних категорій є однією з найбільш пекучих проблем та признаючи потребу ясного відрізнення правдивих збігців і обездолених від воєнних злочинців, "квізлінгів" та зрадників - згаданих в нижче наведенім уступі "д", доручає Економічно-Соціяльній Раді опрацювати цю проблему на основі таких заложень,-

І. ця проблема є міжнародньою своїм засягом і суттю,

2. ні збігці ні обездолені,що,остаточно,рішуче й непримушено,ваазнайомившись із фактичними данними й інформаціями від рядів країн їхнього походження, виявлять обоснований спроив щодо повороту в ті країни й якщо вони не підпадають під араграф "д", не будуть силувані до повороту в їх країни. В айбутньому ними займатиметься те міжнародне тіло, що буде принане або зложене в наслідок..."заходів вищезгаданої Економічно-Соціяльної Ради" за виключенням випадків,коли уряд країни, о в ній осіли збігці,договориться з тим тілом щодо покриття оштів удержання й щодо опіки над ними,

3. важним завданням щодо обездомлених є заохотити їх і поогти їм всіми можливими способами якнайскорше вертатись до х країн.Ця поміч може мати форму двохсторонних порозумінь одо взаємного спомагання в справі репатріяції таких осіб з зглядненням вищеподаних заложень".

Загальні Збори "уважають,що акція,яка буде висл ідом цих останов, матиме такий характер, що в жодний спосіб не перекоджуватиме видачі та укаранню воєнних злочинців,квізлінів та зрадників згідно з теперішним чи майбутніми міжнародними порозуміннями й угодами"- пар.Д.

Так звучить резолюція Загальних Зборів Орг.Обєд.Держав. доповнення до тексту,її Голова пояснив усно, що суддею в итанні обоснованости чи необоснованости супротиву щодо пороту додому, цебто мотивів небажання вертатись додому,буде вищезгадане "міжнародне тіло", організоване заходами рг.Обєд.Держав - і що ті мотиви можуть мати політичний характер.

Для кращого зрозуміння вищеподаних заложень невідречі навести поправки совєтської делегації предложені Загальним Зборам і яких було три-

а/ щоб заборонити всяку пропаганду в таборах збігців, яка могла б відвернути їх від повороту до краю, чи була

ворожою супроти одного з членів Організації Обєднаних Держав,

б/щоб сторожа і адміністрація в таборах збігців були зложені з осіб тієї самої державної приналежности, що й збігці,

в/ що так звані воєнні злочинці не могли користати з помочі Орг.Обєд.Держав, але були негайно відставлені до країн їх походження.

Всі ці поправки були відкинені переважаючою більшістю учасників Загальних Зборів, що свідчить про поважне розходження між наставленням совєтської делегації а загальною думкою, яка панувала на Загальних Зборах щодо долі збігців.

Всі вищеподане дає підставу надіятись, що українські збігці вже від тепер матимуть охорону і піддержку з боку мїродатних чинників, а в першу чергу з боку Організації Обєднаних Держав і її органів. Але зміни в сучасному матеріяльному положенні збігців можуть прийти щойно за кілька місяців, коли ціла проблема буде опрацьована і міжнароднє тіло для опіки над збігцями буде створене.

ЦЕНТРАЛЬНЕ УКРАЇНСЬКЕ ДОПОМОГОВЕ БЮРО.

Х Р О Н І К А . /На правах рукопису/.

ПАНАХИДА ПО БЛ.ПАМ.ГЕТЬМАНУ ПАВЛОВІ СКОРОПАДСЬКОМУ.

В день перших роковин з дня трагичної смерти бл.памяти Гетьмана Павла Скоропадського 26.квітня була відправлена заходами Реґенсбурського Обласного Представництва української еміграції панахида на могилі Покійного Гетьмана в с. Меттені. Православну панихиду служив епископ Володимир Реґенсбурський з двома священиками, потім була відправлена панихида по греко-католицькому обряду чотирма священиками. Співали два хори - православної і греко-католицької церкви з Реґенсбургу. Прибуло до Меттена на панихиду коло 400 людей, представників ріжних верств українського громадянства на еміграції: Реґенсбурга, Платлінга, Мюнхена, Авґсбурга,Ноймарку та інших міст. Було багато молоді. Була присутня на панахиді дочка Покійного Гетьмана графіня Марія Монтрезор. Перед початком панахиди проголошено хвилину мовчання, після чого представники ріжних українських організацій поклали на могилу вінки. Слово сказав підчас панихиди епископ Володимир, а потім промовив один з приїзжих з Мюнхену учасників панихиди. Він окреслив головні моменти з діяльности Покійного Гетьмана і охарактеризував Його заслуги перед Рідним Краєм на полі державно-національного будівництва. Панихида була відправлена дуже урочисто і зробила на всіх присутніх глибоке враження.

В Авґсбургу панахиди відслужено в неділю 28.квітня в таборових церквах у Сомме- Касерне, православній і ґреко-католицькій. Православну панахиду служив архіепископ Ігорь, він сказав прекрасну проповідь, в якій охарактеризував Покійного Гетьмана як великого українського патріота. Дуже гарне, чуле слово сказав і о. Декан греко - католицької церкви, що служив разом з кількома іншими священиками. Окрема панахида була відправлена в міській Петро-Павловській / коло Рос Тор/ церкві.

26.квітня було відправлено дві панахиди / в православній і греко-католицькій церквах/ в таборі Фюсен. Співав відомий хор проф. Нестора. На панахиді було присутніх кілька сот людей і було зложено вінки від ріжних українських організацій.

28.квітня, в неділю, відслужено панахиду в православній церкві табору в Бад Верісгофен. Служив протоієрей М. Гриневич, який виголосив змістовне слово. Співав церковний хор. Церква була заповнена не тільки українцями, але й іншими народностями та інших визнань. Люди прийшли помолитись за спокій душі і віддати пошану Тому, хто так турбувався й заступався за своїх земляків, які опинились у Німеччині на становищі безправних і пересліду-

ваних рабів.

26. квітня відбулася панахида в м. Вільсбібург, відправлена настоятелем православної церкви о. Миколою Харіщаком. Вже з вечора 25.квітня директор укр. гімназії проф. Зіновій Саган заповів учням гімназії і народньої школи, що 26.квітня наука не відбудеться, а учні візьмуть, разом з своїми професорами, участь в панахиді. Церква була переповнена віруючими обох обрядів. Малих дітей батьки поприносили на руках. Перед панахидою о. М. Харіщак виголосив гарну й патріотичну проповідь. На запрошення п.директора гімназії п. сотник Ів.Бондарь-Бондарівський виголосив для молоді проповідь про життя і діяльність покійного Гетьмана.

Про панахиди, відправлені по інших містах, буде подано в дальшому числі " Укр. Літопису".

-о-о-О-о-о-

Нові книжки:

Проф.П.Ковалів. Як правильно будувати фразу? Мюнхен 1946. ст.16.

Наш відомий мовознавець спиняється в своїй брошурі над питанням, як правильно вживати займенників "котрий, який, що". Він базується в правилах, які подає щодо вживання кожної з трьох форм, на живій народній мові, а також на прикладах з мови наших класиків /Шевченко, Марко Вовчок, Грінченко, Мирний, Леся Українка та ін./"Котрий" вживається в народній мові і у класиків виключно із значінням - вказувати на вибір із маси /один з двох, трьох і т.д./, наприклад, у пісні "Грай же котрий на бандурі, сумно так сидіти", або з Шевченка:" Котра із вас піде зо мною танцювати?" Або в запитах: "Котра година?" Займенник "який" має зовсім інше значіння: він вказує на якість тієї речи, що про неї йде мова, ось як у думі:"Попович Олексій не питався: яка у вас церква святая?Та питався: де у вас корчма новая?" Або у Шевченка:" Який бо ти справді!" Найчастіще вживається в народній мові в значінні сполученого слова "що": Чи це тая криниченька, що я воду брав, чи це тая дівчинонька, що я сподобав"/народня пісня/; у Шевченка:" Коло того гаю, що чорніє над водою, щось біле блукає".

Проф.Ковалів зовсім слушно гадає, що ми мусимо дбати про збереження національного обличчя нашої літературної мови, про її так би мовити чистоту. " Не має більшого щастя, каже він, як вільно і свідомо володіти рідною літературною мовою, добре орієнтуватись в усіх явищах її творчого розвитку, бо це є основна передумова успішного творення рідної національної культури". Але, скажемо від себе, що опанувати як слід літературну мову, треба пильно її вивчати й уважно стежити, щоб не робити помилок, які суперечать з духом і правилами нашої мови.

Український Літопис

1 9 4 6

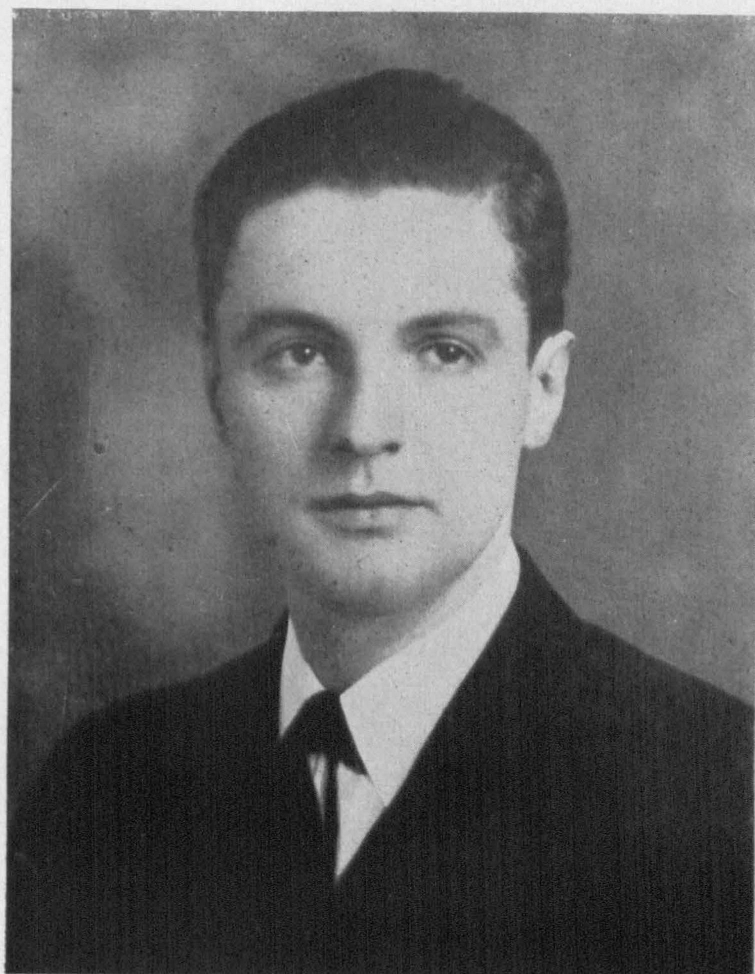

На правах рукопису.

ПОДОРОЖ

ВЕЛЬМОЖНОГО ПАНА ГЕТЬМАНИЧА

ДАНИЛА СКОРОПАДСЬКОГО

до Злучених Держав Америки й Канади

Осінь 1937 - Весна 1938.

--ооОоо--

ГЕТЬМАНИЧ ДАНИЛО

і рід його.

Гетьманич Данило Скоропадський належить до давнього й визначного в історії України Роду. Предком Роду Скоропадських був Федір Скоропадський з Уманщини. Він і його син Ілля прилучились до повстання Богдана Хмельницького проти Польщі на самому його початку весною 1648 року. Федір Скоропадський поляг головою у славнім бою коло Жовтих Вод, а його син Ілля дістає незабаром високий уряд генерального референдарія.

Сини Іллі Скоропадського - Іван, Василь і Павло, перейшли в 1674р. на лівий беріг Дніпра /тоді правобережжа було зовсім зруйноване Поляками, Москалями й Турками/ й оселилися в теперішній Чернигівщині. Були вони люди освідчені, отже їх зразу прийнято було за гетьмана Самойловича /1672-1687/ до Генеральної Військової Канцелярії, яка звалась тоді Державна Канцелярія України.

Іван Скоропадський дуже скоро зробив собі службову кар'єру. Ставши близьким співробітником Мазепи, Іван Скоропадський - коли Мазепа став Гетьманом - виконував важніші дипльоматичні місії, головно до Москви. Опісля став писарем Чернигівського полку, а пізніше дістав пост Стародубського полковника. Як видатний представник старшинської верстви, Іван Скоропадський був учасником Мазепиного замислу увільнити Україну від Москви, але через несподіваний поход шведського короля Карла XП на Україну, був відрізаний військами царя Петра I на півночі України й не міг своєчасно зєднатися з українським військом Мазе-

пи. На раді, окликаній 6 листопаду 1708 року у Глухові, козацька старшина, рятуючи те, що ще можна було в тодішнім катастрофальнім становищі рятувати, проголосила Івана Скоропадського Гетьманом України.

Становище Гетьмана Івана Скоропадського було нелегке. Йому доводилося, на старі літа, здержувати розгін переможця Петра І в його стремліннях знищити українську державність. Одночасно, Гетьман Скоропадський не забував давних товаришів - Мазепинців, що каралися на еміграції після програної битви під Полтавою. Як міг старався він притулити їх в Україні, не зважаючи на доноси своїх таки земляків.

Цар Петро почав обмежувати владу Гетьмана, обкроювати автономію краю, а то й фізично винищувати його сили. Старий Гетьман попав у дуже скрутне становище: про отверту опозицію не було що й думати з огляду на страшний московський терор. Гетьман скільки міг, обороняв права України. Останнього удару - заснування в 1722 р. т. зв. Малоросійської Колегії, що мала контролювати гетьманське правительство- старий Гетьман не міг перенести й помер 1722р. у своїй столиці - Глухові, після повороту з подорожі до Москви.

Брат Гетьмана, Василь, безпосередній предок Гетьманича Данила, як уже згадано, також почав свою службу в Генеральній Канцелярії. Він також виконував різні дипльоматичні доручення українського правительства, був сотником Чернигівського полку, потім начальником полкової артилерії й нарешті - генерал- бунчужним Гетьмана. Третій брат Павло, ще за часів Самойловича попав до Турків у полон і пробув у неволі більше як 30 років. Вже як його брат став Гетьманом, удалося Павлові Скоропадському визволитись з неволі й повернутися на ясні зорі, на тихі води, до рідної України.

Син Василя, Михайло Скоропадський, належав до найвидатніших фігур на Гетьманщині XVIII віку /жив між 1697 - 1758/. Був він високо освідчений й прекрасний промовець. Користувався великим впливом серед старшини й займав посаду генерального підскарбія /міністра фінансів/. Інтересувався літературою, спроваджував собі книжки й часописи з закордону.

Син його, Яків Скоропадський, окінчив курс у Київській Академії, подорожував по Европі, брав участь у козацькому житті, займав різні уряди і вкінці був генеральним бунчужним, останнім, що займав ту посаду, бо Москва скасувала самоуправу України. Яків Скоропадський тішився великою популярністб серед козацтва.

Син Якова, Михайло Скоропадський, присвятився військовій службі і вийшов з війська секунд-майором. Його син, а прадід нашого Гетьманича - Іван Скоропадський /1805-1887/ був визначним громадським та культурно-освітнім діячем.

Два рази був прилуцьким повітовим маршалком і губерніяльним маршалком Полтавщини й вкінці став державним радником. Брав визначну участь при визволенні українських кріпаків та дбав про освіту Українського народу.

Діти Івана Скоропадського - Петро і Єлисавета, замужна Милорадович, записалася золотими буквами як громадські та освітні діячі. Єлисавета Милорадович /1832-1890/ була одною з найбільших культурно-освітніх діячок. Дбала вона про освіту українського народу, дім її в Полтаві став центром українства, а кожна українська акція знаходила в ній щедру меценатку та опікунку. Її коштом видано багато українських книжок, як наукових так і популярних, для народу. Вона оснувала та удержувала ряд шкіл у Полтаві й на Полтавщині. Та найбільше заслужилася Єлисавета Милорадович як фундаторка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Дізнавшися про заміри своїх співробітників - оснувати Товариство, що дбало б про українську науку та довідавшись про їх турботи щодо фондів, вона пожертвувала на ту ціль княжий дар 9.000 гульденів /1873р./ За ті гроші закуплено друкарню й започатковано наукову працю у згаданому Товаристві, яке стало дійсною, хоч не офіційною Академією Наук. Завдяки Науковому Товариству ім. Шевченка, повстали часописи "Зоря й "Записки"

Брат Єлисавети, Петро Скоропадський /1824-1885/, батько Гетьмана Павла, а дід Гетьманича Данила, служив у кавалергардському полку, де визначився великою відвагою та неаби якими здібностями. В 29 році життя, став полковником і одержав цілий ряд відзначень. За свою хоробрість у війнах на Кавказі дістав золоту зброю. Та не зважаючи на блискучу карієру й велику майбутність, що стелилась перед ним, він покинув військову службу та віддався громадській праці. Працював головно над знесенням кріпацтва та над іншими соціяльними реформами.

Мати Гетьмана Павла Скоропадського - Марія з Міклашовських, була дочкою Дарії Олсуфєвої, а її прабабка Марія Салтикова, дочка Василя Салтикова і Марії Голіциної, походила з прямої лінії від Гедиміна, предка литовсько-українських княжих династій.

Дружина Гетьмана Павла, а мати Гетьманича Данила - Пані Гітьманова Олександра, походить з визначного роду Дурново. Предок того роду Індрис, по хрещені названий Леонтієм, приїхав з Германії в Чернигів 1353р. Тим Індрисом був Аврі де Монс, граф Фляндрії, що попавши в полон на остров Кипр, утік звідти зі своїми синами в Чернигівщину та приняв там православну віру. Позатим Гетьманова Олександра, внучка Олександри княгині Волконської, яка в дальшім поколінні походять в простій лінії від Великого Князя Київського Святослава П, Чернигівського, сина Ярослава Мудрого /+ 1076/.

Павло Скоропадський, син Петра й Марії з Миклашевських, уродився 3.травня 1873р. Свої дитячі роки провів пізніше й

Гетьман України в маєтку свого батька в Тростянці, Прилуцького повіту на Полтавщині. Тут у будинку була велика колекція памяток української старовини,що переходила як фамільне добро з покоління на покоління. Тут висіли портрети гетьманів, полковників та іншої старшини, висіла стара козацька зброя. В домі додержувано старосвітських українських звичаїв, шановано давні традиції. Це все мало духовий вплив на розвиток хлопця, виховуючи в ньому любов і пошану до рідної старовини й національної культури. Пізніше ця любов скріпилася під впливом визначних українських діячів того часу й приятелювання з ними. Після короткого перебування в Стародубській гімназії,відвезено молодого Павла до Петербургу і умішено до Пажеського Корпусу /привілейована військова школа/. По скінченню науки, Павло Скоропадський вступив офіцером до Кавалергардського полку, де колись служив і його батько. В часі російсько-японської війни він виїхав добровільно на фронт,записавшись до козацького полку сибірського війська. В 1905р. дістав рангу полковника, в 1910 р. дістав 20-тий драгонський полк,а в р.1911 лейб гвардії кінний полк, з яким, маючи вже рангу генерал-майора, вступив у всесвітню війну 1914р.

Дня 11-го січня 1898 р. Павло Скоропадський одружився з Олександрою Дурново, дочкою генерал-адютанта Петра Дурново і його дружини Марії, уродженої княжни Кочубеївни. Молоді роки провела пізніша Гетьманова України на Полтавщині, де її матері належали великі маєтности /села: Чутвово,Кочубеївка,Іскровка, Скороходово/ серед українського оточення й природи.

У світовій війні Павло Скоропадський дуже в скорому часі дістав І-шу гвардейську дивізію й рангу генерал-лейтенанта. За розбиття під Каушеном німецької ляндверної бригади дістав орден св.Юрія. В кінці війни командував 34-им корпусом, з яким увесь час брав участь у боях.

Літом 1917 року, за згодою вищої команди й за порозумінням з Генеральним Секретаріятом у Києві, почав українізувати свій 34-ий корпус: вояки - Москалі та інших національностей вилучались з корпуса й передавались іншим частин, так само й офіцери, а натомість до корпусу, що дістав назву І-го Українського Корпусу, вход ли вояки й офіцери Українці з інших військових частин.

На осінь І-ий Український Корпус, уявляє собою добре зорганізовану й чисто національну українську військову частину. Коли вкінці 1917 року стався в Росії большевицький переворот і на Київ з фронту йшли демобілізовані зболышевичені війська,генерал Скоропадський обсадив своїми Українцями головні залізничі лінії, розбив і розброїв большевиків і потім,уже розброєних, вислав десятками й сотками потягів на Московщину круженим шляхом

через Білорусь, щоб оминути українські землі. Цим врятував він Київ і всю Наддніпрянську Україну від погрому.

Серед національно настроєних військових українських кол придбав собі генерал Скоропадський велику популярність. Виявом цього було між іншим обрання його на почесного отамана Українського Вільного Козацтва на зїзді в Чигирині, 6. жовтня, 1917. р. Але ця популярність викликала недовірря й підозріння в колах Центральної Ради, де побоювалися, що Командант Українського Корпусу зробиться Гетьманом. Неприхильники ген. Скоропадського подбали про те, щоб розкласти агітацією й роздратувати невидачею теплої одежи й чобіт козаків I-го Українського Корпусу, що розгорнувся був у 40-тисячну регулярну українську армію й був одинокою поважною українською бойовою силою.

Бажаючи зберегти хоч рештки організованої збройної української сили, генерал Скоропадський зрікся командування Корпусом і віддався зразу організації Вільного Козацтва, а опісля організації політичній, що назвала себе "Українською Народньою Громадою". До цієї організації ввійшов цілий ряд старшин з Українського Корпусу й Вільного Козацтва. В думках провідників "Української Народньої Громади" склався твердий погляд, що тільки сильна влада в руках одної людини може вивести Україну з безладдя й анархії. Найкращою формою для такої влади була стара історична форма гетьманства, а найбільш відповідним кандидатом до тої влади був нащадок гетьманського роду - Павло Скоропадський.

Тодішнім українським правительством не було задоволене також і селянство. Уряд не хотів вислухати селянської делегації в числі 200 селян - хліборобів з Полтавщини, щоб не запроваджувати соціялізації землі й та делегація, виїхавши до дому, заповіла скликання хліборобського конгресу в Києві.

І цей хліборобський конгрес, що відбувся у Києві 29-го квітня 1918 р., вирішив долю Центральної Ради, а заразом і форму державного ладу на Україні.

Хліборобський конгрес, при участи коло 8.000 осіб /самих уповноважених делегатів було 6.432/ заявився за сильною владою в руках одної особи й проголосив Павла Скоропадського гетьманом України. На салі почулись оклики: Гетьмана! Гетьмана! В той сам мент появився Павло Скоропадський. Голова зборів попрохав присутніх заспокоїтися й заявив, що на салі є той, хто якраз надається на Гетьмана й предложив проголосити Гетьманом України Павла Скоропадського. У відповідь саля задріжала від вигуків: " Хай живе Гетьман!" Коли все затихло, Гетьман подякував конгресові за довір'я і прийняв владу. Після закінчення конгресу єпископ Никодим

поблагословив і помазав Гетьмана в самому соборі св. Софії, а потім усі процесією вийшли на Софійську площу, де відправлено молебень. Хор співав:"Многая літа Гетьману всієї України.".

Так відбулось проголошення Гетьмана Павла Скоропадського, одно з найімпозантніиших в цілій нашій історії. І по 196 - ох роках, державна керма України перейшла в руки нащадка Гетьманського роду Скоропадських.

Зі всіх політичних рухів між сучасними українцями ясне знамя легітимности /правоправности/ має тільки один рух: той, що обстоює права до українського престола у Києві Гетьманської Династії Скоропадських. Обстоює тому, бо тільки в гуртуванні й організації всіх українських сил біля Одного Роду, бачить одиноку можливість створення Самостійної і Незалежної Української Держави.

Династія - значить рід, який править, або правив якоюсь державою.

Ми вже бачили на початку цієї статті, Гетьманський рід Скоропадських правив Україною в першій половині 18 століття, а першим Гетьманом з того роду був Іван Скоропадський. Майже 200 літ пізніше не лише завдяки своїм заслугам у боротьбі за визволення й для оборони України, але і на тій підставі, що Рід Скоропадських правив Україною вже в давніх часах, прийшов до влади легальний правитель України, Ясновельможний Гетьман Павло Скоропадський, що обняв гетьманську булаву в 1918 р.

Третім легальним /правоправним/ гетьманом України буде Син Гетьмана Павла, Вельможний Гетьманич Данило, що в р.р. 1937-38 відвідав український нарід в Америці й Канаді, де здобув собі й нашій державній справі симпатії всіх розумних людей, своїх і чужих, які тільки мали нагоду зустрічатись з Ним.

Вельможний Пан Гетьманич Данило уродився 13. лютого, 1904р., / по старому стилю 31.січня, 1904р./ в Петербурзі. Названий Данилом в честь Гетьмана Данила Апостола. Початкову освіту одержав він вдома. Батьки звертали особливу увагу на вивчення чуженецьких мов і сьогодні Пан Гетьманич володіє чотирма св товими мовами, крім матірної - української /англійською, французькою, німецькою й російською/. Починаючи від 10-го року життя В.П. Гетьманич складав щорічно іспити в першій класичній гімназії в Петербурзі. Отже учився дома, а раз в рік ставав перд іспитовою комісією.

Від пятого року життя Гетьманич Данило проводить кожне літо в родових маєтках Своїх Батьків в Україні: або в Полошках на Чернигівщині, або в Тростянці на Полтавщині.

В тих родових маєтках гетьманич Данило мав можливість кожного літа безпосередньо знайомитись з життям українського селянства й сільської інтелігенції. Тут наш Гетьманич формував свої перші враження про Україну. Тут він часто їздив верхи, ловив рибу й будував "мазанки" із селянськими хлопцями. Пан Гетьманич ще й сьогодні згадує в розмовах одного учителя з села Восківці, біля Тростянки, який з захопленням переливав у молоду хлопячу душу чар творів Тараса Шевченка, зачитуючи йому деякі поезії з "Кобзаря". Вже в той час Гетьманич говорив українською мовою з полтавським говором, що признаний як зразок чистоти та правильности нашої рідної мови.

В 1911 р. Пан Гетьманич виїхав до Фінляндії, де Батько Його командував у той час драгонським полком у Вільманстранді. Тут Пан Гетьманич вивчив добре їзду на лещатах і нерідко ставав в заводи з фінляндськими ровесниками.

СИН ГЕТЬМАНА В КИЄВІ.

Російська революція застала Гетьманича Данила в Петербурзі, де Він перебував переважно з цілою Родиною, крім Батька, аж до проголошення Гетьманства в Україні. В літі 1918 року Гетьманський Уряд вивіз Гетьманську Родину спеціяльним потягом з Петербурга до Києва.

Від того часу Гетьманич Данило жив з цілою Родиною в Гетьманській Палаті, під бачним оком гетьманських гвардистів – Сердюків.

Під впливом Його учителя, полк. Никифора Блаватного, поглиблюється й поширюється український національний світогляд Гетьманича. Зростає в Його й почуття обовязку та відповідальности, бо учитель постійно звертає увагу Гетьманича на значіння й конечність наслідственого Гетьманства. В Києві Гетьманич Данило вчився українській гімназії В. Науменка.

НА ЧУЖИНІ.

Під осінь 1918 р. Пан Гетьманич вислав усі свої діти до Одеси, під охороною вірних людей. Поїхав туди й Гетьманич Данило. Пані Гетьманова залишилась у Києві. З Одеси Гетьманські діти переїхали до Ялти на Кримі. Підчас наступу большевиків на Одесу, вони знову вернулись до того міста, що його в міжчасі заняли російські добровольці й альянтські війська: Англійці, Французи, й Греки. Гетьманські діти мали ще змогу виїхати до Румунії, а звідтіля до Царгороду. В ті трагічні для України дні Гетьманські діти незнали нічого про долю Пана Гетьмана й

Пані Гетьмановоі. Чи зосталися вони в Київі, чи виїхали? Коли так, то куди? Чи вони живі й здорові?... Із Царгороду Гетьманські діти виїхали в Сальоніки до Греції, а звідти потягом до Атен. З Атен пароплавом через Коринтійський проплив до Італії.

Минало вже одинадцять місяців, а Батьки ще не знали де їх Діти, ні Діти нічого не знали про Батьків. Щойно в Римі вдалося установити звязок Дітей з Батьками. Врешті ціла Гетьманська Родина, з Гетьманом, зустрілась в Лозанні, Швайцарія.

В Швайцарії Гетьманич Данило вступив до французької реальної гімназії в Лозані, яку закінчив з відзначенням в 1922 р.

Після закінчення гімназії в Швайцарії, Пан Гетьманич виїхав до Німеччини, де вже перед тим поселилася була Гетьманська Родина. Спочатку працює Він цілий рік як звичайний робітник на фабриках Сіменса і Шукерта в Берліні. Придбавши необхідний практичний стаж, вступив Гетьманич до Високої Технічної Школи в Шарлотенбурзі. В часі інженерських студій, брав активну участь в українському студенському житті в Німеччині, спочатку як член Товариства "Основа", а пізніше як Голова Товариства "Дніпро". По скінченні Високої Технічної Школи, коли став дипльомованим інженером, працював Гетьманич в Сіменса й Гальско чотири роки: від кінця 1928 до кінця 1932 року.

Тоді, коли Пан Гетьманич відбував практичний стаж і працював на Політехніці, розвивалася жива праця Гетьманців-Державників. Відновлений Гетьманський Рух зачав пробивати мури серед українського суспільства й захоплювати дораз то ширші круги. В тім часі Гетьманич сходиться ближче з самим ідеологом того Руху, бл.п. Вячеславом Липинським і рештою визначніших Членів Українського Союзу Хліборобів Державників. Вони підготовляють Пана Гетьманича до Його історичної ролі в українськім національнім житті.

Коли ж Гетьманичеві сповнилося 21 рік, Гетьман і чільні Гетьманці звернулись до Нього з запитом, чи готовий Він перебрати після Батька свого права й обовязки Пана Гетьмана супроти Руху й України і вже тепер відповідно зорганізувати своє особисте життя. Гетьманич попросив дати Йому ще деякий час на роздумування з огляду на важливість відповіді. Через рік Він доводить офіційно до відома Гетьмана й чільних Гетьманців про своє рішення. Воно - позитивне.

В кінці 1932 р. Пан Гетьманич залишає інженерську працю й віддає Свої сили виключно українській політичній праці.

В 1937 - 38 роках Пан Гетьманич відбув подорож до Сполучених Штатів Північної Америки й до Канади, а весною 1939 р. виїхав до Англії, де Його й застала війна.

Бенкет в честь В. П. Гетьманича в салі Українського Народнього Дому в Едмонтоні. В. П. Гетьманич, в першому ряді від глядача, посередині. (18-го грудня, 1937 р.)

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА ПРО ГОСТИНУ П.ГЕТЬМАНИЧА

в АМЕРИЦІ.

В статті " На мартінесі гостини Гетьманського Сина в Америці", в числі з 21-го жовтня, 1937.р. Редакція "Української Зорі" /Дітройт/ писала:

"Як уже подавалося в нашому органі, від шістьох тижнів на вільній землі Вашингтона гостить Син Гетьмана України - В.Пан Гетьманич Данило Скоропадський. За цей час Він побував у цілому ряді стейтів Злучених Держав та виступав перед тисячами Українців у таких великих осередках українських емігрантів як Шикаго, Дітройт, і Клівленд.

Ми були наочними свідками цих виступів Гетьманського Сина серед українського загалу в цих кольоніях і можемо цілком правдиво й безсторонньо сказати,що ті виступи Репрезентанта українського Гетьманського Роду були блискучі.Вони були блискучі і зовнішньою стороною і своїм внутрішнім змістом.

В особі Гетьманича Данила всі Українці, що його бачили,насамперед побачили молодого, але сильного духом українського патріота, який знає, чого треба Українському Народові й ясно представляє Собі, як треба всім нам працювати,щоб найскорше здобути державну незалежність на Рідних Землях. Велика наукова ерудиція Гетьманського Сина,його глибоке знання цілої Української Справи та його вельми докладне знання міжнародніх відносин на європейськім континенті й в цілому світі - являється для нас твердою запорукою,що ми, Українці, маємо правдивого Репрезентанта Українського Народу нашої доби, який достойно оборонить інтереси Української Нації перед цілим чужинецьким світом та зуміє повести з повним успіхом Український Народ по шляху національно-державного відродження, слави й могутности.

Скрізь поява Його серед старшої української генерації викликає справжнє відродження підупавшого духа,окрилює животворними надіями навіть хронічно-песимістичні натури нашого суспільства. А людей,що досі були активними в нашім національно-громадськім і політичнім житті,жене до нової діяльности, до творчої роботи зі ще більшою енергією та завзяттям.

Зустрічі молодого й мудрого Гетьманського Сина з українською молоддю на Американській Землі, викликають у тієї молоді великий,небувалий у її житті ентузіязм.І цілком зрозуміла причина такого захоплення молоді особою Гетьманського Сина:українська молодь своїм чистим і здоровим молодечим інстинктом вбачає в Нім свого правдивого Вожда - Вождя Молодої України. Щобільше:напевно українська молодь ліпше розуміє молодого Гетьманича Данила, ніж її

родичі - батьки - продукт чужинецьких національно-державних і культурних впливів, через цілі століття поневоленого життя їх.

З ПРОМОВИ В.П.ГЕТЬМАНИЧА ДАНИЛА
у Вініпегу /Канада II.грудня
1937.

Шановна Громадо!

Коли 18 літ тому Гетьманський Рух відновлявся на еміграції, після недавньої національної поразки на Українських землях, тих перших, новітніх Гетьманців була горстка. Стали вони відважно на оборону Гетьманської Ідеї,бо вірили, що тільки ця Ідея дасть змогу знову обєднати в нових, більш досконалих формах розпорошені українські сили і створить для них новий духовий і організаційний осередок.Йшли вони проти течії, проти упередження нашого схаотизованого ріжними неукраїнськими гаслами громадянства, проти безвідповідальности тодішніх провідників, що хитаючись від одної крайности до другої,не бачили одного, головного:досвіду нашої многовікої історії.

В обновленій формі Гетьманська ідея ожила. Впродовж довгої боротьби вдалося цю ідею поширити серед нашого патріотичного суспільства. Виробились поволі кадри робітників гетьманців, поволі викувався і далі виковується тип українського державника. Сьогодня слово гетьманець є зрозуміле для кожного, хто в тій чи іншій формі стикається з політичним життям. Сьогодні Гетьманський рух став незаперечним фактором цього українського суспільного життя і з цим фактором кожний поважний спостерігач мусить рахуватись.

І я щасливий почути тут, в центрі Канадійської Децезії, авторитетний голос її духовного провідника й Українського Патріота,x/ що так глибоко підходить до питання нашої невеселої української дійсности і який бачить світлу будучину для нашої нині ще поневоленої Землі, в об'єднанні довкола Гетьманського Прапору!

Застановляючись довше над зовнішньо-політичним положенням, Гетьманич звертає увагу на крайню необхідність об'єднання всіх українських сил.

Для нашого внутрішнього об'єднання мусимо зробити перший крок: позбавитись нетерпимости, що не дозволяє Українцям, які стоять у ріжних політичних таборах, знаходити шлях один до другого. Не забуваймо, що український визвольний рух ще молодий, і що находиться він ще в стадії

---

x/ В.П. Гетьманич має тут на увазі Єпископа Василія Ладику.

формування. Помилки в минулому ще не означають,що ті самі помилки будуть повторюватись у майбутньому.Те не боймося простягати руки до всіх чесних Українців, що ще сьогодні в інших політичних таборах,бо тільки в процесі спільної практичної роботи зникне назавжди те,що нас роз'єднує.

Мусимо також стреміти до того, щоб віроісповідні ріжниці між українцями не стояли на перешкоді до їх політичного зближення й об'єднання. Бо ж Україна одна для всіх Українців, незалежно від того, хто до якого віроісповідання належить".

Гетьманич переходить далі до питання взаємовідносин між Західними й Східними Українцями,яких культурні й історичні шляхи часто були ріжні. Сьогодні рішуче необхідне якнайглибше пізнання один другого. Кожна поверховність у цьому відношенні може в майбутньому мати фатальні наслідки.

Звертаючись до присутньої молоді, Гетьманич підкреслює необхідність для неї, поруч пізнанням української історії й сучасних політичних обставин,як найбільше озброюватись модерним знанням,яке в сьогоднішніх буркливих часах являється передумовою для здобуття справжньої політичної сили. Зокрема треба звертати увагу на науки фізико-технічні,господарські, на модерні соціологічні питання й особливо на військовий вишкіл.

ПРОМОВА В.П.ГЕТЬМАНИЧА ДАНИЛА
в Едмонті 22.грудня 1937.

В своїй промові виголошеній перед представниками греко-католицької і православної молоді Едмонту,Гетьманич подякував за слова прихильности до нього, висловлені попередніми промовцями. Після того в коротких словах описав перебіг дотеперішньої своєї подорожі по Злучених Державах і Канаді, підкреслюючі головні моменти в своїх стосунках з широкими колами українського громадянства, як рівнож з чужинцями. Далі Гетьманич зробив нарис міжнародного положення в Европі, закликаючи підкінець українську молодь до більшої внутрішньої єдности перед обличчям грядущих подій, що можливо вже у скорім часі дадуть нам змогу більш активно працювати на рідних Землях.

"Українська визвольна боротьба" - оказав Гетьманич в своїх кінцевих підсумках - " є революційна. Української держави нам ніхто не дасть, мусимо її виборoти ціною власного зусилля й власної крови,бо тільки тоді вона буде тривала. Для того України треба хотіти так, щоб боротьба за неї стала головною ціллю нашого життя. В тій боротьбі особливо молодь наша мусить відограти

велику, оскільки не рішаючу ролю, бо тягар її спаде в першу чергу на плечі молоді. Боротьба та тільки тоді матиме успіх, коли будемо до неї відповідно підготовані. Без широкої підготовки всі жертви підуть намарне, буде розгублене джерело нашої майбутньої сили - наше молоде покоління. Молодь мусить це знати.

Підготовка мусить бути в першу чергу духова, систематична й ясна. Мусимо усвідомити собі чого ми хочемо й чому ми того хочемо, намічаючи тоді відповідні шляхи для практичної роботи. Без широкого закреслених цілей і ясного пляну роботи, кожна втрата нашої національної енергії буде даремною, не дасть бажаних наслідків, а тільки ослабить нас. Ізза тактичних помилок провідників гинули армії, не дивлячись на геройства окремих жовнірів; ізза тактичних помилок губили свою пробоєвість найсильніші національні рухи. Ми також належимо до одного великого національного руху. Підлягаємо отже тим же законам. Роблячи помилки, можемо зменшити нашу силу. Навпаки - після вдумчивого перегляду наших національних сил і правильної їх організації і координації - узглядняючи зовнішні обставини - зможемо скоро стати важливим, оскільки не рішаючим чинником на Сході Европи.

Великою тактичною помилкою є передчасне кидання нашої молоді, щойно починає виходити в життя, у вир підпольної революційної боротьби там, де боротьба ця на сьогоднішній день по тактичним міркуванням безнадійна, натомість тільки анархізує і деморазізує нашу молодь, відриваючи її від нормальної духової й фізичної підготовки до великого загально-національного зриву, що, я вірю, сьогодні вже не так далеко.

Революційність необхідна, але вона корисна тільки тоді, коли проявлятиметься в слушний з тактичного боку мент, коли буде спрямована лише проти зовнішнього ворога, коли буде пересякнута рівночасно великою ідейністю й сполучена з залізною організаційною дисципліною, карністю й терпимістю по відношенню до всіх, навіть інако думаючих чесних Українців. Оскільки ж молодь наша буде виладовувати свій революційний запал проти інших Українців, сіючи рівночасно дух якоїсь кастової нетерпимости між українством - годі нам мріяти про національне окріплення.

І Ви, тут зібрані представники української молоді Канади, хоч і далеко від своєї старої Батьківщини, несете на своїх плечах великий обовязок. Обовязок цей - в першу чергу пізнати українську історію й українську дійсність, сумну і світлу, зі щирим внутрішнім бажанням добра для України; мусите проаналізувати причини наших дотеперішних невдач, і, зробивши відповідні висновки, власним плечем підперти зусилля українських патріотів, що в так тяжких обставинах борються за ліпшу долю України

В. П. Гетьманич Данило серед членства ІІ-го Округу СГД в Шикагу.

Світлина знята після закінчення прощальних зборів, перед церквою св. о. Нико ая в Шикагу. В. П. Гетьманич стоїть в першому ряді (посередині). Праворуч В. П. Гетьманичз — Головний Отаман СГД — Николай Гуль; ліворуч адв. Б. Пелехович і полк. О. Шаповал. В горі, у двох рядах — члени 3-ої молодечої сотні в нових парадних уніформах. (19-го червня, 1938 р.).

на Старім Континенті.

Допомогти Ви можете багато: поперше плекаючи дух національної солідарности, далі – збільшенням своєї духової і наукової кваліфікації, здобуттям впливів серед чужого оточення, завжди залишаючись Українцями; методичною пропагандою серед чужинців ідеї Самостійної, Вільної України, підкреслюючи світлі моменти нашої історії й ніколи не виносячи на суд їх наші внутрішні непорозуміння і сварки; якнайширшою організацією українських сил на еміграції, маючи на увазі не тільки місцеві інтереси у Вашій новій, прибраній Батьківщині, але й активну допомогу національній боротьбі, що точиться на українських землях. Для такої організації Ви маєте в цій вільній країні всі можливости. Мусите також плекати військового духа і, оскільки можливо, вчитись військового діла, використовуючи для того всі можливости. Мусите студіювати загальний ход світової політики, памятаючи, що українство завжди відчувало брак людей, що уміють розбіратись в зовнішньо-політичних справах, а які вже тепер, в підготовчий період, дуже необхідні. Бо хто знає – може не один з вас візьме активну участь в подіях, коли знову рішатиметься доля України.

Не в силах українських, в їх сьогоднішньому положенню, створити для себе приятливу конюнктуру, використати її. Це залежатиме від того, що сказано вище: чи зуміють чесні й активні сили, що ділають сьогодні серед українства, своєчасно порозумітись між собою, створюючи один широкій, національний і скоордицований Український Фронт.

Хочу ще звернути Вашу увагу на слідуюче: підчас мого подорожування зауважив я гостру релігійну боротьбу між українськими греко-католиками й православними, особливо в Канаді. Не входжу тут в аналізування причин тої боротьби. Хочу тільки висловити моє щире побажання, аби боротьба ця не стояла на перешкоді до політичного порозуміння між всіма чесними українськими патріотами, щоб не ослаблювала вона нас внутрішньо особливо тепер, коли ми мусимо виявити максимум національної єдности й солідарности.

Всім Вам, Молоді Українці й Українки, бажаю у Вашій національній роботі енергії, витревалости і вірю в нашу остаточну перемогу.

ВРАЖІННЯ ГЕТЬМАНИЧА ДАНИЛА З ЙОГО ПОДОРОЖИ ДО АМЕРИКИ.

Подорож моя по Злучених Державах й Канаді залишиться для мене світлим споминном на ціле життя. Їхав я сюди, знаючи добре тільки четирьох людей: двох в Шикагу, одного в Дітройті і одного в Торонті. Український світ за Океаном був мені мало відомий, особливо щодо загальних обставин його існування. Мушу отверто признатись, що ступаючи на американ-

ську землю рік тому, не знав непевно, чи війшов я на ворожу територію, через яку прийдеться пробиватись вперед разом із тими щирими й вірними українськими патріотами, що мене до себе запросили, чи навпаки - війшов на землю, де знайду теплий прийом, гостинність, зрозуміння й підпертя зі сторони великої частини українського населення.

Останнє оправдилося. Щасливий з того. Принятття, що я його зустрів, було несподіванкою для мене, але й для тих, що віддавна знають американські й канадійські обставини. Було це недоцінюванням наслідків многолітньої роботи в напрямі загального скріплення й поширення основних ідей нашого Руху.

Впродовж цілої подорожі відчував і тепер, після її закінчення, відчуваю сильний внутрішній звязок з усіма тими патріотами, що мені з ними довалося зустрічатись, говорити, обмінюватись думками. Не говорю про членів Союзу Гетманців Державників. З цими людьми находжуся від багатьох літ в постійному, хоч і листовному контакті, звязує нас вже віддавна спільна праця й спільна боротьба; вони вже знали мене, а я їх. Ні, я маю на увазі ширші маси українські, поза гетьманськими організаціями; маю на увазі так само наших фармерів і робітників, як і духовних провідників, бувших військових, інтелігентів, а особливо українську молодь. Всі вони підходили до мене, під час і після наших численних зібрань, гостили мене в себе й всіма способами старалися висловити мені співчуття й прихильність у звязку з тою працею, що її Батько, я й ті, що з нами, ведемо; а разом з тим із внутрішнім горінням застановлялися, як найліпше спричинитись до збільшення української внутрішньої сили, як обєднати в одне ціле здорові зародки в нашім суспільнім житті, що їх сьогодня вже всюди спостерігаємо, як зактивізувати те, що нині лежить бездільно, невикористане для спільного визвольного діла.

Вірю в значіння й можливости нашої заокеанської еміграції, як важливої складової частини загального визвольного руху. Бачу її недомагання й темні сторони: зовнішні і внутрішні сили, що намагаються її засимілювати, внутрішньо ослабити й розбити. Але в той же самий час спостерігаю її відпорність, свідому боротьбу, що провадиться за збереження її національного обличчя й для скріплення її. Бачу живу роботу, а тому вірю в перемогу цієї боротьби. Бачу особливо українську молодь, роджену в Америці й Канаді, що не дивлячись на вплив чужого оточення, починає все більше прислухатись до голосу крови, з гордістю говорити про своє українське походження і, не зраджуючи своєї прибраної Батьківщини, поволі ставати в ряди борців за ліпшу долю України.

Поважна робота вже переведена серед української еміграції для її національного піднесення і політичного усвідомлення. Велика заслуга й таких організацій, як Союз

Гетьманців Державників, що з подиву гідною твердістю витримав многолітню боротьбу за оздоровлення й обновлення українського політичного світогляду й неухільно йде вперед в тім же самім напрямі.

-о-о-О-о-о-

ІВАН ФРАНКО

/ До 30-х роковин смерти 28.У.1916/.

28.травня минуло 30 років зо дня смерти Івана Франка-найвизначнішого письменника Галицької землі й одного з найбільших українських письменників взагалі.Видатний поет,талановитий повістяр, знаменитий критик і публіцист, великий учений,- нема такої галузі українського духового життя, де б Франко не вписав свого імени золотими літерами. Син сільського коваля,він сам пробив собі шлях до тих вершин, на яких,словами покійного Колесси, "народи мірять крила свого духа". Живучи вічно серед важких матеріяльних обставин, переслідуваний австро-польською владою в розцвіті своїх сил, "екслімінований" /виключений/ один час з поміж українського суспільства своїми ж земляками за те, що не боявся казати їм правду в вічі, зломлений тяжкою невилічимою хворобою в останні роки свого життя, він ні хвилинку не знав відпочинку, робив щоденну чорну роботу редактора й коректора, творив,працював за десятьох і залишив нам таку багатющу, на диво різносторонню літературну спадщину,як ніхто з наших письменників, за виїмком,може, Куліша. В короткій статті нема змоги й приблизно окреслити й схарактеризувати всю велич доконаної Франком праці - про неї повстануть колись цілі монографії - але мені хотілося б пригадати лиш одну характеристичну рису духової вдачи Франка й визначити те, що нас сьогодня з ним особливо опоріднює.

Я хочу пригадати надзвичайну сміливість духа Великого Письменника,його відвагу признаватись до своїх помилок,як тільки він приходив до переконання, що в чім помилився. Учень Драгоманова, вихований в ідеї і поняттях соціялізма, Франко не миривоя з безкомпромісовим ригоризмом свого вчителя, з його доктринерством. Звідси його суперечки й розходження з Драгомановим, особливо загострені в половині 1880-х років. Хто читав листи Драгоманова до Франка,той може ясно уявити собі характер цих розходжень. По смерти Драгоманова, видаючи в 1906 році перший том його листів, Франко писав у передмові,що великий учений і діяч поводився з своїм учнями"непедагогично", що він то пригортав їх до себе,то відпихав своїм простолінійнім ригоризмом,своїм суворим пендатизмом. Та ось два роки пізніще, публікуючи в 1908 році другий том листування, Франко написав у передмові,що тільки тепер, перечитавши на ново

старі листи й обіймаючи цілість відносин Драгоманова до своїх учнів і прихильників, він зрозумів на скільки несправедливі були докори, які він зробив був два роки перед тим своєму вчителеві. І.Франко, мавши мужність отверто визнати свою помилку, написавши тепер у новій передмові, що "Драгоманов був для нас /галицьких українців/ правдивим учителем і вповні безкорисно не жалував праці, писання, упімнень і навіть докорів, щоб наводити нас, лінивих, мало освічених, виросших у рабських традиціях нашого глухого кута, на кращі, ясніші шляхи європейської цивілізації. Можна сказати, що він за вуха тяг нас на той шлях". Запитаю: чи багато хто з нас має таку мужність визнати свої власні помилки?

В 1890 році, Франко, видаючи в польському перекладі том своїх оповідань, написав у передмові, що "не любить Русі" /так іще називали себе в той час галицькі українці/ і працює за-для неї лиш "з песього обовязку" Ціла буря докорів і лайки в тодішній українській пресі була відповіддю на це признання, і Франка "виелімінowано" з українського суспільства. Він пішов "у найми до сусідів", себ-то, знайшов собі працю в редакції одної польської газети у Львові. Своїм противникам він відповів жартовливим віршем, де писав, звертаючись до тодішніх патріотів:

Ти,брате,любиш Русь,
Як добрий кусень сала
А я бужу її,
Аби вона не спала.
Ти,брате,любиш Русь,
Як дім,воли,корови,
Я ж - не люблю її
З надмірної любови!

І з цієї "надмірної любови"до рідного народу,Франко й на роботі в наймах у сусідів продовжував збагачувати скарбницю українського письменства творами свого духа.Минуло кілька років. Поляки ставили у Варшаві памятник Міцкевичу. Франко на сторінках віденського часопису "Ді Цайт" звернув увагу на те,що в поезії Міцкевича занадто підкреслюється небезпечний з морального погляду мотив "патріотичної зради", як ось зрада Конрада Валенрода та других героїв Міцкевичевих творів Франко остерігав польське громадянство культом зради, перед її возвеличуванням, як високо-патріотичного вчинку. За цю осторогу поляки своєю чергою обкидали Франка лайку і виелімінували" його з свого товариства. Що Франко не був якимось неприхильником Міцкевича, про це свідчить написана ним дуже гарна біографія великого польського поета й прекрасні переклади цілого ряду його творів,видані окремою книгою в 1914 році, вже за часів тяжкої хвороби Франка. Я пригадав ці моменти з літературної біографії нашого славного письменника на те, щоб підкреслити його безкомпромісовуюлюбов до правди й

На бенкеті Українського Американського Політичного Клюбу в Дітройті.

Головний стіл на бенкеті в салі Українського Американського Політичного Клюбу в Дітройті, Міш. Зліва направо: адв. І. Кузь, адв. Й. Чарновський, полк. Ол. Шаповал, Впр. о. др А. Редкевич, голова Клюбу М. Кіптик, В. П. Гетьманич Данило, сотн. М. Федитник, Впр. о. Л. Сембратович, адв. М. Мозола, Впр. о. д-р С. Тиханський, І. Ґава. — (11. жовтня, 1937 р.).

щирість та сміливість у виявленні ним своїх думок.

Що нас сьогодні особливо споріднює з Франком, це його ставлення до ідеї самостійної України. Вже в своїй статті в "Житті і Слові" 1895 року з приводу книжки Юліяна Бачинського "Україна ірредента" /1895/, де автор обґрунтовував неминучість повстання самостійної української держави наслідком розвитку продукційних відносин - без огляду на наше бажання чи небажання - Франко серйозно потрактував працю молодого тоді автора, хоч і не погоджувався зі способом його аргументації. Та ось на порозі 19. і 20. століть українська молодь заманіфестувала одночасно на двох кінцях української землі - у Харкові і у Львові - що її політичним ідеалом є " самостійна українська держава від Карпатів до Кавказу", а новозаложена "Українська Революційна Партія" видала р. 1900. брошуру Міхновського "Самостійна Україна". Коло цієї проблеми зав'язалась тоді на сторінках української преси полеміка. "Буковина", що виходила у Чернівцях, писала, що ідеал самостійної України зі становища "здорового хлопського розуму" лежить по за межами можливого. Франко відповів на це знаменитою статтею під заголовком "По за межами можливого" на сторінках "Літературно-Наукового Вістника" /1900, XII/. Він писав у цій статті, що синтезою всіх ідеальних наших змагань, будовою, до якої повинні йти всі цеглини, має бути ідеал повного, нічим не вязаного і не обмежуваного життя і розвитку нації. Все що йде поза рами нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими "вселюдськими" фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації. "Може бути, писав Франко, що колись надійде пора консолідування якихось вольних міжнародніх союзів для осягнення вищих міжнародніх цілей. Але це може статися аж тоді, коли всі національні змагання будуть сповнені, і коли національні кривди та поневолення відійдуть у сферу історичних споминів".

Свою статтю закінчив Франко словами: "Ідеал національної самостійности в усякім погляді, культурнім і політичнім, лежить для нас поки що, з нашої теперішньої перспективи, поза межами моливого. Нехай і так. Та не забуваймо, що тисячні стежки, які ведуть до його здійснення, лежать просто таки під нашими ногами, і що тільки від нашої свідомости того ідеалу, від нашої згоди на нього буде залежати, чи ми підемо тими стежками в напрямі до нього, чи може звернемо на зовсім інші стежки... Ми мусимо серцем почувати свій ідеал, мусимо розумом уясновувати його собі, вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватись до нього, інакше він не буде істнувати, і ніякий містичний фаталізм не сотворить його там, а розвій матеріяльних відносин перший потопче і роздавить нас як - сліпа машина". Відповіддю на цю пророчу статтю Франка були незабутні 1917-1918 роки.

ДЕПРОЛЕТАРІЗАЦІЯ РОБІТНИКА.

Цей короткий нарис єсть розвиненням тез даних мною раніше. Мова йде про створення і оздоровлення Українського робітництва в майбутній вільній Українській Державі і, так-би мовити його депролетарізацію.

Тези мої такі:

I. Треба констатувати індустріялізацію України, що почалась останні десятиріччя і хоч може дещо зупинилась руїною, що її викликала війна, але безперечно буде продовжуватись за всіх можливих урядів.

2. Треба констатувати конечність цієї індустріялізації, що її вимагає і вимагатиме - з одного боку потреба створення власної Української промисловости, і з другого боку потреба створення міцного сільського господаря, боротьба з роздрібленням земельної власности, а значить потреба "відпомповування" з сільського господарства /навмисне не кажемо: з села/ значної кількости населення. Паралеля є проблема " молодшого сина" в Англії. Цей "молодший син", не маючи пайки в родинному господарстві і маючи потребу заробляти шматок хліба за межами своєї країни, створив колоніяльну велич Англійської імперії.

3. Констатуємо національно-шкідливий напрямок цієї індустріялізації - створення денаціоналізованого - "інтерналізованого", деморалізованого <u>пролетаря</u>, що в свою чергу творить денаціоналізоване, неукраїнське місто, а значить і країну. Наслідки: марксизм, боротьба клясова, революція і т.д. і т.п.

Першим засобом боротьби з цією денаціоналізацією єсть <u>електрифікація</u>. В Совітськім Союзі перекручено можливости і напрямок електрифікації, висунувши тези, що I/ електрифікація можлива лише в соціялістичній державі в умовах великої промисловости 2/ електрифікація плюс советська влада єсть комунізм. Одкинувши другу суто агітаційну, бездовідну тезу, обговоримо перше твердження.

I. Електрична енергія відріжняється од парової, механичної, гідравличної й інших саме можливістю <u>дріблення</u> її, високим коефіцієнтом ефективности <u>малого</u> мотора, незрівняною <u>економічністю</u> і зручністю <u>передачи</u> її /енергії/ в довільній кількості в довільне місце.

2. Саме на великих підприємствах економичність електроенергії мало одріжняється од економичности парової. Потреба в парі і гарячій воді на великих заводах вимагає будови своїх власних паровиґень, а значить роблять економично доцільною будову власних електровень потужністю в 25-50 мегават. Потребу мати на великому заводі власну електровню викликає також вимога безперервностиподачи електроенергії від центральної районової електровні звичайно викликає катастрофу на такому великому підпри-

змстві. Нарешті мотор в 100-200 кіловат паровий цілком рентабельний, навіть порівнюючи з електромотором /комплексно ураховуючи вироблення і передачу енергії/ а часто і більш придатний в звязку з можливостями регулювання і перевантаження. Таким чином ефективність постачання великого підприємства од центральної районової електровні, порівнюючи з постачанням од власної силовні, вижча.

Резюмуємо: наявність великих районових електровень і електромереж - електрифікація країни - робить економичною саме наявність дрібних підприємств, родин -підприємств, що їх розташування не звязане з розташуванням великих міст. Все оказане про енергію електричну, ще більше матиме місце за використованням / в майбутньому/ атомової енергії.

Підкреслюємо: Застосовання електроенергії робить кустаря підприємця, родину -підприємця, підприємця -селянина / за місцем житла, не за фахом/ конкурентно -спроможним з великим підприємством. Додамо, що роздріблення і географічного розпорошення промисловости вимагає і чисто воєнна небезпека / за умов повітряної, хемичної і атомової війни/ концентрованої промисловости.

Можна констатувати, що в ідеалі в майбутньому ми матимемо справу в основному не з пролетарем міщанином, а з кустарем селянином /щось на зразок старосвітського сільського коваля, але озброєного сучасною найновітнішою технікою/. Цей підприємець - робітник житиме в атмосфері села, Українського села і жодним боком не буде подібний до сучасного пролетаря - робітника.

Ураховуючи, що час такої родини - підприємства не буде занятий цілком його продукцією /навіть за сучасної техніки 6 - 7 годинний робітничий день цілком покриває потребу в національній продукції країни/, треба гадати, що родина - підприємець одночасно не буде одірвана од землі, маючи свою садибу достатньої площі, що буде цілком покривати потребу цієї родини в сільсько-господарчих продуктах /можна порівняти з сучасним господарством робітника - залізничника/; з другого боку вона буде морально оздоровляти цього робітника - підприємця, тримаючи його на психичному рівні селянина хлібороба. Про ролю кооперації в об'єднанні таких родин - підприємст поговоримо колись окремо.

Але безперечно будуть існувати і великі підприємства: шляхи сполучення, шахти, металюргічні підприємства, електровні. Робітників цих підприємств також треба і можна депролетарізувати:

1. Господарським зацікавленням їх у виробництві шляхом випуску і розподілу серед робітників дрібних /50-100-200 карб./ акцій.

2. Видачею в аренду таким робітникам невеликих ділянок землі, субсідіюванням будівництва власних хат і купівлі

скотини /корів,кіз, тощо/

Ця земля і хати мають переходити у власність робітника в залежности од кількости років,проороблених на цьому підприємстві і якости роботи.

Така господарча політика до певної міри прив'яже робітника до свого підприємства і витворить дідичну передачу професії, утворить тип дідичного майстра.

Безперечно така політика що до робітників певної категорії великих підприємств можлива лише за умов, коли ці підприємства належать державі, що якщо держава потрібна, вона має провадити свою державну політику,керувати нацією, а коли так, вона повинна мати в своїх руках ключеву промисловість: шляхи,енергетику, надра і металюргію.

О. Кохановський.

-о-о-О-о-о-

Бенкет в честь В. П. Гетьманича Данила в Ню Йорку.

В. П. Гетьманич сидить за першим столом, з правої сторони, посередині (вказує стрілка). (31-го жовтня, 1937 р.)

ВІДРОДЖЕНЕ "ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО".

В кінці 1917 року, коли по Україні під впливом розкладової агітації почала ширитися анархія, підпали, грабунки і всякі насильства над мирним населенням, проти цієї анархії повстав зпочатку на Київщині, а потім і по других місцях, здоровий рух Вільного Козацтва. Народ сам узявся до самооборони й обрав собі стару, традиційну форму козацтва, так як це було колись у нас, кілька сот літ тому: коли в ХУІ столітті уряд Литовської держави, до якої належала тоді Україна, не спромігся захистити її від татарських наїздів, наші люди самі взялися до самооборони, і так повстала українська козаччина. Не дурно й у 1917 році козаччина відродилася саме на Київщині, що була колискою історичного козацтва: тут по Руїні 17 віку козацтво знову за Палія, тут повстало воно в 1768 році в формі Гайдамаччини; пригадаймо козаччину 1855 року, так коротко приборкану російським урядом, 20 років пізніше виникла відома "Чигиринська справа" 1877 року, коли революційні агітатори заграли саме на козацьких традиціях чигиринських селян і підбурили їх до повстання; той же самий Чигирин став осередком і "Вільного Козацтва" в осени 1917 року, коли в ньому відбувся з'їзд, що обрав за почесного отамана генерала Павла Скоропадського, пізнішого Гетьмана України.

Українська інтелігенція й українські політичні партії знехтували рух Вільного Козацтва й не піддержали його. Хвиля большевизму залила Україну й змела козацьку організацію. В 1918 році уряд Української Держави заходився був організувати козацтво як окрему військову верству на зразок колишнього козацтва на Гетьманщині 17-18 століть. Але упадок Української Держави не дав цій справі розвинутися. Тепер ми чуємо про якийсь рух "Вільного Козацтва" на еміграції: ось перед нами відозва, підписана "Генеральною Управою Українського Вільного Козацтва".

Історична козаччина мала під собою зовсім реальну основу й відповідала вимогам і потребам свого часу. Реальним потребам відповідало й Вільне Козацтво 1917 року, коли воно взялося захищати майно й життя населення проти ексцесів розбурханої революційної стихії. Але яку реальну основу має або які потреби задовольняє Вільне Козацтво на еміграції? З опублікованої відозви не зовсім ясно, кого саме вона має на увазі, але звертається вона до всього українського народу-громадянства на еміграції, виставляючи свою політичну програму. Вона каже, що має собі завданням "організувати надійний, чесний та активний козацький кадр, як рушійну силу народу". З кого складатиметься цей кадр, яким способом він буде організуватися, - цього повторюємо - відозва не пояснює. В другому місці сказано, що це має бути витворена "властивими козацтву методами провідна верства, мужі праці, уродженої інтелігенції, як життєздатні нащадки козацтва". Хоч не зовсім ясно, але нехай буде й так. Ідемо далі. Хоч автори відозви засуджують усі політичні партії й безнадійно дивляться на їх майбутнє, та проте самі в суті річи заходжуються творити нову партію з дуже неясною поплутаною програмою. В першім пункті цієї програми говориться, що основним завданням новітнього козацького руху є обновлення та скріплення Української Держави, як організму строго правного, збудованого в дусі та традиціях наших предків, на засадах приватної власности і персональної ініціятиви з обмеженням

в інтересах загалу. Дуже добре! Але далі йдуть уже зовсім нж неясні пункти, де г вориться й про християнську філософію, і пр про культ козацтва та "своєрідні національно-организаційні методи вирішуванні справ на принципі народоправства" і "свідоме звернення до гуманітарної духовости і культури",й чимало ще такого, що його й не второпаєш, та й розшифрувати його тяжко.Все це робить враження чогось не-продуманого або не обдуманого. Безумовно автори відозви одушевлені найкращими намірами, стремління їх дуже симпатичні, але ці наміри, ці їх ідеольогічні засади,вислов лені так поплутане, що читаєш-читаєш і не збереш толку.Видко, х що автори відозви мають якісь романтичні уявлення про суть історичної козаччини, на яку вони раз-у-раз покликуються,для них неясна ріжниця між козаччиною січовою,запорожською, яку вони малюють собі за Гоголем, і козаччиною городовою, яка й була основою Козацької Української Держави I7-I8 віків.А це ж були історичні явища не однакової ваги і значіння!

Відозва на-прикінці наводить цитату з Шевченкової поезії "Ляхам" але наводить її зовсім не до речи: - словами "Подай же руку козакові та серце щире подай" і т.д. поет звертається до "Ляхів", себ-то до поляків, але при чім тут поляки?

---ooOoo---

НОВІ КНИЖКИ:

Іван МАНИЛО.

КОЛЮЧИЙ СМІХ.
Байки.

Авґсбурґ,1946. ст. 32.

Байка має в українській літературі добру традицію. Байки писали у нас Євген Гребінка,Лев Боровиковський, Ст.Вітавський,Мих.Старицький,Борис Грінченко,а найбільшим майстром байкарства є Леонід Глібов. Але за останніх пятьдесят років нових байкарів щось було не чути,і ми не можемо пригадати якихось новинок на полі байкарства.

З приємностю нотуємо появу нового байкаря в особі п. Манило. Його збірочка байок робить приємне враження дотепним вибором моментів,де фігурують звичайні алегоричні персонажі байки - усякі звірі, гарною формою і досконалою літературною мовою,що не так часто трапляється у сучасних молодих поетів. Чимало байок є відгуком подій,що їх ми недавно перебули або й досі переживаємо, але автор з художнім тактом уникає гострої,прозорої сатири, яка могла б уразити чи зачепити когось персонально. Особливо удатні на нашу думку, коротенькі байочки в збірці, які нагадують Гребінку або Боровиковського.

-о-о-О-о-о-

ХРОНІКА.

З УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.

24-25 квітня 1946р. відбулася в таборі Сомме Касерне в Авгсбурзі Шевченківська конференція чотирьох груп Академії: I/ Перед-та ранньої історії, 2/ Історії та теорії літератури, 3/ Мовознавства і 4/ Мистецтвознавства. Конференцію відкрив президент Академії проф. Д.Дорошенко. Конференція заслухала цілий ряд доповідей, присвячених Шевченкові.

Проф. В.Петров доповів про "Етапи розвитку шевченкознавства за останнє двадцятипятиліття". Провідна лінія розвитку шевченкознавства за останні десятиліття визначається, на думку доповідача, переходом від народництва, яке панувало в шевченкознавстві перед першою світовою війною, до неонародництва з одного боку, та наукового антинародництва з другого, в 20-30 роках по революції. Вже свого часу Драгоманов виступив проти культового ставлення до Шевченка, як "апостолом правди". Головним представником культового ставлення до Шевченка був Єфремов. В пореволюційні роки народницька концепція Шевченка оживає в працях Річицького, Шабліовського, Стебуна. Одначе ця концепція викликала реакцію в працях п. Зайцева/1939/ і М. Шагінян /1941/, які перевели критичну ревизію єфремовської концепції життя й творчости Шевченка в світлі нових біографічних матеріялів і наукових студій над писаннями поета.

Проф. Д. Дорошенко в доповіді "Історичні теми в поезії Шевченка" відзначив перш за все той факт, що великий поет, як показали новітні досліди, зовсім не був таким "самоуком", як гадали давніше: спеціяльно в обсягу історичної літератури він був добре начитаний і в обсягу знання історії України стояв на рівні сучасної йому історичної науки, а де в чому, завдяки своїй геніяльній інтуіції випережав її досягнення. Поезії Шевченка з історичними мотивами й сюжетами доповідач ділить на дві доби: до 1843р. і після то року. В першому періоді бачимо романтичне захоплення й ідеалізацію Козаччини в дусі народніх про неї уявлень і Гетьманщини, як доби "козацької слави і волі". Перша подорож поета на Лівобережжя, колишню Гетьманщину, приносить перелом в його поглядах на українське минуле. Картини закріпаченого, колись вільного народу, вразили його і викликали обурення проти провідної верстви Гетьманщини, яка занапастила свободу рідного краю й поневолела його населення. Головну причину лиха вбачав Шевченко у нещасливій спілці з Москвою, і звідси його негативне ставлення до Богдана Хмельницького та його ненависть до Петра I. і Катерини II. Не тільки в своїх поезіях, але і в повістях виявив Шевченко дуже добре ознайомлення з памятками козацько-гетьманської старовини, здобуте ним з своїх подорожей по Лівобережжу та історично -археологичних екскурсій.

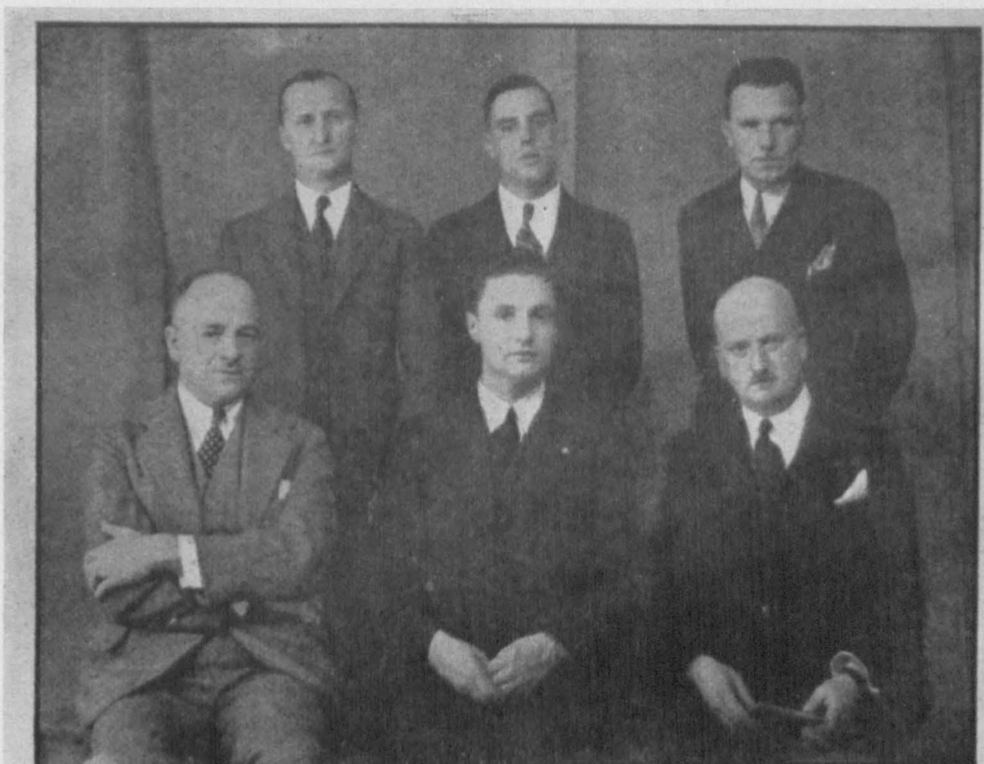

В. П. Гетьманич між чільними Канадійцями в Монтреалі.

Сидять зліва направо: Дост. Т. І. Кунен, міністр в провінціональнім уряді Квебеку; А. А. Ґардінер, заступник начальника Пасажирського Відділу Канадійських Національних Зелізниць. Стоять зліва направо: П. І. Беррин, президент асекураційної компанії; п. Жену, родич п. Ґардінера й п. В. Босий, візитатор чужинецьких шкіл при Католицькій Шкільній Комісії в Монтреалі. (29-го листопада, 1937 р.).

Проф.Л.Білецький дав дуже цікаву доповідь на тему "Шевченко в Яготині". Поет перебував у Яготині в родині князя Миколи Репніна з кінця 1843. до половини січня 1844р. Родина Репніна складалася із самого князя Миколи, його дружини і дочки, княжни Варвари. Крім того в родині жили три сестри Псьолівни: Глафіра, Олександра і Тетяна; відвідували Яготин мало відомі ближче панночка Ольга, В.Закревський, О Капніст, А.Лизогуб та інші випадкові знайомі. Великий і може найбільший вплив на Шевченка мала княжна Варвара Репніна, так само як і Шевченко на неї. Княжна полюбила Шевченка не тільки як свого друга і приятеля, але як і людину, з якою не задумуючись готова була з'єднати своє персональне життя. Але Шевченко робив на неї подвійне враження. З одного боку Репніна дуже високо цінила Шевченка як поета і вбачала в ньому українського національного генія. З другого боку Шевченко вражав її в буденнім житті своєю нерівністю відносин і своєю як їй здавалось,легковажністю.Вона не могла примиритись з тим, що поет, на якому лежала печать вищого духа, так безжурно і легковажно міг проводити час в товаристві з "мочемордами"й залицятись до панночок.Княжна ревнувала Шевченка до своєї приятельки Глафіри Псьолівни, талановитої малярки, що захопила собою поета. Княжна намагалася "перевиховати" Шевченка, картала його за легковажне поводження. І Шевченко почував себе в родині Репніних опущеним і самотним. Свої почуття і настрої того часу змалював Шевченко в поемі "Безталанний", яка має глибоко автобіографічні значіння.

Проф. Г.Ващенко в доповіді "Погляди Шевченка на психольогію мистецької творчости", виходив з твердження Шевченка, що"в справжньому мистецькому творі єсть щось захоплююче,що є кращим за саму природу- це піднесена душа мистця,це божественна суть творчости. Головна риса справжнього мистця є високий ідеалізм,прагнення до правди і краси."Доповідач піддав критиці творчість сучасного письменства з погляду думок Шевченка і свої вимоги що до нього сформулював у тезі "вперед до Шевченка".

В доповіді єпископа Сильвестра/проф.Гаєвського/ "Основні принціпи творчости Шевченка" завважено було, що основними рисами його творчої стихії є ліризм і романтизм. В своїх творах на історичні сюжети й мотиви Шевченко не дає розгортання дії в її історичній послідовности, а лиш самий наслідок дії. Тому й "Кобзар" Шевченка невеликий розмірами, але багатий змістом.

Проф. П. Феденко в доповіді "Наша національна назва в творах Шевченка" відзначив,що назва "Україна" в ріжних варіянтах зустрічається у Шевченка постійно, в той час, як назви "українці" зовсім немає. Автор доповіді пояснює це тим, що останню назву заведено було до вжитку трохи пізніще.

Ш.

Доповідь проф. В.Барки "Шевченко і Данте" торкалася питання про споріднені думки та постійні образи у Данте і Шевченка. Автор доповіді навів багато прикладів, що доводили подібність і в їх світовідчуванні і в творенні поетичних образів.

Дальші доповіді, виголошені на конференції, присвячені були спеціяльним питанням, звязаним з формальною стороною поезії Шевченка та їх мовою. Проф. Д.Чижевський дав доповідь "Деякі проблеми дослідження формального боку віршів Шевченка". Проф.Я. Рудницький прочитав доповідь про "Наголос Шевченкових поезій". Проф.Юрій Шерех дав доповідь "Три літа в еволюції поетичної мови Шевченка" і проф. Вас. Лев про "Лексику ранньої творчости Шевченка."

В циклі мистецьких доповідей були виголошені доповіді: проф.С. Жука "Портрети Шевченка в скульптурі", проф.П.Курінного "Шевченко як дослідник памяток української культури", проф. П.Мегик "Деякі прикмети малярської творчости Шевченка", проф. Д.Горняткевич "Два малярські циклі Шевченка" і проф. Ол.Повстенко "Архітектурні роботи Шевченка".

9-10 травня 1946р. відбулися в Фюсені третя конференція Новознавчої групи У.В.А.Н., на якій заслухано доповіді: 1/ проф. Д.Чижевського " До проблеми фонологичної та структуальної своєрідности славянських мов", 2/ проф. В.Чапленка "До початків історії української літературної мови", 3/ проф.П.Ковалів " Соборність української літературної мови", 4/ проф. Ф.Пшепюрська "Організація діялектологичної праці в таборах", 5/ В.Петров "Давніші назви міст і річок України", 6/ проф.В.Мацяк "До проблеми топономіки славянського осадництва Галичини", 7/ проф. Я.Рудницький"Етімологичний словник української мови", 8/ проф.А.Кацевалов"Розклад синтакси в античних написах Причорномор'я", 9/ проф. В.Державин "Проблема фонетичного прогресу", 10/ проф. Ю.Шерех "Впливи Галичини на творення всеукраїнської літературної мови в XX ст.", 11/ проф. В.Лев "Боротьба за літературну мову в Галичині та її характер.

-о-о-О-о-о-

ПАНАХИДИ Й ПОМИНКИ БЛАЖ.ПАМЯТИ ГЕТЬМАНА
ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО
в перші роковини Його смерти.

Ашафенбург

/Допис/.

В неділю 28.квітня в таборі в Ашафенбурзі в Свято-Покровській Таборовій церкві після літургії було відслу-

жено панахиду за спокій души блаж.памяти Гетьмана Павла Скоропадського. Правив єпископ Мстислав у сослуженні з настоятелем церкви о. Ол.Поповим, його вікарем, протодіяконом і діяконом. Церква була переповнена вірними. Прекрасно співав церковний хор; особливо зворушливо лунали виголоси духовенства:" за славного Лицаря Землі Української Гетьмана Павла..." Велике патріотичне й релігійне піднесення викликала глибока своїм змістом і гарна формою проповідь преосвященного єпископа Мстислава, виголошена перед панахидою. Владика, що знав особисто Покійного, змалював теплими словами Його високу,лицарську душу,Його заслуги перед Рідним Краєм-і в той час, коли історія поклала на Його плечи важкий тягар державної влади в Україні, і в той час, коли Рідний Край опинився під чужим ярмом, і треба було групувати сили для Його визволення. З великим зворушенням сприймали вірні слова проповіді про невсипущу працю Покійного та Його посвяту для добра України; про його вміння притягати до тої праці кращі сили й підносити наш український прапор в очах чужинців; про те, що величня духова постать покійного Гетьмана назавжди залишиться для всіх хто знав Його, яскравим прикладом тоє, як треба любити свій рідний нарід, свою велику ідею, і як треба щодня для того працювати в усяких обставинах...

Протодіякон виголошує "вічну память"Покійному, і сльози на очах вірних свідчать, що та пам'ять справді буде на віки.Глибоким сумом вічної краси і правди звучать останні акорди хорового співу:" Вічна пам'ять"...

О. Вірний.

Того ж дня в таборовій греко-католицькій церкві Ашафенбургу було відслужено о.деканом Хрущем в сослужені з пан-отцями Бачинським і Веселовським панихиду при великій участи молящихся. Співав спільний хор православної й греко-католицької церкви.

У неділю 28. квітня І946р. в роковини смерти Гетьмана Павла Скоропадського в таборовій церкві в Гайденау / в англійський зоні/ на греко-католицькій службі Божій о.др. Ф. Побігушко в своїй проповіді відзначив заслуги покійного Гетьмана. Після православної літургії церкву заповнили віруючі православні й греко-католики. Митрофорний протоієрей о.І.Губаржевський у співслуженні православного духовенства відправив панихиду за упокой души Гетьмана Павла. В свойому пастирському слові о.митрат, характеризуючи діяльність Небіжчика , оказав, що всі українці, незалежно від їхніх політичних поглядів, шанують покійного Гетьмана, як видатного представника української державности.

/"Луна", ч. ІЗ/.

8. травня в таборі Траунштейн з ініціятиви таборової управи було відслужено в греко-католицькій таборовій церкві панихиду по душі бл. пам. Гетьмана Павла Скоропадського. Служило трое священиків. На панихиду прийшло багато людей. У вечері того ж дня відбулася Академія - Концерт, присвячена пам'яті Покійного Гетьмана. Вступне слово сказав проф. М. Хустинський, що приїхав спеціяльно на цю Академію. Промовець схарактеризував головні моменти політичної діяльности Покійного, як за час Його гетьманування, так і на еміграції. Він відзначив ролю Гетьмана в історії українського національно-державного відродження та особливо підкреслив Його заслуги в ділі культурно-національного будівництва. Промова зробила на слухачів дуже гарне враження.

Концертова частина складалася з співів хору під управою проф. о.Черкавського, двох деклямацій учнів місцевої української гімназії і деклямації артистки Державних Драматичних театрів у Києві Наталії Дорошенко, запрошеної для участи в концерті з Авгсбургу. Артистка виконала "Гржавець" Т.Шевченка і "Великий похорон" Л. Старицької Черняхівської. Цей виступ нашої славної артистки справив виключне сильне враження на всіх присутніх, як високо майстерний зразок т.зв. героїчної деклямації. Особливо сильне враження зробив "Великий Похорон", в якому авторка глибоко художне змалювала трагедію української душі - слова, пісні й старовини на передодні відродження нашої державности. Публіка була зворушена до сліз.

З ГОЛОСІВ ПРЕСИ З НАГОДИ РОКОВИН

СМЕРТИ БЛ.ПАМ.ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО.

З нагоди роковин дня смерти бл.пам. Гетьмана П.Скоропадського появилися в українській еміграційній пресі статті присвячені памяті Покійного. В тижневику "Християнський Шлях", що виходить у Мюнхені, надруковано в ч.І9 з дня І2 травня І946р. статтю Дра Степана Барана під заголовком "Три голоси про гетьмана Скоропадського". Це має бути "характеристика Гетьмана як людини", що її автор написав на основі спогадів трьох підкомандних Покійного- москаля, поляка й українця з часів, поки Він став Гетьманом.

Подаємо з цієї статті деякі уривки. "Москаль" - то був генерал Довойно-Сологуб, що походив з білоруського роду.

В І926-І935 р. ген. Довойно-Сологуб був командантом І2-ої польської піхотної дивізії в Тарнополі, де Др.Баран був тоді адвокатом. За російських часів ген.Довойно-Сологуб служив ротмістром в одному з гвардейських полків у Петербургу - ще перед першою світовою війною. Командантом цього полку був тоді полковник Павло Скоропадський."Довойно - Сологуб характеризує Гетьмана, з яким мав часті

службові й товариські звязки, як людину достойну, характерну та освічену. Скоропадський вже тоді відбивав корисно від пересічного типу гвардейських старшин, але не цікавився ближче тодішніми політичними й національними питаннями в Росії і в них не визнавався. Були тільки слідні в нього деякі симпатії до українства, винесені ще з молоду з родинних традицій. Назверх своїх проукраїнських симпатій він не виявляв. Вони були відомі його найближчому оточенню, що й не припускало, як казав мені ген. Довойно-Сологуб, що Павло Петрович Скоропадський відограє колись видну історичну ролю в Україні. А в тім ніхто з цього оточення й не думав ніколи, що московському цареві прийде кінець – і то так швидко. Не думав про це і сам пізніший Гетьман".

Другий, хто розповідав Дру Баранові свої спогади про Гетьмана, це був посол до польського сойму Черніцький, що служив колись офіцером в російській армії і за часів першої світової війни був адьютантом Гетьмана, що командував тоді корпусом. Черніцький скінчив юридичний факультет у Києві, мав знайомих в українських кругах і прихильно ставився до українства. Коли вибухла революція, то Гетьмана, що "мав серед нижчих резервових старшин і військової маси марку людяного генерала, особисто не зачіпали. А в тім і сам Черніцький, як його адьютант і один з керманичів фронтового військового руху, робив відповідний настрій для свого шефа, якого інформував постійно про загально-російські і прифронтові політичні події. Як політичний діяч і в додатку юрист, він добре визнався в тих подіях і був так сказати – першим політичним інструктором майбутнього Гетьмана. Знаючи добре родинну історію Скоропадських і проукраїнське наставлення свого шефа, старався це й практично використати ...Черніцькому вдалося легко намовити Скоропадського до першого публичного виступу на великому солдатському вічу, що його він сам був одним з організаторів. Обговорював з ним зміст короткої промови. Знаючи добре тодішнє політичне в Росії і психіку солдатських мас, достроїв відповідно і промову свого шефа. Зміст промови ген. Скоропадського припав до вподоби тисячним масам вояків, і віче закінчилося великою овацією вояків для нього. Промовляв по російськи, бо зібрані вояки були ріжних національностей. Перший виступ пройшов блискуче. Ген. Скоропадський дав доручення організувати окремо українські частини у свому корпусі. Була це чи не перша українська фронтова організація в російській армії, за якою пішли подібні організації і на інших відтинках фронту."

Третій, хто поділився з Др-ом Бараном своїми спогадами про Гетьмана, це був українець, генерал Микола Капустянський, що служив в корпусі ген. Скоропадського,

як старшина генерального штабу. Він розповів про те,- що врештою було відомо й раніше, як ген. Скоропадський врятував Київ і взагалі Україну від розгрому розагітованої салдатської маси що стихійно демобілізувалася в осени 1917 року й рушила з фронту грабуючи й плюндруючи все на своїй дорозі. " Київ був загрожений, а зним і початки державної праці. І коли б ця повінь була тоді докотилася зі зброєю в руках аж до Дніпра, і пішла дальше, то можна прийняти, що не прийшло б до проголошення третього і четвертого універсалів. Україна як самостійна держава мабуть була б тоді взагалі не народилася". Врятував тоді корпус ген. Скоропадського, що зайняв Староконстянтинів і Шепетівку на Волині, захопив занархізовані штаби, розброїв вояків і вже розброєних пустив далі на північ і на схід.

Ген. Капустянський розповів також і про старання пок. Гетьмана перевести повну організацію регулярної української армії в кінці 1917 року, що одначе не пощастило зробити: "швидкий розвал фронту із занепадом дисципліни і безпреривна розкладова агітація робили своє та обхопили небавком і українські частини. Передовсім ті, що були в самому Київі, чи недалеко від нього. Невтральність тих українських військових частин, національно ще мало освідомлених довела врешті до упадку з кінцем січня 1918 року української столиці".

-о-о-О-о-о-

Таборовий часопис "Луна", видаваний в Гайденау / в англійській зоні/ , приніс в ч. ІІ. з дня 28. квітня 1946р. невеличку статтю проф. Др. І. Марченка " Гетьман Павло Скоропадський /"До роковин смерти"/, яку ми передруковуємо повністю.

ГЕТЬМАН ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
/ До роковини смерти /.

"Рік тому, 26 квітня 1945 року, на 72 році життя вмер від ран, що дістав їх під час повітряного нападу, Гетьман Павло Скоропадський. Походив він із старого українського старшинського роду. Під час першої світової війни він командував корпусом у російській армії. Після лютневої революції 1917 року українізував свій корпус, а потім організовував українське вільне козацтво.

29 квітня 1918 року на з'їзді українських хліборобів Павла Скоропадського було проголошено Гетьманом України.

"8 місяців тяжкої муки"- так у своїх спогадах характеризував небіжчик Гетьман часи його керування українською державою. За цей час у державній діяльності було чимало зроблено. Але все ж таки не пощастило Гетьманові у

винятково трудній міжнародній ситуації, при дуже складних внутрішніх соціяльно-політичних і національних взаємовідносинах знайти той шлях, який привів би до обєднання, до консолідації національних сил і до створення незалежної державної сили.

В еміграції Гетьман активно сприяв об'єднанню українських національних сил.

Під час другої світової війни не раз подавав він меморандуми до німецького уряду, домагаючись прав українського народу, й визнання української державности.

На схилі свого віку Гетьман міг з повним сумлінням сміливо дивитися вперед назустріч суду історії".

-о-о-О-о-о-

Табор Фюссен

26.У.в 9 год.ранку в таборі Фюссен відправлено заупокійну службу Божу в греко-католицькій церкві.Посеред церкви поставлено було символичну домовину, прикрашену зеленню,на ній портрет покійного Пана Гетьмана, оздоблений червоною китайкою. В IO год. ранку панахида в Українській Автокефальній Православній Церкві.

Посеред церкви символична домовина, прикрашена квітами й зеленню, на ній Державний Герб і портрет Пана Гетьмана /збільшений,в цивільному вбрані/. Співав хор "Україна"під орудою проф.Нестора. На домовину покладено вінки від : I/ МОСГД у Фюссені,2/ від Спілки Лікарів, 3/ Спілки Інженерів,4/ Українського Таборового Театру,5/ Спілки Письменників і Журналістів,6/ Технічно-Промислової Школи. В II год. відслужено панахиду в Греко-Католицькій церкві перед сімволічною могилою. Служив настоятель церкви о. Кравчук. Співав церковний хор. Вінки покладено від тих самих організацій,що і в Православній Автокефальній Церкві.

Табор Мангейм.

Тут відправлено панахиду за упокій душі Гетьмана Павла Скоропадського28.У. в таборовій православній церкві. Службу Божу правив Владика Григорій і священики о.Митрофан і о. Бурко. Владика Григорій сказав дуже гарне слово.

" Останні дні життя Гетьмана П.Скоропадського".

Під таким заголовком уміщено в ч. 5 часопису "Церква і Життя"/20.У.1946/ на ст: IO-I3 статю, яка закінчується словами:" Так трагично закінчив своє життя український Гетьман, що в початках 1945р. виявив стільки політичної прозорливости,національної гідности, такту і далекосяглого державного розуму. Ніхто інший як саме Гетьман Павло Скоропадський намовив усіх лідерів української політичної думки обєднатись у все-національний блок та одноцушно олу-

жити єдиній спільній всенаціональній ідеї... Українська історія ніколи не забуде цього великого національно-державницького чину покійного Гетьмана і впише Його імя великими літерами на своїх сторінках. У перші роковини смерти св.памяти Гетьмана Павла Скоропадського низько схиляємо свої голови перед Його світлою Тінню".

-о-о-О-о-о-

Український Літопис

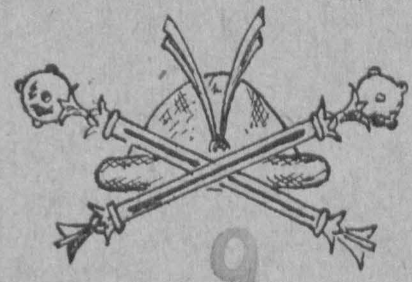

1946

9

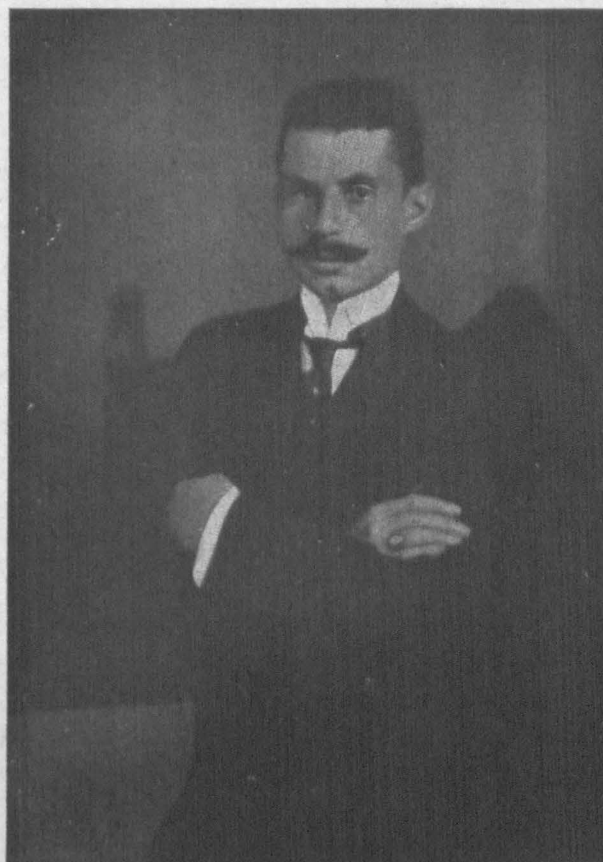

Вячеслав Липинський

(Знимок з 1918 р.)

На правах рукопису.

ВЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ.

До 15-ти літніх роковин його смерти /+ 14.VI.1931/.

14.червня цього року минуло 15 літ зо дня смерти визначного українського історика, великого українського мислителя, основоположника й ідеолога нового гетьманського руху. Помер він на чужині, на еміграції, як померло багато наших історичних діячів, починаючи з наших гетьманів Івана Мазепи й Пилипа Орлика, кінчаючи Михайлом Драгомановим. Усі вони мусіли покинути рідний край, через те, що не хотіли, не могли примиритись з чужим пануванням на своїй рідній землі. Те саме сталося й з Липинським.

Покійний належав до ідейних спадкоємців славного в історії нашого національного відродження гуртка представників спольщеної української шляхти, що повернулися до своєї народности, гуртка, що на його чолі стояли Володимир Антонович, Кость Михальчук, Тадей Рильський. Як і вони, Липинський родився в українській, але спольщеній сім'ї. Він побачив світ р.1882. в селі Затурцях на Волині. Середню освіту здобув у гімназіях Житомира, Луцька, й Києва, Університетську в Женеві й у Кракові. Ще на шкільній лаві у Києві пристав до української гімназійної громади і з того часу на віки звязав своє серце й долю з українським рухом. Маючи нахил до історичних студій і вивчаючи історію України по багатющих архівах Кракова, юнак створив собі у мріях образ відродженої України, з своєю власною державою, такою, про яку мріяли предки наші, коли намагались створити її за великого гетьмана Богдана Хмельницького. І мріючи про таку велику, вільну, щасливу Україну, юнак приходив до переконання, що не можна відродити українську націю й відбудувати державу українську без участи й допомоги тієї верстви, яка вибилася на верх своєю культурою й економічним впливом - без спольщеної шляхти на Правобережжу і без зросійщеного дворянства на Лівобережжу. Але обидві ці верстви, повинні були, на думку Липинського, вернутись до своєї народности, зрозуміти свій обовязок перед українською народньою масою, з'єднати її інтереси з своїми власними.

І Липинський узявся пропагувати свої думки устно й на письмі, серед правобережної шляхти. В 1909 році він видав у Кракові книгу про "Шляхту на Україні та її участь в житті українського народу". Ми повинні, писав він у цій книзі, означити своє становище до українського народу, що пробуджується, бо памятаймо, що "розкуються невабаром заковані люде" і спитають нас: ви, що що посіли такий великий шмат землі, ви, що жили цілі віки нашою працею й потом, що ви зробили для нас і для нашої матери-землі? Що ми їм на

це відповімо? Що скажемо їм, коли вони заглянуть до історії своїх культурних інституцій, своїх "Просвіт", своїх видавництв, своїх наукових товариств і коли побачуть, що нема там шляхетських назвищ? Коли побачуть, що ті, котрі колись не хотіли давати землю селянинові, говорячи, що йому тільки "культура" потрібна, самі потім, задержавши землю в своїм посіданню, не дали зломаного шага для піднесення цієї культури!

Ми повинні, писав Липинський, нашими духовими й матеріяльними силами підпирати місцеву культуру цього краю й народу, культуру, котра може бути тільки українська, а це тим більше, що ця культура, як це показує наше минуле, не чужа нам, що маємо в собі велику її частину, витворену віковим життям на цій землі і завдяки праці нашого народу на нас. Отже маємо обовязок звернути цьому народові нагромаджений у нас від віків капітал народнього труду й народньої праці. А коли будуччину цієї, спільної нам і нашому народові культури зробимо нашою будуччиною, тоді не вирве нас із цієї землі ніяка сила, бо будемо вже не тягарем, не болячкою, але органічною частиною, не пустоцвітом, але плодом нашої землі, будемо мати право, оперте на сповненні суспільні обовязки, право, що сильніще від усяких параграфів!

Думки, виложені в книзі Липинського, його щирі, палкі слова, знайшли відгук в серці не одного з нащадків колись спольщених родів; весною 1909 р. відбувся в Києві з'їзд громади українців польської культури, як вони себе називали, і цей з'їзд ухвалив підперти український національний рух.

В 1912р. Липинський випустив у Кракові /польською мовою/ величезну книгу "з історії України", майже цілу заповнену його власними історичними працями й присвячену головно добі Хмельницького. В обширній монографії про полковника Михайла Кричевського, родовитого українського шляхтича римо-католика, змалював Липинський на основі архівного матеріялу участь української шляхти в повстанні Хмельницького. Ця участь надала повстанню широкій політичний розмах і державний характер та допомогла славному гетьману довершити велике діло творення української козацької держави. В другій своїй розвідці в тім самім збірнику змалював Липинський діяльність Юрія Немірича та інших представників тієї частини української шляхти, що була ідейними творцями Гадяцької Унії й створеної нею "Великого Князівства Руського". На прикінці книги вміщено було в українській мові розвідку проф. М. Грушевського про шведсько-український союз 1708 року. Вся книга була перейнята ідеєю української самостійної й незалежної державности.

Липинського не задовольняла наукова праця в затишку архівів та бібліотек; його тягло до живої активної

праці; йому хотілося не "писати історію" свого народу,а творити її, робити; по своїй вдачі це був борець,вояк; в його крові озивалася кров тих наших старих лицарів, що своїм плугом орали цілину українських степів,обертаючи їх в родючі лани, а в слушній потребі боронили мечем рідну землю від ворогів. Липинський хоче зробити українську справу політичною справою й стремління наші скерувати до боротьби за створення української державности. Перебуваючи за кордоном, в Австр ї та Швайцарії, він сходиться з українською політичною еміграцією й піддає їй думку створити організацію, яка б виразно поставила на своїм прапорі боротьбу за самостійну Україну, пристосовуючи її до відносин міжнародніх. Ця думка знайшла собі здійснення за часів першої світової війни в формі "Союза визволення України",якого духовим батьком справедливо вважають Липинського.

З вибухом війни 1914 р. Липинський пішов на фронт як резервовий офіцер кінноти. Підчас погрому російського війська в осени того ж року в Східній Прусії він схопив тяжку хворобу, перепливаючи одне з мазурських озер, був звільнений з активної служби й приділений до резервової кінної частини, яка стояла в Полтаві. Тут Липинський зблизився з місцевими українськими діячами й помагав їм у культурно-національній роботі. У Полтаві застала його революція 1917р. Липинський прилучився до української партії хліборобів - демократів,на чолі якої стояли брати Шемети. Він склав для неї і програму. Партія ця станула відразу на самостійницькому грунті, але великого успіху в часи загального захоплення революційно-соціялістичними гаслами не мала. Коли весною 1918 р. настала Українська Держава під проводом гетьмана Павла Скоропадського, то Липинський став відразу на перший поклик до державної роботи й приняв дуже відповідальний пост українського посла у Відні. На цім посту він віддав Українській Державі великі послуги, обороняючи її інтереси від зажерливих апетитів конаючої Австро-Угорщини,яка старалася лиш визискати хижацьким способом Україну,яка ламала свої зобовязання що до поділу Галичини і що до Холмщини,йдучи на руку інтересам польсько-мадярської кліки. Липинський виявив великий дипльоматичний хист, та своїм розумним і тактовним поводженням високо поставив авторитет українського посольства у Відні. З тяжким серцем залишився Липинський на своїм посту й по упадку Української Держави й приходу до влади Директорії, але в літку 1919р. покинув становище посла через незгоду з політикою Директорії та через розстроєне здоровля й залишився жити в Австрії,як приватна людина.

Тяжко було йому дивитись на упадок і руйнування української державности, на безконечні сварки й роздори серед

української еміграції. В порозумінні з деякими своїми однодумцями й товаришами по недавній службі Українській Державі замислив Липинський заложити " Український Союз Хліборобів - Державників",який поставив собі гаслом "лад і порядок в правовій, суверенній незалежній Українській Державі на основі міжкласового порозуміння хліборобів і робітників на українській етнографічній території". Весною 1920р. ініціятивна група Союза видала у Відні зложену Липинським брошуру " До Українських Хліборобів". Ця брошура містила в собі загальні основи програму й ідеології відновленого гетьманського руху. Вона появилася в добі, коли на Україні панувала повна анархія й руїна моральна і фізична. З'ясовуючи причини цієї руїни, Липинський писав:"складати вину за те, що сталося, на зовнішні,мовляв, тяжкі обставини, ми не маємо права. Міжнародне становище всіх сусідніх націй було так само тяжке, а може ще й тяжче, як наше. В руїні нашій винні тільки ми самі,і причина тієї руїни лежить не поза нами, а в нас самих".

Пізнати ту причину можна на підставі подій 1917-1919 років,котрі принаймні навчили нас одного,а саме того,як __не можна__ збудувати на Україні держави. Отже цей досвід, на думку Липинського,вчив, "що не можна збудувати на Україні державного ладу, спираючись тільки на одній соціяльній групі; що лад той не може бути заведений при помочі чужинців,котрі б тій чи іншій соціяльній групі нашої нації допомогли захопити владу і запанувати над іншими класами і групами". Тому кожен, кому для праці й життя потрібний лад і порядок, мусить прийти до таких висновків: " Тільки власна держава,збудована українською нацією на своїй етнографічній території врятує нас від економічного розвалу й від кривавої анархії, котра неминуче буде продовжуватись навіть тоді, коли б пощастило знову одній з наших національних груп за допомогою сусідів взяти на час перемогу. Власну державу дасть тільки компроміс між поодинокими українськими класами, заключений в імя всім бажаного законного ладу, і спокійної праці,спільної оборони своєї території і спільного всім права нашої нації на самоозначення... Запобігти новій руїні,новій братовбивчій різанині й економічному визиску нашого краю, який несе з собою чужодержавна окупація, ми зможемо тільки тоді, коли збудуємо власну державу на підставі міжкласового компромісу. А для цього мусимо зорганізувати не партії, а українські класи; мусимо об'єднати наших земляків по тому,як вони працюють і що вони продукують, а не по тому,що вони говорять". І далі Липинський говорить про способи поборення внутрішнього безладдя і внутрішньої анархії в межах самого хліборобського класу, як основної верстви української нації.

Липинський думав, що паламентаризм, опертий на однопалатній системі з загальним виборчим правом, як форма правління чужої нам по духу і інтересам буржуазної демократії, для хліборобського класу і загалом для нашої хліборобської країни не підходить. "Оцей буржуазний парламентаризм руйнує навіть висококультурні нації, а у нас він напевно довів би до панування олігархів,найнятих чужим капіталом та чужими державами. Другими словами, ми повторили б вдруге історію нашої козацької Руїни,під час котрої якийсь час так само Україною правили різні козацькі демагоги,за спиною котрих стояли московська або польська держави". Щоб ця сумна історія не повторилась знову, Липинський вважав, що для консолідації нашої нації й для створення держави потрібна сильна власть, яка б спочивала в руках одної особи, що репрезентувала би ідею суверенности і незалежности української нації, стояла б на чолі державної оборони й через кабінет міністрів на чолі державної адміністрації, і власть якої була б обмежена двома законодавчими палатами, опертих на принціпі не політичної демагогії, а на сталім і незмінним принціпі інтересів території і праці. Інтереси території репрезентувала би палата вища - "З'їзд Рад" поодиноких земель, представники яких вибірались би на підставі загального,рівного, безпосереднього,тайного і пропорціонального виборчого права. Інтереси праці репрезентувала б палата вища "Трудова Рада Державна",яка була б представництвом організацій працівників, отже перш за все професійних спілок, сільськогосподарських, робітничих,кооперативних,представництвом організацій фахових, культів,науки, освіти і т. д.

Союз Хліборобів - Державників увійшов на початку 1920р. у зносини з покійним гетьманом Павлом Скоропадським,який і очолив собою Союз та згодом цілий гетьманський рух.Прихільники ідеї Липинського в Канаді, передовсім недавно померлий посол до парламенту Орест Жеребко, достарчали Укр. Союзові Хліборобів Державників кошти, на які Союз почав від р.1920 видавати неперіодичний збірник "Хліборобська Україна", що її вийшло протягом 1920-25 років пять томів. У цих збірках Липинський друкував свої славнозвісні "Листи до братів-хліборобів", які в р. 1926. випустив окремою величезною книгою. В цих"Листах " Липинський виложив свої думки й міркування про те, що ми дійшли до теперішньої біди, і як нам з тої біди визволитися.

Коли про яку книгу можна сказати, що вона писана кров'ю серця й соком нервів, то це саме про "Листи до братів-хліборобів". З часів Драгоманова Україна не мала такого сильного твору, повного глибоких оригінальних думок, перейнятого палкою любовію до рідного народу й журбою за його долю. Певна річ,що Драгоманів інакше підходив до української справи й мав інакші погляди на її вирішення, але обох їх єднає спільна любов до України та щире бажання вивести її

на шлях вільного й щасливого життя. В цій нашій статті ми не маємо змоги скільки - небудь докладно вичерпати зміст монументальної праці Липинського, або хоч переказати її основні думки. Це було б завданням спеціяльної праці. Але деякі з думок Липинського, виложених в його книзі ми хочемо тут хоч коротко пригадати. До таких думок належать його розважання про нашу органічну хворобу -недержавність.

"Недержавність - так зветься наша хвороба. Ця хвороба зовсім інша ніж поневоленість. Ми всі мешканці України - не єсть громадянством поневоленим; ми - громадянство недержавне. Це значить, що ми держави, як реального втілення нашої окремішности, не маємо не тому, що ми всі хочемо її мати, але нам якась зовнішня чужоземна сила в цьому заважає. Держави ми не маємо тому, що ми не уміємо самі в собі хотіння своєї власної держави розвинути. Нація поневолена єсть завжди нацією державною, яку придушує і позбавляє держави на якийсь час своєю більшою силою чужоземна нація державна. Тому нація поневолена випростовується і відбудовує свою державу зразу, як тільки цей зовнішній чужоземний натиск ослабне... На територію громадянства недержавного чужоземна влада приходить завжди покликана частиною цього громадянства. Але не знаходячи ніколи для себе піддержки інших його частин, тоб-то однодушної піддержки цілого місцевого громадянства, чужоземна влада опірається при будові держави на свої метропольні сили і править таким громадянством як колонією. Тому нація недержавна, по упадку метропольної влади, ніколи не може випростатись і будувати власну державу так, як нація поневолена: вона своєю, покликавшою чужоземну владу частиною, органічно звязана з владою метропольною; вона не вся відчуває своє державне поневолення.

Отже при неоднаковости цих хвороб і лікування їх мусить бути абсолютно ріжне. Коли нація поневолена може всю свою увагу і енергію зосередкувати на політиці зовнішній,- на знайденню десь з боку такого союзника, який би їй допоміг позбуття гнету чужоземної держави, то нація недержавна мусить усю свою енергію й увагу зосередкувати на питаннях політики внутрішньої. Хвороба недержавности має своє джерело не в причинах зовнішніх, а викликана вона причинами внутрішніми, органічними, без усунення яких ніякі найбільше сприяючі зовнішні союзники, ніякі навіть найкращі зовнішні "орієнтації" абсолютно нічого не поможуть".

Говорячи про територію, як державно-творчий чинник, Липинський вказує, що патріотизм -свідомість своєї території лежить в основі буття і могутности держав. Яскравий приклад патріотизму в історії дали нам римляне, які при помочі цього патріотизму,- привязаности до свого "поля" і своїх "співгорожан",- створили наймогутнішу в світі державу.

Наші предки, за нечислиними винятками, не мали свідомости своєї території. Вони всією душею ненавиділи своїх співгромадян, співмешканців одної землі, в імя своїх віроісповідних чи станових прикмет. Кожна з числених "націй", чи кожен з числених станів на Україні кликали завжди в завзятій боротьбі про своїх співгромадян людей одної віри чи одного стану з чужих сусідніх територій. Патріотів українських і патріотизму українського історія наша, за виїмком одиниць і епізодів, не знає. Не маючи ж патріотизму, не маючи свідомости своєї території й почуття спільности всіх її мешканців, - ми не могли мати на ній і своєї власної держави. Україна може служити класичним прикладом того, як всякі екстериторіяльні - однаково"націоналістичні" чи "інтернаціональні" ідеології служать в руках державних націй могутнім політичним знаряддям для удержання під своєю владою націй колоніяльних, не посідаючих власної держави. Своїми екстериторіяльними ідеологіями вони розкладають провідну верству націй колоніяльних. Вони не допускають до розвитку серед цієї верстви патріотизму, який би почуттям спільної території об'єднав, породив би серед неї територіяльний сепаратизм і в результаті довів до державного, а за ним і до національного відокремлення колонії.

Збудувати державу, завоювати владу може тільки провідна вірства, яка веде за собою маси. Але Україна не мала щастя з своїми провідниками. Українському провідникові всяке обмеження вродженого йому індівідуалізму та анархізму дається дуже трудно. Не маючи сам сильного хотіння влади, не маючи віри в законність цього хотіння, не маючи дорожчої між життя ідеї, він не хоче ані сам когось слухати, ані робити зусиль, щоб його слухали. Почуття відповідальности за провід і за владу і почуття чести йому чуже. Він кожної хвилини може покинути провідне становиме," здемісіонувати", чи попросту втікти, як це робили колись провідники козацьких повстань проти Польщі, тікаючи "на бистрих конях" і кидаючи на призволяще своїх підвладних. За те й підвладні вкритичний момент теж кидали своїх вояків і видавали їх ворогам під старим гаслом: "нахай твоя голова за всі наші голови, прощай, отамане!"

Нація, в якій вожді завжди готові зрадити своїх підвладних, а підвладні готові завжди зрадити своїх вождів, мусить бути нацією недержавною. Вона завжди за свої голови проміняє свою державу, свою владу. Щоб зміцнити нашу державно-творчу верству, здатну до завоювання влади, треба виховувати в ній вірність самій собі, тоб то своїм хотінням і своїй ідеї. Виховувати в ній треба вірність одній сталій і незмінній, а тому монархічній владі, в якій це хотіння та ідеї знаходять свою персоніфікацію і без якої вони не можуть бути організованою силою й сконцентрувати свої зусилля.

В своїх "Листах" та інших своїх писаннях Липинський розкрив наші болячки і вчив, як їх збутись і яким способом

дійти до здійснення нашої ідеї вільної й незалежної України. Писав Липинський в добі і в обставинах, значно відмінних від сьогоднішніх, і цим пояснюється, що деякі його-яо основні - правда, погляди здаються нам на сьогоднішній день уже неактуальними. Але не в окремих подіях сила і значіння книги Липинського, а в тій безмежній любови до рідньої землі, якою ця книга перейнята і яка б'є о кожного її рядки, з кожної сторінки, в тих глибоких, хоч не раз і болючих для нас іотинах, які він мав відвагу виявити. Зрозуміння цих істин і незломна воля до здійснення нашого ідеалу тими способами і в тих формах, які накреслив наш незабутній миолитель, були б найбільшою пошаною для праці його життя, якій він віддав свій великий талант і усі свої сили.

-о-о-О-о-о-

СВІДОМА НЕОБ'ЄКТИВНІСТЬ.

Регенобург 27.5.46. В опортовій залі УНРРА - академія з нагоди 20 ліття омерти Головного Отама Симона Петлюри. З естради промовляє п. Феденко. Перед авдиторією перебігає коротка біографія Покійного. Згадуються позитивні риси Його характеру, політична діяльність, вплив на оточення, непереможна віра в краще завтра і т.д. і т.д. Все це гаразд! Прелегент все повторює:" будемо об'єктивні ...будемо об'єктивні..." Аж ось доходить до подій 1918 р. Не перечимо прелегентові, як воно дійшло до Гетьманства в Україні. Але..."за ним /тоб-то за Гетьманом/ стали мооковська реакція"..."карні загони з поміщицьких синків мордували селян"... "живими закопували в землю"... в піднесеним голосом кидає з естради прелегент...І далі:" не стерпів український нарід цієї ганьби. Трьохтисячне військо, ведене Симоном Петлюрою, викинуло геть це московське сміття", викрикує прелегент! /на залі оплески/

Будемо ж й ми об'єктивні, дійоно об'єктивні... не так, як пан Феденко. Правда за Гетьманом росла московська реакція, бо українці з Центральної Ради на пропозицію Гетьмана створити Раду Міністрів - Гетьман давав їм до рук владу - од співпраці з Гетьманом одмовилися, а вдалися натомість до німців, що їх самі ж на Україну запросити мусіли, з брехливими окаргами на Гетьмана і на другий день по тому, як Гетьман перебрав в Україні владу, почали організувати проти його повстання. Правда були і карні загони. Та правда й те, що не Гетьман їх організував і не він давав накази мордувати селян, а тим більше - "живими закопувати в землю". /До речі оказати, що цю брехню про " Закопування в землю" вперше почули ми від п. Феденка.- Автор./

З усією відповідальністю твердимо: Святої Памяти Гетьман Павло стілько ж винен в злочинах карних загонів,

скільки бл. памяти Симон Петлюра - в злочинах жидівських погромів. Бо, як документально й незбито стверджує в Історії останньої Гетьманщини проф. Дорошенко, Гетьман Павло застав карні загони, створені чужими силами, при перебранню влади 29.1918 р., як сумний факт.

В дальшій промові прелегент - це робить йому честь - старанно виправдовує покійного Симона Петлюру з погромницьких наклепів і доводить, що то робилося поза плечима Покійного і проти Його волі - непокликаною з анархізованою "отаманією". Віримо!

Та, очевидно, зовсім свідомо залишає прелегент без пояснення свою інтерпретацію що до московської реакції та карних загонів, що й тут, звичайно, сваволила та сама "отаманія" на спілку з провокацією чужих сил. П.Феденко ні слова не говорить про ті відомі факти, що організацію т.зв. карних загонів створили польські поміщики в австро-угорській окупаційній зоні, при допомозі австро-угорської военної адміністрації. Так само не говорить п. Феденко, про те, що саме Гетьман Павло ліквідував злочинну акцію карних загонів за якийсь місяць - півтора по перебранню влади.

У незорієнтованого і несвідомого слухача склалося неправильне утотожнення св.п. Гетьмана Павла з московською окупацією та карними загонами і тільки в цьому пояснення для тих жалюгідних оплесків, що їх заробив п. Феденко. Бо коли б знав такий слухач правду, то провожав би п. Феденка посвистом та показав би йому на двері, як це з ним було на з'їзді Українських журналістів.

Автор цих рядків добре знав царизм і "царського генерала" Павла Скоропадського, коменданта I-го українського корпусу, який він, генерал Скоропадський, в 1917 році з'організував. Силами цього корпусу пізніший Гетьман в осени 1917 року захистив Україну від навали многотисячних червоних ватаг, що покидаючи фронт, нищили все по своїй дорозі через Україну. Він обезброював ці ватаги й спрямовував їх бічними шляхами на Московщину.

Добре знав автор періоди Української Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії та всю їх діяльність. Знав близько й покійного Симона Петлюру, як безумовно великого патріота і національного лицаря, сам був "петлюровцем", знає дійсну вартість "петлюрівщини", від якої перший відхрещувався сам таки Симон Петлюра, знає добре періоди старої і нової еміграції... У виступі п. Феденка впадає в очі, що цьому " народньому трибунові" ходило не так про хвалу -пошану до Симона, як про ганьбу-лайку на Павла. Не так, любов до УНР, як про ненависть до Української Гетьманської Держави...Щоб забезпечити собі поле бою, цей "лицарь" зі своєю зброєю - наклепом виступає саме на Академії, бо знає, що на Академії не принято дискутувати, отже, через пошану до пам'яти Симона не можна промовити слова правди в обороні Павла.

Щоб уникнути прилюдних закидів у наклепах на покійного Павла, мов щитом закривається наш "воїтель" пошаною до пам'яти покійного Симона.

І мимоволі пригадуються слова з Соборного Посланія св.Іоана, що їх Тарас Шевченко взяв за мотто до власного "Посланія": "Аще кто речет, яко любит Бога, брата же своего ненавидить, лож есть".

От так виглядає в дійсности "об'єктивність" п. Феденка.

Вукол Дітель. Регенсбург.

-о-о-О-о-о-

П Р О М О В А

ВИГОЛОШЕНА В ДЕНЬ ПЕРШИХ РОКОВИН З ДНЯ ТРАГІЧНОЇ ЗАГИБЕЛІ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО НАД ЙОГО МОГИЛОЮ в МЕТТЕНІ

дня 26-го квітня 1946 року.

В цій безмежно дорогій могилі лежить Персоніфікатор суверенности,величи,слави і чести українського народу. В ній поховано патріотичне серце і державний розум України,Носія Маєстату Української Нації й історичних традицій та мудрого Навчителя державного діла. Це велика могила Великого Сина Української Землі. Могила ця є для нас національною реліквією, національною святинею.

Ще так недавно,перебуваючи на рідних землях, мріялося дочекатися тої історичної зустрічи, коли Ти, Пане Гетьмане, під побідні дзвони Святої Софії вїжджатимеш у Золотоверхий Київ, а ми, вітаючи Тебе, будемо під ясноголубим небом Батьківщини хвалити і славити Всевишнього за дароване нам щастя бачити Тебе на Гетьманському Престолі.

Та воля Господня незбагнена, і шляхи Його невідомі. Судилося в стані вигнанця в непривітній чужині промовляти до тебе, Великий Скитальче,в хвилині, коли тіло Твоє є бездихане, а думи наші ще не здійснені.Не кожен знає, як тяжко в таких умовах промовляти до душі Твоєї, дорогий наш Батьку.

Мимоволі, в цю сумну хвилину, перед Твоєю домовиною думки наші концентруються наколо трьох моментів: особисте я, асоційоване з неминучою смертю, чужина і та матеріяльно-духова субстанція,що носить ім'я України, Батьківщини. Могутнім бажанням кожного з нас є бути похованим у рідній землі, на Україні. Знаємо, Пане Гетьмане, що

і Ти жагуче хотів цього. Голос рідної землі кликав Твоє серце в її лоно. Недарма, нарід Твій знає молитву: "Не допусти Господи померти на чужині".

Знаємо, що так молився і Ти, Яновельможний Пане Гетьмане. Але нехай утіхою для Твоєї душі буде свідомість того, що досі так складається доля України, що найкращі сини її, саме найбільші і найдостойніщі патріоти її, кінчають свій життєвий шлях не вдома, а на чужині.

Так було й з антецесорами Твоїми, найславнійшими Гетьманами: Іваном Мазепою, Пилипом Орликом, Павлом Полуботком.

Яновельможний Пане Гетьмане! Державні діла Твої український нарід високо оцінює і з вдячністю вводить Тебе до першої лави найславнійших державних мужів свого Пантеону. А діла Твої великі і повчальні.

Та ще не всі усвідомили собі красу і велич Твого чину. Чи всі українці знають,що це ти Ти,Пане Гетьмане, а ніхто інший учив починати державну будову України з української армії, а не від безплодного мітінгування. Чи всі українці знають,що це Ти, Пане Гетьмане в І9І7 році створив І-ий український корпус і що це Ти тоді врятував Київ і тодішні державні органи української влади - Центральну Раду і Генеральний Секретаріят від збольшевичених загонів солдатески Евгенії Бош, що насувалися з південно-західного фронту.

Це Ти, Пане Гетьмане, обсадив Шепетівку,Жмеренку, Староконстантинів і навколішню залізницю своїм корпусом і відвернув небезпеку навали на Україну, спровадивши її на північ, шляхами поза межами Батьківщини.-

Цею блискучою операцією Ти прислужився українському народові, бо зберіг йому ще молоду й недосвідчену українську владу, продовжив Україні період державного буття. Чи всі українці знають, що це Ти,Пане Гетьмане,в часи анархії очолив стихію творення українського вільного козацтва в цілях самоохорони нашої Батьківщини від хаосу та розпочав акцію по консолідації українських елементів права, порядку і твердої влади в Україні?

Чи всі українці знають,що на весні І9І8 р. соціялізуюча на східній взірець Україна стояла в небезпеці ліквідації української влади й державности в спосіб запровадження повної окупації перебуваючим тоді на Україні німецьким військом; чи всі знають про ту загрозу втрати державности, що реально нависла була тоді над Україною?

І ось в ту критичну для нашої державности хвилину на історичний кін вийшов Ти, Пане Гетьмане,щоб зберегти корабель державний від катастрофи і спасти державне буття України. Ти, не розгубився в ту хвилину,Ти по

лицарському відважився взяти керму в свої руки і вивів державний корабель на чисті води, відновивши загублену в віках Гетьманщину. Тоді Ти спас нашу державність від смерти.

А чи всі українці знають, що це Ти Пане Гетьмане, створив Українську Академію Наук, два державні українські університети - Київськиі і Камінець-Подільський, історично-філологічні факультети у Полтаві, заснував національний Музей, бібліотеку, державний театр, 50 українських гімназій, домігся запровадження твердої валюти, виготовив проект найдемократичнійшої земельної реформи?

Чи всі українці знають, що це Ти Пане Гетьмане,як прекрасний дипльомат, розширив межі України на північ,південь, схід і захід? Це, Тобі, вклонилися Крим, Кубань,Холмщина, Підляшша, і були в дорозі до материного пня, Дін, Бесарабія й Західня Україна.

А чи всі українці свідомі того, як Ти, Пане Гетьмане, у себе в Гетьманському палаці на Інститутській 40, у Києві в приявности міністрів Української Держави і членів дипльоматичного корпусу приймав, як повноправний Суверен і Персоніфікатор Маєстату Української Нації, сидячи у свойому Гетьманському кріслі,акредітованих послів Німеччини, Австрії, Туреччини,Польщі,Фінляндії,Болгарії, що вручали Тобі свої вірчі грамоти? У якого українця нині не здрігнулося б серце, бачучи, що перед Сувереном його Батьківщини - Гетьманом у сидячій позі шанобливо чилять голови репрезентанти іноземних держав? Чи може уявити собі більше торжество і щастя для себе український державник? Так, то були незабутні, великі й щасливі часи. Триумфувала Україна й українські державники, а "свідомі" українці на взірець " як не соціялістична, то ніякої" готувались валити свою хату тай завалили, розійшлися по европейських бруках, караючись і шукаючи щастя на вигнані.

Ти, Пане Гетьмане, одійшов від нас не всіми зрозумілий. Не всі українці йшли за Тобою. Але не Ти, Пане Гетьмане, завинив тому. З Твого боку були пороблені всі заходи, вичерпано всі можливости, щоби з'єднати всі національні сили в Українській Державі.

Можу засвідчити,що сюди, до цієї домовини нині прийшов,караючись, просити у Тебе прощення за свої політичні гріхи не один українець. Вони роблять це, покутуючи за свою провину перед своїм Гетьманом, що єдиний стояв на правій дорозі.

Промине ще трохи часу і перед Твоїм прахом хилитимуть голови свої ще тисячі з тих, чиє серце не билося в унісон з Твоїм, а історія незабарі високо піднесе Тебе на щит і прославить імя Твоє.

Можемо запевнити Тебе, Пане Гетьмане,що коли доля усміхнеться Твоєму народові, то Україна буде тільки такою, якою Ти її хотів бачити.

Х Р О Н І К А.

АКАДЕМІЯ В ГАЙДЕНАУ В ПАМЯТЬ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО.

II травня - в таборі Гайденау з приводу перших роковин смерти Гетьмана України Павла Скоропадського відбулися збори, присвячені Його памяти. Доповідь про життя й діяльність покійного Гетьмана виголосив проф. І. Марченко. Інж. М. Дем'яненко прочитав опис останніх днів Гетьмана, Його смерти й похорону. Директор М. Луцький поділився своїми спогадами про свої зустрічи з Гетьманом і розповів про високу гідну позицію Гетьмана в часі створення Українського Національного Комітету в Німеччині в 1944 - 45 р.р.

ВИКЛАДИ ПРО В.ЛИПИНСЬКОГО.

З нагоди 15-літніх роковин смерти Вячеслава Липинського проф. Д. Дорошенко виголосив в Ерлянгені I7.УІ. на запрошення тамошньої Громади студентів-українців виклад про життя й діяльність В. Липинського, схарактеризувавши Покійного, як історика й громадського та політичного діяча. 30.УІ. проф. Дорошенко виголосив виклад про Липинського в українському таборі Сомме Казерне в Авгсбурзі.

ПРО МОГИЛУ ПОК.ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО.

В ч.2 "Українського Слова", що почало виходити в Регенсбурзі, з дня 7.УП. уміщено замітку про могилу покійного Гетьмана Павла Скоропадського в Меттені та про останні дні Покійного. В тім же числі репродуковано світлини: панахида в Меттені, відправлена преосвященним епископом Володимиром на могилі бл. памяти Гетьмана Павла 26.травня, і могила /окремо/.

ПАМЯТІ МИКОЛИ МІХНОВСЬКОГО.

З нагоди роковин смерти Миколи Міхновського /3.У.1924/ в ч. 18 часопису "Батьківщина" з дня 12.У.1946. уміщено статтю " Постать Патріота", присвячену памяти Покійного. Часопис "Батьківщина" виходить в таборі для українських полонених в Ріміні /Італія/. Автор статті називає М.Міх-

човського "найкращим патріотом свого часу" і творцем сучасного українського самостійництва.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.

6.УП. В Авґсбургу відбулася конференція Історичної Групи У.В.А.Н. Були заслухані такі наукові доповіді: І/ проф. Д. Дорошенко - Праця українських істориків на еміграції; 2/ проф. Б.Крупницький - До методологічних питань української історії; 3/ проф. Ол.Оглоблин -"История Руссов" / до 100 - літніх роковин її виходу в світ друком/; 4/ Н.Полонська - Василенко - Вивчення історії Південної України в XX стол.; 5/ проф.В.Мацяк - Деякі проблеми в дослідах найдавнішої доби /УП-ХІУ вв./. Топоніміка староукраїнського осадництва,як допоміжна галузь історичної науки. П.Галицько-Волинська держава ХШ вв. 6/ Проф. Ом. Пріцак - Жванецьке перемирря І653р. за турецьким хроністом Наїмою; 7/ Др. Домет Олянчин - До історії династичних звязків київської Руси - України в XI стол.; 8/ проф. С.Жук - Петербург в житті української громади перших десятиліть XX в.

МОЖЛИВОСТИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ДО ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ.

З листа секретаря Укр. Допомогового Комітета в Буенос-Айресі довідуємось, що уряд Аргентини розробляє план для поселення в Аргентині коло 4 мілІонів емігрантів, у тому числі пів міліона українців.

В Парагваю декретом президента республіки з дня 7.УІ. 1946. установлено для українських хліборобів квоту в 5.000 душ в тому числі І5 процентів для ремісників і культурних робітників. По вичерпанні цієї квоти буде автоматично відкрита друга квота теж на 5.000 душ. Консульства Парагвайської республіки є в Бруселі, Антверпені,Цюріху й Милані. В Парагваї перебуває вже кілька тисяч українських емігрантів, у тому числі понад 5.000 волиняків.

"ХРИСТІЯНСЬКИЙ ШЛЯХ" про ГЕТЬМАНА П.СКОРОПАДСЬКОГО.

В ч.18. "Християнського Шляху" /видаваного до недавна в Карльсфельді/ надруковано статтю Д-ра Степана Барана під заголовком "На межі двох світів.Гетьман Павло Ско-

ропадський". В цій статті автор дає короткий огляд подій на Україні за часів революції 1917-18 років, підкреслюючи, що всі українські діячі революції скінчили свою політичну кар'єру, а дехто й саме життя, трагічно. На фоні історичних подій покійний Гетьман був, на думку автора , ще найменше трагічний. "На еміграції перейшов /він/ свій повний національний ренесанс, став активним українським діячем-патріотом і родоначальником, хоч не творцем і не керманичем нової української течії, т.зв. гетьманського руху. Особисту повагу до себе здобув П.Скоропадський не тільки культурною спадщиною після свого семімісячного гетьманства в Україні, але й високою особистою культурою, умінням ладнати з людьми, особистою і політичною характерністю і патріотизмом. Не знав зовсім політичних інтріг для заспокоєння особистих амбіцій за всяку ціну зі шкодою для загалу-явище доволі часте у наших малих людей на високих суспільних становищах..."

Характеризуючи далі правління Гетьмана, автор статті каже: "Хоч в оточенні гетьмана було багато москалів, і московські впливи в раді міністрів та в державному апараті в краю були великі, все ж знайшлися і передреволюційні заслужені і визначні українські діячі, як Ол.Лотоцький, В.Зіньківський, Дм.Дорошенко й інші, що були поза соціялістичними колами Централ.Ради і тепер стали членами гетьманського уряду. Вони й зробили багато для української справи, зокрема в культурній і церковній ділянках. Але мабуть найбільшою хибою гетьманського уряду було незрозуміння ваги земельної справи і непороблення заходів до переведення здорової земельної реформи з розпарцелюванням дідичівських маєтків між селян. Це могло врятувати і гетьмана і державу. Другий помилковий крок в діяльности гетьмана - це проголошення 14 листопада 1918 р. після катастрофи центральних держав, федерації України з майбутньою Росією. Це дало і формальне гасло до вибуху 15 листопаду 1918 р. проти-гетьманського повстання. Цей акт, інспірований без сумніву московським оточенням, проголосив Скоропадський мабуть на те, щоб приєднати собі держави антанти, що не бажали повного розділу Росії. Та це не врятувало зовсім гетьмана, і він мабуть жалував пізніше свого поступку, як жалував свого акту в Переяславі і Богдан Хмельницький.

Семимісячну передишку від революційних потрясень і хаосу використав гетьман Скоропадський для конструктивної державницької праці. Залишила вона по собі тривкі сліди передовсім у культурних надбаннях, яких не залишила ні Центр.Рада, ні Директорія. Гетьман усунув внутрішній хаос, що його викликала революція і большевицька окупація, впорядкував державний і самоуправний апарат, комунікацію, торгівлю і- що ще дуже важне - державні фінанси, валюту та державний бюджет. Поробив теж заходи до організації тристатисячної постійної української армії і потворив уже до цього кадри. Тих кадр уряд Директорії не мав уже спромоги розбудувати.

Соціялістичний уряд УНР занедбав зовсім церковну справу і взагалі не ма зрозуміння до цієї такої важливої ділянки. Щойно гетьман Скоропадський створив окреме міністерство віроісповідань, яке обняв В. Зіньківський, а після нього Ол. Лотоцький. Вони приготовили автокефалію Прав. Церкви та її українізацію, проголошену вже за Директорії.

Заслуги гетьмана в культурній ділянці величезні. Він оснував два українські державні університети: в Києві та в Камянці Подільському, Українську Академію Наук, Національна Бібліотеку, Державний Архів, Національну Галерію Мистецтва, Український Держ. Драматичний Театр - те все в Києві, а крім цього 50 українських гімназій і багато інших українських шкіл і культурних установ в Україні.

Гетьман Павло Скоропадський діяв на межі двох світів, старого загибаючого і нового, який щойно творився. Знав він добре старий царський світ, в якому зріс і займав високе військове становище. До нового українського світу прийшов у революційній добі, без знання діючих осіб та обставин і в додатку обвантажений товариством російських старорежимців. Як гетьман України відійшов від російських граничних стовпів, та українських не вспів ще вповні перейти. Залишився на межі двох світів. Тому й легко I4 листопада I9I8р. зміг звернути в сторону російських стовпів. Свою помилку зрозумів гетьман щойно на еміграції, коли і духово став уповні і беззастережно українським державником. Як такий він з чистим іменем перейшов на сторінки нашої історії як будівничий Української Держави та її дбайливий господарь".

Український Літопис

1946

10

Його Світлість Гетьман ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
та Гетьманич ДАНИЛО
(В день відїзду Гетьманича до Лондону в липні 1939 р.)

Б.Крупницький.

Михайло Драгоманів і Вячеслав Липинський
/спроба порівняльної характеристики/.

Драгоманов і Липинський - це дві сторони українського єства, української натури. Одна, що шанує свободу, а друга, що вказує на необхідність авторитета - влади. Одна, що вийшла з вічей, степових ватаг, народніх самоуправ, копних судів, , церковних брацтв, парубоцьких громад, чумацьких валок, цехів і магдебургій, козацького виборного начала, в українськім історичнім розвитку; друга, що взяла до серця княжо-дружинну традицію /монархії і еліти/, що вбачала в Б. Хмельницькім правдивого монарха і шукала монархічних елементів і в дальшому розвитку України, що істотною силою козацької доби вважала старшину і городове, осіле, статечне козацтво, а не степове, здобичницьке, номадське, анархійне своєвільство січовиків.

Один був аристократ і виписав на своїм прапорі лозунги традиції, авторитету, віри; другий, будучи інтелігентом, вірив в свободу, прогрес, науку. В одного було релігійне, у другого позивистичне наставлення. Цим висловлювали вони почасти й інтенції своєї доби. Один репрезентував матеріялістичний напрям другої половини XIX століття, другий виріс в часи кризи, переходу від позитивистичної ідеології до відновлення метафізики на початку XX ст.

Виступ обох був свого роду реакцією на обставини часу. Те, що Драгоманів високо ставив принціп свободи, склалося також під впливом тих обставин абсолютистичної Росії, в яких він виріс. Підкреслення Липинським принціпу авторитету і позитивного значіння правдивої монархії почасти виходило з самих умов його життя і природніх нахилів, почасти було реакцією на ліберально-соціялістичну Україну часів 1917 - 1921рр.

Драгоманів - типовий представник ідеї грогресу. Вихідний пункт прогресу - вільна людина, що шляхом свобідного об'єднання з іншими вільними людьми в більші чи менші колективи приходить до вищих форм суспільного життя. У нього йде розвиток знизу в гору, прогрес відбувається неначе сам собою, завдяки здоровим розумовим силам людини. Наука, знання - це той світоч, який визволяє людство з темряви і веде його на верхи. Це якийсь автоматизм розвитку

У Липинського немає сталої лінії. Лінія розвитку може вести в гору, але може вести й в низ. У нього можливий і прогрес і регрес. Поступ помітний, коли брати ціле людство на великім віддаленні. Все залежить від творчих якостей еліти. Проблема еліти основна для Липинського: "буде дружина - буде і злато", каже він в одному місці. Еліта може бути класокра-

тичною, демократичною й охлократичною. А тим самим такий характер набірає і та держава або народ, на яких витискує свою печать еліта. Тут взаємовідносини побудовані або на гармонійній співпраці еліти з масою, або на анархічнім "лессе фер" з підинним анархійним, руйнацьким інстинктам маси, або на гвалтовнім пануванні над масами.

Клясократичній методі Липинського, проводу ліпших кожного клясу, проводу, що виріс з органічним умов життя, у звязку з територією,з землею, зразком чого являється хлібороб, стоїть як контраст безклясовий ідеал Драгоманова.

В той час, як Липинський, иапуючи войовників -продуцентів як вислів клясократії 1/ вбачає в хліборобській клясі в першу чергу ту провідну еліту /1. нечисленні останки колишніх дворян землевласників та 2. нові активні, здатні до інтензивної хліборобської культури і до політичного проводу елементи, що завдяки своїй більшій активности і войовничости вибилася в останніх часах на верх з посеред пасивної селянської маси/, від якої залежить повстання Української Держави, - ставиться він з великим підозрінням і недовіррям до інтелігенції як верстви нестійкої, непродукуючої / і невойовничої/, яку по суті треба тримати здалека від проводу державою. На думку Липинського, люди в нації, не зайняті війною та обороною нації і не заняті витворенням матеріяльних, необхідних до життя цінностей - це здеклясована інтелігенція, і їм можна довірити тільки справу допомоги національній аристократії, воякам і продуцентам. Їм припадає почесна роля помічників.

У Драгоманова інтелігенція - самозрозумілий елемент прогресу в його ідеальнім, безклясовім товаристві людей з рівностю членів і спільним господарством супроти природнього поділу людей на кляси і стани у Липинського.

У Драгоманова свобода і самоуправа - ідеал людського громадського життя. Липинський виставляє наперед авторитет і відповідальність з верху, свобода з низу - так звучить його знаменита формула державного принціпу трудової монархії. Коли вся влада монархові - каже він - то вся свобода українському народові, який сам улаштовує своє життя в селах, містах, у полях і фабриках.У нього ідея згоди необмеженого авторитету з необмеженою свободою, а точніше він давав і авторитету і свободі свою окрему сферу діяльности, в той час як Драгоманів вірив у чудодійну силу самої самоуправи.

Драгоманів був еволюціоніст. Він не погоджувався з терористичною тактикою російських революціонерів, хоч деякий час стояв в звязку з ними. Соціялізмом як черговою справою

1/ Войовники - непродуценти - це у нього охлократія, а невойовничі продуценти і непродуценти висловлюють єство демократії.

захоплювався він також на час, в 70-х роках. Ідеальний, безклясовий, самоуправний устрій людського життя мав, на його думку, прийти вільно, сам собою, еволюційно. По суті його політична програма для ближчого часу була програмою ліберальною. Особливо ж після царевбивства /1881/ він звернув до ліберально-конституційної плятформи і став покладати більше надій на ліберальних земців.

Липинський не був еволюціоністом цього роду. Він виходив з протилежности між творчою меншістю і пасивною масою. Історичний процес був залежний від того, наскільки ця творча меншість вміла, ведучи за собою масу, збудувати національно-державне життя. Для нього миродайною була не метода творчого насильства /Донцов/, але морального авторитету еліти й її провідницьких здібностей. Він говорить: "фактичний моральний авторитет національної аристократії залежить од взаємного до себе відношення двох чинників. 1. Од прикмет громадської моралі тих, хто хоче організувати, хто хоче правити, тоб то од прикмет громадської моралі національної аристократії; 2. од степені приймання в себе / од степени восприимчевости/ цими, кого організують, ким правлять /пасивними масами/ тих форм громадської організації, які, відповідно до своїх моральних прикмет, витворює активна національна аристократія."

Драгоманів був інтернаціоналістом і розумів історичний процес як процес універсальний, однаковий всюди по своїй соціологічній суті і неоднаковий лиш у формах вияву. Але його абсолютним всесвітним правдам треба поставити як повну протилежність не думку Липинського, а Донцова, з його абсолютними національними правдами.

Супроти обох Липинський заступав правду своєї землі, традиційно єісторичної України. Його ідея була ідеєю об'єднання всіх людей, якого походження вони не були б, свідомістю приналежности до спільної території. Він був теріторіяльним патріотом і вірив, що "патріотизм - свідомість своєї території - лежить в основі буття і могутности держав".

Державник Липинський вважав націю наслідком державности: тільки через свою державу і в своїй державі формується нація. Драгоманів указав шлях до нації через політичну автономію. У нього національна автономія стояла в прямій залежности від загально політичної автономії. Він рекомендував співпрацю з росіянами і представниками інших народів для осягнення політичної автономії. Треба було працювати на цій ширшій базі, при тім так, щоб росіяне не бачили національної небезпеки з боку не росіян. Оцю Драгоманівську методу можна було б зхарактеризувати як методу захованих цілей /політична автономія - засіб; національна автономія -ціль/. В згоді з цією методою і Україна не уявляє з себе в його політичній програмі ро-

сійської конституції одного цілого: вона поділена на ряд незалежних областей з такою самою політичною автономією як і окремі области корінної Росії.[I/]

У Драгоманова знайшов собі вислів територіяльно-ліберальний принціп, а у Липинського територіяльно -аристократичний. На думку першого галичанам прогресивного напряму /напр.радикалам/ треба шукати спільників серед поляків демократичного або соціялістичного напряму думок, наддніпрянцям серед російської інтелігенції ліберального або соціялістичного напряму. Звичайно, таке порозуміння мало вартість в першу чергу в межах своєї особистої, локальної території.

Липинський вважає землю, територію з її історією і традицією настільки важливою, притягаючою силою, що навколо неї можна було б обєднати співзвучні оселі, продуктивні елементи /аристократія/ і українського і навіть польського та російського роду. В Галичині можлива, на його думку, згода між аристократією українською і польською, скорше ніж деінде, згода, що виходила з спільних інтересів землі. Це, як відомо, не відповідало дійсности, бо саме в Галичині національна ворожнеча дійшла до найвищого напруження із неї зовсім невиключені були ті аристократичні елементи, на які рахував Липинський.

В цім відношенні Драгоманів був прозорливіщий, бо хоч рекомендував співпрацю з російськими соціялістами, то все ж ясно уявляв собі, що російський соціялізм піде не шляхом пропагованого Драгомановим федералізму, але шляхом якобінізму або централізму. Боротьба з цим явищем мала бути, на думку Драгоманова, дуже тяжкою, але її вести треба з конечної необхідности. В загальному ж у відношенні до Росії в обох виступає наперед момент доцільности, хоч у Драгоманіва поруч з тим могло жити і правдиве привязання до Росії. Він був за добровільну спілку України з Росією, але з його аргументації виходило, що таке співжиття попросту являється необхідним. Для України, на його думку, не було іншого шляху, а теоретично він готовий був нераз признати повну незалежність Україні, коли б вона мала сили її вибороти. Йому так дороге поняття свободи, що він кожному готовий признати свою волю: "Чому б не то Україні - каже він - а навіть Миргородові і Сорочинцям не бути осібними державами, аби вони схотіли того і мали силу поставити на своєму?" Факт той, що Драгоманів "не бачив нігде сили і грунту для політики державного сепаратизму України від Росії."

У Липинського цього не має. Він як державник ставить існування української нації в залежность від існування власної

I/ Але це вже до крайнього доведена тактика. У Драгоманова маємо інші, не так рішучі пропозиції. Він мав на меті і союз всіх українських земель. Тут треба уважно приглядатися, до кого і чому він звертався з своїми програмами або проектами.

держави. Але й він з міркувань доцільности стоїть за союз з Москвою для зовнішньої оборони,за союз з захованням політичної суверенности, за конфедерацію трьох незалежних Русей.

Обидва запліднили свою ідеологію в першу чергу з стику з французько-романською духовістю. Драгоманів багато взяв з Прудона, на Липинського мали значний вплив думки відомого французького синдикаліста Сореля.

Драгоманів був позитивістом і раціоналістом в дусі свого століття, послідовником Канта і почасти Спенсера. Це була натура зрівноважена, здорового розуму вже в самій своїй душевній структурі. В гармонії з нею була і його ідеологія, його віра в соціяльний прогрес, в розум і науку,які приходять на зміну релігії.

Основні думки Липинського по суті інтуїтивного,ірраціонального характеру. Вони виходять з підсвідомого:завжди міцний звязок з органичною структурою його душі. Сама повязаність його окремих думок з загальним світоглядом указує на те, що вони у нього органично росли і розвивалися. Все це виходило з цільної натури, що була і емоціонально чутливою і глибоко релігійно настроєною.

Але містиком Липинський не був; не можна навіть його філософії назвати філософією серця, в якій Чижевський вбачає типовий український спосіб філософування. Хоч Липинський і думав скорше в спосіб субєктивний, емоціональний,хоч він і був типом внутрішнього горіння,захоплення одною ідеєю, та разом з тим присуща йому була якість логізму, або здібність складати основні думки в одну струнку, архітектурно імпонуючу систему. Він умів свої емоціонально забарвлені думки поставити під контролю свого "раціо", то і логики, яку Бог йому дав від природи.

Але цьому відповідав і його погляд на історичний процес. Чинними в ньому були ірраціональні елементи емоціонально-волюнтарного характеру, а правдиво творчими,з яких зазначав себе здоровий розвиток, тільки в тім випадку, коли вони стояли під контролею розсудку. В цім сполученні емоціональности і вольовости з раціональністю Липинський безперечно глубший за Драгоманова з його розумовими ідеями, як направляючими чинниками історичного процесу.

Тому у Липинського ми зустрічаємо і систематичність і органічність світогляду, в той час як Драгоманів навряд чи міг аж надто похвалитися цією другою якістю.

Обидва були лицарями правди. Цікаво, що Драгоманів закидав українській історіографії народницького напряму,що вона аж надто однобічно представляла історичний процес козацької доби, односторонньо засудила старшину і зуміла оцінити її боротьби за автономну гетьманську держав-

ність. Це писала людина, яка зовсім не прихилялася до цієї старшини і вважала своїм обовязком боронити інтереси простих мас.

Також і Липинський умів оцінити якости політичного противника. Він з глибоким розумінням аналізував причини того, чому саме нова советська еліта, большевицька мусіла прийти до влади. Причина полягала не тільки в слабости білого руху, але й в деяких позитивних рисах цієї еліти, яких немали її противники.

Як історик Драгоманів уже з свого фольклористичного фаху перебрав порівняльно-соціологічний метод і указав на потребу його для української історії. А Липинський, хоч і не в своїм "На переломі", то безпечно в "Листах до братів-хліборобів" ужив цього порівняльного методу з повною силою. Саме тут у нього українська проблематика не відірвана, але суцільно повязана з загально-европейською проблематикою. Що до цього, то звертаємо увагу на те, що Драгоманів мислив історію України як процес, в якім більше схожого з історичним процесом Західньої Европи аніж Европи Східньої. Обидва були европейцями в ліпшому розумінню цього слова.

І Липинський і Драгоманів мають багато чого сказати і сучасному поколінню. В обох глибоке багатство ідей, і кожне покоління може щось взяти для себе. Через те й обидва будуть актуальними, які б не наступили часи. Недавнє гостре поборювання думок Драгоманова – чи не вказівка на те, що є у нього щось, з чим треба рахуватися.

Липинський відкрив нам очі на те, як треба оцінювати правдиву владу, авторитет. У нього ми вчимося розуміти стримуючі моменти, консервативні в ліпшому розумінні цього слова. Не вузда, не примус, але розумне панування традиції, історичного, органично повсталого, промовляє до нас з його писань. Але заразом у нього ж маємо й образ еліти, що, тримаючи звязок з минулим, має бути й активною, динамічною, творчою, має бути готовою і до революційної боротьби, коли обставини цього вимагають.

Хоч і людина XIX ст., Драгоманів і сьогодні модерний і цікавий. Порівняймо тільки федеративні ідеї Драгоманова з тим, що сьогодня в світі повстає, з новим Союзом Народів, свого роду і до певної міри Союзом Союзів / у Драгоманова товариство товариств/, поскільки до Союзу приступають Союз держав Великобританії, Зєднані Штати Америки, Совітський Союз, з Голяндськими і Французькими проектами перебудови колоній по типу домінній – союзіо– і ми бачимо, що тут багато є такого, що наближує нас до Драгоманіва і примушує ще і ще раз углублятися в його думки.

Дві сторінки українського єства: одна, що символізує традицію – авторитет, а друга, що виявляє собою порив до свободи – самоуправи. Отак переходять в історію дві визначні постаті недавнього і давніщого українського минулого.

Ю. Косач.

ДО ДЖЕРЕЛ УКРАЇНСЬКОГО ТРАДИЦІОНАЛІЗМУ.

Видатний ученмй Планк, що враз із іншими революційними умами сучасности, причиняється до перегляду дотеперішніх позицій науки /матеріялістично-механістичних/ що-до будови і істоти світу, твердить між іншим, що небавом єдиним вирішальним законом у бутті суспільств буде безперечно лиш закон м о р а л і .

В звязку з тим досьогочасні теорії й вчення про суспільство, історію, політику, тощо, зазнають остаточного розгрому. Не механістичне вчення про повстання буття і взаємин спільнот, а і д е о л о г і ч н о - д у х о в і п р о ц е с и допомагають нам зрозуміти етапи історичного розвитку, зокрема етап с т а н о в л е н н я н а ц і ї. Моральний закон, в о л я , вирішальні для спільноти в її змаганні бути повноцінною нацією, влаштовувати своє життя по своїй вподобі.

В цьому аспекті, дійсно революційному, який так струнко й чітко з'ясовує не лиш істоту історичного процесу, розвитку чи приємерку національного організму, але й його звязок з цілістю всесвіту, /прямуючи все за Планком, до єдино-морального, навіть релігійного закону, зобовязуючого всі твори вселенної/ знаходимо й визначення місії того чи іншого народу на землі.

Примінімо цей погляд до розгляду суті у к р а ї н с ь к о ї місії.

Не расово-географічні особливості, не механізм відносних економічно-соціяльних даних, в о л я вирішає про повстання і ставання /Верден/ української нації. Воля спільноти, сливе містичної в своїому нестриманому гоні до могутности, що продовж довгих років на широких просторах між Доном /або Волгою/ й Карпатами /або й Дунаєм/ бореться за чітке вирізблення свойого імени, своєї особливости. Це страшна боротьба! Це боротьба з ворогом людської волі - природою, геополітичним положенням, з тим усім комплексом натуралій, таким трагічним для нас, який поет Є.Маланюк окреслює як

"богорівне прокляття просторів"...

Так, треба дивуватися завзятій волі тих, що поклали підвалини під державу X-XI стол., під новий центр цивілізаційний, з проміннючим на тисячі кілометрів всередином Києва. Треба дивуватись незломній волі тих, які в ХУП ст. відвоювали Дикі Поля українські і психологічні Дикі Поля в першу чергу/, та з Чигирина, на порозі цих Диких Піль, уперто і послідовно проводили ділом встановлення у к р а ї н с ь к о г о морального закону супроти беззаконня природи й расовости, накидали свою волю цим розбещеним одвічними степовими вітрами просторами, перековували людину-кочовика, аморфну людину - анархоромантика у людину -грома-

дянина з усіма прикметами римської " віртус".

З принаттям волі як основного двигуна в розвитку української нації, волі як морального закону, що єдиний і єдино вирішає про наше буття чи небуття, звязане поняття влади.

Воля - це є,власне,влада, бо кожний закон заключає в собі перш за все поняття окресленої нормативности, а джерелом норм, все одно як сприйнятих спільнотою - психологічним "зараженним", добровільно чи з примусу, є держава, її маєстат, і то не завжди зримий, можливо й містичний, бо в тім тільки такий, беручи фрагментарність нашого цивілізаційно-культурного процесу,міг у нас діяти. І в тому, можливо, велика трагедія і героїчність нашої історії.

Якаж філософічна субстанція ідеї влади в "богорівному прокляттї просторів", в цій одвічній колотнечі імпондерабілій,в невгавному конфлікті вольової людини з оточенням, нації з національним матеріялом мас й іноді геніяльних, але викривлених анархо-романтизмом "болохівщини"," отаманування","гуляйпільщини" одиниць?

Звичайно,якась особлива субстанція.Якась неповторена українська,хоч в істотних первнях тісно звязана з універсальними ідеями управління спільнотами.

Своєрідний демократизм,охлократизм,тоталітарний цезаризм - стрічні ідеї нашого минулого, спроби виявлення національної волі й її зримости - влади. Але, нам здається, що продовж історії ставання української нації якийсь її,хоч інколи затушковуючись, затьмарюючись, тратячі яскраві контури,якийсь коштовний ідеал своєрідного,морального закону українського, своєрідня форма співжиття й співучасти двох чинників утвердження волі-влади-держави: послуху й наказу. Ідеал рівноваги, гармонійного укладу провідництва й горожанського обовязку, так як це неповторено виявила Київська Русь у своїй схемі: князь-віче-суспільство; авторитет-контроль-суспільна воля;наказ-санкція - дія.

Синтеза авторитету,маєстату найвищої влади і хотіння спільноти - ось ідеал української державної думки, який, на жаль, тільки коротким періодом / в добу Володимира Великого й Ярослава Мудрого, в добу держави Богдана Хмельницького 1647-57 і ще деколи/ здійснився, проміннючі своєю етичною наснаженістю не тільки на своїй землі,але й у всесвіті.Звідси ідея українського післанництва як послідовність ідеї авторитарного й традиціоналістичного державного устрою України - найвищого морального закону, що виповнює зміст української волі бути нацією.

О. Г.

МІРКУВАННЯ НА СУЧАСНІ ТЕМИ.
/Стаття дискусійна/.

Мотто. Візантійський історик Прокопій з 5 стол. п.Х. записав у своєму щоденнику такі слова про знищення держави готів в Італії: "Держава готів лежить повалена. І подорожуючи з військами Візантії в їхнім поході проти готів і бувши свідком та співтворцем подій, що тут відбулися, я відчуваю дивну несправедливість долі. Бо ж готи не занехаяли ніяких старань, щоб здобути перемогу, а хоробрістю без сумніву перевищали своїх ворогів. Видно, що не справедливість керує історією, але якась дивна вища конечність, що рішає долю народів тільки для їй самій відомих цілей. Тому краялось мені серце, коли я бачив, як із замку в Равенні стягнули готську хоругов, а вивісили хоругов із львом Юстиніана... Та, як би воно не було,- держава готів лежить повалена."

Ці слова прочитав я в дуже повчальній німецькій історичній повісті "Боротьба за Рим" /На жаль, я забув ім'я атора/ ще за кілька місяців до упадку гітлерівської Німеччини; і досі ці слова й опис війни готів з Візантією в Італії не сходять мені з памяти, бо така просто неймовірна схожість є тут між тим, що давно було, і що недавно сталося. Панування готів в Італії досягло верха за Теодорика Великого. По його смерті воно хилиться до упадку. Підриває його не так незгода й амбіції поодиноких провідників, бо остаточно перед лицем небезпеки германи вміють об'єднатися,- як ненависть між завойовниками германськими готами і латинським населенням, що від нього забрали готи значну частину землі, і від якого ділить їх релігія: /аріяни готи - латинці католики/ і культура: /готи - простодушні вояки і хлібороби, а італійське населення вихоьване у високій культурі римського права і торговлі/; готи вміють держати порядок у державі; то все ж коли візантійські війська висідають в Сицилії і полуд. Італії, італійське населення, хоч греків і недолюблює, а проте зложеній з ріжних народів візантійській армії менше довіряє й переходить на візантійську сторону. Візантія типова капіталістична держава тих часів - має двох славних вождів, що заразом представляють собою два політичні військові напрямки: Велізарій уважає, що треба насамперед знищити готську державу в Італії, яка своїм розмахом і ненаситністю загрожує візантійському пануванню на Середземному морі; Нарсес навпаки вважає, що від сходу азійського грозить більша небезпека для Візантії і туди треба

dyw. st. 10 pislia 14

акцію; коли кожний з них буде виладовувати своє внутрішнє горіння і хотіння не анархічно, не проти других, а організовано, в порозумінні з другими, в одніім напрямі, для здійснення спільної цілі. Сотворити отого горіння і хотіння організацією неможливо. "Рожден ползать, летать не может". Але організацією можна хотіння піддержувати, не давати йому вигасати і скеровувати його до одної цілі.

Завдання нашої організації на еміграції є власне піддержування й організація хотінь таких а к т и в н и х Українців, які хочуть Гетьманської Української Держави. Іншими словами наше завдання тут на еміграції зводиться до підготовки акції на терені України, в яку згодом увіллються і пасивні маси тих, яким потрібна вже готова, вже продумана і зорганізована акція. Організувати оці пасивні елементи тут на еміграції ми не можемо тому: I/ що їх тут не повинно бути, бо на еміграції повинні були опинитись тільки українські елементи активні, ці, що завдяки своїй активности не хотіли і не могли прийняти большевицької акції; 2/ що цим пасивним елементам ми б мусіли дати зараз готову акцію, тоб то дати готові ідеольогічні завдання і удержання за виконування цих завдань; 3/ що це однаково нічого не помогло б, бо пасивна / то-б то не випливаюча з внутрішнього хотіння/ акція цих пасивних елементів не перемогла б ніколи активної /тоб-то випливаючої з внутрішніх хотінь/ ідейної акції активних елементів большевицьких, і ці пасивні елементи, забравши у нас гроші /коли б ці гроші навіть у нас були/ нас би вкінці зрадили й пішли б на службу большевицьку. Акція п. Шаповала, який власне організує ці пасивні українські елементи, що помилково опинились на еміграції /через безглузду евакуацію всіх і вся, роблену за "одідичені" гетьманські гроші урядом У.Н.Р./ скінчиться власне таким фіяском і переходом всіх цих "селянських спілок" до тих, у кого буде на Україні сила до ведення акції.x/

Коли такою силою хочемо бути ми, то ми нею станемо через організацію не пасивних, а активних елементів. Хто приходить до нас і каже: "дайте нам акцію" - женім його від себе, поки ми ще на еміграції. Хай ідейно і матеріяльно він підкормлюється собі де інде. Все одно він потім прийде до нас, як у нас буде сила; і ми ніколи його не побачимо, як сили у нас не буде. Щоб ця сила у нас була, приймаймо тут на еміграції до себе тільки тих, хто каже: я хочу Гетьманської України; де б і в яких умовах я не був, я буду її хотіти; до ніякої акції, яка не має

---

x/ Підкреслюємо, що покійний В.Липинський писав свого листа в I924 році, коли діяльність також уже покійного М.Шаповала мала актуальний характер. Прим.Редакції.

нить їх независними. Здаєтьоя,що більш зрозумілим стає нам, чому колись в Італії населення виступило проти готів,які відбирали від нього частину землі, і воліло може такосамо тяжку та менш гірку капіталістичну господарську неволю Візантії.-Так само зрозумілим почасти стає, чому готська держава в Україні /до найбільшого розквіту вона дійшла біля Ш ст.п.Х. за Германериха / продовжувалась відносно коротко - і лишила по собі невеликий слід у крові чи культурі мешканців України. Розуміємо, бо так само тепер сталоося в Україні. Лиш тоді в часах дуже повільної комунікації, коли вістка потребувала місяців а то й років - суспільні і духові процеси відбувалися теж роками і століттями, а нині, в часах радіа і літака - такі самі суспільні і духові процеси відбуваються у часі незмірно скорішім.

І на цьому тлі - роздумуючи над недавньоминулим,коли німецькі - й совітські війська перекочувалися через Україну раз в один, другий раз в бік - на цілий зріст стає перед нами віднічна проблема відношення до Сходу і Заходу. Маємо тут ясно політичну, а не культурну сторінку проблеми на думці. Вже княжа Україна мала свою "проблему" сходу в постаті "татарських людей", що задля спокійного життя піддавались під татарське панування і виступали проти законних українських князів, але тільки зі зростом значіння Московщини і після Переяславського Договору 1654 р. це проблема - втілена у питання: Польща Москва - стає болячкою і незагоєною раною життя України. Пригадаймо, як на змагання Виговського приблизити Україну до Заходу через союз з Польщею у формі протекторату Князівсько Руського - Москва відповідає протинаступом у фрмі бунту полк. Пушкаря. Пригадаймо далі, як Тетеря по польському боці проти Бруховецького на другім московськім боці -Бухобецькім; Мазепі протиставить Москва своїх людей, а новітню добу Петлюрі - Винниченка,чи хоч би, як це було з останньої війни. І все на тім заударі Заходу і Сходу/ все одно чи на західній стороні є Польща чи Німеччина, а на сході біла, чорна, чи червона Москва/ спостерігаємо певні характеристичні явища,які постійно повторяються. Першим таким явищем є те, що західна сила не можучи вповні опанувати України - частину її /західню/ вилучає для себе, а зрештою творить менш чи більш залежний від себе витвір. Галичина, а разом з тим і Волинь з'являються тою ціною, яку Польща,а останнім часом і Німеччина, беруть як заплату за "поміч" проти Сходу. Ясна річ, що таке розірвання живого тіла народу викликає реакцію і на ідеї соборництва Москва вміло грає у своєму стремлінні "зібрати землі руські".

Дальшим проявом є те, що маси є все більш податливі на нівелюючу пропаганду Москви, натомісць все інтелігентніше і більш індивідуалістичне настроєне населення, вищі верстви, духово більш тяготіють до Заходу і з ним зв'язують свою долю. При тому Москва послуговується все гаслами зверненими проти західньо-европейської духовости,чи це буде: проти "панів","католиків","фашістів","націоналістів" і т.п. І ще одне характеристичне явище: коли обоє, західний і східний противники так знемощуться,що ні один з них не в силі сам опанувати цілої України, вони доходять до порозуміння, до поділу: Андрусів /1667/ і Рига /1921/. Це приклади поділу України між Польщею та Росією, а нищення німцями лівобережної України і плянований опір на Дніпрі вказує, що й німці були б не від того, щоб з Москвою поділити Україну на Правобережну і Лівобережну.

Ми визначили тут всі негативні прояви впливу чужих, західних і східних сил на Україну. Для повноти образу треба згадати ще й деякі позитивні моменти. Не можна заперечити, що Галичини до Австрії, чи опісля /з Волинню/ до Польщі в тому часі, коли на іншій Україні велася завзята денаціоналізація, давала хоч в деякій мірі вільніше життя і таким чином рятувала українську культуру й дух від загибелі. З другого боку Захід, що сам душиться від надміру населення, не дав українському населенню ніяких можливостей розросту / хіба за океан/, бо сам шукав на Україні місця для своєї експанзії; приналежність до Росії і боротьба в звязку з нею і під її проводом принесла Україні - доступ до Чорного Моря і Кавказу і зробила те, що Україна - це нині теж Середній Сибір і Зелений Клин. Тому не диво, що для мас і для людей, що живуть і думають просторами,Схід, співжиття зі Сходом є все більш притягаючим,ніж із Заходом.Цього не вільно забувати при оцінці положення України.Бо як би воно не було, коли думаємо, що німці могли б нас скоріше і грунтовніше знищити і коли думаємо, що злиття чи співжиття в російськім геополітичнім просторі все таки дає певні умовини до життя, навіть може розросту, - то ясним тепер стає, чому маси українські перейшли від німців на большевицьку сторону. І ясним на цьому тлі є ніби "москвофільство" Липинського,який як реальний політик не виключав якогось співжиття з Росією,хоч сам був духово завзятий "західник" і католик.

Та лишемо минуле й загляньмо в майбутнє. Справа "Межимор'я, висунена поляками, і яку легковірно і простодушно, готові прийняти деякі наші земляки, це для України - на випадок перемоги цієї концепції не що інше як повторення історії Виговського чи Петлюри. І ще добре б було, коли б в

такій ситуації появилась людина такої безкорисної ідейности як Виговський або Петлюра, гірше якщоб на чолі в нас знайшлись всякі несамовиті і безідейні Тетері. Але тоді відразу треба боятись, що вимога відступлення Львова і Вильна/ а може ще й Кам'янця Подільського викличе реакцію і то дужі сильну зі зворотом на кінський бік. І знову тоді буде пролиття братньої крови, і знову на кінці буде перемога Москви. А радше... на кінці буде "поляк, будрий по шкоді"...

Тому вже більш серйозною є концепція видвигнена з українських революційних кіл: А.Б.Н. / Антикомуністичний Бльок Народ'в/, котрий приймає в заложені союз народів "Межигірря" /Думаю - від Алтаю по Карпати/. В цю концепцію могла б умістититися і концепція "межиморя", але змодифікована радше на союз "трьох словянських морей": Балтійського /Польща/, Чорного /Україна/ і Адрійського /Югославія/, при чому Польща повинна погодитись з теперішньою "лінією Керзона". Це є з української сторони і так великою жертвою в користь усунення граничних спорів; тоді Україна боронила б прав Польщі до Одри і Ніси. Але чи поляки викажуть тут досить політичного розуму?

Передумовою успіху на зовні - є внутрішня спаяність. Це правда, - основна і перша! В українській проблеміце означає, що від шкідницьких впливів зі Сходу і Заходу може нас рятувати лиш ідея і політична устроєва концепція, яка настільки муцільна, що вміє асимілювати і в собі синтезувати позитивні елементи сході і заходу і заразом опиратися недобрим впливом з обох сторін. Такою ідеєю є і може бути лиш ідеологія створена Липинським. Вона побудована на християнських західних засадах особистої свободи і гідности одиниць і народів, а заразом дає масі почуття авторитету і сили одної людини, дідичного господаря, перед яким всі рівні, як діти перед батьком. Цей другий момент: момент рівности і дисципліни чинить цю ідею сприятливою для мас і робить її відпорною на впливи сходу. Від неї теж можна лиш шукати ратунку і дороговказу.

Трагедією України було часто те, що люди розуму і консерватизму виказували мало волі, а люди революційного чину - волі мало зрілости. Так є ще й нині. І доки цієї синтези не буде, ціле українське питання, буде напевне безнадійним хитанням і шарпаниною, якого розвязка - сумна доля вигнанців. Коли ж, що дай, Боже,- бо є познаки до такого порозуміння,- розум і воля злучаться, /чин підпорядкується Голові і "бестія - без голови" дістане голову/ - тоді, при назріваючих політичних перспе-

ктивах, пригадуємо: аналогія до Візантії, Нарзеса і противника зі Сході - можемо сміливо будувати будуче Української Нації - Держави.

" УКРАЇНСЬКА АКЦІЯ".

/ Лист- відповідь п.В.Липинського І. Лоському x/ з дня 7.VIII.1924, на питання: що таке "активність" і"неактивність" і яка акція потрібна, щоб не тільки притягнути нових людей, але й не втратити тих, що вже є в гетьманських організаціях/.

Сердечно дякую Вам за те, що схотіли поділитися зі мною своїми думками і сумнівами. Розуміється не гніваюсь за це на Вас, бо-ж власне організації істнують на те, щоб люди в них себе морально піддержували і спільно шукали виходу з тяжких становищ.

Отже постараймось разом означити ясно, що таке "активність" і "неактивність" і яка акція потрібна нам, щоб не тільки - як пишете - притягнути нових людей, але й не втратити тих, що вже у нас є.

Акція може бути для самої акції і для якоїсь цілі. В приложенні до наших конкретних умов це значить: є люди, які хочуть акції і які можуть легко без України обійтись, коли акцію вони знайдуть поза Україною. І є люди, які хочуть України, які без неї не можуть жити і яких все хотіння спрямоване на те, щоб найти таку акцію, яка б допомогла їм здійснити хотіння України. Ті, про яких Ви пишете, що вони були б з нами, якби у нас була акція, належать власне до першого типу. Вони не хочуть України, або не хочуть України такої, якої ми хочемо. Вони завжди підуть за силою, яка їм дасть уже готову акцію. Коли ця сила буде українська, вони будуть Українцями; коли ні, вони покинуть Україну. Таких людей п а с и в н и х, потрібуючих щоб їм хтось видумав і дав готову акцію, повно завжди було на Україні; вони були завжди у нас у страшній більшості й тому ми не маємо України.

На те, щоби була Україна потрібні а к т и в н і Українці, тоб то такі Українці, які не ждуть, щоб хтось їм дав акцію, а самі творять акцію в цілі здійснення свого хотіння України. І Україна може повстати тоді, коли такі а к т и в н і Українці скоординують, зорганізують свою

---

x/ Др. Ігорь Лоський помер в 1936 році. Примітка Редакції.

звернути всі сили. Цісарь Юстиніан прихиляється до думки Велізарія і він блискуче провів італійську кампанію: готську державу в Італії знищено. Та на довшу мету мав рацію Нарсес: від Сходу по довших - правда- змаганнях прийшла навала, що поклала кінець Візантії...

Ми ще надто близькі до недавньої війни, щоб спокійно і безсторонньо розслідити й оцінити її причини, прояви і наслідки. Ще надто яскраво живуть в нашій памяти жорстокості гітлерівської Німеччини, доконані на інших народах і на нашім українськім народі. Все ж таки спробуймо безпристрасно задуматися над значінням вислідів другої світової війни, при чому аналогія до готсько-візантійської війни повинна влегшити нам зрозуміння їх і витягнення правильних висновків.

Жорстокості бувають в кожній війні і в кожній армії. Раз вони проявляються в брутальній одвертості, раз у тонко вирахованій прихованості. Що ця друга, прихована жорстокість може бути страшнішою за першу, найліпше пізнали ми, українці, в своїм недавно минулім. Отже не з тої точки можна справедливо оцінювати і вислід останньої війни. Так само і не з матеріяльного становища: бо був час, що Німеччина мала перевагу, але не зуміла її використати. Вже скорше можна говорити про політичний розум і розрахунок. Німеччина могла опанувати цілий схід Европи і - на коротко опанувала - гаслом оборони західної цивілізації перед східним варварством. Одначе гасла ці показалися так скоро облудними, свої дійсні пляни гітлерівська Німеччина розкрила в такій брутальній одвертости, що ті елементи, на прихильність яких вона розраховувала - і які, до речі, могли б навіть відограти значну ролю у висліді війни,- чим скоріш перейшли на сторону ворогів Німеччини.

Так справа відношення до Німців набірає ширшого аспекту. Починаємо розуміти історію поляків, чому вони так ненавидять німців, і знаємо вже тло "Хрестоносців" Сенкевича і "Конрада Валенрода" Міцкевича та схильні ми вже якось виправдати Міцкевичову тезу,що німецькою брутальністю можна боротись лиш хитрістю і зрадою. Бо й дійсно показується незмінність характеру німців. Як колись готи, так тепер німці - виказують беззастережні чесноти: організованість,хоробрість,працьовитість і своєрідну вибраксвану чесність - а передовсім мужність,пересолену своєрідною брутальною нахабністю "фурор тівтонікус", а заразом кардинальні браки, як от брак глибшого зрозуміння життєвих і політичних тонкостей, що враз з брутальністю чи-

на цілі такої України я не піду і щоб я не робив, усе буду мати на цілі здійснення мого хотіння. Такі люди не казатимуть нам,щоб ми їм дали акцію, а питатимуть нас тільки як вони мають робити, щоб їх робота була більше доцільна, більше організована, більше наближала їх до здійснення хотіння.

Таким людям ми мусимо відповісти так.Україна подібна тепер до розбитої армії у відвороті. Віра в перемогу в масах упала. У чужих ми стратили всякий кредит. Між нами бродять тільки ріжні шакали, шукаючи серед нас здеморалізованих дезертірів,яких би можна було для всяких нечистих робіт дешево купити. Але коли у вас горить святе хотіння України, не падайте духом. Окопуйтесь на тій позиції, де Вас застав відворот і повертайтесь сміло лицем а не спиною, до ворога і до наших утікаючих. Усвідомітьсобі, що нас побили тому, бо ми, активні, які хотіли України, були незорганізовані,роз'єднані,анархічні; бо більшість з нас хотіла бути тільки "на чолі"; побила нас наша власна отаманщина, анархія провідників, а не народу:побила "поступовість":вічне шукання нових "кращих" програм та неуміння берегти осягнене; побиті ми тому, що незорганізовані та занархізовані, ми не зуміли повести народ за собою.Тому об'єднайтесь біля єдиного сталого і непорушного Гетьманського проводу:символу єдиної сталої і непорушної Української Влади. Дисциплінуйте й організуйте свої думки; витворюйте та приймайте організовану та дисципліновану ідеологію, бо тільки за такою ідологією можуть прийти дисципліновані організовані діла. З думкою про Україну і тільки про Україну старайтесь забезпечити якорсь працею своє фізичне істнування і скажіть собі і всім іншим коло Вас: з цієї позиції вже не зійду; дальше не відступлю, всім брехням про те, що там десь дальше є краща програма на спасення України - не повірю; свому прапорові - своїй Гетьманській Владі, своїй ідеології і своїй організації - до смерти не зраджу і буду стояти тут лицем до ворога і до вас усіх утікаючих, ждучи терпеливо хвилини,коли можна буде знов кинутись у бій за Україну.

Як що біля Вас бігтиме дальше з криком і шумом розбита наша армія і коли кричатиме вам: "біжіть з нами, творіть акцію,тоді і ми підемо за вами", - то не дайте себе одурити і не приймайте цього шуму і крику за акцію. Знайте, що акцію творите ви, які зі своїм залізним хотінням і залізною волею с т о ї т е на своїй позиції н е п о р у ш н о, а не вони,що криком заглушають свій страх, своє лінивство,свою пустопорожність і безвольність. І знайте врешті,що оці нещасні здеморалізовані люди повернуться назад лицем до ворога і знов підуть колись у бій за Україну тільки тоді, коли ви з у м і є т е у д е р ж а т и с ь н а с в о ї х п о з и ц і я х , коли

ви збережете себе від їхньої акції, і коли о вашу українську гетьманську непорушність всі ворожі акції і всі бажання примусити Вас до руху, до дальшого відходу, розібються...

Думаю, що Ви тепер зрозумієте,що оця наша непорушність, яка Вас мучить, це не є "неактивність" що це не є брак акції. Власне те,що з Вашої змученої душі вирвається крик:пустіть мене побігти,бо вже довше не видержу отут з Вами стояти - доказує, що оце стояння є тяжким зусиллям, а тяжкою акцією. Бо акцією є те, що Ви не продались Шаповалам і не дали себе опантеличити ріжним отаманам. Акцією є те, що над Вашою непорушністю глумиться втікаюча бігом біля Вас юрба. Акцією є те, що між цією втікаючою юрбою, дехто зупиняється, вражений Вашою непорушністю, і підходить до Вас, щоб самому стати біля Вас. Акцією є вкінці те, що в тяжкій боротьбі за матеріяльне існування,боротьбі ублагородненій боротьбою за ідею за здійснення свого хотіння. Ви кожного дня зміцнюєте свої сили,кріпшаєте в боротьбі з життям, хоч може часом,у хвилини змучення, Вам здається, що сили Ваші вже вичерпані,що їх вже на завтра не стане. Стане, як не загубите віри, не загубите ідеї,як останетесь вірні самі собі і свому хотінню Нашої України.

Тільки не думайте, що я Вас підозріваю в тім, що Ви хочете побігти назад. Вірю, що Ви рветесь вперед, аби вже тільки не стояти в непорушності. Але ж і біг вперед є при певних умовах ознакою слабости волі, ослаблення хотіння і нервів.Не штука воювати, але штука виграти війну. Чи ми маємо вже всі дані для цього? Перш за все, чи вже досить нас? А вдруге: чи ці, що вже є, молодші посеред нас,вже мають потрібний для громадської і державної праці якийсь фах і знання? Розуміється ні! Значить перше завдання:збільшувати наші ряди,шукати людей а к т и в н и х,уводомлювати їх, задержувати і ставити їх поруч нас.Друге - учитись самим, щоб могти в будучім стати добрим організатором праці і держави. Хіба ж це не акція? І хіба ми всі, і Ви зокрема, вже все в тім напрямі зробили?

Але можна теж, як знаємо, воювати бравурою і фіктивними, а Ла Полтавець,або й правдивими наскоками. Чим якась нація має менше волі і більше емоціональности, тим більше вона любить такий спосіб воювання. Татари все беруть першим наскоком і криком, та втікають, як такий перший наскок і вереск не вдався. Англієць довго мовчки готується,придивляється, узброюється, організується, але як кинеться, то вже як бульдог: мертвою схваткою і вже ворога живим не випустить. Перші беруть "солдатським горбом",трупами маси; другі технікою,тоб то доброю організацією і якістю проводників.Очевидно нема потреби доказувати,який спосіб,яка армія - чи рухлива,крикллива і стадна татарська,чи повільна, спокійна і організована англійська - для будови більше

доцільна.Нашу, нам вродженну,південну нетерплячку,невидержку і лобов до крику, ми мусимо нищити в собі, бо зони нам не дали досі державу збудувати.

Тому ми приймаємо метод організації чилеократичний,а не охльократичний: метод організації не орди, а свідомих, сильних, видержаних і твердих одиниць. Кожний з нас мусить проявити своє "я" в здійснюванні свого і нашого спільного хотіння, пильнуючи тільки, щоб ця його праця йшла в один ритм і в однім напрямі з працею цілої організації. Ми не даєм наказів з центру: робіть те і те, і не кричимо О центру;ура! вперед!шапками закидаємо! Ми тільки обєднуємо і організуємо те, що кожний з нас по свому власному хотінню /повторяю, ми організумо людей активних/ хоче і може в своїх умовах робити. Отже коли Ви хочете акції, то будьте ласкаві напишіть мені докладно,що саме Ви хочете і можете робити. Коли Ви наприклад згадуєте про Америку то я собі не уявляю,що Ви хочете втекти від нас до Америки, а певний, що Ви маєте надію знайти в Америці кращі умови для себе, а тим самим знайти кращі умови для себе, а тим самим знайт кращі умови і для ведення тієї частини нашої спільної акції, яка лежить на Вас, яку Ви хочете виконувати. Обовязок нашої організації Вам у цій Вашій акції тим, чим можемо, допомогти і дати Вам відповідно до наших загальних цілий відповідні директиви і вказівки. Не потрібує Вас запевняти,що я все готовий оцей обовязок супроти Вас в імени нашої організації виконати і тому дуже нетерпляче ждатиму від Вас докладного в цій справі листа.

СПОГАД.

Відлетів у минуле на крилах часу рік.Відлетів і не повернеться ніколи,як не вернеться вже до нас і наш "Батько" Так звали ми поміж собою Гетьмана Павла Скоропадського.І він дійсно за "Батька"був нам, загнаним злою долею на чужину.

Журно стискається серце. Вже не доведеться побачити знову цю шляхетну постать, з таким теплим приємним виразом ясних очей, не почути вже його впевненого спокійного голосу. Злі обставини змусили так безглуздо і трагічно загинути саме Йому. Чому не будь-кому іншому!! Та не буду ятрити рани пригадаю краще дещо приємніще,щоб притамувати біль. Одного разу чоловік оказав мені, що Родина Пана Гетьмана висловила бажання зазнайомитися зі мною. Наближався час скласти візиту. Я дуже схвилювався, і то зрозуміла річ. Адже я мала зазнайомитись з людьми такого видатного роду, високої культури й освіти, а я лише звичайна собі інтелігентка. Як се-

бе тримати, про що вести розмову?

Я так схвилювалася, що все віддаляла час побачення. Нарешті чоловік мені говорить: "Сьогодня такий гарний день - і дощу немає і сонце не пече, ну ж ходімо до Пана Гетьмана. І ми рушили в дорогу".

Їхали ми і омнібусом, і "собаном", і кінець кінцем пішли пішки вулицею. Аж ось садиба Пана Гетьмана - велика сіра вілла. Дзвонимо. Хвіртка, які по всій Німеччині, механично одчинилася. Увіходимо. У дворі просторо, чепурно. Трохи далі, в садку, порається якась людина. Чоловік швидко шепоче: "То й є сам Пан Гетьман". Серце моє закалатало, як дзвін на пожежу. Пан Гетьман вже побачив нас - зближається. Це високий, кремезний, як на свої понад сімдесять років, чоловік, цілком бравий і міцно збудований, тільки вже з сивою головою.

Перша зустріч. Великосвітський уклін. Потискування рук, теплий, теплий погляд, від якого хвилювання моє почало вгамовуватись, а серце моє вдалося до норми. Увійшли до кабінету Пана Гетьмана - покій просторий, світлий. Ліворуч великий письмовий стіл з різними письмовими приладдями, телефон, то що, за ним глибоке, зручне крісло Пана Гетьмана і два м'які крісла-фотелі обабіч. На стіні кидається в вічі велика рама, чомусь без портрету. Сіли - "Ну що ж там у Вас, як"?, питає Пан Гетьман, а голос міцний, зовсім ще не старечий. Що його говорити, як починати. Так багато хотілося б одразу йому викласти всього того, що довелось перетерпіти за останні два десятки років і там у себе на батьківщині від чужої лихої влади й тут на чужині від надмірно тяжкої праці, важких побутових умов та психічного й морального утиску, який на кожному кроці доводилося відчувати нам, українцям. Ми з чоловіком давно загубили наших батьків, а тут мене раптом охопило таке почуття ніби я говорю дійсно з батьком. Так щиро й сердечно пролунали Його поради і слова: "Нічого, нічого, не впадайте в розпач, минуть ці лихі часи збудуємо свою Українську державу й будемо в ній самі лад давати".

При цих словах Пан Гетьман підвівся й розімкнув телефонічне з'єднання. На запитання мого чоловіка "Що трапилось?" Пан Гетьман спокійно відповів. "Це для того, щоб такі розмови не почули чиїсь вуха". /Обережність свідчить про те, як Пан Гетьман передбачав і враховував кожен крок/ "Не треба нервуватися, потрібні терпеливість, уміння, праця - і все буде гаразд. Я в це глибоко вірю". Він дістав із шухляди масивну течку на акти й каже: "Оце бачите низка меморандумів, які я пишу й надсилаю цим теперішнім німецьким проводирям. А вони мені часом приобіцяють, а зроблять так мало, що шкода про це й казати і, тяжко зітхнувши, додав: "Ну, я к цим ослам своєї голови не приставлю"

/Продовження буде/.

ХРОНІКА.

СМЕРТЬ БАРОНА ФЕДОРА ШТЕЙНГЕЛЯ.
/ Некролог/.

Тільки недавно дійшла до нас звістка, що II лютого цього року помер під Дрезденом барон Федір Рудольфович Штейнгель, колишній посол Української Держави в Берліні, людина дуже заслужена перед українським національним рухом. Покійний походив з стародавнього німецького роду; його предки переселились до Росії; батько Ф. Р-ча був будівничим Владикавказької залізниці й купив собі маєток Городок на Волині /біля Рівного/, де в 1870 році й побачив світ Федір Рудольфович. Мати його була з українського роду. Ф.Р. виріс на Волині й з малих літ перейнявся любовью до українського народу. Він одержав освіту на природописному відділі Варшавського Університету і багато працював над дослідженням природи й археології своєї рідної Волині. Людина заможня, він заложив у своїм Городку археологічно-етнографічний музей Волині, директором якого був відомий пізніще український учений Микола Біляшевський. В цім музеї були зібрані дуже цінні колекції народньої одежи, предметів побуту, церковного малювання, а також археологічних знахідок, добутих з неолітичної стоянки, знайденої біля самого Городка. На жаль, усі збірки музею загинули під час революції. Та не тільки музейною справою цікавився Ф.Р.: він багато зробив добра для свого села, збудувавши на власний кошт школу, лікарню, заложивши кооперативну крамницю і кредитове товариство, а пізніше "Просвіту". З початком 1905 р., переїхавши до Києва , Ф.Р. узяв близьку участь в громадському житті. В 1906р. він був обраний послом од міста Києва до І-ої державної Думи, де вступив до української парламентської фракції. Підписавши відому Виборзьку відозву, він відсидів за це три місяці в тюрмі.

В Києві Ф.Р. тісно зблизився з українськими політичними кругами і став членом "Товариства Українських Поступовців", що перед другою революцією керувало українським національним рухом у Росії. Був обраний заступником голови Українського Наукового Товариства у Києві/головою був проф. М. Грушевський/ і багато жертвував на українські культурні справи; між іншим, на його кошт відбулася перша репрезентаційна вистава "Камяного Господаря" Лесі Українки в театрі М.Садовського. З початком світової війни Ф.Р.був обраний головою Комітета Південно-Західного фронту Всеросійського Союза Міст. Він зукраїнізував Комітет : на уповноважених Комітету запрошено було визначних українських діячів / М. Біляшевський,А.Вязлов,Д.Дорошенко, А.Ніковсь-

кий, В.Леонтович, Ф.Матушевський, Ів.Красковський, В.Ільницький/; під його проводом було відновлено з осени 1915 р. українське народне шкільництво в окупованих Галичині та Буковині - під формою захоронок для дітей, й утримувано три українські гімназії /в Тарнополі, Чорткові й Чернівцях/; сотні української молоді вступило в число співробітників союза і проходило школу практичної праці на користь рідного народу на Волині, Галичині й Буковині. Товариство опіки над українськими вязнями й закладниками в Галичині /відоме під офіційною назвою "Общества помощи населенію Юга Россіи, пострадавшему от войны"/ діставало постійну щедру субвенцію від Комітета й тим рятувало здоровля, а то й саме життя багатьом сотням і тисячам галичан, жертвам офіційної російської політики.

Коли весною 1917р. вибухла революція, Ф.Р. був обраний головою Виконавчого Комітету в Києві. Він своїми звязками спріяв тому, що окуповані Галичина і Буковина дістали українську адміністрацію з Д.Дорошенко як генерал-губернатором на чолі. Літом 1918р. Ф.Р. був призначений на посаду посла Української Держави в Берліні. По упадку Української Держави відійшов від політичного життя і в 1924р. повернувся до свого Городка на Волині, звідки весно 1940р. був вивезений до Німеччини, де й дожив віку під Дрезденом. Була це людина високих прикмет душі, надзвичайно шляхетна і гуманна, що тішилась великою пошаною і любо'ю всіх, хто працював із ним, а особливо любили його селяне - справді як рідного батька.

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОР УНРРА В УКРАЇНСЬКИХ ТАБОРАХ Авґобурґа.

2. серпня генеральний директор УНРРА Фіорелло ля Гвардія в час свого побуту в Авґобурзі відвідав українські табори в Гаунштетені і в Сомме - Касерне. В Гауншттетені де, як відомо, є мішаний табір балтійців і українців/ шановний гість розмовляв з нашими людьми, розпитуючи, чи вони хочуть їхати на батьківщину, а коли не хочуть, то чому. В Сомме Касерне в момент приїзду гостя відбувалося засідання Таборової Ради. Голова Ради В.Блавацький перервав негайно засідання і разом з головою культурно-освітнього відділу Ів. Паливодою привітав достойного гостя. Директор ля Ґвардія вислухав інформацію про кількість українців у таборі і розподіл їх за фахом. Потім запитав, чи мешканці табору хочуть добровільно вертатись на батьківщину. Коли йому було заявлено, що ніхто вертатись не хоче, він запитав, як люде уявляють собі своє майбутне, бо перебування в Німеччині скоро має скінчитись. На це голова Таборової Ради сказав, що всі розуміють конечність

свого дальшого переїзду і бажають виїхати до З'єднаних Держав Північної Америки, до Канади або до Південної Америки. Всі воліють осісти десь компактною масою, а не розпорошуватись.

Директор ля Гвардія сказав, що розуміє бажання мешканців табору, обіцяв свою підтримку, але сказав при тім, що не знає, чи вдасться це бажання здійснити. Голова Таборової Ради вручив Директорові ля Гвардія меморіял англійською мовою від Обласного Представництва Української Еміграції і від Таборової Ради, де було з'ясовано стан нашої еміграції та її побажання. Директор ля Гвардія зразу ж прочитав меморіял і заявив, що буде підтримувати побажання, щоб люде, яких буде позбавлено прав Де-Пі, й надалі діставали підмогу.

Як в Гауптштетені, так і в Сомме Касерне таборяне зустріли шановного гостя дуже сердечно, і на прощання жінки й діти обсипали його квітками. Зі свого боку Директор ля Гвардія був дуже привітний і особливо ласково розмовляв з дітворою. Він добре говорить німецькою мовою, якою розмовляли з ним представники таборів, і розуміє мову російську.

ПАНАХИДА ПО ДУШІ БЛ. ПАМЯТИ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО.

В таборі Функер касарне під Штутгартом дня I2.УП.б.р. в день Св.Апостола Петра і Павла, з нагоди перших роковин трагічної смерти св.памяти Гетьмана Павла Скоропадського, після Служби Божої була відправлена в таборовій православній церкві урочиста панахида за спокій душі покійного Гетьмана Павла. Перед початком панахиди, прот.о. Артем сказав відповідне до моменту гарне слово. В своєму слові між іншим він зазначив, що ми, сучасники Покійного Гетьмана Павла, об'єктивно не можемо оцінити того, що зробив Він та чи це було добре, чи зле, а це зробить за нас історія в свій час.

Під час панахиди всі присутні тримали в руках запалені свічки. Як також горіли дві свічки, що були привезені з могили Покійного Гетьмана Павла, які горіли там підчас панахиди дня 26.IУ.б.р. Підчас Служби Божої і панахиди співав таборовий Церковний хор під дерегуванням п.Гр.Фомичевського.-

---

КНИЖКА ПРО ШЕВЧЕНКА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ.

Накладом Михайла Ставничука видано на днях в Авгсбурзі відому книжку проф. Д. Дорошенка / в англійській мові: "Тарас Шевченко, національний поет України". Ця книжка ще в році 1936 була видана англійською мовою в трьох ре-

дакціях: для Англії /з передмовою професора В. Сетона Уотсона/ для Сполучених Штатів Північної Америки /передмова проф. Кл.Маннінга/ і для Канади /передмова проф. Г. Сімпсона/. В усіх трьох виданнях книга давно вже випродана. Для передруку вибрано видання з передмовою Сетона Уотсона, пристосоване спеціяльно для англійської публики. Книжка містить загальний нарис історичної долі України, життя поета й огляд його творів та їх значіння для національного відродження українського народа. Виклад ілюстровано поезіями Шевченка в англійському перекладі пані Войнич, який вважається за найкращий серед англійських перекладів. В тексті зустрічаємо поклик на писання англійських учених і письменників про нашого поета. Книжка проф. Дорошенка була видана свого часу такою мовами: німецькою, французькою й італійською. Вона дуже надається для ознайомлення американських і англійських читачів з нашим великим поетом та його Батьківщиною.

Підготовляється до нового видання ілюстрована "Історія України" проф. Дм.Дорошенка, видана Українським Видавництвом у Львові I942р. Як відомо,книга ця була сконфіскована німецькою владою, і тільки частина накладу пішла в продаж.

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ.

Високоповажний Пане Редакторе!

Не відмовте умістити на сторінках Вашого журналу отсього листа. В статті п.Н.Кибалюка "Московські заходи",видруковані в часописі "Наше Життя" ч.57 /I4.серпня I946р./,на ст.II.стоїть,що "митр.Серафим, що очолював західно-европейську митрополичу округу, не тільки підпорядкувався з цільома священиками московському патріархові, але навіть активно діє в тому напрямі серед закордонних православно-російських церков, закликаючи їх приєднатись та ваблячи перспективами поширення московського православія на ввесь світ". Вважаю за потрібне подати, що згаданий "західно-европейський" митрополит Серафим перебуває в Парижі, натомість Серафім Лоґос,якого на початку своєї статті згадує п. Кибалюк,перебуває в Мюнхені і є головою православної церкви в Німеччині та середній Европі. До цього додам,що митрополит Серафим /Мюнхенський/ ніколи не підпорядковував й не підпорядковується патріярху московському.

Протоієрей Василь Коломійцев,настоятель Української Православної Церкви св.Апостола Петра і Павла в Авґсбурзі.

ВИСТАВА УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА.

Між I7 липня і I серпня в таборі Сомме Казерне в Авгсбурзі відбулася виставка українського мистецтва. Найбільшу частину /коло 50/ експонатів виставив український артист - маляр проф. М.Шрамченко. Його чудові портрети звертали на себе загальну увагу й були високо оцінені фаховою критикою. Один з критиків писав, що "мистець - портретист М.Шрамченко належить до тих малярів,що мають непересічний талант, свою власну індівідуальність та головно-відданість своїй праці. Солідна основа його мистецької вишколености дає запоруку,що при його працездатности та захопленні мистецтвом він переможе всі технічні і формальні труднощі, які завжди стоять перед портретістом. Мистець володіє виробленим і міцним рисунком, що становить незамінну підставу портету. Так само гарно виконані у Шрамченка краєвиди і велика серія портретів - аж 3о - виконаних олівцем. Безумовно проф. Шрамченко є одним з визначніших наших мистців, які опинилися тепер на еміграції. Серед інших експонатів виставки особливу увагу звернули на себе скульштурні твори В.Сімянцова, - голови і погруддя /усього 8/ . Вони свідчать про необичний талант їх автора. Взагалі треба признати,що наші мистці, які виставили свої твори на виставі в Сомме -Казерне роблять честь українському мистецтву,особливо коли взяти на увагу обставини, в яких їм доводиться жити й працювати. Високу мистецьку вартість їх творів визначила й чужа критика- в невеликій статті, приміщеній в ч.6I. Авгсбурської газети "Швабіше Ляндесцайтунг" Автор статті особливо відзначає "слав'янську щирість і психологічну правду" та "високу художню принадність" в олійних портретах і шкіцах Шрамченка. Так само високо оцінює він і різьби Сімянцева, підкреслюючи, що його праця як і інших українських мистців,що виставили свої експонати відбувається серед тяжких життєвих умовин.

-о-о-О-о-о-

La Guardia in Haunstetten

Український Літопис

1 9 4 6

11

ГЕРБ
ДЕРЖАВНОЇ УКРАЇНИ

На правах рукопис

СУЧАСНА СВІТОВА КРИЗА.

Оглядаючись на гігантське світове змагання, що ми його тільки що пережили, ми не можемо пояснювати його тільки державно національними протиріччями, розбіжністю інтересів ряду держав, що в своєму розвиткові привели до збройного конфлікту. Історія говорить нам, що бойові акції остільки широкого розмаху завжди мали місце тільки в тому разі, коли виступали колізії загальних ідейно-політичних світоглядів, коли стикались ріжні державно політичні концепції.

Наполіонівська епопея була боротьбою нового державного укладу, що несла з собою буржуазна Франція, проти старовинних феодальних держав, якими були тоді інші европейські країни. Боротьба формально закінчилась поразкою нових ідей буржуазної Франції; революції середини 19-го століття виявили й скріпили цю перемогу.

Перша світова війна 1912 - 1918 років в основному була боротьбою демократичних держав проти феодальних монархій центральної Европи. Перемога Антанти була перемогою принципів демократії; наслідком її було поширення демократичних засад майже на всі країни світа.

Аналогічно цьому кажуть і пишуть, що недавня друга світова війна 1939-1945 років була змаганням за демократичні прицини; кажуть, що боротьба провадилась між демократичними й авторитарними фашистськими державами й що перемогли в цій боротьбі демократичні держави, перемогли принципи демократії.

З таким формулюванням, з таким трактуванням справи не можна повністю погодитися. Не можна з цим погодитися поперше тому, що одна з великих держав переможець -Росія - хоч вона і називає себе демократичною /навіть найдемократичнішою/, сама по суті не є демократичною, а авторитарною державою й виявляє виразну й тверду тенденцію не тільки лишатися такою й надалі, але й поширювати принципи свого державного устрою й на інші країни, що перебувають під її державно-політичним впливом.

Не можна погодитися з цим, виходячи ще й з інших міркувань. Авторитарні центрально-европейські держави - Німеччина й Італія - не були такими з давніх давен й ще недавно теж мали демократичний устрій. В цих країнах демократичний устрій виродився в авторитарний. Авторитарний устрій створився в них у наслідок краху попереднього демократичного устрою. Перехід до авторитарної державности в Німеччині й Італії знаменував собою банкроцтво демократичного устрою цих країн і був одним із виявів загальної кризи демократичного світоустрою. Тому то я й гадаю, що війну демократичних

держав проти Німеччини й Італії вірніше буде розглядати, як один з етапів розв'язування цієї кризи. Разом з тим, кажучи, про перемогу демократії Англії й США, доцільно поставити питання, чи знаменує ця перемога розв'язання кризи демократичного устрою, чи є вона, принаймні хоч би певним кроком вперед на шляху до розв'язання цієї кризи.

В країнах, у яких до 1939 року панували демократичні принципи, основні громадсько-державного устрою були однаковими. Скрізь вища законодавча влада належала парламентам, створеним після загальних, прямих і рівних виборів при таємному голосуванні; були повністю забезпечені громадянські вільності - кожен громадянин міг вільно триматися тих чи інших політичних поглядів і належати до тої чи іншої політичної партії, чи угруповання. Але всеж таки, не дивлячись на однаковість основних засад, загальна державно-політична структура в ріжних країнах у значній мірі була відмінною.

Переважно в англо-саксонських країнах / у першу чергу в Англії й в США/ на громадській арені в онсовному фігурували тільки дві політичні партії, що змагалися між собою за державну владу. Як-що виникло три партії, то це бувало тільки тимчасовим переходовим етапом - на протязі певного часу одна з цих партій ослаблювалась, розчиняючись у двох інших партіях. Той чи інший результат загальних виборів давав одній з цих двох партій більшість депутатських місць у парляменті; ця партія формувала з своїх членів уряд, що керував країною і провадив певний державно-політичний курс відповідно до програму своєї партії.

Таким чином кожна з цих двох партій час од часу приходила до керівництва державою. Тому провідники цих двох партій завжди мислили державними категоріями й при виробці своїх програмів, при визначені своїх реальних цілей завжди мали на оці інтереси цілої держави. Отже й не дивно, що в питаннях зовнішньої політики, в питаннях взаємовідносин з іншими країнами звичайно не було розходжень між обома партіями, й це надавало зовнішній політиці країни належну виразність послідовність й твердість. У внутрішній політиці, в залежності від того, яка з двох партій перебувала при владі, провадився той чи інший політичний курс, але в цих країнах не бувало двовластя чи безвластя - у всякий час при владі перебувала певна партія, що провадила виразний курс внутрішньої політики з своїм програмом і тому мала належний авторитет серед усіх громадян держави.

Натомість у інших демократичних країнах / з великих держав у першу чергу в Франції/, в яких суспільство в меншій мірі було виховано в свідомому розумінні широких державних інтересів, громадсько-політична структура була цілком іншою.

Там утворювалось дуже багато /що десятка, або й того більше/ політичних партій. Партії ці створювались за різними принципами; одні з них відбивали різні відтінки загально-політичної думки й відповідали настроям різних соціяльних верств. Інші партії мали регіональний характер, чи створювались за національним, за релігійним принципом, а іноді за якоюсь чисто випадковою ознакою.

В наслідок цього парляменти,що повставали після загальних виборів, мали дуже строкату структуру й складались з великого числа партійних груп. Звичайно жодна з партій не мала в парляменті абсолютної більшости, і тому державний уряд створювався з представників різних партій. Тому він не міг провадити виразного послідовного внутрішньо-політичного курсу і взагалі був нестійним,оскільки залежав від порозуміння й взаємодомовленности декількох різних партій. Уже тим самим такий уряд не міг мати поважного авторитету серед широких кіл населення.

В країнах з многопартійним громадсько-політичним устроєм державно-політичний курс тільки в деякій мірі визначався волевиявленням народу при загальних виборах - поза цим велику ролю відігравали політичні комбінації керівників окремих партій і груп. Треба відзначити також, що деякі менші політичні групи ніколи не брали безпосередньо активної участи в уряді й у керуванні державою. Тому вони в своєму поступованні лише в малій мірі мали на оці інтереси держави в цілому, а переважно обстоювали вузько партійні, групові чи регіональні інтереси. Дуже часто помітну ролю відігравали й суто особисті матеріяльні, чи амбітні інтереси.

Нарешті, треба особливо відзначити те, що при наявності багатьох політичних груп, з яких не всі стояли міцно на сторожі загально-державних інтересів, виникали й такі політичні групи, що перебували під ідейним впливом і навіть організаційно підлягали політичним формаціям,керівні центри яких перебували поза межами даної держави.Ці політичні групи фактично включалися в іншу державно-політичну систему, може й ворожу даній державі й даному народові. Такі групи теж впливали на політичне життя країни, несучи з собою антидержавні тенденції й діючи отруйно - розкладницьки на весь народньо - державний організм.

Так наприклад у Франції були політичні групи, що перебували в ідейному й організаційному зв'язку з німецькими націстами й італійськими фашистами - з партіями, що виразно обстоювали державні інтереси Німеччини й Італії.Майже в усіх демократичних країнах эформувалися досить сильні комуністичні партії,що були організаційно й ідейно пов'язані з російськими большевиками й обстоювали в першу чер-

гу не інтереси своєї держави, а державні інтереси Совєтської Росії.

Всі ці нездорові явища надзвичайно зле відбивалися на суспільно-політичному житті країни, підточуючи й ослаблюючи державний організм. Держава постійно переживала внутрішні політичні кризи, не дотримувалося виразного політичного курсу, в народі підупадав авторитет державної влади. Це неминуче зменшувало загальну потужність держави й тим самим ослаблювало її позиції при ріжних міжнародніх колізіях і тим самим дуже шкодило загально-державним і загально-народнім інтересам.

Всі свідомі патріоти своєї батьківщини, що перш за все мали на оці загальні інтереси народу, інтереси держави, усвідомлювали згубність такого становища, відчували неспокій, невдоволення й шукали виходу. Це невдоволення відчувалося скрізь, майже в усіх країнах і створювало загальну кризу демократичного устрою.

В Росії, шлях політичного розвитку якої був цілком своєрідним, прийшло до однопартійного устрою, до диктатури однієї партії. І от у багатьох демократичних країнах у більшій чи меншій мірі виявилися тенденції перейти теж до однопартійної системи. В ряді краї ці тенденції перемогли й привели до заведення однопартійного державного устрою, це диктатури однієї партії - це сталося в Італії, в Німеччині, Еспанії, Польщі, Туреччині й у деяких інших країнах. В більшости випадків це вилилось далі в диктатуру керівництва цієї партії й остаточно в зосередженні повноти влади в руках однієї особи - вождя партії / Фюрер - принцип/. Разом з цим звичайно скасовувались і всі основні засади демократії, створювався авторитарний недемократичний режим.

Таким чином на початок другої світової війни на міжнародньому форумі в основному були репрезентовані такі державно-політичні системи: авторитарні однопартійні держави, головними представниками яких були Німеччина, Росія й Італія; демократичні двопартійні держави /Англія, США/, демократичні многопартійні держави /Франція, Бельгія/.

В першій стадії війни основні автократичні держави /Німеччина, Росія, Італія/ виступили погоджено, маючи проти себе демократичні країни. В ході війни найслабшими виявили себе многопартійні демократичні держави, які після першої поразки дуже скоро капітулювали й зазнали цілковитого краху. Навпаки двопартійні демократичні держави виявили велику відпорну силу. Після значних початкових поразок вони зуміли з виняткового енергією мобілізувати всі духові й матеріяльні сили своїх народів і стійко продовжу-

вали боротьбу. Розбіжність державних інтересів авторитарних держав привела далі до розкладу й до війни між ними. Тому в другій стадії війни одна з авторитарних держав /Росія/ воювала спільно з англоамериканськими демократіями, й цей блок після напруженої боротьби досяг перемоги над авторитарними центрально-европейськими державами.

Отже перебіг і наслідки війни виявили потужність і внутрішню міць двопартійних демократичних держав; але треба визнати,що під час війни показали себе сильними й стійкими також і однопартійні авторитарні держави. Війна фактично не дала ні одній, ні другій з цих державних систем виразної перемоги над другою. Тим самим не принесла вона й розв'язання кризи демократичного устрою.

Після війни Росія лишилась і надалі однопартійною недемократичною державою,яка послідовно намагається поширити принципи свого державного устрою й на інші колись демократичні країни, що перебувають у сфері її окупації.

Великі демократичні двопартійні держави Англія й США, що під час війни виявили свою силу міцно тримаються традиційних історично випробованих форм свого державного устрою. Вони виявляють тенденції до ще більшої консолідації своєї державно-політичної структури, активно борючись проти можливости зародження сепаратних груп, що провадили б денні акції без ураховування загально-державних інтересів. Про це свідчить рішучість з якоювСША були подолані загальні страйки, при чому уряд одійшов і від деяких традиційних засад демократичности.

Англія й США обстоюють принципи демократичного державного устрою не тільки в своїй внутрішній політиці. В тих країнах, що перебувають під їхнім впливом, вони активно сприяють відновленню демократичних засад. Більше того, вони рішуче домагаються введення принципів демократії і в тих країнах, що перебувають під російською окупацією, визнаючи тільки за самою Росією право будувати свій державний устрій за своєю вподобою.

В країнах,звільнених англо-американцями від німецької окупації, відновився демократичний устрій.В багатьох з цих країн знову відтворилася многопартійна суспільно-державна структура з усіма своїми негативними рисами. Зокрема в ряді цих країн набрали значного впливу струйницькі комуністичні партії. Так бачимо, що у Франції й Бельгії у відповідальний час важливих міжнародніх конференцій на протязі місяця не давалося досягти порозуміння між партіями й не можна було створити державний уряд. І тепер, як і десять років тому вживаються зусилля,намічаються різні заходи для оздоровлення державно-політичного організму цих країн.

З другого боку варто відзначити, що в Туреччині, яка під час війни й у післявоєнний час виявила велику консолідованість своїх національних сил, - спокійно, без внутрішніх потрясень відбувся перехід від авторитарної однопартійної системи не демократичного устрою з пропартійною системою і з забороною комуністичної партії, як такої, що має свої корені поза межами держави.

Резюмуючи все вище викладане, можна сказати, що передвоєнна криза демократичного устрою, яка виявилась у банкротцтві многопартійних демократичних держав і в переході частини їх у однопартійні автократичні держави і яка була одною з головних причин виникнення війни - що ця криза не усунена й не розв'язана війною.

І зараз демократичний устрій у багатьох країнах виявляється в многопартійности, що знаменує розклад і занепад держави. І зараз перед людскістю стеляться два шляхи - перехід до двопартійної системи побудови суспільства, що зберігає всі основні засади демократичного устрою і в той же час забезпечує стійкість і міць держави, і тому є здоровою поступовою формою суспільно-державного устрою - чи перехід до однопартійного авторитарного устрою, хоч і зміцнює державну структуру, але знаменує відхід від завойованих людскістю основних принципів демократії й суттю є глибоко сакційним. Шлях розв'язання кризи це є шлях упертої боротьби цих двох систем і при тому мабуть неминучої збройної боротьби.

Нарешті торкнусь дуже коротко того, як виглядає у світлі загальної кризи демократичного устрою суспільно-політичне життя у нас, українців. Тут, на еміграції ми дістали змогу більш менш вільного політичного розвитку. Розгорнули свою діяльність старі й повстали нові політичні партії. Перше враження приводить немов би до безрадісного висновку, що ми стали на згубний, нездоровий шлях многопартійности. Нас тут усього тільки декілька сот тисяч, а ми маємо не менше десятка різних політичних партій і угруповань, утворених за найрозманітнішими, часто цілком випадковими засадами.

Але можна відзначити й відрадне явище. Всі консервативні елементи нашого суспільства не розбиваються на ріжні партії. На політичному форумі представником консервативних елементів є тільки Союз Гетьманців Державників. Він можливо має певні дефекти в своїй організації, може в ньому трохи бракує активности, але він складає дружню громаду, об'єднану біля одного проводу. Серед членів союзу самозрозуміло не може бути цілковитої тотожности поглядів щодо тактичних питань, але ні в якій мірі не помітно тенденції до створення ріжних консервативних партій.

Тому то є всі підстави сподіватися, що і в майбутньому Союз Гетьманців Державників лишиться єдиним репрезентан-

том консервативних елементів нашого суспільства. А це природнім шляхом може привести до того, що і інші радикальні політичні угруповання теж об'єднаються, творячи й другу політичну формацію, другу партію. Тим самим хотілося б вірити, що і ми прийдемо до найздоровішої, поступової форми демократичного устрою, до двопартійної державно-політичної структури.

Ів. Марченко.

В. Г.

ПРО УКРАЇНСЬКИЙ КОНСЕРВАТИЗМ.

Українство виявляє добру волю знайти себе в тому вирі, що оце знявся над світом, порозумітися між собою й відповідно зорганізуватися. Але нездорова атмосфера в цілому світі за останні десятки років дається взнаки: повстає певна плутанина в оцінках і плутанина понять. Зокрема має, українських консерватистів кожний розуміє і трактує, як собі може й хоче. Вважаю за свій обовязок подати тут дещо з В.Липинського про суть українського консерватизму та про його ролю й місце в українському політичному житті. Хай одночасно це буде квіткою на могилу незабутнього Небіжчика в 15. роковини Його смерти.

До тих цитат із "Листів до братів - хліборобів" додаю деякі свої зауваги.

" Україна, коли має існувати, мусить пройти через процес створення держави, тобто - процес завойовання влади найсильнішою місцевою групою. І не помиляються наші націоналісти - охлократи, коли цьому процесові завойовання хочуть дати один провід. Але помиляються вони, думаючи, що цей провід може дати націоналізм і диктатура.

Сотворення Української Держави, тобто - завойовання влади на укр. території найсильнішою місцевою групою, може відбутись тільки під гаслом:-"Українська Держава для всіх, що живуть в Україні" - гаслом, яке власне всякий диктаторський націоналізм виключає.

І це завойовання не може бути зроблено групою диктаторською, тобто - такою групою, яка б на взірець комуністів чи фашистів -складалась з людей тільки одного громадського типу, яка б перемогла всі групи інших типів і яка б могла ними необмежено по диктаторські правити.

Памятаймо, що ні войовники - продуценти, ні войовники-непродуценти, ні продуценти і непродуценти невойовники не настільки сильні в Україні, щоб кожна з цих груп могла сама, без сторонньої допомоги, інші групи завоювати і ними са-

ма, власними місцевими силами, неподільно й самодержавно правити.
УКРАЇНА МОЖЕ ЗБУДОВАНА ТІЛЬКИ ГАРМОНІЙНОЮ СПІВПРАЦЕЮ ЦИХ ТРЬОХ ОСНОВНИХ ГРОМАДСЬКИХ ТИПІВ.
Іншими словами: місцева найсильніша група, здатна до завойовання собі влади на українській території, мусить включити в себе провідні, організаторські елементи всіх цих трьох типів. Тому ані демократія, яка єсть необмеженим пануванням громадянства над державою і необмеженою владою невойовників над войовниками - продуцентами і войовниками -непродуцентами; ані охлократія, яка навпаки: єсть необмеженим пануванням держави над громадянством і необмеженою владою войовників -непродуцентів над невойовниками і войовниками - продуцентами-для будови Української Держави не надаються.

Тільки клясократія, яка дає змогу гармонійної політичної співпраці всіх цих типів і яка допускає їх рівномірно до участи в правлінні державою - тобто допускає їх, відповідно до їх внутрішніх сил, до правлячої верстви - єсть тим методом, при помочі якого може бути збудована Українська Держава. Цим методом зрештою і будувалась досі Українська Держава в добах, коли вона дійсно існувала, і з його розкладом і упадком вона неминуче падала. В трагічнім положенні нашім між охлократично-диктаторською Москвою і демократично-анархічною споконвіку Польщею, тільки метод класократичний, опертий па рівновазі між державою і громадянством - між державним, всеобмежуючим примусом і нахилом громадянства до необмеженої свободи, до анархії - відріжняє нас від цих двох сусідніх і на нашу державну незалежність завжди зазіхаючих націй.

Відріжняючи, він тим самим творить нашу індивідуальність державно-національну. Україно-творчою була тільки клясократія - в протилежність до демократії, яка завжди включала нас в Москву.

МЕТОДОМ КЛЯСОКРАТИЧНИМ БУДУВАЛАСЯ СПОКОНВІКУ В УКРАЇНІ ВСЯКА МІСЦЕВА, УКРАЇНСЬКА, ВЛАСНА ВЛАДА І ЦИМ МЕТОДОМ ТІЛЬКИ МОЖЕ ВОНА І В БУДУЧИНІ ДЕРЖАТИСЬ". /549-550/.

" Всі нації поневолені скрізь і завжди визволялися не з "ліва" тільки з "права" /треба звернути увагу, що ці терміни поставлені в лапках, а також і на те, як розуміє те "з права" В. Липинський. Б.Г./: не тоді, коли вони на місці існуючого чужого ставили проекти утопійного будучого, а тоді, вони чуже усували відбудовою в новітніх формах свого колишнього, традиційного старого; коли вони, борючись за стару традицію національну, за свої старі "права і вольності" вкладали в цю традицію національну реально моливий новий зміст, а не тоді, коли во імя утопійних

ковим вони відкидали і поборювали стару традицію національну"/173/.

"Процес росту всякої реально існуючої нації може відбуватись тільки органічно, від бувшого до будучого,а не навпаки.І тільки відроджена в Гетьманстві реально бувша Україна може передати реально вже витворену нашу державно-національну культуру Україні новій."/523/

" Возстановлення Гетьманства це той пунк, за який живий український консерватизм уступити не може. Але врятувати від смерти себе і свою націю консервативи українські зможуть тільки такими політичними формами Гетьманства, в яких міг би бути гармонійно зрівноважений консерватизм і поступ.Гетьманство ні в якому разі не може бути абсолютистичною /охлократичною/ монархією чи диктатурою, недопускаючою поступу і необхідної для його існування законної політичної свободи.

Політична суть Гетьманства власне в тому, щоб необхідна для руху, для життя, боротьба між консерватизмом і поступом - могла прийняти форми законні, загально-національні і національно-творчі. Іншими словами,річ іде про політичний устрій Гетьманства.

Ми устрій цей мислимо в формах правової клясократичної - тоб то на співробітництві всіх самоорганізованих клясів і на їх політичній рівноправності опертої -ТРУДОВОЇ МОНАРХІЇ.

І в вироблені цих форм ми готові на якнайширше співробітництво і якнайширший обмін думок з нашими поступовцями.

Але передумовою для цього ЄДИНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ФРОНТУ МУСИТЬ БУТИ ВИЗНАННЯ З ЇХ БОКУ ОДНОГО,ОБЄДНУЮЧОГО ВСІХ НАС,І НЕПОРУШНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОВОДУ:ВИЗНАННЯ ГЕТЬМАНСТВА. Без цього ми з ними до одного національного фронту не можемо тому, що без такого єдиного і сталого проводу і без персоніфікації в традиційному етьманськім Роді державних укр. змагань,ми ані в цей "єдиний національний фронт", ані в саму можливість реального, державного існування України не віримо...

Чи для укр. поступовців це пункт єсть дійсно неприємливий так, як би це можна було по їх ворожому до нас і до ідеї Гетьманства відношенню судити? Чи для них і для України було б дійсно краще, коли б ми, Гетьманці - консервативи, повіривши в їх запевнення, що ми "не українці" ПІШЛИ ТУДИ,КУДИ ВОНИ НАС СИЛОМІЦЬ ЗАГАНЯЮТЬ: - в Росію або в Польщу?" /523-524/.

"Найбільше, чого від нашої демократії во імя добра нації можна вимагати - це, щоб вона визнала авторитет Гетьмана- Монарха і тим дала змогу українському консерватизмові абсорбувати і унешкодлювати в Україні росі-

йську та польську реакцію; іншими словами,щоб вона дала змогу, обмеживши свої бажання суверенної влади, нарешті дозріти і сконсолідуватись Українській Нації". /487/.

"Смерть консерватизму означає скрізь і завжди смерть нації"./5І3/.

"Організація здержуючих консервативних сил, а разом з тим і існування міцної держави, не можна собі помислити без установлення також одної, твердої і непорушної точки, біля якої всі консервативні,здержуючі сили могли би обєднатися і витворити в той спосіб базу, підставу, для дальшого органічного і ритмічного розвитку держави і нації. Наприклад, Англія в своїй монархії має повну свободу всестороннього розвитку, але цієї ТОЧКИ ОПОРИ - якою єсть в Англії персоніфікуючий її традицію та її єдність/ все те, що здобула нація в минувшині, і що вона має в сучасності/ англійський Монарх - не вільно порушувати нікому, і то не тільки під страхом державних законів, але під моральним примусом громадської опіні:громадського почуття англійських горожан.

"Опертою на нашій історичній традиції і на нашій історичній спадковості точкою опори для укр. державницьких консервативних елементів може бути тільки відновлене наше традиційне Гетьманство. Розуміється з додатком того корективу СТАЛОСТИ, який намагались йому надати наші предки за Гетьманів:Хмельницького,Самойловича, Розумовського, а саме: а саме: з перетворенням його з Гетьманства доживотнього, виборного, в ГЕТЬМАНСТВО ДІДИЧНЕ в ОДНІМ РОДІ, не виборне. І розуміється з наданням йому в державному устрої тих ПОЛІТИЧНИХ І СОЦІЯЛЬНИХ форм, які необхідні для сучасного духового і матеріяльного розвитку нашої Нації."/495/.

"Такою точкою опори для нормального консерватизму звичайно буває правова, не абсолютистична / по моїй термінології: клясократична, а не охлократична/ монархія. В її межах можливі всі реформи, до яких поступовці по своїх реальних здібностях, по своїй проявленій у боротьбі з консерватистами силі, окажуться здатними.

Але її самої, цієї точки опори, рушити не вільно доти,доки в нації єсть живий і сильний консерватизм, доки разом з ним існує жива і сильна нація"/5І3/.

"Іншого консерватизму, не звязаного з возстановленням Гетьманства в його сильній монахічній формі не може в Україні бути. Бо тільки Гетьманство єсть реально вже витвореною традиційною формою нашої державно-національної влади. Бо власне в формах Гетьманства виявилось сечасні відродження укр. консерватизму в І9І8 році." /5І9/.

"Класократичний метод організації, допускаючи - в протилежність до методу охлократичного - рівнородність організаційних форм, при їх засадничім поділі на дві основні -

консервативні і поступові- групи, зможе індивідуалістів поволі до сталого і непорушного монархічного центру притягти і їх біля нього, з захованням навіть їх опозиційних особистей, організувати. Метод охлократичний ріжнородности організаційних форм і легальної опозиції та поступу не допускає." /546/.

" Коли у нас в останніх часах існував дійсно єдиний національний фронт?

Тоді, коли була влада Гетьмана і була опозиція проти цієї Влади. Тоді дійсно всі думки Нації були обєднані біля одної точки - біля одного національного проводу. Його піддержували гетьманці - консерватисти; на нього нападали, обєднані тоді дійсно в один Національний Союз, всі українські поступовці. І коли б українські консерватисти були настільки сильні, щоб цю єдину точку опори для себе і цілої Нації удержати, і щоб в боротьбі з поступовцями випробувати їх: хто з них єсть дійсною молодою силою, якій треба дати місце в проводі національному; хто єсть фантастом, якому треба дати викричатись і попектись у дотику з дійсністю; хто є амбітним нездарою, який сам себе своєю злістю зїсть; хто дурнем, якого самі товариші по зброї висміють, хто врешті злодієм, якого треба замкнути в тюрму,- була б тоді існувала Україна, була б тоді існувала Українська Нація.

А так, перемігши майже без опору, всі ці поступові типи кинулись в прірву юрбрю і сьогодня вони розділитись самі між собою," самоопреділитись" не в силі. Всі вони українські "націоналісти", всі вони "за народ", всі вони революціонери демократи, всі мають найкращу програму, але нема ніякої змоги реально провірити, хто між ними руїнник, а хто чесний, ідейний творець. Сотворити ж єдиний ПОЗИТИВНИЙ національфронт між ідейними творцями і руїнниками, розуміється, неможливо. Такий фронт можливий тільки тоді, коли в ньому поступ бореться з сильним консервативним опором і коли в цій боротьбі ясно вирисовуються творці і одпадають та демаскуються руїнники..."/514/.

Як відродити живий позитивний національний фронт?

"Коли б пануюча тепер в Україні комуністична влада була ТЕРІТОРІЯЛЬНО українською і репрезентувала місцеву традицію державно-національну, справа вирішалася б дуже просто.

Консерватистами українськими були б очевидно ці, що обороняли б цю владу, а поступовцями ці, що хотіли б її реформувати. В боротьбі таких консерватистів з поступовцями біля цієї влади витворився б єдиний укр. національний фронт і стала б живою українська нація.

Ця комуністична влада не єсть і не може бути владою теріторіяльною. Крім того вона не єсть і не може бути владою консервативною. Бо консерватизм, хоч і єсть завжди монар-

хічний, але не єсть ніколи самодержавний, диктаторський, охлократичний. Він має точку опори:- монархію,- за яку не уступає, але в межах цієї монархії він дає волю поступовцям боротись за свої ідеали. Крім того консерватизм в боротьбі з поступовцями намагається завжди опертись на свої власні місцеві сили, на свою власну місцеву традиційну державно-національну ідеологію. Бо коли б його сила спіралась не на традиційній ідеології, то він не був би консерватизмом місцевим, власно-державним, національним.

Влада комуністична не допускає поступу: вона єсть диктаторськи самодержавна. Ніяких "національних союзів" при ній, як за часів Гетьманства, не може бути, а тим більше не входитиме вона в переговори щодо "міністерських портфелів". І коли б якийсь такий "національний союз" задумав підняти проти неї, як проти Гетьмана, повстання, то червоноармійці з Мордви чи "Ленінграду" промовлятимуть до нього матеріяльними та ідеологичними аргументами, взятими не з місцевої сили та традиції державно-національної. Тому обєднаного одним проводом - позитивного національного фронту біля сучасної комуністичної влади в Україні витворити неможливо. Остається еміграція, іншими словами сфера ідеології:- сумна участь всіх утративших свою державу, своє тіло, націю. Але власне в цій сфері, в сфері ідеології, лежать зародки нашого воскресення реального, державного..."/515/.

І ось тут треба дуже точно виявити зміст кожного поняття, щоб не було плутанини, взаїмних нарікань через незрозуміння одних одними, зокрема ж виявити зміст основних понять: "консерватизм", "революціонізм" і "поступ" та сказати про їх можливі взаємини.

Консерватизм і поступ це конечні передумовини руху, життя. Вони в боротьбі між собою взаїмно себе доповнюють, але при умовині існування ОДНОГО ЗАКОНУ, в межах якого вони чинять. Заперечення цього закону з боку консерватистів обертає їх у реакціонерів. Заперечення цього закону з боку поступовців обертає їх у революціонерів. Реакція це звироднілий консерватизм. Революція це звироднілий поступ. Консерватизм і революціонізм себе взаїмно заперечують і взаїмно себе виключають. Як Бог - за Миколою Кузанським - є "

" так і Гетьман всієї України є та точка, в якій перехрещення ріжноманітних творчих українських сил дає позитивну рівнодіючу, конечну для життя і розвитку Нації.

Революцію тяжко собі уявляти добре виголеною, добре зачісаною, добре вихованою, законослухняною.

<u>Революція сама собі закон</u>! Вона завжди розхристана і брутальна. І революціонер у силу свого типу, революціонер - практик - не теоретик / є й такі, це одиниці - особистості, що творять звичайно за мирних обставин у кабінетах ідеологічні підстави для рев. рухів - осб як Марко, Лавров, Крапот-

нін та інші/ - не може укладатися в буденні рамки мирного життя, мирних відносин; типовим прикладом для такого революціонера - практика, революціонера за своїм типом, може бути Бакунін. Він є сталим запереченням того, що є довкола нього. Його енергія шукає виходу, коли його чин - виправданий високою ідеєю, він може досягнути навіть найвищих щаблів суспільної драбини та зажити великої слави. Ось, прикладом, Ленін.

Богдан Хмельницький під цю категорію цілковито не підходить, як рівно і Іван Мазепа. Обидва типові консерватисти, але обидва, зокрема перший стають ніби то на революційний шлях.

Коли ж для тої енергії нема виходу в формі відповідного терену, то революціонізм може легко прибрати характер не чину, а злочину. Помилково думають ті, що, мовляв, можна приєднати в собі "вічного революціонера" з консерватистом, елементи заперечення закону і його утвердження, елементи руйнації й конструкції.

Або ж тоді треба говорити про ЧАСОВИХ революціонерів, що тільки в певний момент і тільки в даній ситуації стають "революціонерами", так би мовити, стають революціонерами з конечности й на час.

І ось тут, коли ми приходимо до української дійсности, то зустрічаємося з фактом, що всі, в тому й українські консерватисти, укр. політичні групи є революційними супроти стану річей в Україні, себто, вони заперечують Москву в Україні.

В. Липинський стверджує це для консерватистів у таких словах:

" Опинившися між молотом старої метропольної держави /супроти якої вони стали революціонерами/ і наковалом місцевої революції /супроти якої вони лишилися консерватистами/, місцеві консерватисти гинуть, а разом з ними гине для такої нації можливість здобуття власної держави..."/401/

Отже звідси виходить, що в певний момент консерватисти можуть стати своєрідними революціонерами, революціонерами, так би мовити, мимі.

А як же стоїть справа з нашими "місцевими" революціонерами?

Чужа революція в Україні дійшла до своїх останніх меж.

Чи може якась укр. група має намір іти в напрямі поглиблення революції ще далі, як большевики? Це дуже сумнівно! І чи не є сьогодня кожна укр. політична група з її одночасним революційним настановленням супроти Москви в Україні контреволюційною під поглядом соціяльним?

В. Липинський пише:

" Упадок большевицької влади в реальній політичній мові означає: возстановлення приватної власности на землю, а

разом з нею возстановлення права природніх організаторів хліборобського класу. Як аграрна революція була необхідною передумовою для знищення зародків Української Держави , так аграрна контреволюція єсть необхідною передумовою для возстановлення цієї держави. Але тільки передумовою. Без аграрної контреволюції не може бути Української Держави,але на цій аграрній контреволюції можна збудувати в Україні і державу іншу, не українську..."/556/.

Тут тільки нам треба взяти під увагу, що як французька революція була знаком приходу до влади буржуазії, так російська революція 1917 року є знаком виходу на арену робітника й селянина, але з залишенням їх поки поза владою. І справа тепер у тому, щоб владу цю вони таки одержали. І здається тут між українськими групами розходжень нема.

Як здається, всі українські групи прагнуть відродження людини й її прав, що їх так брутально заперечив большевизм.

Але в ідеології українського трудового монархізму ми зустрічаємося з явищами, що також не укладаються в звичайне розуміння тямок "консерватизм","поступ" і "революціонізм", як тямок,що ніби то собі суперечних.

Ідеологія українського трудового монархізму є консервативна у відношенню до життя людства в цілому і в усіх часах, коли брати це життя як задум Божий. Бо в основу свою вона кладе, як непорушний закон – Закон Божий,а далі – закон людини, як твору Божого, побудованого за зразком Бога самого. А тим самим ця ідеологія неминуче повертається проти кожного порушення цих двох законів, а значить стає супроти такого порушення революційною.

Але супроти історії власного народу й його справжнього вікового настановлення вона суто консервативна.Ця ідеологія рівно ж настановлена протикапіталістично,отже – вона супроти цілого світу, Совіти не виключаючи, і тут революційна.

Ось оці міркування треба мати на увазі, коли мова йде про ролю й місце українського консерватизму супроти світу і супроти інших українських політичних течій.

1946,липень.

СПОГАД.
/ Продовження/.

Винятки з деяких меморандумів Пана Гетьмана нам зачитував. В одному з них було таке, гостре місце, що я аж збідла, а чоловік вихопився з зауваженням:" Бійтеся Бога, Пане Гетьмане, хіба ж можна їм таке писати, то те є ризико"."Я смерти за Україну ніколи не боюся, аби лише допомогти українській справі", - почули ми у відповідь.

- "Отже - спокій,витримка,розум - і все буде гаразд" повторив Пан Гетьман ще раз при нашому відході,а покищо я зроблю все можливе,щоб полегшити Ваше становище". Я глянула на Пана Гетьмана - такий спокій і певність були у всій його постатті,так по батьківськи він все це говорив, що я заспокоїлася й повірила.

А що Пан Гетьман був батьком для багатьох українців, про це можемо твердити не лише ми. Про це розповідали нам багато й інших українців,яким Пан Гетьман здобував полегшення. При чому робив це здебільшого так,що ви й не знали звідки, коли і як це траплялося,що вам рапто ставало легше жити. Опісля Пан Гетьман ще й сам особисто міг зайти до вас і перевірити,чи дійсно вам стало краще жити, чи то ви з вдячливости дякували Йому за допомогу.

Німці були упереджені проти Пана Гетьмана, а особливо за те, що маючи глибокій політичний розум і,передбачаючи ще на початку війни поразку німців, він у відповідний час відіслав свого сина - Гетьманича Данила - до Англії.

Багато допомагала в таких справах і пані Гетьманова. Вона не шкодувала своїх сил, не раз відвідувала тих, або інших впливових людей. Мусіла їм виводити, пояснювати,втлумачувати. Потрібні були великі уміння й такт, щоб зарадити лихові, а не накликати на голови нещасливих ще зайвих неприємностей.

А Пані Гетьманівна - Єлисавета Павлінна нераз читала нам листи, в яких люди зверталися до Пана Гетьмана по пораду,по допомогу. Добірною українською мовою, молода, гарна, бездоганно вихована Гетьманівна Єлисавета Павлівна, лагідно з відтінком смутку говорила, часом,читаючи листи: "Яке тяжке лихо мають нести наші люди і,якби ви знали,як хочеться всім допомогти". Після хвилевого замислення додавала: "Але ж це не така проста й легка річ, як то назовні виглядає, бо теперішній німецький провід таких жорстокий і дурний.Але батько має таку велику віру в правоту своєї справи і в те, що Всемогутній Бог допоможе таки нам українцям збудувати свою Україну,'- що він не шкодує на те,ні своїх,ні наших в маменьсил.

І в такі хвилини нераз і ще раз думалося: "Так Батько, як справжній Батько, що збільшив свою мудрість великим жи-

тьовим досвідом, піклується він про нас всіх українців, незалежно від їхніх політичних переконань, громадського стану, аби він був тільки українцем.

Я знаю і поважаю багатьох наших українських героїв і політичних діячів, що принесли на вівтар української справи великі жертви. Багато з них, були значні українські патріоти і прислужилися українській справі, навіть наклавши своїми головами. Але більшість із них мала темперамент, гаряча козацька кров промовляла скорше до серця ніж холодний розум. Вони часто забували, що часи коли запорожська гостра шабля, запал та відвага вирішували справу. Забували часом і те, що тепер до цього всього потрібні були - витримка, дипльоматична передбачливість, холодна розсудливість, що очевидячки, не завжди і не так легко набувається, - і я подумала: " От як би добре було, коли б оце замість нас до дому Пана Гетьмана вчащали всі наші українські політичні діячі, щоб з ним раду радити і спільно доходити до того чи іншого найкращого, на думку всіх, рішення...

23.5.46. С. О-ва.

Український Літопис

1 9 4 6

12

ЕКСЦЕЛЕНЦІЯ МИТРОПОЛИТ
ГРАФ АНДРІЙ ШЕПТИЦЬКИЙ
Голова Української Греко-католицької Церкви в Австрії
вивезений росіянами зі Львова примусово в Росію
19. вересня 1914 р.

На правах рукопису.

УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТОПИС I.

В. Липинський.

ЧИМ І ЯК ПРИЧИНИЛАСЯ РЕЛІГІЯ ДО ВИТВОРЕННЯ КУЛЬТУРИ І ДО БУДОВИ ДЕРЖАВИ У ВСЕСВІТНІЙ ІСТОРІЇ.- В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ ЗОКРЕМА.

А/. Релігія і церква до витворення культури і будови держав причинилася перш за все як нічим незамінима школа дисципліни соціяльної і моральної: організацією людських інстинктів та хотінь і упорядкуванням людських думок про добро і зло громадського життя.

Коли прийняти той факт,що всяка держава повстає з завойовання і що у всякій державі єсть люде, які правлять, і люде, якими правлять, то трівка державна організація і трівка культура може повстати тільки там, де взаємовідношення між завойовниками і завойованими, між організаторами і організованими, приймає норми законні,оперті на загально принятих і однакових як для одних так і для других,поняттях про добро і зло громадського життя. Рішаючу ролю в виробленню таких законних норм відограє релігія, яка власне загальні і всіх обовязуючі поняття моралі дає, своєю церковною організацією їх чистоту та ясність зберігає і відповідно до них обмежує і організує людські інстинкти та упорядковує людські думки,витворюючи той лад в хотіннях, ту єдність в думанню і ту організованість в ділах,що в життю політичнім зветься державою,а в життю духовнім культурою. Без такої організуючої і здержуючої духовної сили,якою єсть релігія і церква,в громадському життю запановує вкінці груба сила матеріяльна. Її панування веде завжди до руїни і анархії, до нічим необмеженого права сильніщих кривдити слабших і до нічим необмеженого права слабших бунтуватись всіма засобами проти сильніщих.

В чім полягає організуюча і упорядковуюча сила релігії і чому тільки релігія може виконувати оцю необхідну функцію в громадському життю?

В основі людських інстинктів і залежних од цих інстинктів людських думок лежить хотіння жити і поширювати своє життя.Звідси повстає бажання людей, в їх тяжкій боротьбі за збереження і поширення життя, окріпити свої слабі сили союзом з силами сильніщими від людських,-силами,присутніх яких кожда людина в той чи інший спосіб відчуває. Почуття такого союзу, яке лежить в основі того, що принято звати містицизмом, дає людині найбільше заохочення до акції енергійної, сталої, непохитної,з вірою,що союз з цими силами,сильнішими від сил людини,дасть їй в кінці кінців перемогу. Оце містичне почуття примушує людину ві-

ддавати все напруження свого розуму, всю дисципліну й послух своєї волі, все своє завзяття справі милій, тим Вищим силам, в які людина вірить – справі, яка стає ціллю і провідником всіх думок і діл даної людини. Такий містицизм єсть у всякій людській вірі, однаково, чи це буде релігія – тоб то ірраціональна, переростаюча людський розум, віра в Бога – чи це буде якась доктрина раціоналістична, оперта на вірі в керуючі людством /отже од людини так само, як і Бог, сильніщі/ закони, які ми пізнаєм при помочі свого розуму. Комуністи чи соціялісти, наприклад, в своїм бажанні здобути владу, матеріяльні блага і зробити щасливим своє земне життя, вірять, що в цьому їм допоможуть закони матеріяльного розвитку людства, відкриті розумом пророків соціялізму і сформульовані в їхній матеріялістичній та "науковій" соціялістичній вірі. І захоплені оцею своєю вірою, вони ведуть завзяту боротьбу за владу, за панування, за матеріяльні блага. Чому ж, одначе, релігії при будові держав не може замінити раціоналістична, наукова і матеріялістична віра? Чому фундаменти всіх держав і всіх культур були покладені людьми, що не вдовольнялись виключно матеріяльним і земним, а свої віри світські, свої ідеології політичні, будували на релігії, на вищих од розуму людського і трівкіщих ніж матеріяльні людські бажання – законах Бога?

Містицисм це одна з найбільших сил, в боротьбі за існування, яку має в свою розпорядженні людина. Без нього людина не поширила би свого панування на цілу земну кулю, вона б не завоювала її, не стала би "царем природи". Тільки віра дає людині той розмах, те захоплення, що одні в стані творити великі, переростаючі фізичну силу людини "надлюдські" діла. Без віри – без містицизму – не можна помислити цілої людської культури і цивілізації. І перед в цій культурі і цивілізації вели й ведуть раси, нації та класи, серед яких переважає власне містичний настрій; серед яких містичні аспірації знаходять найвищий вираз в ідеї посланництва, в ідеї місіянізму, але які, разом з тим, уміють свій містицизм здержувати і ним керувати.

Бо з цією силою, якою людина творить все надзвіряче, "надлюдське", тісно і нерозривно сполучена сила, що неопанована й непокерована, все, людьми створене, руйнує. Оця друга сторона містицизму, його невідлучний товариш подорожній, це гордість і тілесні, звірячі пристрасті. Сотворивши свої надлюдські діла, людина починає думати, що вона сама єсть джерелом тих сил; що вона може не тільки пізнавати і виконувати закони Бога, але сама творити ці закони; що вона сама єсть богом; що своєю власною людською силою вона здатна творити чуда, і що ця здатність зале-

жить тільки од степені її уміння,од розвитку її знання, од її"науки." Убивши своєю гордістю свою релігію,людина віру в Бога замінює вірою в себе і свою чудодійну силу - іншими словами, містицизм релігії заміняє містицизмом магії. І в цій же самій хвилині вона дає повну волю своїм фізичним, матеріяльним пристрастям; вона визволяє і дає свободу всьому, що ми звемо поступом в політиці,цивілізації і кульурі,кінчалось би неодмінно повним нищенням всіх політичних творів /держав/ і всієї цивілізації та культури, коли б поруч сили,що культивує містицизм і оперту на ньому людську творчість,не буде сили, що культивує містицизм і оперту на ньому людську творчість,но було сили, що цей містицизм здержує і не дозволяє йому виродитись в магію та розбучавіти до гордости, до обоготворення людини, а що за тим йде - до визволення всіх її тілесних і матеріяльних, з хвилиною обоготворення вже нічим не здержаних пристрастей.

Досвід історії вчить, що силою, піддержуючою і культивуючою містицим, а одночасно його здержуючою і ним керуючою, може бути тільки релігія і така авторитетна церква, в якій дана релігія знаходить свою організацію,свою традицію, свою тяглість і свої людські знаряддя послуху й дисципліни.І до державної творчости,якої /як і всякої іншої людською творчости/ не можна помислити без віри, без захоплення,без містицизму, спричиняється найкраще містицизм,що культивується,а одночасно здержується і керується такою для держави авторитетною релігією і церквою, яка в знаряддя держави повернути себе не дає.Тільки тоді, коли життя матеріяльне,державне,керується незмінливими і вищими од людських законами Бога, і коли віра в Бога і любов до Нього не дозволяють людям знайти всю ціль свого існування в матеріяльному,земному,тілесному,можна весь час в людській матеріяльній боротьбі за поширення життя,за владу, за державу, містичне захоплення піддержувати. Можна весь час при помочі віри на жертви і на зусилля людей в цьому земному життю підіймати, а одночасно не давати виладовуватись їх містицизмові в магічних практиках,звірячих інстинктах та матеріяльних здобутках,здержуючи його скріпленням у віковім досвіді розумом церкви й керуючи ним во імя тієї самої любови до Бога і віри в Божу поміч,на якій вся розмахова творча сила релігійного містицизму опирається. Своєю непорушною догмою і вірою в вищі од часових людських примх та ілюзій Божії закони, релігія при помочі церкви береже людей від анархії в думанню,в почуванню і в ділах.Вона служить "провідником для розуму і сторожем для серця"; вона дає лад і порядок думкам та інстинктам в життю кож-

ної людини,а тим самим дає той лад і порядок думкам та інстинктам громадським,без якого організованого,державного життя не буває.

Містицизму,опертого на вірі в якусь "наукову"й матеріялістичну теорію /напр.соціялізм, чи націоналізм в його матеріялістичній формі "національних егоїзмів" і т.д. і т.д./не можна ані довгий час піддержувати,ані керувати ним ііого здержувати. Весь творчий розмах, який родить всяка віра, виладовується дуже скоро,коли ця віра вичерпується здобуттям земного "щастя" і земних матеріяльних благ. Здійснення такої віри в формі завойовання влади приносить людям завжди повне розчарування і кінчиться її руїною. Такий містицизм спирається на оптимістичних ілюзіях соціялістичного,націоналістичного,демократичного,чи ще якогось іншого "земного раю"і на неоправданій історичним досвідом вірі в чудодійну і необмежену силу людського розуму,який своїми теоріями має цей земний рай сотворити. Він не відповідає песемістичній дійсности нашого земного буття і в результаті не задовольняє вродженої людям віри в життя будуче,загробне - віри, якої розум людський не має сили замінити і яка становить головну силу власне релігії. В наслідок цього приходить таке повне вичерпання і виродження містицизму,якого ознаки бачимо тепер скрізь кругом себе.

Сьогодня, в часах панування науки і ріжних наукових матеріялістичних теорій, бачимо з одного боку - необмежене і позбавлене всякого містицизму, звіряче пожирання богацтв, витворених в попередніх релігійних добах:повну руїну духової і матеріяльної культури, а з другого - такий зріст неопанованого містицизму ріжних фанатичних сект, ріжних соціялістичних пророкувань про грядучий"новий лад" та "загальне щастя" і такий розцвіт ріжних спіритизмів,медіюмізмів і т.п. культів таємних сил,якого не було в добі найтемнішого і найбільш забобонного середновічча. Місце релігії, опертої на вірі в Бога і керованої досвідом та розумом церковної організації, займають ріжні модерні прояви магії, опертої на вірі в можливість викликування неприродніх /психічних,чи соціяльних/ явищ при помочі ріжних людських практик і керованої анархічними, взаємно себе поборюючими сектами божевільних або шарлатанів. Місце зруйнованого атеїстичною "наукою" містицизму релігії - містицизму, що во імя віри в Бога і любови до Нього родив на землі любов до людей, жертву, кероване розумом досвіду завзяття, посвяту і дисципліну - займає чим раз більше примітивний містицизм магії, містицизм дикунів і варварів. Їх уява не йде дальше шукання "окультних", таємних сил; вони шукають і бажають тільки матеріяльних

проявів впливу цих сил; вони уміють тільки боятись і ненавидіти і мають тільки одне бажання:забезпечити себе при помочі ріжних явних і тайних практик, причиняючи тими самими практиками стільки зла іншим, щоб можна було легко і хитро,без любови, без жертви, без посвяти, без обмежування своїх егоїстичних зажерливих інстиктів,поширити своє панування,здобути собі владу і багацтво. Замісць ясної і виразної, в церковних догмах сформульованої,одної моралі релігійної, опертої на непорушних і для всх людей однакових Божих законах,бачимо сьогодня серед кожної нації повний хаос в поняттях про мораль,повну "свободу думки", про добро й зло в приватному і громадському життю.

Коли найвищим суддею добра і зла єсть людський розум, то вільно кожному своїм розумом творити свою власну мораль. Коли вся ціль людського життя вичерпується здобуттям земного, матеріяльного щастя, то вільно кожному вибірати такі практики, які найпевніще і найшвидше ведуть до цього щастя. І містицизму магії,опертого на вірі в такі практики,не можна ані опанувати,ані обмежити іншими словами, не можна опанувати зажерливих егоїстичних інстинктів,які лежать в його основі. Він веде завжди до повної анархії, навіть тоді, як би хвилево при помочі террору і насильства на руїнах якоїсь культури і держави запанувала одна така віра, як це бачимо в сучасній Росії. В хвилинах такої перемоги визволяються нічим не обмежені пристрасті переможців. Борці за "земний рай"стають тоді найгіршими звірями і в цьому пеклі,яке вони замісць обіцяного раю дають в дійсности своїм підвладним,гине їхня віра і розпадаються всі їх недовговічні твори.Не маючи одного вищого й однакового для всіх релігійного Божого закона,вони розкладаються самі в собі, кидаються один на другого і гинуть в кінці в бутті,опанувати якого у них немає сил.

Але по пануванию отаких матеріяльних вір, в теорії опертих на людськім розумі, а в практиці на найбільше примітивнім і варварськім містицизмі магії,приходило завжди відродження релігії. І всі трівкі держави та великі культури розвивались з розвитком релігії і падали її упадком. Бо,крім релігії,не має іншої сили для поборення моральної і соціяльної анархії, джерела якої лежать в примітивнім, стихійнім, релігією неопанованім містицизмі,руйнуючім своєю анархічностю всі культури і всі держави.

Щоб релігія могла виконати,як слід,оце своє здержуюче і організуюче завдання, репрезентуюча її ідеальну силу моральну влада духовна мусить бути виразно і повно одмежена од влади світської, репрезентуючої силу реальну,матеріяльну. Здержування містицизму / і прикритих ним людських інстинктів поширення життя/, організації людських хотінь і упорядковання людських думок не буває,коли моральна

сила релігії використовується для цілей матеріяльних. Отже й тоді, коли матеріяльно безсилі /не володіючі зброєю і засобами продукції/ представники влади духовної стараються захопити владу світську і тоді, коли матеріяльно сильні /володіючі зброєю і засобами продукції/ представники влади світської поневолюють терором чи підкупом владу духовну.

В історії людскости виказали найбільшу силу і оставили найтрівкіщі сліди держави і культури, що були сотворені такими войовниками-продуцентами, яких велика сила та здатність матеріяльна і пристрасне, до степені містичного захоплення напружене, бажання влади, були обмежені й керовані ідейно сильними та морально авторитетними духовними організаціями /церквами/, од влади світської організаційно одмежованими і владою світською не поневоленими. Таку наприклад ролю відограло християнство, особливо в його західній організаційній формі. Зіткнувшись на Заході, по упадку Римської Імперії, з напором сильних і владоздатних войовничих та продокуючих варварських елементів, воно у віковій боротьбі з їх пристрастним, не опанованим, примітивним містицизмом, здобуло величезний досвід морального правління душами, як державних правителів, так і тих, ким вони правили. І, опанувавши примітивний містицизм одних та других, воно дало одним та другим єдність духову, культурну - найсильніщу підставу єдности політичної, всякого організованого, громадського життя: державного і національного розвитку.

Досвід, нагромаджений віками і проведений в життя прекрасною дисциплінованою організацією, дав змогу західній християнській церкві культивувати містицизм, який ішов по лінії догми і моралі канонічної, тоб то по лінії загальної "католицької" єдности правителів і тих ким вони правили, а одночасно здержувати і поборювати ті його еретичні прояви, які були виразом хотіння необмеженої влади: проявом анархічного бунту груп і одиниць проти суспільства, - бунту проти того громадського досвіду, що во імя добра цілої громади, обмежує однаковими для всіх законами Бога діла і хотіння її /як правлячих, так і не правлячих/ груп та одиниць. В той тільки спосіб могла бути знайдена гармонія і рівновага між консерватизмом і поступом; між громадським примусом та індивідуальною свободою; між побуджуючим до діла, до акції, до руху вперед - стихійним хотінням влади і поширення, скріпленим містичною вірою в Бога і в Божу допомогу - і між здобутим в досвіді розумом, який це хотіння і цей містицизм, відповідно до Божих законів, моральним авторитетом релігії і церкви / і тих політичних установ, за якими стоїть цей авторитет/ обмежує. Іншими словами, творчий вплив містицизму міг там одержати

перевагу над його впливом руйнуючим. При помочі сильної церковної організації, ясно окресленої догми і введеної до символізму обрядности, виховувались серед визнавців християнської церкви на Заході : любов, посвята і моральна соціяльна дисципліна. Поборювалось натомість те зажерливе, необмежене хотіння влади і матеріяльних багацтв, що в магічних практиках та раціоналістичних забобонах, в культі зненависти та матеріяльної сили, шукає собі допомоги і веде вкінці до озвіріння, руїни та упадку.

І досвід історії показав, що релігія і така власне дисциплінована форма її церковної організації, при такій формі взаємовідношення влади світської і духовної, тим більше потрібні дані нації, чим більше вона індивідуалістична; чим менше в ній органічних /родових, клясових, територіяльних і т.п./ сполучень і чим більше серед розпорошених одиниць та партій, з яких вона складається, інстинкти та почуття переважають над розум і над волею. Нації, складеній з одиниць пристрасних, чутливих, імпульсивних, а разом з тим лінивих, невитревалих, безвольних і безхарактерних і тому до довгої та послідовної акції не придатних. Нації, в якій правителі і ті ким правлять, мають великій нахил до необмеженої "свободи", до індивідуалістичної романтики, до егоцентричної оригінальности, одно слово до соціяльної та моральної анархії. Де одні й другі, байдужі до громадського ідеалізму, до жертв, до любови, до послуху і дисципліни, спекулюють на руйнуючих прикметах містицизму і при помочі ріжних магічних практик та теорій, або при помочі хитрости, підступу, злодійств чи грубої кулачної сили намагаються в постійній зажерливій тризні проміж собою, позбавлені внутрішньої духової і політичної єдности, задовольняти, кожний на свій спосіб, свої примітивні і варварські матеріяльні апетити.

-о-о-О-о-о-

І50 РОКІВ З ЧАСУ ВИХОДУ ПЕРШОЇ НАУКОВОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.

В І796 році вийшла в Галле праця німецько-угорського історика Енґеля "Історія України й українських козаків", про яку проф. М.Грушевський писав, що це була "перша наукова праця,яка вже наближається у викладі української історії до наших наукових вимог". Кінець І8.століття був добою, коли в західній Европі оживився інтерес до України та до історії.Причиною цього оживлення були певні історичні обставини: це була доба ліквідації автономного устрою Гетьманщини під Росією й розділи Польщі, наслідком яких західно-українські области були поділені між Австро-Угорщиною й Росією. Україна як міжнародній чинник,сходила з політичної арени, і це не могло залишитись без уваги з боку західно-европейського громадянства. Тим пояснясться,що саме в цей час виходять одна за другою історичні праці,географічні огляди й описи подорожей по Україні в мовах німецькій,французькій і англійській.

В І788 році появляється в Парижі двох -томова праця "Літопис Малої Росії або історія козаків-запорожців і козаків України" Йогана Бенедикта Шерера,ельзасця родом. Це не була ще наукова історія,а тільки збір історичних відомостей про Україну, цінний з того погляду,що тут у перше було опубліковано у французькій мові такі матеріяли,як анонімний огляд історії України, зложений в І730-х роках, дуже поширений в рукопису і виданий в І777 році Василем Рубаном у його "Короткім літопису Малої Росії", та переклад записок про Запорожжа князя Мишецького, теж з І740-х років. Праця Шерера була лиш компіляцією й не відповідала вимогам,які вже ставила тодішня історіографія до наукових праць. Проте вона зацікавила широкі круги читачів, і вже в слідуючім І789 році появився у Ляйпціґу її німецький переклад.

Йоган Християн Енґель /І770-І8І4/був походженням німець з Угорщини /Семигороду/ і пройшов добру школу в Ґеттінґені під проводом славного Шлецера, що поклав великі заслуги над дослідами наших старих літописів. Енґель присвятив себе студіям з історії південно-східної Европи, головно,України. В І790 році вийшла в Ґеттінґені його латинська дісертація: порівнання спартанської республіки з Запорожжам. Автор переводив паралель між військовим побутом стародавніх спартанців і наших запорожців, знаходячи багато спільного і схожого між тими і й другими. Ту саму аналогію між нашими козаками і спартанцями та римлянами згадував і Шерер, повторюючи й порівнання запорожських козаків із Мальтійськими лицарями:

це порівнання було модним в Західній Европі в другій половині 18 віку. В своїй праці Енгель використав крім друкованої літератури рукописні українські джерела, з якими познайомив його Шлецер. В 1792році Енгель видав "Історію Галичини й Володимирії до 1772 року", а в 1796 році спілка німецьких і англійських істориків, що видавала "загальну світову Історію", привязуючи кожній окремій країні спеціяльний том, випустила "Історію України, як 48-й том своєї серії. Це була грубенька книжка на 400 сторін великого формату, прикрашена портретами Богдана Хмельницького й Мазепи.

Енґель зібрав усю стару друковану літературу про Україну, використавши багаті колекції Надвірної Бібліотеки у Відні й деяких приватних збірок. Можна сказати, що він ознайомився з усіма давнішими й новішими /для тих часів/працями з історії України і мав у своїх руках також джерела рукописні. Користуючись з них, він уживав доброї критичної методи. Спеціяльний дослідник праць Енґеля, проф. Б.Крупницький, характеризуючи Енґеля, каже, що він у своїй "Історії України" виявив себе як справжній західноевропеєць, що він був прекрасно ознайомлений з великими проблемами своєї доби, що він виступав як раціоналіст і протестант, як ліберал і поступовець, борець і поступовець, борець за права людини, свободу, толеранцію, соціяльну і економічну справедливість, за увільнення селян з кріпацтва. Під кутом таких поглядів викладав Енґель й історію України. Він вболівав над трагічною долею українського народу й оплакував, можна сказати, втрату українцями їх політичної автономії й національної свободи.

Основним станом української нації вважав Енґель селянство, з якого вилонилася козаччина. Вона стала провідною верствою на Україні і створила військову республіку на демократичних основах, з виборним гетьманом, з народним зібранням, з патріярхальним, але вільним судом. Історію України за княжих часів уважав Енгель за спільну для "півдня" і "півночі". Властива історія України починається, на його думку, з того часу, як Україна спустошена татарським наїздом, підпала під владу великих князів литовських. Тоді то повстала у ній окрема соціяльна верства - козацтво, яке взяло на себе провід і військову оборону краю. Коли ж Україна опинилася під владою Польщі, козаччина розпочинає боротьбу за соціяльну й релігійну свободу. Ця боротьба завершується національним повстанням під проводом Богдана Хмельницького, що став творцем і організатором Української Козацької Держави. Хмельницький не зміг вдержати повної самостійности й незалежности України. Він був змушений прийняти протекторат московсь-

кого царя, але це не було безумовне підпорядкованя, а лиш добровільне об'єднання, оборонний військовий союз. Україна зберігла вповні свій незалежний устрій, свого власного гетьмана, військо, фінанси, суд. Одначе Москва, як тільки побачила, що може обійтись без допомоги козаків, почала систематично обкроювати, а потім і нищити українську автономію, всі вільні установи козацької держави. Гетьман Мазепа хотів рятувати незалежнесть України, заключивши союз із Швецією, але було вже пізно: він не мав уже енергії з своїх молодих літ, і Москва перемогла. Як би не це, пише Енґель, "ми мали б сьогодні на троні українську величність з дінастії Мазепидів, шведську імперію на півночі, і Суворов не запанував би 1795 року у Варшаві." По упадку Мазепи Москва поступнево зліквідувала українську автономію, скасувала вільні українські установи і завела на Україні кріпацтво. З великою симпатією характеризує Енгель, крім Хмельницького й Мазепа, ще Полуботка і Апостола.

Перегляд розвитку історичного процесу в східній Европі приводить Енгеля до висновку, що Польща і Росія втілили в собі три ріжні принціпи: польський аристократично-анархічний, український республіkансько-демократичний і російський абсолютистичний. Побудована на демократичному принціпі українська держава не мала внутрішньої сили й єдности, через те вона впала жертвою російського абсолютизму, так само як і аристократична польська республіка.

Певна річ, погляди Енґеля на характер українського історичного процесу багато в чому відріжняються від поглядів, які виробила українська історична наука за тих 150 років, які ділять від часу появи Енґелевої праці. Але та жива симпатія, те співчуття, з яким досліджував і викладав історію України Енґель, викупають в наших очах недостачі його праці, обумовлені станом досліджения джерел, який істнував за його часів. Та проте не треба забувати, що з авторитетом Енґеля, з його фактичним викладом української історії довший час рахувались не тільки чужі історики, але й наші таки, як ось Бантиш - Каменський, Маркевич, і, навіть, Костомаров. Можна сказати, що "Історія України" Енґеля залишила по собі добру память в українській історичній науці.

-о-о-О-о-о-

П. Дорошенковець.

КИТРОСИ.
/Сторінка спогадів./

Наближалися Зелені Свята Року Божого 1920-го.

Після славетного Зимового Походу Кінний полк Чорних Запорожців не тільки не мав заслуженого відпочинку, але навіть значнішої передишки не довелося зажити. Де що не скоїться, а на Чорних Запороцях окошиться; де на бойовому участку Запорожської Дивізії негаразд наступить критичне положення, там завжди, як з під землі, виростали з своїм безстрашним полковником, Петром Дяченком, Чорні Запорожці. Сама поява "Чорних" на тому чи іншому участку фронта піднімала дух у інших частин Української Армії. Але не одчайдушним і страхуватим зовнішнім виглядом, у чорних баранячих шапках з великими чорними шликами і з білим черепом /емблємою Полка Смерти/ на шапках замість герба й не суворою рішучістю у виразах облич цих лицарів смерти, а чисельними перемогами над ворогом здобули собі Чорні високе байове реномо.

"Україна або смерть" - білими вишитими літерами на чорному оксамиті полкового штандарту маяла полкова прияга Чорних. Під тим штандартом летіли Чорні, як неустрашимі вовкі -сіроманці, в атаку і складали під ним свої буйні голови. І під тою ж штандартою по широких ланах України голосно лунали бойові старо-козацькі пісні, як після перемог, так і в нудних втомлюючих походах.

Палке проміння сонця ніжно огрівало подільські лани Придністров'я, перерізані великою кількістю балок. Земний спокій порушувала не тільки завзята рушнична, та кулеметна стрілянина, але обабіч - як з нашої, так і ворожої сторони - йшов безперервний гарматний бій. Від гуркуту гармат глухо стогоніла подільська земля.

Піші частини Запоріжської дивізії завзято змагалися з ворогом, маючи за завдання вибити його з села Китрос. Але розташована за селом ворожа артилерія з добре вишколеними гарматчиками не тільки наносила запорожцям значну шкоду, а просто загрожувала звести внівець поставлену запорожцями мету.

Бій став затяжним і дальша вперта оборона ворога, здавалося, от-от примусить запорожців відмовитись від заволодіння Китросами. Все ж таки, завзяття й дивна впертість запорожців не вгавали й чим далі, то вже більше одволікали на себе увагу ворога, з чого повставала небезпека, що незабаром ворог зорієнтується в бойовій ситуації та враховуючи, що на його напали слабші, ніж він сам сили, не тільки відіб'є напад, але зможе перейти в контр-наступ і розбити запорожців.

Положення запорожської піхоти ставало серіозним. Позиція для відступу була невигідна, бо праворуч на невеликій віддалі бистрі хвилі Дністра, а ліворуч, хоч на початку бою були обидва кінні полки: Чорні Запорожці й 2-й Запорожський Кінний полк, але тепер, коли дійшло до гарячого, по кінноті й слід пропав. Все ж таки, тяжке положення не зломлювало бойовий дух козацтва, й в лаві почулося зауваження старшого віком козака:

-"Туго приходиться, але не може бути, щоб наш Гулий-Гуленко й на цей раз не уткув чогось, від чого большевикам і в носі закрутить".

Командир дивізії, полковник Гулий-Гуленко, разом із своїм начальником штабу старенським полковником Яшниченком, як завжди, знаходився поблизу бою на командній вищі. Він спокійно сидів на землі в траві, вдивляючись польовим биноклем у ворожий бік і тільки іноді переводив далекогляд на вороже праве крило. Монотонне заняття полковника час від часу переривалося обміном думок про перебіг бою зі своїм начальником штабу або прийняттям донесень і віддачею наказів підлеглим йому командирам частин.

Рухливий народ кінноти, як у мирній обстановці, а ще більше в бою. В той час, як піхота, часом, цілими днями пріє в боях під жагучим промінням сонця, або під дощем, лежачи в калюжах грязюки, "слави здобуває", або, ще гірше, зимою на білому холодному килимі снігу мусить залягати, то кіннотчикам такі прикрости незнайомі, хоч військова служба в кінноті по -праву вважається військовою наукою найтяжчою. Кавалерійський бей '-атака - це поетичне бойове надхнення, а по довго-тривалости навіть від натяження коротше, бо не триває більше як чверть години. Але наслідки кавалерійської атаки - чи позитивні, чи негативні - завжди бувають поважним рішаючим чинником не тільки для даного бою, а мають велике значіння для всіх послідуючих операцій інших родів зброї.

Удар кінноти не тільки є надзвичайно швидкий, а несподіваність самої появи кінноти в ворожому запіллі часто викликає, особливо у піхоти, паніку. Своя піхота на свою кінноту в бою оглядається з повагою й з надією, що в критичний час кіннота виручить з біди. Поза боєм існує між цими двома родами зброї сильно розвинений антагонізм, викликаний, головне, призирливим поглядом кіннотчиків на піхотинців, як на якусь "низчу" касту.

Наша піхота під Китросами трохи збентежилась, коли зауважила, що кінні полки кудись непомітно зникли. Тимчасом обидва кінні полки, діставши бойове завдання від командира дивізії, тихо, безшумно рушили з своїми коман-

идирами, вибираючись на кручений і скритий численними та глибокими балками шлях.

Більша частина успіху дії кінноти полягає в непомітному для ворога руху в вороже запілля.

Наша кінна бригада командиром якої на цей раз був призначений полковник Іван Литвиненко/командир 2-го Кінно-Запорожського полку/ обережним, тихим рухом опинилася в ворожому запіллі за Китросами й притаїлася, незауважена ворогом, у глибокій балці.

Після короткої передишки для коней, непосидючий, рухливий полковник Дяченко запропонував полковникові Литвиненкові, залишаючи полки, виткнутися з балки, щоб точніше зорієнтуватися, де розташована ворожа артилерія. Обидва полковники за хвилинку опинилися майже на самому горбі, так що перед ними був повний видноруг, а їх коні лишилися скриті від ворожого ока. На віддалі півтора кілометра від них була на позиції ворожа батарея, пильно занята інтенсивним обстрілом запорожської піхоти.

-"Ох, матері їх чорт!" ... - вихопилася лайка в полковника Дяченка,-"уже вони в жмені". Литвиненко на зауваження те нічого не відповів, а тільки почав частіш пихкати дим з люльки.

Коли обидва командири вернулися назад до полків, то обережний і мало рухливий полковник Литвиненко й на зовні не тратив холодного спокою, в парі з ним була й його кремезна й огрядна фігура в сідлі. Натомість полковник Дяченко, гнучкий, і меткий, не міг лишатися байдужим і то розглядався по балці, то оком кидав на своїх Чорних, а йогокрасуня-кобила, "Машка", ніби відчуваючи переживання свого пана, танцювала під полковником та широко роздуваючи шляхетні ніздрі, немов хотіла показати, що й вона передчуває близкість знайомих їй переживань. Литвиненка не кидала серіозність і задумливість, а Дяченка - а Дяченка - цього укоханця фортуни - опановував бадьорий настрій з весело усміхненим лицем.

Полковника Дяченка козаки дуже любили й сліпо його слухались. Більшість козаків у полку називали його "Батьком". А в той же час Чорні Запорожці чомусь недолюблювали полковника Литвиненка й дали йому іронічне прізвище "Мама", яке було відоме всій дивізії.

Полковник Дяченко раптом змінився в обличчі, споважнів і застиг прислухаючись.

-"Чую, що почали бити з гармат по нашій піхоті біглим вогнем по прямій наводці" - голосно звернувся він до полковника Литвиненка,- "наші натискають... коли большевики витримають останній натиск, то перейдуть до контр-удару й наша виснажена піхота не витримає..Мамо! Веди бригаду в атаку... Рішаючий момент!"

Полковник Литвиненко заперечив прогноз полковника Дяченка, сказав, що ще не час для атаки, й треба не легкова-

жити прикриття ворожої батареї,яке кулеметним вогнем може спричинити великі втрати в людях і конях.

- "Коли так, то пихкай собі отут у балці своєї люльку, а я з своїми Чорними й без твого полку дам бобу большевикам" -рішуче відповів полковник Дяченко.

- " І люльку перестану пихкати,коли зараз побачу,як тобі большевики с...у иаб'ють",- саркастично зауважив полковник Литвиненко. Підчас немилої дискусії полковників Чорні Запорожці, оглянувши підпруги, без команди всі,як один, сіли на коней.

Полковник Дяченко,кинувши бистрим орлиним оком на свій полк, скомандував: - "Чорні! ... За мною!..."

Під гуркіт близьких ворожих гармат Чорні Запорожці рушили трухцем за своїм полковником руслом довгої балки. Проїхавши віддаль близько кілометра,полковник подав рукою сигнал, і полк перейшов на крок.Через дві-три хвилини, облегчуючи коней/ставши на стремена й нахилившись уперед/ кіннота спокійним кроком по вибраному полковником некрутому схилу підіймалася на правий берег балки. Майже на самому березі полковник зупинив"Машку", бистро змірив оком віддаль до ворожої батареї й слідом за тим, побачивши,що ввесь полк підтягнувся під край берега, голосно скомандував:

-" Чорні!... Слава!..."й вихопивши шаблю повів полк у атаку. Чорні Запорожці блиснули шаблями,пригнувшись уперед,вихорем полетіли за своїм полковником з диким,бойовим гуком:"Слава!...Слава!..."

Спочатку були видні навіть шлики Чорних,які довгими чорними зміями розвівав вітер; несамовитий рух кар'єром, витягнутих, як хорти,бистрих коней швидко закрила величезна сіра завіса пороху,піднятого сотками копит козацьких коней.

Ворожа батарея, заскочена несподіваною атакою Чорних із запілля, не спромоглася - бо вже часу на те не було - захищати себе своїм сильним,як по атаці виявилося,прикриттям.

За короткий час батарея була взята в полон разом із прислугою, кіньми,з передками, зарядними скринями й навіть скрбницею. В числі трофеїв знаходилося й декілька кулеметів "Максіма" з прикриття батареї.

Коли запорожська піхота побачила на обрію велику куряву пороху й слідом за тим раптово утихла ворожа батарея, то для всіх стало ясною загадка, куди була зникла наша кіннота.

Большевицька піхота, завдяки атаці нашої кінноти швидко була зліквідована наступившими з фронту запорожськими пішими частинами.

Чорні запорожці велику втіху мали з захоплення у боль-

шевиків декількох мішків грошей. Подільського тютюну"Бакуну" вони мали подостатком,але через гостру кризу на папір не мали з чого крутити цигарки. А тому,що вартість большевицьких грошей була низчою од вартости паперу, на якому їх надруковано, то чималу користь мали Чорні, крутячи цигарки з большевицьких грошевих знаків.

Липень 1946.
Ноймаркт.

Мр. О. Огневич.

УКРАЇНА Й ГРЕЦІЯ.

Україну і Грецію лучать старі історичні звязки. Від самого зарання нашої історії доля України тісно звязана з долею Греції. Звідсіля прийшло до нас Християнство, звідсіля взяла початок українська культура. Перервання цього звязку через здобуття турками Царьгороду 1453.,а ще раніше через відрізання України степовими ордами від моря і від звязку з Грецією - мало поважний вплив на долю України. Не місце тут докладно пригадувати давні історичні події. Греція перейшла від 1413р. довгі століття невільного упокореннява потім одно століття бурхливого відродження.Україна теж пережила з того часу хвилини упадку і піднесення, бурхливі моменти розвитку і боротьби і мертвеччину підневольного животіння. Нас цікавить теперішність, сучасне взаємовідношення обох країн.

Зачнім від недавнього минулого в 1917 р. Це був час,коли грецькі і французькі альянтські війська виладувалися в Україні на побережжі, щоб окупувати її і щоб бути забабаром скинутими в море українською повстанською армією. Повторилась тут історія з давно минунулих століть, коли в полудневій Україні повставали грецькі кольонії,коли грецькі колоністи на північнім побережжі Чорного Моря,і Криму навязували звязки з українським населенням. Не завжди ці звязки з українським населенням були мирні, і не раз українське населення невдоволене перевагою греків,зривалося щоб викинути греків з свого чорноморського побережжа і самим, немов у відплату,посягти на панування над полудневими берегами Чорного Моря, та панування над Проливами,над Царьгородом. Особливо до великого напруження дійшло це змагання української нації в княжих часах. Українська нація відмоложена застриком свіжої войовничої варязької крови не лише викинула греків з північного побережжа Чорного Моря /здобуття Корсуня-Херсонесе в Криму/, але й здобулась на ряд виправ на сам Царгород.У цім змаганні - боротьбі Україна і Греція взаїмно впливали на себе. Україна винесла з

цієї боротьби як найцінншу здобич: приняття Христіянства, яке українську культуру двигнуло на нові шляхи...

Нині, як повідомляє радіо і преса, Україна атакує словами Грецію,а в Одесі громадить українські війська."Українські"... і іронична болізна усмішка зраджується сама собою.Як в 1917. році Греція йшла в Україну не як самостійна сила, а як меч в руках альянтів /французів/ так Україна є лиш знаряддям в руках Москви. Це одначе не заперечує факту геополітичного закону,що коли якась держава окупує дані землі,то мусить силою факту вести таку політику, в таких напрямках висувати свою експанзію,як це відповідає положенню окупованого краю. Москва веде що до проливів і Греції таку політику, яку Україна також велаб, колиб була самостійною державою. Нині є Україна лиш знаряддям для чужих інтересів,хоч вони робляться, немов для українських інтересів...

І ще одна справа. Слабість і залежність Греції від чужих сил в 1917 і дальших роках була наслідком внутрішньої гризні, пересадної демократії і часто оперетковоі диктатури.Від цього часу Греція два рази ставала монархією і знову республікою. Тепер стає монархією в трете. І слушно твердять англійці,що з монархією не всі у Греції погоджуються, але голосували за нею тому, що в ній бачуть єдиний порятунок від червоної загрози. Власне зріст і зміцнення цього здорового державницького розуму дає Греції віру у краще майбутнє. А що до присутнос чужих військ,то ми,українці, булиб щасливі, колиб московський народ із своїми військами поводився в Україні так, як англійці в Греції. Бо в Україні не то жадного українського війська нема, але й сама назва "Україна" стає лиш географічним поняттям.

Щасливі греки, що майже на краю безодні віднайшли правильну дорогу. Українці биті і нищені не багато навчилися , і так тяжко їм знайти дорогу й порятунок.

А вона звучить: об'єднання коло монархії! Можете її не любити, можете мати ріжні погляди і ріжні інтереси, але зрозумійте, що мусить бути видимий понадпартійний і понадклясовий чинник, об'єднуючий націю і символізуючий тривалість та велич національного розвитку. Зрозумійте це і вступіть на цей шлях! Бо поза ним є тільки безодня.

-о-о-О-о-о-

Варфоломій Евтімович.

ПЕРША ЗУСТРІЧ

З Св.памяти Митрополитом Кир-Андреем.

В травні 1930р. Католицька Церква організувала в Познані Евхаристичний Конгрес, в якому взяло участь українське греко-католицьке духовенство під проводом Св.памяти Владики - Митрополита Кир-Андрея, графа Шептицького.

В Познані була тоді численна українська колонія,до якої входили галицько-волинські українці, що служили по ріжних польських урядах та установах в числі до півтори сотні осіб,познанська високошкільна молодь, в числі теж до 150 осіб, нарешті, емігранти з В.України,організовані в філії "Українського Центрального Комітету".до 120 осіб.У тому часі я був головою цієї філії.

Коли емігранти довідались про приїзд Митрополита,то рішено було вислати до нього делегацію від емігрантів - щоб привітати його, як видатного українського патріота та доброго опікуна над еміграцією. До делегації ввійшли п.п.підполд.Дм.Дідченко /нині проживає в Н.Ульмі/,Хорунжій Ів. Оліфер - /проживає в "Зомме-Касерне"/,Інженер Ю. Матушевський /проживає в Фільдмохінгу/ і я.

Коли у визначній підвечірній годині ми прийшли до кардинальської палати на Тумському острові, де зупинився Владика - Митрополит з греко-католицьким духовенством,то в почекальні застали вже пані Любу Шевчукову /проживає в Регенсбурзі/що ще з двома панями прийшли привітати Владику од українок - емігранток. Пані принесли зі собою букети пишних троянд.

На авдієнцію довелося трохи зачекати,бо Владика -Митрополит провадив розмову з якімсь професором з Риму.По чверть-годинному очікуванню римський професор,нарешті,вийшов, і нас було запрошено до світлиці, де на нас чекав Владика.

Знаючи Митрополита тільки з фотографії,я уявляв,що це мусів бути велит і,дійсно, не помилився-при своєму вище-середньому зрості я ледве досягав йому до плеча. Та увагу приковувала не так високій зріст,як сиволоса,мов у срібній авреолі-львинна-голова з проникливо-мудрими,по-батьківські строгими та, водночас,і лагідними,ясно-блачитними очима. Представився,представив пані і товаришів. Почалася жвава розмова.Здавалося,що не було справи, яка не цікавила б Митрополита!Розпитував про Україну,про окремих знаних йому людей,про звичаї на В.Україні,про еміграцію,хто чім займається,як живе,чого сподівається. Запити ставив просто, з пів-слова вгадував відповіді,не раз сам її закінчував,чи то допомагав скінчити. Всім дуже цікавився і,ви-

димо, дуже багато про все найактуальніше знав.

Раптом, обвівши нас очима, по короткій павзі Владика запитує: – А чи є між Вами, мої панове, гетьманці?

Запит був дуже несподіваний, але полковник Дідченко без надуми відповідає:

–Та от, перший– наш голова.

–Коли перший, то значить не останній! То це добре, –стверджує Вла ика. – То це значити повинно, що і вся ваша громада мусить гетьманською бути, коли на голову гетьманця обрали!

– Чи так пане полковнику? – звертається Владика вже до мене. – Відповідаю, що аж так добре ще нема, бо наші тутешні гетьманці, це–здебільшого–"тайні Николіми", "що страха ради іудейська" явно до своїх гетьманських симпатій признаватися ще не насмілюються. – І те вже добре, потішає Владика. Як прийде час – явними стануть.

Наша візита, –що обрахована була на 15–20 хвилин затягнулась на добрих півтори години.

Коли ми вийшли з помешкання, то на нас чекало кілько духовних. Вони запросили нас до простороі залі на партері, де було більше священства, між якими були також Епископи: Кир–Іван Бучко та Кир–Микита Будка. В розмові з ними теж непомітно пролетіло ще з півтори години. Розмова ця оберталася, головно, навколо особи Владики – Митрополита та велико–української еміграції ЇЇ визвольної боротьби 1917–20рр.

З жалем згадували отці про втрачені можливості, захоплено говорили про гетьманський період української державности.

Звертала на себе увагу непідробл–на пошана і любов співрозмовців до Владики–Митрополита.

На другий день ранком пп. Інжинери Молчко та Юхновський, повідомили полк. Дідченка, гостинні помешкання якого було місцем зустрічі для всіх українців, що проживали, чи то тільки на час приїздхали до Познаня, що галицько–українське громадянство Познаня й околиць влаштовує в "Білій Залі" найбільшого познанського готелю"Базар, як було сказано, "скромне прийняття" для Владики–Митрополита й інших Владик та духовенства, що з ними прибули.

На це прийняття галицько–українська громада запрошувала й представників од еміграитської колонії в довільному числі осіб.

Очевидно, що це запрошення ми прийняли. Ухвалено, що мають піти пп. Дідченко, Оліфер, інженери Матушевський, Пархоменко та Закоморний, я, та ще дві–три особи, призвіща яких не пригадую, а разом 8 осіб.

Наша група прибула до"Базару" точно на визначену 19–ту годину.

В "Білій Залі" було вже чимало запрошених осіб, переважно– господарів принаття. Почали прибувати й гості, між якими, один із перших, прибув і Митрополит Андрей зі своїм почотом і в су-

проводі хору "Малої семінарії", під проводом видатного диригента, Д.Котка.

Наша емігрантська група стояла осторонь, біля одної з кольон залі, бо серед присутніх господарів і гостей ми крім Дідченка не мали знайомства. Головні розпорядчики метушаться, по залі бегають кельнери. Зауважививши Владика-Митрополит нашу групку,підходить до нас і після привітання звертається до мене:

– Так, що ж,Пане Полковнику, як зберемося під гетьманську булаву, тоді й до Києва достанемося?

– Будемо просити Бога,щоб нам у цьому допоміг,Ваше Високопреосвященство.

–Овшім, треба об тім молити Бога... Та й власний розум мати й самім щось робити, а не на місці топтатися.

Обмінялися ще кількома думками,як один із господарів підійшов просити Владику зайняти місце за столом,а нас теж запросив,щоб шукали своїх місць.Не встигли ми ті місця відшукати, як знову той розпорядчик підбігає до мене й переказує бажання Владики-Митрополита,щоб голова емігрантської кольонії зайняв місце поруч із ним:

– О, Пане Добродію, десь Ви заслужили на велику честь,коли Їх Ексцеленція Вас так відзначили, й повів мене до столу. Там я зайняв місце по лівій руці,поруч із Владикою праворуч сиділа вже якась пані.

Поки гості займали свої місця,підчас числених привітальних промов і тостів, у перемежках між окремими стравами,яких,не лічучи кількох солодких, було щось пять чи шість /це називалося –"скромне прийняття"/.

Владика ставив мені багато найріжніших запитів: чи є між українськими емігрантами в Польщі активні про-гетьманські групи,чи маємо зв'язок із Його Світлістю, нині покійним паном Гетьманом Павлом, "що то за один – Полтавець-Остряниця,як велика наша еміграція в Польщі,у Франції, в Німеччині,що я сам робив та де працював від р. 1914 і до сьогодня. Запитів було, кажу, дуже багато. Кожна відповідь викликала нові запити.

На запит, чи приймав я участь у протигетьманському повстанні й на мою відповідь, що так, Владика тоном утвердження,ніби попереджаючи мою думку сказав- запитав:

- А тепер жалієте?

– Так, жалію,майже пошепки та ніби сповідаючись,відповів я.

– Коли жалієте,то й Бог простить...

А промови господарів і відповіді гостей далі тривають. Вже відповіли Владики: Кир-Григорій Хомишин,Епископ Станіславський і Кир Йосафат, Епископ Перемиський. Сказав дуже веселу, пересипану дотепами й жартами й,в одночас, дуже повчальну промову Кир-Никита Будка, Епископа -помічника Львівського. Промовив , нарешті, й Владика – Митрополит,Кир-Андрій.

Після кожної промови Котків хор опівав "многая літа"якому підопівували всі присутні.

Мої опутники-емігранти, полковник Дідченкко з товаришами, що сиділи разом,почали показувати мені"на мігах"щоб я щось сказав,а я - не знаю,що,про що й до чого говорити.Так багато було вражінь,що я просто не міг зосередитися на якійсь одній провідній думці,яка могла б послужити за тему.

Я відхитую головою,що говорити не можу. Дістаю від полковника Дідченка сердиту записку: Привітай Їх Ексцеленцію од емігрантів і подякуй за опіку! Дивлюсь в бік Дідченка, а він мені... мало що не кулаком "охоти додає".

В цю хвилину Владика-Митрополит мені тихенько каже:

-"Ваші товариші,мабуть,хотять,щоб Ви щось сказали.

-"Так,відповідаю,але не знаю про що говорити.

- А Ви - можу я Вас просити - щось гарного скажіть про гетьманство.Так, щоб усі зрозуміли,о що ходить - дораджує й заразом підбадьорує Митрополит.

Владичне"Можу я Вас просити" для мене прозвучало, як найвищий каказ. Я відчув, що мушу говорити саме про гетьманство і тільки гарно. А признатися мушу, що в той час,при всіх своїх симпатіях до монархічного устрою української держави, ще не зважився я на остаточний крок-одійти від концепції УНР,з якою мене вязала моя видатна участь у протигетьманському повстанню!

І те ще сказати треба, що в мене було сильне упередження супроти Особи покійного Гетьмана Павла, бо на мене в той час і як на багатьох українців ще й нині, впливала клевета,кинена на Гетьмана в 1918 році і наступних.І головне - не мав я певности, що Гетьман пробачить мені участь у ребелії.

Просьба Митрополита й сказане ним"Бог простить"-поклали край моїм ваганням, бо не міг я й на секунду припустити,щоб Митрополит,це живе втілення української совісти,міг би свідомо обстоювати неправе діло.

Словом,я знав тепер, що мушу говорити і тільки одного боявся - щоб не сказати блідо.

Підвожуся й вірухово,мов щось мені підказало,звертаюся до Владики тихенько:

- Благословіть,Ваше Високопреосвященство,промовити слово.

- Бог благословить,- так само тихо відказує Владика.

Тему я мав! А по словах Владики,що Бог благословить, до мене повернувся спокій,і я набрався певности.

Говорив я хвилин з десять,тоб -то,як на застольну промову, трохи задовго.

Не буду переказувати змісту того, що я сказав,бо довелось би хіба повторити всю промову.

Коротко сказавши,промова ця, як то говориться, мені вдалася. Це я читав з очей слухачів. Коли я свою промову закінчив тим, що Україна,як колись Шевченків Ярема Галайда з "Гайдамаків" серцем - душею просить у Бога:

"А в степах України
"Дай то,Боже милий,
"Блисне булава...

то присутні відрухово прокричали "Слава", а Котко,замісць "многая літа",заспівав "Ще не вмерла Україна".Всі,як годиться встали з місць, і прилучилися до хору, в тому й Владика- Митрополит.

Коли по тому всі знову посідали, то Митрополит стиснувши мою руку повище ліктя,тихенько сказав:"Дякую", а по короткій павзі додав:"Добре сказалисте.Дякую".

Хай не посудять мене Шановні читачі в нескромності,але й сам я відчув, що оказав з усією щирістю, з якою думав,отже, коли щиро, то мабуть,таки й добре!

І ці Владичні слова я прийняв,як цінне підтвердження.

Коротко по цьому "чашка чаю" прийшла до кінця. Всіприявні гості й господарі, на запрошення розпорядчиків, вийшли з залі й зайняли місця на широких сходах до вестибюлю і спільно з Владикою зфотографувалися.

Ця фотографія загинула семі підчас бомбардування Берліна в дню 3-го лютого 1945 р. разом із іншими фотографіями,між якими було чимало знімків з покійного Митрополита.

Шкода мені тих фотографій і пов'язаних із ними дорогих спогадів! Та до кінця днів моїхноситиму незатертим образ Митрополита Андрея в моєму серці, оповненому вдячности за Його мудру науку, що додала мені одваги й сил,переборовши себе самого, перепросити покійного Гетьмана Павла в своїх помилках.Яже словом,ділом і помислом супроти нього й Батьківщини допустився - й включитися до праці в Гетьманській Рух.

Про інші мої зустрічі й розмови з Св.П.Владикою-Митрополитом,як Бог допоможе, подам іншим разом.

---- O ----

Цю жменьку своїх спогадів я написав був у р.1945,коли дійшла до Берліну сумна звістка про смерть Митрополита Андрія і відіслав їх до "Української Дійсности", яка виходила в Празі.

Німецька цензура до друку їх не допустила.

Друкую ці спогади тепер, на знак синівської пошани до покійного Митрополита,який був для мене не лише добрим Меценатом-Опікуном,що дав мені змогу працювати в улюбленій ділянці, а до всього,- був одним із моїх улюблених та найбільше шанованих Учителів життя.

-о-о-о-о-О-о-о-о-

ХРОНІКА.

+ Микола Росіневич.

Недавно прийшла до нас звістка,що в Київі помер вивезений торік весною з Праги підполковник Української Армії Микола Олександрович Росіневич. Покійний народився 1892 року в Чернігові,в сем'ї православного священика. Гімназію скінчив у Чернігові,військову освіту дістав у Чугуєвській юнкерській школі, а пізніше,на еміграції, скінчив українські курсиГенерального Штабу в Польщі. В Празі скінчив філософічний факультет Українського Вільного Університету та Лісовий відділ Чеської Високої Технічної Школи.В російській армії за першої світової війни служив як старшина в одному з сибірських стрілецьких полків, а в українській армії в 6.дивізії при штабі генерала М.Безручка. На еміграції,по скінченні науки,служив довгий час секретарем філософічного факультету Українського Вільного Університету в Празі. Був діяльним учасником гетьманського руху, займаючи в ньому ріжні відповідальні становища. З приходом совітської влади був вивезений до Київа,де й закінчив свої дні у вязниці.-

Вічна Йому память!

-о-о-О-о-о-

СПРАВА ІМІГРАЦІЇ ДО КАНАДИ.

/ Від нашого кореспондента./

Питання імміграції до Канади поправилось.Парлямент назначив був комітет Сенатський для розгляду справи імміграції. Цей комітет переслухував представників КУК і одночасно з ними"до ока" большевиків,як також поляків цих і тих — і зараз по тім було оголошене,що можна спроваджувати найближчих рідних з обмеженням: батька й матір,сина й дочку /коли самотні/,брата - сестру/коли самотні/ і кожний,якийбудь свояк може спровадити сироту нижче I6. літ. І це було все.

Тепер оце знову Сенатський Комітет,вислухавши думки 24 осіб або організацій та корабельних ліній і промислових установ,— подав урядові звіт,щоб він якнайскорше відчинив двері для "добираної" імміграції з усіх країв:фермерських робітників,промислових робітників і ремісників; щоб скоро повідчиняв в Европі бюра "добиральні" й запису: щоб не ждав, аж бажаючі зголосяться, але,щоб

сами урядовці "перечісували"краї й таких бажаючих сами вишукували. Отже, по цім звіті треба сподіватися незадовго оголошення уряду,що до Канади можуть їхати всі ті,що бажають працювати на фармі,у промислі й як ремісники.Першенство на приїзд матимуть ті свояки - близькі й дальші- і приятелі - таких канад.громадян,які зголосять,що за них подбають. А тих других Канада мала б перевезти й заопікуватись ними на свій власний кошт.

На мою думку річ в тім, що в Канаді через війну все занапастило,до праці йти не хочуть / бо можуть ще жити й без праці/ а коли й працюють, то при вічних страйках з безконечними домаганнями відвишки платні й скорочення годин праці. Нема кому працювати,промисл в застою, річей,що дальше від війни, то менше на ринку. Навіть часописного й усякого іншого паперу не стало на ринку. Отже,рятунок буде в новій іміграції,яка не буде питати скільки платять і яка праця,але з охотою візьметься до праці а за нею пізніше, вишаставшись із грошей, підуть і інші.

-о-о-О-о-о-

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.

У.В.П.Н. приготовляє до видання цілу серію своїх публікацій. Перш за все приготовлено до друку збірник "Шевченко та його доба" куди входять доповіді з Шевченківської конференції /В.Петрова "Провідні етапи розвитку сучасного Шевченкознавства", Л.Білецького "Шевченко в Яготині" та ін./ Окремо має бути виданий збірник про членів Кирило-Методієвського Братства: Миколи Гулака,Василя Білозерського і Ю.Андрузького.

Археологична Група У.В.А.Н. приготовила до видання збірник "Праці Першої Конференції 25-28 січня 1946 р.",куди входять 18 доповідей,виголошених на цій конференції. Та ж сама Група приготовила до видання працю П.Курінного та О.Повстенка "Давні плани Києва".

В серії "Наше Минуле" У.В.А.Н. готує до видання "Драгоманівський збірник" з таким змістом: "Матеріяли до біографії Драгоманова В.Міяковського, "Листування Лесі Українки з Драгомановим" С.Драгоманова, "Листування В.Антоновича з Ф. Вовком" П.Курінного і "Листи М. Драгоманова до О.Косач - Кривинюк".

В серії літератури мають бути видані "Праці Конференції з нагоди 75 ліття з дня народження Лесі Українки".Зміст: 1/ Д. Дорошенко "Спогади про Лесю Українку", 2/ С.Драгоманов "Спогади про Лесю Українку 3/ Л. Білецький "Леся Українка і Ольга Кобилянська", 4/ П. Оксаненко " Матеріяли до історії "Блакитної Троянди".

В серії "Українське Мистецтво" мають бути видані "Праці Мистецтвознавчої Конференції" з доповідями: П.Курінного "Принципи наукової періодизації історії українського мистецтва", В.Блавацького "Лесь Курбас", Д.Горняткевича "М.Самокиша", І.Костецького "Перспектива українського фільму" і О.Повстенка "Бароко України".

У.В.А.Н. підготовляє до видання /друком/ "Книжковий і Журнальний Літопис" під редакцією В.В. Дорошенка, а крім того індівідуальні біографії Л.Т.Білецького, Д.І.Чижевського і А.П.Животка, в серії "Бібліологія та бібліографія.

20 вересня в Байройті відбулася наукова конференція Мовознавчої Групи У.В.А.Н., на якій було прочитано доповіді: проф. Д.Чижевського "Проблеми вивчення поетичної мови" та "Передісторична поетика української літератури", проф. Чапленка "Межі й можливости новостилю", проф. Я.Рудницького "Поетичний наголос", проф. З.Лева "Поетика Святого Письма" і проф. В.Кисілевського "Бурлескна мова "Енеїди" Котляревського.

В першій половині листопада відбудеться в Авґсбурзі друга конференція "Групи перед-та ранньої історії У.В.А.Н.; на цій має бути обміркована справа вироблення української перед історичної та археологичної термінології та передбачається особливу увагу звернути на допоміжні дисціпліни /генеологія, сфрагістика, геральдика/ і закласти окрему групу Етнографії.

Слідом за цією конференцією відбудеться в Авґсбурзі чергова конференція Історичної Групи, присвячена Гетьману Івану Мазепі з доповідями Д.Дорошенка, Б.Крупницького, Ол. Оглоблина й Д. Олянчина.

-o-o-o-O-o-o-o-

Від РЕДАКЦІЇ.

Всі листи і гроші для редакції "Українського Літопису" просимо надсилати на адресу: Авґсбург Ш. Шліфах 4.

П. Погасій.

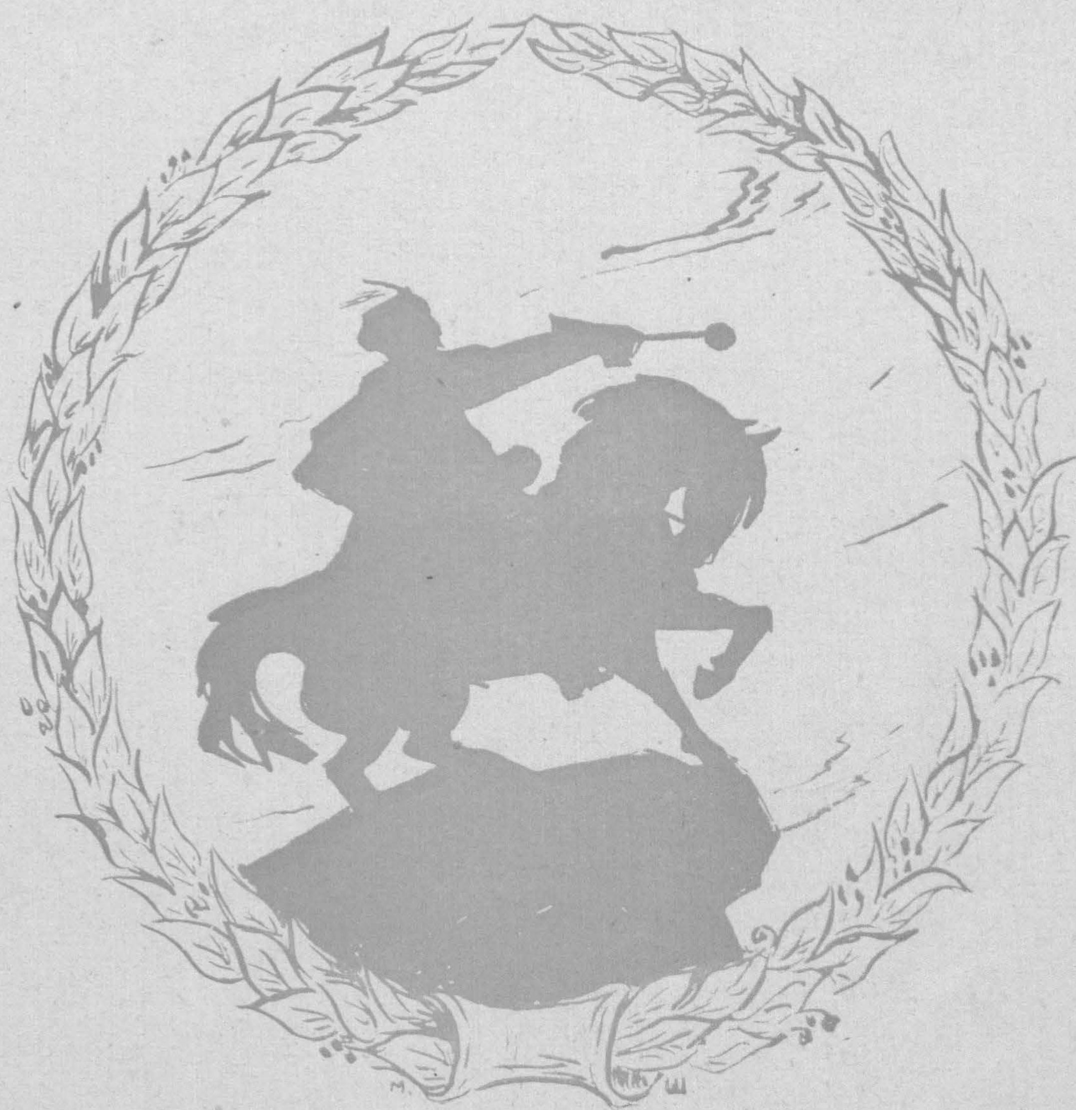

Український літопис

Nº 1

1947

До любих Земляків моїх, на чужині сущих,

РІЗДВЯНЕ ПРИВІТАННЯ

"Діва днесь Найвищого рождає".

Рік-річно наша Мати — Свята Церква нагадує нам про ласку Божу, про Його безмежну любов та милосердя до нас.

"Ой видить Бог, видить Творець,
Що мир погибає".

Щоб врятувати цей грішний мир, послав Він Єдинородного Сина Свого, послав обіцаного Спасителя до роду людського, що сидів у тіні та темряві смертельній.

І прийшов Він і явився, не в царській палаті, а в убогому вертепі, у печері, куди пастухи заганяли худобу свою.

Не знайшлось для Нього, Всемогучого, кращого місця на землі.

Від Діви Він народився Вертеп та ясла прийняли Його. Звізда ясна освітила убогу оселю Його. Ангели звіщають радість. Пастухи про чудо проповідують. Волхви зі сходу дари приносять.

А Ирод лютий в лукавості серця шукає, щоб убити Христа-Младенця.

І кидає свій край Свята Родина, і мандрує до Єгипту, і тиняється на чужині без притулку, без пристановища, аж поки Ангел Божий не дав звістки, що сконав Ирод, згинув той, що хотів знищити Спасіння, Радість та Щастя людства, та що можна вертатись до Краю Рідного, до милого Назарету.

Народе мій замучений, розбитий!
І Ти тиняєшся на чужині, вигнаний із землі рідної.

Народе мій, Богоносцю, що за весь час свого історичного існування боровся за віру та правду Христову, а зараз не маєш, де помолитись Богу, що в радісне свято Різдва Христового, дивлячись, як в небі ясна зоря сяє, слізьми гіркими обливаєшся і тяжко, тяжко зітхаєш, згадуючи, як колись в оселях рідних справляв Ти Святий Вечір і славив Рожденного Христа величними піснями.

Вітаю ж Тебе, Народе мій, святочним, радісним привітом!

Не піде марно Твоє страждання, а радість стане! Бо гонив так лютий Ирод і Христа Рожденного і вигубив дітей малих.

Коли в Юдейськім Вифлиємі родилося Божествене Дитятко, то увесь всесвіт взяв уділ в цьому, увесь всесвіт свій дар приніс:

Небо дало зорю,

Земля дала Вертеп,

Вода дала Йордан,

Людство дало Діву,

Волхви принесли золото, ладан і смирну. . .

Що ж принесеш Ти, мій Народе? Де золото твоє, де твої скарби?

Ограбований Ти, окрадений, вигнаний з рідних осель, з Рідного Краю.

Який же дар Ти принесеш Рожденному Дитяткові?

Не плач же!

Не сумуй!

Ти маєш ще скарби, найбільші, найцінніші, яких ніхто, ніколи не одбере у тебе·

Неси ж Ти їх у дар Рожденному Христу.

Неси Йому свої сльози, свої муки, свої страждання. . .

Неси Йому своє чисте — чуле серце,

Неси Йому свої чуття святі,

Неси Йому щиру любов та вдячність. . .

І над Тобою, мій Народе, засяє звізда ясна. І осяє Твоє життя нужденне.

Просвітить Твій шлях тернистий і направить до правди Христової.

Виведе Тебе із чужого Єгипту і приведе до рідного Назарету.

А там. . . у своїх рідних святинях, єдиним серцем і єдиними устами заспіваєш пісню Ангельську:

Слава на небі Богові,
А на землі спокій,
Між людьми благовоління!

Авґсбурґ
на чужині

СМИРЕННИЙ ІГОРЬ
Архиєпископ

Різдво Христове
1946—47 р.

В День Іменин
Його Світлости
Вельможного Пана
Гетьманича
Данила Павловича
найсердечніші побажання
Дорогому Іменинникові
в імені читачів
„Українського Літопису"
та своєму власному

складає Редакція

30 грудня

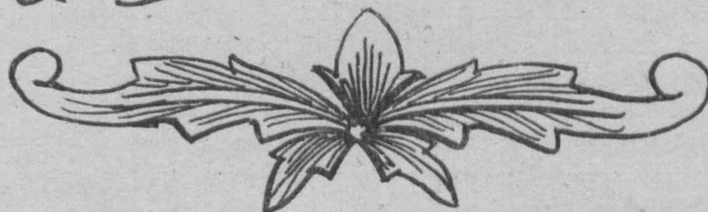

Т. Осьмачка.

На правах рукопису.

До Принца Українського Данила Скоропадського.

Прінце Український-давнини стебельце!
Я вірю, тільки Вас Господь обрав
Надією для України й серцем,
Де міра пробуває наших прав...

I Бог Великий бачить все і знає,
Нехайже й очі Ваші, хоч дощем
Засвітяться осіннім над тим краєм,
Де кривда проповзла страшніше ще

Ніж та, що сталася від диких Азій
У чорний історичний княжий час
Із автором про "Ігореві стязі",
Який не має навіть назви в нас.

I від надхнежанного смутного слова
Зітханням затамовуєм красу:
Що все німує й дошка мармурова
Над тим, чому вже не поможе сум.

II.

I знає Бог і Ви біду зловісну!
Узнайте, що руїнницька рука
Тепер украла в Батьківщини пісню,
Яка звіків не часто виника...

В поета знов, немов рибину з ставу,
Вони украли ім"я і снагу.
А в Батьківщини-артистичну славу,
Народам від предвіку дорогу...

Без котрої, неначе в домовинах
вони лежать, а з ними і жалі...
або немов самотняя людина
живе без молодости на землі!

В нащадків "русичів" нові злодії
украли молодість і блиск вінця,
а душу і надхнення й вільні мрії -
у беззахистного кругом співця...

Вони украли в його творчий спокій
за долю тих пісень, що його є,
і тих, що він держить в душі глибокій
і світові надхненням не дає:

Бо в душу горе за прокляття важче
вони вселили, мов прокляту різь
про те, що наше отворене найкраще
доконче пропаде від зради скрізь.

III.

І знайте, Прінце, бо Господь це знає,
Собі я не морочу голови...
що ненажерлива злодійська зброя
в громаді має гонор гуртовий:

і швидше тут впадуть на землю хмари
і авторасуспільний вб"є бойкот,
ніж справедливої діждеться кари
роззявлений на все злодійський рот

Нехай же пролуна співцева драма
святої скарги на весь Божий світ -
і, мов прокляття старовинне в храмах,
нехай сподіваний зав"яже плід:

Нехай і крик сови і співи півня
й церковних служб гармонія св"ята
і стогони в стаханівських катівнях
і на горищі нявкання кота...

І зимова осіння непогода
І свисти поїздів згадають їм,
що вкрали у поета і в народа
найкращий голос підступом своїм!

А обрії природи та ідеї
нехай підкреслять їм підлоту дій,
якими вкрали в нації своєї
наймальовничішу картину мрій.

А кождий зір чужий в міській стихії
нехай в гарячку вкине на момент:
щоб думали, що той же, що злодіїв
шукає, дивиться на їх агент!..

А вже, коли вони у рідних домах
тихенько схиляться до ласок їх,
а в тих мовчанням проговорить втома
замість бажання обопільних втіх. -

то щоб у жилах кров їм стала рогом
від думки, що вже й рідні їм хати
вину супроти Духа Пресвятого
осуджують, мов свідки та кати!

І щоб кістки їх прийняли яруги,
де не росте трава ні бідний мох,
аби я міг сказати повний туги:
нехай, мій Прінце, буде з Вами Бог!...

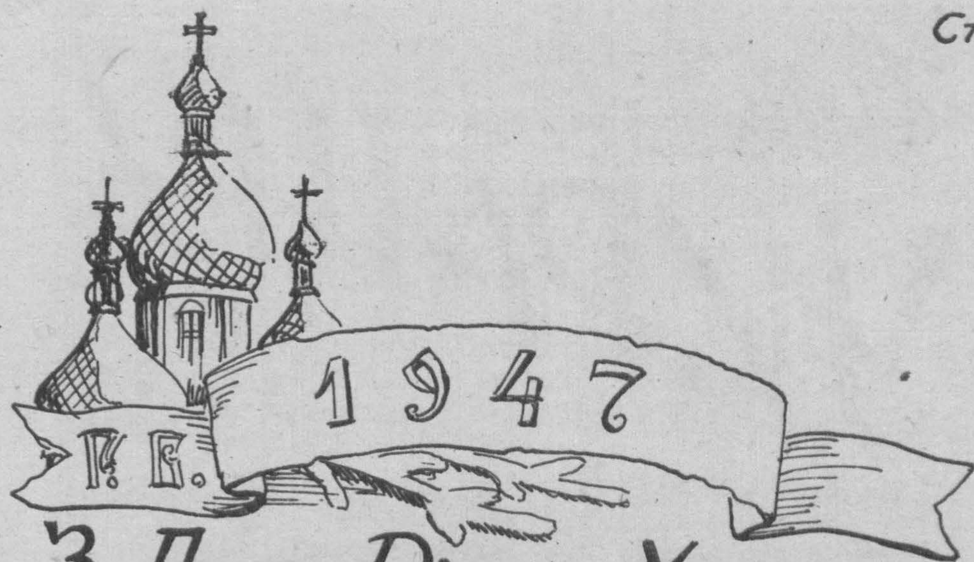

З Днем Різдва Христового
і наступаючим
Новим Роком
усіх Вп.п.п. Читачів
„Українського Літопису,"
в тому Побратимів Гетьманців-
Державників особливо, й
чесних противників зокрема
вітає, щастя, здоровля,
радости й сил бажає

Редакція.

УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТОПИС

За Україну

ЯКЕ ЗНАЧІННЯ МАЄ ПОЇЗДКА ГЕТЬМАНСЬКОГО СИНА ДАНИЛА ПО УКРАЇНСЬКИХ КОЛЬОНІЯХ ЗА ОКЕАНОМ.x/

Заморських країв ще ніколи не відвідував ніякий член Гетьманської Родини Скоропадських. Перший раз зробив це Син Гетьмана Павла, Данило Скоропадський. На припоручення Свого Батька відвідав Він українські громади й кольонії в Злучених Державах Північної Америки й Канади. Офіційний обїзд Гетьманича Данила тревав від II.вересня 1937 р.,коли Він висів з корабля в Ню-Йорку, аж до дня IO.січня 1938 р. То значить 4 місяці.

В часі поїздки Гетьманського Сина і в звязку з Його поїздкою бачили Українці такі прояви, що їх передтим в українськім житті ніколи не було. Які ж це були ті незвичайні прояви?

I/ Гетьманського Сина Данила вітали торжественно й спільно Українці ріжних віроісповідань, ріжних поглядів і ріжних політичних партій та організацій. Вони спільно уряджували прилюдні прийняття, пири, концерти й академії в честь свого Гостя.

2/ На ті спільні торжественні прийняття, уряджувані Українцями, приходили вітати Гетьманського Сина дуже визначні чужинці, майори великих міст в Америці и Канаді, представчики війська та чужих могутніх організацій. Такої почести не зазнали Українці на чужині від найвизначніших чужих людей ще ніколи перед тим, аж у звязку з приїздом Гетьманського Сина.

3/ Оба ті прояви не були припадкові ні виімкові, бо так було в багатьох містах й околицях, куди тільки переїздив Гетьманський Син. Так було на просторах двох великих держав,а саме в Злучених Державах Північної Америки и в Канаді.

4/ Тріюмфальна подорож Гетьманського Сина Данила по Америці й Канаді, пошанованого своїми й чужими, викликала в Старім Краю прояви щирої радости, що видно було зі статей у старокраєвих газетах, що містили опис подорожі Гетьманського Сина та ріжні фотографії з того приводу. Були це,мабуть,одинокі радісні хвилі українського народу в Старім Краю в Його дуже тяжкім положенні.

Ті чотири прояви всі Українці й Українки самі на свої очі бачили або могли бачити, самі переживали або могли переживати.

А тепер скажемо кілька слів про те, чого на перший погляд не видно було з тої поїздки Гетьманського Сина по Америці

x/"передрук - "За Україну"

В. П. Гетьманич між членами 6-го Коша 1-го Округу С. Г. Д. в Судбурах, Онт. (Канада).

В. П. Гетьманич між членами С. Г. Д. в Дервент, Альберта (Канада).

й Канаді, але що буде все більше видно в будуччині й в чому полягає властиве значіння тої поїздки.

I. Український нарід мав свою колись власну Державу й була та Держава найбільша в Европі. Було це тоді, коли українським народом правив один Княжий Рід, то значить, коли наш нарід признавав монархічний спосіб правління. Стратив український нарід ту свою Державу з власної вини. Остання Українська Держава скінчилася, коли наші бояри, за намовою чужинців, отруїли останнього галицько-волинського князя Юрія II, дня 6 квітня 1340 року. Це 10-літ тривало конання тої останньої Княжої Держави – і ми, як нарід, надовго перестали бути державаним народом.

II. Новий відблиск Української Державности засіяв над нашим народом тоді, коли він признав над собою провід Гетьмана Богдана. Не повстала тоді вже така велика Українська Держава, як за княжих часів, бо за для кривні своїх і чужих гетьманський рід Богдана не вспів вкорінитися при владі в Україні. Серед загальної руїни почали вкривати ріжні виборні гетьмани, аж поки ті вибори не довели до цілковитого ослаблення другої Української Держави. Загорнула її Москва, що була сильніша від України тому, бо в ній влада не була виборна, а переходила з батька на сина.

III. Третій раз відновив правдиву Українську Державу Батько Гетьманича Данила, в Бозі спочилий Гетьман Павло, дня 29 квітня 1918 року. Цей Гетьман України в скорім часі загосподарив її, почав організувати українське військо, оснував Українську Академію Наук і два українські університети – в Києві й Камянці, одинокі університети, що їх український нарід мав колинебудь за ввесь час своєї історії. Чужа злоба и провокація, своя глупота й бунтація розвалили ту третю поважну Українську Державність за Гетьмана Павла й пхнули українську націю у страшну пропасть упадку, знесилення, розбиття, зубожіння й знущання.

IУ. Радісний промінь зєдинення Українців, консолідації їх заяснів над українським народом аж в часі поїздки Гетьманського Сина Данила, що її Він відбув, як правний Наслідник Гетьмана України, на припоручення Свого Батька, Гетьмана Павла. Разом з пошаною, що її наш нарід виявив свому природньому голові Гетьманові всієї України в особі Сина Його и правного Престолонаслідника, вступило в той нарід почуття єдности и зустріла той нарід пошана від чужих.

У. Це показує ясно, що український нарід належить до тих народів, які можуть мати внутрішню злуку, силу й самопошану тільки тоді, коли признають одну невибрану, а постійну Голову. Це те наймiцнiйше й найтугiше, що дає нам, як народові, традиція наша, то значить досвід багатьох поколінь і всієї історії України.

УI. Внутрішній душевний звязок і зовнішнє признання постійної української Династії, себто правлячого роду України, має значіння привернення українській нації звязку з державною минувшістю. Віднова того звязку значить, що будемо жити, як нації

УII. Віднова державного звязку з найліпшою традицією наших батьків дає нам знову державний розум як нації, привертає нам знову давнє достоїнство наше, дає нам внутрішню консолідацію, дає нам чистоту думки й публичну мораль, дає нам можливість відбудови внутрішньої и зовнішньої справедливости для всієї Української нації и кожного члена її.

Признання одної правоправної Гетьманської Династії має загально-національне значіння для всіх кляс, всіх станів, всіх віроісповідань і всіх напрямків між Українцями. Гетьман всієї України не перешкоджує ніяким організаціям українських людей, від найправіших до найлівіших, що признають конечність незалежної самостійної Української Держави з природньою й постійною Головою в цілі скріплення тої Держави й здобуття для неї незалежної їй чести, культури й гаразду.

Хто призадумається над безвиглядним хаосом між Українцями поки вони не признають одної постійної Голови й хто бачить радість та самопошану їх з хвилею признання постійної Голови, той вступає назавсіди до української гетьманської організації стає її добрим членом і членство своє переказує дітям своїм як найцінніший публичний спадок для добра, для чести й величі України.

"...Чи можлива єдність і внутрішня дисципліна всякої провідної верстви /навіть найбільше"демократичної",навіть такої, що себе за найправдивіщих репрезентантів "народу" вважає/,коли в цій верстві не виховано ПРИКЛАДОМ відповідної організації поняття чести, яке здержує поодиноких членів цієї верстви від нечесних,тоб-то для інших шкідливих ,вчинків навіть тоді,коли ті вчинки були для одиниці дуже корисні?.

Чи можуть організувати інших і вимагати для себе од інших поваги і послуху ці,що самі ніколи нікого не поважали і не слухали,що не бачили навіть таких людей,які когось поважають та слухають,і що оцім придбаним послухом не навчились ЗДЕРЖУВАТИ свого власного імперіялізму і своєї віри в абсолютну правдивість та непомильність своїх особистих хотінь і своїх особистих вчинків?

Чи можуть вимагати од інших ВІРНОСТИ для себе і для своїх ідей ці,що самі весь час зраджують:що не вміють обмежити свого кожночасного бажання влади і поширення себе /прикритого кожночасно все новими "віхами"якогось нового містицизму/вірностю вже раз встановленій владі і вірностю вже раз прийнятим догмам та ідеям?

В.Липинський."Листи до Братів-Хліборобів"

Крути — Термопілі

Крути називають українськими Термопілями. Подібно бо, як Термопілі були брамою до Пельопонезу, так Крути були брамою, крізь яку йшла в Україну воєнна небезпека з Московії. Через цю браму в свій час пробився на Київ князь суздальський, Андрій Боголюбський, добивався до неї московський полководець, князь Ромодановський, якого до неї не допустив під Конотопом Гетьман І. Виговський, в р.1918 ішов через цю браму на Київ большевицький "главковерх" Мурав"йов.

Крути, як Термопілі, боронили проти многократ-переважного ворога, 300 одважних, готових життя своє віддати за Батьківщину та її честь і волю.

Полягли ці одважні під Крутами, як колись інші одважні - під Термопілями, і слава героїв крутянських в потомних поколіннях українських житиме вічно, як донині живе давніша слава героїв термопільських, що стали вічним прикладом для всіх країв і народів.

Такі рефлексії- позитиви викликає згадка про українські Термопілі-Крути.

Та ці ж самі рефлексії-позитиви викликають інші рефлексії -неґативи, про які так само не вільно забувати, як про перші вказано пам"ятати.

Ці "неґативи" виразно повстають знову ж таки з порівнань. Триста термопільців -спартанців - це були досвідчені, на майданах учбових старанно вишколені , в щоденній муштрі заправлені, в походах та боях досвідчені й випробувані вояки.

- Триста крутянців-українців - це була зелена цивільна молодь, що не знала перед тим жадного вояцького вишколу, не вміла обходитися зі зброєю і ніколи перед тим не бачила ворога.

На чолі термопільців стояв відповідальний за оборону батьківщини цар, Леонід, досвідчений вояк і полководець, а на чолі крутянців стояв одсталий од тогочасного воєнного мистецтва одставний полковник, Сварика, що з вояцького мав на собі лише мундур та молоде серце в старечих грудях. Пішов старий полковник-доброволець, бо не знайшлося ...молодого сотника.

Стародавня Спарта була клясичною країною військовости, в якій найбільшою чеснотою вояка була його повсякчасна готовість віддати за батьківщину власне життя, Україна ж в добу Укр. Центр. Ради була країною , в якій владно панували модні в тому часі гасла "перекувати мечі на рала".

В часи термопільського бойового чину знайшовся по спартанській стороні зрадник, Ефіяльт, що незнаною ворогам гірською стежкою провів персів на тили спартанського війська, і воно впало жертвою чужої зради.

І, хоч не було серед крутянців "ефіяльта", що зрадив безпосередньо, то ролю зрадників одіграли ті з тогочасних політиків українських, які вмовляли українському народові відразу да рідної військовости в часі відповідальному не підготовили тієї збройної сили, яка повинна була боронити волю і честь Батьківщини Коли невмируща слава належить тим, що впали, але не зрадили, належить молодим крутянським героям, то кров і ганьба поразки і неслави спадає на голови тих, хто заздалегідь не подбав про створення української збройної сили, більш того, всіма силами творенню того війська противився!

Ів. Марченко.

Україна, як чинник Европейськоі політики.

Родючий грунт й великі природні багацтва території сучасноі Украіни з давніх давен сприяли розвиткові тут хліборобства й культурних форм господарства. Вони притягали до себе осілу, хазяіновиту людність, що прагнула до організаціі сталих форм життя під захистом власноі держави. З другого боку особливості географічного положення цієі території, розміщеноі на шляхах з півночі на південь Европи й в західньоі Европи до середньоі Азіі, сприяли розвитку торговельних, культурних і політичних взаємовідносин з іншими землями.

Тому то, коли в 9 - 10 століттях на украінських землях організовалося київське князівство, то воно, за порівнюючи дуже короткий час, розвинулось у міцну культурну державу, що відіграла значну ролю в політичному житті Европи, поширюючи сферу свого державного впливу на всю Східню Европу й виступаючи активно також на Балканському півострові й у центральній Европі.

Пізніше, ослаблена внутрішніми незгодами, київська держава впала в 13 столітті, не витримавши навали татарських орд зі сходу. В боротьбі з Угорщиною, Литвою й Польщею не встояло в 14 віці й західньо-украінське Галицько-Волинське князівство. Втративши власну державність, загубивши до того й свою провідну верству й тим самим переставши бути організованою нацією, украінський народ довгий час після того не міг відіграти політичноі ролі в міжнародніх взаємовідносинах.

Але згодом украінський народ почав знову консолідувати своі сили. В церковних брацтвах, біля ріжних культурно-освітніх осередків гуртувались освічені шари украінськоі людности, закладаючи духовні підстави об"єднання й організаціі всього украінського народу. В далеких Дніпровських степах почала гуртуватись і міцніти украінська збройна сила - запорожське козацтво. Ця збройна сила, хоч вона й не мала державного оформлення, дуже скоро почала відігравати значну й що далі, то більшу ролю в розвитку політичних подій на сході Европи. Козацькі морські походи до берегів Криму й Туреччини, героічні повстання проти Польськоі держави, участь козаків у польських походах на Москву, мали значний вплив на розвиток історичних подій.

В основному запорожське козацтво виступало в оборону всього украінського народу від економічного й національного пригнічення його з боку польськоі шляхти і від руінницьких нападів татарськоі орди. Провадячи цю боротьбу з великим завзяттям і жертвенністю, козацтво розхитувало державно політичну міць Польщі й Криму. Нарешті, могутнє, очолюване козаччиною повстання украінського народу в 1648 році під проводом Богдана Хмельницького привело до значного ослаблення Польщі й мало своім наслідком створення украінськоі гетьманськоі держави. Ця держава цілком незалежною була дуже недовгий час, але відразу

вона стала активним чинником у міжнародньому житті на Сході Европи. Гетьман Хмельницький складав угоди й провадив спільні акції з Кримом, Туреччиною, Семигородом, Польщею, Москвою, з далекою Швецією, всіма способами намагаючись забезпечити здоровий розвиток молодої української держави й шукаючи допомоги в боротьбі проти Польщі, а потім Москви, що намагалися знову накласти свою руку на Україну.

Після Хмельницького Україна знову втратила свою суверенність, підпавши під московську зверхність, але ще більш сотні років оберігала вона свою політично-державну окремішність. В той час перед усіма народами сходу Европи, що далі то виразніше, поставала небезпека нестримної й необмеженої московської аґресії, першою жертвою якої була Україна, й яка намагалася охопити все ширші та ширші простори й поглинути нові й нові народи. Тим то життя Сходу Европи в ті часи характеризувалося головним чином боротьбою проти московської експансії, і в цій боротьбі Україна відогравала визначну аванґардну ролю. Польща, Туреччина, Швеція відчували ту небезпеку, що несла й для них московська аґресія, й у ріжні часи допомагали Україні, виступаючи проти Москви разом з гетьманом Виговським, Дорошенком, Мазепою. Польща й Туреччина не в достатній мірі усвідомлювали, оскільки підсилення Московщини є загрозливим і для них самих, і їхня підтримка України не мала належної рішучости. З другого боку, тодішні провідники українського народу виступали не одностайно й не досить витримано – отже, в кривавих змаганнях Україна не змогла вбояти проти Москви й була подолана. Гетьман Самойлович став уже на інший шлях, сподіваючись краще обстояти інтереси України, цілком підпорядковуючись політиці московського уряду, але й на цьому шляху він не зазнав успіху.

Пізніше, в рішучій боротьбі на життя чи смерть між Московщиною й Швецією, шведський король Карл XII вірно оцінив ролю й значення України й повів свою кампанію проти Москви спіраючись, головним чином, на спілку з гетьманом України, Мазепою. Зрадливість воєнного щастя була фатальною для України, як була фатальною й для Швеції. Поразка шведсько-українських військ під Полтавою назавжди підірвала могутність Швеції, а для України знаменувала цілковитий крах її змагань за свою державно-політичну незалежність.

Після Полтави Україна деякий час ще зберігала зовнішні форми своєї державної окремішности, але її керівники вже не наважувались провадити якусь самостійну політичну акцію, підпорядковуючись цілком політиці Москви. До того ж, провідна верства українського народу не встояла проти розкладницьких заходів Москви, підлягла московському впливу, одійшла від свого народу й цілком перейшла на службу московським державним інтересам. Тому то, коли були остаточно знищені зовнішні форми української гетьманської державности, то український народ, як окремий державно-політичний чинник, надовго зійшов з міжнародньої арени, ставши тільки неоформленою й неорганізованою етнографічною масою.

Поглинувши Україну, Россія просувалась далі на південь, провадячи важкі війни з Туреччиною, в яких, поруч з москалями, виступали й українські козаки, і Україна перебувала в сфері військових операцій, але вона вже не виступала, як окрема одиниця, її осібного голосу не було чути. Прямуючи далі на захід, Росія шматувала Польщу, захоплюючи й західні українські землі – і при цьому Україна лишалась цілком інертною.

Україна лишилась пасивною і підчас першого великого змагання Західньої Европи з московським колосом - при поході Наполеона на Москву. Готуючись до цієї трудної кампанії, Наполеон мобілізував усі сили й урахував усі шанси. Він зважив на визвольні прагнення польського народу й включив їх у систему мобілізації антимосковських сил. Не міг він не знати й історії боротьби України проти Москви. Але він бачив, що український народ у той час був цілком дезорганізований, позбавлений політичного проводу й тому не мав реальної цінности, не був здатний на проведення будь-якої самостійної акції. Історики кажуть, що в Москві Наполеон звернув увагу на першу ластівку українського національного відродження, на "Енеїду" Котляревського. Як далекозорий політик, він відчув у цьому можливість зародження майбутнього руху й занотував це для себе, взявши "Енеїду" з собою до Франції.

Завжди треба пам"ятати, що міжнародні політичні кола рахуються тільки з уже зформованими державами, або з тими громадськими визвольними рухами, що виразно ставлять перед собою державно-політичні цілі. В 19 столітті українське національне відродження набирало все ширшого й ширшого розмаху, але довгий час воно виявлялося тільки в формі культурно-освітнього руху, не підносячись до виставлення вимог державного оформлення українського народу. Тим то воно не притягало до себе уваги світової громадськости і не відогравало ролі в европейській міжнародній політиці. Боротьба проти російського імперіялізму, проти його експансії на захід і на південний захід привела до російсько-англофранцузької війни 1855-56 р.р., виявлялася в польських повстаннях 1830-31 й 1863 років, що захоплювали й українські землі - але ці події не знаходили ані найменшого відгуку в українському громадсько-політичному житті і ні в якій мірі не були з ним пов"язані.

Але, коли в кінці 19-го й на початку 20-го століття український культурно-національний рух почав активізуватися, виразно набираючи характеру політично-визвольного руху, коли почала ширитись і кріпнути ідея створення власної української державности, то це зразу ж найшло відгомін і зацікавленість /хай на початку й не дуже значну/ в політичному міжнародньому світі. Ті країни, що весь час відчували загрозу російської експансії, зразу ж зрозуміли, що створення незалежної української держави дуже ослабило б потужність Москви й сприяло б оздоровленню життя европейської сім"ї народів. В цьому саме світлі треба розглядати те, що ще на початку 20 століття Австро-Угорщина поставилась досить прихильно до розвитку українського національно-визвольного руху в Галичині.

Тим то, коли після краху російської царської імперії в 1917 році Україна стала /хоч спочатку й не дуже рішуче/ на шлях створення своєї незалежної держави, то европейські держави поставились до цього цілком поважно. Вони готові були вітати молоду Україну, як здоровий державний організм, що консолідувався на руїнах, як здавалось цілком спорохнявілої Росії. Вже восени 1917 року представники Франції й Англії провадили переговори з урядом Центральної Ради, вітаючи організацію української держави, та обіцяючи їй моральну й матеріяльну підтримку. Після большовицької революції в кінці 1917 року, після повного розвалу російської фронтової армії, Німеччина й Австро-Угорщина уклали військовий союз з молодою українською державою, даючи їй військову допомогу для боротьби проти большовицької

Москви, що вирушила для нового завоювання України. В 1918 році, коли нова Українська Держава під проводом Гетьмана Павла досяг- ла максимального ступня своєї державної консолідації, вона,хоч і позбавлена власної збройної сили, в короткі місяці свого іс- нування відогравала помітну ролю в міжнародньому житті, уміло провадячи під керівництвом Д. Дорошенка активну зовнішню полі- тику й ступнево зміцнюючи своє становище.

В вирі бурхливих подій по закінченні першої світової вій- ни українська гетьманська держава впала в кінці 1918 року.Піс- ля того уряд Української Народньої Республіки не зміг органі- зувати відпорну силу українського народу, Україна не встояла проти навали московських військ і була подолана . Але той факт, що Україна, хоч і не довгий час з успіхом провадила самостій- не державне життя, мав величезне значення для української на- ціональної визвольної справи. Таких фактів історія не забуває. Проблема української державности виразно включилась у число реальних актуальних проблем світової політики і мала надалі завжди заявляти про себе при всяких міжнародніх колізіях. Ук- раїнський народ виявив потужне стремління до власної держав- ности, показав, що він має досить інтелектуальних сил для сфор- мування державного апарату, що він уже дозрів до створення сво- єї держави. Це мало величезне історичне значення й знаменува- ло важливий крок уперед у справі здійснення національно-дер- жавних прагнень українського народу.

В часи існування незалежної Української Держави вона ма- ла дипломатичні відносини й підтримувала тісний контакт у пер- шу чергу з центрально-европейськими державами. Але і західньо- европейські держави не могли не зацікавитись і не приділити належної уваги виникненню в Европі нового державного організ- му з майже півстамільоновим населенням, з високим економічним потенціалом, що міг посісти поважне місце в сім"ї европейсь- ких держав. Варто згадати, як невдовзі після першої світової війни українська проблема дебатувалась у англійській політич- ній літературі. Англійські політики відзначали той факт, що саме Німеччина перша подала руку помочі українському народові в його боротьбі за своє самовизначення,й вбачали в цьому знач- ний промах англійської дипломатії.Вони казали, що Німеччина надовго лишиться в пам"яті українського народу, як його визво- лителька, що українці й надалі матимуть до Німеччини дружнє ставлення, а це значить,що Англія втратила великий шанс,упус- тивши нагоду придбати в Европі нового цінного спільника.Треба сказати, що ці думки англійських політиків не втратили своєї цікавости й актуальности й у тій ситуації, в якій український народ перебуває зараз.

Як показав дальший хід подій, міркування далекозорих анг- лійських політиків були цілком слушними. Дійсно, коли розгорну- лась друга світова війна, й Україна стала одним з найважливіших театрів військових дій, то всі українці радісно витали німець- кі війська, і бачучи в них своїх визволителів, готові були їм допомагати. Одною з найголовніших помилок Гітлера була та,що він не врахував і належно не оцінив цього настрою українського громадянства. Замість того, щоб піти на зустріч сподіванкам ук- раїнського народу й активно допомогти творенню української дер- жави, Гітлер, у своєму божевільному захопленню ідеями здобуття життьових просторів для німецького народу,повів на Україні чис- то кольоніяльну політику й тим дуже скоро настроїв проти себе увесь український народ.

Замість того, щоб придбати цінного спільника, Гітлер створив собі на Україні нового ворога, що своїм прихованим спротивом і активними повстанськими діями в значній мірі спричинився остаточно поразці Німеччини.

Друга світова війна закінчилась. Німеччина капітулювала. Україна знову придушена важким чоботом більшовицької Москви. Але політичні обрії ще аж ніяк не прояснілим – і зараз вони затягнуті грозовими хмарами. Ніхто не наважиться з упевненістю казати, що стоїть перед людскістю в найблищому майбутньому. В світовій пресі тепер про Україну говориться мало – кожному цілком зрозуміло, чому в сучасних обставинах незручно одверто обговорювати українську проблему. І нам незручно докладно аналізувати сучасний стан української проблеми в міжнародньому аспекті. Але, коли ми чуємо заяви керівних діячів демократичних держав про те, що вони обстоюють права кожного народу самому визначати свою долю, то ми маємо підстави вірити, що прицьому мислиться й про наш страдницький нарід.

Загрози безмежної брутальної експансії Москви, прагнення її до всесвітнього панування виразніше, ніж коли б то не було, виступає зараз перед очима всього людства. Відповідні органи роблять з цього належні висновки. Отже, це ніяк не буде занадто смішливим, якщо ми скажемо, що проблеми української державности і зараз є однією з найактуальніших проблем европейської й навіть загально світової політики.

"Ми хочемо аристократії, але здорової, міцної, до творчости здатної, а не штучного консервування аристократії здегенерованої і безсилої. Ми думаємо, що таку нову аристократію витворить в своїх класових організаціях кожний український клас на підставі власної класової традиції і власної класової селекції. НАЙКРАЩІ МІЖ ХЛІБОРОБАМИ, НАЙКРАЩІ МІЖ ВІЙСЬКОВИМИ, НАЙКРАЩІ МІЖ РОБІТНИКАМИ, НАЙКРАЩІ МІЖ ІНТЕЛІГЕНТАМИ, НАЙКРАЩІ МІЖ ПРОМИСЛОВЦЯМИ і т.д. – ось нова українська аристократія".

В. Липинський. "Листи до Братів-Хліборобів"

Мгр. О. Огневич.

На Сході – МИ!

На Сході – Ми! Такий наголовок дав один український письменник своїй повісті. І цей наголовок висловлює те, що не зовсім усвідомлене почуття, що на сході Европи ми, – українці – мусимо бути і будемо формуючим елементом історії.

Ми тут в тому щасливому положенні, що можемо нашу тезу про українське провідництво на Сході доказувати словами людини не приналежної до української нації, а тим самим можемо уникнути закиду, що вихвалюємо самих себе, чи як то говориться полатині, що говоримо " pro domo sua".

Людина, про яку тут мова, – це молодий німецький xxxx історик, др. Ганнс Фрюхтль, який згинув на східньому фронті, в Білорусі восені 1941 р. Між німцями це був дійсно "білий крук", що на тлі німецької брутальної політики екстермінації українців відбиває особливо яскраво. Був він ідеалістом, яких мало нині. Співробітник німецького журналу "Вайссе Блеттер", видаваного графом Ф. Ґуттенберґом в Бад Нейштадт /Саале/, (був це імовірно німецький монархістичний журнал, і тому його скоро зліквідувала гітлерівська влада/, др. Фрюхтль містив там цікаві розвідки про Україну, що були витягом з його замірeної більшої праці про Україну, яка мала увидатнити в правдивому світлі цю провідну ролю України в історії Сходу Европи. Свої погляди на цю тему він виложив в одному листі, який у відписах кружив посеред українських кругів і який Гестапо відбирало та нищило.

Будемо говорити словами листа: "На мою думку українське питання є центральним питанням европейського Сходу взагалі. Без розв"язки українського питання неможливий є розвиток і впор"ядкована розв"язка східньо-европейського питання. А розв"язка українсько-европейського питання є заразом дійсним загально-европейським постулятом. (Nach meinem Dafürhalten ist die ukrainische Frage die zentrale Frage Osteuropas überhaupt Ohne ihre Lösung ist die Entfaltung und die ordnende Lösung der der gesamten Osteuropäischen Problematik undenkbar. Die Lösung der ukrainisch-osteuropäischen Probleme ist aber zugleich ein wirkliches, gesamt-europäischen Postulat).

На думку др. Фрюхтля, Европа існує, як єдність духової спільноти, зродженої з синтези германської і романської раси, спільної історичної ролі Заходу, вихованого на античній, християнській і гуманістичній культурах. Захід вже сповнив свою історичну місію. Кожний західньо-европейський нарід раз

в історії здійснював уже провідництво над цим світом: греки, римляни, португальці, еспанці, голяндці, англійці, французи, німці, шведи і т.д., всі вони мали вже свої імперії, свої часи зросту, піднесення й могутности, а нині вони змучені і виснажені. Захід уже не може відродитися, але може ще відмолодіти в участі над будовою нової загально-европейської синтези, синтези европейського Заходу з европейським Сходом, зо слов"янським світом, який ще повний життєвих сил і підносить своє право на провідництво. Але в цьому европейському Сході Росія не може на довшу мету грати інтенсивної експансії, бо вона в грунті річи не-европейська, але азіятсько-татарська потуга. І др. Фрюхтль пише:

"Україна, а не московська чи петерзбурська Росія, є духовою батьківщиною східньо-слов"янського світу. Часто наводжений факт історичного зв"язку України з Москвою не полягає на жадній суттевій подібности; цей зв"язок був політичною конечністю для Москви і він був вдержуваний силою. Нема жадної київо-московської спільноти, бо москалі це азійська раса,хоч і на західньо підмальована царем Петром Великим. Москаль є душевно цілком інакше розположений як Українець, і спротив проти русифікації є заразом спротивом проти азіятизації.Найглибша різниця лежить в природі краю і душі народу. Не трудно доказати, що між московськими мистцями мало хто знайдеться, що не мавби української крови в своїх жилах. Україна потребує трохи спокою і устабілізованости, щоби видати таких поетів, як: Тарас Шевченко,чи як Леся Українка. Хто хоч трохи знає москво-російську літературу, той знає що вона завдячує українцям в особах Гоголя і Короленка, той знає теж, що духова колиска Пушкіна, Айвазовського і Маковського стояла не під понурим небом північної Московії, але в старо-козацькім світі, під гарячим сонцем полудня, де фантазія і змисли вільно буяють."

І дальше: Українці,це є одинокий народ між індоевропейськими народами,що задержав свій первісний осідок поселення і перший на Сході створив культурну державу в Европі.Вони довгими століттями вели кріваву боротьбу, щоб вдержати свій край і свій національний характер перед монгольською навалою. І вони ще нині,по першій світовій війні, у "чотирокутнику - смерти" в героїчній і жертвенній боротьбі помагали Европі врятуватися перед заливом азіятського большевизму.

Так звана "російська культура" має незвичайно багато завдячувати українській культурі. Колиска східньо-европейської культури лежала не над Волгою,не в Москві ані в Петербурзі, але над Дніпром, у Києві".

Отже завданням України є: бути промотором синтези европейського Заходу і Сходу.

Але,крім цього завдання,Україна може сповнити ще другу місію, неменш синтетизуючу. А саме: відновити гармонію між людиною і природою. Нестримний технічний поступ і збереження органічно виросслого життя на дальшу мету себе взаємно виключають. Тільки там можна спробувати витворити синтезу тих двох елементів,-де,як в Україні,і,евентуально,ще на Балкані існує до нині народній-людовий елемент не зіпсований міським життям і цивілізацією. Др. Фрюхтль думає, що Україна є просто предистинована до її синтетичного завдання. Українцеві є чужий дух понурого роздумування. Українець є релігійний до останніх глибин свого серця, але він ненавидить усе руйнуюче, розкладаюче, а любить вирівнання, синтезу, льогічну гармонію.

Чи є кращий доказ на це, як порівнання Гоголя з Достоєвським? Українець Гоголь в своїй галерії типів в "Мертвих душах" зіставив все так синтетично, що читач не блудить і разом з автором доходить до вирівнаного світопогляду. Натомість москаль Достоєвський розбиває душі своїх героїв на атоми і не збирає їх в якійсь більшій цілості. Достоєвський є геніяльним аналітиком, Гоголь геніяльним синтетиком. Можна теж про образ українця Рєпіна "Запорожці пишуть лист до султана" сказати, що там синтетичний дар мистця виразно пробивається на верх. Взагалі можнаб зробити цілу розправу на тему, як московський дух проявляється в розкладі, а український в творчій синтезі. Історія доводить також, як Україна н.п. через створення славної Академії Петра Могили в Києві і через твори козацького філософа Гр. Сковороди створила щасливу синтезу вітальности і релігійности, змисловости і удуховлення. Варто цей перерваний культурний процес відновити і дальше вести.

Др. Фрюхтль ствердже дальше: В думанню та в історичному образі европейської публичної опінії мусить наступити зворот, що до питань Східньої Европи. Мусять там, нарешті, зрозуміти ріжницю між москалями-росіянами і іншими народами колишньої російської імперії. Хто цього не розуміє, не має взагалі права мішатися до цих річей. Цей факт досі назагал мало відомий, і европейська історіографія обертається ще надалі в старих рамках. І др. Фрюхтль носився з наміром написати нову історію України, в якій провідна роля України булаб належно висвітлена і увидатнена.

Про український рух мав др. Фрюхтль незвичайно цікаві думки: Україна мусить сама виборoти собі волю. В тому напрямі треба вперто і систематично працювати і не завдаватися занадто в теоретичні міркування. Думаю, що створення української військової організації вплинулоб концентруюче в цьому напрямі". Але поза тим, на його думку, - Українці мусять стреміти до того, щоби взяти провід над всіми не-московськими народами Сходу, як білоруси, грузини, туркмени і т.д. Він пише:"З цієї причини уважаю напрямок, що є під проводом б.п. Коновальця за невистарчальний. Північна Росія мусить бути втягнена до загально-европейського руху, але цим разом під українським проводом. Тут ми приходимо менш більш до провідних думок Гетьмана П. Скоропадського, якого особа, мимо всіх помилок і умовлених часом посунень, видається мені дороговказом".

Др. Фрюхтль бажав дожити часу, коли Україна стане вільною але немов пророцтвом близької смерти звучать слова його листу: "Думаю тут про тих німецьких приятелів України, яких кров пила українська земля". Незабаром східня земля, білоруська напилася і крови великого ідеаліста, др. Фрюхтля. Але, як заповіт звучать кінцеві слова його листа: "Не забуваймо, що Гердер, великий фільософ, сказав в 1769 році про Україну:"Україна буде другою Грецією. Гарне небо цього народу, його весела природа, його музикальність, його врожайна земля колись пробудяться. Її границя протягнеться ген аж до Чорного моря, а звідсіля почерез широкий світ..."

І я думаю, що до всіх цих слів д-ра Фрюхтля нема що богато додавати. Ми знаємо, що в добу княжої України ми вели провід на Сході. І, хоч як зараз наше положення трудне, то за хмарами ми бачимо сонце і бачимо, що провід Сходу знову переходить з рук московської Півночі до Українського Полудня. І тому без мегальоманії стверджуємо, як нашу мету і завдання, до якого виконання маємо підстави і віру в в свої сили, "на Сході-МИ!

Про українське КОЗАЦТВО.

З нагоди українського, національно-традиційного козацького свята – Покрови Божої Матери, що взяла під свій святий омофор українських козаків за їх Божії діла, за захист і оборону віри православної, нам хочеться трохи спинитися на українському козацтві.

Поняття "українське козацтво" є дуже складне, якщо його брати в історичному аспекті, коли воно мало різний зміст і ставило собі різні цілі, завдання.

Маємо загальне поняття "Українське козацтво" розчленувати й відрізнити козацтво часів зародження його, коли воно повстало, як степове, добичницьке, (ознаки) від козацтва, уже організованого в Запорозьку Січ, що мала державного організму: певну територію, владу й населення та що лишила по собі славуоборонця соціяльно покривджених та православної віри.

Знаємо українське козацтво, вірніше, покозачене селянство, що від 1648 р. валило Польщу, як метропольну державу.

Відтоді українське козацтво громадилось та діяло в двох різних територіяльних осередках: одні на Січі Запорозькій, другі на давно залюдненій та уже цивілізованій і освоєній території України. Відтоді знаємо козаків-січовиків і козаків городової України, що творили Гетьманську державу та становили([illegible]) в ній, осібний від інших, основний стан населення Гетьманщини, зобов"язаний військовою службою своїй державі.

Позаними знаємо ще козаків Слобожанської України. По скасуванні Гетьманщини й Січи Запорозької українське козацтво на Україні існує, як окрема верства цивільного населення, як "сословіє", т.є стан, лише як юридична категорія населення в чужій російській державі.

Революція 1917 р. касує козацький стан, нарівні з іншими. Та проте козацька традиція і тоді не завмирає та спричиняється до появи нового українського козацтва, зокрема вільного козацтва.

Оскільки слово "козак" є синонім незалежности й свободи, найшлися і такі, що вирішили облудно використати принадну силу терміну "козак" і причепили до нього етикетку "червоний".

Поминаючи ще кубанське козацтво, задунайське, бачимо, що поняття "українське козацтво" є багатозмістовне й різноманітне. Недарма висвітленню українського козацтва присвячено нашими істориками багато уваги, написано багато томів та з любов"ю розказано про патріотичну боротьбу його за наші національно державні ідеали.

Найбільше пощастило запорожському козацтву, яке порівнюючи, простудіовано найдокладніше.

Поминаючи період зародження українського козацтва, період організації Запоріжжя - гнізда лицарів хреста святого, період старої гетьманщини, коли українське козацтво становило самодовліючу українську збройну силу, хочеться кілька слів сказати про козаківперіоду, який Драгоманов назвав "пропащим часом", періоду цілковитої бездержавности України 1764-1917 рр., коли козацтво було перетворене на податне "сословіє" Російської Імперії, коли воно позбулося своїх прав і обов"язків та втратило колишній сенс свого призначення. Україна жила тільки спогадами про козацькі часи і козацьку славу. З цих спогадів та переказів виріс незабутній співець України - Шевченко, що відтворив нам образ козацтва. Та козацька слава промовляла до серця не тільки наших поетів та істориків, козацька традиція лишилася ще живою в гущі українського народу. Так, в часи російсько-французької війни 1812 року, коли Наполеон стояв під Москвою і Росія потребувала нових загонів війська, російський уряд вирішив використати військову традицію українського козацтва, військові знання й уміння боронитися, та доручив тодішньому малоросійському губернаторові, князеві Лобанову-Ростовському, пообіцяти українським козакам утворення осібно від росіського, українського війська, аби тільки в обороні Росії стали. Блискавкою облетіла ця вістка козацький край і козаки, кинувши рала і землю, взялися до зброї. Тільки Полтавська і Чернігівська губернії організували 15 козацьких полків, по 1200 шабель в кожному, виставили по числу козаків коней, випостачили збрую, зброю, амуніцію, провіянт. З великим піднесенням, з силою стихії, в мінімум часу були готові до бою перших 15 полків, зорганізованих на власний кошт і взірець. Тоді ще справді жива була козацька традиція, і одна тільки обіцянка російського уряду відразу перетворила козака-хлібороба на козака-лицаря. Подібний відгук українського козацтва, така саможертвенність, така несподівана реакція українського населення настрашили російський уряд і він тримав згадані козацькі полки в резерві аж до 1816 року, не допустивши їх до участи в війні.

І на цей раз російський уряд ошукав наших козаків, не дотримав своєї обіцянки і розпустив козацькі полки. Подібна ситуація сталася через 19 років, в період польського повстання 1831 р., коли уряд Миколи І обіцяв також створити козацьке військо на Україні, доручивши малоросійському губернаторові кн. Репніну, знаному зокрема, з приятелювання Шевченка з його дочкою, перепровадити в життя організацію того війська.

З силою соціяльного вибуху перейшла організація полків козацького війська. З великою радістю та надіями узявся український хлібороб - недавній козак до зброї.

Та не судилося й цього разу справдитися його надіям. Російський уряд лишився вірним своїй зрадницькій політиці і слова не дотримав.

Як не повчальні ці факти з погляду зрадницько-традиційної ~~політики~~ московськ. урядів та ще більш повчальними для нас українців є факти сили традиції українського козацтва, любови до військового діла, до оборони своїх прав власною озброєною рукою. Саме в цьому є велич і значіння козацької традиції.

При першій ліпшій нагоді український хлібороб відкладав на бік рало й косу, та патріотично, з силою стихії брався за зброю боронити свій святий край. Так сталося і 1855 р., коли російський уряд в часи Кримської кампанії, в цілях збіль-

льшення російського війська, вирішив покликати до армії добровольців.

Ледве дійшли ці вісті на Україну, як зараз же українські козаки зареагували посвоєму. Вісті ці було витлумачено, як новий заклик творити козацькі частини і, зокрема, на Київщині народжувались стихійно козацькі загони. Хлібороби масово лишали землю, озброювались і козачились. Багато з них кидали своїх поміщиків, відмовлялись виявляти їм послух і поспішали в загони. Російський уряд не чекав таких результатів на свій заклик вступати добровільцями до російського війська і був несподівано таким ходом подій заскочений. Жодні тлумачення й вияснення російськими урядовими чинниками того заклику не помагали. Покозачені хлібороби їм не вірили, виявляли спротив і продовжували організацію козацьких загонів. Подія ця відома в історії під назвою "Київська козаччина". Скінчилася вона жорстокими репресіями з боку російського уряду. Багато тих козаків помандрувало до Сибіру, багато пішло на шибеницю, а ще більше винищено в боях російського війська зі згаданими загонами. Так платила Росія за живущу силу козацької традиції.

Колишні козаки, а пізніші-тільки хлібороби, нізащо не розставалися зі своїм козацьким званням, високо шанували його, виповнювали своє життя почуттям гордощів за своє лицарське минуле та все вдавалися до своїх звичаїв і традицій і то не лише в своїх піснях та козацьких думах.

Відомо, як, напр. до самої революції 1917 р. хлібороби Суботова - кол. резиденції Богдана Хмельницького під Чигирином, боронили слави "старих козаків" і нізащо не віддавали дочок і не брали невісток з чужого села, бо там жили "кріпаки". Суботівці до 1917 р. зберегли "козачку", до неї сині пояси з жовтими смужками й "торочками", чорні кереї з широкими "бородицями" й вишиті чорною вовною або заполоччю білі полотняні сорочки. До 1914 р. в Суботів "старі козаки" не допускали поліційного стражника і правувалися самі собою. На випадок суперечок, суботівці не вдавалися ні до мирового, ні до іншого державного суду, бо це бувби сором для козаків. Першою й останньою судовою інстанцією для суботівців були "діди". "Дідом" був кожен, хто мав першого онука. „Суботівці" чи не єдині в усій передреволюційній Україні зберегли традицію Старої Гетьманщини в тім, що кожного року "на - Петра", на одному з численних островів у мало приступних і від людського ока скритих плавнях на річці Тясмині, суботівські "діди" збиралися на раду й на тій раді обирали Гетьмана й козацьку старшину,- Осавула, писаря, суддю, скарбника й полковників. Обирали й доручали їм знаки їхньої гідности -„козацькі клейноди". Про вибори знали тільки суботівські "діди" й зберегали їх від решти суботівців, а найбільше від російських чинників влади, в суворій таємниці. Такі вибори провадились рік-річно аж до 1918 р. коли вперше від століть суботівські "діди" відступили від традиції й не обирали гетьмана, бо тоді гетьманував справжній Гетьман Павло.

Отож, тому що доба панування українського козацтва в минулому була виповнена вщерть національно-державницькою наснагою то відгомоном і спогадами тої наснаги живемо і досі в традиції та звичаях, милуємось і кохаємося з романтики часів розвою козацької слави. Саме тут і криється сила традиції українського козацтва.

Коли в революцію 1917 р. було скасовано козацький стан, як

"сословіє", сила традиції українського козацтва порвала офіційні закони, відкинула термін "громадянина" й "гражданіна" й утвердила у дійсному житті знову назву к о з а к!

Тоді, коли урядові війська мітінгували й лузали насіння, а на Україні почав верховодити хаос, українські селяни знову взялися до зброї й стихійно, незалежно від урядових заходів, почали творити організації вільного козацтва, що з власної ініціятиви, як охоронці права, порядку й твердої влади, перейняли на себе оборону своєї батьківщини. Голос рідної землі й чистої, святої козацької крові, а не ерфуртських програм та інтернаціоналів, покликав колишніх козаків від ріллі до зброї: В цьому чині знову знайшла своє втілення традиція українського козацтва боронитися власною рукою, в першу чергу на Київщині, в повітах, де жив і народився найкращий співець козацтва - Шевченко.

Про закінчення вільного козацтва ще багато розкажуть нам дослідники та об"єктивні історики. Вони дадуть нам можність збагнути сенс існування тодішнього вільного козацтва, що виступило в обороні українського правопорядку проти розгузданої отаманщини й анархії. Се воно, вільне козацтво /вільне тому, що вільно, без загаду влади, творилося стихійно, за покликом власного розуму й серця, власної творчої ініціятиви/, що стояло безпосередньо біля своїх виробничих хліборобських варстатів, виступило, як справді, свідомий себе оборонець української цивілізації і українських національно-державницьких прагнень правопорядку.

Се було козацтво, що перемінило плуг на меч, з метою боронити інтереси плуга, а значить території, по якій ходив плуг, а значить-рідної землі, святої Батьківщини, у відміну, "червоного козацтва" і близького йому з космополітичним, інтернаціональним змістом.

В чому була сила українського козацтва в добу старої гетьманщини? В побудові тодішнього суспільства на такий лад, що найвпливовійший стан його - козацький - одночасово діяв в ролі продуцента, що розробляв ліси й цілину, опановував власну теріторію і збройно боронив її власним мечем.

Патріотизм тодішнього козака виростав з теріторії /теріторії - в розумінні самостійно-загосподареного комплексу землі/ з могилами наших предків і батьків, з рідною мовою, піснею звичаями, вірою, самобутнім духом і укладом - теріторії в розумінні матеріяльно-духової субстанції.

Вільне козацтво рекрутувалося з загосподарених селян, яким свідомість боронитися власним мечем була притаманною, тому вільне козацтво несло в собі ті творчі сили, які здібні були упорядкувати власне життя на власній землі. Мозок їхній не був отруєний жодними інтернаціональними бактеріями чужих нам концепцій, в яких кохалася українська здеклясована інтеліґенція. Вільне козацтво виступало, як продукуюча, свідома своїх завдань, кляса. В клясовості, а не в здеклясованості полягає творчість, ясна окресленість і цілеспрямованість.

Зразком хаотичности і неупорядкованости, відсутности стабільної думки в політиці була тоді українська здеклясована інтеліґенція. Кожен по одинці інтеліґент іcповідував якогось чужого бога, якусь абстрактну, позичену, не народжену з реальних умов українського ґрунту, ідею, і в цих ідеях наші інтеліґенти порізнилися. Тільки свідомість клясових інтересів, виробничих чи фахових, може міцно єднати людей. Тому, вільне

козацтво і мало свій історичний сенс, що воно повстало на тлі оборони інтересів найреальнійшої верстви українського населення - продуцентів хліборобів, що володіє на Україні найреальнійшим добром: землею й засобами оброблення її. Тому на Україні, в період святкування козацького свята - Покрови Божої Матери - 15 жовтня 1918 р. ще раз відродилася традиція українського козацтва з усією силою і на цей раз з велитенським розгоном державних маштабів.

Згаданого дня Універсалом Гетьмана Павла було відновлено козацький стан.

Сенс відновлення козацького стану проглядає з цих слів універсалу:

"Народе український! Тепер Ти будеш мати ту національну військову силу, на якій дійсно одіб'ється твоє національне обличчя. Твій хист і твій патріотичний вогонь любови до Рідного Краю, який 250 літ палав невгасно в серцях Твоїх славних прадідів, лицарські діла їх, широка слава, яка лунала й лунає в національних піснях по всій Україні від краю до краю і велика історія життя українського і лицарської праці козачої... про яку так щиро співав в своїх думах незабутній Співець України Тарас Шевченко - будуть міцною підставою, щоб зацвіла знову, як мак пишним квітом велика, багата Україна під вахнотом рідного козацтва. Ми певні, що воно не дасть рідного краю на поталу ворогам нашим".

До козацтва мали належати всі нащадки колишніх козаків Гетьманщини й Слобожанщини. Громадяне з інших станів могли бути записані в козаки під особливими умовами. Козаки кожної губернії становили особливший кіш з кошовим отаманом, який підлягав безпосереднє самому Гетьману. Кіш складався з кількох полків. Кілька повітів складали полк, що мав полкового отамана з підлеглістю кошовому. На чолі козацтва стояла "Велика Козача Рада", яку скликав і очолював Гетьман. Складалася вона з 32 членів, частково обраних, частково призначених Гетьманом.

На київського кошового був призначений полк. Глібовський, на Полтавського - полк. Кобинець, на чернигівського - ген.-хорунжий Нагорський, на волинського - полк. Борковський, на слобідського - полк. Ів. Омелянович-Павленко, на ново-запорізького - полк. Гоголь-Яновський, на подільського - ген.хор. Сокира. Уже було приступлено до переведення в життя пляну організації козацького стану на Україні. Та завихорення подальшого життя перекреслило ці пляни та змушує нас співчутливо пригадати, як ще раз, в цілі закріпити волю й незалежність України, проявилася була сила традиції українського козацтва в так недавні часи, живих співучасників, яких поміж нами є ще богато.

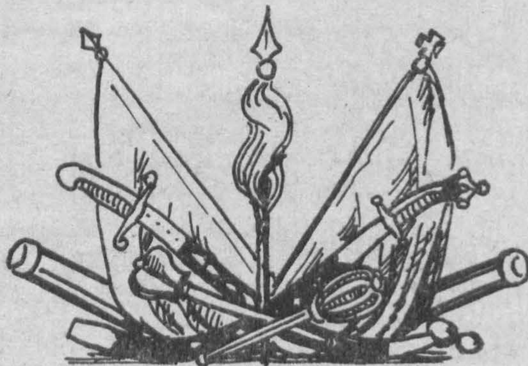

Карл XII-ий, Наполеон і німці на Сході.

I в Карла XII і в Наполеона, і в німців існувала ідея вирішного удару в найкоротшім напрямі. Малося на увазі не тільки знищення ворожої армії, але й захоплення столиці ворожої держави, Москви. Всі три за центральний пункт своїх операцій вважали Москву.

З них тільки Наполеон найбільш консеквентно провів цю ідею вирішного удару в найкоротшім напрямі - на Москву. I тільки йому одному і вдалося зайняти Москву.

А потім стало ясно, що й захоплення столиці російської держави не вистарчає. Прийшлося зустрінутися з простором, поняттям до того часу по суті мало відомим в европейських війнах.

Переборення східньо-російського простору стало не під силу Наполеону з огляду не тільки на кліматичні умови, але й на самі обставини простору, як такого, яких не взято було під увагу.

Нам здається, що стратегія Карла XII була не тільки стратегією вирішного удару в найкоротшім напрямі, але й стратегією переборення простору.

Вирішним ударом в однім найкоротшім напрямі Смоленск-Москва або Брянскє-Калуга-Москва мала бути вирішена основна ціль кампанії. Але, поруч із цим, задумані були допомогові операції, які підтримували основну. Карл XII виходив з думки і прямого удару, і координованих дій центру з флянгами, або оточення півколом основної цілі удару.

Плян був, як приймає більшість дослідників, такий: Шведський король з головними силами йшов через Литву прямо на Москву. Як відомо, на півночі генерал Любекер мав зробити діверсію проти Петербурга. Польський король Станислав Лещинський і генерал Крассау на чолі шведського допомогового корпусу повинні були спочатку звільнити Польщу від решти прихильників Августа II і царя, а потім йти в Україну /через Волинь/, на допомогу Мазепі. Завданням Мазепи було не тільки змобілізувати матеріяльні сили України та забезпечити постачанням головну шведську армію, але й самому перейти до наступу, поставивши на ноги українське військо та притягаючи, по можливості, до коаліції народи, що жили на Схід від України, в першу чергу, - донських козаків. На Півдні велися переговори з Туреччиною і Кримським ханом, щоб і їх втягнути у війну з Москво-росією. Як бачимо, простір гадалося подолати скоординованими діями передбачених союзників, включаючи сюди Туреччину і Крим.

В цих комбінаціях чималу ролю відіграють країни, що належать до російської держави. Подолання простору мало бути в чималій мірі поведене силами, що належали до цього самого простору, або - ясніше висловлюючись-мобілізацією населення окраїнних територій Москворосії. Мобілізація України, Запоріжської Січі, Дону, перекинення руху на дальші козачі і інородницькі організації на Сході, само собою скорочувало театр війни та повертало значну частину підлеглого москалям населення проти Москво-російської держави.

Ми знаємо, що прямий удар на Москву Карлу XII не вдався. Через поразку генерала Левенгаупта довелося Шведам завернути на Україну. Замість найкоротшого напряму тепер стала міродайною ідея глибокого обхвату Москви. Але вийшло інакше. Вирішний бій стався не на підступах до Москви, тільки на полях Полтави.

Також і координовані з центром флянґові операції, що мали на увазі свого роду оточення Москви, не повелися. З операції Любекера проти Петербургу нічого не вийшло. Туреччина і Крим не приступили до війни. Козаки і татари /взагалі, магометани/ на Схід від України втратили охоту помірятися силами з Москво-росією після придушення астраханського /1705 – 1706/ і донського /разом на Волзі/ повстання /1707 – 1708/. Станислав Лещинський і Крассау не дали собі ради з польськими інсурґентами, сторонниками Августа II і царя, і не прийшли в Україну. Тільки Мазепа приєднався до Карла XII; теж трохи пізніше зробила і Запорожська Січ. Цього було замало, тим більше, що населення України, з огляду на втрату гетьманської столиці Батурина, й інші події, несприятливі для Карла XII і Мазепи, поставилося до них стримано.

Отак добре скомбінована стратеґія розсипалася в своїх окремих частинах. Карл XII все мав у задумі цілість операцій і мало зважав на реальну вартість окремих факторів. Ця психольоґічна неспроможність була фатальною для його льоґічно ґеніяльно побудованих плянів.

У Наполеона при поході на Москву досить слабо висловлена була ідея координованих операцій флянґів з центром. Північна армія Макдональда, що вступила в балтійські провінції, і південна, Шварценберґа, здається, мала тільки забезпечити флянґи. Наполеон не робив заходів щодо мобілізації населення, приналежного до російської імперії, і незадоволеного з її панування, – за виключенням Польщі, та й то не зовсім консеквентно. Він занадто покладався на свої власні сили, як пізніше і німці, а, головно, він хотів побороти простір і вирішити змагання операцією в найкоротшім часі і в найкоротшім напрямі. Як прямолінійний був наступ Наполеона, так прямолінійний був і його відступ.

Тоді сили простору з повною силою повернулися проти нього, і велика армія розтанула в наслідок холоду, голоду і партизанки.

Також і німці думали про вирішний удар в головнім, найкоротшім напрямі. Вже на початку війни 1941 р. основні німецькі дивізії стояли перед брамами Москви. Безперечно подолання простору координованими діями малося на увазі, і операції поведено було не тільки проти Москви, але рівночасно і проти Петербургу, а на півдні-через Україну-на південний Схід. Але Фінляндія на півночі і Румунія на півдні були занадто слабими флянґами, і тут переважаючі сили мусіли були дати самі німці.

Німецька операція на Москву не вдалася. Центр ваги пересунувся на південь і через Дон-до Сталінграду. Набрала значення ідея глибокого обхвату центра, як два століття перед тим у Карла XII. Сталінградська операція, бій під Сталінградом був вирішним боєм на Сході, подібно до бою Карла XII і Петра I під Полтавою. Після того почався відворотний рух.

Цей рух обернувся в катастрофу саме завдяки тому, що Гітлер зрозумів в оригінальний спосіб, як треба послуговуватися силами простору. Німці не хотіли і думати про мобілізацію населення в той спосіб, як задумано було це Карлом XII, а саме шляхом свобідного, непримушеного його виступу на боці ворогів Росії. Німці прийшли в Україну з метою забрати для себе землю

і по можливості зігнати, знищити або обернути на рабів її населення.

Мобілізація населення відбулася, але в спосіб майже небувалий в історії Европи, і міліони людей погнали, як худобу, на працю до Німеччини. Через те й простір виявив себе, як найгірший ворог німців. Не німці перемогли простір, а простор переміг німців і холодом /особливо пам"ятна зима 1941 р. як пам"ятні були зима 1709 р. і ранні холоди 1812 р./ і кольосальною партизанкою, яка набрала небувалих до того розмірів.

Цікаво, що Росія і проти Карла XII, і проти Наполеона, і проти німців трималася одної і тої самої тактики. Вона здавна володіла мистецтвом використовувати ті вигоди, які давав їй простір. В той час, як її ворогам треба було, в той чи інший спосіб, простір поборювати, для неї простір був природнім союзником. У відповідь на напад вона все реагувала відходом в далекий тил. Це була тактика поступового ослаблення ворога, тактика боротьби етапами, яку вживали і Петро I, і Олександер I, і советські полководці. Там, де Карл XII, Наполеон і німці стремілли до вирішного удару в найкоротшім напрямі і в найкоротший час, там москалі відповідали традиційним ухилом від вирішного бою. Це не значило, що вони взагалі уникали рішення. Вирішний бій вони приймали, але там, де це вони самі вважали за потрібне або вигідне. Можна сказати, що Карл XII спровокував москалів до бою під Полтавою, але цей виклик був свідомо прийнятий. Бій під Бородином - потрібний чи не потрібний москалям - в усякому разі не був вимушений Наполеоном. А оборона Сталіграду - це вже була з російського боку свідомо поведена операція за перевагу сил на Сході Европи.

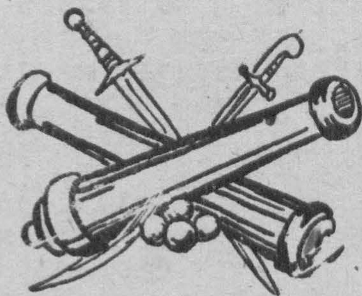

Від Редакції:

1. Всю кореспонденцію, рукописи та грошові перекази просимо надсилати виключно на адресу:
   Augsburg-3, Schliessfach 4, P.Pohassij.
2. Всі замовлення на передплату й грошові перекази з Англійської Зони скеровуємо на адресу нашого відпоручника в тій Зоні:
   St.Duschenko. Godenau Kr.Alfeld Hannover. D.P.-Lager.
3. Всі інші адреси касуємо і за листування на ті адреси не відповідаємо.

РЕДАКЦІЯ.

С.Н-гай.

Дещо про „КУК" та його перспективи.

Як відомо, заснований 13.3.46 р. координаційний український Комітет - "КУК" - в обсязі своєї діяльности намітив осягнення: а/ корректної , чесної полеміки, б/ усунення методів террору, в/ одностайних виступів назовні.

Причому останнє завдання, очевидно, є найважливіше,-щоб ми далі не осмішували себе, не демонстрували своєї неорганізованости й не ослабляли наших державно-національних позицій назовні.

Цілком зрозуміло, що гетьманці, для яких об"єднання і консолідація не є лише тактикою, а лежить в основі їхньої ідеології, поставилися до створення КУК-у зо всею щиростю, чистим серцем і надією. Гетьманці ніколи не забувають палких закликів до єднання свого ідеолога В.Липинського й зокрема його слів: "Без єдности ви, Українці, всі загинете і ніколи своєї України не збудуєте". За своєю ідеологією гетьманці також глибоко переконані, що "протиріччя класових інтересів" і всякі інші протиріччя лише підточують національні організми і розвалюють держави; творились же держави завжди і будуть творитися далі лише шляхом національного об"єднання на базі міжкласового компромісу, солідарности й співпраці. Та й не тільки переконані. Прагнення до об"єднання завжди було для них провідною настановою до їх праці, що вони весь час і доказували на ділі. Так було ще в 1918 р., коли в Бозі спочилий Гетьман Павло, ставши на чолі Української держави,x/ закликав представників усіх партій приймати портфелі й ставати одностайно до відбудови Української держави. Так було й потім, на еміграції. Наприклад, підчас змагань 1920 р., коли треба було захищати загально українські інтереси, й виступати перед Лігою Націй спільним фронтом. Так було й за Гітлера, коли умовою створення Українського Комітету, Гетьман поставив свою співпрацю з іншими політичними угрупованнями і для цього перш за все вимагав звільнення Бандери, Мельника і Бульби, /тоді, як інші це зірвали і намагались діяти сепаратно/.

Так гетьманці чинили й чинять і після Його смерти, коли восени 1945 р., на перший поклик, прибули на конференцію, яку зірвали інші, висовуючи безпідставні претензії на попереднє визнання їх за уряд... Таку, нарешті, спрямованість до консолідації зараз має і Гетьманич Данило у всіх своїх виступах, діючи на захист і користь всього свого народу за кордоном...

Та, на великий жаль, не всі політичні угруповання, що складають тепер КУК, поставились однаково щиро до створення й впровадження його в життя. Ми маємо відомості, що вже на другий день після утворення КУК-у, дехто почав потайки, за спи-

---

x/ Колиб були послухали його, а не бойкотували, чи не булаб зараз Україна наймогутнійшою державою на сході? Замість ганьби і злиднів, в яких ми опинились, і замість моря крови, в якому вже потонули мілійони...

ною КУК-у, очевидно, з метою його зірвати, інтриґи й сеперативні переговори, особливо ж ті, що до того найголосніше кричали про "чесну гру", "вагу моменту" й інші високодумні і гучні слова.. Одначе, комбінації ці тоді не вдалися. Не встигли договоритись, як посварились і вже не за "примат"духа чи матерії", а за примат... портфеля. КУК, все ж таки, тоді залишився далі жити, і при дійсно чесному відношенні партнерів до його завдань, в своїй діяльності міг би мати позитивні наслідки. Але, очевидно, через відсутність, чи завдяки нездібності до конструктивної роботи, вже з перших днів координаційна праця посувалася тяжко. Деякі учасники КУК-у на ділі зовсім незрозуміли "ваги моменту" й не спромоглися викресати з себе "вогню святого" - готовности хоч на маленькі жертви й компроміси. Почалися безплодні й безконечні змагання. В атмосфері взаємного недовір"я, що виросло і зміцніло протягом довгих років міжпартійної гризні і боротьби /і ніколи дійсного зрозуміння "ваги моменту"/, у одних з учасників КУК-у зродилося підозріння до других, що ті другі намагаються, парцелюючись, осягти в КУК-ові більшість голосів, і тим більшого й рішального впливу... Не будемо зараз говорити наскільки ті чи другі мають рацію. Фактом, все ж,є те, що започаткований з чотирьох політичних груп КУК вже складався з девяти, більшість яких щодо кількости репрезентованих ними "мас", не складає і десятої частини від загалу, а "збльокувавшися", мають в КУК-у майже половину голосів.

Не дивлячись на викликану цим напруженість серед членів КУК-у, 14.7.46, він все ж, спромігся однозгідно прийняти постанову, яка дійсно моглаби бути ґрунтом для здійснення консолідації не тільки на внутрішнім фронті, а також на закордонному /зовнішньо-політичному/ відтинку... А ж ось дня 13.7.46 р. до "контрольної комісії" Українських політичних організацій вступає від так зван.Українського Нац.Держ.Союзу /Харківська група/ внесок, в якому пропонується всім заступаючим у контактній комісії політичним організаціям прилучитися до його домагання перед... "легальним" головою Директорії УНР про скликання Української Національної Ради, як передпарламенту... При існуючім уже в КУК-у настрої більш невдалого, безтактовного й дражливого виступу ледви чи й можна було придумати...Автори внесків повинні були продумати і зважити, чи тактовно виступати з цим, а ще більше замислитись,чи ми можемо зараз в умовах нашого існування на еміґрації реально думати про якийсь передпарламент? Від пів-відсотка від всього населення? Від Таборового громадянства, що живе під психічним гнітом повернення на батьківщину? При повному позбавленню громадських прав? І для чого? Щоб тільки дати нашим смертельним ворогам додатковий проти нас козир, ослаблюючи позиції наших захисників?.. Колиб учасники не думали, що це просто поспішний, невдалий внесок, то чи не вправі б вважати його як подвійну провокацію? Перше роздратувавши "легальністю", спровокувати учасників на зрив КУК-у, як було зірвано конференцію восени вимогою попереднього визнання уряду "УНР", по друге - викликати нові протести і погіршити ще більше наше становище...

Ознайомлення з цим внеском зробило на деяких учасників,зокрема, на гетьманців, найтяжче враження, викликало підозріння якоїсь нечистої гри. Ми не знаємо, чи не відограв цей внесок ролі в факті виходу із складу КУК-уОУН, що ж до гетьманців, то залишаючись завжди вірними ідеї об'єднання, вони поставлені були в надзвичайно трудне становище - як їм далі бути... Надіючися на здоро-

вий глузд, співучасники КУК-у, вирішили не виходити, а добитися відхилення внеску, як шкідливого для справи і як виходячого за межі обсягу діяльности, наміченого установчими зборами 13.3.1946 р., та всеж становище не було певним. А що, як скористають з „більшости голосів" і не відхилять? Сталося ж недавно таке на одному з'їзді, коли представники місцевого КУК-у, навіть, не порадившись з гетьманцями, ухвалили чотирох кандидатів лише з „своїх"... і вимагали від гетьманця, як члена КУК-у, за це ще й голосувати...

В той час, як схвильовані за долю КУК-у гетьманці шукали форми дальшої доцільної праці в КУК-у, наспіла ще нова неприємність. Справа йшла про сепаратний від своїх довірителів в КУК-у і спільний з УГВР виступ УНР на паризькій конференції. Довідавшись про це, гетьманці здивовані. Те, що виступає десь і якось УГВР, поскільки її представники вже вийшли з КУК-у, то їх справа. Щож до "УНР", то, очевидно, він якраз репрезентує тих, що є в КУК-у, що його визнають і надають йому уповноважень. Тоб то, він є для цих політичних ґруп їх посланцем і виконавцем... Значить, КУКовські уенерівці однією рукою пишуть і подають меморандуми через "УНР", другою складають і подають через КУК. Отже, не тільки не здійснюють основної та найважливішої постанови КУК-у про "одностайні виступи на зовні", а навпаки.. сами утворюють і демонструють перед зовнішнім світом н е о д н о с т а й н і с т ь, майстерно осягаючи цього навіть з однієї і тієї ж політичної ґрупи...Очевидно, що коли все це робиться н е с в і д о м о, то у всьому цьому є великий нонсенс. З двох одно - або визнається уряд, що лише йому належить право зовнішніх зносин, або, коли КУКовська ґрупа УНР бере на себе право брати участь в цих зносинах КУКу, то тим самим вона не визнає за уряд УНР? Коли на черговому засіданні КУК-у представник гетьманців заявив, що в зв"язку з парижською історією його становище в КУК-у стало вже дуже утруднене, представник групи УНДС поспішив заперечити цей виступ, посилаючись на с в і й комунікат. Інші "уенерівці" промовчали. З дальших комунікатів і преси всі вже знають, що правда була на боці УГВР, а не УНР і харкічан /УНСД/. Які пояснення далі дадуть панове з УНДС і як вони будуть розцінювати паризький виступ УНР, ще невідомо. Можливо закинуть своєму "урядові", що він сам себе не визнає за уряд, а лише за ґрупу, коли (~~xxxxxx~~) виступає н а р і в н і та в с п і л ц і з другими політичними уґрупованнями...

II.

На цьому можна було б і спинитись, мовляв: "що було бачили, що буде - побачимо". Але, ставитись пасивно до долі цієї справи гетьманці не мають права. І не тому тільки, що як раз вони до його народження приложили найбільше енергії і ініціятиви. Не в амбіції тут справа. Справа в тому, що КУК, в ідеї його створення й при чесному відношенні до нього співучасників, мігби відіграти в нашому політичному житті величезну позитивну ролю. Отже, обов"язком кожного уґруповання є приложити всіх зусиль і волі до того, щоб не дати цій справі занепасти.

Повстає питання, як же бути далі?.. Відповідь почасти на це можна вже найти в найближчій практиці життя, як і в самій установчій конференції 13.3.46 р. Обставини тяжкого часу не дозволили тоді ініціяторам КУК-у детально визначити структуру й правильник дії, все ж, загальний напрямок можна вже було вбачати, коли не в резолюції, то в процесі праці. Це, між иншим, вия-

вилося в питанні про правну участь в КУК-у харківчан, що, мовляв, не мають ні програму, ні ідеольогії, ні людей...Тоді ж головуючий заявив, ми кличемо всіх і будемо рахувати що харківчане стоять на ґрунті УНР. Отже, між иншим, з цього виходить, що до КУК-у може вступити будь-яка політична чи інша організація. Ще далі треба ствердити, що в парцеляції й збільшенню угруповань, яке так декого лякає, ще немає безпосередньої загрози, коли б справу зорганізувати так, щоб позбавитися насильства "більшости". Навпаки. Втягнення можливо більшого числа організацій фактично б об"єднало більше число людей, на яких КУК мав би оперти и тим збільшив би свій авторитет. Але, як і чим забезпечити роботу КУК-у, щоб вона дійсно йшла на добро загалу, а не використовувалась в вузькопартійних інтересах?

Відповідь на це, в наших специфічних умовах, на жаль, поки є лише одна, а саме: Лише ті постанови КУК-у є правними, діючими і підлягаючими оголошенню, які ухвалено одностайно.

При такій формі співпраці відпадає сенс усяких комбінацій до "збивання" більшости, захоплення„проводу", а разом із тим і страх перед цією примарою...Натомість, ухвали будуть прийматися лиш такі, що є дійсно в інтересах всього народу. При такій формі співпраці буде виховуватися взаємна увага і повага до співучасників, як рівносилих, створюються сприятливі умови до взаємного переконання й зрозуміння, полегчується можливість вільної і взаємної жертви і компромісу.

Не треба боятися закидів, що таким шляхом КУК перетвориться в щось подібне до колишнього недієздатнього польського сейма з його "не позвалям". Такий орган, як оперативний, дійсно є далекий від ідеалу, але ми примушені з цього починати, щоб зберегти КУК. Вже одне існування КУК-у є виховавче і є осягненням, а, крім того, і в такій формі він може осягнути значну користь. Тим більше, що конечність одностайних ухвал в КУК-у не є лише продуктом умового процесу. Його вже висувало саме життя. Нам відомі подібні ухвали в Ашафебурзі й Реґензбурзі. Боятися ж того, чи буде досить пропозиції до ухвал в загально національних інтересах не приходиться. Іх у нас непочатий край.

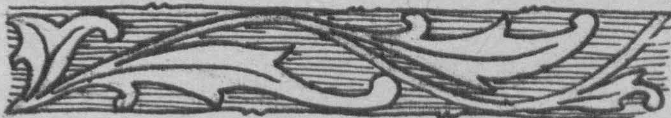

„Непопулярна" лінія.

Нижче передруковуємо цікавші місця з редакційної статті, оданої в Канадійській газеті "Український Робітник" ч.33 від 3.УІІІ б.р.

Стаття відбиває настрої та погляди ширших мас українського громадянства вільнолюбної Канади, з"окрема, селянсько-робітничої його частини.

Треба гадати, що свою додатню оцінку монархічного устрою держав канадійське українство дає не на підставі чиїх-будь гослових запевнень про додатні й для громадянства корисні стооїни монархічного державного устрою, а єдине на підставі власного щоденного досвіду й, коли дораджує усім іншим українським півгромадянам прийняти цей устрій, то тілько з побудок вищого порядку - зо своєї любови., до нашої Страдниці - Батьківщини та бажання їй найліпшої майбутности.

Щодень, то більше признак про наближуючуся нову світову війну. На такі моменти нарід, що змагає до незалежности, коли хоче, щоб з ним числились, як зо силою,з якою хоч-не-хоч числитися ТРЕБА, мусить стояти одноцілим фронтом - ПІД ОДНИМ ПРОВОДОМ.Жива й непереможна ще УПА. Знаменито. Це надія на те вагітне нові події майбутнє. А л е УПА б у д е д л я с в і т а й о д і т і л ь к и "б а н д а м и", к о л и з а н е ю н е с т о я т и м е о д н о ц і л и й, о б е д н а н и й, с п і л ь н и й у к р а ї н с ь к и й п о л і т и ч н и й ф р о н т. Готова армія, зброя в руках, уміння битись і некоритись, а за цією армією один фронт політичного українства - очолений одним проводом - це сила! І кудиж її обійти тим, що змагатимуть у новім трагічнім бою за опанування світа. Обходити схочеш - по лобі дістанеш. Краще треба вже порозумітись, скажуть.

А є в У к р а ї н с т в і т а к и й ф р о н т о ч о л е н и й о д н и м ф р о н т о м?

Читали ми вістку з Краю, що на скитальщині всі /крім одної т.зв. УНР./українські групи такий спільний фронт створили. Але здалека виглядає, немов би створили його так, для "відчепного",- щоб заспокоїти напір громадської думки, що такого фронту бажала і бажає. Доказом того ухвала, що в спільнім цім фронті головуватимуть по черзі провідники кожної групи, які в цей спільний фронт ввійшли. Це звучить аж надто по-дитинячому, щоб брати це за поважну спробу такий один фронт створити.

Крім того: "Фронт" цей і до сьогодні не спромігся признати над собою о д н о г о п р о в о д у. І коли б події заскочили таке неспряжене воєдино Українство, хто з ним буде числитися? УПА ще бореться й покищо навіть росте в силу. Але хіба ж вічно так може бути? Ворожа держава,справившись у себе, - стягнувши віжки розпряженого війною державного запрягу,- кінець-кінців її долі є. А коли сподівані події, що їх декотрі дипломати,передба-

Передача пірначу Головному Отаманові С. Д. Г. (Америка).

На посвяченню літака "Київ" (Канада).

чають у недалекому часі, - застануть збройну силу України в такому стані, як сьогодні, - без зцементованого політичного муру всіх українських політичних груп і за ним народу - то вона не зможе відіграти ніякої додатньої ролі. А в Українстві хіба які "квіслінґи" появляться - наймити чужої потуги. Наслідок? - Не треба й казати. Думка сама підказує.

Не можуть українські провідники згодитися на один і єдиний провід над собою - не затрачуючи своєї організаційної спільноти ані свого політичного переконання - тільки тому, що всі вони вважають себе однаково рівними, тому не бачуть причини, чому вони - що не менше "заслужені" від тих других - мали б підчинятись собі рівному? Гордість не дозволяє. Особиста зневага свої ріжки виставляє. Неохота звести себе до визнання над собою когось іншого, щодо становища в громадянстві с о б і р і в н о г о.

Але підчинитися одному проводові їх не боліло б, не було б стидно, не понижило б почуття їх самоповаги перед гуртом їхніх прихильників тоді, коли б це підчинення було комусь, що ЇМ НЕРІВНЯ, - що той хтось не такий, як вони всі. І такий, на наше велике щастя, в Українстві є! Маємо на думці Сина Славної Памяти останнього до наших часів Гетьмана України, Його волею по Нім Наслідника, Данила Скоропадського. За ним родова й державна традиція України. А таких в Українстві, крім Нього, більше нема! Визнати над собою провід такий - нікого з групових провідників не понижує. Ну, і Гетьманство Козацького Періоду для українського народу ЗРОЗУМІЛЕ, бо память про нього ще надто жива. Легше народ в імя новітнього Гетьманства-Трудової Монархії зірвати до загального обєднанного повстання проти ворогів Української Незалежности.

Ба, що більше: немов ласка від Всемогучого Творця для українського народу, цей Представник Української Історії й Традиції - це уосіблення минулої величі України - В.П.Гетьманич Данило Скоропадський, - і мудрістю великою обдарований, і здібностями великими наділений, і представницькою повагою та хистом її використовувати для Української Справи незамінимий. Знаємо, бо бачили. Знаємо, бо слухали Його промов. Знаємо, бо придивлялись Його виступам між чужинцями. Знаємо, бо не було ніодного часопису - українською чи іншими мовами - англійською, французькою й т.д.- в Канаді, що не писав би тоді, і то багато, про Україну, під час Його кілька-місячної поїздки й акції в користь України в 1937-8 рр. по ЗДА й Канаді. Знаємо, це ми, самовидці, знають це й усі інші - українці й чужинці, які за честь собі мали Його, Пана Гетьманича, у себе гостити; міністри двері від Його автомобіля Йому відчиняли, по сходах парляментарного будинку збігаючи! Головний Губернатор Канади, представник Короля Британської Імперії, два рази Його в себе гостив. Кому іншому з українців такі почести робили б і так уважно до Його слів прислухувались?

Чомуж, отже не попросити Пана Гетьманича Данила Скоропадського очолити цей так потрібний - і КОНЕЧНИЙ! - спільний Український Фронт? Чому вертітись без ніякої розумної надії на розумний вихід із того "зачарованого" українського провідницького "кола" до безконечности й - до можливої СМЕРТИ УКРАЇНСЬКО НАЦІЇ?

"Непопулярний"? - Коли не популярний, то самі ми із шкіри виліали, щоб цей одинокий, залишившийся нам на відповідній висоті Рід Гетьманський непопулярним зробити. А коли так, то треба Його непопулярність "відробити". Цим спокутуємо гріхи наші перед Україною й виведемо наш нарід на широкий державний шлях. Визнання члена історичного українського Роду Скоропадських - Пана Гетьманича Данила - провідником українського обєднаного незалежницького Руху

повинно бути ДОБРОВІЛЬНИМ і - ЩИРИМ. Бо тільки тоді Він - при НАШІЙ ПОВНІЙ І ЩИРІЙ ПІДДЕРЖЦІ - зможе відіграти рішальну й додатню ролю в змагу за Незалежність Української Землі.

Треба над цим подумати - і то скоро! - І діяти - і то скоро! - Бо теперішні часи не є вже часами волів, ані навіть автомобілів, а часами ракет і атомних бомб, та літаків, що швидкістю своєю голос переганяють. І вагітні вони велечезної ваги подіями, що грядуть нестримним кроком, щоб нам придивитись, чи варт ми бути народом, що все віддає, що має, і цілого себе в жертву, щоб здобути для себе волю, чи ми просто розсварене на окремі ворогуючі між собою "удільні" роди якесь племя, що українцями себе називає. На балачки вже не час. Діла треба!

ЗМІСТ.

Український літопис

1947 **№ 2**

Бартко Є.

НА ПРАВАХ РУКОПИСУ

Леся Українка

До 76-х роковин з дня народження

(13.II.1871 – 13.II.1947)

"Музика має Божу силу".
/"Саул". Леся Українка/

Поняття музики містить в собі й поняття про музику мистецького слова, що впливає на слухача ще сильніше, ніж властива музика.

Бо коли музика будить в людині-слухачеві лише неокреслені настрої та почуття, то закутий в мистецькому слові образ впливає не лише на почуття, викликає не лише настрої, отже, промовляє не лише до серця, а будить одночасно конкретну думку, промовляє безпосередньо до розуму й, перетворюючи думку на чин, – творить! Не даремно ж то Іоан Богослов свою Євангелію починає словами: "У почині було Слово і Слово було в Бога і Бог був Слово", тоб-то, в праоснові річей було Слово, як Найвищий вираз Творчої Думки, що була Богом...

Мистецьке слово Лесі Українки, в його творчій силі можна поставити поруч хіба що з могутнім словом Тараса Шевченка. Тож не дурно великий сучасник Лесі Українки, що сам Велитом українського слова бувши, Іван Франко, називає Лесю Українку – "Єдиним між сучасними поетами мужчиною" і цим окресленням визначає, оскілько Леся Українка перевищувала сучасних їй майстрів слова.

Тематика Лесиної творчости, бувши цілком оригінальною, також стоїть поруч із Тарасовою: в центрі тієї тематики стоїть поневолена Україна в її змаганнях до визволення – в її злетах і упадках, головно ж, в тих останніх.

Подібно, як у Т. Шевченка, в поезіях Лесі Українки, не раз ще з більшою ніж у Т. Шевченка силою, звучать тони і повстають образи біблійного пророка поета Єремії, що не лише оплакував руїни запропащеного Сіону, не лише пристрасно картав недолугих земляків за їх духовне рабство, що привело до рабства політичного і фізичного, але в пророчій візії бачив і жахливі наслідки того рабства для поколінь прийдешних.

Ці Єреміївські тони виступають от хочби в поезії Л. Українки, яку подаємо:

* * *

І ти колись боролась, мов Ізраель,
Україно моя! Сам Бог поставив
супроти тебе силу невблаганну
сліпої долі. Оточив тебе
народами, що мов леви в пустині,
рикали, прагнучи твоєї крови.
Послав на тебе тьму таку, що в ній
брати братів не пізнавали рідних,
і в тьмі з"явився хтось непоборимий,
якийсь Дух часу, що волав ворожо:
"Смерть Україні!" Та знялась високо
Богданова правиця, і народи

розбіглися, немов шакали хижі.
Брати братів пізнали і з"єднались.
І Дух сказав: "Ти переміг, Богдане,
тепер твоя земля обітована!"
І вже Богдан пройшов по тій землі
від краю і до краю. Свято згоди
між ним і Духом гучно відбулося
в золотоверхім місті. Але раптом
Дух зрадив. Знову тьма, і жах, і розбрат,
і знов настав єгипетський полон,
та не в чужій землі, а в нашій власній.
А далі розлилось Червоне море
і розділилося по половині,
і знов злилось до купи й затопило...
Кого? Ой, леле! Новий фараон
пройшов живий поміж Червоне море,
але козак з конем пропав навіки.
Співай, радій, ненависна чужинко,
бий в бубон і лети в танок з нестяму:
кінь й їздець в Червонім морі згинув,
тобі зостався спадок на покраси,
бо зносиш ти України клейноди,
святкуючи над нею перемогу.
Такий для нас був вихід із Єгипту,
немов потоп. Заграло та й ущухло
Червоне море, висохло й осталась
безрадісна пустиня після нього.
І став по ній блукать новий Ізраель,
по тій своїй землі обітованій,
немов якась отара безпричальна.
З отарою блукали й пастухи,
вночі за тінню йшли, а в день з вогнем.
Коли ж у їх з"явився дух величній,
що вогняним стовпом палав у тьмі,
вони не вірили своїм очам
і врозтіч розбігались манівцями,
і попадали ворогам в полон.
Чи довго ще, о, Господи, чи довго
ми будемо блукати і шукати
рідного краю на своїй землі?
Який ми гріх вчинили проти Духа,
що він зламав свій заповіт великий,
той взятий з бою волі заповіт?
Так доверши ж до краю тую зраду,
розбий, розсій нас геть по цілім світі,
тоді, либонь, журба по рідній краю
навчить нас, де і як його шукать.
Тоді покаже батько своєму сину
на срібне марево у далині
і скаже: "Он земля твого народу!
Борись і добувайся батьківщини,
бо прийдеться загинуть у вигнанні
чужою - чуженицею, в неславі".
І, може, дасться заповіт новий
І Дух нові напише нам скрижалі.
Але тепер? Як маємо шукати
своєму народу землю? Хто розбив нам
скрижалі серця, Духа заповіт?
Коли скінчиться той полон великий,

що нас зайняв в землі обітованій?
І доки рідний край Єгиптом буде?
Коли новий загине Вавилон?

/10.IX.1904 р./

Для українського громадянства, еміграційного ж особливо, пророцтво Л. Українки здійснилося з тією невмолимою силою, якою сьогодня є жорстока еміграційна дійсність, - рідна "Земля обітована" сьогодня для всіх нас є "срібне марево у далині".

Так нехай же це громадянство в наявності цеії жорстокої дісности усвідомить собі, хто був той /І ті, що з ним!/"Хто розбив скрижалі серця, Духа заповіт", - хто були ті лжепророки, що вивели народ Український, цього Новітнього Ізраеля, на політичні манівці - бездорожжя й завели до нового Вавилону?

Тільки при цьому усвідомленню - при усвідомленню нашого власного гріха супроти Духа Нації - достанемо від Нього пробачення і Він знову об"явиться серед нас, як живе Її втілення, як той, "Дух величній,"

"Що вогняним стовпом палав у тьмі".

Тоді підемо одностайно за цим спасенним дороговказом, не будемо врозтіч розбігатися манівцями й попадати до ворожого полону.- Він напише нам наново великий заповіт на скрижалях нашого серця і приведе в землю обітованну - в

Українську Україну!

„Тільки Господар Землі Українськоі - тільки Монарх Український може сотворити силу, без істнування якої свобода це анархія. Тільки одна людина, один провід, одна воля, тільки він, Господар, може сотворити підставу Держави - Українську Армію. І тільки, стоячи сам один на чолі тієї армії, він буде авторитетом, що свободу українських громадян заґварантує, і тільки він один дасть дійсну свободу, бо свобода без ґварантії авторитету-це пустий згук без ніякої вартости."

В. Липинський . - "Листи до братів - хліборобів"

Про Берестейську умову

Уривок з книги проф. Д. Дорошенка „Історія України" т. 1

Звістку про заключення берестейського договору український уряд одержав між Житомиром і Сарнами. На одній із стацій було одержано телеграму, що німецьке командування вимагає присилки вагонів до границі /демаркаційна лінія між німецькою й українською лінією колишнього фронту/, щоб везти німецьке військо, яке рушало на Україну. Щоб зясувати справу, Жуковський, Ткаченко і Порш виїхали до пограничної станції і зустріли там перші ешалони німецького війська, яке ішло на допомогу Центральній Раді. Від них довідалися, що вже підписано в Бересті мир" */

Ріжні почуття викликала ця звістка, - а особливо про німецьку допомогу - у жодіших керівників української політики. Ол. Севрюк оповідає в своїх споминах, що коли він десь між Сарнами й Житомиром побачився з М. Грушевським і оповідав йому про Берестя, Грушевський розплакався: прихід німців на Україну був драмою його життя; ті, що до цього часу, в своїй ненависти до всього українського, обкидували його наклепами й клеветою, ніби він служить знаряддям австрійської або німецької інтриги, тепер діставали в свої руки зброю проти нього: так, дійсно, німці ішли рятувати українську державність - на заклик того уряду, на чолі якого стояв він, Грушевський..." **/

Та прихід німців був фактом, і з цим фактом треба було рахуватись. Перш за все треба було якось пояснити українському населенню причини приходу німецького війська, яке ще так недавно вважали за ворога, з яким чотирі роки провадилася така уперта боротьба. Український уряд зі страхом думав про появу цих нових союзників, - не тому, щоб він зразу ж передбачав, що вони можуть втручатися до внутрішніх українських справ, або щоб він боявся тягару прийнятих на себе в Бересті зобовязань господарського характеру: він боявся, що скаже на це все російська революційна демократія на Україні! М.Залізняк оповідає в своїх споминах, що зараз після підписання берестейського договору він обговорював з Кюльманом і Черніним справу позики українському урядові одного міліярда марок.Він говорив про це за порозумінням з Севрюком і Остапенком /економічним дорадником української делегації/. Обидва дипломати "висловили свою принціпіяльну згоду на уділення українському урядові позики в зазначеній висоті на звичайний процент, при чім український уряд довільно міг сплачувати цю позичку або разом, або ратами, готівкою або продуктами". Одначе українська делегація не зважилася взяти на себе відповідальність за переведення цієї трансакції. Це було зрозуміло, одначе,коли приїхав до Берестя голова Ради Міністрів Голубович і коли довідався про цей плян позики, то був страшенно цим переляканий: "його найбільшим побоюванням було, що скажуть росіяне і

---

*/Записки М.В. Порша. **/ Ол. Севрюк. Берестейський мир.

і жиди, коли довідаються, що він узяв гроші від німців." ***/

Як тільки німці виробили плян операцій на Україні /сама збройна інтервенція, як ми бачили, була вже наперед вирішена в Берліні ще перед підписанням мирового договору/, генерал Гофман предложив М. Любинському в Бересті підписати текст відозви-заклику з боку української мирової делегації до німецького народу з просьбою допомоги. Таким робом прилюдно оповіщалося, що німецьке військо іде на Україну на прохання самих українців. Ось той "Заклик":

"До німецького народу. 9.лютого о.р. ми, в глибокім і гарячім бажанню жити в мирі і приязні з сусідніми нам народами, підписали мировий договір з чотирма союзними державами, щоб покласти кінець братовбивчій війні і обеднати всі наші сили коло одної мети - створення форм нашого власного самостійного життя. Але радісна вістка з 9.лютого, на яку так дуже чекали працюючі маси нашого народу, не принесла нашому краєві мира. Ворог нашої свободи вдерся до нашого Рідного Краю, щоб ще раз, так само, як перед 254 роками, огнем і мечем поневолити український народ. Російські большевики, які перед місяцем розігнали загально-російські Установчі Збори в Петрограді, що складалися майже виключно з соціялістів, розпочали тепер, як вони кажуть, "святу" війну проти соціялістів на Україні.

З півночи вриваються в наш край наємні банди червоної гвардії. Вони обеднуються з російськими салдатами, що втікають з фронту, та з увільненими злочинцями. Під умілим проводом бувших поліцаїв і жандармів нападають вони на наші міста, розстрілюють мужів довірря та провідників громадської думки і накладають на населення контрибуції. Вони лишають знищені й палаючі в пожежі міста, щоб іти далі шукати нової поживи. Ця варварська інвазія нашого північного сусіда поставила ще раз собі за ціль, як це вже було колись в нашій історії, під нібито "святими" приводами знищити самостійність нашої держави. Дійсні і останні причини її лежать у неблагородних замірах і махинаціях тих, які мають інтерес бачити Україну в анархії, як також і тих, що змагають до повернення старого режиму.

Ми заявляємо перед цілим світом, що петроградські комісари брешуть, коли вони говорять про повстання народу на Україні, що вони брешуть, коли називають Центральну Раду - парлямент Української Народньої Республіки, яка складається з українських соціялістів і перевела далекосяглі соціяльні і демократичні реформи, - радою буржуазії. Петроградські комісари, що тільки на словах твердо боронили добробуту України, Польщи, Курляндії й инших народів, уживали в Берестю гарних поз, щоб відтяти з фронту решту російського війська для того, щоб таємно кинути його проти України з тим наміром, аби нас ограбувати, забрати запаси збіжа на північ і поневолити наш край.

Тепер, коли після чотирьох років упав твердий мур, що розділяв нас від наших західніх сусідів, ми підіймаємо наш голос, щоб заявити про нещастя нашого народу. Ми бачимо, що плоди нашої молодої революції в небезпеці, й боїмося за нашу тільки що здобуту свободу. На Волині та в инших пунктах ми стягаємо нові сили, щоб виступити проти все наступаючих з півночи ватаг.

У цій тяжкій боротьбі за наше істнування ми шукаємо помочи. Ми глибоко переконані в тім, що люблячий спокій і порядок німецький народ не зостанеться байдужим, коли він дізнається

***/ М. Залізняк. Моя участь у мирових переговорах.

про нашу нужду. Німецьке військо, що стоїть збоку нашого північного ворога, має силу, щоб нам допомогти й своїм втручанням охоронити наші північні межі від дальшого вбирання ворога.

Це є те, що ми мали сказати в тяжкі години, і ми певні, що наш голос буде почутий".

Цей заклик був переданий німецькому правительству і видрукований в німецьких часописях.

Властиво українська делегація, як і сам український уряд найбільш охочі були приняти поміч з боку центральних держав в формі присилки українських дивізій з полонених.Німецький уряд погодився на це, але вважаючи, що це замало, вислав і свої війська. Українська делегація видала від себе спеціяльний заклик до полонених в формі наказу:

"До всіх українців-полонених! Наказ. Іменем Української Народньої Республіки та її Правительства - Ради Народніх Міністрів наказуємо всім українцям-полоненим стати на поклик негайно в ряди зорганізованої української армії для оборони нашої держави від нападу грабуючих Рідний Край чужинців.Хто в цей тяжкий і грізний для нашого народу час буде вагатися, або відмовиться боронити свою землю, - буде уважатися зрадником і не буде допущений на відновлену й оборонену землю українського народа. Всі ті полонені, яких Українське Правительство за посередництвом німецьких властей до сього покличе, мусять негайно виконати його. За Українську Мирову Делегацію Микола Любинський.

Причини приходу німців були вилoжені в спеціяльному покликові від Української Мирової Делегації в Берестю за підписом усіх трьох членів Делегації "До всіх громадян Української Народньої Республіки", далі - в "Оповіщенні" Центральної Ради з дня 25.лютого /7.березня н.ст./, нарешті,сам голова Центральної Ради М. Грушевський і Голова Ради Народніх Міністрів В. Голубович виступили з поясненнями від себе. М.Грушевський пояснював так: "В німецьких політичних кругах було здавна бажання,щоб Україна відокремилась в самостійну сильну державу. Вони уважали це корисним для Німеччини. Підчас війни німецьке правительство заходилось, через інструкторів вчити полонених українців, що попадали до них, освідомлювати їх з національного боку, підготовляти з них українські полки, котрі мали б після війни стати в оборону України. Це робилось без порозуміння й волі українських політичних провідників, бо вони стояли за мирне полагодження української справи в Росії. Але німці думали, що мирно українська справа не розрішиться, і їхні сподівання справдились.

Ні кадети й октябристи, що правили Росією в перші місяці після революції, ні російські соціялісти-революціонери Керенського не хотіли дати прав Україні, не хотіли щиро піти по дорозі федерації, як то радили і добивались українці. А коли владу в Росії захопили большевики, вони хотіли силоміць задавити нашу українську вільність, знищити Центральну Раду і наново підбити Україну під Росію; почали з нами війну та стали здобувати Київ, щоб не дати нам довести до миру з Німеччиною та Австрією.

Тоді українське правительство й мусіло пригадати собі ті українські полки з полонених, що формувались в Німеччині. Воно рахувало, що обійдеться з своїм військом, з поміччю цих українських полків і галицьких січових стрільців, котрих хотіло дістати з Галичини. Але виявилось, що полки з полонених можуть прийти за якийсь місяць, а Австрія неохоче давала стрільців і взагалі під впливом свого громадянства з початку зов-

сім відмовилась від допомоги. Таким чином треба було спішити з очищенням України від большевиків, щоб настав лад і не пропадала весна для роботи в полі.

І от правительство наше побачило себе змушеним прийняти поміч від Німеччини, котру та, бажаючи помогти Україні яко мога скорше стати на ноги, пропонувала від самого початку, не жадаючи за це ніякої нагороди: Зараз по підписанню трактуру правительство наше попросило німецьке правительство подати своє військо на Україну і за кілька днів, в перших днях лютого /ст.ст./, воно було подане.

В інтересах Німеччини, щоб Україна була самостійна і сильна, і вони помагають нам для цього. Військо їм потрібне самим, і тому їхні полки зостануться тільки доти, доки вони будуть потрібні нашому правительству для очищення України. Їм наказано не грабувати, не кривдити українську людність, бо німецьке правительство хоче, щоб поміж Україною і Німеччиною були щирі і дружні відносини, щоб українська людність дивилась на Німців, як на своїх приятелів"

З свого боку В. Голубович дав таке пояснення:

"Війна, обявлена Советом Народніх Комісарів Україні, захопила нашу молоду Українську Народню Республіку зовсім непідготовленою. Большевики наслали на Україну силу свого війська та червоногвардійців /здебільшого грабителів і злочинців/, котрі сараною пройшли по нашому краю, беручи місто за містом і зайнявши навіть Київ.

Центральна Рада та правительство України - Рада Народніх Міністрів - мусіли покинути на де-який час Київ, виїхали на Волинь і почали збирати там сили проти насильників і грабіжників. Але одурений большевиками наш народ дуже мляво підіймався на оборону свого краю, своєї волі, свого багацтва. А тим часом большевики без ладу, без контролі відбирали та грабували у селян всякий продукт, як то: хліб, худобу, цукор і вивозили у Великоросію. Руйнували вони все народне багацтво, а людність нашу розстрілювали тисячами і десятками тисяч.

І от, щоб припинити руїну краю, щоб заховати людність від розстрілу, знущання та грабунку, українське правительство через свою мирову делєгацію, звернулося 12. лютого /н.ст./с.р. до німців за допомогою проти грабіжників. Німецький народ згодився допомогти нашому народові і вислав на Україну військо.

В тих місцях, де загодя роз'яснено населенню про мету приходу німців, там, де малася хоч якась влада, там українське населення віднеслося до прибувших військ спокійно і навіть задоволено. Навпаки, в місцевостях, де аґітували большевики, населення зустріло німецькі війська вороже і навіть зі зброєю в руках.

Що-до відношення німецької старшини і українського правительства, то це - відношення співробітництва; добрі, приязні відносини, без жадних непорозумінь. Німецьке військо, як дружнє, не вмішується у внутрішні хатні справи Української Народньої Республіки. Німецька старшина не судить, не карає громадян нашої Республіки, а коли кого арештує, то тільки за напад на німецькі війська або за допомогу большевикам. Що-до реквізиції хліба, худоби й инших продуктів, то роблять це німецькі війська не для вивозу у Німеччину, а для потреб походнього військового часу, видаючи квитки, по яким буде платити українське правительство.

Вороги наші пускають усякі непевні чутки, що нібито німці мають забрати з України весь хліб. Згідно з договором, котрий підписала Українська Народня Республіка з Німеччиною, ми

продаємо німцям тільки лишок нашого врожаю, не руйнуючи таким чином нашого сільського господарства і не зменшуючи потреб української людности. Скілько саме доведеться продати німцям цього року , встановить комісія, котра складатиметься порівну з українців і німців. Ця ж комісія вкаже, скільки та якого краму треба привезти з Німеччини для наших селян і для горожан.

Нарешті мушу сказати, що, на мою думку, при нашій зорганізованости, дружні відносини з могутньою німецькою державою принесуть лише користь молодій Українській Республіці, змінцнять її і поставлять нарівні з иншими великими державами".

Населення зустрічало появу німецького війська зовсім спокійно. По селах не виявляли ні страху, ні якоїсь особливої радости. По містах буржуазія раділа визволенню від большевицького терору, робітництво, яке спочувало в масі большевикам, притаїлося, дожидаючи, що буде далі. Свідомі українці тішилися, що відновляється своя національна влада.

Хоч німці вже вислали свої війська на Україну, хоча вже ладилась виїздити до Києва їхня комісія для розроблення на місці умов торговельного обміну з Україною й вивозу з неї й збіжжа, але у них далеко ще не було ясно виробленого плану - як далеко іти на схід, у які відносини ставати до українського уряду й до українського населення. Виявилось, що вони були дуже слабо поінформовані про те, що робилося по другому боці фронту. Перші враження, які німці діставали, посуваючись вглиб території, що належали до Української Народньої Республіки, перші знайомства з українськими військовими й цивільними властями, а особливо з представниками уряду, мусіли їх значно розчарувати. Вони не могли зрозуміти становища, витвореного цілим роком революції, а на останку ще й большевицькою руїною; вони не хотіли, наприклад, вірити, що давно неголена, в заялозеній одежі, в якімсь старім кашкеті без усяких відзнак людина - це есть військовий міністр... Та й взагалі - ніде правди діти - український хаос мусив вразити кожну свіжу людину. Чим менше зустрічали німці на своїй дорозі порядку, тим більше зростала в їх думка про потребу самим брати все по змозі в свої руки, щоб забезпечити собі транспорт, постачання, і нарешті - свою власну безпечність. Австрійці появились на Україні пізніще від німців, але й їхні враження були такі самі, що й у німців. Забігаючи трохи вперед, скажемо, що вже перші донесення австрійських військових і цивільних агентів з Києва та з Одеси малюють картину великого хаосу, відсутности авторитетної влади й непопулярности її серед населення. Інформовані й інспіровані людьми, безперечно ворожими що до українського національного руху й української державности, вони згущують фарби, малюючи українське безладдя, і в один голос твердять, що ніякої Української Республіки в дійсности нема, що це один фантом, що існує кучка молодих політиків дуже радикального напрямку, якій удалося якимсь способом стати в ролі правительства, а ширмою для цих молодиків служить "безпомічний /sic !/ і позбавлений всякого значіння дід з сивою бородою - Грушевський", як пише один австрійський інформатор. Але з цим ілюзорним правительством було вкключено договір, а хліб, який треба було добути від цієї держави-фантома, був єдиним порятунком для зголоднілої й конаючої австро-угорської монархії. Тому то австрійські представники від самого початку виявляли особливу нервовність.

Знов забігаючи вперед, скажу, що голова австрійської делегації для вироблення умов торговельного обміну граф Форгач, якому було доручено також і дипломатичне представництво, вже

в перших днів свого приїзду до Київа почав засипати свій уряд телеграмами, в яких передавав свої враження від українських відносин в дуже темному світлі. З його телеграм ми довідуємось, що серед німецьких представників на Україні не було єдности в поглядах, - якої політичної лінії додержуватись у відношенні до українського уряду.*/ Військове командування т.зв. Східньої Групи стояли за те, щоб примусити слабкий уряд Центральної Ради вповні слухатись його порад та вказівок і взагалі підпорядкуватись німцям. Цивільний представник барон Мум, що так само як і гр.Форгач прибув зпочатку в характері голови торговельної делегації, стояв за те, щоб трактувати український уряд більш мягко і старатись дійти з ним до доброго порозуміння без якогось натиску. Форгач цілком поділяв думку німецьких військових, що треба провадити політику сильної руки і раз-у-раз рекомендував свойому урядові поводитись з українцями безоглядно.**/ Вся його турбота полягала в тім, щоб випомпувати з України яко мога більше продуктів поживи для голодної Австрії. В будучність Української Народньої Республіки він,очевидно,не вірив.

---

*/ Як про це далі буде докладніше подано, між німцями й австро-угорцями було заключене особливе порозуміння,"Ukraine-abkommen" що до розмежування території, яка мала бути на Україні обсаджена німецькими й австро-угорськими військами. Хоча вона датується 25.березня, але безперечно, що основні лінії його були установлені значно раніше.
**/ Таємне донесення Н.168, Київ, 22.III.1918.

Від Редакції

1. Всю коросподенцію, рукописи та грошові перекази просимо надсилати виключно на адресу: Augsburg-3, Schliessfach 4, P.Pohassij
2. Всі інші адреси касуємо і за листування на ті адреси не відповідаємо.

РЕДАКЦІЯ.

С.Н.

Значення Берестейської умови

9 лютого цього року минає 29 років з часу, коли в Бересті Литовському представники Української Народньої Республіки підписали мирову умову з Центральними Державами - Австрією та Німеччиною.

Ця подія є одним з вузлових пунктів у розвитку української державности й тому в наших календарях її відзначається,як одну зі знаменних дат нашої історії.

Коли заключення миру по війні є важливішою подією в житті кожного народу, як звільнення його від страхіть війни,то для народу українського Берестейська умова з"являється до того звільненням від страхіть ще жахливішої громадянської війни, була єдиним виходом з тієї глибокої анархії,що виникла в наслідок розкладу східнього фронту першої світової війни.

Як оповідає відомий історик академик Д. Дорошенко, в самій столиці України - Києві, де засідала Центральна Рада,"настрій був трівожний.Ходили чутки,що готується виступ большевиків у самім Києві. Підчас засідання Центральної Ради до її будинку підійшов т.зв.4-ий Запоріжський полк ім. Івана Богуна /колишній„Георгієвський"/.Казали, що він хоче "розігнати буржуазну Центральну Раду"...Большевицьке повстання давно вже підготовлялось - на зустріч війську Муравьова. "В ніч з 28 на 29 січня, озброєні большевицькі банди зосередились на Печерську і захопили Арсенал. З цього почалося повстання".

Ті тисячі вояків, що складали київську залогу, не були вірні Центральній Раді, "на нещастя, всі ці полки були розложені большевицькою агітацією і деморалізовані незручною політикою самої військової української влади. Покладатися на їх було не можна, і військовий міністр М. Порш мав повну рацію,коли казав, що в Українського Правительства "надія не так на військові частини, як на вільне козацтво".

А в той час большевики, діючи і агітацією і зброєю, крок за кроком захоплювали терени й впливи далеко й по-за межами Києва. Майже беззахистній Українській Державі, що не мала ні належно зорганізованої регулярної армії ані підтримки з боку населення, ворог ніс руїну й неминучу загибіль її Державности.

Тяжка ситуація ускладнювалася ще й тим, що виховане на революційній літературі і захоплене мрійницькими гаслами, в більшості складене з випадкових людей, українське керівництво того часу не мало ні державного, ні належного фахового досвіду для відповідної організації й керування дорученою йому справою.Отже при першім іспиті жорстокої дійсности,яким був внутрішній і зовнішній наступ на той час ще навіть слабих большевиків, що все ж широко використовували стару фахову силу, українське керівництво виявилося зовсім не підготованим.

Ні революційний ентузіязм окремих осіб, ні героїзм, ні навіть, жертвенність Крут, не в силі були скомпенсувати тієї шко-

ди, що заподіяли Україні напівбольшевики Винниченки й подібні до них діячі, які ще з самого початку нашої державности, гадаючи, що армії не потрібно, /Винниченко в Роб.Газ. писав "не свої армії нам соціялдемократам і всім щирим демократам треба, а знищення всяких постійних армій"/, лише розкладали регулярні військові частини й запровадили тим свою державу в прірву анархії.

У таких тяжких умовах уряд Центральної Ради, що весь час до того залишався вірним Антанті, вирішив тоді піти на мир, тим більше, що большевики ще 15 грудня 1917 року підписали з Центральними Державами умову про перемир'я.

Завдяки виключним здібностям і величезним зусиллям вдало-підібраної української делегації, їй пощастило досягти навіть більшого, аніж можна було на той час сподіватися. Переговори проведено було майстерно. А всеж... тяжкі були наслідки.

Не легко було за тієї розбурханости й анархії, що панувала на Україні після чотирьох років війни, поставити 60 мільйонів пудів збіжжя, а ще тяжче - самим же привести ворога на рідні землі.

Коли тепер, по стількох роках після цієї події, пригадуємо всю ту брутальну поведінку німців, що самочинно запроваджували здирства й жорстокі екзекуції селян, погіршення в наслідок цього миру відносини з Антантою і т.ін., то де-кому моглоб здаватися, що й самий мир був помилкою з боку нашого уряду.

Але такий висновок був би необ"єктивним. В умовах повної анархії, особливож після того, що большевики вже пішли на мир, продовжувати війну на сході самій Україні було б абсурдом. Україна дійшла на той час до такого стану, що вже не могла чинити будь-якого опору військам Центральних держав і бути корисним партнером для Антанти. Крім того, не йдучи на мир і позбавившись тим самим можливости захищати свої інтереси на мировій конференції, яку вже розпочали большевики, Україна мала б далеко гірші наслідки. Ті ж самі большевики, маючи під собою Україну, напевно зіграли б за її рахунок і поклали б на плечі України ще тяжчі умови достави збіжжя і сировини. Що ж до "ослаблення своїх зовнішніх позицій", то цим миром Україна фактично втягла Центральні держави у війну з большевиками і, в усякому разі, відтягла з заходу значну частину військової сили.

Отже, Берестейська умова 1918 р. не лише виправдовувалася міркуваннями внутрішнього порядку, а мала, по суті, свій позитивний сенс і по відношенню до Антанти.

Проф. Б. Шершевицький

До історії Української Автокефалії

нягиня Ольга, вдова по князю Ігорю, прибула року 957 до Царгороду і мала побачення з Візантійським Цісарем Константином Порфірогенетом /Багрянородним/. Про що саме говорили Цісар Константин та Княгиня Ольга, лишається, мабуть назавжди, тайною, але є припущення, що то мала бути розмова про прийняття Княгинею Ольгою християнства.

Скоро потому, 959 року, до Німецького Цісаря Отта Першого, що наступав на схід мечем і хрестом, прибуло нарочите посольство в імені Великої Княгині Руси. Про що саме говорили Київські достойники до Німецького Цісаря, лишилося так само тайною, але, немовби у відповідь на відвідини Киян, Цісар запропонував Папі, що був тоді слухняним виконавцем політичних задумів Римської Імперії Німецького народу, висвятити бенедиктинського монаха з монастиря Св. Максима у Трирі, Адальберта, на єпископа Руси, що в тому часі простягалася від Балтицького моря до Чорного і від Бугу до Дону. Русь цікавила Отта Першого, що досягав у східних країнах політичного впливу за чинною допомогою Римської церкви. За наказом Отта Адальберт, єпископ Руси, прибув до Києва, але, довідавшись, що Княгиня Ольга прийняла вже Святе Хрещення за грецьким обрядом, та що Князь Святослав плекав ще культ Перуна, він подався додому. Іменований скоро по тому на архієпископа Магдебурського, Адальберт брав пізніше чинну участь у німецькому натиску на слов"янський схід.

Ще з мирового договору, що його року 944 у Києві уложили Великий Князь Ігор та Візантійські посли, відомо про храм Святого Іллі, в якому присягали Ігореві дружинники-християни, що свідчить про існування у Києві християнської громади, і, можна гадати, що храм Святого Іллі, поставили "Перунові діти", бо в уяві русича-українця пророк Ілля заступає бога грому та блискавиці - Перуна. Правдоподібно, що у храмі Св. Іллі богослужба відправлялася у мові Святих Кирила та Методія.

У порівнанні до грецької мови слов"янська мова була тоді ще дуже бідна. Як твердить Д-р Іван Огієнко: "Слов"янська мова не була тоді ще мовою літературною в нашім розумінні, не була мовою виробленою. Це була буденна мова малокультурного народу, була мовою, яку греки та римляни звали "варварською".

Та, шукаючи Княгиня Ольга віри з потреби та вимоги душі, прийняла Святе Хрещення в Київському храмі, в якому Служба Божа відбувалася у майже рідній мові Кирила та Методія. Велика Княгиня Руси, що славилася, як мудра жінка з державним розумом, охрестилася свідомо в Києві, бо намагалася бути незалежною ніже від Візантії, ніже від Риму. І цим самим Свята й Рівноапостольна Княгиня Ольга започаткувала в Києві автокефальну ідею.

Об"єднавши Олегову Імперію мечем, Князь Володимир вирішив усунути богів, що підсилювали племінну відрубність в його державі, та поєднати хрестом українські племена. За наміром Володимира стежили Візантія та Рим, що змагалися за Київ, бо політичну владу поширювали: для Візантійського Цісаря - грецька церква та для Римського цісаря-латинська церква.

У справі віри Володимир питався та радився у бояр, і бояри посилалися передусім на приклад Св.Ольги. Після літопису Нестора Князь Володимир мав охреститися в Херсонесі, після здобуття цього міста від греків, німецький же історик, Фішер, на підставі численних візантійських джерел, схильний твердити, що Володимир охрестився в Києві за грецьким обрядом.

Хоч Рівноапостольний Князь Володимир Великий волів створити в Києві національну автокефалію, а проте українська церква мусіла була стати під канонічну юрисдикцію Царгородського Патріярха, бо бракувало тоді української ієрархії.

Німецький Цісар Отто Третій, що намагався латинізувати Київ, відрядив до Руси емісарів - передусім місіонара Бруна-до Князя Володимира та пізніше Єпископа Райнберна - до Князя Святополка. Без успіху Брун подався від русичів до прусів та Райнберн, що його Володимир наказав схопити, упокоївся у Київській вязниці. З метою притягнути Київ до Риму німецький Цісар, Гайнріх Другий, допомагав Святополкові поборювати та нищити братів, але дарма! Як висловлює Едуард Фішер: "Змаг межи Візантією та Римом за Русь був багато дужчий, аніж джерела дозволяють уявити". Хоча підпорядкування Царгородові вимагало, за Візантійським номоканоном, у Русі грецького митрополита, Ярослав прагнув поставити в Києві українського архієрарха. І по тому, як царгородський патріярх скасував болгарську автокефалію, Ярослав наказав Собору Єпископів висвятити на Київського Митрополита печерського ієромонаха, Іларіона. Київ ставився байдуже до чвар, що точилися віддавна між Візантією та Римом, тоб-то межи грецьким патріярхом та латинським Папою за примат влади, бо Русь-Україна прагнула до національної автокефалії. За час чвар між Ярославичами Царгородський Патріярх ставив у Києві митрополитів грецької нації, що старалися усунути латинський вплив на Русь-Україну, проте за Володимира Мономаха реґензбурський монах, Маврикій, збирав успішно у Києві щедрі дари на будову католицького монастиря. Ця релігійна толерантність становить визначну рису так Української Держави, як Української Церкви, що не прагнула ніколи ні до Риму, ні до Візантії, а все намагалася здобути автокефалію.

У середині XII віку Великий Князь, Ізяслав Мстиславович, поставив без канонічної санкції Царгородського Патріярха на Київського митрополита Клима Смолятича, але 1189 року Князь Андрій Боголюбський зруйнував та сплюндрував "Матір городів руських", тоді Київ втратив силу, і це загальмувало автокефальний рух в Україні. З бігом часу, на протязі віків Українська церква витворила власне церковне передання, власний церковний церемоніал, власні богослужбові співи, власні релігійні звичаї та обичаї і стала вже відріжнятися від інших церков східнього обряду. Але занепала українська держава.

Минали віки, і все, що жило, змінювалося. Україна потрапила до Литви, і те, що було ще добре зрозумілим у X віці, стало вже мало зрозумілим у XVI віці. Тоді лише книжники розуміли ще добре з мови святих Кирила та Методія, нарід же потребував рі-

чевого з"ясування слова Божого у рідній мові. Тоді заходилися українські книжники перекладати Святе Письмо на українську мову. Так у середині ХУІ віку у Пересопниці на Волині от. Григорій створив переклад євангелія "із язика болгарського на мову руськую". Тоді у Литві-Русі панувала білорусько-українська мова, що її у письмі вживали урядники, і як раз тоді саме на Україну почав наступати Рим.

Талановитий провідник з Ісусового Товариства, що висунуло тезу " "мета виправдовує засіб", заходився реалізувати ідею "єдности церкви Божої", що мало привести православіє до Риму. По Люблинській Унії Річ Посполита Польська намагалася за всяку ціну зламати та златинізувати українське православіє, що його започаткував Рівноапостольний Князь Володимир Великий для духового об"єднання Руси. Метою Річи Посполитої стала Унія, що правила б за міст, по якому український нарід мусів був потрапити до польської пастки. Наслідком Унії українська церква втратила православну ієрархію, і "застогнав Київ од туги та Чернігів од напасті". Супроти Унії в оборону православія виступив Князь Василь Константин Острозький, що піклувався передусім зберегти в релігії дух народу. Адже традиції, вірування, церемонії, співи, звичаї та обичаї української церкви створив український нарід, а Унія намагалася латинізувати скарб українського духа. Під впливом Князя Василя Константина Гедеон Балабан, архієпископ Львівський, зрікся Унії.

По Берестейській Унії українську церкву боронили церковні брацтва та козацтво. Гетьман Петро Сагайдачний відновив православну ієрархію в Україні, а саме на Київського Митрополита Теофан, Патріярх Царгородський, висвятив Іова Борецького, Київський Митрополит Петро Могила, що висвячений був на Єпископа в православному тоді ще Львові, прислужився до високого піднесення українського православія й домагався заснувати в Києві патріярхат, тобто управнити автокефалію, що існувала фактично.

За Переяславським договором Україна потрапила під царя московського, і Москва, що її року 1470 у листі до царя Івана III-го монах Філотей назвав "Третім Римом", дивилася хижо на Україну, а проте за Гетьмана Богдана Хмельницького українська Церква була реально автокефальною, незалежною ані від 1-го ані 2-го, ані від третього Риму. Однак прийшла руїна і "третій Рим"-Московія, що намагалася перехрещувати "обливанців" православних в Україні, виступила вороже супроти українського православія.

Року 1672 московський патріярх заборонив переховувати в Московщині українські книги, і за наказом патріярха в Москві спалено євангелію Транквіліона Ставровецького та катехизис Зізанія Тустановського, що їх видала Печерська Лавра. Року 1686 на Київському Соборі, що його скликав Архієпископ Лазар Баранович, за наказом Гетьмана Івана Самойловича для обрання митрополита, стало відомим, що за чинною участю царського посла, Микити Алексєєва, Царгородський Патріярх продав, а московський купив українську церкву за двісті золотих та сто двадцять соболів. Отже, Царгородський та московський патріярхи вчинили акт симонії, що її так суворо забороняють святі канони Православної Церкви. І тоді ж таки, у Москві Патріярх "Всея Руси" поблагословив обраного в Києві за стародавнім звичаєм на митрополита, Гедеона, князя Святополка-Четвертинського, Архієпископа Лу-

цького. Так замість до Першого Риму, українська церква потрапила до "третього", за словами поета:

Ляхи були - усе взяли,
Кров повипивали,
А москалі і світ Божий
В пута закували.

Так у Московських путах опинилася українська церква. Гетьман Іван Мазепа, що намагався підвищити владу й авторитет українського Архієрарха, здобув для Київського митрополита титул "Екзарха", але це не врятувало українську церкву від московського поневолення, що посилилося по Полтавській катастрофі.

Року I72I цар Петро I, що бавився на "Всешутейному Соборі" у „Папу Кесаря", поставив у Петербурзі Святійший Синод, що почав стягати передусім грошеву данину з єпископів та монастирів, і переслідувати старовірів та инших "єретиків". За голову російської церкви став Всеросійський Імператор, і у Святійшому Синоді, що перебував під командою Обер-Прокурора, здебільшого офіцера гвардії, запанував цезарепапізм, що домагався знищити українську церкву та українське православіє. В українській церкві правило завжди мудре речення Апостола Павла: "Буква вбиває, а дух оживляє". В українському православії внутрішній зміст творив зовнішню форму, натомість у московській церкві буква панувала над духом, і в московському православії форма творила зміст. Того ради російський історик Мельгунов трактує московське та київське, тобто українське, православіє за два відмінні одно від одного віровизнання. Святійший Синод, що втручався постійно у внутрішні справи духівництва, позбавив українську церкву апостольського звичаю обирати владик. А за сумного панування в Україні "Малоросійської" колегії", ув'язнено було київського митрополита, Варлаама Ванатовича. У Синодальній церкві панувала мертва буква, що гнобила живий Дух Української Церкви.

Філософський стяг українського православія тоді тримав Григорій Сковорода, що поєднав у своїй особі Діогена та Сократа на глибоко-християнській засаді, і Сковородська філософія навчала: "Іспитуй сам себе та пізнай самого себе". Російський цезарепапізм нищив релігійне самоіспитання та самопізнання. Митрополит, Арсеній Мацієвич, чинив спротив цезарепапізмові Цариці Катерини II і скінчив життя в царській вязниці. Вже при кінці XУIII віку синодальна церква винищила в Україні навіть українську вимову в богослужбовій мові і створила з мови Кирила та Методія знаряддя помосковлення України. Як висловлює Митрополит Іларіон Огієнко: "Сучасна церковно-слов"янська мова - це не мова старослов"янська, не мова Кирила та Методія, а тільки мова ново-церковно-слов"янська", коли ж вона з російською вимовою, то це і старо-московська мова". Від Рівноапостольного Князя Володимира Великого богослужбовою мовою в Україні була мова Святих Кирила та Методія в українській вимові. За Синодальної церкви богослужбовою мовою в Україні стала старомосковська мова.

У XIX віці українська церква змосковщилася майже цілковито. Тоді українські письменники заходилися перекладати Слово Боже на мову, що її в українській літературі започаткував Іван Котляревський, та уславив Тарас Шевченко. Морачевський, Куліш, Нечуй-Левицький, Пулюй та інші перекладали Святе Письмо на українську мову. А проте Синод заборонив друкувати Слово Боже в українській мові, бо на запит Синоду начальник південно-західнього краю, генерал-губернатор Анненков, дав відповідь, що Еван-

гелія в українській мові може спричинитися до відділення України від Імперії. Для Святійшого Синоду Російська Імперія була дорожчою за Христову Церкву. Синодальна Церква нехтувала апостольські слова: "Господь - то Дух, а де Дух Господній там воля", і московська ієрархія "Третього Риму" брала чинну участь у національному поневоленні та у прикрих кривдах, що їх чинив царський уряд супроти українського народу. Православна Церква стала чужою для України і поміж українців почала ширитися "штунда". Лише по революції 1905 року дозволено було друкувати Євангелію в українській мові, а проте українські штундисти у Придніпрянщині користуються ще й нині з російського перекладу Святого Письма. Року 1917 завалилася тюрма народів, і повстала Україна, що змагалася за національно-політичну та соціяльну справедливість і за історичну мету та традиційну мрію, створити автокефалію та встати поза примусовою опікою Першого, Другого, і Третього Риму. Але змосковлена ієрархія в Україні була тому на перешкоді і чинила спротив бажанню свідомої частини українського народу, передусім славити та хвалити Отця Небесного у власній хаті рідною мовою, галасуючи по всіх усюдах, що Служба Божа в українській мові становить Богу противний злочин. Обраний на Всеросійському Соборі, що відбувся року 1917 в Москві, Патріярх Всея Руси, Тихон, поставився неприхильно до українства в цілому, а Епископат України визнав на Соборі, що відбувся року 1918 в Києві, канонічну юрисдикцію Московського Патріярха. Змосковлені ієрархи України забули, мабуть, про те, що самостійне підпорядкування Української церкви до Третього Риму було противним канонічному праву.

За Гетьмана Павла Скоропадського Українська церква здобула правний устрій, що відповідав всенародній та соборній традиції, яка живила колись Українську церкву. Найвищу законодавчу установу творив Український Церковний Собор, що його складали Митрополит та Єпископи і обрані по повітах священники та миряни. Церковний Собор в Україні завжди творили три чинники - єпископат, духівництво та миряни. За найвищу установу правила Українська Церковна Рада, що її складали Митрополит та три Єпископи і чотири священники та три миряни. Міністр Віросповідання, Олександер Лотоцький, проголосив на Київському Соборі автокефалію, але обраний на Київського Митрополита Волинський Архієпископ, Антоній Храповицький, що завзято московив Волинь, поставився вороже до автокефалії і, покидаючи Київ, узяв з ієрархів України клятву, що вони ніколи не висвятять на єпископа жодного українця. Директорія підтвердила 1 січня 1919 року автокефалію, але без єпископату автокефалія лишилася сиротою. Скоро по тому в Україні запанувало "чудище обло, озорно, стозевно і лаяй"...

Всеукраїнська Православна Церковна Рада проголосила у Києві 5. травня 1920 року автокефалію і почала готуватися до Собору. А року 1921 на Покрову у Києві Всеукраїнський Собор, обрав протоієрея, Василя Липківського та протоієрея Шараєвського, на ієрархів Української Православної Автокефальної Церкви. Депутація від Собору, що її очолили Микола Левицький та Володимир Чехівський, прибула до Екзарха України, що стояв у канонічній юрисдикції Московського Патріярха, просити канонічного висвячення обраних священників у єпископський сан. Екзарх України, Київський Митрополит, Михайло Єрмаков, відповів депутатам: "І могу і не могу". А всі інші московські ієрархи,

що до них зверталася депутація в справі висвячення, відмовилися рішуче висвячувати "мазепинців". Важким було становище Собору, що просив у московських ієрархів хліба, а дістав від них камінь, і - Володимир Чехівський написав: "Що ж ви, слуги патріяршої московської ієрархії, ви, михаїли, назарії, пахомії, пимени, думаєте, що Отець Небесний дасть нам камінь замість Святого Духа!!". За ухвалою Собору повстало рішення: „Здійснюючи волю Основателя і Голови Церкви - Ісуса Христа Сина Божого, Всеукраїнський Церковний Собор священнособорне, в імя Отця і Сина і Святого Духа, висвячує церковним рукоположенням двох обраних на Єпископів осіб з священників". Три дні соборяне постили, молилися та благали у Храмі Святої Софії, в якому за Великого Князя, Ярослава Володимировича, настановлено було вперше автокефального Митрополита Іларіона, про ниспослання від Отця Небесного новообраним Владикам Духа Святого. Священство простягло руки до обранців, а за ними і всі миряни, що були в Храмі. І так рукоположенням усього Собору 23 жовтня 1921 року висвячено було на автокефальних ієрархів протоєреїв, Василя Липківського та Нестора Шараєвського, які здобули Благодать так саме, як і діякон Афанасій, що став з волі громади в III віці Єпископом в Олександрії. Тоді за історичним оповіданням: "Увесь нарід Церкви складав, якби одну душу і голосно і багато разів виголошував, щоб Афанасій був єпископом". Митрополит, Василь Липківський, та Архієпископ, Нестор Шараєвський, висвятили по тому вже інших ієрархів Української Автокефальної Православної Церкви. Майже дві тисячі православних парафій в Україні визнали Митрополита Василя Липківського за свого архієрарха. Пізніше з Українською Православною Автокефальною Церквою поєднався Владика, Теодосій Сергіїв, що був з роду москаль, але ж, перебуваючи в Україні, вважав себе зобов"язаним служити народові за його звичаєм, в його мові. Лише змосковлені українці, що їх виховувала синодальна церква, вважали за великий гріх молитися в українському храмі українською мовою і оголосили нововисвячених Владик та священників "самосвятами". Однак український нарід усвідомив велич чину, що відбувся у київському Храмі Софії, Божої Мудрости, 23 жовтня 1921 року. Адже про даровану від Бога мудрість українського народу історія свідчить ще з давнього часу.

Всеукраїнський Собор уложив канони, в яких між іншим подано: 1/що єпископсько-самодержавний устрій церкви, яким пройняті старі канони, надалі не може лишитись і повинен бути змінений устроєм церковно-соборно-правним відповідно духові Православної Христової віри; 2/ що собори з одних єпископів, як це було досі і є, не відповідають духові Православної Христової віри, не дають церкві жити повним життям, і їх необхідно надалі змінити соборами з представників від усієї православної української людности". Мова ухвалених на Соборі канонів відбиває час, що його переживала тоді Україна.

Митрополит Василь Липківський тішився великою любов'ю та пошаною зокрема, в українському селянстві, а тому на Українську Православну Автокефальну Церкву почався в скорому часі плановий наступ, і на початку 30-х років її було зліквідовано. Митрополит, 32 єпископів та, мабуть, близько мільйона вірних посвятили свою кров"ю та своїм стражданням по тюрмах, у таборах, на каторзі, престіл Святої Евхаристії. З автокефальних Владик залишився лише Архієпископ Іван Теодорович, що править нині у Канаді.

Року 1924 у Польщі повстала Православна Автокефальна Церква, яку очолив Варшавський Митрополит, Діонісій. Року 1942 за благословенням Кир-Діонісія, Архієпископ Пинський Олександер та Архієпископ Луцький Полікарп, хіротонізували волинських священників, Ніканора Абрамовича та Івана Губу, і до Києва прибули Єпископ Ніканор та Єпископ Ігорь, відбудовувати Православну Автокефальну Церкву, в Україні, що перебувала тоді під німецькою окупацією. Супроти Автокефальної Церкви на взаємне поборювання церков німецький окупант намагався використати Автономну церкву, що прагнула до московського патріярха, за давнім гаслом: "Поділяти та володіти". "Політичний віслюк" волів безоглядно панувати у залитій кров"ю та сльозами Україні, але Провидіння покарало того, хто поставив меч вище за хрест.

Майже тисячу років існує Українська Церква. В Українській Церкві розцвіло українське православіє, що живить ще й нині девять десятих українського народу. І український нарід, що ставиться з великою повагою до славного минулого, вірує у блискуче майбутнє Української Православної Автокефальної Церкви, що повставши на крові мучеників за правду та волю, стоїть непохитно на сторожі та в охороні душі народу від князя тьми.

Пам'яті Крутянців

У неділю 2 листопада б.р. в Українській Автокефальній Свято-Покровській Церкві на Сомме-Казерне в Авґсбурзі, Преосвященний Владика Ігорь, в сослуженні духовенства відправив панахиду по героях Крут.

Перед панахидою Владика Архієпископ промовив до вірних змістовне глибоко-зворушливе слово про молодих патріотів, що за батьківщину віддали найцінніший дар Божий, власне життя, як вияв своєї любови до Неї, давши неперевисшений приклад для потомних українських поколінь.

Після виголошення о. протодияконом Коваленком "Вічная пам"ять", яке підхопили всі численні присутні вірні, стоячи на колінах зо свічками в руках, Владика Архієпископ підніс до гори блюдо з коливом, благаючи Милосердного Господа, щоб і молитви за душі молодих Христолюбивих воїнів українських, що своєю кров"ю освятили боротьбу за долю-волю України, донеслися до Небесного Престолу та піднесли гідність Українського Народу перед світом.

УЧАСНИК.

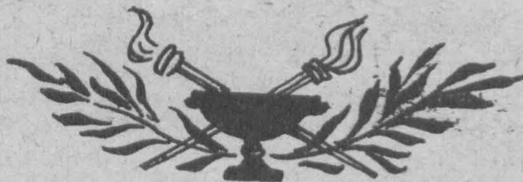

Д. Д.

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ

1819-1897

2/15 лютого сього року минає пятьдесять літ зо дня смерти славного українського письменника і національного діяча, Пантелеймона Олександровича Куліша.

Трудно в короткій поминальній статті змалювати всю велич заслуг покійного письменника перед українською літературою й взагалі перед українським національним рухом: високо-талановитий поет, який залишив нам такі запашні зразки української поезії, як збірники "Досвітки" /1862/, "Хуторна поезія" /1882/, "Дзвін" /1896/, поема "Маруся Богуславка" /1901/, автор прекрасних перекладів з Шекспіра /13 драм/, Байрона /поема Чайльд-Гарольд" і "Дон-Жуан"/, Гете, Шіллера, Гайне, і перекладу цілої Біблії /1903/, творець української прози /історичний роман — "Чорна Рада", /1857/, визначний етноґраф - двох-томова збірка "Записки о Южной Руси" /1856-57/, яку Шевченко назвав дорогоцінною перлиною українського письменства; не менш визначний історик: "Історія України від найдавніших часів" /1861/, "История возсоединения Руси", 3 томи 1873-77, - це були б назви тільки головніших, найважніших праць Куліша, які спадають на думку кожного освіченого українця при імени Куліша. Можна сказати, що Куліш залишив таку багатющу спадщину, що її стане на цілий ряд поколінь для дослідів над нею. Він дуже прислужився для вироблення української літературної мови, і з його ім"ям звязаний український правопис, т.зв. "Кулішівка", що його ми вживаємо сьогодні під назвою "фонетичного правопису".

Товариш й приятель Костомарова й Шевченка, Куліш був членом славного в діях українського відродження Кирило-Методіївського Братства, за участь у цьому братстві/з його відкриття весною 1847 року минає тепер 100 літ/заплатив тюрмою, засланням й науковою карієрою. Людина високо-талановита, розвинута й освічена /доволі сказати, що він самотужки вивчив десять мов, старих і сучасних/, визначився Куліш надзвичайним індивідуалізмом і все життя ішов своїм власним шляхом, мав свої власні ідеї й погляди, від яких не хотів відступати, навіть, коли вони стояли в суперечності з загально прийнятими серед українського громадянства поглядами. З цієї індивідуальної вдачі Куліша, з його упертости випливали й певні хиби та помилки, які вже в кінці 1860-х років поріжнили Куліша з українським громадянством і зробили з нього самотника, який ішов окремим шляхом, а при кінці віку замкнувся на своїм хуторі, віддаючись українській літературній праці, але без зв"язків з українськими літературними кругами.

Рідко кому з українських письменників, за виїмком хіба Шевченка, так пощастило на досліди над його творчістю, як Кулішеві. Вже в рік ~~по~~ його смерті почалося друкування в українських наукових виданнях матеріялів до біографії Куліша, споминів про

нього, його обширного листування, не кажучи вже про самі його твори. За 50 літ, які ділять нас від смерти Куліша, виросла про нього ціла література, окрасою якої в новіші часи являються праці В. Петрова, Діяльність Куліша досліджена до дрібниць, і його характеристика з"ясована до деталів. Висновки з дослідів над Кулішем свідчать, що Куліш почав в 1840-х роках свою письменницьку працю, як типовий романтик і як горячий прихильник "козацької слави", яку він возвеличив у своїй поемі "Україна" 1843 року. Але ближче познайомлення Куліша з джерелами, особливо польськими, захитало оте його козако-фільство, і в його душі повстало питання: "а що зробила козаччина для національної культури", які були реальні наслідки панування козаччини, як провідної верстви, для українського народу? І ось Куліш потому приходить до думки, що козаччина була "тільки пустоцвітом на нашому полі", що на тому полі "росло багато чого цінніщого, ніж козаччина". Ставши на цей шлях, починає Куліш заперечувати історичні заслуги козаччини і Гетьманщини, гостро виступаючи проти Костомарова, як історика козаччини, а згодом і проти Шевченка /вже по смерти поета/, як її співця. В одній своїй поезії висловлює Куліш неґативний погляд на козаччину словами:

Умерла ти, матусю Україна,
Серед козаччини, серед незгоди,
В крові, в руїні цвіт розкішний згинув
Твоєї благодатної природи....

Куліш приходить до думки, що українці взагалі не були здатні до державної творчости, що через свій індивідуалізм і нахил до бунтарства вони руйнували власну батьківщину, через те він стає прихильником ідеї, що зілляння України з Москвою було ділом історичної необхідности, що тільки міцна рука московських царів угамувала непостійну вдачу українців і виконала таке історичне завдання України, як опанування берегів Чорного моря. Ці свої думки виложив Куліш в праці "Исторія возсоединенія Руси", яка і розсварила його з українським громадянством. Його навіть стали називати "зрадником". Але зрадником Куліш не був. Ним керувало гаряче шукання історичної правди, якої, одначе, він дізнатися не умів. Він не доглянув історичної ролі Гетьманщини та її заслуг в ділі збереження української національности. Для нього українська старшина це були лиш еґоїсти, які використовували своє провідне становище і закріпачили селянську масу. Він натякав на українських історичних діячів, таких як Хмельницький і Мазепа, і не доглянув їхніх патріотичних і державно-творчих змагань.

Все це були помилки або гріхи "гарячого" Куліша, які йому історія давно простила. Тепер ніхто вже не поділяє його крайніх поглядів, його заперечення нашої історичної минувщини. За-те всі згідні в тому, що Куліш, помимо своїх хибних поглядів та помилок, був людиною великого серця, що він щиро любив Україну, служив її культурі все своє довге життя і залишив по собі спадщину, яка справедливо вважається окрасою нашого національного письменства. "Исторію возсоединенія Руси" читатимуть лише фаховці-історики /бо вона має й певне наукове значіння/, а "Досвідки" і "Чорну Раду", і багато инших Кулішевих творів ще довго з насолодою читатимуть цілі покоління, як високі зразки української поезії й художньої прози.

С.Н-ай

Ще про Український Державний Герб та прапор

вважаючи на розбіжність думок в питанні, який власне має бути наш державний герб - тризуб, а саме - чи повинен він бути з хрестом, чи без хреста, - ми подали де-які короткі зауваження про це в ч.4."Українського Літопису" в замітці "Який є Український Державний герб"."(„Укр.Літ." за 1946 р.)

Базуючись на матеріялах, поданих гр. Толстим та проф.Кондаковим у виданні "Русскія древности в пам"ятниках искуства", ми висловилися тоді за тризуб з хрестом з таких міркувань: остаточні, усталені й кращі у виконанні герби на монетах Св. Володимира були саме з хрестами /мал.ч.158 книж. гр.Толстого та Крндакова/; вже за довго до часів Св. Володимира,рівнож як і за його часів,існувала традиція, за якою монархи відбивали на своїх гербах та печатках властиві їм релігійні моменти. Тому важко собі уявити , щоб Св. Рівноапостольний Князь Володимир не підкресливби на своєму гербі християнський характер своєї держави, тим більше бувши сам неофітом християнства в своїй країні; цей релігійний елемент - хрести відбивається пізніш на гербах його спадкоємця-Ярослава, /див.мал.ч.I нижче).

Але в короткім часі після вміщення в "Українському Літописі" цієї замітки, на організованій культосвітнім відділом в таборі Сомме-Казерне лекції, побудованій на тому ж матеріялі /гр. Толстой і проф. Кондаков/, прелєгент, археолог, проф.Курінний, висловив сумнів що-до хреста в гербі Св. Володимира, як символу релігійного, припускаючи, що хрест на гербі - тризубі на монетах є, можливо, лише розділовим знаком поміж словами напису, не з"являючись безпосередньо елементом самого герба.

На питання одного з слухачів: "та який же, нарешті,наш герб, з хрестом, чи без хреста?", - прелєгент, ухиляючись від прямої відповіді, сказав: "Такий, як його ухвалила влада".

Як видно було по самій авдиторії та з обміну думок, така "орфографічна" інтерпретація хреста в гербах наших князів, а тимбільше така формальна відповідь прелєгента на прямо поставлений йому запит не задовольнила значнішу частину слухачів і не внесла належної ясности в це питання.

Цілком природньо виникали думки, яку "ухвалу" і якої саме влади мав на увазі в своїй відповіді прелєгент. Совєтської, УНРівської, Гетьманської, чи... отаманської? Адже ж і совєтська влада називає себе "Українською" й до того її визнають тако ж і демократичні держави світу. Тоді, вже йтиметься про"герб"... серп і молот. І коли справа в "ухвалі влади",, то причому тут археологія? Замість пановного прелєгента-археолога і професора, який, до речі, для лекції змалював усі класні дошки князівськими і іншими старовинними гербами, просту довідку про "ухвалу" міг би дати навіть не "вчений", а звичайний секретар.

Отже, очевидно, справа полягає не лише в тому, який герб "ухвалила влада", а яка саме й за яких умов-чи в спокійній творчій атмосфері, чи в революційній психозі, чи вільним волеви-

виявленням, чи під тиском зовнішніх обставин, то-що. Головним для нас повинно бути й те, який герб - з хрестом, чи без хреста ліпше відбиває характерні риси нашого минулого, відповідає вимогам сучасного й проєктує напрямки майбутнього, - який герб більше нагадує нам великі чини наших предків у часи наймогутнішого розквіту нашої державности, який викликає відповідні асоціяції й глибокий пієтизм до чести й слави нашої батьківщини. Чи відбиває він невмирущий зв"язок з нашим славним минулим, а чи є він лише мертвим, умовним, формальним знаком?! А колі так, то питання, чи хрест на гербі Св. Володимира є символ, а чи просто орфографічний розділовий знак, набуває для нас не будь-якого значення.

Де-які щасливі обставини, на наш погляд, допомагають нам, не вдаючись у глибокі наукові міркування, з"ясувати це питання.

Нам здається, що саме згадані вище відбитки гербів на монетах, показані в "Русских древностях", а також вміщені в статті Січинського "Знак і краски", ясно промовляють на користь релігійної концепції. Ще виразніше про це саме свідчать відбитки, показані в праці проф. І. Огієнка "Повстання азбуки й літературної мови в Слов"ян". З них ми бачимо, що хрести ці є й там, де немає ніяких надписів, то б то, де в розумінні орфографічних, розділових знаків вони не потрібні. Виключно важливим й особливо показовим є мал. ч.5 /див.наш мал.2/, де хрести вінчають всі три елементи тризуба. Цей відбиток не лише заперечує орфографічну концепцію, а з усією категоричністю свідчить, що й самі творці показаних монет дивляться на ці хрести, як вінчаючі елементи герба, а тим самим стверджують, що й на гербі Св. Володимира хрест над середнім осевим елементом є релігійним символом і невід"ємним завершуючим елементом самого герба, а не розділовим знаком.

Мал.1

Мал.2

(Малюнки взято з книги проф. І. Огієнка стор.200).

Отже з цих історичних памяток та наведених міркувань ми маємо всі підстави стверджувати, що наш давній традиційний український герб є герб-тризуб з хрестом.

" " "
"

Розглянувши поставлене питання в аспекті старовинних пам"яток князівської доби, ми не можемо обминути також і ті історичні документи в цьому питанні, що залишилися нам від часів відродження нашої державности в рр. 1917-18.

Приводячи ці документи в своїй капітальній праці "Історія України 1917-1923 р." акад. Д.І.Дорошенко пише /ст.384/:

"18 січня 1918 р. Мала Рада затвердила предложений Д. Антоновичем проект Українського Морського прапору, вироблений Українською Морською Радою. Прапор виглядав так: матерія складалася з двох смуг, вгорі жовта, внизу синя, на синій - золо-

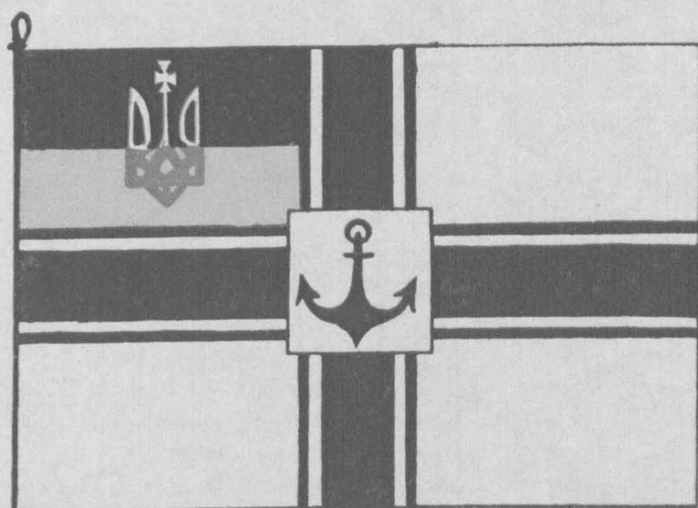

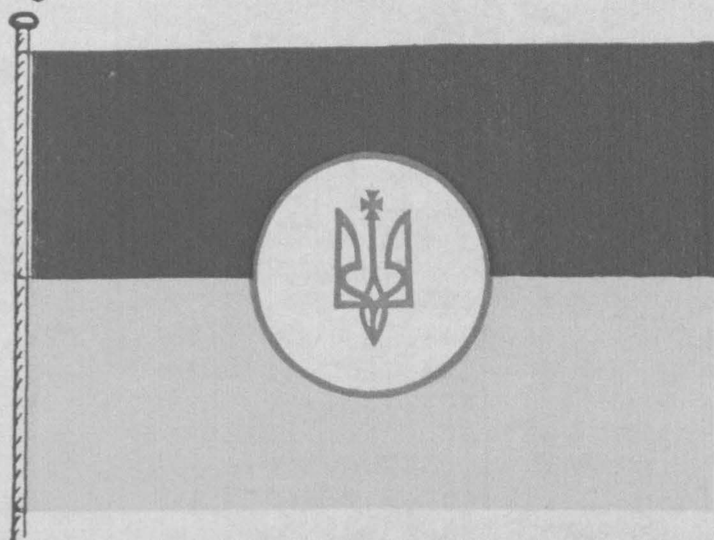

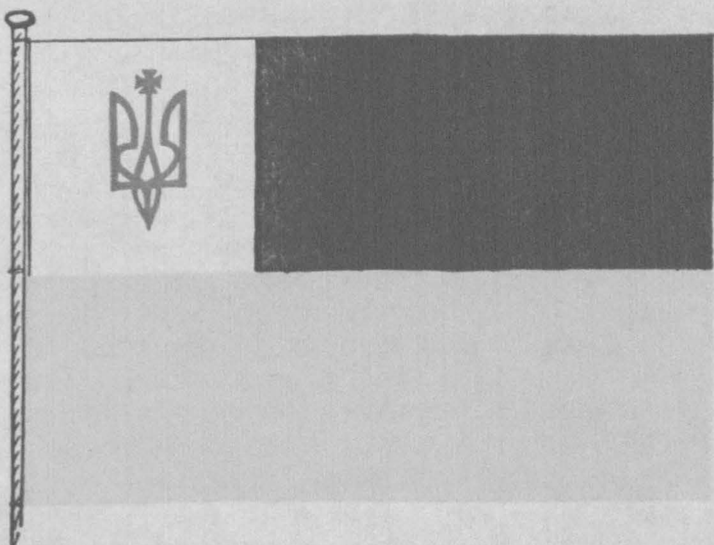

тий знак кн. Володимира – тризуб з хрестом у горі" Далі у примітці відзначає: "Д. Антонович /проф. Д.В.Антонович був Міністром Морських Справ Центральної Ради/ оповідає в своїх споминах, що комісія Малої Ради ні за що не хотіла допустити цей проєкт на збори Малої Ради, вимагаючи,щоб хреста було викинуто. Але Морська Рада уперто стояла на свойому, заявляючи, що без хреста на прапорі моряки не вийдуть в море. Комісія мусіла була уступити і на Пленумі Малої Ради Д.Антоновичу вдалося провести проєкт майже без деталів".

Виглядало б усе в порядку, коли б це була єдина ухвала. Через півтора місяця – І.3.І918 р. Мала Рада винесла й другу ухвалу. Що-до цієї другої акад. Д.І. Дорошенко пише так /ст.330/: "Тоді ж /І.3.І8/ було ухвалено й герб Української Народньої Республіки, за який було прийнято родовий знак династії Князя Володимира Святого т.зв. тризуб, який бачимо на монетах Володимира, Ярослава та інших великих Київських Князів"./Ми не припускаємо,щоб акад. Д.І. Дорошенко, дотримуючися строго тексту документів, випадково не згадав тутпро хрест; хіба може сталася прикра "недопечатка", хоч це й важко припустити, зважаючи на виключну солідність праці.С.П./

Наведені цитати, й особливо перша з них, не потребують коментарів. Ставлячись з усією повагою до історичних документів, ніби потрібно було б так і вважати: морський герб з хрестом, державний – без хреста. Але, з цієї ж само поваги до своєї державної установи, якою була Центральна Рада, такого висновку важко припустити.

Можна зрозуміти, наприклад, те, що Совети відкинули старого царського "двухглавого орла" і встановили свій герб – серп і молот, Гітлер відкинув старий герб і встановив орла з свастикою, Мусоліні завів клясичного вінка.... Але щоб відірвати голови і вживати безголових /з самими шийками/ орлів, такого "безголов"я" і Совети не насмілилися б зробити /хоч такий герб і дуже пасувавби до характеру їх "нової влади"!/

Чи могла б тоді зробити щось подібне Центральна Рада? Відірвати хреста в гербі, це – відірвати, більше – вирвати,ідею з герба нашої християнської держави. Того хреста, завдяки якому наша князівська держава досягла могутньости, слави й пошани в лоні европейських народів і держав...

Отже, відсутність у другій ухвалі пояснення: "з хрестом",на нашу думку треба розуміти,як якусь нещасливу помилку або випадковість. Хрест повинен бути.

Також і з погляду архітектури й естетики. Чи не кидається ж у вічі кожному цілковита незакінченість безхрестового герба? Друга справа – тризуб Посейдона або москво-мордовська "острога", якою ще й тепер полюють на рибу. Вони з"являючись знаряддям кари чи полювання, натурально, й повинні завершуватися гострими кінцями. Але герб Св. Володимира, незалежно від його ґенези, є зовсім інший, поважний чинник, – є державний герб, є вінець, який Св. Володимир вінчав свою державу на християнство. Той вінець не може бути сам без цієї ідеї, без вінчального елементу, яким і був хрест.

Недокінченістю герба без хреста, почуттям з першого погляду, що в безхрестовій будові герба чогось бракує, й пояснюється, очевидно, те,що люде, бажаючи в який би то спосіб поповнити цей брак, починають або робити ножа на зразок "острогиі",або насаджувати на середнє вістря щось невиразне, подібне до хреста, чи то булави.

З матеріялів за р.І918–часів Гетьманської влади, які є в нашому розпорядженні, заслуговують на окрему увагу також дані

опубліковані в збірнику ч.5 "За Державність" /видання УНР з 1935 р./, а також в Українському Державнику" за 1943 р.

На стор.128 збірника в статті С. Грамченка зазначено:"17 вересня 1918 р...оголошується закон про прапори посла і послаників Української Держави".... Прапор Посла Української Держави /див.мал. ч.3../, прапор посланників /мал.ч.4./, прапор Морського Міністра /мал. ч.5../. На всіх малюнках герб-тризуб Св. Володимира з хрестом, а кольори прапорів - зверху блакитний, в долі жовтий.

В "Українському Державнику" /ст.31/ відмічено: "Державним прапором був прапор барви блакитної /верхньої/ та жовтої /спідньої/. Державним гербом Української Держави був тризуб золотої барви на блакитньому полі".

Як видно з цього, всі герби - посла, послаників, Морського Міністра /тризуби/не є індівідуальними, бо всі вони однакові - спільні, що б то є гербами державними, всі ці герби з хрестом. Отже, знову - державний герб Український є тризуб з хрестом.

Той факт, що в революційні роки /1917-18/ вживалося герба без хреста, зовсім не є, як дехто це думає, ні традицією, ані тим більш, доказом. Революційна інтелігенція, що стояла в ті часи при владі, в більшості своїй перебувала під впливом модного тоді безбожництва. Вона соромилась релігійности і тікала від хреста, щоб не загубити репутації "передової". До певної міри зрозумілим є і поступовання гетьманського уряду, що в тодішній завирюсі вживав ще деякий час тризуба без хреста /були ще до перевороту виготовлені такі кліше для грошей і т.і./. Але б було незрозумілою помилкою продовжувати виправдовувати й тепер те, що колись було вимушеним "в грозі і бурі революції".

"

" "

Ще де-кілька слів що-до Українського прапору.

З наведених вище цитат видно, що за Центральної Ради 18.I.1918 р. було ухвалено про фарби прапору: "вгорі жовта, внизу синя", а за ухвалою 17.9.1918 р. за часів Української Держави навпаки: "блакитньої /верхньої/ та жовтої /спідньої/". Прибічники жовтої фарби верхньої посилаються на такі ніби, непреложні закони геральдики, що, мовляв, колір герба повинен бути згори. Прибічники блакитньої фарби верхньої, пов'язують розташування фарб прапору з ляндшафтом України: блакитне небо вгорі, жовті ниви-внизу.

На користь другої теорії /блакить вгорі/ говорить також і традиція, наприклад, давнє вживання такого прапору в Галичині.

На наш погляд питання про розташування фарб є в більшій мірі лише формальним і тому слід віддати перевагу блакитній фарбі в-горі, оскільки це було ухвалено останнім легітимним Українським Урядом й після цього вже не касувалося.

Василь Федів

Слідами давнього великого минулого

Слово „Україна" в половецьких часах

Від Редакції: Докладніші відомості щодо назви "Україна" маємо в науковій літературі, наприклад, в праці "Назви" дра М.Андрусяка. Ми друкуємо цю статтю п.Дра Федева з огляду на її живу й легку до сприйняття форму, в якій цю відомість подається.

Коли половецька орда "сварів давної години" під проводом хана Кончака зважилася йти походом на Придніпров'я, то в тому самому часі, половецький хан Кза, на чолі другої орди, рушив на Чернигівщину. -

Кончак, що був знаменитим знавцем степових походів, уміло посуваючись, швидко добився Переяслава і, підійшовши під нього, обложив город із трьох сторін. На січу супроти Кончакової орди з-за городських замаскованих засік леопардовим шиком у темінні ночі вийшов неустрашимий і мистець у володінню списом, князь Володимир Глібович.

Коли почало метати на "щаву" /почало свитати/, князь маючи заздалегідь згруповані дружини, так уміло, що за одним розмахом аж у шіснадцяти місцях, зумів вбитись клином у непроглядні полчища половецької орди, і з нею "дерз і крі п о к р а т і к н я з ь" від вчасного ранку до пізнього вечора зводив запеклі бої.

Під вечір химерна доля судила, що князя обступили Половці і в карколомній боєвій сум"ятиці ранили списом у груди й двома врубами меча в обидві нозі. Одначе, на превелику славу хоробрих предків наших, цей тяжкий для княжого війська випадок не припинив ані жорстокої битви, що з нестримним кипінням шаліла у розлогих степах довкруги города, ані не приніс сподіваної перемоги Половцям, за якою вони з розрахунком загналися під Переяслав.

Розпалений крутіжем великих боїв, князь горів жагою мести до Половців, часто густо підганяв стрункого степовика острогами, від чого благородний кінь ставав дуба, по тому з лисячою звинністю мчався у ті місця, в яких князь досвідним оком бачив великі маси своїх і половецьких військ, що, немов рухомі муравлинники, зажерто стиналися в лютій січі.

Врешті степом повіяв легіт, і курява-туман од тисячів кінських копит проступився, князь вдержав коня і проник очима у широке пекло бою, в якім його хоробрі дружинники, відступаючи то знов наступаючи, гриміли "каленими" мечами об "харалужні"

шоломи половецькі. Боєве окупчення, в яке вдивлявся князь Володимир Глібович, відзначалося сотнями золототканих одягів, що блестіли в соняшнім промінню, а понад ним у пурпуровій грубо-золототканій мантії-кереї на бистрому коні уносивсь огрядний Половчин, і по цьому блескові князь догадався, що це "кешамі" /боєвий штаб/ хана Кончака. Ще довго вдивлявся Володимир Глібович у сторону кипучого бою, а позаду і обіруч князя, як зачаровані, ждали хоробрі "вої".
Врешті прийшла хвиля, якої так нетерпеливо дожидали і князь і дружинники, - князь натис на голові шолома, порскнули коні, по жилах дружинників вдарила кров, князь підсадив острогами випробованого у боях степовика і попереду дружинників стрілою помчав на Кончака, що гадюкою кидався то вліво то вправо, відпираючи настирливі наступи Переяславців. Та заки там Кончак упоравоя і встиг змірмтись з князем, Володимир Глібович був уже під половецькими полчищами, озирнувся позад себе, на своїх дружинників, гукнув, цей гук ревом підхопили його вої, заїржали по обох боках чулі коні, заревіли й половецькі верблюди.
Половецькі полчища від цього продив панічний жах, лави почали хвилюватись і в безладді вгинатися. Нестримним буревієм спав Володимир Глібович із своїми дружинниками на половецьку орду, вона як скошена трава лягала під ударами мечів княжих дружинників, стоптана кінськими копитами, а Володимир шалів у вирі бою, перекидував з правої до лівої руки свого меча, рубаючи половецьку дич. Куди тільки звернув він своїм конем і махнув мечем, повставали вулиці і перевулки, князь торував собі дорогу в гущу, в якій блестів між своїми ватажками Кончак.
Хан,бачучи катастрофальне положення своєї орди, та нехибну смерть з руки лицаря князя, припав до шиї свого коня, і пустився чвалом в степ на втікача, лишаючи своїх "чекалі" на поталу мечів і кінських копит Переяславців. Утеча хана Кончака з побоєвища не сховалаоя од бистрого ока Володимира Глібовича, і він у туж мить з кількома сотнями дружинників пустивсь навздогін за Кончаком.
Не водив би був більше Кончак свої орди на землі "Урусів",як щоб не невдача, над якою болів князь, дружина його і вся земля. Про цю невдачу Київський Літописець чітко і докладно розписується з болем серця.
Князь Володимир Глібович,доганяючи в степу хана Кончака,держав свойого коня так, щоб Кончак випав йому по правій руці, і це йому в бігу вдалося осягнути, а коли вже зрівнявся був із Кончаком, вихилився з сідла і замахнувсь мечем рубати, як в тій самій хвилині, що дорожшою од найбільших скарбів була,спотикнувся йому кінь, і заки піднісся, то змарнувалося стільки дорогого часу, що Кончак устиг віддалитись. Ця невдача так огірчила князя, що він здержав коня, глянув люто на дружинників, потому запав у задуму і вже не чвалом, підтюпцем став вертати в сторону побоєвища.
На дворі вже добре смеркло і землю оповив холодний,вогкий туман, а князь аж тоді почув, що він ранений,і почав дрižати на цілому тілі. Під брамами города упав з коня і його занесли дружинники у терем княжого двору на руках.
Літопис. із 1187 р. переповідає, що по князеві Володимирові Глібовичеві "плакаше ся по нем всі Переяславці, бі бо любя дружину і злата не збірашесть, подаяшеть дружині, бі бо князь добр і кріпок на раті і мужеством кріпок показася, всякими добродітельми наполнен, о нем же бо храбра У к р а ї н а много постона".

В.Є-ч.

Полковник Іван Федорович-Богун

17.лютого 1664 р. на присуд польського военного суду був розстріляний у Новгороді-Сіверському один із найвидатніших "хмельничан", преславний полковник Винницький Іван Федорович, знаний в історії під прізвищем Богуна.

Іван Федорович-Богун походив з відомого старобоярського, пізніше шляхецько—козацького роду, в якому зберіглися державницькі традиції Княжої Руси.

Він одержав добру початкову освіту й старанне товариське виховання. По-за обов"язковою для тодішньої освіченої людини латиною, добре знав мову польську й татарську. З історії знаємо, що Гетьман Богдан Хмельницький часто давав Богунові відповідальні дипльоматичні доручення, які Богун успішно виконував.

Але понад усе був вояк. Мало сказати, що вояк, а до всього, це був вояк-мистець, який свої природжені вояцькі здібності-таланти розвинув до високих степенів досконалости, що роблять вояка видатним полководцем. Творену руков Великого Гетьмана історію України полковник Богун волів писати своєю блискучою, в боях непереможною шаблею, аніж зрадливим пером дипльомата. Побратимам по зброї він часто говорив: "Ви радьтеся! А що зрадите, я буду підпноувати шаблею"

Богун приймав видатну й нераз вирішальну участь у всіх битвах, які дав полякам Гетьман Богдан Хмельницький.

Особливо ж прославився він у пограничних війнах, які неустанно точились поміж українцями і поляками в перемежках між мировими договорами-передишками, що їх укладали виснажені в постійній війні сторони. Так, після Зборівського договору, разом з полковником Брацлавським Данилом Нечаєм, Богун боронив од поляків північно-західні кордони України.

Проводячи активну оборону, Богун одкинув поляків далеко на північний-захід від кордонної лінії, визначеної Зборівським договором, здобувши від поляків біля пятьдесять міст і містечок. Цим він дав Гетьманові змогу зорганізувати, побільшити й вишколити нову велику армію для дальшої боротьби.

Видатну ролю відіграв Богун і в нещасливій для України битві під Берестечком, в якій він врятував від розгрому українську кінноту, якою доводив.

Це дало йому змогу затримати дальше пересування поляків в Україну, укріпити пограничні міста і замки й під їх охороною виграти час на створення в запіллю нової численної армії.

Бувши пострахом для ворогів, Богун став улюбленцем українського населення, кобзарі складали про нього думи, навколо

його імені поставали легенди. Нема нічого дивного, що українські люди шанували й прославляли свого лицаря. Але ще вартніше для характеристики цього преславного вояка було те, що своєю лицарською поставою Богун заімпонував навіть таким, часто некоректним противникам, як поляки. Так відомий польський історик, Кубаля, в таких виразах пише про Богуна: "Львина відвага, рухливість вужа, хитрість лиса і легкість вітру тремтіли в кожній жилі Богуна. Вольність, простір, степ і війна були його стихією. Його мало обходило, коли й де, аби лише довше бездіяля його не в"язало. Геній війни зродив цього козака, що не мав собі рівного в цілій Україні...Серед таборової пісні, при кінському тупоті, на сідлі могла йому раптом прийти думка, яку він втілював в чин раніше, ніж застановився над нею, скоріше вдарив, як націлився, скоріше виконав, як подумав".

Інший польський історик окреслює Богуна, що "це була людина лицарська, а до того - надзвичайно зухвала...Зручний вояк, відважний до воєнних пригод і, що рідко сполучається в одній людині, - розумна і щаслива"... "Це був тип наскрізь український, якого могли зродити лише ті буйні і криваві часи. Одвага і хитрість, це - головні риси його характеру. В замотаних політичних справах він керується здоровим козацьким розумом, що рятує його в тяжких і небезпечних пригодах, якими було переповнене його життя"...

Вже цих блискучих характеристик, які дають Богунові чужі й до українства ворожі історики польські, з подостатком вистарчає, щоб належно оцінити його нам.

Основна риса Богунового характеру, з усіх найцінніша, полягала в тому, як це визначає сучасник, польський обозний коронний, Андрій Потоцький в листі до Короля, що в Богуна "головна ціль - не бути ані під Вашою Королівською Милостю, ані під царем". І ціла робота їх /т.є. Богуна й інших хмельничан. В.б./ крутиться біля того, щоб вони були вільними"...

Отже, перед Богуном стояла одним єдина ціль: Вільна і від чужих сил незалежна Україна! - Ціль, яка в наші дні робить Богуна особливо близьким і зрозумілим для всього сучасного Українства.

З непохитної вірности цій Великій Цілі - Україні випливала й незломна Богунова вірність Гетьманові Богданові Хмельницькому.

Коли інші полковники українські в тяжкі для України й Гетьмана Богдана моменти вагалися, або, в страху за власне життя заломлювалися, виходили з послуху чи й бунтувалися, то Богун завжди був той перший з небагатьох твердих, що ні на хвилину не тратив віри в Гетьмана і вірности йому.

Він був єдиний, що по передчасній смерті Богдана не пішов ані під Варшаву ані під Москву. Не хотів мати од них за службу проти України почесті й багацтва, хоч міг не раз скористати з нагоди, як інші.

В часи державно-політичного відродження України за Гетьмана Богдана Хмельницького й на початках "Руїни" по його смерті, Полковник Богун, як колись його лицарські предки з часів "Слова о полку Ігореву", належав до тих, що в тяжких трудах і подвигах воєнних шукали "собі чести, а Князеві своєму слави", бо мали перед очима ясний образ батьківщини, УкраїниРуси, за яку воліли померти, аніж, її зрадивши, жити...

Великий чин Гетьмана Богдана Хмельницького, що дав Україні той могутній поштовх, який зберіг її національно-державницьку думку-свідомість до наших днів, неможливий був би без таких славних сподвижників Гетьманських, як Іван Федорович-

Богун та його в Бозі, Гетьмані й Україні побратими - "хмельничани", що славну епопею Хмельниччини писали своїми шаблями й власною та ворожою кров"ю, на вічні віки до неї записавши Жовті Води, Корсунь, Пиляву, і не менш славне, як і трагічне Берестечко.

В річницю смерти преславного полковника Винницького, Івана Федоровича-Богуна, хочеться сказати сучасникам: Хочете Української Держави, то будьте, як Богун - вірні і в вірності вашій незломно-непохитні!

В. П.

Зіставлення і висновки

У праці з "Історії Української Православної Церкви" бл.пам. Митрополит Василь Липківський пише /подаємо з пам"яти/: "Голова Церковно-парафіяльної Ради, невдоволений на свого Настоятеля, що той не хоче підпорядкуватися йому в справах церковно-релігійних, до яких голова не має права втручатися. Шоб поставити на своєму, Голова доносить на Настоятеля до Д.П.У., Д.П.У. - засилає Настоятеля на Соловки, закриває церкву і розв"язує парафію. І влада вдоволена і Голова свого "доказав"....Роля цього "Голови" аж надто ясна.

"Український Робітник" /ч.48, з 6.XII.46/ подає допис п.н. "Большевицька релігійна секта". - "У Квебецькій провінції поліція почала нагінку на підривну секту, під назвою "Свідки Єгови", яка виступає проти всіх Церков, пропагуючи звертатися до Бога безпосередньо, знаючи, що таким способом найлегше знищити всяку релігію, бо віра, ідея без форми - мертва". Не маючи московські большевики змоги посадити по парафіях в чужих державах "своїх" голів церк.-парафіяльних рад, і "впливати" на настоятелів засобами "державного впливу", намагаються нищити церкву пропагандою обходитися у взаєминах з Богом без посередництва церкви і священства.

Ціль, як бачимо, за Океаном та сама, що була в Україні...

Намагання де яких церковно-парафіяльних рад перебрати на себе ролю всевладних комісаричних управ над церквами, накидати своєму Архипастиреві і парафіям настоятелів після деректив Ц.К. своєї політичної партії чи групи, коли взяти під увагу, що всі т. зв. "соціялістичні інтернаціонали", це "брати в Марксі", що одному й тому самому молохові служать, -теж пояснень не потребує...

Вірні Св. Покровської Церкви на Зомме-Казерне в Авгсбурзі добре зрозуміли, куди гнула розв"язана церковно-парафіяльна рада при цій церкві, і виборами в дню 26.I.1947 р. церковного титаря це своє розуміння ствердили.

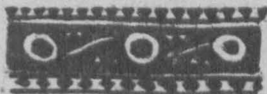

Сім меморіялів від українців в Парижі!

Нижче подаємо передрук статті під повищим заголовком, уміщеної в Канадійсько-українській газеті "Український Робітник".
Редакція "Українського Літопису" вважає, що наші канадійські брати хіба не бажають нашій Батьківщині зла, закликаючи нас до об"єднання під Верховним Проводом Гетьманича Данила.

Редакція.

а останніми вістками, українці Европи й Америки вислали до Парижа на Мирову Конференцію аж сім Меморіялів з домаганням незалежности для України й зазначенням, що Москва Україну поневолила,а так зване "Представництво Радянської України", це накинена Москвою її аґентура, що з Україною та українським народом не має нічого спільного.

Меморіяли ці подали: У.К.К. Америки, К.У. Канади, Злучені Українські Комітети Арґентіни, Параґваю й Уруґваю; з Европи: від УНР і УГВР /спільно,але з зазначенням окремішности/, від Контактного Комітету шістьох українських політичних ґруп на скитальщині, і від - п. Соловія з Лондону в імені "леґального українського уряду".

Меморіяли від заокеанських українських комітетів - добрі. Їх три тому, що українці, які їх подали, це громадяни різних держав і, як такі, до світа можуть, і повинні, поокремо відзиватись. Але справа з меморіялами европейських угруповань - БАЛАМУТНА! - і українській справі нічого, крім шкоди, не принесе. Бо Меморіял від европейських українців повинен був бути ОДИН І ЄДИНИЙ! - від Контактного Комітету.

У чім заключена шкідливість тих згаданих трьох меморіялів від українців із Европи?

- А в тім, що вони показують світові, що між українцями нема згоди, нема єдности, нема одноцілого й згідного СПІЛЬНОГО ФРОНТУ - ПІД ОДНИМ ВИЗНАНИМ УСІМИ ПРОВОДОМ. І крім того: показують вони світові, що в українців є не менше, як три "державні влади", чи уряди, а це хіба представництвам на Мировій Конференції не могло промовити до переконання, що українці - як такі, - як представники всіх кляс і станів, партій і ґруп,і народів, що Україну замешкують - дійсно бажають незалежности для своєї землі. Навпаки: вони мусіли набрати переконання, що українцям розходиться про їхні ґрупові інтереси, а не про незалежність їх Землі. А коли є між ними аж три "державні" осередки, і кожний вважає себе за"леґальний",то вони мусять між собою сваритися, отже,не знати з котрим говорити, до котрого звертатися. Отже нема потреби морочити собі голову.

Розберім названі "центри" поокремо. Контактний Комітет, де обєднані в спільнім фронті шість українських політичних груп,

мав право й обовязок подати Меморіял Паризькій Конференції. Такого, однак, не можемо сказати про інші меморіяли від українців із Европи. Меморіял так званого "Уряду Української Народньої Республіки" /петлюрівців"/ ставить хіба знак запиту із сторони представників держав в Парижі, бож уряду Директорії УНР., якого теперішня група вважає себе наслідницею, ніяка з цих держав по заваленні Гетьманської Держави НЕ ВИЗНАЛА, крім одної Польщі, - і то тої Польщі, що тепер не існує, а якої уряд сидить і до сьогодні в Лондоні, невизнаний ані Британією ані ніякими іншими державами світа.

Мало того: і цей "уряд" має, як видко, уже суперника в своїм гурті, бо як розуміти Меморіял - ОКРЕМИЙ! - від п.Соловія, що співпрацює з цим нелеґальним польським урядом давньої Польщі в Лондоні? Він назвав себе в Меморіялі "леґальним", це б то, та УНР, що внесла Меморіял у спілці з другим "урядом" - УГВР - він уважає за нелеґальний. Хтож тоді з чужинців захоче ломати собі голову, хто з них "леґальний" а хто "нелеґальний"? Голова того УНР, що ми знаємо, п. Лівицький, який називає себе "президентом" і наслідником бл.п. отамана Петлюри, з цим спільним виступом УНР-УГВР, виходить, не погоджується.

Дальше: УГВР - це політичне представництво боєвої формації - Української Повстанчої Армії й, як таке, - як і загально-національна УПА, - заслуговує на нашу повну піддержку. Але ніколи й ніде так не буває, - бо це виглядає неповажно, - щоб політичний провід боєвої орґанізації - називав себе "державною владою" країни. УГВР за суттю своїх дій мусить залишитись анонімною, під час, коли ВЛАДА України МУСИТЬ бути ЯВНА. Світ мусить знати, хто до нього говорить, як називається, і що собою уявляє той, що говорить. На анонімів, коли йде розмова про державність і незалежність - НІХТО НЕ ЗВЕРТАЄ УВАГИ.

Стаємо дійсно із відчиненим ротом із здивування перед виступами наших братів за морем. Стільки нещастя вони перебули, стільки трупів синів України встелило цілу широку Українську Землю - і ще встелює - у боротьбі за незалежність, - а вони немов би сьогодні жити зачали. Або: немов би ввесь той час від 1918 до 1946 року десь, як медвідь у ґаврі переспали. Минуле як виходить, нічого їх не навчило. "Уділи", "віри", "програми", "партії" - як процвітали, так дальше процвітають. Кандидатів на "уряди", як гриби по дощі. А хто знає, скільки їх ще "леґальних" народиться?

- - * - -

ЩОБ ЗДОБУТИ ДЕРЖАВУ, ТРЕБА НАСАМПЕРЕД МАТИ ЦІЛКИЙ ОДИН ФРОНТ, - ОЧОЛЕНИЙ ОДНИМ І ВСІМА ДОБРОВІЛЬНО ВИЗНАНИМ ОДНИМ І ЄДИНИМ ПОЛІТИЧНИМ ПРОВОДОМ, який мусить бути ЯВНИЙ - не анонімна метушня й забавка в "уряди"!

Англійські лейбористи - СОЦІЯЛІСТИ! - не тому клонять свої голови перед своїм Королем, що він така ОСОБА, - а тому, що це СИМВОЛ, усіблення ІСТОРІЇ, ТРАДИЦІЇ їх землі-держави, їх імперії. Кланяючись Йому, вони кланяються НАЦІЇ! - всему тому, що вона зробила, робить, і буде робити. Це б то, клонять свої голови перед ІДЕЄЮ - не особою - клонять свої голови перед СОБОЮ.

А хібаж для українців інакші закони державного будівництва?

Кажемо: усі наявні і анонімні українські політичні угрупування зверхности над собою другого - рівного собі - угрупування не визнають НІКОЛИ! Ніколи вони не поклоняться -

ОСОБІ, ані групі рівних собі осіб, Але вони МОЖУТЬ поклонитися ІДЕЇ. Тим більше, що ця ідея СВОЯ, РІДНА, ні від кого не позичена! - власним народом створена й тому йому ЗРОЗУМІЛА; тому в душі його живе-відзивається.

Носієм цієї одинокої УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ - Українського Гетьмансува, є Рід Скоропадських - одинокий, що нам історія залишила. З Ним звязана наша історія, наша традиція державна - вже від соток років - за старої Гетьманщини й за недавньої, "Рід Яфета"! Представником того Роду являється тепер Син сл. п. оствннього Гетьмана України Павла. Визнавши Його за спільний нам усім провід, - ПОКЛОНИВШИСЬ ЙОМУ, - поклонимось не ОСОБІ - а власній ІДЕЇ - ВЛАСНІЙ ІСТОРІЇ Й ТРАДИЦІЇ ДЕРЖАВНІЙ - поклонимось УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІЇ - поклонимось САМИМ СОБІ!

А без того - без одного й єдиного політичного проводу,що представляв би всі українські кляси, стани, партії, групи,віри й народи, що замешкують Україну, - зірвання цілого народу українського до бою за незалежність Рідної Землі - річ неможлива, бо нарід за незрозумілими йому,- бо ним не витвореними - кличами,- не піде. Піде може якась частина - одна,друга, третя - під ріжними "проводами", - наслідком чого буде хвилева метушня й поглиблення РУЇНИ.

Чи не крайня вже пора нашим братам там, за Океаном,поважно над такою страшенно важною для Українства справою подумати й її поважно - не навідчепного! - між собою поладнати?Чи може наші брати за Океаном думають, що час буде на них ждати?А чи може мають ще дальше сподівання, що їм хтось державність для їх Рідної Землі з ласки, з дарунку скине? Чи чуєте,Брати Рідні, цей крик до Вас ізза Океану?

ЗМІСТ

Український літопис

1947

№ 3

В. Євтимович.

Гетьмансько-державницькі мотиви в поезії Тараса Шевченка

Многогранність мистецької обдарованности Тараса Шевченка дуже подібна до такої ж у Леонардо-да-Вінчі, що був не лише геніяльним артистом-малярем, а до того - в рівній мірі-геніяльним скульптором, талановитим архітектом і видатним механіком. Так само й Тарас Шевченко, поза тим, що був геніяльним поетом, був ще й талановитим малярем, а коли йому заборонено було писати й малювати, то пробував фіксувати свої мистецькі задуми в глині, виказавши в цьому роді мистецтва здібності талановитого скульптора.

Ще пізніше, вже по повороті з заслання, працюючи Тарас Шевченко в ґравюрі, винайшов спосіб ритувати на міді травленням рисунка за допомогою "вітроголії", т.з. сірчаної кислоти. До речі, сказати, цей спосіб ритівнича техніка назвала "Шевченківським способом".

Інша річ, що Тарас Шевченко не мав тих зовнішних обставин, які сприяли блискучому розвиткові мистецького генія у Леонардо-да-Вінчі, - Шевченко не мав могутніх та щедрих меценатів, які в особі фльорентинських князів де-Медичі, опікувалися Леонардо-да Вінчі, противно - в особі московського царя Миколи I мав Тарас Шевченко могутнього і жорстокого ворога-деспота, який одняв Тарасові й Україні 10 найліпших літ життя й творчих можливостей.

В своєму "Кобзарі" Тарас Шевченко виступає не тільки, як обдарований поет, що піднісся понад пересічний рівень умілости, що гарну думку вміє прибрати-виразити в гарній формі, а, понад усе, - виступає, як поет-пророк.

У своїй пророчій візії Шевченко проникає в найглибші таємниці річей, своїм проникливо-віщим словом він розкриває ті таємниці, виносить їх на верх, робить їх зрозумілими й близькими.

Шевченко - великий знавець людської душі й серця, особливо ж, - знавець душі і серця українського. Тому він знає, яким словом до них заговорити, як їх до найглибших глибин зворушити-сколихнути, викликати в них бажані йому настрої та почуття, знає, як ті настрої та почуття перетворити на чин і повести до великої цілі. Коротко, Шевченко стає необмеженим Володарем-Паном української душі й серця.

Поетична творчість Шевченка подібна до дорогоцінного бриліянта, в якого кожна грань грає-відсвічує кожна іншим - власним кольором-огнем і кожна, одмінною бувши од інших, сама в собі прекрасна.

В цій многогранності Шевченкової поетичної творчости криється найпростійше пояснення, чому українські люди, приналежні до найрізнійших політичних напрямків, суспільних верств, клясів і станів, - усі бачуть у Тарасові Шевченкові виразника саме свого політичного напрямку, верстви, клясу, стану...

В своєму "До мертвих, живих і ненарожденних, земляків моїх в

Україні й не в Україні сущих дружньому Посланію", отже в своєму закликові до всіх без винятку українців, що разом складають українську націю, Тарас Шевченко ставить ціль:

"В своїй хаті - своя правда
"І сила і воля" -

в державі українській та під охороною власнодержавного закону-волі...

Як осягнути цю велику Ціль? - Відповідь знаходимо в тому ж таки "Посланію":

"Розкуйтеся, братайтеся!"

А в, "Кавказі", доповнюючи цю відповідь, радить, наказує і підбадьорує:

"Борітеся - поборете!"

У, "Заповіті" вказує ще й засоби:

"........вставайте,
"Кайдани порвіте,
"І вражою злою кров"ю
"Волю окропіте......."

- державну волю України заповідає здобувати засобами збройної боротьби.

В цих закликах, як уже було сказано, Шевченко звертається до всіх земляків українських - до цілої Нації Української, частину якої ми складаємо.

Та найбільше нас цікавлять ті місця Шевченкової творчости-поезії, в яких він виступає, як співець-прихильник не якоїсь іншої, а саме гетьманської України.

Як він представляє ту гетьманську Україну?

В "Тарасовій ночі" знаходимо, як:

"Грає кобзар - виспівує,
"Вимовля словами",
- що..."Була колись гетьманщина,
"Та вже не вернеться,
"Було колись-панували
"Та бідьше не будем....
"Тії слави козацької
"Повік не забудем..."

Отже, для Шевченка була Гетьманщина добою власного панування в тій "своїй хаті", була часом козацької слави - власнодержавности.

Устами кобзаря Шевченко питає безнадійно:

"Де поділось козачество
"Червоні жупани?
"Де поділась воля-доля
"Бунчуки, Гетьмани?"

Відповіді не чуть, бо:

"Мовчать гори, грає море
"Могили сумують,"

наслідком же того, що тієї Гетьманщини - долі-волі нема, то

- "Над дітьми козацькими
"Поганці панують..."

Для Шевченка Гетьманщина, це - не лише зафіксована в історії українського народу форма державного устрою в Україні, що могла існувати, як перша-ліпша інша, бо, згадуючи про щасливі часи українського народу, він говорить /"Тарасова ніч"/, що

"Ще за Гетьманщини святої
"Давно це ділось колись..."

- Для Шевченка Гетьманщина - свята доба, бо в ній, як це він говорить у поемі "Невольник":

"......на Україні веселі
"І вольнії пишались села
"Ще за Гетьманщини старої,..."

бо Україна жила тоді вільним-власно-державним - і тому щасливим життям.

Найсильшійше виступають гетьмансько-монархістичні симпатії Шевченка у "Гайдамаках" - в цій найсильнішій драматичній поемі.

Уже в пролозі до "Гайдамаків" Шевченко оповідає:

"Пишними рядами
"Виступають отамани,
"Сотники з панами
"І Гетьмани-всі в золоті...
"У мою хатину
"Прийшли, стали коло мене
"І про Україну
"Розмовляють, розказують,"

бо, в поетовій уяві-розумінню, це були ті, що свідомо творили славну історію свого народу...

Як дивиться Шевченко на Гетьманів? - На ріжних - ріжно!

І, коли такі, як тетері, ханенки чи брюховецькі були для нього

"Раби, підніжки, грязь Москви,
"Варшавськи сміття" і т.д...,

То устами благочинного, в його слові до гайдамаків перед посвяченням ножів, Шевченко говорить заклика́є:

"Молітесь, братіє, молітесь!
"Кругом святого Чигирина
"Сторожа стане з того світу,
"Не дасть святого розпинать" -

Отже, Чигирин в свідомості українського народу є с в я т и й. А с в я т и й він тому, що в ньому колись панували Гетьмани - колишня слава українського народу...

Далі благочинний закликає:

"Згадайте праведних гетьманів",

то є тих, що для українського народу шукали української правди-права, перелічує видатних між гетьманами і потішає:

"Не плачте, браті, за нас
"І душі праведних і сила
"Архистратига Михаіла,"

то б то давня слава, "Праведних гетьманів" і та вища сила, яку дає релігія, т.є. моральний закон, якого та релігія навчає...

З титанічною силою відчуття й переконання, тим більшою, що змальованою на тлі драматично-контрастного порівнання славного минулого з жахливим сучасним, Шевченко представляє значіння Гетьманщини для України в розділі У-му "Гайдамаків", "Свято в Чигирині".

В цьому розділі він звертається безпосередньо:

"Гетьмани, Гетьмани! Якби то ви встали,
"Встали подивились на той Чигирин,
"Що ви будували, де ви панували, -
"Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
"Козацької слави убогих руін!
"Базари, де військо, як море червоне,
"Перед бунчуками, бувало, горить,
"А Ясновельможний на воронім коню,
"Блисне булавою - море закипить,
"Закипить, і розлилося
"Степами, ярами;
"Лихо мліє перед ними
"А за козаками....
"Та що й казать? - Минулося!
"А те, що минуло,
"Не згадуйте, пани-брати,
"Бо....щоб не почули"...

Особливо ж яскраво та сильно представляє Шевченко своє гетьманське настановлення в думках-мріях українського селянства, уперсоніфікованого в постаті Яреми Галайди, цієї центральної постаті "Гайдамаків",

Хто такий був Ярема? - це видно з того, що той Ярема, як та для кого робив.

"Яремо! Гершту -, хамів сину?
"Піди кобилу приведи!
"Подай патинки господині,
"Та принеси мені води!
"Вимети хату! Внеси дрова!
"Посип індикам! Гусям дай!
"Піди до льоху, до корови,
"Та швидче, хаме!...Пострівай!
"Упоравшись біжи в Вільшану:
"Імості треба. Не барись"....
...."Ярема гнувся, бо не знав
"Не знав сірома, що виросли крила,
"Що неба достане, коли полетить....
"Не знав нагинався"...

Ярема це був сирота чи, може, й безбатченко, що навіть прізвища власного не мав. Він був живим втіленням тогочасної України: поневоленої, окраденої в добробуту матеріяльного, відданої на глум-знущання чужинцям, позбавленої історичної пам"яти, несвідомої власного права і власної сили, безпомічної, слухняної і через те упокореної, неспроможної на спротив і протест....Якоїбудь сторонньої допомоги й виглядів на ліпше майбутнє жадних... безнадія та повільна, виснажлива загибіль:

Та приходять до Яреми чутки, що десь у далекому Чигирині засвітилася людям надія - якісь незнані люде готуються до великої події, що має змінити жахливо-тяжкий стан невільництва, в якому перебуває Україна, на якийсь інший, ліпший, що має настати інше життя.

Туманні спогади про колишню давно-минулу славу-волю,що ще збереглися на дні підсвідомости, пробиваються до верхів свідомости й починають конкретизуватися в реальних образах того майбутнього, яке прийде наслідком чину, започаткованого в далекому Чигирині, старій Гетьманській Столиці....

І ця розбуджена свідомість обявиться в Яреми в його бадьорих словах до Оксани, якими він - на прощання-розстання - потішає кохану дівчину:

"Завтра не побачиш:
"Завтра буду я далеко,
"Далеко, Оксано!
"Завтра в ночі у Чигирині
"Свячений достану,
"Дасть він мені срібло-злото
"Дасть він мені славу"....

- Збройна боротьба за волю принесе українським людям ліпшу долю...

Ці Яремині думки ще неясні й звужені до його власної особи та ще до Оксани...

Та в Чигирині він достав свяченого ножа, символ освяченої боротьби за волю-долю батьківщини. Треба гадати, що слово благочинного й розмови з іншими гайдамаками, підслухані розмови козацької старшини - все разом поширило Яремин кругозір, і що більше наближається Ярема до цілі своєї подорожі, до Черкас - до місця, з якого має розлитися-поширитися на всю Україну її воля, то його на початку неоформлено-туманні думки про тую вимріяну і довгождану волю все більше конкретизуються, набирають форми й змісту - з минулого й почерез сучасне Ярема проектує в майбутнє:

"Ой,Дніпре мій, Дніпре широкий та дужий!
"Багато ти, батьку, у море носив
"Козацької крови! Ще понесеш, друже!
"Червонив ти синє, та не напоїв, -
"А сю-ніч уп"ється; пекельнее свято
"По всій Україні сю-ніч зареве;
"Потече багато, багато, багато
"Шляхецької крови! Козак оживе!
"Оживуть Гетьмани в золотім жупані,
"Прокинеться доля ~~мими~~; козак заспіва:
"Ні жида, ні ляха"! А в степах України,
"- Дай то, Боже милий - блисне булава".
" - Так думав, ідучи в латаній свитині
"Сердега Ярема, з свяченим в руках"...

І мусимо твердо собі це сказати - так думав не фантастичний герой Шевченкової поеми, а думала так уся тодішня реальна Україна, образом-символом якої Шевченко вивів Ярему.

Не потребуємо мати аж надто буйну фантазію-уяву, щоб образи-символи Шевченкових "Гайдамаків" перенести в сучасність.... ✕

Єдина надія на визволення, це боротьба, в якій усе мусить бути підпорядковане Єдиній Цілі -

"В своїй хаті-своя правда

"І сила і воля"

Це мусить бути боротьба, в якій, як колись за гайдамаччини, треба, щоб:

"....старий, малий
"Убогий, багатий
"Поєднались!....

Це мусить бути та боротьба, наслідком якої

"...в степах України
"Блисне булава!"

– Гордий символ рідної влади на рідній Землі!

Як умру то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі
Було видно, – було чути,
Як реве ревучий!

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, – отоді я
І лани, і гори –
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися. А до того –
Я не знаю Бога!

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кров"ю
Волю окропіте!

І мене в сім"ї великій
В сім"ї вольній, новій,
Не забудьте пом"янути
Не злим, тихим словом!

Т. Шевченко

Український військовий рух

Український військовий рух входив у нову фазу. Розпочавшися за ініціятивою кількох націоналістів-самостійників з М. Міхновським на чолі, він деякий час розвивався під чисто національними гаслами. Творення власної національної армії, яко головної основи української державности, - ось що було провідною ідеєю керівників руху. Тому то вони старалися будити в масах українців-вояків національне почуття і спомини про колишні козацькі часи, воскресити стару історичну традицію. Звідси - імення наших гетьманів, патронів нових військових організацій і військових частин: клуб імени Полуботка, полк ім. Б. Хмельницького, полк ім. Дорошенка і т.д. Салдатська маса дуже охоче йшла на ці національні гасла і залюбки приймала історичну традицію; дуже легко воскресли навіть зовнішні форми, атрибути історичної козаччини, не тільки в назвах, але і в убраннях, навіть в козацьких чубах та оселедцях. Це був здоровий національний рух, ідейного характеру. Відроджуючи історичну національну традицію, цей рух логично відроджував і традицію української державности: ідеал самостійної Української Держави сам собою вимальовувався перед очима провідників цього руху і самої маси, яка за тими провідниками йшла.

Як зауважує один з піонерів українського військового руху в своїх споминах, керівники цього руху в його початках - переважно військові люде і дехто з націоналістично настроєної інтелігенції - "з недовір'ям ставилися до всяких декларацій російської революційної демократії. Вони рішуче осуджували тактику тримання т.зв. єдиного революційного фронту з москалями, що її так гаряче пропагувала українська соціялістично-радикальна інтелігенція. Крайні ліві кличі.... лякали наших военних людей і викликали зрозуміле побоювання, щоб українські соціялісти не захопилися цілковито тією демагогією".

Українська інтелігенція, вихована в антидержавнім і антивійськовім дусі, спочатку поставилася до українського руху серед віська без належної уваги, оцінюючи його постільки, поскільки цей рух був взагалі "революційним". Сам Міхновський не був популярний серед соціялістичних українських кругів, які захопили провід у свої руки. Такі діячі, як наприклад В. Винниченко, що з ненавистю ставився до армії, не могли співчувати й ідеї творення української армії. Вже в самім початку руху, на третій день Укр.Нац.Конгресу, появилася в "Робітничій Газеті" /ч.7. з дня 8.IУ.1917/ стаття Винниченка, яка виразно показала, як дивляться круги, які заступав Винниченко, на організацію війська. Стаття висміювала "віру в багнети", попереджала, що "на кінчиках ба-

---

*/ Див. Дм. Дорошенко. Історія України, т. I. Доба Центр. Ради, розд. XIУ. Ужгород. 1932.

гнетів можуть маяти не тільки червоні стяжки свободи, але й чорні пасма реакції, насильства, абсолютизма..." "Дужої руки нам треба, а не багнетів /?!/" писалося далі у тій статті, бо "дужа рука матиме все: і багнети, і рало, і перо..." З неукритою злістю глузувала стаття з пробудження історичної традиції:"замиготіли в очах червоні жупани, кунтуші, запахло димом гармат, свіжою кровію, гнилим трупом. Бунчуки, булави, дипломати,пани-державці. Кріпак спішить на шляхтича перевернутись, острогами дзеленьчати, нагаєм помахувати. Недурно другий новвизволений кріпак - поляки /як ходять чутки/, не хотять республіки, а неодмінно короля. Ми не здивуємось, коли наші кріпаки забажають і собі короля, щоб зовсім,як у панів було".

Кілька день пізніще Винниченко в тій самій "Робітничій Газеті" /ч.IO.з I2.IУ./ писав знову проти творення української армії: "не своєі армії нам,соціял-демократам,і всім щирим демократам треба, а знищення всяких постійних армій. Не українську регулярну армію нам треба організувати, а всіх українців-салдатів освідомити,згуртувати, організувати, українізувати ті частини всеросійської армії, які складаються з українців, виділити іх в окрему групу, а групу ту конструювати так, щоб це було українське народне військо, свідоме своїх народніх, а не салдатських інтересів, щоб воно не було й не змогло ніколи бути силою в руках пануючих класів, до якої б нації вони не належали.. Українська демократія повинна в сей час добре пильнувати. Українського мілітаризму не було, не повинно його бути й далі."

Одначе,людям з такими поглядами на українізацію війська довелося опинитися перед сильним, націоналістичним і самостійницьким рухом серед українців-вояків, - як перед фактом, до якого треба було заняти таке або инше становище. Російська демократія уже загрожувала українській "багнетами". Отже,український багнет, який сам став Центральній Раді до послуг, являвся далеко не зайвою силою. Треба було тільки цю силу собі підпорядкувати, повернути іі в своє соціялістичне русло, зробити іі знаряддям тоі самоі політики - ототожнення національного українського руху з соціяльними кличами - що іі почала вести з травня місяця українська демократія в Ц. Раді.

Таким робом серед українського громадянства вже в квітні-травні ясно позначилися два напрямки у відносинах до питання про українське національне військо: один, репрезентований від початку товариством імени Полуботка з М. Міхновським на чолі, який стояв за творення української регулярноі армії, як основи майбутньоі самостійноі України; другий - табор українськоі революційноі демократіі, що іі речником виступив В. Винниченко в цитованих вище статтях, вважав формування регулярноі українськоі армії за річ непотрібну й небезпечну, і який дивився на український рух серед війська тільки як на засоб "поглиблення революціі в масах" і хотів використати його лиш для скріплення авторитету Ц. Ради перед революційною демократією всеросійською та Тимчасовим Правительством.

Було ясно, що обидва напрями мусять вступити між собою в колізію і стати до боротьби за опанування українським військовим рухом. Ареною цієі боротьби мав стати перш за все Український Військовий З"ізд, скликаний на I8. травня н.ст. у Києві з ініціятиви Українського Військового Комітету і за допомогою Ц.Ради. Ця боротьба й розвинулася на з"їзді зразу ж, насамперед біля питання про голову з"ізду.

На з"ізд прибуло коло 700 делегатів від усіх армій російського фронту, від Балтійського й Чорноморського флоту, від гарнізонів і військових частин запілля; по підрахунку організаторів з"ізду він представляв собою I,580.702 українських вояків. Вже

перед формальним відкриттям з"їзду агенти Ц.Ради засипали делегатів партійними відозвами й брошурами українських ес-ерів і ес-деків, намагаючись загітувати їх на користь крайніх політичних та соціяльних гасел і відвернути їх від ідей "націоналізму й шовінізму" на користь революційного соціялізму. З"їзд відкрив голова Ц. Ради М. Грушевський, привітаний бурхливою овацією. Зараз же за ним виступив В. Винниченко і запропонував в імені Ц. Ради вибрати на голову з"їзду Симона Петлюру, що приїхав до Києва, як делегат від українського комітету західнього фронта. Вибір на голову з"їзда соціял-демократа мав служити запорукою, що праця з"їзду буде вестися в бажаному для Ц. Ради дусі.

Одначе, кандидатура Петлюри зустріла заперечення з боку Міхновського, який заявив, що головою з"їзду має бути неодмінно людина військова, а не цивільна, як Петлюра. Біля кандидатури голови розвинулася дуже гостра суперечка. Частина членів з"їзду висувала на голову кандидатуру Міхновського. Нарешті обдва табори - націоналістичний і соціялістичний пішли на компроміс, і рішили вибрати замість одного голови колективну президію: С. Петлюру, В. Винниченка, М. Міхновського, матроса Степана Письменного і підполковника Юрія Капкана, тільки що призначеного командантом I. українського полку ім. Б. Хмельницького. Кожен з членів президії мав по черзі провадити збори.

На першому ж діловому засіданні С. Петлюра, як голова зборів, зігнорував програму з"їзду, вироблену Т-вом ім. Полуботка і предложив порядок дня, запропонований Ц. Радою. Біля цього питання також розвинулася гостра боротьба, знову закінчена компромісом: програма Ц. Ради буда доповнена програмою, виробленою при Т-ві ім. Полуботка.

Кореспондент "Кіевской Мисли", описуючи відкриття з"їзду, зауважив, що "поки що в настрою з"їзда помітно піднесений націоналістичний підйом, з перевагою радикальних мілітаристичних тенденцій, але можна думати, що під умілим проводом досвідченого предсідателя С. Петлюри з"їзд прийме дещо лагідніщі форми на дальших засіданнях." Справоздавець "К. Мисли" не помилився: Петлюра і Винниченко старалися вдержати з"їзд в рамках льояльности щодо Тимчасового Правительства і не допускати його до "націоналістичних" і "мілітаристичних" ухилів. Вже в своїй першій промові Петлюра заявив, що не треба в дану політичну хвилину відокремляти долі Росії від долі України. Як що Росія, переживаючи тяжку історичну хвилю, потерпить катастрофу, наслідки цієї катастрофи неминуче відібються і на політичній її - Україні." Коли петербурська Рада робітничих і салдатських депутатів звернулася до українського військового з"їзду з телеграмою, в якій просила утриматись від творення окремих українських частин аж до вирішення цього питання на всеросійському з"їзді в червні місяці, то це викликало велике незадоволення серед членів з"їзду і багато з них пропонувало вислати Раді різку відповідь. Винниченко і Петлюра, як писало "Русское Слово", закликали з"їзд до спокою і вказували на необхідність піддержувати контакт, як з Тимчасовим Правительством, так і з Радою робітничих і салдатських депутатів. Їм удалось умовити з"їзд вислати до Петербурга окрему делегацію для переговорів з Радою роб. і салд. депутатів.

Було поставлено й пункт про "відношення до війни". При обмірковуванні цього пункту особливо розгорілись пристрасти. Самостійники-націоналісти в особі своїх промовців Міхновського, Луценка та ин. поставили питання про соборну самостійну Україну, як ціль війни для українців. Міхновський запропонував резолюцію, в якій, посилаючись на пункти Вільзона про самоозначення націй, стояло домагання української державної самостійности. Але з гарячим одпором Міхновському виступив Винниченко.

Зовсім в дусі ідей Винниченка була винесена резолюція про загальні принципи творення армії.

Але всі ці резолюції в умовах тодішнього моменту виявляли лиш побажання, desiderata , практичне ж значіння мав вибір членів Генерального Військового Комітету, од якого залежало дальше ведення справ і який мав надати українському військовому рухові той чи инший напрям. І тому біля їх завязалася боротьба ще гостріша, ніж при виборах голови з"їзду. Як свідчить учасник подій, з боку соціялістів було пущено в рух усі засоби, щоб за всяку ціну добитись вибору в члени комітету людей, які б провадили політику Ц. Ради у військовій справі.

До Українського Генерального Комітету було вибрано: В.Винниченка, Сим. Петлюру, дра Івана Луценка, полк. Вікт. Павленка, полк. Ол. Пилькевича, авіятора прапорщика Мих. Полозова, матроса Ст. Письменного, ген. Мих. Іванова, військового урядовця Івана Горемику-Крупчинського, поручника Арсена Чернявського, салдата Дмитра Ровинського, прапорщика Аполона Певного, підп. Юрія Капкана, поручн. М. Міхновського, прапорщика Федора Селецького, салдата Степана Граждана, підполк. Віктора Поплавка і прап. Василя Потішка.

Такий був найвищий військовий орган України, який мав керувати цілим українським рухом у війську і, поборюючи всякі політичні й технічні труднощі, переводити організацію української збройної сили. Що стосується військово-технічної придатности цих людей, то вже сама присутність серед них кількох зовсім невійськових людей і малий стаж більшости військових членів говорили за те, що їм буде тяжко справлятися з важкими і складними завданнями організації армії. До того ж, по-між ними, не було згоди: між Міхновським з одного, і Винниченком та Петлюрою з другого боку почалася відразу гостра боротьба, яка скінчилася виходом Міхновського з Комітету. Др. Луценко виїхав до Одеси, щоб продовжувати там на місці розпочату ним працю. Підполк. Капкан мусів головну увагу уділяти свойому полку. Офіцери, члени Комітету, мусіли раз-у-раз виїздити до ріжних військових частин на фронті і в тилу, щоб полагоджувати ріжні непорозуміння й інциденти, які виникали на грунті стихійної і самочинної українізації, яка переводилася сама собою, не вважаючи навіть на директиви з Києва. Винниченко мусів оддавати весь час політиці в Ц. Раді, і вся справа фактично опинилася в руках Петлюри. Якийсь час зоставався ще в Києві Міхновський. Проти нього велася завзята кампанія з боку Петлюри і Винниченка, яких піддержували члени Комітету, салдати і молодші офіцери.

Та противникам Міхновського удалося скоро спекатися його з Києва в звязку з викриттям організованого ним перевороту, який мав на меті проголошення самостійности України за допомогою війська. Про цей доволі фантастичний плян Міхновського оповідає нам у своїй згадуваній вже статі С. Шемет: "у Міхновського вже в червні 17. року повстає плян проголосити державну самостійність України, спіраючись на сили Богданівського полку. При тодішнім безвласті ця думка не була фантастичною. Було вирішено повезти полк пароплавами на Шевченкову могилу і там, на цій святій для всякого українця землі, проголосити самостійність Української Держави. Для цього треба було мати надійного командіра полку. Думка призначити самого Міхновського командіром Богданівців була залишена, бо Полуботківці дивилися на цей акт проголошення самостійности і на Богдановський полк-тільки, як на початок великої роботи і боялися залишитися без головного свого керовника.

За порадою Клима Павлюка був викликаний з Симбірську кадровий офіцер, Юрко Капкан. Він приїхав і на всіх Полуботківців зробив добре враження. Втаємничений в самостійницькі пляни полубот-

ковців. Капкан на всі їхні пропозиції пристав. Міхновський взяв від Капкана урочисту присягу на вірність самостійній Україні і на виконання цілого того пляну проголошення самостійности. Але Капкан, увійшовши в той же саме час в зносини з Головою обібраного Військовим З"їздом Комітету, Симоном Петлюрою, і з петлюрівською соціялістичною більшостю цього комітету, присягу свою зламав. Плян проголошення державної самостійности України таким чином упав. Сам Міхновський мусів покинути Київ. Його було вислано на Румунський фронт до штабу одної з армій, де він і перебув аж до глибокої осени 1917. року. До активної політичної діяльности він властиво вже не повернувся.

Керманичі Ц. Ради побачили, що український рух серед війська може послужити для неї за найкращу опору в боротьбі за опанування владою на Україні. Вони дуже зручно взяли провід рухом у свої руки. Та, на жаль, разом із тим, вони штовхнули його на шлях соціялістичної демагогії, яка розкладала здорові національні елементи військового руху, позбавляла його ідеалізму, ідейного пориву, викликала серед одних карієризм і авантюризм /серед офіцерства/, серед других розпалила соціяльні апетити і вкінці спричинила охолодження до самої ідеї збудування самостійної української держави. Як каже С.М. Шемет, ті, що таку політику повели, "змарнували увесь національний порив у військах, пропустили найзручніший момент для сформування української армії і в той спосіб підготовили всі будучі катастрофи наших державних змагань".

Від Редакції

1. Всю кореспонденцію, рукописи та грошеві перекази просимо надсилати виключно на адресу:

   P.POHASIJ.AUGSBURG-3,SCHLIESSFACH 4,

2. Всі інші адреси касуємо і за листування на ті адреси не відповідаємо.

Редакція.

В. Є-ч.

Людина чину

Славної пам'яти поручник Микола Іванович Міхновський видавався мені людиною надпересічної міри ще тоді, коли не бувши з ним знайомий особисто, знав Його по Його блискучих публіцистичних виступах в українській пресі до 1917 року.

Коли дня 17 /3/ березня 1917 р. пізнав Його особисто, то видався мені велитом. Нині, в перспективі трьох десятків літ, що від того часу пройшли, Його постать, як людини й політичного діяча, в моїй свідомості тільки виросла.

Його духово-літературний портрет, на підставі моїх пильних і безпосередніх спостережень упродовж того незабутнього березня 1917 р., що день-у-день я мав щасливу змогу з Ним співпрацювати й на підставі знайомства з Його публіцистичними працями в дореволюційних періодиках і, ще пізніше, на підставі оповідань про Нього Його друзів, виглядає так:

Микола Іванович Міхновський - це сама українська стихія - не розхрістано-дика й розгнуздана, але опанована сильним та шляхетним інтелектом. - Несокрушима воля, ведена ясним розумом.

То був високоосвічений і досвідчений правник з глибоко-розвиненим змислом правности, тонкий психольог, щасливий ініціятор, видатний організатор, блискучий промовець, талановитий публіцист, розумний і тактовний керівник, добрий знавець нашої історичної й побутової минувшини, наділений даром передбачування політик, революціонер - тип людини, здатної на рішучий чин, прекрасний і милий в поводженню товариш. Був високого зросту й сильної будови, мав гарне і мужнє, типово-українське обличчя, та надзвичайно милозвучний голос, що відразу приваблював до себе слухача вже одним своїм тембром. Словом, це був "козак-характерник", як Його прозвала українська вояцька молодь.

Вихований у старій - династичній-священичо-козацькій родині, на добрій українській традиції, на українсько-козацькому селі, був прекрасним зразком української расової культури. Це був український Аристократ у властивому значінню цього відповідального поняття.

Поруч із св. пам. Є.Х. Чикаленком, М.П. Старицьким, М.В. Лисенком, Ів. Липою, братами В. і С. Шеметами і В. Липинським - належав до нечисленної категорії українських Панів, організаторів українського національного життя.

Ще на початку 90-х років минулого століття Міхновський належить до того гурту української студентської молоді, яка зриває з невиразними традиціями тогочасних т.зв. "українофілів" і називає себе "свідомими українцями".

Гурт тієї молоді, до якої, крім Міхновського, належали: Іван Липа, Борис Грінченко, Михайло Коцюбинський, Микола Вороний, Воло-

димир Самійленко, Мусій Кононенко, Володимир Шемет та інші -закладає таємне товариство: "Братство Тарасовців", на могилі Тараса Шевченка складає присягу все життя своє віддати ідеї Самостійної України. В той час, коли для більшости тогочасних українців самостійна українська держава була недосяжною фантазією, якої вони боялися і коли можливости її повстання в р.1917 прийшли,як несподіванка, то для М.Міхновського та його побратимів-тарасовців була Вона Ціллю, якій він віддавна підпорядковував своє життя.

Все разом витворило з нього завершений тип українського патріота-державника.

Вже в 1900 році Міхновський прилюдно виступає з конкретною, науково-обоснованою програмою самостійної української держави - виступає з програмою, як це пізніша дійсність доказала,цілком реальною та єдино-можливою до перепровадження.

Посідаючи такі дані, на цілу голову перевищував своїх сучасників, а Його свідоме змагання бути видатним,отже, Його шляхетне честолюбство, що знало власну вартість, давало Йому, найбільш до того підготовленому, всі права на чільну ролю в державному проводі.

Нічого дивного, що в перші місяці революції 1917 р.Міхновський став вдохновителем, організатором і керівником української вояцької молоді, коли українська військовість воскресла з мертвих до нового життя й почала ставити перші кроки.

За час своєї щоденної співпраці з Ним у березні 1917 р.я багато від нього довідався, пізнав, зрозумів і засвоїв корисного для себе особисто й для справи нашої державности, і Міхновського вважаю за одного з моїх найліпших Учителів. Він научав мене з Книги Битія Українського Народу не лише читати, а також - по мірі сил - прочитане розуміти і до тієї Книги також власне - бодай,одне скромне слово - по мірі розуміння й сумління записати...

Шоб належно зобразити постать Міхновського у всій величі, як на те Він гідно заслужив, треба написати велику монографію. Це завдання історика нашої доби.

Та з усіх діл Міхновського, про які вже нині треба знати,найвеличніше те, що він поклав перші підвалини під будову Храму Української Державности - започаткував творення українського національного війська.

За той короткий час, коли він був головним і єдиним мотором української військовости впродовж одного березня 1917 р. він перепровадив таку роботу:

1.19 /6/ березня організував перше українське військове "Підготовче Віче";

2.9 /22/ березня - друге українське військове "Установче Віче";

3.9 /22/ березня видав першу від часу скасування в 1775 р. Запорожської Січі відозву-наказ Українському Війську; цей наказ був першим імпульсом до вибуху патріотичного полум"я серед мільйонів українського вояцтва, втіленою до імперсько-російських частин;

4.9 /22/березня створив, Організаційний Комітет для формування Українського Війська";

5.того ж дня 9./22/ березня започаткувавів короткому часі довершив "революційним порядком" формування, 1-го Українського Охочекомонного Імени Гетьмана Богдана Хмельницького Полку";

6. Опрацював плян,після якого скликав Перший Всеукраїнський Військовий Зізд. Цей Зізд виділив зо свого складу першу верховну владу для новоствореного українського війська - "Український Військовий Генеральний Комітет";

7. Створив "Військово-Політичний Клюб Ім.наказного Гетьмана Павла Полуботка". Цей клюб, що його москалі називали "осиним гніздом мазепинства", був тим славним гніздом, у якому вивелися і пішли в український світ перші українські державники.

8. Склав "Катехізм українця" - декальоґ українського державника. В р.р.1936-37 цей "Декальоґ" у сотнях тисяч відписів ходив з рук до рук серед шкільної молоді в Україні під московською окупацією - Міхновський і після своєї фізичної смерти живе в серцях молодого українського покоління.

9. Революційним порядком і засобами "Полуботківського Клюбу" створив у Києві "2-й український полк Ім.Наказного Гетьмана Павла Полуботка. Цей полк 6 липня 1917 р.,натхненний духом Міхновського, перепровадив у Києві удатну "показову" спробу державного перевороту - захопив увесь адміністративний Київ і пропонував Ц.Раді проголосити у Києві самостійну Українську Державу.На жаль, Ц. Рада не одважилася на цей революційний чин і з цієї неповторної нагоди не скористала.

10. Прищепив українському суспільству ту шляхетну свідомість що за свої права Україна мусить боротися, а не просити - вказав джерело права, яким є сила.

11. Перший в 1917 році виразно окреслив Москву - червону й білу однаково - як історичного ворога, з яким треба не розмовляти, а якого треба бити, аж поки не стане нешкідливим.

12. До білого гарту розпалив національну гордість серед народу, який починав чи почасти й встиг забути своє історичне ім"я, славну тисячелітню традицію.

- Привернув йому історичну пам"ять.

13. Опрацював сміливий і в задумі єдине можливий до здійснення плян реституції в Україні суверенної державности. Цей плян, хоч не був здійснений після орлиних замірів Міхновського, багато спричинився до збудження української політичної думки й остаточно, був здійснений пізніше, хоч і з великим спізненням і відступленням.

Оце ті головні чини, які голосно промовляють, ким був і залишився для України поручник М. Міхновський - батько сучасного животворчого українського націоналізму й творець новітнього українського війська.

Після ознайомлення з великою постаттю М. Міхновського у читача постають тяжкі запити: Чому ж М. Міхновський до кінця не залишився на чолі Українського війська, чому Перший Всеукраїнський Військовий З"їзд висунув інших людей, - чому замість титанів волі і чину прийшли пігмеї, чому з"їзд пішов іншими шляхами, ніж їх намітив був його творець і тисячі інших "чому"?

Відповідь на ці питання й на цьому місці зводиться до того:

1. Українська соціялістична демократія, знехтувавши віщі вказівки Міхновського, право первородства своєї Батьківщини віддала за московсько-комуністичні "щі с обшаво котелка". В своєму примітивізмі поставила доктрину вище від Ідеї, програму - вище від Людини, свій партійний талмуд - вище від Життя й десятину панської землі - вище від України! Нині через ї ї не розум,який українська соціялістична демократія виявила в 1917 р., та якого не хоче вирікатися й донині,криваво покутує вся українська нація, що так віщо передбачав та перед чим пророчо остерігав М. Міхновський.

3. М.Ів. Міхновський і сучасне йому українське соціялістично-демократичне суспільство виказали трагічний зразок, так мовити, політичного асінхронізму. Суспільство те в більшості не доросло до того, щоб зрозуміти Його величню Ідею та щоб визнати в ньому свого вождя.

Тому його кінець був пересуджений: з"явившися передчасно -мусів був передчасно відійти.

Відійшов гордо. Волів сам собі власними руками заподіяти смерть, ані ж безславно скоритися перед ворогом-катом, якого ненавидів та яким гордив!

М.Марченко

Микола Міхновський

Працюючи з травня 1922 року по червень 1923 року в Українському Педагогічному Технікумі, в станиці Полтавській Кубанської области, я протягом цього часу був найбільш довіренною людиною М. Міхновського.Часто ділився він зі мною і своїми спогадами і новими думками, що виникали в нього при підсумованню пережитих великих історичних подій.

Тепер, коли проминуло вже більше двох десятків років,трудно з повною докладністю передати все, висловлене Миколою Міхновським. Невблаганний час багато чого покрив порохом забуття.Але ставлення його до історичних подій та живий приклад його діяльности зробили остільки великий вплив на мене й на формування мого власного політичного світосприймання, що вони й зараз ще виразно стоять перед моіми духовими очима. Немов би тільки вчора ще розмовляв я з ним, немов би й тепер ще чую його часом виразно різкий, запальний, часом задумливо-мрійний голос. Тому то я сподіваюся, що моі спогади допоможуть з"ясувати погляди й думи останніх років життя цього видатного діяча нашого національно-визвольного руху та дадуть змогу повніше й виразніше змалювати його постать для сучасників і для наступних поколінь.

Микола Міхновський більшу частину свого життя присвятив боротьбі проти царського уряду. Але він твердив, що царська влада ніколи не викликала у нього й тіні тоі страшноі ненависти, - яку він почував до большевиків. Хоч діячі царського уряду були його нещадними ворогами, то всеж-таки це були люди, казав Міхновський, яким не чужі були почуття чести, які поважали почуття чести й у своіх противників, які в боротьбі зо своіми ворогами додержувались правил чесноі гри. У московських же комуністів,на думку Міхновського, нечесність була вихідним пунктом іхньоі науки, вона закладена була в самій іхній програмі. Бо за іхньою наукою, попередні властителі світу /капіталісти/ мусять налагодити досконалі форми життя, зорганізувати господарство і тільки після цього пролетаріят під проводом комуністичноі партіі має захопити владу й користатися з плодів чужоі енергіі й чужого організаційного хисту.

В своій діяльності й керуванні державою, казав Міхновський, комуністи відкидають "всякі ідеольогічні поривання", виходять тільки з тваринних інстиктів людини. Вищі духовні потреби людини вони вважають за щось неістотне і тому - зайве. В своєму ставленні й підході до людини вони керуються тільки низькими мотивами не розуміють і не визнають у людини інших, вищих інтересів та прагнень, не розуміють і не визнають у людини почуття чести,обов"язку, любови. На думку Миколи Міхновського, московські комуністи є виявом найтемнішої, найгрубішої сторони людськоі істоти,і іх панування тягне людину назад, до іі первісного напівтваринного стану.

Так, ще на самому початку комуністичного панування, тоді,ко-

ли навіть іхні вороги часто ідеалізували іх та ставилися з довір"ям до іхніх облудних, гучних фраз і хотіли знаходити елементи поступу в іхній науці, то вже тоді Микола Міхновський - своєю інтуіцією цілком усвідомив справжню,жахливу суть комуно-большевизму й давав йому таку нещадну та глибоко вірну оцінку.

Мої спогади стосуються до 1922-1923 років, коли Україна після піднесення 1917-18 років, після тяжкоі боротьби в роках - 1919-1920 була переможена і знову підлягла тяжкому моральному і національному гнобленню, та колоніяльному визискуванню й політичному поневоленню. І,все ж таки,Міхновський,згадуючи недавні події в житті нашого народу, та заглядаючи в його майбутне, аж ніяк не був настроєний песимістично, хоч для нього особисто обставини склалися вкрай несприятливо. Він був відірваний від громадсько-політичноі діяльности й мусів перебувати в глухому закутку, осторонь від великих центрів. Він загубив матеріяльний дорібок цілого свого життя, всі своі цінні й дорогі по спогадах речі. Але він не зважав па свою власну долю. Він міркував, тверезий політик, спокійно аналізував хід подій, оглядався назад, заглядав далеко наперед, думаючи про загальні інтереси тіеі справи, якій він присвятив усе своє життя - справи національного визволення свого народу. Зважуючи все,він твердив, що кожний свідомий українець-патріот не повинен бути невдоволеним з того, що було осягнуто.

Українська національна справа наприкінці зазнала невдачі,українському народові не пощастило зберегти своєі держави,але те, що вже здобуто, казав Міхновський, є дуже цінним і важливим.

В часи українського національного відродження, починаючи з двадцятих років 19-го століття, буйно розвивалась українська культура, українська література, мистецтво. Але, завдяки несприятливим загальним обставинам, цей розвиток проходив якось осторонь від широких народніх мас, охоплюючи, головним чином,тільки невелике число гарячих українських патріотів. Українські книжки майже не доходили до народа, не було українських ґазет, не було жодноі не то вищоі, чи середньоі, а, навіть,початковоі українськоі школи; в тодішніх установах українська мова не була урядовою мовою, не чути було українськоі мови й у церкві.Тому то українська частина населення Украіни здебільшого зовсім не знала українськоі мови. Більше того - навіть і широкі кола суто-українського населення в місті й на селі не знали українськоі та урядовоі мови. В наслідок цього, при формуванні українськоі держави в 1917-1918 роках, сила людей заявляла, що українськоі літературноі мови взагалі немає, що є тільки штучно створена "галіційська" мова, вони відмовлялися користатися українською мовою в службовому урядуванні і, в зв"язку з цим,взагалі ставилися скептично до українськоі державности. В свій час це дуже утруднювало справу будування держави.

Тепер же, казав Міхновський, коли випущено багато белєтристичних та наукових книжок, коли виходить багато ґазет та коли наука в багатьох початкових, середніх та високих школах - все це пишеться українською мовою - тільки тепер українська літературна мова повністю завоювала права громадянства; тепер ніхто вже не наважиться заперечувати факту істнування окремоі українськоі літературноі мови та самобутньоі й своєрідноі українськоі культури. Це має величезне культурне, а також державно-політичне значення та є великим досягненням українськоі визвольноі справи.

Трудно, говорив Микола Міхновський, в достатній мірі оцінити важливість того факту, що Украіна на протязі певного, хоч і недовгого часу існувала, як окрема самостійна держава.Ідея україн-

ської державности, була сильною й актуальною в 17 і 18 століттях, потім, під час московського поневолення зовсім занепала. Національне відродження українського народу в 19 столітті носило характер лише культурно-просвітнього руху, не набираючи виразних політичних форм, не виставляючи державних прагнень і цілей.

Тому то в перші місяці революції, як для ворогів України, так і для багатьох українців, навіть, вимога територіяльної автономії України здавалася необґрунтованою й занадто сміливою. І ось, ходом подій, всупереч усім скептичним ґаласам, була проголошена незалежна Українська Держава, яка проіснувала певний час і стала була певним чинником міжнародньої політики. Ця держава зазнала краху не через внутрішню слабкість, а головним чином через те, що на думку М. Міхновського, вона формувалася під час виняткової складної зовнішньо-політичної ситуації. Не встигнувши внутрішньо зорганізуватися, не створивши ще своєї збройної сили, вона зазнала нападу ворожих сил і була подолана.

Цього історія не забуває, казав М. Міхновський. Тепер проблема української державности виразно включена в число реальних актуальних проблем світової політики, і вона неодмінно буде завжди виявляти про себе при розвитку динамічних світових процесів, при всяких міжнародніх колізіях. Це є фактом величезного історичного значіння, який знаменує рішучий крок уперед в справі боротьби за здійснення національно-державних прагнень українського народу.

Микола Міхновський завжди висловлював глибоке переконання, що тільки власна державність є надійною запорукою здорового розвитку народу. Культурні досягнення, якими б цінними вони не були самі по собі, що нічого не ґарантують. Для державних націй, для націй, що не мали, або втратили свою державність, справа їхнього культурно-національного розвитку не має під собою міцного ґрунту, не находить підтримки з боку держави, як правило підлягає тяжким утискам з боку держави-поневолювача, які не на руки жизні інтереси поневоленої нації.

Так, коли в 17-му столітті Україна увійшла до складу російської держави, культурний рівень українського народу був значно вищий від культурного рівня населення Московщини. І от, послідовна й уперта діяльність московського уряду, спрямована односторонне на підвищення московської та на пригноблення української культури, призвела до того, що український народ культурно далі не розвивався, що він утратив свою вищу культурну верству, яка почала допомагати культурному розвиткові московської нації.

Коли в 19-му столітті почалося українське національне відродження й за порівняно недовгий час досягло значних успіхів, то всі ці успіхи були нетривкі, оскільки вони не були скріплені й завершені політично-державними досягненнями. Микола Міхновський з гордістю зазначав, що ще в ті часи, коли для всіх без винятку це здавалося неймовірним і смішним, він виразно проголосив, що кінцевою метою українського національного руху є створення Української Держави й що така держава буде створена.

- І мені ж самому довелося дожити до того часу, коли Україна справді була самостійною державою! Що б не судила мені доля в майбутньому, хіба цього одного не досить, щоб бути задоволеним зо свого життя-?.... - не раз казав він.

Людина міцної вдачі, залізної непохитної волі, Міхновський завжди підкреслював, що українську національну-визвольну справу мусять вести тільки енерґійні, волеві люди. Гостро обурювався Міхновський проти тих українських квазі-націоналістів, які не могли зрозуміти конечної необхідности виставлення на перший

плян політично-державних домагань і боротьби за створення власної держави. В своїй м"якотілості і короткозорості дореволюційна т.зв. свідома українська інтеліґенція, звичайно, казала, що для української справи досить мати право вільно провадити українську культурно-освітню роботу. "Дай нам тільки школу й ми свого доб"ємося" - з їдким сарказмом висміював він медоточиві міркування цих українців. Він казав, що анемічна пасивність таких людей, що не раз у трудні часи посідали серед нас провідні становища, не в малій мірі спричинялася кінцевій невдачі загальної справи.

Разом з цим М. Міхновський з задоволенням зазначав, що недавні відповідальні часи виявили серед нашого народу людей іншого складу, людей широкого державного масштабу, людей активних, цілеспрямованих, рішучих і енергійних - справжніх борців і державотворців. Хай вони виступали не завжди уміло й одностайно - в майбутньому вони врахують досвід боротьби, досвід державної творчої праці в українських умовинах. Тільки такі люди, а не анемічні культурники й партійні сектанти є надією і запорукою майбутнього України, твердив М.Міхновський.

Говорючи про перспективи формування української держави, Міхновський завжди особливо підкреслював, що будування держави - це дуже складна й трудна проблема. Для того, казав Міхновський, щоб народ міг створити свою міцну здорову державу, треба перш за все, щоб він виразно відчував свою національну окремішність і самобутність. Але цього одного мало. Поруч з елементарною національною свідомістю, широкі народні маси мусять мати потужний потяг до власної держави, виразне бажання служити інтересам своєї, а не чужій державі, мусять бути готові захищати її, жертвувати для неї всім і, навіть, життям, в народі мусить панувати загальнопоширений, глибокий, палкий патріотизм. Але, все ж таки, народні маси самі, своїми лише силами не можуть подолати всі труднощі - вони мусять мати вихователів і учителів в особі культурно-вищих клясів, бо тільки культурно-вищі кляси - національна аристократія - усвідомлює, плекає і зберігає національно-історичні, й державні традиції.

У зв"язку з цим Міхновський завжди підкреслював, що для недержавних націй винятково велике значення мають їхні історичні, державницькі традиції. В українського народу традиції власної державности пов"язуються з далекою давниною, з часами Гетьманщини 17-го й початку 18-го століття, а ще давніше - з часами пишного розквіту могутнього, культурного й добре орґанізованого Київського Князівства. Національно-виховавча робота серед українського народу, а в першу чергу навчання історії України, мусить ставити своїм головним завданням саме поглиблення в свідомості народу цих державних традицій.

В зв"язку з цим Міхновський не раз підкреслював, що Гетьманська Українська Держава 1918 року, хоч в її побудові й було багато недосконалого, хоч вона й зазнала кінцевого краху, все ж таки, вона мала велике позитивне значіння для цілої української справи, для зміцнення ідеї української державности. Існувала вона при дуже несприятливих обставинах і, коли б Гетьманська держава проіснувала була довший час, то під впливом здорового розвитку творчих народніх сил, безумовно ступнево направлялися б усі недотягнення в її первісній будові, й перед нею розгорнулися б широкі світлі перспективи. Але й той недовгий час показав, що український народ спроможний виділити культурних, політично зрілих людей, людей з широким громадським і адміністративним досвідом, що можуть з успіхом керувати державою. Хоч на перший час, таких людей було недосить, то що далі, число їх збільшувалося через виявлення й ви-

ділення кращих людей з рядів високо-культурного в своїй масі українського народу.

Взагалі, на думку Міхновського, необхідною передумовою для створення цінного здорового державного організму є високий культурний рівень населення країни й наявність вищої суспільної верстви з досвідом державного керування, яка могла б організувати і працездатний державний апарат.

Широкий і багатий досвід громадської і політичної діяльности, правничі науки й праця в суді дали Міхновському можність теоретично й на практиці пізнати методу державного управління. Здоровий природній розум, знання людей і цінне уміння в усьому схоплювати головне - дозволили йому вірно і чітко збагнути суть державної справи.

Він казав, що до державного діяча широкого масштабу ставиться ряд спеціяльних вимог, про які не мало найменшого поняття багато з тих, кого хід революційних подій висунув на відповідальні державні становиська. Державний діяч мусить мати широкий громадсько-політичний світогляд, мусить бути обізнаний у ріжних галузях народнього життя й господарства, хоч може й не бути фахівцем у спеціяльній галузі свого урядування. Він мусить бути добрим організатором, мати високий моральний і діловий авторитет, добре знання людей, уміти оцінювати, вибирати і вишукувати потрібних йому співробітників, зацікавлювати та втягати їх у роботу з тим, що б потім можна було повністю на них звірятися.

Міхновський також постійно підкреслював, що в державній діяльності, у взаєминах з особами, як вищого, так і нищого рангу, треба мати багато такту; багато можна досягти методами особистого впливу. Треба уміло провадити ділову розмову, уміти викликати довіря до себе, треба знати особливості, а то й слабості тих людей, з якими провадиш справу, треба вміти імпонувати їм. Часто навіть, у цілком ясній і виразній справі, успіху можна досягти, тільки вживаючи методів дипльоматичного підходу; кожен державний діяч, на думку Міхновського, мусить бути дипльоматом не тільки в питаннях зовнішньої політики.

Міхновський не раз говорив про велике значення дипльоматії для всякої держави, а особливо для молодої новостворенoї держави, якою була Україна. Дипльоматичний представник української Держави в своїй особі і в особі членів свого посольства репрезентував перед чужими державами народ і державу, яких до того часу за кордоном зовсім не знали. Тим відповідальнішою була його роля, і яку ж велику шкоду, казав Міхновський, завдавав Україні той факт, що в перші часи, за браком людей, які володіли б чужими мовами, на відповідальні дипломатичні пости часто призначалося зовсім незначних людей, у яких єдино-цінним було тільки їхнє знання німецької чи французької мови.

При цьому варто відзначити, що Міхновський завжди давав дуже високу оцінку дипломатичній діяльності В. Липинського, яко посла Української Держави в Австро-Угорщині, вказував на надзвичайно вдалий добір Липинським складу свого посольства і на гідне, уміле обстоювання ним інтересів Української Держави.

Кажучи, що український нарід має високо-культурну верхню верству, що забезпечує створення доброго державного апарату, Міхновський з жалем відзначав, що ця верхня верства українського народу в своїй переважній частині не стоїть на українській національній платформі і в значній частині перейнята москво-російським патріотизмом. Молода українська держава при своєму формуванні й у перші часи свого існування не може обійтися без цих чужих українській державній ідеї людей. Мудре державне керівництво повинно розумно невтралізувати елементи одверто ворожі українській державі і втягти більшу частину цих цінних інтелектуальних сил у за-

гальне річище української національної держави. Згодом, думав Міхновський, повнокровна основна маса українського народу, в ході здорового, вільного розвитку нації виділить із себе і вілле в цю вищу верству нові, суто-національні сили, і таким чином, перетворить цілу вищу верству на національну.

(Продовження в наступн. числі)

Проф. М.Г-віч

Ідеологічні напрямні української еміграції

Найбільша в історії України сучасна українська еміграція покликана забезпечити ті надбання духа, які повинні врятувати Українську націю від остаточної загибелі. Що нація українська стоїть на межі знищення і перетворення України лише в географічне поняття – не багатьма українцями тепер приймається, як аксіома, що не потребує спеціяльних доказів. Коли є серед нас люди, які так ще мислять, то це лише ті, що їх історія панування чужинців над Україною нічому не навчила, або ті, що свідомо чи несвідомо є агентами московського імперіялізму.

На еміграції тепер українці складаються з ріжних політичних груп, віровизнань, ріжного теріторіяльного походження, що перебували під неоднаковими політичними режимами і ін. і ін.... Але є одна спільна всім риса, що їх єднає – це бажання самостійности Української Держави. Українська еміграція, отже представляє з себе "ковчег" де зібрались, щоб рятуватись від московсько-комуністичного "потопу" представники з усіх українських земель. "Потоп" цей триває далі, але ж колись він скінчиться. Всі маємо одне бажання – щоб це лихо як-найскорше скінчилося, та щоб ми могли землю українську, спустошену ворогом-наїздником, знову заселити. Але сидіти нечинно та і безрадно чекати, коли це зробиться – без нас це – не роля політичної еміграції. Ми повинні готуватись до того дня, коли потрібна буде наша дія в єднанню гуртувати сили, зміцнювати свої позиції і всіх зусиль докладати, щоб той день наблизити.

Чи добре ми робимо, що поділились на ріжні політичні угруповання, які в найголовніших справах не можуть діяти одностайно? Більшість визнає це за явище для еміграції шкідливе і для української справи погубне. Але який висновок з цього треба зробити і якими шляхами йти до цілі, що для більшости з нас є метою нашого життя, – то цього ми ще не всі ясно собі уявляємо.

Перш за все треба ясно й незаперечно дати відповідь на такі питання: хто і як привів Україну до тієї страшної трагедії, яку вона переживала й переживає нині і то в час, коли більша частина людства і теоретично і практично будує своє життя на принципах гуманности й волі?

Далі: – які ідеольогії проторували шлях і улегшили можливість прийти тій страшній трагедії?

Як що ми дамо на це відповідь і чесно встановимо ці причини – висновок буде ясний, і ми повинні всіма силами боротися проти проникнення в наші ряди отруйно-згубних ідеольогій. Тоді ми в силі будемо здушити ці розкладницькі ідеї і зберегти себе і нарід свій від остаточної загибелі. І не тільки наш нарід, а й решту людства, що не має нашого тяжкого досвіду і може впасти в лихо таке подібно, як це сталося з нами.

На бойових прапорах сил, що нищать наш нарід і ведуть наступ на людство, щоб і його знищити - написано: атеїзм, соціялізм, інтернаціоналізм; є й інші гасла, але вони підрядні названим.

За цим іде основна мета: перетворити людство на юрбу рабів, що не вміють і бояться думати, один одного ненавидять, мають спільну для всіх культуру і сліпо виконують накази. Їх пророки й хвалителі запевняють, що через впровадження в життя цих гасел людство потрапить в "рай на землі". Не поліпшення недотягнень, а справжнісенький рай!

Хто перестудіював літературу з "марксизму"-"ленінізму"-"сталінізму" /всі ці "ізми" оголошується, як останнє слово науки/ а головне, - хто не бачив, як ця "наука" застосовується в життю, той не уявляє собі всієї глибини брехні, жахливих злочинів всього того божевілля, яке відбувається тепер при запровадженню цієї "науки" в життя.

Відкинувши віру в Бога і оголосивши похід проти ідеалізму, марксісти запевняють, що вони звільняють людей од деспотизму религії для їх щастя.

Оскільки ці твердження марксістів дійсно наукові, бо вони ж запевняють, що в них усе побудоване виключно "на найновіших наукових досягненнях" - можуть дати відповідь п р и р о д н и ч і науки останнього часу.

Саме тепер матеріялізм не визнається за наукове вчення, а є скоріше хіба - религією. Не випадково соц.-демократичний часопис "Дас Фольк" ч.5-6, 1946 в статті "Соціял-демократія і религія" пише: "В минулому столітті вважалося, що природничі науки вже розв'язали всі загадки світу і, навіть, вважалося доведеним неіснування духового світу. З часом великі відкриття вчених Айнштайна і Плянка-теорія відносности і теорія квантів - завалили світову будову дотеперішнього природництва. Сьогоднішнє природництво знає, що своїми засобами вони взагалі неспроможні заперечити існування духового світу ідей". Отже, поважне природознавство не може заперечити існування Бога, а атеісти лише і оперують даними природознавства, чи вірніше сказати, силкуються переконати в цьому. Ще задовго до останніх відкрить в природничих науках, поруч з атеістами діяли геніяльні вчені, які були глибокорелигійними християнами, напр. Ньютон, Паскаль, Павлов і багато інших; над усе Чарльз Дарвін, якого вчення про теорію еволюції вважалося за незаперечний доказ - неіснування Бога, був людиною глибокорелигійною.

Марксістам атеїзм потрібен для того, щою вирвати у людини религію, бо вона тоді губить точку опертя поза земним існуванням і в такий спосіб перетворюється на тварину та на їхнього раба; з такою людиною далеко легше можна зробити, що-завгодно. Так воно й вийшло на практиці.

Але справа лежить далеко глибше, бо московські комуністи, за висловом Форда, це лише "неслухняна дитина" масонів, а у масонів основним завданням є безоглядна боротьба з християнством і монархізмом.

До якого морального упадку приводить атеїзм, коли його практикувати в державі, як пануючу ідеольогію, - нам може служити за приклад сов. Росія.

На наше нещастя ми маємо серед нашої еміграції також досить атеістів, або тих, що взагалі ставляться байдуже до християнства. На чий млин ллють воду і чи можуть вони з чистим сумлінням сказати, що їхні ідеольогічні батьки не допомагали проторувати шлях большевизму, а вони тепер вільно, чи не вільно, - це інше питання - є непричетні до трагедії Українського народу?

Друге гасло, - соціялізм, так само має серед української емі-

ґрації своіх прихильників тим,що називають себе соціялістами,радимо поіхати до сов.Союзу і переконатися,що то таке сіціялізм, бо там уряд проголосив , що соціялізм уже побудовано, а далі прийде наступна - ще "ідеальнійша" фаза соціялізму - комунізм.
Отже, як твердять творці "соціялізму в одній країні", "про що мріяли найбільші розуми всього людства на протязі всієї його історії,уже у нас здійснено."
Може наші соціялісти хочуть ущасливити український нарід іншою, якоюсь західньо-европейською формою соціялізму? Так нехай же вони не забувають, що ще нема в світі держави, яка запровадилаб у життя повністю ідей соціялізму,за винятком сов.Союзу.Кількомісячна практика 1919 р. в Мадярщині і кільколітня в Еспанії - відбулася за московсько-совєтськими зразками, а несміливі кроки в цьому напрямку в Англії чи Франції - невідомо чим скінчаться, а початки вже й сьогодня добра не віщують.
До чого вони довели в сов.Союзі, ми вже добре знаємо і,здається,для всякої реальнодумаючої людини цього, тим часом,досить.
Кажемо, що тим часом, бо невідомо, як буде розвиватися далі - історичний процес людства. Починати рятування від загибелі українського народу, що не має власної держави,з соціялізму,тобто з утопії, було б, як сіль на рану - і наівно і злочинно.Ми, українці,надто дорого заплатили за спробу поєднати свою долю з утопіями,тобто з державними концепціями,яких ще не було випробувано в життю будь-якої країни, та які не довели на практиці своєі переваги перед іншими. За спробу будувати щастя нашого народу на принципах соціялізму-комунізму заплатили власною кров'ю послідовники цих принципів:Шумський,Скрипник,Гринько,Панас Любченко,Хвильовий і багато інших, а сам український нарід,двадцятьома міліонами жертв ще до другоі світовоі війни і день-у-день платить до нині. Тому хочеться спитати кожного чесного Українця: чи не досить з утопіями, чи не пора будувати долю України, виходячи з власних, перевірених історією традицій?
Те, що в багатьох державах існують більш чи менш сильні соціялістичні течіі, не є доказом, що ми обовязково повинні іх мати.
Нам треба ще стати з цими державами та народами на один рівень, тоб-то добути собі власну державу. Цьому повинні підкоритись усі наші ідеольогіі і праця на еміґраціі.
Зараз є два світи: один стоіть за приватну власність, другий - за іі соціялізацію. Стояти на засадах приватної власности, це ніби значить відстоювати соціяльну несправедливість, яку треба знищити; але приватна власність - це душа творчоі праці, підстава культури і єдиний засіб, що дає та ґарантує волю людини, про яку так голосно кричать соціялісти.
Заберіть у людини право на приватну власність і вона обертається на нещасного раба.
Чим стали позбавлені приватної власности,-знов таки показує жахлива практика Сов.Союзу.
Віднявши приватну власність, разом з нею відняли в людини і свідомість іі власного "я", а зробили з неі жебрака, позбавили іі сили спротиву - зробили з неі досвідного "кріликa" для невеликоі купки нечесних експериментаторів. Зовсім не випадково здійснення "соціялізму" почалося з "розкулачення ". Злочинно - мудрі голови, що діяли за спиною статистів, добре знали психольоґію людини і тому знали, з чого розпочати нарешті гасло інтернаціоналізму. Це теж утопія,яка серед українськоі інтеліґенції на еміґраціі знаходить що правда меньше прихильників, [illegible],але сказати, що таких прихильників зовсім нема, не можемо. На жаль,люди,виховані на маркс"стських доктринах, знову

починають піднімати голову і починають вести серед на загал здорової еміграції свою каінову роботу. Правда, вони прикриваються твердженнями, що нам треба "йти в ногу" з модерними думками всесвітньої науки, то б то морочать людям голови тими своїми гаслами, через захоплення якими ми втратили свою державу в 1917-20 роках.

Отже, історія їх нічому не навчила. Їм давай негайно соціялізм, колгоспи, інтернаціональне братство народів. В істоті вони повторюють те, що колись створив Махно й подібні йому "дайош комунізм без большевиків". Що це є? Червона дурість, чи провокація, яку свідомо виконує в колах Української еміграції „п"ята колона? Чи треба українському народові під цю пору підкидати гасло інтернаціоналізму? Добре про нього говорити англійцям, американцям і іншим, уже сформованим націям. Вони пристали б на нього, як що б ця ідея набрала якихось здорових форм, як свідомий своєї розумної волі суб"єкт, як повноцінний нарід, нас же українців - народу, що не має власної держави-будуть репрезентувати "представники", які боронять інтереси „єдиної-неподільної", нині "червоної імперії". В Україні вони безоглядно продовжували б примусове обмосковлення і, під покришкою інтернаціоналізму, далі винищували б огнем і мечем свідомих українців, як "націстів", та переганялиб з України до Сибіру. Там, в московському морі не маючи своєі школи, преси і т.п. Українці остаточно були б викінчені, як нація.

Очевидно, що нам ~~як~~, як нації, що так довго не мала вільного розвитку своїх духових сил, уже в загальнолюдських інтересах - в інтересах вільного та повного вияву наших потенціяльних духових багатств-для вселюдської скарбниці духа потрібні ідеї здорового творчого, націоналізму /не шовінізму/, бо лише він врятує нас від загибелі, як збірну індівідуальність, та охоронить нас од долі лукавого й лінивого раба, що закопав у землю дані йому од Бога таланти! Не сміє пропасти безславно і даремно море крови, пролитої кращими синами України за святе почуття любові до неї, до свого народу, предвічних звичаїв, традицій, національних святощів, пам"яти й заповітів предків та їх могил....

Все ідеольогічне життя української еміграції повинно бути просякнуте гаслами протилежними тим, які силкуються нам накинути, щоб ми їх приняли за свої-на власну загибель, - найлютіші вороги наші. Їхньому атеізмові, мусимо протиставити вогненну Християнську віру. Їхньому соціялізмові - пошану до приватної власности, їхньому інтернаціоналізмові - безмежну і жертовну любов до України!

Як що ці гасла в нашій теорії і практиці знайдуть безкомпромісове і послідовне застосування, як що ми втілимо ці принципи в родині, на громадській роботі, в школі, в пресі і в наших політичних угрупованнях і т.д., ми осягнемо свою мету, бо ми будемо одностайні і в цій одностаності-непереможні.

Треба, щоб наші ідеі були гостро протилежні, а не споріднені чи рівнобіжні з ідеями теперішнього сходу. Тільки тоді наше суспільство, й молодь з"окрема, набуде відпорність та імунітет до тих Богом проклятих і для людського духа смертодайних ідеольогій та доктрин.

Якщо ми будемо байдужі до християнства, що відріжнятиме нас від большевиків? Як що ми будемо за соціялізм, то яка ідеольогічна стіна відріжнить нас від найлютіших наших ворогів? Як що ми не будемо плекати в собі, в нашій молоді, безмежної любови до України з нашими історичними національно-державницькими традиціями, повязаної з ними нашої національної гідности й добра нашого народу, то чому Українська Сов.Соц.Республіка не є Українською державою?

Отже, мовляв, за що сперечатись, для чого страждати самим і нарід змушувати страждати?

На подібні запити не мала доброї - Української - відповіді українська соціялістична інтелігенція в часах визвольних змагань 1917-1920 рр., і тому вона сама в більшості пішла на співпрацю з большевиками й потягнула за собою довірливі маси українського населення. За це заплатила Україна двадцятю міліонами людських жертв лише в часі між двома остатніми війнами....

Ця трагедія хай стоїть перед нашими очима і буде нам дороговказом.

Як що ми з цього ідеольогія досвіду не скористаємо й не зробимо добрих висновків, а сучасна наша не буде ріжнитися від ідеольогії теперішнього сходу, то де взяти того "вогню святого", щоб витримати всі лиха і йти на боротьбу за наші ідеали?

Дивитись, як на явище нормальне, на прояви атеїзму, соціялізму й інтернаціоналізму серед нашого народу і, особливо, серед еміграції, - це так само небезпечно, як ходити над прірвою. А прірва до нас, чи ми до неї, уже наблизилися надто близько...

Тому всі, хто любить Україну, хто любить наш многострадальний нарід, хто, нарешті, не втратив власного розуму, національного інстинкту й елементарного біольогічного чуття самозбереження, - повинен раз на завжди собі сказати: яко мога далі від прірви і провалля.

Так сказати і так діяти!

С.Н-гай

З життя У.А.П.Ц.

Недавні події на терені УАПЦ в Зомме-Касерне, хоч декому видаються лише "гураганом в шклянці води", заслуговують на більшу увагу.

Мова йде про не-церковне поступовання Церковно-Парафіяльної Ради при св. Покровській Церкві на Зомме-Касерне. В своєму "радоправному" наставленню вона дійшла до таких небезпечних границь, що Архієпископ Ігор змушений був, рятуючи церковний мир, цю Раду розв"язати.

З огляду на діючі в них сили й напрямки, події ці не є випадковими, а набирають характерних рис діяльности відомої ще з 1917 року "свідомої" інтелігенції, що узурпувала собі виключне право й привілей репрезентувати українські національні змагання та вважати тільки єдине себе за правосильну, бо вона була... "лівою" і "революційною".

Без пов"язання цих подій з нашим недавнім, а як свідчить В. Липинський, і з давнішим історичним минулим, їх трудно було б зрозуміти.

Про церковні справи в Україні в давніших часах, /Релігія і Церква в історії України 1925 р./, В. Липинський, відмічаючи руїнницьку ролю тодішньої інтелігенції, особливо: "коли не стало Могил і Хмельницьких...,цих рідких в нашім духовім і політичнім життю консерватистів", пише: "Вони /т.є.інтелігенції - Ред/ неминуче мусять вести націю від одної до другої катастрофи. З боку політичного катастрофа вже виявилась в тому, що сучасні поступові і революційні "свідомі українці", себе за "єдиних українців і за єдиних репрезентантів традиції національної вважаючи, знищили в 1918 р. Державу Українську". І далі пророчо потверджує: "ще більшою катастрофою, ніж в життю політичнім,грозить участь цієї інтелігенції в життю релігійнім постільки, поскільки вона і там буде тих самих революційних і деструктивних методів уживати. Коли православна церква українська, від розвитку якої під цю пору вся наша наддніпрянська доля, вся наша будуччина, перейме під впливом ввійшовших в її ряди "свідомих українців" їх ідеольогічну розпущеність та розперезану, незнаючу ніякої міри, тактику; коли вона не йтиме всіма силами до створення української єдности принаймні в сфері релігії православної, а своєю загонистостю в и к л и ч е розлом у місцевій православній церкві; коли під впливом соціялістично-націоналістично-демократичного дурману світської інтелігенції вона тільки "автокефалістів" і "демократів" за українців, а решту людей на Україні за "Москалів" або "Поляків" проголосить і введе в свою церковну організацію принцип клясової та націоналістичної боротьби, коли справи світсько-політичні, політично-матеріяльні, зненависть і хаос, пануючий в політичній інтелігентскій ідеольогії, візьмуть в ній гору над так необхідною для нашої нації проповіддю всеобіймаючої любови Христової, ідеалізму і непорушної ідейної догматичної дисципліни - то можна з певністю сказати, що її віс-

тріне ще гірша доля, ніж Унію 17-го віку, бо вона навіть не матиме як та, Римської піддержки і опори. Все так потрібне для нашої нації її українство, весь її патріотизм, вся її більша активність і енергія будуть змарновані. Одпихаючи од себе і тим ослаблюючи українських консерватистів; витворюючи крім політичного ще й релігійний, духовий розлом в нації, "свідома" інтелігенція українська, що увійшла тепер в Автокефальну Церкву, викличе в Україні після політичної - релігійну "всеукраїнську, Москвою ведену, а на старих візантійських корнях наших національних оперту, реакцію. І вибух цієї реакції змете таку церкву з поверхні України разом з іншими, занадто революційними новотворами, оставляючи її хіба тільки там, де якась стороння сила державна захоче і зможе її проти веденого Москвою напору всеросійського задержати".

Ці слова В. Липинського в значній мірі з"ясовують вже характер, природу й поступовання наших сучасних "свідомих" діячів з церковно-парафіяльної Ради в Зомме-Касерне, що з такою "самопевністю" проводила "реформаторську діяльність", аж поки тому не поклав край Архиєпископ Ігорь, розв"язавши Раду.

Ще яскравіше виступає природа і духова вартість цього діяння, коли пригадаємо бодай головніші етапи відбудови Української Церкви і тієї поведінки, яку виявили ці "свідомі", починаючи з визвольної боротьби в 1917 р.

Відомо, що в боротьбі за звільнення від московського гніту велике значення тоді мало насамперед усунути з постів російське старше духовенство, бо використовуючи своє домінуюче становище, воно всю свою діяльність спрямувало в бік "единої-неделимої". Що ж тоді відповідали на це духовні наставники і політичні брати сучасної Церковної Ради? Відповідь знайдемо в історії. Академік Д. Дорошенко пише: /Історія України в 1917-1923 р.Т.I. ст.410 і Т.II ст.317-335/ "Серед українських революційно-настроєних кругів, які стояли біля влади, дуже мало оцінювалося тоді роля Церковного елементу в національно-державнім житті". А в той час "з самого початку революції духовенство поставилось дуже прихильно до національного руху". І далі: "але українська революційна демократія знехтувала такою прихильністю українського духовенства і нічим не піддержала національного руху серед того духовенства..." "Ця ґрупа" духівництва на чолі з Єп.Олексієм і Протоєреєм Липківським "утворила при кінці 1917 року Церковну Раду..." "Українське правительство /Центральної Ради/ нічим її не піддержувало і ставилось до цього діла, як до зовсім чужої їм справи..." Відомо, що коли оо.Протоєрей Липківський /пізніший митрополит/ і протоєрей Пащевський предклали голові Української Центральної Ради, проф.Грушевському, свій проєкт організації Української Національної Православної Церкви, то проф.Грушевський їм відповів: "Обійдемося без попів". А тим часом вороги української церковної справи дуже скоро зорієнтувалися в ситуації і поспішили використати її в своїх інтересах". Наслідки: скликаний Всеукраїнський Церковний Собор провалив тоді справу автокефалії. Лише весною 1918 року Центральна Рада вирішила взяти якусь участь в церковних справах. Та, ніби нарочито, на чолі департаменту духовних справ було призначено М.М.Безсонова, який скинув з себе єпископський сан, що тільки ображало віруючих людей". Так, за історичною довідкою 1917 р.проводили церковну ниш справу і до неї ставилися духовні брати сучасних "реформаторів" що нині, з такою завзятістю монополізувавши собі провід у церковних справах, вважають усіх, хто не визнає їх "монополю" на церкву, за неукраїнців./Дивна тактика - коли віз рушав з місця, то гальмували, а коли рушив, то так тепер його підпирають, щоб аж перекинувся!/

Упорядкування церковної справи почалося за Гетьманщини... Та не будучи вже при владі, чи крикнули ці козаки "пугу" і пішли чи до церкви бодай замолювати гріхи? Теж ні. І це тоді, коли вже були зовсім вільні для конструктивної роботи і коли з такою напруженістю продовжувалася вперта боротьба тієї духовної групи і гетьманського уряду за духовну еманципацію.

Св. пам. Гетьман Павло стояв твердо на грунті автокефалії. На 20 червня 1918 р. з Його наказу був скликаний Всеукраїнський Церковний Собор. Наші "свідомо-революційні реформатори" і цим разом стали осторонь, і тому прихильники Москви здобували більшість. Та змагання консерватистів за автокефалію не припинялися. 12 листопада 1918 р. міністер Лотоцький на засіданню Церковного Собору категорично заявив, що: "Основна засада української державної влади полягає в тому, що в самостійній державі має бути й самостійна церква", і що „автокефалія української Церкви, це не лише церковна, але й національна наша необхідність".

І можна бути певним, що гетьманській владі обережно і поступово /так щоб віз не перекинувся/ вдалося було б осягнути поставлену ціль, коли б ці реформатори не перекинули і всіх тих, хто того державного воза намагався вивезти на гору... Повалення Української держави й, як каже історик, "заняття Києва військами повстанчої Директорії припинило і діяльність Собору"...

Майже безпосередньо за знищенням Української Держави, Україну цілком опанували московські большевики. Багато "свідомих" есерів і есдеків знову пішло поза церквою "помагати москалеві господарювати та з матері полатану сорочку здіймати". Дехто з них, навіть, із тих, що зараз найактивнішими церковниками поробилися, при "совєтах" активними безбожниками" були і брудні пасквілі на Матір Божу брудними перами виписували... А та невелика група духовних на чолі зо св. пам. Митрополитом Липківським, все ще не маючи з боку нашої "свідомої" інтелігенції ніякої допомоги, вибиваючися з сили, боролася сама. І коли їй вдалося довести справу до автокефалійного Собору, то знову помогла їй не "свідомо-революційна", сьогодня така авторитетна і „всезнаюча" інтелігенція", а наші люде від "меча і плуга" - Українські селяне-хлібороби й козаки. Цей Собор 14-30 жовтня 1921 р. в Києві, здійснення якого обумовлювалося всею попередньою роботою групи національного українського духівництва та гетьманського уряду і без допомоги з боку "свідомих" лівих, є переломовим етапом в життю Української Церкви. Отже, з попереднього надто очевидно, що сучасні уенерівські харківські й т.інш. "ліві" не мають найменших "спадкоємних" підстав претендувати на провідну ролю в церковних справах. Відкіляж береться у них сміливість, щоб складати Митрополитові і Синодові мало що не директивних листів з приводу напрямку Церковної політики, скликання на еміграції Собору і т.ин....? Очевидно, в "революційності" постанов Собору 1921 р. і в їх безсумнівнім праві на большевицьку спадщину, як найблищих родичів...

Те саме, що поведінка і спрямованість цих сучасних "реформаторів" ними самими патентується і пов'язується з ухвалами Собору 1921 р. пригадаємо деякі з окремих "революційних" моментів його.

К А Н О Н И

1.п.2. Визнаючи правила Церковного ладу й урядування утворені Всесвітніми Соборами...за найбільш доцільні для сього часу і єдино можливі в той час засоби порядкування церковним життям, вважаємо, що —іж вимоги життя церкви можуть, під керуванням Святого Духа ж, і виключити їх зі вжитку...Тому ухвалюємо так, що епископсь-

ко-самодержавний устрій Церкви, що утворився під впливом обставин історичних і державно-монархічного ладу тих часів, яким пройняті старі канони, на далі не можуть залишатись, і повинен бути змінений устроєм Церковно-Соборноправним, відповідно духові Православної Христової Віри; 2/що Собори з одних епіскопів, як це було досі і є, не відповідають істинному духові Православної Христової Віри, не дають змоги Церкві жити повним життям, їх необхідно надалі замінити соборами з представників від усієї православної української людности.

II.п.9.Акт 1687 р. піддання Української Церкви під зверхність московського патріярхату....визнати неморальним, недійсним.. Українська Церква, закуплена московським царатом через посередництво магометанина, турецького везиря, для московського патріярхату, після знесення влади панів й царів, стає в дійсности автокефальною....

п.10 Собор московський 1917 р. і Київський....1918 р.....пануючих верств...панування над церквою епископату...панської влади....соціяльний гніт....

IУ.6...Собор Священнособорно...висвячує церковним рукоположенням двох обраних на епископів осіб із священників.

У.2...Всякий хто, зловживаючи національним почуттям, використає його для відновлення панування заможніх клясів суспільства, повинен бути відлучений від церкви, коли не покається.

XI.Г. Органами керівництва У.А.П.Ц. є ВПЦР і її виконавчий орган Мала Рада, Повітові Церковні Ради, Волосні Церковні Ради, парафіяльні Церковні Ради.

Примітка: "Зміни" в канонах, устрою і організації УАПЦ...ВПЦР може робити лише в виключних випадках....

У Х В А Л И

I.-. Вітання Уряду УРСР.

„Вітати радянську владу за видання закону про відокремлення церкви від держави, який забезпечує волю віри українській радянській соціялістичній республіці, і надає людності можливість порядкувати своїми церковно-релігійними справами так, як вона собі бажає".

Читаючи ці місця з канонів, "свідомі" й „революційні" звичайно з цього дуже тішаться, що так церква.їм допомагає"...Та не радіють люди дійсно віруючі...Для них немає ніякого сумніву, що ухвали й канони ці укладалися під натиском советської влади і все одно це вимагає, на їх погляд, уважно відділити там дійсно українське і творче, що від Бога, від "советських достіжений на релігіозном фронтє" - від того, що є від мамони. На їх думку, всі ці революційні моменти і окремі, чисто "советські", вирази ухвал і канонів і навіть зовсім несподіване в церкві встановлення „протиріччя класових інтересів" і поділення віруючих на класи /як в розд.У-му-2/ на підставі прийнятих на цьому ж Соборі канонів /I п.2/ "п і д к е р у в а н н я м С в я т о г о Д у х а" п о т р і б н о н е г а й н о в и к л ю ч и т и зі вжитку". Це не тільки було б очищенням від большевицької "скверни", а й внесло б спокій між вірних в середовищі парафіян, серед яких, на жаль, є ще й такі, що хотіли б для збільшення заколоту використовувати й далі цю большевицьку спадщину в канонах.

В цій думці їх зміцнює й те, що сам чільний член цього Собору, Архиепископ Іван Теодорович, дивиться на ті ухвали, як на вимушені обставинами. Він твердить: "Всеукраїнський Православний Собор нашої церкви 1921 р. рятував життя й діло Української Православної Церкви, так як на це йому дозволяли тодішні обставини. Собор відбувався в умовинах напруження і терору".....''в таких

обставинах стати на Соборі безрадно і роз"їхатися ні з чим, це значило"... /Благодатність Єпархії УАПЦ ст.98-99/. Останнім етапом в житті нашої Церкви було відродження її після звільнення від большевиків, бо фактично Церква після з"їзду під тиском уряду з часом, майже, вмерла.

З радістю можна відмітити, що вся дійсно національно-свідома і чесна українська православна людність без ріжниці світоглядів рішуче і цілком стала на бік автокефалії. І коли б ще не було поділення віруючих на тих, що хотіли відправи служби Божої на традиційній староукраїнській мові, можна було б спостерігати повне єднання православних українців, бодай, в справах церкви і релігії. Та, на жаль, з часом, серед тих, що молилися на українській мові, почало помічатися в цих питаннях ріжне наставлення.

В той час, як одна частина парафіян, більш релігійних, статечних /консерватистів/ виявляла велику обережність і стриманість в цій надзвичайно делікатній сфері віри, сфері цілком ірраціональній, друга - духовні спадкоємці колишньої зделясованої революційної інтелігенції 1917 р., змінивши попередню тактику, "невтручання й гальмування" на тактику "зриву з середини", ставала все більш радикальною і активною.

Наслідком було те, що скоро УАПЦ цілковито підпала під вплив цієї "свідомої", в більшості уенерівської, інтелігенції, консерватистам же, завдяки властивій їм обережності, та й пасивності залишилося лише спостерігати і молитися... Більш раціоналістична, ніж релігійна, "свідома" почала безпардонно використовувати церковну амбону, як політичну трибуну, почала просовувати і висвячувати на священників "своїх людей", цілком, а часто й несправедливо ще, розпоряджати церковними справами і майном. Це викликало природні протести з боку старого духівництва, особливо ж, старшого віком і досвідом. Відсіля-вічні конфлікти, образи, а в результаті-пониження авторітету духівництва, далі-пониження церкви, а ще далі-і самої християнської релігії... Виходить так, як по писаній "сов"єтській антирелігійній пропаганді". Бажаючи бути об"єктивними, стверджуємо, що в церковній справі, як і в інших, багато залежить не від системи, а від самих людей - все ж у всьому негативному, про що ми тут згадали, найбільше завинила система, а саме-сов"єтська система побудови УАПЦ.

Що ж до людей, то /підкреслюємо/ серед згаданої інтелігенції безумовно є багато щирих, чесних і релігійних людей, які бажають домінації церковних рад тому, що так їм підказує їх сумління... На жаль, є досить ще людей, що будучи засліплені ідеєю "ліпшого" тратять змогу ставитися до своїх прагнень і поступовань критично... Хиба не прагнули ми до кращого, коли валили свою гетьманоьку Державу? Але зараз, так як і тоді, є серед нас принципові вороги церкви Христової, що свідомо провадять нашу національну справу - нашу національну автокефальну Церкву - на загибель. Удаючи релігійність, а то й переконливу вченість, діючи ніби в унісон з чистим релігійним прагненням, прикидаючись друзями і опановуючи легко в цей спосіб людською психікою, доводять потім їх до скрайности й загублення всього.../Давно відома тактика ворогів/. В даному разі, очевидно, справа йде до знищення більшого, а саме - авторітету самої християнської релігії:..

Власне, на цьому зазначеному з гори, історичному, соціольогічному, побутовому тлі й виник згаданий церковний інцідент, який привертає до себе увагу.

Формально інцідент полягає в тому, що: 1/Церковна Рада подала Архієпископові Ігореві прохання про усунення старого Протоієрея о.Генадія Тимківського, мотивуючи це тим, що він є москаль і вимагаючи його заміни іншим. 2/ В підтримку прохання церковної

Ради, Архієпископ одержав також листа від імені деяких спілок і установ, між якими знайшлись "мистці", "Наше Життя" й найцікавіше - неопоганська група, т.зв. "перуністів"...

Як нас поінформували, перевіривши справу і установивши повне безглуздя,щодо обвинувачень прот.о.Генадія Тимківського, а саме, що він-з діда-прадіда українець, людина абсолютно твереза,заслуговує не тільки,як пастир-протоієрей, а й своєю громадською поведінкою на глибоку пошану, а також довідавшись, що підписи деяких організацій неумандатовані й походили від людей, що ніколи в церкві не бувають, Архієпископ церковну Раду розв"язав і призначив на наступну неділю вибори старостату. Очевидно, дбаючи про мир і спокій у Церкві, Архієпископ Церковну Раду розв"язав на тій формальній підставі, що вона перевищила свої повновласті,допустившися до кооптування додаткових членів Церковної Ради. На це Церковна Рада відповіла застрайкуванням хору і напередодні виборів випустила летючку, направлену проти Архієпископа.

Не дивлячись на те, що після Служби Божої о.Протоієрей Генадій попередив і підкреслив, що мають відбутися лише вибори,член церковного братства К.л забрав слово, ніби, як всі зрозуміли, до порядку виборів і,посилаючись на якісь канони чи постанови,виступив проти присутнього в церкві Владики-Архієпископа. Лише після протесту віруючих і от.Г. відійшов. Натомість однодумці тут же счинили неприпустимий в храмі і, взагалі, в поважаючій себе громаді,галас з викриками: "Де московська церква" і т.ін.Характерно, що серед прихильників, К-а особливу активність проявив якийсь тип, відомий лише, як спекулянт-перекупець. Цей "свідомий" вискочив наперед і кричав: "Хто українці-кидайте церкву,виходьте", викликавши цим велике обурення віруючих, які силою відтягли його назад. Заспокоївши зібрання, от.Протоієрей назвав кандидатів на старосту і трьох членів Ревізійної Комісії. Більшістю всієї церкви проти шести, староста і члени рев. комісії були обрані. Збори скінчилися. Здавалося б, що після такого майже одностайного рішення, нічого не залишилося сказати... Та прихильники ради не виходили й далі галасували, аж поки не розійшлися всі. Застрайкувавши,хор так і не повернув. Правда, заходами єрархії і віруючих, є вже новий хор, дехто з чесної і віруючої опозиції вже побачив з якими "друзями" мав справу, зробив відповідні висновки й повернув до церкви, а все ж, повного заспокоєння не має. Місцеві "реформатори" радяться з дальшими, скаржаться і поширюють неправдиві, дискредитуючі духівництво чутки і твердження. Одним з таких тверджень є те, що розв"язання Церковної Ради є актом ніби порушення автокефалії, або посилаючись на митрополитів Липківського, Теодоровича і Собор 2I р. твердять,що без Церковної Ради церква не є українською і т.д.

На цьому місці варто навести деякі місця з праці св.пам.Митрополита В. Липківського: /"З історії Української Православної Церкви, розд.ч.7,/ в яких він дав оцінку церковним радам так:

Ст.II6 "Соборноправність уявляли собі як "радоправіє".Голова і Рада то й все.

Ст. II7. Мороз /голова ВПЦР/ при своєму "Радоправії" ні з ким не радився навіть з митрополитом.

Ст.II8, Вінницька Рада "дряпалась" з єпископом і навіть без підстави звільнила архієпископа Івана Теодоровича.

Ст.I20. Недоладності у повітових церковних радах більше, ніж що інше, шкодили поширенню і організації УАПЦ.

Ст.I23. УАПЦ не встигла досягти справжньої соборноправности, а досягла лише„радоправія"і т.д.

Другий авторитет, архієпископ Теодорович,в своїй книжці:/Благодатність єрархії УАПЦ/ також ніде не трактує національних ознак нашої церкви в подібному "реформаторам" сенсі.На ст.I6 гово-

рить так: "Ми вважаємо за потрібне підкреслити: Акт Собору 1921 року не є чином відновлення повноти єрархії нашої церкви, як його часто помилково називають. Цей чин є відновленням повноти прийнятого історичною традицією єрархічного устрою православної церкви". Отже, не тільки української церкви, а взагалі православної. І ще далі на ст.26: "Походження єрархії церкви од неї самої, од колективу віруючих, тільки що в поданому сенсі передоручень та концентрації, ми признаємо за неможливе"...

Наводимо це для тих, "реформаторів", які в скрайньому своєму радикалізмі готові до встановлення постійного порядку висвячування Церковною Радою.

Щож до самих канонів і постанов Собору 1921 р. то відносячись до нього зі всею повагою, всеж, примушені ще раз відмітити, що вібувався він не у вільній атмосфері, а під тиском тодішньої безбожницької влади.

Це не тільки видно з першого розділу ухвал, де славиться цю владу, /до речі ухвалу... не надрукувану нашими "реформаторами" у своєму виданні 1946 р., а в передмові названою: "застарілою".../ а також із чисто "совєтської" термінольоґії постанов. В такім акті, як церковний акт 1946 р., що загально прагне до християнського миру й любови, а не до нацьковування одної частини віруючих, проти другої, при вільній дії Собору, учасники не згадували би ні "панів" ні "експльоататорів", ні "заможних, як напевно безбожну владу не благословили б, а "совєтського ладу" в церкві не ухвалювали б. Отже, Церковний устрій з необмеженими радами, що так захоплює нашу "свідому" інтеліґенцію, правдивіше потрібно вважати за наслідок тиску "Москви", ніж якоюсь невід'ємною національною ознакою УАПЦ. Там, де ради переростають здоровий і обмежений законом демократизм, там вони обертаються на "радоправіє" і ведуть до розвалу. Не даром Москва, коли хотіла розвалити, чи ослабити нашу державність, завжди пускала проти українських "панів" в дію такий само "демократизм" і такі саме "чорні ради"... Нам же, при нашій сучасній державній, соціяльній і моральній руїні більш, ніж кому б то не було, потрібна сильна і авторитетна церковна орґанізація. Тільки, як каже В. Липинський: "При помочі сильної церковної орґанізації, ясно окресленої доґми і зведеної до символізму обрядовости, виховувалися серед визнанців християнської церкви на Заході: ідеалізм, любов, посвята і морально-соціяльна дисципліна". Не тільки існування церковних рад, навіть саме існування автокефалії, яке ми всі вважаємо, як умову нашого незалежного державного буття, є лише підпорядкована питанню тієї державности та високої християнської моралі. В. Липинський каже: "Отже, з погляду політичного рішаючим єсть в даній справі питання: Чи автокефалія зміцнить серед українського православного духовенства церковну авторитетність, орґанізованість, єдність, дисциплінованість та релігійний ідеалістичний рух" і т.д. Досвід останніх років показав, що коли автокефалія нас морально обєднує і, взагалі, діє позитивно, то церковні ради діють зовсім протилежно. Можливо, що коли церковні ради і є ідеалом церковного устрою, то ми, виходить, на практиці до цього ідеалу ще не доросли. Ураховуючи ж все те зло, яке церковні ради на протязі останніх років спричинили УАПЦ і самій вірі християнській, підриваючи авторитет духівництва, зводячи цих учителів віри християнської і посередників наших з Богом, на становище жалюгідних жебраків і невільників церковних рад, в склад яких "Рад" часто попадають зовсім аморальні, а то й ворожі вірі Христовій люди, осмілюємося також і ми висловитися проти встановлених на Соборі 1921 р. "Церковних Рад", як "застарілих" і шкідливих", про що свідчить і митрополит В. Липківський, та в якому погляді нас підтримує і сам архієпископ Теодорович, що погоджується зі словами

проф. Голотова" "Канонічне - значить згідне з пізнішою практикою". /Благ.Зрарх ст.103/.

З боку національно-державницького - церковні ради не тільки не допомагають нам збудувати свою державу, а навпаки тому протидіють.

Бо нам, як твердить В. Липинський, потрібно: "мати таку свою власну тверду, об"єднуючу і проти-анархістичну національну владу, якою...в ділах духовних можуть бути лише сильно в нутрі зорганізовані та дисципліновані, авторитетні-єрархічні і догматичні церкви"...

Від Редакції.

В замітці:"Зіставлення і висновки"/"Український Літопис", ч.2,за лютий 1947 р.,стор.29/ в третьому рядку знизу,після слова "куди" пропущено слово "несвідомо".

Цей недогляд в коректурі прикро змінив суттєвий зміст цілого речення.Подаючи цю замітку,Редакція "У.Л." не мала на думці закидати особам з розв"язаної Церковно-Парафіяльної Ради при Св.-Покровській Церкві на Зомме-Казерне свідомо-злої волі в їх не завжди удатних посуненнях,і є тої думки,що /в/ ті посунення спритно впливали сили,до Св.Христової Віри і Церкви ворожі.

З М І С Т .

Український літопис

1947

№ 4

Гетьман Павло Скоропадський

Архипастирське Посланіє

"Цей день,що сотворив його Господь,-радіймо і веселімось у цей день!" /Пс.117,24/

юбих своїх Земляків,на чужині сущих,вітаю із Святим Великоднем!

Вітаю із святом перемоги життя над смертю,добра над злом, правди над кривдою.

Із Святом оновлення та відродження,з днем Христового Воскресення!

Звернімо ж свій розум,своє серце,своі чуття до Переможця Смерти.

Оновімо своє життя добром та справедливістю.Одне одного обнімімо і навіть тим,що ненавидять нас,простімо все ради Воскресення сення.

І відродиться наш дух.Запанує любов,правда та однозгідність серед нас.І,сильні духом ми вернемось до Краю Рідного,онoвимо Святі Руіни,утремо сльози заплаканій Матері!..

І однозгідно заспіваєм ми величну - переможну пісню:
"Нехай Воскресне Бог,щоб розсипались вороги Його і робіглись перед Ним ненависники Його!"" /Пс.67/.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Смиренний Ігорь

Архиєпископ Полтавський і Кременчуцький.

Аугсбург на чужині.

Великдень 1947 року.

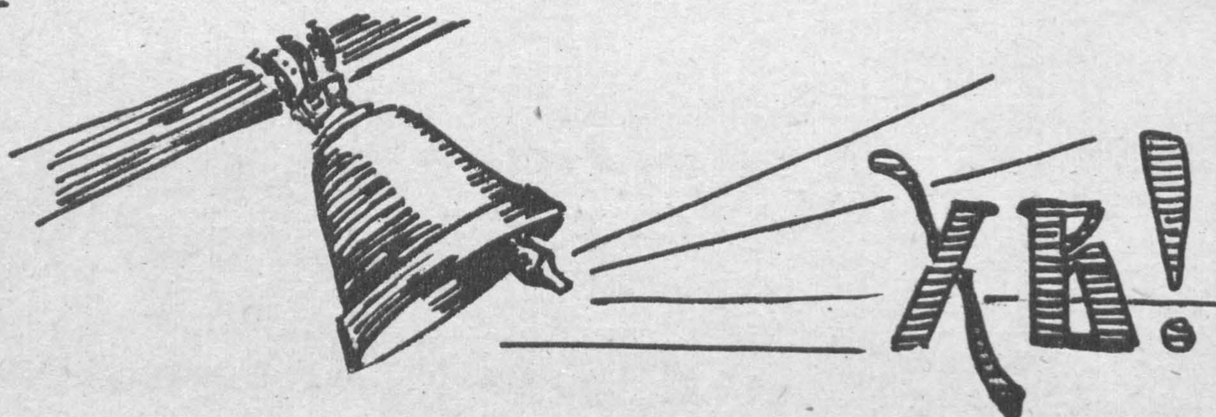

Свят День- Великдень Світлого Христового Воскресення
Вп.П.п. у Бозі, Гетьмані й Україні,
побратимів по С.Г.Д., Вп.П.п. Прихильників Гетьманського руху й
усіх Вп.П.п. Читачів
„Українського Літопису“
в Україні й поза Україною сущих,
радісним привітом

„Христос Воскрес!“

вітає Редакція
„Українського Літопису“

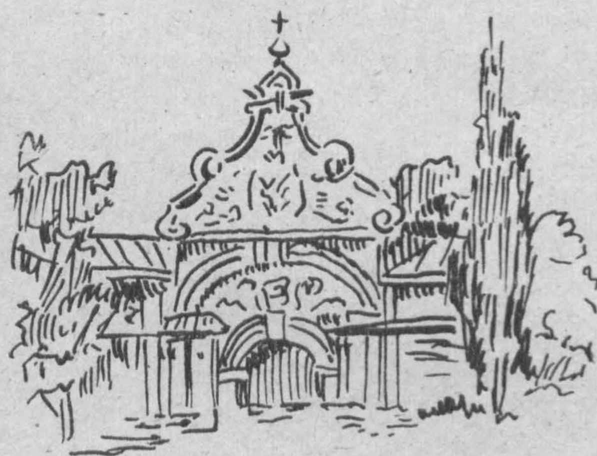

С.Левченко.

Київ
червень-1918

Я не впізнав Тебе,мій.Київ!
В пожарах був Ти і в димах...
Північні вдерлись буревії
Й лишили згарища та жах...

І знов усміхнений стоїш Ти!
В ногах - веселкою - Дніпро!
В блакить стріляють Лаври башти
І сонце золотить чоло...

У грудях клекотять мотори,
І живчиком - нестримний рух,
І творчий український дух
На власних крилах мчить в простори...

Осягнено шалені мрії!
Я не впізнав Тебе,мій Київ!

Невже ж це сталось?Встав невже Ти?
-Театри,оперу,балет,
Книжки,журнали та ґазети
Вінчає університет!..

І все своє!Все наше-рідне,
Москвою гноблене віки!...
І з маршем січовим побідно
Ідуть Хрещатиком полки...

Минули злої долі кпини...
Нехай не все гаразд - з руїни
Відроджений державний лад
Встає,як три віки назад...

Так,це вже дійсність -не слова!
-В степу блиснула Булава!

Здійснилися шалені мрії...
Я не впізнав Тебе,мій Київ!

Др. Дорошенко

ПОВСТАННЯ Української Гетьманської ДЕРЖАВИ

Нижче подаємо відомості про повстання в дню 29 квітня 1918 року, Української Гетьманської Держави, взяті з праці Академика Дм.Дорошенка:"Історія України 1917-1923р Том II.Ужгород.1930р.ст.ст. 5-44.
РЕДАКЦІЯ.

В кінці лютого 1918 року уряд Центральної Ради повернувся до Києва.Перші дні після його повороту всі сподівалися,що настануть якісь зміни,що навчений тяжким досвідом уряд стане на реальніший ґрунт та замісць утопійних проєктів та фантастичних мрій візьметься за практичну працю повідновленню зруйнованого господарського життя в краю,налаженню адміністраційного апарату,заведенню порядку й ладу.Сподівались,що в самім уряді відбудуться зміни і що міністерські портфелі дістануть люде,хоч більш поміркованих поглядів,але з більшим досвідом і більшою політичною культурою і практичним хистом,думали,що настане реакція проти того хаосу та безладдя,в яке загнала країну політика соціяльного утопізму й максімалізму та вічних хитань,що так сумно скінчилася большевицьким повстанням 15 -го січня і опануванням Києва большевиками.Розумніші й тверезіші з поміж соціялістичних діячів самі визнавали неминучість і, так би мовити,історічну законність такої реакції.Але скоро всім довелося розчаруватись у своїх сподіванках.В політиці українського уряду й верховодячих кругів Центральної Ради все залишилось по старому...

Центральна Рада готовилася до скликання Українських Установчих зборів,котрі мали б закріпити вироблену нею "Конституцію Української Народньої Республики"та апробувати її соціяльно-економичні реформи,в тім числі й соціялізацію землі.Скликання цих установчих зборів було оповіщено в III універсалі Центральної Ради від 7.падолиста 1917 р.Днем виборів було призначено 27.грудня 1917 р., а днем скликання - 9.січня 1918 р.Вибори в дійсності відбулися в кінці 1917 р.і на початку 1918 р.,але не скрізь.Число депутатів було визначено 301.Переведені в самому розпалі большевицьких настроїв,з уживанням крайнє демагогічних способів,вибори там,де вони відбувалися,дали повну перевагу большевицьких і ес-ерівських елементів.Так,по київській окрузі на 45 депутатів було вибрано 38 ес-ерів і 3 большевиків;на Волині на 30 депутатів ес-ерів 19,большевиків 4,від "Бунду"1;на Чернігівщині пройшло на 28 депутатів 17 большевиків,10 ес-ерів;на Поділлі на 39 депутатів 30 ес-ерів; на Полтавщині на 30 депутатів ес-ерів 18,большевиків 10.Усього на 172 депутати 115 ес-ерів,34 большевиків,9 сіоністів,5 поляків,1"Бундовець,1 ес-дек,1 лівий ес-ер,1 хлібороб-власник і 4 ін.груп.

По повороті до Києва Центральна Рада постановила перевести вибори там,де вони ще не відбулися,а днем скликання установчих

Зборів визначила I2 травня I9I8 р.Українські ес-ефи і самостійники дуже різко виступили проти скликання Зборів на основі старих виборів, мотивуючи тим,що вибори відбулися в ненормальних умовах і що,таким чином вибрані депутати не відповідають волі населення.Але Мала Рада на засіданні II квітня признала вибори дійсними - більшістю голосів українських та російських ес-ерів,меншевиків і всіх жидівських фракцій проти голосів ес-ефів,самостійників і польської демократичної централі.

Але Центральна Рада вже давно втратила грунт під ногами.Міський пролетаріят і частина інтелігенції з самого початку стояла за большевиків,а не за Центральну Раду.Українське селянство виявило свою повну пасивність,коли для Центральної Ради настали скрутні часи.Тепер,коли соціялізація землі мала бути закріплена навсправжки, значна частина українського селянства, стоячи за приватну власність на землю,почала вже активно ворушитись проти Центральної Ради.Національно настроєна українська інтелігенція далеко не поділяла напрямку політики Центральної Ради й її органу -правительства Голубовича; і ес-ефи і самостійники різко виступали проти цієї політики;під кінець /вже перед самим гетьманським переворотом/ес-ефи відкликали своїх членів-С.Шелухина,О.Лотоцького,В.Прокоповича-з кабинету,мотивуючи тим,що цей кабінет "нездатний стати на шлях реальної роботи і неспосібний до праці".

Дійсно,правительство Центр.Ради перш за все виявило свою безсилість утворити скільки-небудь сильну,авторитетну владу,організувати адміністрацію,запровадити лад і спокій та установити які-небудь нормальні відносини в краю.Присутність українського правительства сяк-так відчувалася лише в Києві. По-за столицею край жив своїм власним життям.Ця ізольованість уряду відразу кидалась у-вічі стороннім людям:граф Форгач,австро-угорський посол у Києві,в однім з перших своїх донесень віденському уряду /від 3-го квітня н.ст. говорить уже про "повну ізольованість українського правительства". Особливо характеристичні з цього погляду відносини утворились в Одесі.

Але не тільки в далекій Одесі,місті дійсно дуже космополітичному й мало зв"язаному з національним українським рухом,тяжко було укріпити авторитет української влади в тій формі,як її уявляла в себе оперта на "виявленню волі народу" - Центральна Рада;в най-ближчих околицях Києва панував хаос і безладдя,а український уряд з його методами управління через посередництво красномовних відозв і демагогічних закликів,нічого не міг з цим вдіяти.Пленарне засідання гласних київського губерніяльного земства,скликане 9.квітня, намалювало дуже сумну картину життя в губернії.Гласний київського повіту Семененко скаржився,що в його повіті селяне грабують і палять маєтки,земельні комітети виявляють дуже слабку діяльність,між окремими селами виникають бійки на грунті поділу панської землі, запаси хліба часто нищаться зовсім безглуздо,а нслідком всього того в повіті,особливо в його північній частині,не стає зерна для засіву полей.В Бердичівськім повіті,як повідомляв гласний Миронів, нема ніякої організованої сили для охорони безпечности;податків ніхто не платить.Васильківський повіт опинився під владою якогось авантюриста або узурпатора Койхеля,що оповістив себе комендантом. Потім його змінив другий комендант,якийсь фон-Дітман,який почав з того,що звелів доставити собі автомобіль і мнягкі меблі.Коли автомобіля не знайшлося,він задовольнився меблями.Фон-Дітман прийняв на службу колишніх поліцаїв та жандармів і почав організувати карні експедиції на села,обкладаючи селян величезними контрибуціями, котрі клав до своєї кишені.У Білій Церкві комендант Центр.Ради почав з того,що за адав собі I0 фунтів ковбаси і пляшку кон"яку.Потім випустив з тюрми карних злочинців,а посадив політиків.На зміну Ліберову прийшов колишній пристав,який пропонував "охорону" за

120,000 рублів.

Гласний Звенигородського повіту, Котик, оповів про діяльність гайдамаків, котрі прийшли на зміну большевикам. Захопивши в полон один большьвицький відділ, вони в ночі перестріляли всіх своїх полонених до єдиного. Потім зажадали від обивателів Звенигородки 800.000 рублів на "організацію порядку". Коли цих грошей дати їм не могли, вони задовольнились І.800 рублями. Селяне скоро розчарувались в українській охороні: оборонці ладу самі взялись до грабунків. Наслідком того всього селяне втратили всяку надію на заведення порядку зовні і беруться самі за охорону свого життя й майна.

Канівський гласний Пірхавка заявив, що в його повіті в управлінні нема ніякої системи й ніякої організації. Липовецький гласний Химерик оповів, що в його повіті селяне закидають Центр. Раді, що вона досі не додержала своїх обіцянок. Підчас большевицького панування місцева рада їх не піддержувала, одначе, коли появилися українські власті, то почали репресії проти ради. Наказ коменданта про подавлення страйків збройною силою викликав серед робітників паніку. Таку ж саму картину безладдя, безсилля місцевої влади або її занадто "енергійної" діяльности, браку якоїсь системи й однакости в адміністраційних розпорядженнях намалювали й гласні з інших повітів – Черкаського, Таращанського та інших.

Коли з одного боку й з прогнанням большевиків та поворотом української влади не припинились грабунки й руйнування селянами панських маєтків, то з другого боку прогнання большевиків і прихід німецьких та австро-угоських військ послужив гаслом до аграрної реакції в широкому розумінні цього слова. Багато покривджених підчас попередньої доби елементів стали тепер думати про відшкодовання за понесені страти та збитки. І хоч український уряд у Києві проголошував перехід панської землі без викупу до рук "трудящого народу", але тому, що ніякої фактичної влади на місцях скоро запровадити було не можна, то де-які поміщики й заможніші селяне самі заходилися стягати пограбоване майно, використовуючи для цього т. зв. карні відділи, до котрих здебільшого йшов всякий випадковий і авантюристичний елемент, якому все одно кого було "карати". Приклад використування в цих цілях прибувших на Україну чужоземних військ показали де-які поміщики-поляки на Волині та на Поділлі, котрі просто звернулися до австрійської влади, щоб вона окупувала правобережну Україну, завела свої порядки і примусила селян виплатити та одробити заподіяні шкоди. За прикладом цих поміщиків з Волині та Поділля пішли де-які поміщики на Лівобережній та Степовій Україні, звертаючись безпосередньо до німецької або австрійської команди з проханням приборкати селян та допомогти стягти з них "контрибуцію". Весь одіум за карні експедиції та їх діяльність ліг потім на гетьманське правительство, але йому в дійсності довелося лиш ліквідувати діяльність цих самочинних відділів, яка розпочалася фактично за часів Центральної Ради.

Уряд Центральн. Ради, можна думати, сподівався, що з часом йому вдасться опанувати ситуацію, спираючись на співчуття широких селянських мас, тих, що він надіявся прихилити на свій бік соціялізацією землі. Про думку і настрій інших кругів українського населення він дуже мало журився. Українська демократія була при владі, неукраїнська – т. зв. національні меншості мали вдовольнитися національно-персональною автономією, про решту ж йому було байдуже.

Але в краю була ще одна сила, від котрої в даний момент фактично все залежало і котрій було далеко не байдуже, як розвиватимуться внутрішні відносини на Україні й її господарське життя, а залежно від того й її здібність постачати харчові продукти на експорт. Ця сила була – німці та австро-угорці, запрошені самим же українським урядом. Австрійці дивились на Україну, як на терен, звідки вони можуть добувати для своєї голодної виснаженої держави хліб: для них мир з Україною був в першій мірі „Brotfrieden", так са-

мо,врештою,як і для німців.Отже, й німці,й австрійці були дуже заінтересовані в тому,щоб на Україні панували такі відносини,такий лад,який ґарантував би додержання з ії боку виконання зобов"язань щодо постачання харчових продуктів згідно Берестейській умові.

Особливо поспішали використати умову Берестейського трактату про вивіз продуктів з України австрійці,становище котрих з погляду прохарчування було просто катастрофічним.Тимчасом загальне безладдя і безсилість українського уряду це безладдя побороти дуже утруднювали закупно і транспорт продуктів з України.Це дуже хвилювала й нервувало австрійський уряд.Його аґенти вже в березні почали доносити у Віден про дуже невідрадне становище на Україні. З цього погляду дуже цікавий реферат,зложений міністрові закордонних справ у Відні в кінці березня.Цей реферат носить назву:"Unsere Politik in der Ukraine " і дуже яскраво малює ті враження,які мали австрійці за перші тижні свого перебування на Україні:

"Звістки,які приходять про становище на Україні,з кожним днем усе ясніше та ясніше переконують в тому,що ми примушені будемо вийти по-за межі дотеперішньої військової окупації,як що ми хочемо досягти головної мети усієї нашої акції:постачання й транспорту тої необхідної суми харчових продуктів,яка нам потрібна для продовження війни і уникнення катастрофічних явищ у нашому запіллю.

Досі ми обмежувались військовою окупацією і проганням большевицьких військ,управління ж краєм ми принціпіяльно залишили за радою та її органами.Як же виглядає це управління?Чи теперішній режим - не торкаючись питання про його добру волю - є в стані постачати нам потрібні продукти або утворити такі умови,які б дали нам змогу добути ці продукти через закупки?Щоб рада через свої власні органи могла забезпечити доставку і транспорт продуктів,це річ зовсім виключена,бо вона зовсім не має правильної і певно працюючої організації.І це не може швидко перемінитися,бо Рада не має ні грошей,ні справного виконавчого апарату / військо,жандармерія,суд поліція/ в своїм розпорядженні,і не можемо цієї недостачі заступити,як довго не закличемо сюди нових сил і взагалі не вийдемо за межі чисто військової окупації.

Поперед усього стоїть поперек дороги її власний програм. Провідна думка пануючої соціял-революційної партії - це скасування приватної власности,конфіскація всіх приватних маєтків на користь держави з одного боку і рівночасно претензії до держави з боку кожної окремої одиниці на рівне і вистарчаюче забезпечення - з другого боку.В результаті,натурально,повний застій всякої продукційної господарської діяльности.Ніхто не працює,бо ніхто не певен,що одержить плоди своєї роботи,і кожен сподівається від загалу,що той подбає про його на випадок потреби.Селянин обробляє лиш стільки з новодобутої землі,скілько йому потрібно для себе й своєї родини.Він не знає,хто буде збирати врожай.Копальні, фабрики стоять,торговля завмерла,загальна непевність,котра є не тільки наслідком безсилля уряду,але також неминучою консеквенцією основного пункта іхнього програму,паралізує ціле господарське життя.

Військова сила центральних держав,навіть коли вона буде побільшена до потрібної величини,сама не може створити рішучої переміни Виконавчі органи лиш тоді можуть покласти кінець хаосові і безладдю,коли вони являються знаряддям міцного ,життєздатного законного уряду.Як довго ми ставимо нашому війську завдання служити бажанням і програму Центр.Ради,себ-то комунізму,так довго не може бути й мови про якесь поліпшення.

Лінія,яку ми ведем тепер на Україні,лежить безумовно занадто далеко вліво.Ми піддержуємо не тільки мілітарно,але й фінансово з автоматично зростаючими витратами чисто комуністичний режим.

Отже, лінія нашої політики на Україні мусіла б безумовно повернутись вправо. Конкретно кажучи: селяне мають тепер усе, усю відібрану від поміщиків землю і всі хлібні запаси. Вони складають собою величезну більшість народу. Відібрати від них здобуту землю є річчю неможливою. Так само, як неможливо силою примусити постачати нам хліб. Залишається один засіб: зацікавити селян з господарського погляду, яко мога інтенсивнішим обробленням землі і продажем продуктів. Це може статись лише тим способом, що їм буде законом забезпечено через признання індівідуальної власности і фактично - через мілітарну оборону проти грабунків і т.д.- володіння землею, прибуток від урожаю і прибуток від проданого хліба.

Всупереч соціялістичним теоріям, про який-небудь опір селян, певна річ, не може бути й мови. Вони стали через революцію власниками і не мають більше до комуністичних ідей ніякого нахилу, а навпаки - гарячий інтерес до того, щоб принцип приватної власности був відновлений. Поруч з цим кардинальним пунктом, аґрарною справою, всі інші питання відступають на задній плян. Відновлення приватної власности зустріло би певні перешкоди, але не такі, щоб їх не можна було подолати.

Коли в міністерських кругах у Відні носилися з проєктом примусити Цен. Раду до зречення з її основних принципів і тим полагодити справу, то військові австрійські круги на Україні просто говорили про потребу заміни сучасного "цілком ізольованого українського уряду".

Але й німці, котрі спочатку цілком щиро піддержували уряд Центральної Ради й наказували поводитись з українцями дуже приязно й не уживати реквізицій /Телеграфний наказ Людендорфа/ скоро побачили, що порозумітися з ним і досягти умовлених продуктів дуже було тяжко. Закликавши на поміч війська центральних держав, українське правительство мусіло, так би мовити, виправдуватись перед населенням в приході німців і в своїх економічних зобов"язаннях перед ними, прийнятих в Берестї. Вже українська делеґація на мирових переговорах в Берестї видала за підписом О. Севрюка, М. Любинського і М. Левицького поклик "до всіх громадян Української Народньої Республики", де говорилося з приводу приходу німців: "для того, щоб скорше вигнати розбишак і дати лад і порядок нашому краєві, прикликали ми німецьке військо допомогти нам у цій роботі. Разом із німецьким військом іде до нас свіжа українська армія, зложена з наших полонених братів, котрі так довго чекали на поворот до Рідного Краю. Від нині німці вже не вороги нам, і ми кличемо усіх громадян Української Народньої Республики спокійно і довірчиво стрічати німецьке військо і ставати разом з ним до оборони Рідного Краю від кацапських розлючених підкуплених банд". Слідком за тим видала свій поклик "До всієї людности Укр. Нар. Республики" і Рада народніх міністрів за підписом В. Голубовича, А. Жуковського, й п. Христюка від 10-23 лютого 1918 р. Вона оповіщала, що

> "для того, щоб швидче покласти кінець грабуванню України, щоб швидче приступити після заключення миру до переведення земельного закону і закону про поліпшення долі робітництва, Рада народніх міністрів прийняла військову допомогу від нині дружніх держав Німеччини й Австро-Угорщини".

Два тижні пізніше /25 лютого/ вийшло згадуване вже "оповіщення" від самої Центральної Ради, де про прихід німців говорилося, що "в усе це /внутрішні справи українські/ німці не мішаються і ніякої зміни в тім не мають робити. Вони приходять, як наші приятелі і помічники, на короткий час, щоб помогти нам у скрутну хвилину нашого життя і не мають заміру в чім-небудь перемінити наші закони і порядки, обмежити самостійність і суверенність нашої Республики".

Та як там ні виправдувались представники українського пра-

вительства й не старались витолкувати присутність австор-німецьких військ,як ніби-то чисто службової ,помічної сили,факт розквартирування чужих військ з усіма його неминучими наслідками був у всіх перед очима.Для елементів крайніх большевицьких,це давало привід до агітації проти українського уряду,а для елементів несоціялістичних подавало надію,що може хоч тепер удасться вплинути на політиків Центр.Ради,щоб вони зреклись своїх утопій про соціялізацію землі і,користуючись з присутности союзної військової сили,подбали про практичне упорядкування пекучих питань життя і про заспокоення краю.

Рух землевласницьких кругів і навіть значної частини бідніших селян проти соціялізації землі,стремління елементів порядку,законности і мирної праці - а таких було багато серед селян,тільки що вони були прибиті ,приголомшені революцією,-почався ще в осени 1917 року.Одним з проявів того руху була організація т.зв.Вільного Козацтва в другій половині 1917 року на Київщині ,Полтавщині,Катеринославщині,Поділлі й Черніговщині.Ця організація не зустріла співчуття з боку Центр.Ради,бо під прапором Вільного Козацтва гуртувалися національно настроені заможніші й статніші елементи українського села,неприхильні до ідей соціялізації.

Ес-ерівський історік революції,П.Христюк,сам признає,що "добровільна,напів-військова організація селянства,під іменем "вільного козацтва",виникла цілком стихійно,почасти під впливом потреби охорони села від бандитизма і грабіжів,що почали ширитися після упадку дореволюційних органів безпеченства на місцях,почасти під впливом свідомости необхідности збройної оборони економічно-клясових інтересів селянства,почасти ж під впливом романтично-історичних традицій - спогадів про колишнє козакування" /Історія укр.рев.., т.II.,ст.187/.

Тимчасом ідея Вільного Козацтва пустила була коріння не тільки серед селян,а й серед робітників і,наприклад,курінь вільних козаків,сформований інженером Ковенком у Києві з місцевої робітничої молоді,був одинокою збройною силою,яка виступила в оборону Центр. Ради в перший момент большевицького повстання 15.січні 1918 р.в Києві.Після приходу німців на Україну почався рух серед українського селянства в оборону принципа власности на землю,загроженого законодавством і політикою Центр.Ради.Середне селянство,статечні господарі-хлібороби заворушились і підняли голову.Вони хотіли добитись права,щоб і їхній голос було чути,коли вирішувались питання соціяльно-економічного життя,спеціяльно в земельній справі.Вони пішли цілком льояльною дорогою.25.березня 1918 р.відбувся у Лубнях з"їзд, організований партією хліборобів-демократів.На цьому з"їзді зібралось по-над 2.000 селян-хліборобів з шости північних повітів Полтавщини.З"їзд прийняв такі резолюції:1.Політика Центр.Ради в аграрній справі визнається з"їздом за руїнницьку для держави і для загально-національного господарства;з"їзд вимагає визнання принципу приватної власности,яко основи народнього господарства; 2.З"їзд вимагає негайного повороту господарям права власности на садиби і увесь їхній інвентарь,звертаючи увагу уряду на той факт, що живий і мертвий інвентарь в чужих руках гине;з"їзд вимагає залишення в руках господарів якогось мінімума землі й передачі решти земель на орендних умовах малоземельним селянам;4.з"їзд вимагає забезпечення в українській державі правного ладу,рівного,як для соціялістів,так і для несоціялістів;5.з"їзд вимагає поповнення складу Центр.Ради представниками від хліборобів.

Щоб забезпечити змогу спокійно провадити роботу й обмірковувати свої справи,довелось оберегати помешкання,де відбувався з"їзд, узброеною вартою з молодих парубків,синів хліборобів.З"їзд вибрав делегацію з 200 селян-хліборобів,які мали передати постанови з"із-

ду Центр.Раді.Ця делегація приїхала до Києва 26.березня 1918 року під проводом відомого украніського діяча,інженера Сергія Шемета. Вона явилась перед Ц.Радою,але професор М.Грушевський,голова Ради не допустив,щоб її було вислухано перед загальними зборами Ради, і тоді відбулася тільки нарада де-кого з делегатів з представниками фракцій Центр.Ради.Але ні в представників фракцій,ні в міністрів В.Голубовича та М.Ковалевського делегація нічого не добилася.Вона відвідала в повному свойому складі міністра освіти,В.Прокоповича й міністра юстиції,С.Шелухина,щоб заявити їм свою прихильність до них і довір'я."Зоставайтесь на своїх посадах на далі,Бийнаші міністри!" – заявили делегати.Від'їздячи з Києва,делегація постановила скликати на 28.квітня у Києві Всеукраїнський З'їзд Делегатів від усіх хліборобських організацій,увійшовши в порозуміння з "Союзом Земельних Собственніков".

Тимчасом відносини між правительством Ц.Ради і німецьким командуванням на Україні ставали усе гірші.Німці вже остаточно розчарувалися в можливості співпраці з урядом Ц.Ради.Вони звідусіль чули про незадоволення широких кругів громадянства Ц.Радою,-і земельних власників,і міської буржуазії,і селян,і національно настроєної інтелігенції.Вони знали про численні делегації,протести, резолюції – всі направлені проти політики Центр.Ради.Вони прочули, що серед певних кругів українського громадянства,котрі остаточно зневірились в Ц.Раді,вже цілком викрісталізувалася думка,що єдиним виходом з становища може бути тільки політичний переворот.Саме в ті дні,як Ц.Рада,всіми залишена й ізольована,змагалася безуспішно на своїх засіданнях примирити свої соціяльні теорії з своєю політичною практикою,вже йшло підготовлення перевороту,який мав на увазі скасувати Ц.Раду і замісць неї поставити владу,котра би спіралась на українській хліборобській масі і заступала передусім її інтереси.

Вже вище було згадано,що незадоволення з політики демагогічних гасел,так легко і необережно киданих в розбурхані народні маси,виявлялося на Україні вже в 1917 році.Національне українське відродження,що з такою несподіваною стихійною силою вибухло з початком революції,обхопило не тільки демократичну інтелігенцію й "бідніших селян",але також і цілу хліборобську українську масу в широкому розумінню слова:і селян,і козаків,і поміщиків – потомків старих українських родів.В усіх забилося українське серце і озвалася українська кров.На перші поклики,які пішли з Києва,радісно озвались всі без ріжниці стану і заможности. Але скоро спостерегли,що Ц.Рада обмежує поняття України тільки до "безземельних і малоземельних селян", а головним чином,до тих,що називали себе"представниками" того селянства.Українська справа була уотожнена з "соціялізацією":або хай Україна буде соціялістичною,або ж не треба ніякої іншої України! В голосному побідному хорі революційної демократії,що засвоїла собі право говорити за весь "трудовий народ",не чути було спочатку голосів тих дійсно трудових елементів українського народу,що будучність України бачили в удосконаленні і будуванні,а не в руйнуванні,що готові були і на великі жертви,але не хотіли мовчки іти на повне самознищення і соціяльну смерть .Спроби організації "вільного козацтва" добре показали,що українське селянство і козацтво можна організувати не тільки в ім'я гасла "хапай,бери!",але і в ім'я ладу,законности і мирної праці.Правительство Ц.Ради восени 1917 року здемобілізувало дві новоутворені сердюцькі дивізії,злякавшись їх"контрреволюційного"настрою,воно ж сприяло розкладу Першого Українського Корпусу – знов таки з страху перед "контр-революцією".Як тільки виникла якась українська,сила організована не на соціялістичному і революційно-демократичному принципі,керманичів політики Центр.Ради обхоплював страх,щоб ця сила не виявила якихось контр-революційних за-

мірів.Сине-жупанну дивізію прийняли в Києві дуже сухо,і командування іі ледве могло добитися від міністра Жуковського,щоб козакам давано нормальний пайк і одведено якесь людське помешкання. Довіряли тільки галичанам-січовим стрільцям,бо вони вдавались населенню чужими "австріяками"...

В той час,як українські хлібороби все ще надіялись переконати Ц.Раду,умовити іі і посилали до неі делегації,в той час серед самих українських кругів,які вже раніше робили заходи коло організації української військової сили на національно-державній,а не революційно-демократичній основі,велася робота,щоб скинути панування соціялістичних партій і віддати владу національно-хліборобським елементам.Осередковою фігурою цього руху явилася людина,що вже була обібрана раніш отаманом усього Вільного козацтва,що вже стояла на чолі першоі регулярноі украінськоі арміі,т.зв.І-го Украінського Корпусу і серед найтяжчих умовин,хаосу і анархіі перших двох місяців 1918 року робила героічні зусилля організувати якусь нову силу і оборонити Украіну від большевиків.Це був генерал Павло Петрович Скоропадський.

Літом 1917 року він почав за згодою вищого командування і за порозумінням з Генеральним Секретаріятом украінізувати свій 34-й корпус:вояки-великоруси й инших національностей вилучались і передавались до інших частин,так само й офіцери,а до корпусу,який дістав офіціяльну назву "І-го Украінського Корпуса" вливались салдати й офіцери з инших корпусів.В осени корпус уявляв собою добре зорганізовану й чисто національну украінську військову частину,яка виділялася своєю дисципліною і боєздатністю серед загальноі маси деморалізованого й збольшевиченого війська.Коли в кінці жовтня стався в Петербурзі большевицький переворот,а з фронту посунули на Вкраіну збольшевичені військові маси,П.П.Скоропадський заняв своім корпусом лініі залізниць Жмеринка-Козятин, Шепетівка-Козятин і Христинівка-Вапнярка,силою зупинив рух большевицьких корпусів на Київ,роззброів іх і направив обеззброєні і демобілізовані ешалони на Московщину,кружним шляхом по-за Украіною через станцію Калиновичі.Цим було урятовано Київ і всю Наддніпрянську Украіну від розгрому збольшевиченими салдатськими бандами.

П.П.Скоропадський придбав собі велику популярність в національно настроєних військових украінських кругах і серед украінського козацтва.На з"іздї 6 жовтня 1917 року в Чигирині його вибрано було почесним військовим отаманом Украінського Вільного Козацтва.Але ця популярність викликала недовірря й підозріння серед кругів Центральноі Ради й Генерального Секретаріяту.Боялись, що він зробиться гетьманом!Генеральний Секретаріят військових справ подбав про те,щоб розкласти агітацією й роздратувати невидачою теплоі одежи й чобіт козаків І-го Украінського Корпусу,що жили два місяці зимою в непалених вагонах,і так довести цей корпус,який розгорнувся в 40.000-ну регулярну армію і був сер"йозною украінською бойовою силою,до повного знищення.

Бажаючи зберегти хоч рештки організованоі збройноі украінськоі сили,П.П.Скоропадський зрікся в кінці 1917 року командування корпусом,щоб усунути підозріння й недоброзичливе відношення до корпусу з боку украінського правительства,котре боялося його популярности й впливу.Тепер він віддався виключно справі організаціі вільного козацтва на Київщині.Одночасно велася організація вільних козаків на Полтавщині при участі полковника Олександра Сахна-Устимовича.У Києві організувався полк вільного козацтва під проводом Павлюка.Цей полк був набраний з селян Київського повіту. Крім того інженір Ковенко організував полк вільних козаків з фабричних робітників .Існував також полк вільних козаків з фабричних робітників у Єлизаветі.У П.П.Скоропадського був плян,як каже він

у своїх споминах,"опертися на співчуття союзницьких місій"і при допомозі залежних од цих місій Польського Корпусу та Чехо-Словацького Легіону кинутись з кращими українськими частинами на боротьбу з большевизмом і внутрішньою анархією та успіхом своїм потягти за собою ліві соціялістичні елементи з їх Центральною Радою, а коли б вона,все-таки,не пішла за нами,то створити військову диктатуру,може,навіть не ров"язуючи Центральної Ради,бо в самій Раді почався розклад революційних елементів і помічався початок протверезіння". Співчуття союзних місій мало свою вагу тому,що ці місії одинокі на Україні мали ще сякий-такий авторитет,як в очах культурних клясів,офіцерства,так і серед мас.

Та цей плян наштовхнувся на великі труднощі.Представники французької місії,генерал Табуї й комендант Суаньє,обмежувалися прихильними балачками й на ділі нічим не допомагали.Поляки не хотіли йти на лівобережну Україну,куди їм вказував місце П.П.Скоропадський,а натомісць хтіли лишитись на Україні правобережній,на що знов не погоджувався останній і,взагалі,вели свою окрему лінію ; чехо-словаки зовсім ухилялися від порозуміння.Тим часом ширилися загальні розклад і анархія.

I5 січня I9I8 року в Києві вибухло большевицьке повстання. Тільки вільне козацтво виступило в обороні українського уряду, а всі інші військові частини,що були в Києві,або оповістили "невтралітет",або просто перейшли до большевиків.Пробувши кілька день у Києві,де йшли вуличні бої,П.П.Скоропадський покинув місто і пішки удався до Білої Церкви,щоб спробувати там набрати сил для оборони Києва.Але в Білій Церкві теж уже наступив розклад,большевицькі елементи брали гору,й нічого тут зробити було не можна. Тоді П.П.Скоропадський подався до Звенигородки,осередку цілого вільнокозацького руху.Тут на чолі вільного козацтва став капітан Шинкарь,перед тим настановлений Центральною Радою командуючий військом Київської военної округи,людина енергійна,хоробра,але без широкого світогляду й без потрібного фахового знання;хоча Шинкарь і був українським націоналістом,але дуже піддався впливам лівих революційних елементів.Він нічого не міг вдіяти серед розбурханої стихії.Побачивши,що й тут не можна поки-що зібрати ніякої збройної сили,П.П.Скоропадський пустився назад в тяжку й небезпечну путь, до Києва,щоб там узяти участь в боях.Після цілого ряду тяжких пригод,до життя висіло на волосочку,переодягнутий,під чужим ім"ям, він добрався таки до Києва,але в Києві вже були большевики,і тут П.П.Скоропадському довелось переховуватись,аж доки не прийшли німці.

Тоді П.П.Скоропадський заходився коло заснування організації, яка в основу своєї діяльности поклала компроміс в соціяльних питаннях,демократизацію державного ладу в межах нешкідливих для державної сили,й українізацію русифікованих культурних верств українського громадянства,але шляхом повільногр притягання цих верств до культурної й державної української роботи.Ця організація назвала себе "Українською Народньою Громадою".В кінці березня в думках її провідників уже склався твердий погляд,що тільки диктаторська влада в руках одної людини може вивести країну з безладдя й анархії.Найкращою формою для такої влади була стара історична форма гетьманства,а найбільше відповідним кандидатом до тої влади явився сам П.П.Скоропадський.До "Української Народньої Громади" ввійшов цілий ряд старшин,співробітників П.П.Скоропадського по I-му Українському Корпусу й по Вільному Козацтву.Одними з діяльніших членів "Громади" були:М.М.Устимович,Гижицький,Пащевський,Мацько,В.В.Кочубей,М.М.Воронович,Е.Ю.Любинський.В контакті з "Громадою" перебувала партія "Українських Хліборобів-Демократів",до якої належали брати В.іС.Шемети,М.Міхновський,В.Липинський.В певному порозумінні

стояла "Українська Народня Громада" і з "Союзом Земельних Собственніков", хоч і не погоджувалася з цим союзом в поглядах на національну справу та на земельне питання....

....2 квітня посол Мум заявив міністру-президенту Голубовичу протест проти "тактики гальмування в справі збору продуктів і браку всякої практичної роботи правительства". 13 квітня він вислав листа до Голубовича в справі "невиносимого становища в краю, недостачі адміністраційного апарату, самовільного й недопустимого поводження комітетів". Мум грозив, що німці примушені будуть ужити своїх власних заходів, як-що правительство надалі нічого не робитиме для заспокоєння краю.

Певна річ, що правительство Голубовича, якби й хотіло, не могло нічого зробити, бо воно було зв"язане своєю повною залежністю від Ц. Ради. Сам Голубович нарікав на цю залежність і в розмові з представниками німецької влади в половині квітня якось висловився, що "давно б пора післати цю Раду до чорта" /„Es ist höchste Zeit, die Rada zum Teufel zu jagen" /"-як передає його слова німецький Bericht. Більш-менш в тім самім дусі висловлювались М. Любинський, Генерал Греков та інші представники урядових сфер...

...29 квітня в Києві відбувся хліборобський конгрес. На нього прибули 6432 уповноважених представників від восьми українських губерній: Київської, Полтавської, Чернігівської, Подільської, Волинської Херсонської, Катеринославської й Харьківської. Учасників з"їзду /разом з делегатами/ було коло 8.000. Для такої маси людей трудно було знайти у Києві відповідне помешкання і тому рішили зібратися в цирку на Миколаєвській вулиці; але й тут всі не могли умiститися в головній залі й багато людей товпилось на коридорах і навіть на вулиці перед будинком.

Збори відкрив В II годин ранку голова ініціятивної групи, селянин Кременчуцького повіту на Полтавщині, Микола Гаврилович Коваленко. Він привітав зібраних, зазначивши, що йому припала велика честь відкрити таке важне в історії України зібрання і висловив надію, що цей конгрес стане угольним каменем для нового будинку, початком творчої діяльности народу й зміцненням його державности. Він предложив вибрати на голову зборів представника від Київщини, Михайла Михайловича Вороновича. Збори одноголосно пристали на це. Далі нововибраний голова предложив вибрати до президії по два представники від кожної губернії. Таким способом були вибрані:

від Київщини: Пилип Варфоломієвич Петровський і Михайло Михайлович Воронович;

від Волині: Степан Анектович Гуляницький, і Володимир Максимович Каспрук;

від Подолії: Іван Іванович Лазарський і Іван Федорович Бордюшевич;

від Полтавщини : Андрій Юрієвич Ракович і Микола Григорович Левченко;

від Херсонщини: Людвіг Іотлібович Люц і Григорій Михайлович Сидоренко;

від Чернігівщини: Микола Васильович Висоцький і Іван Михайлович Харченко;

від Катеринославщини: Ераст Константинович Бродський;

від Харьківщини: Олександр Дмитрович Голицин і Василь Митрофанович Сас-Тисовський.

На товаришів голови були вибрані: Андрій Юрієвич Ракович, Людвіг Готлібович Люц і Микола Гаврилович Коваленко, на секретарів: Іван Вікторович Дусан, Венедикт Рафаілович Всеводський і Степан Анектович Гуляницький; до комісії для погодження в промовах, щоб по змозі використати час для ділового характеру зборів, вибрано: М.М. Ханенка, П.М. Александрова і А.А. Зноско-Боровського.

Порядок дня був прийнятий такий:

1.привітання конгресові;
2.доклад Юлія Ол.Кістяковського про земський закон;
3.доклад І.В.Дусана про українські установчі збори;
4.доклади з місць про становище;
5.вироблення загальної резолюції.

Першим вітав конгрес від імени Союза земельних власників І.Дусан,котрий заявив,що сюди зібрались селяне,щоб заявити волю мілійонів,які іх вислали.Другим вітав конгрес Л.Райхерт,представник херсонського земського кооперативного Банку,який існує вже 52 роки й об"єднує 40.000 членів,котрі володіють в загальній сумі 3000000 десятин землі,з них 2.400.000 селянські.Ця інституція,казав промовець,тепер зруйнована.Він закінчив промову словами:Доволі вже соціялістичних експериментів!Соціялісти довели край до зубожіння. Для них не повинно бути більше місця ні в правительстві,ні в адміністрації.Потрібна реформа,але на розумній основі ,з збереженням принципа приватної власности.

Докладчик Юлій Ол.Кістяковський з цифрами й діаграмами в руках доводив,що за останні десятиліття XIX й протягом початку XX-го століття земельна власність селян зростала коштом власности дворянства,купецтва та інших клясів.

Далі йде доклад І.Дусана на тему "Українські Установчі Збори" Всі зібрані хочуть висловитись про становище на місцях і тисячі голосів зливаються в одній думці:Раду скинути,земельні комітети розігнати,всі іі закони кинути в грубку,грабіжників покарати суворими карами,інших винуватців віддати під суд;Рада не хоче йти до нас,то ми самі до неі підемо;ні край,ні селянство не хочуть мати над собою опіки...Голова зборів довго дзвонить і закликає до порядку,просить заспокоітись і дати змогу висловитись іншим промовцям.

Бере слово М.Коваленко.Він каже,що селяне не признають міністрів Ради і не будуть ix/признавати,що це ніякі міністри,хоч і сидять на міністерських стільцях і називають себе міністрами:у народу вони не мають ніякого авторитету...Треба,щоб вони йшли собі геть!...

....В усіх промовах бренить один мотив:незадоволення політикою Ц. Ради,що довела край до безвладдя й господарськоі руіни.Микола Коваленко,продовжуючи свою промову,:"Ми всі,каже він,сходимось на одним бажанні:утворити сильну владу,тепер же треба вирішити,що то має бути за влада?"

Делегат від Полтавщини Юрченко каже,що ця влада повинна мати характер диктатури.Ту саму думку розвиває й делегат з Київщини Петровський і делегат з Чернігівщини Харченко.На це з залі полетіли вигуки:"браво!","ура!","Гетьмана! Гетьмана!"В той саме час в одній з льож появився П.П.Скоропадський з своіми осаулами.Тоді голова зборів закликав збори заспокоітися й предложив вибрати на Гетьмана всіеі Украіни Павла Скоропадського.У відповідь заля задріжала від вигуків:"Хай живе Гетьман!"Всі підвелись з своіх місць і кілька хвилин лунали оваційні вигуки.Гетьман Скоропадський покинув льожу, вийшов на естраду.Овації ще збільшились.Голова зборів ледве вгамував присутніх,щоб дати слово Гетьманові.Коли все заспокоілося - Гетьман звернувся до присутніх з словами:"Панове!Я дякую Вам за те, що ви довірили мені власть.Не за для власноі користи беру на себе тягарь тимчасовоі влади.Ви самі знаєте,що всюди шириться анархія.і що тільки тверда влада може завести лад.На вас,хлібороби,і на статечних кругах населення буду спіратися і молю Бога,щоб дав нам сили й твердости врятувати Украіну."

Слова Гетьмана були покриті вигуками:"Многая літа! Хай живе Ясновельможний Гетьман!"Микола Коваленко гукає:"Всю владу передаємо до рук нашого Батька - Гетьмана Павла Скоропадського!"Гетьмана

підхоплюють на руки і обносять навкруги залі.

Голова зборів прохає зібраних залишитися в залі,щоб закінчити офіціяльну частину конгресу.Він читає вироблену спеціяльною комісією з представників від кожної губернії резолюцію,яка приймається одноголосно.Голова зборів заявляє,що "Резолюція прийнята і буде должена дійсному Господарю Землі Української,Ясновельможному Панові Гетьманові".Потому просить усіх зібратись у 4 години на Софійській Площі для молебня.На закінчення пропонує подякувати від імени конгреса його ініціятора,Миколу Коваленка.Коваленка підіймають на руки і виносять аж на вулицю.В 3 год.30 хв. конгрес закінчився.

На Софійському майдані було відправлено урочистий молебінь. Спочатку в самому соборі св.Софії єпископ Никодим поблагословив і помазав Гетьмана,а потім усі процесією вийшли на площу.Тут - єпископ Никодим після молебня сказав відповідне слово.Хор співав: "Многая літа Гетьману всієї України".

Так відбулося проголошення Гетьмана Павла Скоропадського,одно з імпозантніших в цілій нашій історії,як-що пригадати обставини,при яких і при якому числі учасників відбулися вибори,наприклад,Івана Виговського,Петра Дорошенка,Івана Скоропадського,Пилипа Орлика,Данила Апостола,Кирила Розумовського:всі вони вибрані так само в присутності на Україні чужої сили - татарської,московської,шведської,але ці сили були значно менше невтральні і більше впливали на вибір,ніж тепер німці,та й самі вибори відбулись при далеко меншому числі учасників,ніж вибори Павла Скоропадського. Ці вибори відбулися при надзвичайній однодушності і ентузіязмі.

Від Редакції:

1. Всю кореспонденцію,рукописи та грошові перекази просимо надсилати виключно на адресу:
   Augsburg-3, Schliessfach 4, P.Pohassij.
2. Всі інші адреси касуємо і за листування на ті адреси не відповідаємо.

РЕДАКЦІЯ.

Ів. Марченко

Уривки зі спогадів

Як райдужний сон, як чарівну казку, згадую дитячі літа, літа юнацтва. На великодні вакації приїхав я в глухе село на Полтавщині. Ласкава, ніжна весняна ніч. В побожному настрої йдемо до церкви. Здалека чути зазивний церковний перезвін. Навколо переможно розлягаються солов"їні співи.
.....Яскраво освітлена сотнями свічок церква. Молоді дівочі голоси, може, й не дуже згідно, але так же то радісно й бадьоро співають: "Христос воскресе із мертвих..."
.....Світає. Хресний похід повільно посувається цвинтарем навколо церкви. Щільно одна біля одної стоять святочно вдягнені жінки, розклавши поперед себе на скатертинах великодну страву-"свячене". Мій дід, пан-отець, поважно-урочисто освячує паски, писанки. На всіх обличчях сяє ясна радість...

*

.....Перша світова війна. Бойові позиції в Стоходських болотах на Волині. Наш полк у резерві в лісі. Перед похідною церковкою мовчазно стоять зо свічками в руках салдати в лавах у гнітюче одноманітних сірих шинелях. В цю великодну ніч і їхні завжди похмурі обличчя променіють тихою радістю, в очах світить віра й надія...

*

.....Грубі й холодні мури. В гарячці, в тифу лежу я в квітні 1921 року у в"язничній лікарні, і ось приносять мені "передачу". Люба мати за сотні кільометрів шле мені невеличкого папушника й писанки, щоб і за залізними гратами відчув я радісне свято....

*

.....1923 рік. Станиця Полтавська на Кубані. Микола Міхновський і я - вигнанці з Великої України. Міхновський - директор українського технікума, а я - його заступник. Ми не сидимо за гратами, ми буцім то вільні... Але ми, як "виховники молоді", вперше в нашому житті не можемо в цю великодню ніч піти до церкви й прилучитися до загальної радости-свята.

Але й у кімнаті не можемо ми всидіти. Теплої запашної ночі походжуємо ми по майдану навколо церковного цвинтаря - навколо освітленого місяцем храму Божого, поріг якого ми не можемо переступити... Тихо розмовляємо, згадуємо вірш Олеся, що якимсь вітром долетів і до нас, на Кубань:

"Подайте вісточку через усі препони,-
Чи в Великодну ніч у нашій стороні
дзвеніли дзвони....

Одне тішить нас: хоч ми самі не можем бути в церкві, але ми знаємо, що наші студенти читатимуть цієї ночі апостола українською мовою. На Кубані це вперше в церкві пролунає з амбони українське слово.

А через два дні довідуємось, що чорні хмари збираються над нашими головами. І Міхновський дружньо розмовляючи з тими студен-

тами,що читали апостола,пише,лукаво посміхаючись,"грізного наказа":"Я довідавсь,що де-які несвідомі студенти педтехнікуму... в церкві...Рішучо попереджаю,що надалі..."

*

.....1928 рік...Живу у великому місті в Україні.Викладаю в інституті.Страсний четвер.Приходять студенти і чемно пропонують мені і моїм коллегам купити квитки до опери на суботу...Початок...опівночі.Ми знаємо чудово,що криється за цією чемністю і купуємо квитки.Ми мусимо йти до театру й у святу Великодню ніч слухаємо ..."Кармен".

О третій годині в ночі,ідучи трамваєм додому,бачу на вулиці карнавал - у світлі смолоскипів юрба комсомольців з гиканням і свистом несе яскраво червоний хрест,корогву з сороміцькими малюнками й пуваті опудала "батюшок".

А по-під стінами будинків тихенько йдуть старенькі чоловіки й жінки,бережно несучи маленькі клуночки з освяченими пасками/тоді ще не сві церкви були зачинені/.

*

1944 рік.Загнані лихою долею до Німеччини зібрались українці Берліну до своєї церкви в будинку німецької кірхи на Кльоштерштрасе.Правити в церкві вночі не можна,і Великодня Служба Божа відбувається в суботу о четвертій годині по-обіді.

І в цей святочний день нема радости в церкві.Відірвані від батьківщини,від рідних осель,розпорошені серед чужих людей,без надій на якийсь просвіток у майбутньому - щиро моляться жінки у білих хустках,стоять навколюшки й моляться чоловіки.

Хресний похід повільно йде бічними порталами по-при церковних стін;лунає мельодійний спів хору.По переду - величня постать старого Гетьмана Павла,що поважно виступає,несучи в руках святий образ.

*

.....6 травня.1945 року Що-йно вирвавшись із каламутного виру останніх днів війни,живемо ми - невеличка купка українців - у німецькій "шойне". Майбутнє вкрите для нас непроникливою пеленою й ,здається не готує нам нічого доброго.Ми не можемо й мріяти про свою церкву,ні в кого в нас немає й образів.Але,все ж таки, в святу ніч ми відзначаємо наше велике свято,спільно молимось,христосуємось.

*

.....Великдень 1946 року.Тепла весняна ніч.Несуть образи,корогви - хресний похід іде навколо бараку нашої таборової церкви. В нічній тиші урочисто радісно лунає спів хору.Навколо все наші люде,українці.Перед очима встає рідний,милий образ далекого,далекого минулого - здається,що ми не в Німеччині,що ми знову на нашій любій Україні.

Живемо ми в злиденних умовах у глухому закутку чужої землі. Майбутнє не віщує нам нічого радісного.Але в цю святу ніч,у ніч великого чуда Воскресіння Христового міцніє наша віра в чудо, в воскресіння нашої рідної країни,в чудо нашого повернення на вільну,щасливу Батьківщину.

16

С.Левченко

Три зустрічі з Гетьманом Павлом

Цей спогад, написаний з нагоди 70-ої річниці зо дня народження Й.Св.ЯВП Гетьмана Павла, мав бути видрукований на шпальтах "Української Дійсности" в Празі у 1943 р., але німецька цензура друк заборонила.

Друкую цей спогад тепер - замісць вінка на могилу св.пам.Гетьмана в другу річницю Його смерти.

Автор.

Міжчасі від четвертого року першої світової війни й еміграцією після програної визвольної боротьби 1919-20 рр. довелось мені зо св.пам.Й.Св.Гетьманом Павлом зустрітись тричі і то в обставинах, свідків яких, може, вже й не лишилося в живих. Тому вважаю за свій обов"язок про ці зустрічі пригадати й про них розповісти...

Був четвертий рік війни, а третій мого перебування на фронті старшиною царської армії.

34-й армійський корпус після невдалих боїв восени 1916 р., які мали були прорвати німецький фронт у напрямку: Ковель-Варшава- в зимі був передвинутий в ліси над р.Стоходом, де й займав позиції в січні 1917 року.

В тому ж часі зайшла зміна на становиську командира корпусу, й ми чекали на нового.

Коли наш полк прийшов на черговий одпочинок, то як-раз отримано було наказ приготовитися до приїзду на позицію корпусного командира.

Хто служив у царській армії, добре знає, що це означало. Отож і почали готовитися - з ранку до вечора полк муштрувався, щоб можливо-найкраще представится та щоб легше пройшла "гроза", як тоді дивилися на приїзд дочастини такого високого начальника.

І от, одного ранку полк нагло було викликано на збірний пункт, до його мав оглянути новий корпусний командир. Полк ідеально було вирівняно по баталіонах. Та години йшли, люде мерзли, бо мороз був досить гострий - порядок по сотнях-ротах швидко зник: люде тупцяли на місці, били нога об ногу, хухали в перемерзлі руки...І от, в хвилині найбільшого неладу, зовсім не з того боку, звідкіль сподівалося, - з"явився якийсь старшина. Коли надійшов ближче, то блиснули генеральські погони. Всі кинулися до зброї, нелад ще збільшився і, коли командир полку подав команду до зустрічі й на віддання пошани, то вже було запізно. Генерал стояв і...нічого - ні "розносу", ні догани, ні погроз, як це здебільшого в таких випадках бувало.

Генерал привітався з полком, велів людям стояти "вільно", дозволив їм закурити, а офіцерів попросив підійти ближче. Не віриося власним очам! Стрункий бльондин з привітною усмішкою та добрим поглядом ясних очей і, як на генерал-льойтнанта, зовсім молодий - на вигляд не старіший сорока років. Генерал привітався з кожним із

і Ласкаво та привітно почав розпитувати нас про бойове життя, про наш матеріяльний стан, про наші потреби й побажання. З першого запиту ми відчули в ньому Вояка, в його ставленню до нас побачили пошану до Людини, а в кожному його слові говорив Начальник - Пан - просто і владно.

Поговоривши так само привітно з салдатами, корпусний командир попрощався й від"їхав...

Наше тогочасне духове життя було бідне. Жадних культурних розваг, жадноі книжки, жадних відомостей з чужого світу. Газети приходили не часто. Тил був далеко за нами, і він не цікавився, чим і як живе той фронт, де так легко людей калічили і убивали.

Тим більше вразила нас, старшинську молодь, поява такоі високоі особи в постаті нового командира корпусу і тим більше, що не в примір іншим, яких нам доводилося бачити раніше, ця висока особа - ґенерал-льойтнант, царський флігель-ад"ютант і корпусний командир - не "розніс" нас, не настрашав і, не дивлячись на ту прірву, що ділила нас після тогочасних понять, - підійшов до нас, до армійських старшин і до рядових салдат, щиро, просто, як Людина до Людини! То ж не дивно, що про нового командира говорилося і на відпочинку і в довгі бойові будні в окопах, а поміж молодим старшинством, яке, до речі сказати, становило в полку до 95 відсотків, він, командир напевно про те не знаючи, надовго з"єднав собі наші симпатіі.

Цей новий командир корпусу був тодішній ґенерал-льойтнант, Павло Скоропадський. І це була моя перша з ним зустріч.

Російська революція 1917 року, яку на початку так вихваляло та нею пишалося російське громадянство, що, мовляв, -"велика та безкровна"- в перші місяці майже не відбилася на фронті. Відпустки було заборонено, а вісті з тилу доходили скупо. Фронт жив старим бойовим життям.

Та, коли заборону було знесено, то старшини й стрільці, що повертали на фронт, почали приносити й те нове, що принесла з собою революція.

Так, один старшина-киянин, що побував на відпустці, під впливом величних украінських маніфестацій, що відбулися на Софійській Площі біля памятника Великого Гетьмана Богдана, раптом почув у собі голос крови і з москво-російського патріота став таким же украінським. Подібні випадки в тому часі стали набувати характеру явища масового. Так стихійно стала тоді народжуватися серед украінськоі з походження інтеліґенціі національна свідомість - явище, якого ніяк не могли зрозуміти й прийняти москалі. Цей старшина привіз із собою цілу украінську бібліотеку, а, як наслідок, - у нашому полку повстав гурт старшин, як тоді говорилося, щоб "украінізувати" салдатів.

Цей термін, якого тоді залюбки вживали, як бачимо, був невластивий; в дійсності ж - то була праця над розмооковленням украінців, що служили в москво-російській арміі. І треба сказати, що вони почали масово до цієі праці горнутися. Але внедовзі для старшин-украінців прийшли великі неприємності, що закінчилися арештом провідників і, тільки заступництво нового командира корпусу, що виявив велике зацікавлення до цієі справи, старшин цих було звільнено від тяжкого обвинувачення в зраді російській - уже революційній - державі... Старшини-украінці зрозуміли, вірніш, -відчули, що командир корпусу, ґенерал-льойтнант Скоропадський, з причин нам тоді незнаних, толерує украінський військовий рух!...

Повсталий після усунення царського російський революційний, т.зв. "тимчасовий" уряд з фактичною диктатурою соціял-революціонера Керенського, намагався далі провадити війну - виразно проти бажання арміі. Армія ж - під впливом, головно, большевицькоі

пропаганди ,що день то більше втрачала дисципліну й порядок і розвалювалась по годинах.

Частини треба було вмовляти - "уґаварівать" на мітінгах,щоб вони не покидали фронту.Прем"єр-міністр Керенський,що був одночасно й головнокомандуючим,іздив по фронту і "вговорював"...Так він і до історії перейшов,як "Главноуґаварівающій"!..

34-й корпус,однак,належав до найменше дезорґанізованих фронтових частин.І якою ж радістю була для нас,українців,вістка,що ґенерал-льойтнант Скоропадський уживає заходів,щоб "українізувати" цілий корпус!І яку ж ненависть ця ж сама вістка розпалила серед москалів!

Та прийшов останній наступ 31.VI.1917 року,знаний в історії, як "Наступ Керенського",який приніс катастрофу для російського фронту.Мене особисто цей наступ на довгі місяці вивів з рядів бійців.

Лежучи в київських шпиталях,я вже,на жаль,не міг обсервувати тієї ґрандіозної праці,яку розгорнув ґенерал-льойтнант Скоропадський по українізації свого корпусу.То була перша і єдина велика українська бойова одиниця і,на жаль, також і остання!Такої не мала сучасна нам Україна ніколи! Зв"язку,однак.з корпусом я не тратив - до Києва приїздили знайомі старшини,й про все,що діялося в корпусі мене інформували;завдяки ж їх старанням за мною залишена була в полку командна посада,яка чекала на моє видужання й поворот.

34-й корпус був одведений в околиці стації Деражні і там поповнювався українським елементом - орґанізувався й формувався під назвою "Першого Українського Корпусу".

Понад 60 тисяч добірного,дисциплінованого,випробуваного й загартованого в боях світової війни воянтва в тому часі,коли валилися фронти й ширилася анархія в запіллю - це була не абияка сила!І,хто знає,які були наслідки розумного примінення цієї сили,коли б не партійна тупість та загумінковість тодішнього проводу українських соціялістів,що вели перед в тогочасному українському політичному житті!Але,що ж вдіємо,коли й по тридцятьох роках тяжких досвідів не позбулися ми цієї загумінковости й донині!

Під кінець грудня 1917 року - по видужанню - я прибув на службу до 1-го Українського корпусу,в піший Дорошенківський полк.

Корпус ґенерал-льойтнанта Скоропадського боронив тоді столицю України від збольшевиченого фронту й стояв на залізничних вузлах:Козятин -Жмеринка й Шепетівка-Козятин-Христинівка-Вапнярка.В кількох упертих боях із збольшевиченим ґвардійським корпусом,яким командувала "товаришка",Євгенія Бош,большевиків було розбито й відкинено.Перший Український Корпус,це фактично була в ті часи єдина грізна для ворогів українська бойова формація,що могла додатньо,чи навіть вирішально,заважити на терезах дальшої української історії.Менших формацій тоді було безліч.То були частини тілько з прізвищами славних гетьманів,видатних полковників з часів давнішої Гетьманщини та інших історичних,чи,навіть і сучасних осіб,що їх винесла революційна хвиля на верхи політичного життя./Так,були полки імени Винниченка,Грушевського і т.п./.Це були частини з великою революційною фантазією та ще з більшою революційною фразеольоґією,та й тільки...До поважнішої бойової чинности ці частини,здебільшого,не надавалися.І саме такими частинами,здебільшого,розпоряджав у столиці України тодішній уряд Української Центральної Ради.

Захоче Бог когось покарати,то йому розум одбере!-Українські соціялістичні провідники не могли знести,що в особі ґенерала Скоропадського,потомка гетьманського роду,що,до всього,був видатним

полководцем і любленим та шанованим начальником,зростав безсумнівний авторитет,який у них самих у тому часі почав під"упадати. І вони рішили за всяку ціну його позбутися.За два тижні по моєму повороті до полку з Києва прийшов наказ військового міністра Центральної Ради демобілізувати п"ять старших річників і перепровадити демократичні вибори начальників.х/.

Це був злочин - видавати подібний наказ у той час,коли важилося - бути чи не бути Україні вільною Державою!Це був злочин,доконаний у тому відповідальному моменті,коли врятувати загрожену українську державність могла тільки українська мілітарна сила!.. І цей злочин було поповнено!Наказ - хочеш не хочеш -треба було виконати.І от,п"ять річників,а це була майже половина корпусу, що становила його силу,пішла до-дому.Користаючи з цієї нагоди, ворожі аґенти пустили між молодиками підступну чутку,а власні півголовки тую чутку підхопили,що відпущені будуть,мовляв,без них ...ділити землю.Ця чутка впала на пригожий ґрунт,і за тиждень від корпусу залишилась ледве третина,яка,розхитана бувши в дисциплині,в найближчих боях,що їх знову повели ворожі сили,не витримала вже наступу і пішла вростіч.Корпус розтанув і...Шляхи на Київ стояли отвором!Наслідок - по крівавій боротьбі за Київ з червоними бандами Мурав"йова нечисленних курінів "вільного козацтва," що в більшості складалися зо шкільної молоді під командою українських старшин,місто впало в руки північних кочовиків і заплатило десятками тисяч крівавих жертв з посеред українського населення столиці...

З німецькою союзною,а - фактично - окупаційною армією вернула Центральна Рада до столиці...

Життя хутко вертало до нормального стану- життеві ресурси нашої Батьківщини ще не були вичерпані.

Відкривались установи,школи.Центральна Рада,навчена гірким доовідом,одкрила в Києві "Інструкторську Школу Старшин" для бувших старшин колишньої царської армії-українців.По закінченню цієї Школи старшини набували права служитив українській армії.

Треба було наново учитися.

Підчас моєї служби-науки в цій Школі мене застає переворот, який стався 29 квітня 1918 року.

Біля восьми тисяч делеґатів од українських хліборобів,селян та козаків,проголосили нащадка Гетьманського Роду,Павла Скоропадського,Гетьманом України! Український хлібороб,що від віків був Господарем своєї Землі - так заманіфестував свою волю і право супроти соціялістичних експериментів Центральної Ради,яка все ще і по повороті до Києва,наввипередки з большевиками бавилася в соціялістичні "досягнення".

Де-які частини,що тоді стояли в Києві, і були настроєні проти Гетьмана,було роззброєно.Інструкторська Школа Старшин ,яка нараховувала в своєму складі до 1200 старшин,в перші дні по переворо-

х"/В тому часі ,на початку січня 1918 року,після проголошення в дню 22/ст.ст.9/січня IУ-го Універсалу Української Центральної Ради,її Генеральний Секретаріят було переіменовано на Раду Народніх Міністрів.Одночасно - Український Військовий Генеральний Комітет ,що до того часу до Секретаріяту Ц.Ради не входив,було переіменовано на Військове Міністерство.Голова У.В.Г.К.,С.Петлюра,з його становиська був відкликаний,а на становисько Військового Міністра прийшов М.Порш.З невідомих причин С.Петлюра ,без відома Військового Міністра,і видав цей наказ про демобілізацію старших річників та про демократичні вибори начальниківпо військових частинах.

Цей наказ був датований "заднім числом"і опублікований за підписом С.Петлюри в російській газеті "Кіевская Мисль".Редакція.

ті була в стані ферменту.Находились між слухачами Школи гарячі голови з поміж прихильників Центр.Ради,що огітували за збройною акцією проти Гетьмана.Але здорова думка загалу та мудрі поради Начальника Головної Шкільної Управи,генерала Астаф"єва та Начальника Школи,генерала Максимова - займатися наукою,а не політикою-перемогли,і Школа заспокоілася.

І-го травня Гетьман в супроводі свого Начальника Штабу та кількох осаулів /адъютантів/одвідав Школу і зробив ій перегляд. Гетьман був одягнений у скромну кубанську черкеску з чорного сукна зо срібними хозирями,до вузенького паска зо срібним "набором" прип"ятий був кавказський кинджал у срібних з "черню" піхвах,при боці - шабля-кубанка в чорних шкіряних піхвах теж оздоблених срібними з "черню "перехватами.

По перегляді Школи,яка пройшла пред Гетьманом церемоніяльним маршем,Гетьман одвідав шкільне помешкання - кляси,спальні,столову - на все звертав увагу,усім цікавився,про все,що варт було більшоі уваги,розпитував.Просив старшин налягти на науку - щоб якнайкраще підготовитися до розбудови украінськоі збройноі сили, бо без неі не зможе існувати Украіна,як самостійна держава.

Своім простим та привітним ставленням Гетьман одразу завоював симпатіі старшинськоі молоді.Сильніше почали нам битися серця, вогнем відданости засвітилися наші очі.

В розмові раптом спитав - чи нема часом між нами колишніх старшин з Першого Украінського Корпусу.Виступаю й зголошуюся. Його Світлість вітається зо мною сильним утиском руки,розпитує про старшин Дорошенківського полку й бачу,що Він про всіх пам"ятає,ні про кого не забув.Розпитує мене про мою службу.

Побажавши нам як-найліпше скінчити науку,та як-найскорше зустрітися з нами,як із командирами украінських частин майбутньоі армії,Гетьман од"іжжає.

Подібно,як і два роки перед тим,при перших одвідинах 34 -го корпусу,полишив серед старшин те глибоке почуття вдоволення,яке вже колись я пережив на фронті.Своім поводженням і тактом умів здобувати серця!

Це була друга зустріч...

Втрете довелося мені бачити Гетьмана здалека.Було це,оскільки пам"ять ще служить,9-го червня.Того дня ранком,коли Школа сиділа по клясах,то на знарядних майстернях київського артилерійного складу,що був положений від школи за яких півтори тисячі кроків, счинилася пожежа.Огонь перекинувся на приміщення ,де було багато ріжних вибухових речовин,і от в год.8,хв.37 з боку Звіринця розлігся-донісся страшенний вибух,від якого застрясся увесь старий Київ.Затремтіли могутні стіни школи,хвиля повітря висадила в усіх вікнах шибки,позривала з завісів двері...Не встигли старшини прийти до себе від несподіванки,як далеким громом,один за одним,почали обзиватися нові вибухи.Це наслідком детонаціі почали вибухати цілі склади вибухових речовин,,силою вибухів розкидаючи далеко навколо цілі скрині споряджених стрілен до артилеріі ріжних калібрів. Очинилося пекло.Старшини повискакували на шкільне подвірря й побігли в шкільний сад,що був положений на терасах позад школи. Дежурна сотня пішла на місце вибуху.З невеликими перервами вибухи тривали до 13 -оі години...

Саме в часі,коли розлягалися найсильніші вибухи ,до Школи прибув зількома прибічними старшинами Гетьман - приіхав,щоб на місці та власними очима оцінити розміри катастрофи...Зрозуміло,що добратися до складу,то про те й мови не могло бути,бо весь Звіринець обернувся на вогненне море,й високо понад хмари клубами ріжнокольоровими здіймався дим.По кожному вибухові на сотні метрів довкола падала злива з чавуну - падали гарматні стрільна ріжних калібрів; на щастя,що були забезпечені,то переважно не розривалися.....

Гетьман був сумний. І було з чого сумним бути. Цей вибух, який з"організували московські большевики, щоб обеззброїти Україну, коштував Києву одної з найкращих дільниць, перед якою стояли перспективи буйного розвитку. І от, весь Звіринець - забудовання, дерева, садки - все стояло в огні. Пізніше підраховано було, що від вибуху й пожежі на Звіринці загинуло до десяти тисяч людей, а ті, що врятувалися, - стратили все, що мали, й лишилися без притулку. На щастя, в самій школі був забитий тільки один старшина й кільканадцять було ранених.

Гетьман з місця видавав осаулам накази щодо наглої допомоги жертвам вибуху, як приділення помешкань, харчів, предметів одягу, і т. п., та тут же наказав з"організувати опікунчий комітет над жертвами катастрофи...

Подякувавши старшинам за активну участь у небезпечній рятунковій акції населення, Гетьман од"їхав....

Інструкторська Школа Старшин, це - не була звичайна військова школа, що підготовляла старшинський молодняк. Це була перша українська військова школа вищого типу для старшин - в ній старшини колишньої москво-російської армії проходили модерну, на досвідах першої світової війни оперту науку, а до всього, - досконалились-вивчали українську мову, літературу, географію, історію... По закінченню школи, набувши в ній солідні знання, що формували в ньому його національний світогляд, старшина виходив зі Школи не тільки військовим, а й національним провідником. Лекторський склад Школи був надзвичайно добрий - що ні лектор, то сила! Це була заслуга незабутнього генерала Астф"єва, що сам кожного кандидата на лектора випробовував з усіх боків.

Школа проходила вправи, як на лекціях, так і в полі. А як Школа співала! Коли проходила Школа, бувало, Печерським, сотня за сотнею, співаючи найріжніших пісень, то спинялися зачаровані співом кияне, а потім провожали її нераз аж до самісінького шкільного будинку! Таких пісень і звичний до них старий Київ ще не чував! То не надаремно Школа мала такого талановитого учителя співу й диригента, як сотник Афонський, вихованець Київської Духовної Академії, що одночасно укінчив Київську Консерваторію!

Іспити було закінчено. Старшини достали приділення до кадрів 8-ох корпусних округ і мали роз"їхатися по всіх містах України, як прийшов наказ і запрошення заразом, щоб Школа прибула до гетьманського палацу: Гетьман хоче прийняти старшин у себе й попрощатися з ними.

Сотня за сотнею, струнко й хвацько, під звуки шкільної оркестри, навперемінку зо співом маршових пісень, ішло вісім сотень старшини в гості до свого Гетьмана.

Ось Інститутська вулиця з її роскішними віллями й садами. Ось і гетьманський палац. На варті, немов із мармуру висічені, стоять вартові підстаршини.

Проходимо до велитенського саду при палаці. Під столітніми липами накрито чотирикутники величезних довгих столів і кілько столів менших - окремо. Кожен займає призначене йому місце.

По недовгому чеканню з палацу виходить зо своїм почотом Гетьман. Підходить і вітається зо своєю старшиною: "Доброго здоровля, Панове Старшини!" - "Доброго здоровля, Ясновельможний Пане Гетьмане!" - бурямо зривається відповідь.

Гетьман запрошує сідати. Ліворуч од нього - військовий міністр, генерал Рогоза, праворуч - генерал-фельдмаршал Айхгорн, командант фактично-окупаційної армії Німеччини, що хоч і допомагла вигнати з України північних наїздників, але й сама залізним обручем стиснула Україну й висмоктує, як тільки може, її живні соки...

У Гетьмана нема ще достатньої військової сили, яка є підставою сильної політики, але та сила народжується в цих сотнях старшин, що

прийшли.А майбутнє в нас самих!Як же тільки покеруємося ми - чи холдним ,стриманим політичним розумом,чи то нашим занадто палким українським чуттям?...Майбутнє - залежить од нас!

Що по селах не все гаразд,що тягнуть понад норму хліб в селян окупанти,що поміщики несумлінні користають зо свого знання чужих мов та з дез"організації,що ii принесли революційні буревії й мстяться на селянах,що каральні загони розпанощились і грають в лихі карти лиху гру - свідомо діють на шкоду Української Держави - все це відомо...Це - революційне похмілля.Воно само зникне,як тільки запанує закон і лад.Це - хвилеве!Це - скороминуче! Це все зникне в тій хвилині,як українська сильна влада твердими ногами стане на могутній український чорнрзем і на ньому втримається!

В Українській Державі не може бути кривди для тих,хто од віків був і буде підпорою всієї Української Землі,хто віками бороздив українську ниву,викохував ii,поливав своім потом і сльозами, боронив своіми грудьми...Не може бути кривди українському хліборобові на Українській Землі!І,коли сьогодня вона ще діється,то тільки хвилево.Бо ще нема тієі сили,що стала б на сторожі права і ладу.Але все це минеться,як з колодочок на орлиних крилах виростуть пера...Тоді взиете орел і полине дужим помахом крил - куди сам схоче! - Так говорить Гетьман,піднявши свій пугар, і летить буревієм з молодечих грудей"Слава!"

Розгощуються старшини.Сидить похмурий і грізний,мов з міді вилитий ,тевтон - володарь німецьких багнетів - - не до вподоби йому Гетьманова промова!

І встає вдруге Гетьман:

- Панове Старшини!Я багато про Вас чув і багато про Вас знаю. Мені приємно приймати Вас у моєму домі й гостити,чим Бог послав, таке велике число українських старшин - представникіь української збройної сили,що тепер відроджується через двісті літ по трагічній Полтаві.Я вірю,що разом із Вами українську мілітарну потугу ми збудуємо...Тільки про одне прошу Вас,Панове Старшини,не забувати - наші вороги - свої ж таки партійники,як і ворожі до нас чужинці,ширять про мене підлі чутки,різні найпідліші чутки.Не вірте тим чуткам!Нікому і ніяким!Пам"ятайте і вірте мені: я безповоротно став і стою на ґрунті української державности і з нього ніколи не зійду!..

- І знов у відповідь загреміло могутнє "Слава"!

В імені старшин відповідав один сотник - він запевнив Гетьмана,що Він може на нас покластися,що ми всіх зусиль докладемо й поможемо Йому в тяжкім ділі будування держави.Віримо Шевченкові,що "Оживуть Гетьмани в золотім жупані",то"Прокинеться доля!" Не попустимо,щоб наша доля - золотая воля од нас утікла!...

А коли вже на-добре розгостилися старшини,Гетьман запросив, як це за старих звичаїв водилося,-заспівати.Це запрошення направду було для нас дивнє -для нас - ще недавніх вихованців "иткйної"царської школи і,заразом,для нашої доби,в той же час - дивно близьке,тільки,мабуть,призабуте.Це було відновлення старої традиції,після якої не дурно ж то в старовину Гетьмана - Батьком величали!

Сотник Афонський,нерозлучний зо своім камертоном,завдав тон, і могутній хор заспівав...одну від одної кращу! та як співали! В словах того не переказати!

Сердечнр дякував Гетьман за пісню своім старшинам!

Українська пісня-чарівниця вплинула,навіть на Айхгорна - він високо підніс свій пугар і крикнув"Гох,Україна,гох!, а по тому.згадав і додав по-українськи:"Слава Україна"!

По бенкеті зфотографувалися з Гетьманом посередині, а потім Ясновельможний з нами розпрощався.

На другий день ми роз"іхалися творити військову силу-потугу Української Держави.

Це була третя моя зустріч з Його Світлістю...

Як киянин,що був свідком короткого існування гетьманської Держави,не можу тут не підвести де-яких підсумків - як же відбилося це існування на українському життю...

Гетьман відкрив два університети.Про гімназіі та інші середні школи нема що й говорити - вони з"являлися,як гриби по дощі!Навіть по малих містечках та по більших селах...Українська преса ширилася в сотнях тисяч примірників великих часописів та журналів...Українські видавництва закидали книжковий ринок повінню української літератури.Пригадую,читав уже на еміграції,що за сім місяців Гетьманщини видано було до восьмисот назв одних книжок, отже,що-дня виходило яких чотири книжки!..Все це - тілько в ділянці розбудови культури.Українську Державу визнали три чужі держави de jure і майже всі тодішні невтральні держави - de facto.В Києві замешкали чужоземні посольства й консуляти.Київ подвоів число своіх мешканців.Хрещатиком - головною вулицею міста котили тисячі своіх і чужинецьких авт...Київ виглядав,як велика европейська столиця...А про умови економічні - шкода слів!Всього,чого душа забажає з подостатком!Ціни - казково дешеві...

Та...Не керував українським народом холодний політичний розум! За двісті літ політичної неволі перестали ми бути державниками! Ми все керувалися зрадливим і змінним чуттям і тому не створили української мілітарної сили і тому - не створили Української Держави!Гірше того - створену Гетьманом Державу зруйнували й зруйновану ..."віддали на пашу" москалям та полякам!

ЯВ св.пам.Гетьман мав глибоку рацію,коли,без одного тридцять літ тому,на прийняттю в своєму палаці старшин,закликав іх,щоб не вірили чорній клеветі на Нього з боку партійних противників монархіі...

Ця клевета-провокація,що Гетьман,мовляв,зрадив,що Він - москаль,запустила глибоке коріння в несвідомій українській масі,і тут треба підкреслити,що цю випробувану рецепту брехні,кому це вигідно,й досі ще піддають гарячим головам довірливої молоді,що в нашій минувшині не розбирається,бо багато чого не знає.Тому серед цієі молоді ще й сьогодня блудить затроєна брехнею думка,що гетьманці - народ непевний...

Сьогодня на обов"язку Гетьманців-Державників лежить - оказати українському громадянству дійсну ПРАВДУ про св.пам.Гетьмана Павла та про Українську Гетьманську Державу,яку Він створив і на весь зріст представити Його Велику і Величну Постать в світлі великих творчих діл,яких Він доконав!

Цей мій коротенький спогад і є частинкою тієі правди!

В.Є-ч.

Шануймо провідників

Під повищим заголовком тижневик "Наша Пошта", що виходить у Гайденау /Англ.зона/, в ч.4 /16/ з дня 16.II.1946 подає змістовну статтю з якої подаємо нижче цікавіші місця.

Редакція.

Нація, яка не шанує своїх провідників, не може сподіватися, що інші нації будуть ії шанувати. Провідники народу - це ті люде, які виріклися свого власного життя задля служби своєму народові...

Цими днями члени й симпатики українського консервативного - руху Союзу Гетьманців-Державників обходили день народження свого лідера - Гетьманича Данила. Сам Він широко знаний український патріот, який у час своєі подорожі по США і Канаді високо - підніс прапор українського національного духа. Його вітали там усі українські круги громадянства, і він відвідував і говорив не тільки до своїх симпатиків, а куди частіше до українців взагалі. На кожному кроці підкреслював потребу спільноі дії, координації сил, що в сучасний момент серед заокеанської еміграції стало завершеним ділом.

Його діяльність у Лондоні після другоі світовоі війни є нам, скитальцям, відома, і його гуманітарна благородна діяльність викликає в серці кожного скитальця глибоку і радісну вдячність. Ми сьогодня ще не знаємо й знати не можемо, котрому з наших провідників Господь дасть щастя допровадити корабель трагічний нашоі долі до затишноі пристані. Тому ми повинні молитись за всіх провідників наших, повинні для них просити у Бога благословення. /Підкреслення наше/. Тому ми радо вплітаємо і свої побажання довгого і плідного віку визначному українському Мужеві, Данилові Скоропадському, твердо вірячи, що вся Його діяльність сприяє сконсолідованню державно-творчих зусиль всього українського народу".

Тисячолітні досвіди з найріжніших царин людського життя доводять, що кожна творча праця в основі має знання і обрахунок, а в здійсненню мусить перейти через такі етапи, як план і підготова.

З історіі Украіни знаємо, що організація украінськоі державности методом монархічним /доба князівська та гетьманська/ приводила до зросту всіх творчих сил українського народу, поширення державноі територіі, розквіту культурного й суспільного життя й добробуту населення. Всі інші способи, з"окрема республіканськовождівські, - приводили до наслідків протилежних.

Особливо яскраво, а для сучасників-очевидців, то й болюче переконливо виглядає порівнання доби Української Центральної Ради, Гетьманщини й Директорії УНР.

Перша доба була добою хаосу, друга - державного утвердження, творчости й розросту /приєднання Криму/, третя - анархії, упадку і ліквідації, що принесла новий Андрусів - поділ України між ворогами....

Тому підкреслене нами вище місце в статті "Шануймо Провідників", на нашу думку, криє в собі моменти небезпечної дез"орієнтації читачів а саме:

I. Недостатнє бажання пізнати історію української державности,

2. Відсутність погляду і через те - відсутність пляну майбутнього устрою української держави, отже, занедбання моменту організаційного і цим самим - передумови до моментів імпровізаційних;

3. Готовість підтримати всіх провідників при тому, що між претендентами на "булаву" не бракує таких, які у відповідальні рр.1917 - 1920 успішно розвалили г о т о в у - для них "гіршу" бо монархічну-державу, а не спромоглися збудувати натомість обіцяної "ліпшої" - республіканської, отже, не бракуватиме претендентів на владу, які в минулій практиці виказали себе не творцями, а руїнниками;

4. Провідників у всенаціональному розумінні й масштабі мусить бути один, як осередок єдности, волі і зусиль, спрямованих до Є д и н о ї Ц і л и, а коли вже мова йде про "корабель" нашої трагічної долі, то про цей самий "корабель" св. пам'яти Гетьман Ів. Мазепа у свій час писав:

"На корабель поглядіте:
"Один стерник всим кермує
"I корабель управує...

5. Одночасна наявність кількох провідників означає не об"єднання волі, сил і енергії, а свідчить про їх розбиття...

6. Неготовість /відсутність єдиного провідника, плану і дії/ с ь о г о д н я неминуче викличе хаос і катастрофу з а в т р а і знову мусів би Т. Шевченко повторити:

"Та неоднаково мені
"Як Україну злії люде - одні -
"Присплять лукаві і в огні - другі -
"Її окраденую збудять......

.

На цілокупність невідкладних справ, що стоять на українському порядку денному Вельможний Пан Гетьманич Данило, в розмовах із нашими заокеанськими братами висловив такий погляд:

ДЕРЖАВНИЦЬКИЙ ІДЕАЛ. Тільки у власній Державі ми будемо тим, чим бути можемо: не 45-міліоновим народом без державного хребта, народом, правда, "здібним, гарним і симпатичним", що уміє добре співати й кликати до культурного світу, що його упосліджено й покривджено, але справжнім народом, вільним сильним і гордим, що не стидається своєї минувшини й спокійно дивиться в майбутнє; народом, що здобувши свою незалежність у тяжкій боротьбі, пробив мур до справжнього світла: вийшов на ширший державний шлях, який єдиний доведе його до буйного духового і матеріяльного розвитку.

Сьогодня нема справжнього українця,що міг би собі мислити щасливе майбутнє нашої Землі без власної Держави.Такої Держави прагнуть всі свідомі українці:і старше покоління,що 20 літ тому мало в своїх руках керму українського політичного життя і середнє покоління,що принесло так багато жертв і крови в визвольній боротьбі за нашу Державу,і покоління молоде,що сьогодня починає входити в вир суспільного життя з новим завзяттям,новою енергією й готовістю на нові жертви.

Українська визвольна боротьба є революційна.Української Держави нам ніхто не дасть,мусимо її виборoти ціною власного зусилля й власної крови,бо тільки тоді вона буде трівала.Для того України треба хотіти так,щоб боротьба за неї стала головною ціллю нашого життя.

УКРАЇНСТВО В ОБЛИЧЧІ ДОБИ.Чи готові ми,щоб окористати з грядучих великих можливостей?Ні,не готові!Не будемо доти готові,доки будем топтатись на місці,в якімсь засліпленні руйнуючи мостки,що нас зв"язують,хапаючись за слова й розводячи формалістику там,де її зовсім не треба,із-за справ другорядних,забуваючи найголовніші із-за якоїсь незрозумілої короткозорости,не бачучи основного в нашій національній боротьбі,а власне:що темп нашої громадської роботи прискорити,бо ж на нас чекати не будуть;що чесних українських патріотів можна найти в усіх існуючих політичних групах,і тому злочином є штучним загостренням внутрішньо-політичних відносин віддаляти можливість всеукраїнського порозуміння перед обличчям грядучої боротьби;що багато є загально-національних питань,на якихможуть вже сьогодня зійтись всі українські патріоти,незалежно від того,до якої політичної групи чи віроісповідання вони належать,що особливо в цей підготовчий період мусимо оберігати наше суспільне життя від розкладових,чужо-національних впливів,що мусимо зробити все,щоб якнайсуворіше об"єднати здорові українські сили,створюючи всенаціональний український центр,авторитетний на зовнішньому й внутрішньому фронтах.

НАКАЗ ПОЛІТИЧНОЇ ЗОРГАНІЗОВАНОСТИ УКРАЇНЦІВ.Було б наївно думати,що без внутрішньої консолідації український народ зможе охоронити себе підчас грядучих подій від того,щоб стати об"єктом визиску чужих сил,які будуть використовувати українську незорганізованість і безсилість виключно для своїх цілей.Тільки силою можна здобути собі право.Ця істина для всіх культурних і політично вироблених народів ясна.Одначе для численних українців ще ні.Не забуваймо,що оточені ми народами,що знають вартість духово і фізично сильної політичної організації,що уміють використовувати в площині суспільних взаємовідносин і в політичних ціляхвсі досягнення модерної науки й техніки,для того,щоб скріплювати своє незалежне життя. І тільки тоді,коли ми також,залишаючись в душі українцями і тільки ними,будемо робити те ж саме,можемр надіятись на перемогу.Мусимо позбутися рис нашої загумінковости,що відгороджує нас від інших народів.Мусимо натомісць вміти думати великодержавними категоріями й відповідно чинити.Тільки тоді здобудемо пошану в в наших сусідів і тільки тоді вонивизнають за нами право бути державною нацією...Хай відчування нашої вічної немочі:браку зорганізованости політичної, того,що єдине може дати справжню силу,буде для нас спонукою для дальшої роботи,хай буде відчування цієї нашої національної хиби нашим душевним болем,що ще скріплюватиме нас в загарливому хотінню активної боротьби за власну Державу!

М.Марченко

Микола Міхновський

(Закінчення)

В теперішні часи, часи колосальних зрушень, часи, коли на сотні років наперед визначається доля народів, коли історія поставила і перед нашим народом тяжкий і трудний іспит, не раз з душевною трівогою запитуєш себе, чи складе його наш нарід? І часто, часто згадую я, як високо цінив Міхновський наш нарід, його природній розум, його високу загальну культурність, його велику відпорну силу. Аналізуючи минуле й сучасне, він вважав його за один із найбільше обдарованих і внутрішньо міцних народів Европи, але українському народові доля досі не давала змоги виявити багацтва свого духа. Після занепаду висококультурного Князівства український нарід двічі втрачає свою вищу провідну верству, віддавши її спочатку польському, а потім московському народові. Сила й живучість українського народу яскраво виявилася в тому, що він обидва рази знову відтворював нову верхню культурну верству, свою нову духову аристократію. Не маючи власної держави, український нарід чисельно не зменшився, а навпаки значно збільшив також свою національну територію. Такий нарід, казав Міхновський, має всі дані, має право на вільне життя, має право мати свою державу й, раніше чи пізніше, він її матиме.

Часто зупинявся Міхновський на окремих етапах історії України, оцінював діяльність діячів України за різних часів. Часто говорив про Богдана Хмельницького, різко засуджуючи ту оцінку діяльности великого Гетьмана, яку давав Михайло Грушевський. Грушевський обвинувачував Хмельницького в тому, що той спирався не лише на внутрішні сили, а силкувався використувати міжнародню ситуацію, входячи в спілку з Кримом, а потім з Москвою. Міхновський говорив, що кожна недержавна нація, як правило, не має своєї організованої сили, або має її дуже мало, її сили знаходяться, як кажуть, в потенції. А між тим, звичайно, новій державі доводиться вести боротьбу з сусідніми державами, що мають військо й організовану адміністрацію. В таких умовах розмови про базування на свої власні сили, яких ще не має, є тільки гарними, але порожніми, словами. Провідники кожної нації неодмінно мусять умніло використовувати сприятливу зовнішню політичну ситуацію та, спираючись на чужу силу, формувати свою державу, починаючи з організації власної збройної сили. Тільки поклавши надійний фундамент під будову своєї держави в формі своєї організованої, як військової так й політичної сили, спіраючись на ці сили, нація може провадити свою власну політику і то точно враховуючи, як сили власної організації, так і зовнішні обставини та зовнішні сили, які впливають на її життя. Цілком ізольована, самостійна зовнішня політика не під силу навіть старим державам.

Провідники нації й державні діячі, користуючись підтримкою інших держав, все ж мусять завжди твердо пам"ятати, що жодна держава не допомагатиме українському народові в ім"я якихось міркувань моралі чи справедливости, а робитиме це тільки, переслідуючи власні державні інтереси. Українська зовнішня політика не повинна піддаоти самообману та небезпечним ілюзіям не тільки що до тих держав, які явно виявляють ворожість але також і щодо тих, які здавалося б, заінтересовані в створенню й зміцненню української держави. За допомогу неминучо треба платити економічними зобов"язаннями, сподіваючися пізніше звільнитися від них, в міру зміцнення власної держави.

Міхновський вважав, що кожен відповідальний політик, шукаючи надійних спільників серед інших народів, ураховуючи також, на

віту й максимальної консолідації своїх сил. Ми вважали,що крах наймідніших монархій похитнув взагалі монархічні основи,піднявши авторитет демократично-республіканських принципів. Тому для нас було несподіваним довідатися про створення солідної політичної течії, що обстоювала й обґрунтовувала монархічні принципи. Цим у значній мірі обумовлювалося й наше ставлення до цієї течії.

Всяка політична концепція є цінною тільки тоді, коли вона в своїх наставленнях виходить з реальної оцінки сучасної політичної ситуації, та коли враховує й можливі дальші зміни обставин і ставить своїм безпосереднім завданням проведення виразної політичної акції. Що ж до ідеї української монархії, то у нас виникло побоювання, чи не зродилася вона наслідком непродуманої оцінки сучасного політичного стану, а була лише виявом настроїв групи людей, що, так би мовити, поза часом і простором снували свої пляни організації українського суспільства й державного життя, не враховуючи того, наскільки ці пляни реально здійснимі.

Наступні два десятки років виявилй глибоку кризу республіканськo-демократичних державних систем, привели до краху кількох демократичних республік і до створення на їх місце автократичних держав. Тепер можна тільки шанобливо подивляти мудру прозорливість і сміливість проводу українсько хліборобсько-державницького руху,який уже тоді, один із перших, виступив з глибоко - обґрунтованою критикою демократично-республіканських засад державности й намітив нові форми й шляхи будування держави,які найбільше відповідають сучасному стану політичних відносин на наших землях. Тоді ж, перебуваючи в глухому запіллі Совєтського Союзу, ми не могли відчути процесу занепаду й внутрішнього розкладу республіканськo-демократичних систем. Цим треба пояснити - наше до певної міри стримане ставлення до концепції В.Липинського.

Згадуючи окремі висловлення Міхновського що-до проблеми української монархії, можна припускати, що він переживав у цьому відношенні процес переоцінки цінностей, процес,який на той час ще не досяг свого завершення.

Пригадую,що, коли я якось висловив скептичне ставлення до деяких засад Липинського, Міхновський відразу ж почав енргійно та упевнено заперечувати мені та доводити неслушність моїх сумнівів. Можу сказати,що, в цілому, він приєднувався до концепції В.Липинського. На його думку, досвід 1917-го року красномовно свідчить, оскільки нікчемними є всі ґучні слова про"Вільне визволення народу". Сьогодні вони обстоюють одне, а за якийсь місяць вони стають на зовсім іншу позицію. Голос більшости часто залежить від цілком випадкових причин і тому він не має авторитету в очах того, хто з цим голосом не погоджується. Це можна говорити й про народи з розвиненим громадсько-політичним життям, наприклад,про західно-европейські народи, але ще в більшій мірі це стосується до східньо-европейських народів, що не пройшли школи політичного виховання й у яких безоглядне застосування методів демократизму приводить лише до повної дескредитації принціпів народоправства.

Міхновський критично оцінював події 1917-1920 років. Він не раз доводив, що республіканська форма правління,при наявності багатьох ворогуючих між собою політичних партій,може бути допущена лише в державі вже зорганізованій і міцно всередині скріпленій та що вона цілком не придатна в державі, яка лише формується,поборює великі організаційні труднощі і в той же час змушена провадити боротьбу з зовнішніми ворогами. При монархічній же формі правління голова держави, дідичний монарх, відповідальний перед історією, що стоїть понад окремими групами й не залежить від хвилевих настроїв громадської думки, може послідовно провадити тверду

розуміну політику. Він зв"язаний з інтересами цілої держави, а не з інтересами окремих її верств, дбає в першу чергу про загальні інтереси і, в більшій мірі, ніж хто інший, забезпечує успішність формування держави.

Згадуючи про події на Україні в 1917-1918 роках, у яких він сам був учасником, Міхновський особливо часто зупинявся на першому періоді революції, березні - травні 1917 року. Він казав, що вже тоді для нього було цілком ясно, що українці в першу чергу мусять ставити перед собою державно-національні завдання, повинні провадити первісну організацію держави й як найскорше творити власну збройну силу, як основну підвалину держави. Згадував він, оскільки успішними й багатонадійними були його перші заходи на цьому полі. Але тодішні керівники провідних українських політичних партій, що ставили перед собою насамперед соціяльно-політичні завдання, не погоджувалися з Міхновським і активно йому протидіяли.

Був певний час, казав Міхновський, коли в його розпорядженні знаходилася організована військова сила, і він легко мігби захопити в свої руки керівництво всім українським національно-політичним рухом. Але він тоді зовсім виразно бачив, що, ставши на цей шлях, не можна буде осягнути погодження, що доведеться вести активну боротьбу, застосовувати силу проти заілихсоціялістичних партійників, що останні не примиряться з становищем переможених, кинуться в обійми москалів і знову українськими силами допомагатимуть Москві опанувати Україну, як то вже нераз бувало в українській історії. Тому то, не бажаючи розбивати єдности українського національного фронту, Міхновський у 1917 році вирішив не йти на одверту боротьбу, хоч багато з його прихильників закликали його виступити активно й рішуче проти провідників Центральної Ради. Його побоювання розбиття національного фронту пішли так далеко, що він тоді мовчки примирився з усуненням йоговід провідної діяльности в українському національно-визвольному русі.

В розмовах зі мною й на Кубані й потім у Києві Міхновський часто задавав собі питання - чи не зробив він помилки, не скориставшись у той час з можливости перебрати керівництво над цілим українським національним рухом з ціллю належно направити розвиток подій, виставляючи ясно мету - створення міцної української держави? "Ні мабуть, це не було помилкою - відповідав він сам собі -" бо в той час ще занадто слабими були організовані українські національно-державні сили, на які він мусів спиратися. А це могло довести до невдачі, до провалу справи. Провал же цей мігби на довго скомпромітувати ідею української національної державности, що було б великим, а може й непоправним лихом для всієї української національної справи. Але мені здається, що якийсь голос у глибині душі завжди говорив Міхновському, що таки треба було наважитися, що доля часто нагороджує сміливих і завзятих.

Згадуючи наступні події, Міхновський відзначав хиби в діяльності керманичів Центральної Ради й Директорії та елементарне нерозуміння ними державних інтересів нації. Він при тім казав, що Гетьманський уряд, хоч і мав багато хиб у своїй побудові, все ж таки, багато ліпше забезпечував інтереси молодої Української Держави, ніж уряди Центральної Ради й Директорії.

Після вимушеного виїзду з Кубані Міхновський в кінці лютого 1924 року приїхав до Києва, де і прожив два місяці, аж до трагічної своєї загибелі. Міхновський востаннє був у Києві більш, ніж п"ять років перед тим. В перші дні по приїзді він був у піднесеному, бадьорому настрої. Зустріч після довгої розлуки з близькими людьми, з багатьома старими товаришами в спільній боротьбі,

чию позицію можна зважати, як на невтральну, мусить перш за все і завжди виразно знати, хто є основним ворогом його народу. З непохитною рішучістю підкреслював Міхновський,що основним непримиримим ворогом самостійности української держави є Московросія, при тому не той чи інший уряд, а ввесь московський народ. Кожен москаль не мислить собі майбутньої Росії інакше, як при збереженні панування Московщини над Україною. Не кажучи вже про політику всіх царських урядовців, на думку Міхновського,не було жадної москво-російської політичної партії ані окремих москво-російських громадських політичних діячів, які б не ставилися активно вороже до здійснення українських державно-політичних і, навіть національно-культурних прагнень. Це мусить урахувати кожен реальний український політик. Якщо ж він, чи то базуючись на запевненнях окремих невідповідальних осіб, чи керуючись власними однобічними симпатіями, провадитиме політику, що виходитиме з засад дружби московського і українського народів, то вже цим одним він наражатиме на велику небезпеку справу українського народу й української держави.

Перебуваючи в глухій станиці на Кубані, ми були цілком відірвані від центрів українського політичного життя. Мало знали ми, які процеси відбуваються в громадському житті, як на Великій - Україні під московсько-совєтською владою, так і серед української еміграції, за кордоном. Не читали ми свіжої української політичної літератури. Тому то одержання нами трьох книжок "Хліборобської України" /І.ІІІ,ІУ/, які якимсь чудом потрапили до нас, і які ми прочитали з напруженою увагою - було для нас величезною подією.

Читаючи в цих книжках спогади й політичні розвідки про недавні події бурхливих 1917-1920 років, ми довідувалися про деякі до того часу невідомі нам факти, ознайомлювались часами з новим для нас освітленням минулих подій, яке здебільшого ми визнавали вірним, іноді у нас виникали жваві дискусії. Природньо,що зацікавили нас і справили на нас найбільше враження "Листи до братів хліборобів" В. Липинського, в яких виставлялася і обґрунтовувалася ідея української монархії.

Щоб з'ясувати наше тодішнє ставлення до проблем, які висував В. Липинський, треба врахувати особливості часу, в який ці проблеми нами сприймалися. Великі міжнародні колізії незадовго перед тим досягли свого завершення. В світовому змаганні переможцями виявилися парляментарно-демократичні держави на чолі з Францією, Англією, США. Монархічні держави - Німеччина, Австро-Угорщина, Росія й Туреччина зазнали поразки. В цих державах, замість монархії, були організовані демократичні республіки. Майже всі нові Европейські держави, що сформувалися після війни:Польща, Бальтійські держави, Чехо-Словаччина - були теж демократичними республіками. Тільки в Росії повстала не демократична республіка,а диктатура одної політичної партії. Але в 1922-1923 р. і в Совєтському Союзі режим ще не викристалізувався, як персональна диктатура, і в нутрі правлячої партії здійснювалися ще певні принципи ніби демократії.

На протязі довгого часу перед тим ми могли читати лише совєтську політичну літературу. Комуністичні ґазети присвячували багато місця висвітлюванню ріжних неґативних рис в устрою демократичних держав, писали про кризу капіталістично-демократичного світу, про розклад капіталістичного суспільства, про його внутрішню слабкість. Ми мали підстави ставитися з недовір'ям до цих повідомлень. Інших джерел інформацій ми не мали і тому вважали що західні демократичні держави-переможці, подолавши комуністичну небезпеку в середині своїх країн,знаходилися в стані розк-

вливали немов би нові сили, нову енергію в його душу. Але дуже скоро цей настрій почав змінюватися. Все частіше бачив я сумний похмурий вираз на його обличчі, все більше безрадісних нот чулося в його голосі. Тут, у Києві в значно більшій мірі, ніж у далекій Кубанській столиці, відчувався без"оглядний гнітучий тиск жорстокої большевицької руки, й це не могло не впливати на Міхновського.

Але, як мені здавалося, це не було головною причиною зміни його настрою. Тут у Києві, у серці України, до якого він так поривався, перебуваючи далеко від нього, він побачив навколо себе не таких людей, яких хотів бачити й яких сподівався побачити. Жива, свіжа національна стихія, здоровий, молодий український патріотизм, які виразно виступали й виявлялися там на Кубані - трудно було відчути й помітити їх у великому, майже мільйоновому, Києві. Ворожі до українства численні московські й жидівські елементи й свої ж таки "обивателі-малороси", скептично байдужі до національних прагнень українського народу, створювали те глинясто-болотяне тло, на якому знаходили ґрунту вияви міцної національної енергії, які ослабляли, притупляли міць і потужність національного пориву ще в більшій мірі, ніж грубий тиск ворожого ярма.

Якось при нашій зустрічі Міхновський, несподівано для мене, без прямого зв'язку з темою нашої розмови, висловлюючи, очевидно те, про що багато думав, сказав мені: „Пане Іване! Якщо ви будете колись організувати українську державу, то хай столицею буде Сквира, чи Хорол... Великі міста занадто отруєні..."

Часто згадував я потім ці віщі слова Міхновського. Не раз казав я собі, що при всій своїй нібито парадоксальності, вони висловлювали глибоко правдиву і вірну думку. Було б надзвичайно небезпечним для нашої молодої майбутньої держави, коли б її життя направлялося нашими змосковленими, чужими національній стихії великими містами... Можливо, що майбутнім фундаторам нашої держави неминуче доведеться провести складну й трудну, але оздоровчу операцію - чи то перевести столицю "до Сквири", до національно міцного й здорового якогось іншого центру, чи, навпаки, "перевести Сквиру до Києва" - організовано перевести свіжі, національно настроєні народні сили до наших великих міст, одночасно кріпкою мітлою рішуче вимітаючи звідти ворожі, чи міщансько-байдужі і національно-пасивні елементи.

Ці мої спогади стосуються до 1922-1923 років, що безпосередньо наступили за бурхливими 1917-1920 роками. В той час всі перебували під враженням недавньої поразки й краху наших надій. Багато хто тоді цілком занепав духом і, з сумом похитуючи головою, не чекав уже в майбутньому нічого доброго.

Зовсім інакше ставився до недавніх подій Микола Міхновський. Тверезо й критично оцінюючи минуле, зважаючи зроблені помилки, він занотовував те, що в минулому було цінного. Він оглядався назад, але в основному й тепер його зір був спрямований уперед, у прийдешнє. І в ці тяжкі роки він був бадьорий, сповнений рішучости, вірив у щасливе майбутнє свого народу, був свідомий своєї сили й своєї готовости служити святій справі боротьби за Батьківщину. Мудрими допитливими очима вглядався він у невиразну, вкриту таємним серпанком пелену майбутнього, силкуючись у цій туманності взріти провідні вогні.

Невблаганна лють ворогів обірвала його життя ще раніше, ніж почали визначатися нові віхи на історичному шляху нашого народу. Ще міцний, здоровий, повний творчих сил, збагачений великим досвідом боротьби, перейнятий непохитною рішучістю, він і в пізніші роки й тепер був би тим світочем, біля якого об"єднувалися б активні борці за кращу долю України.

Світлий, промінястий Микола Міхновський, образ нашого борця й трибуна об"єднує й зараз навколо себе всіх тих,хто віддає себе служенню нашому народові й боротьбі за світлу долю нашої Батьківщини.

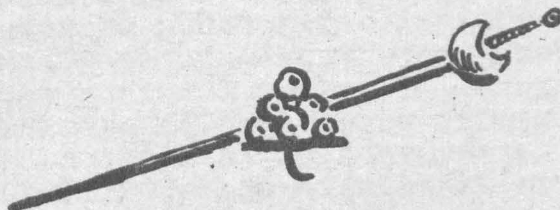

квітень

Історичний календар

7.4.1917.-В Києві створилася Українська Центральна Рада.

7.4.1340.-Помер у Львові отруєний боярами останній Галицько-Волинський Володар,Король ЮРІЙ II.

19-20.4.1917.-Зібрався в Києві Перший Всеукраїнський Національний Конгрес.

20.4.1622.-Помер у Києві Гетьман Петро Конашевич -Сагайдачний.

21.4.1920.-УНР підписала у Варшаві союзний договір з Польщею.

23.4.1842.-Народився славетний композитор,Микола Лисенко.

25.4.1914.-Помер письменник,Михайло Коцюбинський.

26.4.1945.-Помер Гетьман Павло Скоропадський.Похований у Меттен.

29.4.1918.-Павло Скоропадський проголошений Гетьманом Всієї України.

В.Т-ий.

Моє запізнання з Паном Гетьманом Павлом

травні 1941 року заїхав до мене пан А. В. і запропонував виїхати до Берліна і там обняти певну працю в "Українській Громаді". Мешкаючи в малому місті, я дуже радо погодився на цю пропозицію, рахуючись з тим, що там зможу віддати свої знання і сили на користь української справи. Не встиг від мене виїхати пан В., як я взявся до паковання своєї валізки, на другий день всів до Берлінського потягу і вже на вечір зголосився в домівці "Української Громади". Пан А.В. запізнав мене з секретарем Громади, дуже симпатичним п.М.К-м і родиною пп.Муранків, які мешкали в тій же домівці. Було це за пару день перед Великодніми Святами, в Громаді панував великий рух, бо вона збиралася спільно святкувати це велике свято. Уділу в приготуванні Свята я не брав, бо був занятий моїм урядженням, а також запізнавався з моєю працею в У.У.Д., куди я був призначений з завданням боронити інтересів Української Громади в тій інституції. Не встиг я, як слід урядитися, а вже надійшли Великодні свята, які наша Громада спільно відсвяткувала в одній Берлінській ресторації. На цім святі зібралося нас коло двісті душ. Пана Гетьмана не було, а репрезентував Його пан В.М-ко. На цьому святочному принятті впадала в очі присутність українських робітників зі східних і західних земель. Після свят наступили будні дні з їхніми гризотами і турботами, які, однак, уступали під враженням надій на краще майбутнє. В скорому часі я одержав призначення на становисько голови Української Громади, але цеї почесної посади не обняв, бо Пан Гетьман мене не затвердив. Неофіціяльно мені було сказано, що причиною мого незатвердження є пан Д., який зробив на мене донос, нібито я негативно ставлюся до гетьманської організації, а з"окрема до пана Гетьмана. Щоби вияснити моє положення і ситуацію, я попросив авдієнцію у пана Гетьмана, яка мені була визначена докладно вже не пам"ятаю на 21 чи 22 травня. З неокресленим почуттям входив я до кабінету пана Гетьмана в українській домівці, рівночасно намагаючись уявити собі, як виглядає зараз Пан Гетьман. Я Його інакше не представляв, як пристійного високого мущину в черкесці, якого так часто бачив на різних фотографіях. Незабаром моя цікавість була заспокоєна: я опинився перед Паном Гетьманом, який стояв біля м"якого фотелю. Після привіту, Він рухом руки попросив сідати, займаючи сам місце. Виглядав він трохи інакше, ніж на фотографії /брак однострою/; як на свій вік дуже добре. – Це був тип расового шляхетного мущини. Після перших виповіджених слів, яких звичайно вживається в такій ситуації, Пан Гетьман порушив тему, яка безпосередньо торкалася мене. Підчас нашої розмови я пояснив, чому той пан зробив на мене

донос, і моє правдиве ставлення до гетьманської організації і до гетьманської політики в Україні в 1918 р. На це Пан Гетьман відповів мені, що Він не дуже вірить ріжним доносам, а "Що до моєї політики, то я мусів зробити деякі посунення, які відповідали тодішній ситуації, бо того жадала Антанта, а що до інших фактів, то вони-або взагалі невідповідають дійсності, або були перекручені. Що до вашої особи, то я маю надію, що будете нашим добрим співробітником. Ось, наприклад," додає він,-„пан Шемет в певному часі у Київі хотів на мене кинути бомбу, а тепер, дивіться, маю, в ньому найкращого приятеля і співпрацівника". Оповів це Пан Гетьман з усмішкою, так що я не знав, як це приняти-за жарт, чи за правду. В дальшій розмові Пан Гетьман сказав, що Він, як військовик, має симпатію до військових і хотів би, щоб при Українській Громаді як найбільше згуртовалося військовиків. "Вертаючи знову до вашої особи, прошу небрати за зле, що вас не затверджую, як голову Громади, але зрозумійте, що ви у нас нова людина і я, насамперед, мушу до вас придивитися". На цім моя авдієнція скінчилася, Пан Гетьман сердечно попрощав мене, проваджаючи аж до дверей. Враження після цієї авдієнції залишилося у мене, як найкраще. Помимо всіх моїх колишніх упереджень, я мав змогу переконатися, що Пан Гетьман був великим українським патріотом і державником. Слідуючий раз стрінувся я з Паном Гетьманом у тійже домівці на вечірці, яка уряджена була для членів Громади, де мене представили родині Пана Гетьмана. Зробила вона на мене дуже гарне враження, а, особливо, мило було чути з їх уст поправну українську мову.

Останній раз бачив я Пана Гетьмана на одному з рефератів, де Він виступав з промовою, яка містила в собі богато темпераменту, а зміст її міг задовольнити і найбільшого українського патріота. Наскільки я міг пізнати Пана Гетьмана за такий короткий час, - це була людина з твердим характером, доброзичлива, прямолінійна і глибоко патріотична. Німецькі політичні кола ставилися до Нього з пошаною, Він же сам, щодо німців, ставився незалежно та заховуючи найбільшу гідність. Пам"ятаю, як після мого арешту, в часі допиту запитали мене, до якої організації належу. Після моєї відповіді один німець і каже: "Так, так, Гетьман Скоропадський сидить на двох стільцях, сам залишився в нас, а сина вислав до Англії. На випадок, колиб англійці виграли, то буде мати підготовлений грунт до провадження з ними розмов". Дальші обставини зложилися для мене так, що я мусів опустити Берлін і від того часу з покійним Паном Гетьманом більше не стрічався.

В. Липинський

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Розділ „В" з книги за тією ж назвою

орми повстання держав, тоб то форми завойовання бувають ріжні в ріжних історичних добах і ріжних місцях, в залежности од громадських прикмет завойовників і завойованих, організаторів і організованих. Коли г[illegible]ити про взаємовідносини релігії і держави, то при ріжних формах повставання держав бачимо два основних типи цих взаємовідносин. Або завойовники зливаються з завойованими в одну політичну і культурну цілість так, що вони приймають релігію завойованих, або так, що вони силою накидають завойованим свою релігію. Там, де в силу ріжних попередніх історичних причин, місцева національна окремішність зберіглась тільки серед завойованих, тоб то серед тих пасивних мас, які треба організувати до державного життя, - нові національні держави повстають, розуміється, тільки в першім випадку: тоді, коли завойовники, творці держави, національно уподібнюються до завойованих, а не уподібнюють завойованих до себе: иншими словами, коли вони вводять в свою державну творчість елементи місцевої культури, серед яких перше місце займає завжди релігія. Тому релігія, яку визнають місцеві пасивні маси, і особливо громадська, організаційна вартість тієї церковної організації, в якій релігія їхня знаходить свій вираз, відограють рішаючу ролю в історії розвитку або упадку державного або культурного життя такої нації. Про цей факт я вважав потрібним згадати перед тим, ніж відповісти на другу частину першого питання: яку ролю відіграла релігія в історії культури і держави української, тоб то в історії творення політичної і культурної окремішности з тієї людської громади, що жила і живе на нашій землі.

Отже першою відомою в історії релігією на Україні було поганство*/. Але вже в цій далекій добі, як що можем судити по дотеперішнім /далеко ще неповним/ дослідам - було у нас дві релігії, два поганства. Поганство наших тодішніх державних творців і поганство завойованих ними місцевих словянських мас. Перше з виразними ознаками містицизму релігійного; з богами, які вимагали послуху, завзяття, любови, посвяти, дисципліни - од но слово: громадської організованости - і друге з ознаками містицизму магії: з лісовиками, водяниками, домовиками, упирями, вовкулаками, яких треба було кожному на свій спосіб задобрювати виключно для збереження свого індивідуального фізичного істнування і здобуття індивідуальних матеріяльних благ. Розуміється ця анархічна і матеріялістична магія для будови держави була не придатна і наші тодішні державні творці не приняли місцевої "національної" релігії, а намагались накинути тодішньому "народові" релігію свою. Це зрештою їм дуже мало удалось в цій поганській добі, і імена наших перших державно-творчих богів: - Перуна, Хорса, Дажбога - не оставили по собі -

---

*/ Розуміється, що слово вживаю не в пізніще йому наданому у нас, глумливому значінню.

як слушно це підкреслив останніми часами проф.Михайло Возняк, - ніяких слідів в українській народній устній культурі і словесности.В момент народин української нації не було в ній між організаторами і організованими,між провідниками і тими,кому дають провід,релігійної,а значить культурної і духової єдности. І цей факт ліг в основу вікової трагедії української, не закінченої і до сьогоднішнього дня....

Державно-організаційна слабість поганства,як у організаторів так і у організованих,і в наслідок цього громадське життя "по звірячому" - з вічним "самопоїданням",як оповідають наші літописці - спонукали варяжських творців Київської держави прийняти від Візантії нову релігію - по своїй активній,творчій силі,безмірно вищу од пасивного вже тоді поганства - релігію,яку зрештою частина їх вже давно перед тим визнавала: релігію християнську. Значить не народні маси наші були християнські і не од них перейняли християнство північні завойовники та організатори нашого тодішнього державного життя,а навпаки: християнство,перейняте з Візантії Князями та їх дружинами,було накинуте тодішнім українським народнім масам. В цьому повстання держави Київської основно ріжнилось од повстання держав в Західній Европі, де германські завойовники, творці нових держав на руїнах Римської Імперії,перейняли християнську релігію,а разом з нею і місцеву культуру,од завойованих ними народніх мас,що цю релігію і культуру по Римській Імперії унаслідовали.

Коли релігія накидається завойованим силою завойовників, то тоді не релігія служить опорою державі,навпаки: держава служить опорою релігії. Иншими словами:держава не вростає тоді органічно в місцеву культуру національну, в місцеве об'єднане церквою громадянство,а прищеплює місцевим масам механічно свою культуру і слабу організацію громадянства винищує сильнішою організацією держави. Повну залежність влади духовної од влади світської бачимо в таких випадках взагалі,а в нашій Київській державі зокрема. Тому проти татарського напору наші Київські Князі не потрафили зорганізувати свого рода хрестоносного походу; вони не змогли використати для боротьби за державу всіх культурних,духовних,і моральних сил цілого громадянства, цілої нації; не змогли підняти всю Русь во імя оборони християнства,бо це християнство було механічно накинуте цим масам державою так само,як накидалась їм нова державна організація,що несли з собою нові завойовники - Татари.І тому, не маючи глибоких, громадських, національних, на місцевій релігії і культурі опертих корінців, так швидко упала наша Київська держава з хвилиною, коли розложився у внутрішній анархічній гризні її, необмежений у своїй світській державній владі сильною авторитетною церквою, військово-адміністративний державний апарат і коли це ослаблення держави використали зараз присмирені нею місцеві руїнники: нічим вже тепер - ні державою, ні релігією, ні культурою - не здержані, свої-ж власні „люде татарські".

Але упавши,Київська держава оставила нам по собі те саме, що своїм завойованим племенам оставила на Заході держава Римська.Замість поганського анархістичного самопоїдання і примітивного, до організації громадського життя не здатного,містицизму магії,місцеві українські народні маси одідичили по своїх Київських Князях та їх дружинах християнську віру з її творчим і організуючим релігійним містицизмом і одідичили хоч слабоньку, але всеж таки єдину, здатну до розвитку і до упорядкування громадського життя, церковну організацію. Тільки в релігії і церкві за часів татарського лихоліття заховалась під -

татарською державою на Україні, механічно прищеплена в попередніх століттях, культура. По упадку держави Київської,місцева церква православна хоч трохи унезалежнилась од влади світської і в той спосіб наблизилась до мас та збільшила свій авторітет моральний, духовний - свою здатність творити органічну культуру, здатність організувати громадянство. І коли /під впливом, між иншим,нового: татарського завойовання/ в масах українських забувся факт насильного прищеплення християнської религії, ця религія і церква стали для мас вірою і церквою батьків. З цею хвилиною вона, замість старих механічно покинутих, прийняла форми місцеві органічні,громадські, національні. І цю місцеву религію, а разом з нею і місцеву вже національну культуру, переймали тепер нові завойовники, наші нові державні творці, що по знищенню державної організації варяжської почасти виділялись з місцевих мас,а почасти йшли з Заходу /з Литви,Польщі і через Литву та Польщу/ на наші землі.Галицько-Волинська держава і держава Русько-Литовська, що повстали з асиміляції оцих наших державно-творчих завойовників місцевою православною религією, місцевою культурою і місцевими /вже давніще асимільованими/ останками колишньої князівсько-дружинної правлячої верстви,репрезентуючої тепер місцеву традицію державно-національну - це наші перші національні держави, це основи нашої національної: - політичної і культурної - окремішности. Процес творення цих держав був, як бачимо, у взаємовідношенню религії і держави, зовсім протилежним процесові, що відбувся при творенню держави Київської.

Упадок держави Галицько-Волинської і упадок руського елементу, переважаючого колись в державі Русько-Литовській, ішов у парі з упадком религійного та церковного життя і в залежности од цього останнього. "Го земля /держава/ не може бути без закона". - Оці слова останків галицько-волинської аристократії, яка, по руїні власної держави, просила в 1370-х роках у царгородського Патріярха настановлення давно вже не виданого в Галицькій Руси митрополита - дуже добре характеризують цей упадок і розуміння його глибших причин з боку сучасних. Так само можна було б навести /багато/ свідоцтв для підтвердження звязку,який існував між упадком православної религії та розкладом православної церкви в українських землях Русько-Литовської держави і політичним рокладом та упадком "литовської" Руси, що цю религію визнавала і по її - захитаному вже тоді - закону жила.

Цей період розкладу закінчився, як відомо, прилученням всіх українських земель до Польщі і денаціоналізацією князівсько-магнатської верстви, яка тоді політичну і культурну силу Руси репрезентувала. Позбавлена своєї авторитетної церкви, а через те позбавлена морального і культурного звязку зі своїми народніми масами, стара Русь князівська опинилась без морального опертя в свому народі, в свому громадянстві; стала верхом нації без національної підстави.І повна безрадність цих верхів віднайти без авторитетної церкви, без авторитетних і добре організованих духовних провідників народу, культурну і політичну єдність зі своїми народніми масами, була одною з головних причин, яка примусила їх до религійного, а згодом політичного і національного відступництва. Відродження православної церкви прийшло вже для цієї верстви запізно....

Історія православної церкви на Україні в XVII століттю загально відома і переповідати її тут не буду. Під проводом великих, на західних взірцях вихованих,організаторів, тику

Єлисея Плетенецького, Петра Могили й инших, православна церква українська придбала те, чого їй досі найбільше бракувало, і що було головною причиною її упадку: 1 - релігійне виховання, 2 - освіту, 3 - дисципліновану організацію і 4 - уміння обходитись без залежности од влади світської і політичної підтримки цієї влади.

Релігійне виховання і освіта дали їй змогу культивувати в нації творчий ідеалістичний містицизм релігії, а не служити матеріялістичним народнім забобонам магії. Дисциплінована організація, заведена на зразок організації католицької, врятувала її од сектанства, од повного розкладу в догматичній і єрархічній анархії. Врешті унезалежнення од влади світської знищило її - візантійському православію присущу - повну громадську пасивність і виглядання у всіх справах земних одинокого порятунку од держави - в данім випадку: або від московського православного царя, або від ласки польського короля. - Воно повернуло їй релігійну і громадськи-організуючу, тоб то національну /бо нація це перш за все духова єдність і організація/ активність; розбудило її приспані волеві, творчі інстинкти; перемогло занадто одностороннє, в напрямі повного квієтизму і "непротивлення злу", її восприймання і толкування християнства, і в результаті піднесло на небувалу досі височінь її моральний авторитет в очах мас.

І ось побудований на цих основах громадськи-організуючий авторитет церкви ліг в основу політичного і державного відродження нації. Релігійним вихованням, освітою, дисципліною, організованністю, ідеалізмом та містичним релігійним захопленням, витревалістю і волюнтаризмом /виховуванням волі/ наших тодішніх духових провідників нації, нашої тодішньої "інтелігенції", пояснюється в першій мірі те чудо, яке сталося під проводом Великого Гетьмана Богдана. Пояснюється те, що репрезентанти тодішньої матеріяльної сили української - ті, що володіли шаблею і плугом - змогли національно зорганізуватись; змогли, прийнявши фактично істнуючу місцеву релігію і культуру, національно засимілюватись, і стати новими творчими завойовниками України, її визволителями та будівничими нової Української Держави. Без авторитетної церкви і релігії не вдалось би ні Сагайдачному, ні навіть Великому Богданові зорганізувати біля останків розпорошеної та ослабленої української шляхти - біля останніх репрезентантів старої традиції державно-національної - ті напів розбійничі, анархічні, з найріжнороднійших елементів складені ватаги козацькі, що тільки під духовним впливом авторитетної української церкви та релігії, устаткувались, ублагороднились, здисциплінувались, зукраїнізувались і в одним духом спосне, одно тіло державно-національне обєднались....

І знов руїна духова - що йшла в парі з розкладом української церковної організації, сотвореної було "Академією Могилянською" - привела до руїни матеріяльної: до політичного розкладу козацької держави. Знов воскресли старі гріхи духових провідників української нації: брак ідеалізму; заміна ідеалістичного містицизму релігії матеріялістичним містицизмом магії; хотіння сполучити свою владу і силу духовну з владою і силою світською, матеріяльною; шукання для оцих хотінь, при своїм повнім матеріяльнім безсиллю, піддержки сторонньої сили державної, політичної, і в наслідок цього всього недисциплінованість та духова анархія в церкві і серед тодішньої "інтелігенції", що власне дисципліну хотінь і єдність в думках повинна громадянству давати і в цілій нації зберігати. Ніжинський протопоп Максим Філімович, людина варварського егоїзму,

прикритого примітивним і необузданим, по тодішньому демократичним і націоналістичним містицизмом; бунтівник проти власної церковної єрархії; "ідеольог" першого Пушкарівського "народнього" проти-гетьманського повстання, врешті московський шпиг і урядом московським в тюрмі згноєний піп-розстрига -це символ і прототип цієї необузданої анархії в хотіннях і думках, що характеризує інтелігенцію українську і що затроїла тоді, як і затроює і досі, духа, од природи вже анархічної, української нації.

Тодішня українська єрархія православна, не зважаючи на все протиділання, перейнятої західним "латинським духом", Академії Могилянської, унаслідувала багато візантійського квієтизму, "непротивлення злу" і неуміння розмежовувати владу світську од влади духовної. Тому не потрафила вона викресати в собі досить сили волі, щоб побороти внутрішню церковну анархію і безнадійно заплуталась між церковним фактом релігійної єдности з Москвою та чисто світськими змаганнями до єдности державної, політичної. Такі одиниці, як митрополит Йосиф Нелюбович-Тукальський, ідеаліст, людина з великою освітою, завзятий оборонець догм і візантійської величи православія, а разом з тим прихильник Могилянських методів організаційної "латинізації" української православної церкви і ворог політичного підданства Москві; прихильник сильної, обєднуючої гетьманської влади і ворог церковної та політичної анархії - остались вимками, заклики яких були незрозумілі та одкинуті тогочасними і призабуті пізнішими поколіннями української інтелігенції.

Новий розклад української церкви православної і рівнобіжно з ним духове розєднання, анархія і моральний упадок правлячої верстви в козацькій державі, при постійних бунтах проти неї тих, ким ця верства правила, повернули націю українську знов до руїни, до часів "звірячого" самопоїдання", які колись попередили були прийняття християнства. І як тоді, так і тепер, непосідаюча знов власного "закону", "велика і обильна" земля українська мусіла прийняти "закон", механічно накинутий їй силою нових зайшлих та місцевих завойовників: творців на руїнах київської Митрополії і української Гетьманщини петербургсько-російської синодальної та імператорської держави. Але цей новий закон, опертий на силі влади світської і на повному підчиненню їй влади духовної, не мав, так само, як і закон варяжської держави київської, національних: - органічних і громадських - корінців в чим раз більше позбавлених релігійного духу і культури масах. І тому, коли завалився старий російський державний апарат - коли тріснув той обруч, що армією і поліцією, казьонною церквою та казьонною культурою лучив до купи міліони українських одиниць - не стало в Україні ніякої сили, яка б могла ці розпорошені, нічим між собою органічно не звязані та анархічні одиниці, проти нової орди татарської, проти завойовання большевицького, обєднати.

Заклинання безрелігійної і зматеріялізованої, недисциплінованої і анархічної "свідомої" наддніпрянської інтелігенції, яка - позбавлена сама матеріяльної сили - при помочі містицизму магії обіцювала "народові" на рікні "партійні" лади задоволення його матеріялістичних апетитів, для будови нової держави були розуміється, як скрізь і завжди, непридатні. Ті, що на Україні під той час матеріяльну силу мали, що володіючи зброєю, землею і фабриками, могли би стати новими завойовниками, новими українськими державними творцями, не змогли виконати свого світського політичного завдання.

Не змогли тому, бо замість понадкласової, всенаціональної,організованої, ідеалістичної, любовю до всієї України перейнятої духовної сили української, моральний авторитет якої ххх вони могли б визнати, на ньому опертися і під його впливом духовим засимілюватись та знаціоналізуватись, вони знаходили - або порожне місце, коли говорити про українську церкву православну, або - коли говорити про інтелігенцію українську:- ненависне сичання претендуючих самім на владу державну,а притім матеріяльно безсилих та ідейно імпотентних, навіть в своїм "єдинім демократичнім фронті" себе взаємно пожираючих... магів. Виняток - коли говорити про масу - творили тільки Галичани, і то по стільки, по скільки мали вони той ідеалізм, ту органічну культуру національну і ту дисциплінованість,які їм громадськи вартніща, владою світською поневолена і краще ніж на Великій Україні своїм внутрішнім релігійним духом зорганізована, їхня церковна організація дала....

Але як за татарського лихоліття, так само і за лихоліття большевицького, починається на Великій Україні моральне і національне відродження - покаліченої було своєю залежностю од влади світської і одірваністю од нації, од громадянства - релігії і церкви православної. Від результатів цього процесу: - від того, чи це відродження приведе до сотворення сильної і авторитетної української церковної організації; чи ця організація потрафить стати осередком напруження волі національної і розпалити в нації містицизм релігійний, з його ідеалізмом, любовю, посвятою і дисципліною; чи дасть вона лад і порядок громадським думкам і хотінням національним і своїм авторитетом духовним морально примусить майбутніх наших матеріяльно сильних державних творців прийняти ці думки та хотіння,обмежити ними свою світську,матеріяльну владу, а разом з тим дасть їх владі державній моральний авторитет серед мас - залежить в першій мірі будуччина як нашої культури української, так і будуччина нашої держави.

День Іменин Гетьманича

АУҐСБУРҐ. День іменин В.П. Гетьманича Данила було відзначено в таборі на Зомм-Казерне молебнями в обох українських Церквах - Православній і Греко-католицькій.
У Православній Церкві молебінь на інтенцію Вельможного Іменинника відправив після св. Літургії Високопреосвященний Владика Кир-Ігорь в сослуженню всього наявного в тому дню духівництва. Перед молебнем Владика Ігорь сказав глибокопатріотичне й змістовне слово про значіння для кожного народу його національної аристократії, згадав, що український народ, на своє нещастя, стратив свою аристократію і через це в тяжкі хвилини національного життя нема кому стати в проводі, нема кому сказати авторитетне слово в його оборону. Та ще не до краю занедбав Господь Україну, зберігши для неї кілько старих українських аристократичних родів і між ними - заслужений в історії України Гетьманський Рід Скоропадських. Багато ще є українців, які пам"ятають св. пам. Гетьмана Павла та про Його великий історичний чин - відновлення в Україні Гетьманщини. По трагічній смерті свого Державного Батька Вельможний Пан Гетьманич Данило продовжує Його Діло... Далі Владика закликав парафіян просити в Бога для Гетьманича Данила здоровля-сил та успіхів у Його тяжкій праці на добро Українського Народу. Підчас молебня співав церковний хор, а о. діякон Коваленко проголосив "Многая літа". Церква була переповнена громадянами, які ревно молилися за свого Гетьманича.
Подібно ж і в св. Греко-католицькій Церкві Настоятель о. Декан Пилипець, промовивши до парафіян змістовне слово, одправив молебінь з многоліттям при участі численних вірних.

РЕҐЕНСБУРҐ. День народження В.П. Гетьманича Данила в таборі на Ґангоферзідлюнґ відзначено було молебнями в місцевих церквах - Православній і Греко-католицькій та сходинами місцевих гетьманців.

НОЙ-МАРКТ/Оберпфальц/табор "Нова Говерля"/. В неділю 29.12.1946. о год. 17 настоятель місцевої Православної Церкви відслужив молебінь на інтенцію Його Вельможности Гетьманича Данила.
Там же о год 18 відправив молебінь настоятель Греко-католицької Церкви; в обох церквах при участі численних вірян.
Того ж дня, о год. 19 місцева група гетьманців, запросивши таборову еліту, влаштувала святочні сходини на честь Вельможного Іменинника. На сходинах інженер Андрієк прочитав реферат на тему: родовід, студії, фаховий та громадсько-політичний стаж Гетьманича Данила.

ГАЙДЕНАУ /Англ. зона/. День народження Його Світлости Вельможного Пана Гетьманича Данила був відзначений у таборі Гайденау, як всенародне українське державно-національне свято. Ще за кілько тижнів перед цим днем таборяне підписували поздоровлення, адресовані ВП Гетьманичу. За одиничними винятками підписувались усі дорослі таборяне. Всього підписалось 1238 осіб.
15 лютого на Стрітення після служби Божої в Греко-католицькій і Православній Церквах були відправлені молебні.

В натхненній промові настоятель гр.-кат.Церкви,о.др.Ф.Побігушка,закликав українців шанувати старі українські роди,що були вірними захисниками прав нашого народу,відзначив заслуги гетьманського роду Скоропадських і в теплих щирих словах говорив про діяльність ВП Гетьманича Данила на користь українського народу.В змістовній промові настоятель авт.прав.Церкви,о.мітрат І.Губаржевський закликав шанувати ВП Гетьманича Данила,як і всіх провідників українського народу.

Святочно-урочисто була прибрана заля "Просвіти",де ввечері відбувалась Академія.На стіні - великий герб Соборної Украіни роботи художньої студії табору.Перед ним,під таборовим українським національним прапором - великий портрет ВП Гетьманича,олійними фарбами спеціяльно на цей день намальований художником, В.Доброчетом.

Професор І.Марченко прочитав доповідь на тему:"Розвиток ідеі Української Гетьманськоі Державности".Доповідач пригадав час існування Української Гетьманськоі Держави в 1918 році,відзначаючи позитівні й негативні сторони ії,розгорнув основні ідеольоґічні засади гетьманського руху,що виник і розвинувся на еміґрації,охарактеризував діяльність,як св пам.Гетьмана Павла по об"єднанню й консолідації українських національних державотворчих сил і діяльністьВП Гетьманича Данила,як українського державно-національного діяча й як керівника Союзу Гетьманців-Державників.Численна авдиторія з напруженою увагою вислухала глибоко змістовну доповідь проф.Марченка й дружнім співом "Многая літа"засвідчила свою пошану ВП Гетьманичові Данилові.

Після доповіді театральний хор під керівництвом режисера Ю. Тамарченка майстерно виконав:"Ой горе тій чайці - небозі",стрілецьку пісню та ряд інших номерів.

Святкування дня народження ВП.Гетьманича Данила лишило глибокий слід у свідомості всіх українців табору Гайденау.

/Подав П.Г./.

За спокій душі

В неділю 16 березня в православній Церкві українського табору на Зомме-Казерне в Аугсбурзі Високопреосвященний Владика Кир-Ігорь в сослуженню всього приявного духівництва по св.Службі Божій відправив панахиду за спокій душі Поета-Пророка, Тараса Шевченка.

Перед панахидою Владика промовив до вірних глибоко-змістовне слово про життя Поета та про вічне значіння Його безсмертних творів для Українського Народу.

Участь у молитві-панахиді за спокій душі Тараса взяли численні вірні.

В неділю 30 березня в греко-католицькій Церкві на Зомме-Казерне в Аугсбурзі о.Декан Пилипець, по закінченню св.Служби Божої з нагоди сьомої річниці зо дня смерти видатного українського політика, журналіста й редактора, Д-ра Осипа Назарука, основоположника Гетьманського Руху в ЗДПА й пропагандиста того Руху на Західньо-Українських Землях, промовив слово про св.пам.Небіжчика і в коротких і сильних виразах представив постать покійного: за-молоду - це був соціяліст-радикал, революціонер-республіканець і безвірник, що відкидав релігію й поборював Церкву.

В р.р.1914 - 1918 служив при У.С.С., де був начальником Пресової Служби.

В р.1918 - видатний учасник протигетьманського повстання Директорії УНР і міністр пропаганди в ії уряді.

По програній 1919 року виїздить до Америки...Роздумує над причинами наших національних невдач, встановлює ті причини й перероджується духово: з соціяліста-революціонера обертається на традиціоналіста -консерватиста, з республиканця - на переконаного монархіста - легітиміста, з безвірника - на ревного католика й редактора католицьких видань, з"окрема, часопису "Нова Зоря".

Др Назарук мав одвагу прилюдно признатися до помилок і блудів, попобнених у молодих літах, і до кінця своїх днів старався направити ті блуди вірною службою-працею на добро українського народу, пропагуючи ідеї українського монархізму, очоленого династією Скоропадських.

Про нього можна сказати, що народився Савлом, а помер Павлом, даючи приклад того гідного поступовання, яке личить Мужові.

Як громадсько-політичний діяч, Др О.Назарук переріс межі своєі вузшої Батьківщини-Галичини, а набув значення діяча Всеукраїнського.

По цьому слові.о.Декан заповів панахиду, яку пізніше й відправив при численній участі вірних...

В.П...ч.

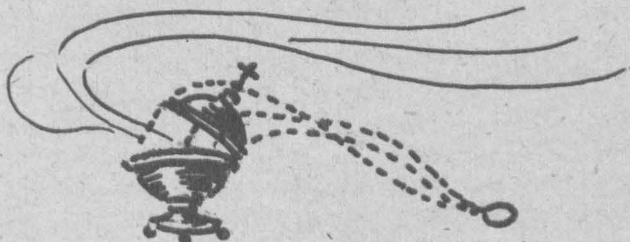

висиджувати на тих довжезних засіданнях! Кожному політичному об"єднанню радів, як кожне розбиття його боліло. Др Назарук властиво за своє головне завдання вважав практичну політику. Ріжні політичні дис дискусії та засідання були в нього на першому місці, редакторська ж праця була, ніби, на другому пляні, хоч свої редакторські обов"язки виконував дуже совісно.

В розмовах др Назарук заохочував своїх старших знайомих, щоб писали спомини й говорив, що такі спомини з власного життя він обов"язково напише, але все відкладав "на-потім". Та не довелося йому списати/ зві зо свого багатого на досвід життя на науку потомкам, - помер несподівано, як скиталець, в старославному польському місті Кракові, де спочив перед тим його сердешний приятель, видатний історик державницької школи, Степан Томашівський, і - пізніше славний український поет і письменник, Богдан Лепкий - достойна трійця українських монархістів: історик, журналіст і поет спочили в вічним сном у чужій землі - Будителі Українського Духа.

Зміст

Український літопис

N 5-6

1947

Ів. Марченко.

Республіка — монархія

цьому столітті наше старше покоління було свідком краху монархічних устроїв у ряді держав. З великих країн монархіями лишилися тільки Англія та Японія.

Політично короткозорі люди готові вбачати в цьому цілковитий крах монархічної ідеї й остаточний перехід людства до республіканськько-демократичного державного устрою. В їхній наївній уяві справа виглядає так, ніби то людство дотепер весь час жило при монархічному державному устрої, а тепер, у ході загально людського поступу, переходить до більш досконалої форми правління, до більш поступового устрою республіканськько-демократичного. Оскільки цей перехід, як думають такі люди, є виявом загально-людського поступу, то тим самим він є безповоротним і проти нього можуть заперечувати тільки відсталі особи з глибоко реакційною психологією.

Люди й групи людей, що міркують так, виявляють своє незнання дотеперішньої кількатисячолітньої історії людства. Вірніше кажучи, вони не вміють вдумливо поставитись до того, що говорить нам історія людства. З давніх давен у різних народів на різних ступенях культурно-політичного розвитку переважно був монархічний державний устрій, але уже й у дуже давні часи зустрічаємо ми також і республіканські устрої./приміром у Греції й у Римі/. В ході розвитку суспільно-політичних взаємовідносин бувало, що в тих чи інших країнах монархічний державний устрій переходив у республіканський, що на той час і в тих умовах виявлявся поступовішим.; навпаки, багато разів республіканський лад переходив до монархічного устрою, що знову таки в умовах певного часу виявлявся поступовішою державною формою.

Історія говорить нам, що на протязі тисячоліть переважною формою державного устрою була монархія,- республіканський же устрій бував тільки спорадичним, недовгочасним явищем. Є країни, де монархічна форма правління тривала тисячу й більше років. Найяскравішим прикладом в цьому є Японія, в якій монархічний устрій /і все при тій самій династії/ триває вже 2.600 років. В рямцях монархічного державного устрою в Японії в минулому столітті відбувся великий культурно-політичний і економічний підйом країни. Монархічний устрій в Японії пережив і велику державно-національну катастрофу 1945 року.

З другого боку історія не знає випадків, щоб у великих державах республіканський устрій тривав такий довгий час. Так у найстаршій з сучасних республік - у США - республіканський устрій установлено менш ніж 200 років перед цим.

В різні часи, на різних стадіях загально людського суспільного розвитку монархічний державний лад набирав різних структурних форм і мав різну соціяльно-політичну базу. Та чи інша структура державного монархічного устрою відповідала звичайно суспільно-політичному ладу народу в певний час - монархічна форма правління найкраще сприяла стабілізації цього ладу, погодженню суперечностей між різними групами населення, зміцненню й здоровому росту, й розвитку держави.

В країнах з монархічним державним устроєм не раз бувало, що той чи інший монарх, чи вся правляча династія виявляли свою нездатність до керування державою й не сприяли її росту й розиткові . Це викликало не вдоволення народу й нераз приводило до усунення монарха чи до усунення правлячої династії; до влади покликався інший представник династії чи керивництво державою передавалось іншій династії,- але загальний монархічний державний устрій лишався непорушним.

Справа виглядала інакше, коли , в ході розвитку історичного процесу, відбувалися кардинальні зміни в суспільно-політичних відносинах. І в таких випадках найбільш далекозорі й мудри династії й провідні верстви, що гуртувалися навколо них, уміли відчути вимоги часу й провадили відповідні зміни державно-політичної побудови. В державній структурі своєчасно провадилися істотні зміни відповідно до змін суспільних взаємовідносин. Це відбувалося без великих заворушень, не революційним, а еволюційним шляхом і монархічний державний устрій лишався непорушеним. Прикладів цьому ми находимо дуже багато, вивчаючи історію різних монархій.

Але в інших випадках справа не проходила так мирно й безболісно. Ті суспільні верстви, що стояли раніше біля керма держави, часто не усвідомлювали суті розвитку історичного процесу й не поступалися без боротьби перед новими силами, що виходили на арену політичного життя. Відбувалася тривала, запекла боротьба, що закінчувалася перемогою сил нового роду, попередні правлячі верстви усувалися від влади. Разом з ними усувався й монархічний державний устрій, що оформлював попередній державний лад і був і з ним органично пов"язаний. В країні установлювався республіканський лад, країна звичайно вступала в непокійний період змагання й боротьби різних соціяльних груп, різних політичних партій, різних державно-політичних світоглядів. Народне життя як розбурхана морська стихія, зазнавало ненастанних змін, втрачало свою стабільність; люди весь час жили у стані неспокою і це щодалі, то більше викликало нехіть і невдоволення серед широких народніх мас. Нарід починав знову прагнути до сталих форм життя, до сталих форм державного устрою, до сталої державної влади.

Історія вчить нас, що звичайно це знову приводило до зосередження верховної влади в одних руках, але часто це спочатку виливалося в формі персональної доживотньої диктатури, якоїсь більш чи менш визначної індивідуальности. Така диктатура вносила на певний протяг часу виразну стабілізацію державної влади й нормалізувала внутрідержавні взаємовідносини. Тому то широкі народні маси спочатку ставилися прихильно до такої диктатури, але ця форма державної влади за своєю суттю є глибоко нездоровою; тому первісне прихильне ставлення змінювалось розчаруванням, а потім ширилося загальне невдоволення й звичайно в досить короткім часі такий режим диктутури зазнавав краху.

Повновладний диктатор не почував кровної відповідальности перед народом, перед своїм родом, перед своїм спадкоємцем і наступником і тому часто підпадав спокусі звеличити на століття свою особу, наважувався на доконання надмірно-великих плянів зовнішньої експансії, наражав тим самим свій нарід на великі лиха й часто ставав причиною великої національно-державної катастрофи.

У справах внутрішньої політики для повновладного доживотнього диктатора не ходило про встановлення стабільних, на десятиліття розрахованих дружньо-довірочних взаємовідносин між народом і державною владою. Часто він різко обмежував горожанські свободи, заводив поліційний режим, що неминуче викликало загальне

невдоволення, порушувало горожанський спокій і тому часто, навіть і незалежно від зовнішньо-політичних подій, приводило до краху диктатури й до великих розрухів.

Отже нарід, невдоволений не-сталістю, не-спокоєм, безладдям і внутрішнім розбратом республіканського ладу, зневірений і в режимі персональноі диктатури, схилявся знову до найздоровішоі форми державного устрою - до спадковоі монархіі. При дидичній монархіі зосередження верховноі державноі влади в одній особі сприяло нормалізаціі й втихомиренню громадських взаємовідносин. Крім того спадковість, а значить і преємственність державноі влади сприяла стабілізаціі державних форм на тривалий час, на десятиліття й на століття.

За такою приблизно схемою відбувався перехід від монархіі до республіки, до одноособовоі диктатури й потім знову до монархіі у Римі й у Англіі за часів Кромвеля.

Знову відроджена монархія аж ніяк не мусить нести з собою тільки реставрацію державних форм монархіі, що була перед тим,тоі монархіі, що недавно виявила хиби своєі побудови й зазнала краху. Історія розвитку людства має своі суворі закони, яких не можна порушувати. Невільно повертати колесо історіі назад. Відновлена монархія мусить мати й нову суть, мусить відповідати новим суспільно-громадським взаємовідносинам, мусить бути іх віддзеркаленням і гармонійним завершенням,- тільки в такому разі вона виступатиме як поступовий чинник,буде міцною, буде справді народньою. У Франціі після першоі республіки, після диктатури Наполеона,відновлення монархіі відбулося під знаком цілковитоі реставраціі форм колишньоі збанкротованоі монархіі. Ця реставрована монархія дуже скоро прийшла до краху й тим самим на довший час підірвала популярність монархічноі ідеі в народніх масах.

ж

ж ж

З такоі точки зору треба розглядати й ту ситуацію, щодо форм державноі влади, яка створилась зараз у всьому світі й зокрема в Европі. Ще півтора століття тому в усіх европейських державах панував монархічний устрій. Ці европейські монархіі оконсолідувалися ще за декілька століть перед тим і в той час цілком відповідали суспільно-господарчій структурі народнього життя. Вони спирались на великих земельних власників, що тоді були головними організаторами господарчого процесу, були основними продуцентами матеріяльних цінностей, несли на собі оборону держави, складаючи кістяк арміі, й були нарешті найбільш культурною верствою суспільства.

З того часу суспільна структура народів зазнала істотних змін. Розвинулась й широко розвернулась промисловість, що повело до розкріпачення селянства й до створення міцних клясів робітників і селян. Ступнево вони ставали основними продуцентами матеріяльних цінностей. Оскільки після введення загальноі військовоі повинности арміі стали всенародніми, то селяни й робітники виявились і основними оборонцями країни; З них же в останні часи виділялась і вища культурна верства народу.

Монархічний устрій европейських держав, за якого, за давньою традицією, правлячою верствою були великі землевласникі, тепер уже не відповідав новій структурі суспільства. Між старим поміщицько-монархічним устроєм і новими громадськими силами зав"язался запекла боротьба. Нові політично-громадські течіі, борючись проти старого укладу, виступали й проти монархічного устрою, що його очолював, і домагалися встановлення республіканськo-демократичного ладу.

Ця боротьба завершилася перемогою нових сил і привела до краху монархій майже в усіх головних європейських державах. Ще в кінці ХУШ століття похитнулась Французька монархія й у Франції 80 років тому був установлений республіканський лад, що триває досі. Вже в ХХ столітті зазнали краху російська, німецька, еспанська , турецька й ряд інших монархій. В цих країнах був заведений республіканський устрій.

Але дуже скоро виявилося, що республікансько-демократичний устрій не виправдав тих надій, що на нього покладалися, виявив себе не придатним до консолідації всіх здорових сил народнього організму, привів до розбрату, до розрухів, до панування деструктивних розбіжних сил і до паралічу державної влади. Отже дуже скоро в багатьох державах прийшло до краху республікансько-демократичного устрою й до встановлення режиму диктатури, до тоталітарних державних систем. До диктатури прийшло в Росії, Німеччині , Італії, Еспанії, Польщі, Португалії, Туреччині й у ряді Південно-Американських держав .

Після анархії й безвладдя республіканського ладу широкі народні маси спочатку прихильно зустріли ці тоталітарні режими. Але ці режими дуже скоро виявили всі властиві їм негативні риси, призвівши у внутрішній політиці до встановлення поліційних режимів і до нищення всіх прав і вольностей громадян. У зовнішній політиці вони виявили тенденції до безмежної експансії й штовхнули свої народи й усе людство в жахливу війну, що принесла загибіль мільйонам людей, нечуване досі руйнування народнього господарства й витворів людської культури і страшенне зубожіння майже всіх народів. Війна закінчилась поразкою частини тоталітарних держав і відновленням у них республікансько-демократичного державного устрою. Досвід двох післявоєнних років переконливо показує нам, що ця формальна перемога республіканських принципів аж ніяк не свідчить про їхню перемогу по суті. Не кажучи вже про те, що в Росії й її васальних державах зберігся тоталітарний устрій і не подає жодних ознак свого послаблення чи еволюції, але й у старих республіках, а також у тих, де республікансько-демократичний устрій відновлено після війни, зовсім не помітно, щоб цей лад тримався міцно й щоб він зміцнювався. Країни з республіканським устроєм ввесь час не знають горожанського спокою - їхній політичний обрій весь час затягнуто грізними хмарами. Непастанні страйки робітників не дозволяють налагодити зруйновану війною промисловість. Весь час повстають політичні кризи й зміни урядів, що надзвичайно послаблює авторитет державної влади. Про Францію, Бельгію й Італію можна сказати, що вони перебувають у стані постійної політичної кризи, при чому у Франції відповідальні державні діячі вже виразно кажуть, що ця політична криза переходить у кризу республіканського устрою. В стані постійних бурхливих кривавих заворушень перебувають республіки Південної Америки.

Краще тримаються США, але й у їхньому житті виразно помітні деструктивні тенденції, активізуються сили роз"єднання, що сіють розбрат і смуту. . В теперішній відповідальний і трудний час розгортаються страйки, що охоплюють сотні тисяч робітників життьово-важливих галузей промисловости; в час надзвичайно напружених міжнародніх взаємовідносин визначні діячі виступають, як у своїй країні так і закордоном, з гострою критикою політики свого уряду, що дуже шкодить загально-державним інтересам. Уряд покищо поборює ці руїнницькі тенденції й лишається паном становища, вживаючи енергійних заходів, одходячи при цьому й од певних засад демократії. Але і виникнення таких загрозливих явищ , так само як і відхід уряду від принципів демократії, свідчать про те, що і в США - в цитаделі республікансько-демократичного устрою

- назріває й насувається політична державна крива.

Цілком інакше виглядає справа у країнах , де зберігся монархічний устрій. В часописах нічого не пишуть про події в політичному житті Голляндіі чи Даніі, Швеціі, Норвегіі - ми довідуємось лише про народження дочки у голляндської кронпринцеси, про трагічну загибіль сина шведського кронпринца, про смерть данського короля,- ця відсутність повідомлень про внутрішньо-політичне життя красномовно свідчить про горожанський спокій у цих країнах, про те, що вони, об"єднані біля свого монарха, мирно й дружньо наполегливо працюють, загоюючи рани,заподіяні війною, і спокійно налагоджуючи народне господарство й культурний побут. Мужній і стійкий 70 мільйоновий японський нарід після великої національно-державної катастрофи, після поразки-капітуляції 1945 року,стиснений на своіх островах,з гідною подиву витримкою й дисциплінованістю,об"єднавшись навколо свого імператора, енергійно працює, намагаючись,хоч і на мізерній базі,створити для себе можливо кращі умови життя. Монархічна Англія провадить у атмосфері горожанського спокою кардинальну перебудову свого соціяльного укладу і вводить важливі й сміливі зміни в структурі своєі світовоі імперіі.

Все це приводить нас до висновку, що народи всього світу стоять зараз на переломі - вони одходять од тих догматів , у які сто років перед цим свято вірили передові люди всіх країн, які ще 30, 20 років тому і навіть до останнього часу люди намагалися обстоювати й які зараз виявляють своє цілковите банкротство. В болях і муках народжується нова віра. З попілу віків відроджується стара й знову на сьогоднішній день нова, поступова й навіть революційна ідея монархіі, ідея національної єдности поступу й розвитку, що персоніфікується в особі дідичного монарха. Він,усіма пошанований, що стоятиме понад партіями, понад тими чи іншими соціяльними верствами - він об"єднуватиме біля себе всіх кращих представників народу, він один нестиме верховну відповідальність за свою діяльність перед своім родом, перед народом, перед усім людством і перед історією.

Розвиток подій у Греціі, де, після бурхливої горожанської війни,величезна більшість народу висловилась за монархію, розвиток в Еспаніі, де після республіканського устрою, після 10 років панування тоталітарного режиму громадська думка виразно схиляється до монархіі,- це є факти, що в значній мірі стверджують правдивість нашої думки.

Монархіі, що мають знову постати, не будуть і не можуть бути тільки реставрацією тих монархій, що були панівними до останніх часів, що спирались на великих землевласників,- тих монархій,що остаточно збанкротували й назавжди зійшли з кону історіі. Нові монархіі мусять відповідати сучасній суспільно-політичній структурі народів, мусять бути іі гармонійним завершенням. Носіями ідеі цієі нової монархіі будуть не старі, в більшій своій частині зкомпромітовані династіі, а нові династіі, що будуть виділені провідними верствами народу.

Процес творення нових монархій триватиме не тижні й не місяці, а забере чимало часу. Творча активність народів у особі іхніх кращих представників має виробити основні засади нового монархічного укладу, мусить виголосити те нове віще пророче слово, на яке так жадібно чекає сучасна змучена людскість, що вже сходить кров"ю й майже втрачає надію на світле майбутнє...

x

x x

Серед нашого українського суспільства ніколи не бракувало, як не бракує й зараз, людей і політично-громадських угруповань, що не здатні відчути категоричні історичні вимоги часу, що слухняно ідуть за модними течіями сьогоднішнього, чи навіть вчорашнього дня, і можуть діяти тільки за старими, заялозними шпаргалками. В 1917 році перед лицем могутнього творчого, національного підйому вони дбали тільки про здійснення соціяльних вимог іхніх старих, запозичених у росіян програмів. В кінці 1918 року, вступаючи в збройну боротьбу з Московщиною, вони намагалися перевищити більшовиків у соціяльно-політичній демагогії. Тепер, коли все виразніше визначається банкротство республіканськo-демократичних державних систем, є у нас такі люди і політичні угруповання, що вважають саме зараз своєчасним витягти на світ прах безславної пам'яти Української Народньої Республіки /що мала всі хиби республіканських устроїв і не принесла нічого позитивно-цінного/ й виступати з ним, як з бойовим прапором.

Але з другого боку український народ за правом може гордитися тим, що має людей широкої й глибокої державно-політичної інтуїції, як історик і соціолог В.Липинський, і ті, що стояли біля нього. Ще 25 років тому, тоді, коли криза республіканськo-демократичного устрою ще тільки позначалася - вже тоді він перевів глибоку критичну аналізу республіканського ладу і переконливо вильно виявив усю його гнилизну, внутрішню кволість і приреченність.

В.Липинський у своєму монументальному творі "Листи до братів-хліборобів" не тільки виразно виявив хиби сучасного республіканськo-демократичного устрою, не тільки указав, що дідична монархія є вищою формою державности - але пішов і далі. Він детально розробив принципи, на яких має бути побудована нова українська гетьманська монархія й нова монархія взагалі - монархія, що спиратиметься на всі продукційні сили країни, на клясу селян, клясу робітників, на кращих представників культурного світу, на всіх продуцентів матеріяльних і духових цінностей - трудова монархія.

В.Липинський у своїх дослідах провадив глибоку аналізу сучасности й пророче заглядав далеко вперед. Отже й недивно, що його капітальні праці не були як слід усвідомлені сучасниками. Тільки зараз наша громадськість дозріла до розуміння глибоких державницьких концепцій Липинського, тільки в наші часи його ідеї починають находити належну оцінку широких кіл нашої громадськости.

Праці Липинського, в яких він критикує загальні засади республіканськo-демократичного устрою і розробляє плян нової державної формації - трудової монархії - цікаві й цінні не лише для українців. Вони є новим словом, тим цінним даром, що його вніс представник нашого народу в загальну скарбницю людського духу. Переклад на світові мови /з належною переробкою/ капітальної праці Липинського був би дуже доцільним. Ознайомлення культурного людства з геніяльними дослідженнями нашого видатного вченого зміцнило б загальну повагу до нас, як до культурної нації, і може більш, ніж що інше скріплювало б наше право домагатися власної державности.

А.М.Андрієвський

Наша Конституція

Подаємо передруком з "Українського Робітника" /ч.12 з дня 21.Ш.47 р./ статтю колишнього Члена Директорії УНР, А.М.Андрієвського, п.т.:"Наша Конституція".

Ця стаття заслуговує на тим більшу увагу, що її написала Людина, що нині разом із Т.Шевченком може сказати:

"Я ридаю, як згадаю
"Діла незабутні
"Дідів наших: тяжкі діла!
"Якби їх забути;
"Я оддав би веселого
"Віку половину...

Отже,написала цю статтю Людина, яка приймала видатну участь в одному з найтяжчих у наслідках діл новітньої нашої історії, діл, яким було протигетьманське повстання Директорії УНР, написала Людина, яка знає, що пише і має одвагу свої думки висловити одверто і прямолінійно, - Ч Е С Н О !

Р е д а к ц і я.

I. Хоч не написана наша Конституція, а всеж вона існує.Варт її знати, бо може б це знання усувуло зайві суперечки між нами; та розвіяло непорозуміння, що, за словом Гете, більше творять лиха, а ніж зла воля.

Щоб дізнатись про нашу Конституцію, треба уважно придивитися до правних подій останнього часу, з російської революції 1917 р. починаючи, коли відкрилася для нас воля та, відкинувши гнів, роздратованість, упередженість, зарозумілість, спокійно подивитися правді в вічі; коли ця правда буде ясною, як на білому дні, викласти її на папері; оце й буде наша Конституція.

2. 1918 р. 22.січня Центральна Рада, революційний орган українського народу, прийняла Універсал, яким оповіщено, що "віднині Україна є самостійна і незалежна Республіка". Коли представники Ц.Ради поїхали на переговори з німцями до Берестя, то там уже застали пп.Шахрая і Медведіва, представників Радянської України, які заявили, що тільки вони вправі говорити од імени України, бо Всеукраїнський робітничий З'їзд у Харкові раніше, ще до 22.січня, оголосив самостійність України. Голова німецької делеґації , генерал Гофман їм сказав:"Ні, панове; Універсал 22.січня має не конститутивне , а декларативне значення; цебто Українська Держава почала існувати не з 22.січня 1918 р., а вже в часи Хмельницького була державою, а нині тільки одновлена; для дер-

жавного і міжнародного права давности нема; від довгого невживання або окупації права народу не погасають; з менту заіснування Ц.Ради Українська Держава була оdновлена". Пропозицію Шахрая й Медведіва було відкинено.

3. Ц.Рада ні Конституції не виробила, ні установчих зборів не встигла скликати. Значна частина українського народу, а саме: великі і дрібні хлібороби одновили 29.квітня 1918 року Гетьманство в Україні; це значить, сказали, що історична Украіна не республіка у сучасному змислі, а гетьманська монархія[x]. Гетьманом став генерал, Павло Скоропадський. Ніхто його не вибирав, лише збори хліборобів 20.XV.оголосили, що він має природне,унаслідуване од старого гетьманоького роду,право на гетьманство та просили його взяти владу. Скоропадський взяв булаву й став монархом. Різниця між президентом , а монархом та, що президент має право від народу, що його вибирає, а монарх має власне право, нарід лише це стверджує. Право монарха спадкове, цебто переходито від батька до сина і т.д., по спадковому порядку.

4. Проти влади Гетьмана Скоропадського стався заколот, так зване повстання. Нехай запам"ятають доброго змислу українці,що повстання було не проти Особи Гетьмана Скоропадського, як монарха, а проти його влади; не можна повставати проти права монарха, бо це був би злочин а проти зловживання влади вільно не тільки боротись, але й повставати. Повстав збройно проти влади Польщі Пілсуцький, в Італії Муссоліні, у Болгарії - армія; але ні президента, ні королів не зачипали. Ніхто Гетьмана Скоропадського ні судив, ні поза законом об"являв, бо це був би нечуваний злочин проти світового порядку. Президента й монарха можна судити лише за особисту державну зраду, а ні в якому разі за діяльність його влади; за свою державну діяльність ні президент, ні монарх перед органами народу не відповідають і звіту не здають.

5. З причин заколоту Гетьман Скоропадський зрікся влади. В наслідок зречення, право його, як Гетьмана-монарха автоматично перейшло на його сина Данила Скоропадського. Якщо Данило був тоді неповнолітнім, то за нього мусіло б правити Регенство. У Румунії, Югославії, Болгарії за малолітніх королів правили Регентські Ради; якщо був би повнолітній, то міг би самостійно заявити про своє право. Рівночасно Гетьман П.П.Скоропадський міг своє зречення взяти назад, поки гетьманський стіл був вільний. Так зробив був румунський король Карло. Гетьман Скоропадський зречення не взяв назад, одначе прилюдно й урочисто заявив, що його син Данило буде продовжувати його державне діло.

. Українську Гетьманську Державу визнали як рівноправну Германія, Болгарія, Туреччина, Австрія: акредитували послів,обмінялися грамотами; на-коли б на світі був спокій, Україна мала б усі шанси на те, щоб повністю війти в сім"ю Державних Народів.

6. В наслідок зречення Гетьмана Скоропадського в Україні настало інтеррегнум - міжвластття. Директорія, що була на чолі повстання, щоб надати правну силу своїй владі, скликала Трудовий Конгрес. Не був він ні парлямент, ні установчі збори, а наскоро складений революційний орган, що репрезентував у більшости ліву, революційно-максимальну настроєну частину нашого народу. Конгрес не вважав себе ні Парляментом, ні Установчими Зборами, не займався питанням Конституції, не торкався гетьманських прав роду Скоропадських, лише уповноважив , більшістю голосів, Директорію виконувати вищу владу тимчасово до другої сесії Конгресу.

---

x/ Монархічний порядок встановив ще основоположник Гетьманської Держави, Богдан Хмельницький,і козаки це прийняли.

Директорія мала складатися з 6 членів. Не була вона ні колективним президентом, ні тимбільше монархом, бо зобов"язана була давати звіт із своєї діяльности Конґресові. Конґрес навіть обрав окремі комісії, що мали стежити за діяльністю Директорії. У склад Директорії увійшли: Винниченко, Петлюра, Андрієвський, Макаренко, Швець і потім Є.Петрушевич, президент Національної Ради Галичини - Західньої України. Директорія утворила міністерства й затверджувала Кабінет Міністрів. Директорія почала розкладатись. Конґресу скликати не було жадної можливости. Винниченко виступив з Директорії й поїхав закордон.; Андрієвського усунув соціялістичний Кабінет Міністрів, з тої мовляв, причини, що він правий та піддержував націоналістичних отаманів; випровадили закордон Швеця і Макаренка, нібито для ревізії наших посольств, і дали їм одчепного по одному мільйону австрійських корон кожному; Петрушевич сам одійшов, з огляду зміни політики щодо Галичини. Зостався Петлюра сам у Варшаві, під захистом Пільсудського; урядував і призначав міністрів. В Парижі убив Петлюру жид Шварцбарт. Зостався прем'єр-міністр А.М.Левицький.

7. Не був А.М.Левицький ні конституційним президентом, бо його ніхто не вибирав, та й Петлюра не був президентом; ні звіту не може здати, ні Петлюрі, ні Конґресові, бо Конґрес також не існує. Коли б А.М.Левицький заявив, що він здасть звіт народові, то це фікція, бо народові ніхто звіту не здає, тільки його законному органові; а такого органу нема.

8. Але є законний претендент на Гетьманський Стіл, Данило Скоропадський. Його право ніякими арґументами оспорити не можна. Справа совісти Данила - чи хоче це право він здійснити. Нема права без обов"язку. Коли є право в Данила на Українську Владу, то з цим правом зв"язаний обов"язок старатися про добро України. А.М.Левицький, примінюючи аналоґію , є у стані адвоката, що має повновласть від пана, який помер, а зостався його наслідник; адвокат зобов"язаний звіт здати наслідникові. Якщо Данило Скоропадський не зрікся права на український трон, а в міжнародніх відносинах здійснює його, нема для А.М.Левицького другого виходу, як здавати звіт Данилові Скоропадському та одержати від нього апробату.

9. Якщо Божим Провидінням призначено українському народові звільнитись від московської окупації, прийдучі Установчі Збори, вільними голосами обрані, будуть рішати про форму нашої Держави, а до того часу мають силу старі державні права й обов"язки.

10. Нині великі держави світу, т.зв. Аліянти, визнають Україну, як союзну республіку СССР. Її представник, Дмитро Захарович Мануїльський, допущений на всі міжнародні конференції; українці раді, що в свідомості народів світа найшла місце думка, що Україна є Держава, хоч і союзна, але ні один свідомий українець не може погодитися з тим, що влада в Україні є влада українського народа, обрана вільними голосами, а не влада окупації й насилля; нині держави світа відійшли від засади невмішування у внутрішні справи других держав і вимагають, щоб кожна влада була обрана вільними голосами без жадного насилля; бо у противному разі насильній владі не буде уділено міжнародне визнання; на цій підставі українці не визнають насильної влади в Україні; повстають проти неї і будуть боротись, аж поки український нарід не здобуде волі. Коли великі держави здержуються визнати уряди Польщі, Болгарії, Румунії, Югославії на тій підставі, що там воля народу при виборах не була забезпечена, чому ж українці мусіли б визнавати владу, що більше як 20 років чинить безприкладне насилля над народом?

II. Українці, на еміграції сущі,не можуть зрозуміти, що в боротьбі за Державу живий символ Держави міг би об"єднати розпорошені сили; всі організовані групи - і уенерівці, і гетьманці, і члени організації полковника Мельника, і Бандери, найшли б місце коло державного символа; могли б зговоритися й утворити спільний фронт. Без живого символа об"єднання, власне, не можливе; бо кожний буде претендувати на першенство і кожний буде його оспорювати. Живим символом нашої Держави є Данило Скоропадський; проти цього спорити не-ма правних підстав; берімо приклад з мудрого народу англійського; король у нього - це живий державний символ; він не править, а тільки царствує; всі кляси об"єднуються коло нього, а без нього вони ніколи не об"єдналисьби. Що більшість постановить, те святе; король, як живий символ волі народу й держави те стверджує і воно стає законом; коли б всі доброї волі українці визнали, що їх живий державний символ є Данило Скоропадський, скільки б то було заощаджено енергії,що без того витрачається на зайві суперечки; скільки б то набули вони поваги один до одного, бо перед живим символом всі рівні; який би то тягар ненависти, злоби, заздрости, спав із їх плечей і якби вони морально виросли у власних очах. Завжди шкодила українцям упередженість . Але бути упередженим проти історії й природи - не можна. Так сталося без нашої волі, що нині Данило Скоропадський є єдиний претендент на державний трон України; хто поважає право, той цього оспорювати не може; та щоб не бути бунтарем покірно схилить голову перед Вищою Силою, що веде нас не-відомими шляхами.

Проф. О. Оглоблін.

ДИНАСТИЧНА ІДЕЯ в державно-політичній думці України-Гетьманщини XVII-XVIII ст.

I.

Коли року 1648 національно-революційний зрив Хмельниччини скинув державну владу Речі Посполитої Польської на більшій частині українських земель, перед новою козацькою владою повстали не тільки великі практичні, але передусім правно-політичні труднощі. Треба визначити, що новий український уряд не був підготовлений ні практично, ні тимбільш теоретично - до нової державно-політичної ролі, але життя владно вимагало не лише. якнайскоршого розв"язання проблем поточної політики, але й погодження іх з тими чи тими державно-політичними концепціями, які здебільшого ще треба було створити й сформулювати. Для Великого Будівничого Нової Української Держави - Гетьмана Богдана Хмельницького було, будь-що-будь, ясно, що він став "самодержцем руським". Надмірна повнота влади, нічим необмеженої в умовах тривалої й важкої війни проти Польщі, аж ніяк не вкладалася у звичні рямці ні козацької військово-політичної організації, ні тимпаче, польської державно-політичної системи. Ото ж треба було шукати нових формул і старих традицій. Поза всяким сумнівом тут довелося чимало попрацювати київським дорадникам гетьмана Богдана, але можна встановити й інші джерела оформлення нової української державно-політичної ідеології.

Київські церковно-політичні кола могли запропонувати новій державній владі України єдину політичну традицію - традицію старої Руської Держави. Справді, в українських урядових колах часів Хмельниччини довволі популярна була ідея тяглости київської велико-княжої державности, яка, після кількох століть чужоземного панування немов відроджується в нових умовах вільної України. Це був дуже міцний ідеологічний ґрунт і Богдан Хмельницький залюбки послугується цією концепцією, зокрема, в своїй білоруській політиці, прагнучи до об"єднання під владою Війська Запорозького бодай частини спадщини Старої Руської Держави. Та пишні шати княжої України були дещо архаічні і не зовсім зручні для козацької держави, яка виникла в наслідок революційного зриву. Київській великокняжій традиції було затісно в новій українській столиці - в козацькому Чигирині, з його пуритансько-демократичними звичаями. До того ще традиція Київської Держави давно вже була привлащена московськими великими князями и царями, й культивування цієї традиції в українській політиці після Переяславської угоди 1654 року, неминуче наражало козацько-гетьманську державу на ідейний і політичний конфлікт з московським царством. Наслідком чого була нова ідейно-політична анексія старої української традиції Москвою, яка саме в цей час уводить в титул московських царів пишну й претензійну, хоч , на жаль, досить таки реалістичну формулу - "всея Великія і Малия і Белия Росии". "Боротьба двох Русей за Русь

третю", за влучним виразом В.Липинського, була практичним висловом цього українсько-московського ідейного конфлікту.

Отож ідея історичного зв"язку Української Козацької Держави з Старою Княжою Руссю не залишилася без впливу на Богдана Хмельницького. Вона, безперечно зміцнила й уґрунтувала його самопочуття й самоповагу українського монарха - "Самодержця Руського". Проте форма організації верховної влади мусіла бути інакша. Вирішальний вплив на Богдана тут мала, очевидячки, Козацька традиція, запорозьке походження влади Гетьмана. Він волів залишатися гетьманом, хоч нерідке вживання різних ґльорифікаційних додатків /"великий гетьман" тощо/ і в побуті, і навіть в урядовій практиці, особливо підкреслене в міжнародньо-дипломатичних стосунках, не тільки визначалося фактичним змістом гетьманської влади, але і в свою чергу мало не аби який вплив на нього.

Був ще один момент, який не міг не впливати на Гетьмана Богдана. Тогочасна практика деяких европейських держав підказувала йому певні державно-правні формули й титули. На превеликий жаль, це питання майже не досліджено в історичній науці. Звичайно Б. Хмельницький добре знав організацію державної влади в дунайських князівствах. Не міг не знати він про форму верховної влади в італійських князівствах. Не могла не імпонувати йому певною мірою й влада московського царя, його Переяславського союзника й протектора Української Держави. Та мабуть найбільше промовляла до нього організація державної влади в Голляндії й, особливо, Англії Олівера Кромвеля. Зокрема, лорд - протектор /Кромвель/ і революційним походженням своєї влади, і її майже релігійним пуританізмом, і безмежною силою урядової екзекутиви, ідейно й особисто мусів імпонувати Гетьманові Богдану, так само, як і Богдан користувався великою пошаною в Кромвеля.

На цьому ґрунті з"являються в Богдана Хмельницького виразні д и н а с т и ч н і прагнення. Датувати їх дуже важко. Не-має сумніву, що великі надії Хмельницький покладав на свого старшого сина Тимоша, і майже ґвалтовне одруження його з донькою господаря Молдавії, Василя Лупула - Домною Розандою, якого так добивався Богдан, було невипадковим. Тим важче переживав він загибіль Тимоша. А в тім, тоді ще передчасно було думати про династичні пляни. За те року 1657, відчуваючи наближення смерти, Богдан Хмельницький цілком не-двозначно виявляє свої династичні наміри, підказуючи кандидатуру свого наступника - сина Юрія. Це була безсумнівна спроба утворення нової династії, й не вина Великого Гетьмана, що ні особа його спадкоємця, ні особливо політичні прагнення шляхетської групи козацької старшини на чолі з Іваном Виговським і Юрієм Немиричем не дозволили встановити спадкового /хоч формально й виборного/ гетьманства в роді Хмельницьких. Мимоволі спадає на думку тогочасна паралель з Англією після смерти О.Кромвеля. І все ж дальша історія Гетьмана і Князя Малоросійської Сарматії Юрія Хмельницького /до речі, несправедливо приниженої нашою історіографією постаті/ свідчить проте, що династична ідея на Україні мала певний ґрунт.

II.

Ідею с п а д к о в о с т и гетьманської влади, споріднену так чи інакше з ідеєю династичности, подибуємо в історії України - Гетьманщини й пізніше. Вона не чужа була /в тій чи іншій формі/ Гетьманам Івану Виговському, Петрові Дорошенку, Дем"яну Многогрішному. Зокрема впадає в око спроба останнього забезпечити ще за свого життя гетьманську булаву за своїм родом, передаючи року 1671 наказне гетьманство й права евентуального наступника

братові, Василеві Ігнатовичу Многогрішному, що, мабуть, було не останньою з причин, які викликали виступ старшини проти гетьмана і Батуринський переворот 1672 року. А втім, загально-політичні / і міжнародні, і внутрішні/обставини в умовах загальної руїни української держави, створеної Богданом Хмельницьким, - з одного боку, слабкість /політична чи фізична/ нових гетьманських династій - з другого, унеможливили здійснення цієї ідеї в історичному житті України другої половини ХУП сторіччя.

Більше шансів для утворення нової династії мав гетьман Іван Самойлович /1672 - 1687/, ця визначна, ще й досі неоцінена як слід, постать в нашій історії. Він був попович, і може саме це "худородне" походження, яким так часто кололи йому очі /хоч звичайно і не ввічі/, численні вороги й завидники, викликало в нього жагуче бажання зміцнити свою владу гетьманську й забезпечити булаву за своїм родом. Він був безперечно не пересічний державний діяч,- і в справі консолідації гетьманської влади після Руїни йому належить визначне місце. Самойлович був добрим дипломатом і дуже вміло тримав Москву на певній віддалі від українських справ, разом з тим мужньо і невтомно боронячи державно-національні інтереси України від Польщі. Особисто Самойлович був людиною авторитарної вдачі, яка досить пасувала до його мужности й рішучости. Нарешті, він мав нібито всі дані для створення власної династії. В нього було трьох синів, які, хоч і молодого ще віку, посідали найвпливовіші полковницькі уряди на Гетьманщині. Всі сини були добре одружені. Старший, Семен, полковник Стародубівський, одружився з донькою знатного військового товариша Федора Сулими, представницею старого українського шляхетського роду й онукою гетьмана Івана Сулими; другий син, Григорій, полковник Чернігівський, енергійна, гостра й принципова людина, рішучий ворог Москви, був одружений з донькою Гетьмана Івана Брюховецького; молодшому синові, Якову, згодом, після старшого брата, полковникові Стародубівському, гетьман знайшов дружину серед сусідньої смоленської шляхти / доньку лідера смоленської шляхти - її генерала Повало-Швейковського/. Обидві доньки гетьмана Самойловича також були нібито добре пристроєні: старша вийшла заміж за боярина Федора Петровича Шереметєва, московського воєводи в Києві, представника однієї з найзначніших московських боярських фамілій; молодша була заручена з князем Юрієм Святополк-Четвертинським, нащадком старого українського княжого роду, племінником київського митрополита Гедеона.

Але доля погано наворожила Самойловичу та його родині. Старший син, Семен, улюбленець і надія батька, помер за життя гетьмана ще зовсім молодою людиною. Рано померла й старша донька гетьмана - Шереметєва. З середнім сином, Григорієм, у батька були дуже погані стосунки, які загострилися до того, що гетьман розпачливо скаржився на сина до Москви, обвинувачуючи його в замірі батьковбивства. Навіть з власною дружиною Самойлович настільки не мирив, що ховав від неї свої скарби. Ці родинні чвари Самойловичів, звичайно були широко-відомі і на Україні, і в Москві, і аж ніяк не сприяли зміцненню Самойловичевих позицій. Поза всяким сумнівом, з цього скористалися й вища козацька старшина, яка ненавиділа гетьмана за його автократизм, і ще більше московський уряд, що зовсім вороже ставився до будь-яких спроб зміцнення гетьманської влади, надто ж у напрямку перетворення її на спадкову. Останній чинник мав вирішальне значення. Інспірований Москвою Коломацький переворот 1687 року, що обірвав політичну карєру гетьмана Самойловича, зруйнував і його династичні пляни.

Але ідея спадковости гетьманської влади була міцніша за династичні можливости поодиноких гетьманів. Годі було б думати, що ця ідея не була властива такій яскравій постаті на гетьманському уряді, як Великий Гетьман Іван Мазепа /1687-1709/. Звичайно, Мазепа - людина набагато вищої інтелігенції й культури, ніж його попередник /Самойлович/, добре обізнана з історією України та козацько-демократичними традиціями, чудово розумів, що утворення спадкової гетьманської влади й власної династії - це винятково складне й важке завдання. Він не міг не рахуватися з ворожим ставленням козацької старшини /особливо старшинської аристократії/ до будь-яких спроб зміцнення гетьманської влади, не кажучи вже про цілковите заперечення з боку старшини спадкового гетьманства. З другого боку, він надто добре поінформований був у московській політиці, щоб зброю, вжиту колись /не без його участи/ проти Самойловича, дати скерувати проти самого себе. Нарешті, в Мазепи спочатку не було помітно династичних аспірацій, а бездітність гетьмана /якщо й були в Мазепи діти, то вони, мабуть, померли ще в дитинстві, до обрання його на Гетьмана/ присипляла пильність його ворогів з старшинського табору.

І разом з тим гетьман Іван Мазепа був, може, найбільш послідовним, глибоко переконаним прихильником міцної гетьманської влади, на засадах властивого тоді передовим европейським країнам освіченого абсолютизму. Мазепа чудово розумів, що тільки сильна, абсолютна гетьманська влада, незалежна від боротьби старшинських партій та фамільних угруповань, може боронити державно-національні інтереси України і супроти Москви, і супроти інших претендентів на українські землі. Мазепа мав перед собою готовий зразок, знайомий йому безпосередньо, ще з часів його юнацьких подорожів закордоном. Блиск царювання Короля - Сонця /Людовика XIУ/ було видко далеко за межами Франції й не могли не помітити його в Батурині, надто ж такий володар, як гетьман Мазепа. Саме Людовик XIУ, з належними поправками на українські традиції й глибокий державний і філософський розум Мазепи, був для нього таким взірцем. Гетьман уважно стежив за европейською пресою, зокрема, читав французькі газети. Недарма французький дипломат Балюз, що побував у Батурині року 1704, підкреслює "почуття пошани, яке володар Мазепа виявляв до особи Його Величности /Людовика XIУ/, про якого багато розпитував мене й якому прохав засвідчити свою пошану й відданість. Це не звичайна тільки куртуація, питома п.Мазепі - додає Балюз, - а відповідає, видко, дійсності: в залі його замку, де висять портрети чужоземних володарів, на найвиднішому місті знаходиться гарний портрет Його Величности".

Мазепа незабаром почав думати про закріплення гетьманської булави, якщо не за своїми нащадками, то за своїми близькими родичами. Він опікується дітьми своєї єдиної улюбленої сестри /за першим шлюбом Обидовської, далі - Войнаровської/. Великі надії поклав гетьман на свого небожа Івана Обидовського, безперечно здібну людину й хороброго полководця, якого гетьман зробив полковником Ніженським. Недарма складав йому панегірика /»Hippomenes Sarmacki« / молодий київський поет Пилип Орлик /майбутній гетьман/, коли року 1698 Обидовський одружився з донькою генерального писаря /згодом судді/ Василя Кочубея. Недарма згадувала пізніше /року 1709/ старшина, що "дорожчий для гетьмана та славніший для нас заслугами був нск. Обидовський" /ніж А.Войнаровський/. Передчасна смерть Обидовського / в поході проти шведів р. 1701/ була великим вдаром для династичних плянів Мазепи. Справа нового /після смерти гетьманової Анни року 1702/ одруження /з Мотрею Кочубеївною/ була невдала, й від-

тоді гетьман переносить усю свою увагу й ласку на свого другого племінника, Андрія Войнаровського. Він дає йому високу освіту /в Київській Академії/, наближує його після закінчення науки до державних справ, даючи йому почесні й відповідальні /зокрема військові/ доручення, шукає йому доброго подружжя, а р. 1707 клопочиться перед цісарем, щоб наданий йому титул Князя Священної Римської Імперії перейшов після його смерти на Войнаровського.

У цьому, щоправда, не можна ще вбачати виразних династичних плянів гетьмана. Сам А. Войнаровський після смерти дядька писав що "він уважав себе за законного спадкоємця Мазепи, не як гетьмана, а як свого дядька". Але що аспірації цього роду були в Мазепи, про це маємо чимало і посередніх і навіть безпосередніх вказівок сучасних. Громадська опінія й на Україні, й закордоном, будь-що-будь, вважала Войнаровського за ймовірного спадкоємця гетьманської булави, й недарма на гльоріфікаційній гравюрі І. Мігури р.1703, серед інших атрибутів майбутньої кар'єри Войнаровського бачимо й булаву. Важко сказати, чи вважав Мазепа за можливе передачу гетьманства Войнаровському шляхом спадку, але обрання Войнаровського на гетьмана, очевидячки, було мало правдоподібне. Тим цікавіші заходи Мазепи рр. 1707-1708 додати до всіх своїх титулів ще титул князя Чернігівського /чи Київського/, або ж дістати собі окреме князівство на терені Білорусі /на правах герцога Курляндського, васала Речі Посполитої/. Поза всяким сумнівом, шукаючи собі цього князівства, старий гетьман мав на увазі зміцнити свої династичні інтереси, й коли він спростовував це перед старшиною, посилаючися на свою старість і бездітність, він явно хотів, щоб було забуте те, чого не могла забути старшина, а саме про існування Войнаровського. Бо, звичайно, Андрій Войнаровський, шляхтич pour sang ,князь Священної Римської Імперії, пануючий князь Чернігівський /чи то Вітебський і Полоцький/, підтриманий не тільки повагою маєстату шведського короля й авторитетом свого великого дядька, але й його мільйоновим скарбом, від якого завбачливий Мазепа не відділив решток генерального скарбу Гетьманщини, - був би в слушний момент доволі імпозантним кандидатом, якщо не на українську гетьманську булаву, то на український князівський трон.

Що саме так дивилася на це українська старшина, видко з того, що після смерти Мазепи, в кінці 1709 року, вона пропонувала була гетьманську булаву спадкоємцеві Мазепиних /і державних/ скарбів - Войнаровському, хоч добре знала, що "п.Войнаровський... досі не виявив ніякої познаки в заслугах для Нашої Батьківщини". Але пустому й безпринципному кар'єристові, якому чужі були інтереси Української Держави і який мріяв тільки про багате, безтурботне й свавільне життя польського можновладця, зовсім не всміхалася роля борця за Українську Національну Справу. "Громадські справи- писав Войнаровський - треба ставити вище від приватних тоді, коли громадські справи не валяться до ґрунту, а лишають надію на недалеку поправу, та коли вони нищать цю надію, природніше видаються рятувати особу, життя, здоров"я й усе, що з ним зв"язане". Отож, Войнаровський заявив, що "він не отримав уряду гетьмана в спадку", а коли обурена старшина запитала його, "чи це вдячність для тієї Батьківщини, яка вигріла його в своєму лоні, виховала, зробила чоловіком" відповів: "я не признаюся до України, як до своєї Батьківщини, але до польського королівства, де народився з шляхетних батьків, користуюся також привілеями шляхти, так і свого виховання не приписую Україні, бо ні гроша вона не видала на моє виховання, одначе обіцяю з огляду на свого дядька виявити вдячність у кожному часі, якщо виконання вдячности не перейде меж змоги й охоти до вдячности". Це було надто далеко від великих ідей гетьмана Мазепи - й тим самим назавжди ховало династичні мрії покійного гетьмана. Гетьманом став гідний продовжувач справи Мазепи - Пилип Орлик,

і тільки безглузда помста Петра Першого, який очевидячки хотів здобути у викраденого московськими агентами у "вільному місті" Гамбурзі Войнаровського потрібні російському урядові зізнання про діяльність української еміграції й московської опозиції /в зв"язку зі справою царевича Олексія Петровича/, оточила Войнаровського трагічною авреолею мучеництва, що його виспівав російський поет К.Рилеєв у надхнених віршах, чудовий український переклад яких Святослава Гординського, мабуть, перевершив самий оригінал. Для історика Войнаровський повинен залишитися принайміні тим, чим він сам хотів бути.

IУ.

Полтавська катастрофа поклала край не тільки старій козацько-гетьманській державі, але й тим династичним планам і прагненням, які властиві були багатьом ії гетьманам і всім найвидатнішим з них. Ні гетьман Іван Скоропадський, ні наказний гетьман Павло Полуботок, ні навіть гетьман Данило Апостол не мали ні змоги, ані часу думати про якісь династичні цілі. В час смертельної загрози, що нависла над цілою Українською Державою, важко було висувати такі політичні концепції, які неминуче мусили б викликати гострий спротив, як з боку української старшини, так , особливо, з боку російського уряду. З російського погляду, спадкова гетьманська влада була так само небезпечна, як і сильна особа гетьмана. Зрештою, мова йшла не про підсилення гетьманської влади, а про ліквідацію її, як символа української державної суверенности.

Але й за цих несприятливих умов ідея династичности не зникла з українського політичного кону. Можна думати, що вона не чужа була гетьманові Пилипу Орликові, син якого, Григорій, був, справді, гідним наслідувачем і продовжувачем справи батька. Відродження цієї ідеї в часи Гетьманства Кирила Розумовського, безперечно, спиралося на поважну історичну традицію. Епоха останнього гетьманства старої України створювала певний ґрунт для відновлення проєктів дідичної гетьманської влади. Це були останні зусилля старої Української Державности вдержати свої позиції супроти переможної навали російського централізму. Пожвавлення українського політичного і культурного життя, зосередження українських національних елементів навколо глухівського гетьманського двору, з його проєктом перенесення української столиці до тридиційного Батурина й утворення там українського університету, відродження старої шляхетської системи судівництва на гетьманщині, - все це створювало сприятливий ґрунт для ширших концепцій української політики. Треба визнати також, що гетьман Кирило Розумовський, користуючися своїм особистим впливом і фамільними зв"язками з російською царською династією /як брат чоловіка імператриці Єлизавети Петрівни - Олексія Розумовського/, тримав себе незалежно від російської адміністрації й своїм дуже тактовним поводженням, як голова держави і як людина, зумів здобути собі авторитет і пошану серед провідних кул української старшини. Він одверто сміявся над незграбними спробами декого з київських академічних професорів вивезти козацький рід Розумів від старого гетьманського роду князів Ружинських, але він не міг уникнути впливу старої української династичної ідеї.

Важко сказати, хто саме був автором проєкту дідичного гетьманства в роді Розумовських. Документально справа ця ще мало досліджена. Але проєкт петиції в цій справі від української старшини до російського уряду, який виник р. 1763, напередодні ліквідації гетьманату, дуже цікавий,, як безперечний показник того, що певні кола української старшини, шукаючи порятунку для українського державного корабля, звернулися до старого пляну організації спадкової

на династичних засадах побудованої гетьманської влади на Україні. Не має сумніву, що особисто Кирило Розумовський не мав нічого проти цього проєкту, і все ж історія петиції 1763 року мала дещо авантурний характер. Сучасники підозрівали тут провокаційну ролю Григорія Теплова, радника гетьмана й агента російського уряду на Україні. Надзвичайно цікаве ставлення до династичної акції 1763 року з боку автора "Історії Русов", який писав про цю подію за свіжими спогадами. Загалом він не ворог монархізму й династичної ідеї. Між іншим, оповідаючи про указ Петра Першого в справі престолонаслідування, він пише:"... учинена гетьманом /І.Скоропадським/ і всею старшиною его, совместно со всеми боярами и чиновниками великороссийскими, присяга на содержание устава, так названого "О правде воли монаршей", тоесть, что Его Величество кого восхощет определить по себе наследником скипетра российского, имеет совершенную в том свободу, о чем и во всей России была генеральная присяга, равно учинена оная тогда уже и в полках Малороссийских. Но молва народная, преследующая, обыкновенно, все новизны, не оставила и се без своего суждения, и она отнеслась в пользу наследства, а не выбора, и доказывала врожденную склонность к своим монархам". Разом з тим "История Русов" з обуренням і сарказмом оповідає про акцію 1763 року. "Молва народная-пише "История Русов" , - пронеслася вдруг от одного края Малороссии до другого, сочиняла ... разные толки. Одни говорили, что гетьмана впредь уже не будет , а кончится сие иерарштество на Разумовском, другие же доказывали, что оно утвердится в потомстве его родовитомъ и будет вместо избирательного гетьманства, наследственное герцогство Малороссийское, по примеру древних, в ней бывших наследних княжеств. Последнее мнение стало было выходить наружу. По прошествии 3-ох лет сочинена была прозьба к Императрице от лица всей Малороссии, с прошением неприменного Гетьманства в потомстве Разумовского и с показанием тому причин, крайне оскорбительных для самых просителей и их потомства. В ней безпощадно злословлены и обмараны были прежде бывшие правители и подчиненные Малороссийские, живые и мертвые, Просьба сия значила вместе приговор и декрет на злостные поступки Малороссиян, с которых двадцатьдев"ять их тридесятых долей ничего того не знали, но увлечены стали силою в ненавистные пороки и в то, что называеться:"От уст ваших сужу вас". Сочинение сие было дело рук известного гетманского фаворита,почитавшагося иногда и ментором его /Г.Теплов/. Другая рука, а паче гражданина природного, задрожала бы от первых почерков, так хульных и злобных на Малороссию; но тот питомец ее по всей точности исполнил пророческие и царские слова:" Иже яша хлебы моя, возвеличиша на мя запинания".

Далі оповідається, як більшість української старшини відмовилася підписати таку петицію. Цілком ясно, що автор "Истории Русов" протестує не проти самої ідеї петиції, а проти її форми, мотивування й , справді, підозріло незграбної організації, Але діло було зроблене й безперечно це дало російському урядові зайвий козир проти гетьманської влади, що й прискорило відставку гетьмана К.Розумовського й фактичну ліквідацію гетьманату. Це була остання і запізнена спроба утворення української династії в Старій Україні.

Невдача з власною українською династією не усунула остаточно з порядку денного української політики й політичної ідеології проблеми династії взагалі. Отож, в українських політичних колах часів Катерини Другої з"являється думка передати гетьманську булаву великому князеві Павлу Петровичу, який виявляв певні українські симпатії, На жаль, не знаємо, до якого часу належить цей проєкт.Але, що він був пов"язаний з проблемою спадкової гетьманської влади на Україні, нехай навіть чужого походження, видно з того, що цей

проект відроджується на прикінці 1796 року, після смерти Катерини Другої, в новій, але спорідненій комбінації осіб: великий князь Константин Павлович, другий син імператора Павла Першого, мав стати "Великим Гетьманом" України, а регентом при ньому називали Гудовича, /очевидячки, генерал Андрій Васильович Гудович, відомий фаворит Петра III./ а в тім доля цього /а можливо й інших, аналогічних, нам невідомих/ проєкту вже цілковито залежала від російського уряду, який зовсім не хотів зріктися своєї традиційної централістичної політики на Україні й мав вже повну змогу не робити цього.

У.

Династичну ідею на Україні XУII-XУШ століть породили державно-національні інтереси Гетьманщини, її виховувала стара українська історична традиція, її вчила практика багатьох европейських країн того часу. Ця ідея з'являється в українській політиці й державно-політичній думці в часи будівництва української козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького. Загартована в бурях і лихах Руїни, вона відроджується в часи Мазепинського ренесансу. Полтавська катастрофа унеможливила її нормальний розвиток, але в трагічний момент ліквідації старої гетьманської держави українська політична думка знову підносить цю ідею, як останню зброю в боротьбі за суверенність України супроти російського централізму. Ця ідея переживає стару гетьманську державу й живе серед українських патріотів, ще на прикінці XУШ століття. Й коли історична доля України не дозволила їй перетворитися на могутній чинник українського державного життя, то причина цього була не в слабкості самої ідеї, а в надмірній силі несприятливих або й ворожих для неї і для цілої української державности історичних обставин.

Чого ж не могла здійснити цієї ідеї Стара Козацько-Гетьманська Україна?

Щоб відповісти на це питання, треба уважно й докладно проаналізувати історичне життя України-Гетьманщини XУII-XУШ століття, беручи до уваги також міжнародньо-політичні умовини тогочасні. Рямці цієї статті не дозволяють цього зробити. Отож, обмежимося лише деякими загальними міркуваннями.

Головною перешкодою на шляху здійснення династичного принципу в державно-політичному житті України-Гетьманщини XУII-XУШ століть була, безперечно колізія інтересів гетьманського самовладства й старшинської аристократії. Тільки сильна гетьманська влада могла створити й усталити дідичне гетьманство, а саме проти такої влади завжди виступала козацька старшина, особливо її верхівка. Навіть такі великі володарі України, як гетьмани Богдан Хмельницький та Іван Мазепа, не спроможні були на довший час приборкати старшинський опір. Що ж казати за Гетьманів Руїни, а бо ж XУШ ст., які під навалою чужо-національних чинників, що прагнули підбити собі Україну, змушені були поступатися або тим чинникам, або ж власній старшині, а нерідко й їм обом.

Далі, династичні пляни окремих українських гетьманів завжди натрапляли на спротив чужих і ворожих Україні держав, що зовсім не в їх інтересі було дати змогу створити сильну і незалежну Українську Державу. Зокрема, українська династична ідея зустрінула запеклого й послідовного ворога з боку московського імперіялізму, який поступово, але безоглядно, підсікаючи в корінні всі і всякі спроби зміцнення української державної влади, тим самим виключав будь-яку можливість утворення на Україні дідичного гетьманства.

Потім, фатальним збігом обставин лила воду на млин московського централізму політична й біологічна слабкість нових гетьманських династій. Попри ті чи ці відміни, так було й за Богдана Хмельницького, й за Івана Самойловича, й за Івана Мазепи, й тим паче за Ки-

рила Розумовського.

I , нарешті, українська династична ідея в часи Гетьманщини XVII-XVIII століття мусила ввесь час змагатися з двома чужими, а тому й ворожими, династичними ідеями - польською та московською. З одного боку ідея Великого Князівства Руського, що в своїй гадяцькій концепції 1658 року передбачала персональну унію України з Короною Польською й Великим Князівством Литовським, під берлом королів польських і великих князів Литовських і руських, перекреслювала династичні пляни Богдана Хмельницького й Івана Мазепи, й даремні були зусилля Юрія Хмельницького і Івана Мазепи пов"язати її з українською династичною ідеєю. З другого боку, переяславська концепція Богдана Хмельницького 1654 року, яка передбачала протекторат московських царів над Україною, в московській інтерпретації одразу перетворилася на персональну унію України з Московським Царством / "Всея Великія и Малыя и Белыя России"/, що відкрила шлях для майбутньої інкорпорації України до Всеросійської Імперії. Не дарма, українські патріоти середини XVIII століття, рятуючись від обіймів "братнього народу" /вживаючи сучасної термінології/ казали:

" Не тебе, Государю твоему поддалась...
Не думай, что б ти сама была
мой властитель,
Но Государь твой и мой -
общий повелитель-'.

/"Разговор Великороссии с Малороссией"/

Цей російський сурогат, що ніби то розв"язував для української шляхетської правосвідомости проблему династичности верховної влади на Україні XVIII віку, завів українську державно-політичну думку в глухий кут, з якого вийшла вона щойно року 1918.

Від Редакції :

1. Всю кореспонденцію, рукописи та грошові перекази просимо надсилати виключно на адресу:
Augsburg - 3, Schliessfach 4, P. Pohassij
2. Всі інші адреси касуємо і за листування на ті адреси не відповідаємо.

Редакція.

В.П.

За добре виконання наших завдань

Писати на цю тему мене спокусила цінна стаття п.Р.Ільницького:"За чітке виконання наших завдань", видрукована в "Часі" ч.25 з 22.червня б.р.

Ця стаття, не викликаючи заперечень, вимагає поширення: од ВИЗНАЧЕННЯ до ВИКОНАННЯ - од ЩО до ЯК...

Наші завдання - не жарт! Тільки від їх успішного виконання залежить наше "бути чи не бути". Тому крім докладно-чіткого визначенни, кожне завдання вимагає ще й бездоганного - не партацького - виконання.

Для цього треба, щоб виконавці мали однакове розуміння завдань, спільну мову та єдину добру волю до виконання спільних завдань, від яких залежить майбутнє, саме так, як того вимагає доцільність, а не так, як до того спокушає вужчий партійно-груповий інтерес, чи власна "непогрішимість".

Пригадується, як у липні минулого року до Ради ОН, що засідала в Парижі, од українців надійшло аж 7 меморандумів.

Можемо тільки собі уявити, як при тому безпорадно почувалися наші приятелі з поміж членів цієї Ради, та як тішилися з того наші вороги!

Коли мали моральне право й почувалися до обов"язку предкладати Раді ОН свої меморандуми сепаратно від інших, представники українства Канади, ЗДА й Південної Америки, громадяни тих країн, що не висували жадних претенсій на якусь провідну ролю в Україні, то решта авторів - представників поневоленої України -, мусіли були порозумітися й діяти спільно й однодушно, а не робити з України свого приватного підприємства.

Навіть , коли кожен з тієї решти авторів, окремо взятий, представляв більш-менш солідну політичну величину, то виступаючи нарізно в справі, в якій може бути тільки одне рішення, кожен з "власним" чітким внеском - іншим ніж інших,- утотожнюючи кожен зокрема Україну з власною особою чи групою, разом виставили в очах Ради ОН свідоцтво на свою ПОЛІТИЧНУ НЕДОЗРІЛІСТЬ і цим виробили патент на власну ПОЛІТИЧНУ СМІШНІСТЬ. Осмішили заразом і справу, яку дуже "чітко" визначили, але дуже немудро виконали! Подібних прикладів можна навести безліч...

Згори можемо бути певні, що кожен з наступних меморандумів до Ради ОН, поданий за фірмою якогось одного з осмішених в минулому році авторів, піде "до коша"! Без розгляду справи й без огляду на автора!

Бо, не маючи смішне власної поваги, не може лічити на чиюсь пошану.

В основі доброго виконання наших завдань - завдань політичної еміграції - лежить добра, то є мудра, сильна й чинна воля. Доброю вона може бути при умові, що буде ЄДИНА.

В практиці людських взаємин збірна воля спільноти найсильніше діє та найсильніші осяги має, коли вона зосереджена-закумульована , в ОДНІЙ ОСОБІ, що дану спільноту персоніфікуючи, волю тієї спільноти доцільно спрямовує та нею керує, чи - за Гетьманом Мазепою оказавши,-

"Один стерник всім кермує
"І корабель управує....

СН-ай

Головніші тези до проекту аграрної і робітничої реформи в Україні

I.

Життьовий досвід і наукове досліджения за останні роки довели, що аграрне /й близько пов"язане з ним робітниче/ питання не повинно бути питанням партійним. Спираючись на наукові дані, воно не може бути ні "ес-эровським" ні "ес-дековським", як не може бути таким, напр., побудова державних шляхів сполучення, чи якоїсь фабрики, бо, в дійсності, воно є питанням побудови найдоцільнішої комплексної національної фабрики споживчих товарів і сирівців. /Прим.I./

2. Як стверджують міжнародні чинники, в майбутній ситуації загостреної економічної боротьби окремих націй за їх місце серед інших народів, зараз ідеться про таке його вирішення, при якому дана нація-держава, осягаючи при найменшій собі-вартості найбільшої продуктивности, змогла б протидіяти тенденціям інших великих держав до безкровного /раніше -"дружнього"/ економічного перетворення її на свою кольонію; змогла б в цих економічних змаганнях відстояти свою суверенність. /Прим.II./

3. При наявності у певних великих держав великої переваги в технічних засобах і капіталах, Українська Держава може витримати економічну агресію й зберегти свою суверенність лише: а/ своєю більшою міжклясовою консолідованістю і міжклясовим компромісом, б/ - пляново й доцільно пов"язаним господарством і промисловістю і в/ більшим напруженням праці.

Розраховувати тільки на нашу кращу землю, на краще підсоння або багатші надра, було б помилкою, бо ці переваги перекриває висока техніка великих потуг.

4. Не тільки прагнення загального добробуту, внутрішнього спокою і сталого порядку, але й зовнішні фактори імперативно вимагають провадити земельну й робітничу політику в напрямку максимального їх підвищення й посилення культури. Не дрібнення землу, а створення більших, культурних і доходових господарств, можливо повне використання навику й ініціятиви колишніх носіїв вищої хліборобської культури, всебічне сприяння підвищенню культури й доходовости менших селянських господарств й участь робітників, як співвласників у промисловості, в цьому допоможуть.

5. Великі зміни в соціяльному складі і духовному настановленню українського суспільства дають нині підстави й змогу піти за вимогами часу - на радикальніше вирішення зазначених питань, не викликаючи великих соціяльних потрясень.

6. Відповідно до попередніх зауважень та виходячи з того, що земельне й робітниче питання повинні знайти своє детальне й остаточне вирішення в спеціяльних складених фахівцями обґрунтованих

проектах. За головніші принципи цих проектів вважаємо такі:

II.

I. Всі землі, надра, ліси, води, рухоме й нерухоме майно є спільною власністю всього народу - власністю держави.

2. Найдоцільнішою формою побудови держави й зокрема сільської господарки є побудова її на принципі приватної власности. Така бо форма забезпечує найширшу особисту ініціятиву, найбільшу економічну незалежність і політичну волю громадян. Тому всі орні й лугові землі, за винятком спеціяльних господарств, Держава передає окремим громадянам на приватну власність. /Прим.III./

3. Право набути землю на власність мають всі громадяни Української Держави, хто її обробляв і спроможен далі обробляти,- що з її обороблянняя,/а не зі спекуляції,чи оренди/ мають жити. Право це надається після визначення самої громади, до якої належить окремий громадянин, через її відповідний орган. /Прим.IУ./

4. Всі активні борці за незалежність Української Держави, незалежно від політичних світоглядів, мають переважне право на наділення землею в першу чергу. Крім землі, що їм буде належати на загальних підставах, Держава забезпечує їм право ще й на додатковий наділ-дарунок, або відповідну компенсацію грошима.

5. Сприяючи доцільнішим засобам провадження господарства кожного окремого двору, землю наділяється в кількості не меншій від встановленого для цієї місцевости мінімуму.

6. Обсяг найменших господарств для кожної місцевости встановлює загальний проект державної сільської господарки в залежності від зони, якості землі, характеру найбільш рентабельного для цієї місцевости господарства, аграрного перенаселення і т.д./Прим.У./

7. Принцип встановлення додатку до встановленої найменшої норми повинен базуватися на наявності площі земельної, кількости працездатних і непрацездатних членів родини й господарчій спроможності кожного окремого двору. Остаточне вирішення цього питання покладається на саму земельну громаду й стверджується відповідним органом.

8. Всі селяни, хуторяни і взагалі всі колишні хлібороби-власники, що дійсно провадили господарство, а не гандлювали ним, одержують на власність раніш приналежну їм персонально /чи то правом спадку/ землю в кількості, яку вони мали до революції, але не більше, як 50 га. /I0.000 дореволюційних карбованців/ орної землі.

9. Неспроможність будь-якого хлібороба організувати після одержання ним землі своє господарство - веде за собою вивласнення землі. /Прим. УI, УII/.

I0. Ті з колишніх селян-хліборобів, що мали власної землі менше од встановленої в даному районі норми, одержують на загальних підставах і після встановленого принципу додаток до норми.

II. Незалежно від одержаних наділів всім хліборобам надається однакове право аренди з наявних державних фондів по установлених державою цінах для посіву буряків і інших культур./Прим УIII/

I2. За арендаторами, що під час аренди зуміли зорганізувати своє господарство на рівні сучасної техніки в культурніших державах світу, залишається право по скінченню аренди викупити в держави з арендованої ними землі до 50 га. по пільгових цінах на встановлених в інтересах держави умовах, і переважне право на дальшу аренду.

I3. Всі хлібороби, що мають право посідати власну землю, одержують її, як правило, в тих місцевостях і тих громадах, де вони жили до революції, і лише при наявності дуже вже поважних причин - в інших місцях.

14. Землю наділяється на двір без права поділу її між спадкоємцями. Спадкоємці, що не одержують землі, достають відшкодовання після норм, установлених законом.

15. Земля може бути передана чи продана лише з дозволу відповідного органу, і лише тим громадянам, які безпосередньо на ній мають господарювати з обмеженням для них розміру посілости.

16. Для наділення землею лише дійсних хліборобів, які спроможні і мають намір організувати своє сільське господарство і з цього жити /а не спекулювати/, землю наділяється за виплатою на термін 40 років по дореволюційних цінах. Остаточне рішення цього питання приймає Український Сойм. /Прим.IX і X./

17. Розподіл землі повинен закінчитися за три роки. На протязі цих трьох років землею користуюся в розмірах, хто скільки обробить за розподілом і наглядом обраної громадою земельної комісії.

18. Разом з проведенням самої земельної реформи має проводитися близько пов"язана з нею система заходів щодо механізації сільського господарства, меліорації /уліпшення грунтів/, зрошення, боротьби з посухами, організації мережі виробничих підсобних ремісничих закладів, поліпшення місцевих шляхів, утворення зерносховищ і т.д., зокрема:

19. Держава допомагає відбудові в кожному селі традиційних громадських зерносховищ /магазинів/, де завжди повинен бути запас допомоги натурою для вжитку й посіву, а також , в окремих випадках, для хоронення приватно-власного збіжжя.

20. З допомогою Держави організовуються на кооперативній основі випозичальні стації сільсько-господарських машин та інвентаря.

21. З участю Держави, особливо в південно-степовій смузі, проводиться система зрошення ґрунтів.

22. Для боротьби з посухами та суховіями провадиться в життя система захисних лісових та інших заходів.

23. Одним же з найважливіших завдань Держави має бути максимальне обводнення України шляхом регулювання річок, утворення водосховищ, відбудовання майже всіх знищених старих і побудови в великій кількости нових ставків, використання всіх стокових вод для зрошення степів, використання енергії вітру і т.п.

III.

Виходячи з того, що відновлення Української Держави очевидно почнеться при повній господарчій руїні і цілковитій відсутності фінансових засобів /притягнення інтернаціонального капіталу не є бажаним/, що відновлення це не повинно лягти всією вагою на одну хліборобську клясу/,що як зазначено раніш, що відбудова суверенної держави можлива лише при консолідації всіх кляс і їх взаємному компромісові і жертовності, разом з земельною реформою мають бути проведені такі загальні заходи:

1. Подібно, як колишні землевласники, так і власники заводів фабрик і будь-якого іншого нерухомого й рухомого майна обмежуються в правах власности на користь Держави.

2. Такою нормою є еквівалентна дореволюційній вартості 50-ти га землі= 10.000 пудів хліба = 10.000 дореволюційних карбованців.

. На підставі цього принципу всі власники нерухомого майна, нків, садиб по містах, фабрик, заводів і т.п. після оцінки майна спеціяльними комісіями залищаються й далі власниками їх зо всіма з цього наслідками, але на суму зверх встановленої норми видають Державі закладні,акції, чи спеціяльно встановлені зобов"язання за встановленими відсотками.

4. Не зважаючи на трудність перепровадження цього принципу щодо будь-якого рухомого майна, він має проводитись шляхом співучасти і допомоги самого громадянства і системи відповідних фінансових і адміністративних заходів. Вартості понад встановленій нормі в даному разі поступають в безпосереднє користування Держави /Прим.XI/.

5. З тою ж метою посилити державні спроможності до відбудови національного господарства конфіскується, за винятком предметів першої необхідности, все майно бувших комуністів і активних співробітників їх.

6. Одним з важливіших міроприємств, що забезпечують практичне проведення намічених реформ, реальну зарплату й сталий лад, буде встановлення реального, твердого курсу державної валюти.

7. В умовах України такою валютою на перший час може бути хлібна валюта /I карб. = 20 кгр.пшениці; I кгр.пшениці = 5 коп; I пуд пшениці = 70 коп./ цебто така, яку Держава забезпечує всякчасно ми хлібом, що є на її складах./Прим.XII/.

8. Практичне забезпечення здійснюється на перший час одержанням від хліборобів їх земельних податків, плати чи аренди за землю натурою - хлібом /по встановленій шкалі на різні його види/ й побудовою для цього коло залізничних і водних станцій відповідних державних зерносховищ./Прим.XIII/.

IУ.РОБІТНИЧЕ ПИТАННЯ.

I. Коли теза:"В єднанні сила" є аксіомою, то сила Держави повинна бути побудована не на "протиріччях класових інтересів", а на класовій консолідації./Прим.XIУ./

2. Ставлячи першим завданням відбудову дійсно суверенної й сильної Української Держави,робітниче питання також вирішується, виходячи з принципу міжклясової консолідації.

3. Так звані "протиріччя" між роботодавцем і робітниками, навіть коли б вони існували, усуваються співучастю робітників,як власників або співвласників підприємства.

4. Така побудова промисловости відповідає перш за все моральним вимогам, а саме підвищеному почуттю персональної гідности наших робітників-українців. Вона стирає принижуючу його різницю між"хазяїном" і "наймитом", по-друге, благодійно вплине на поглиблення їх взаємної поваги.

5. При такій системі на співвласника"хазяїна", робітники вже не будуть дивитись,як на"експлоататора", бо він є лише відповідальний організатор праці; з другого боку,для "хазяїна" співвласники робітники є не наймити, а його органічні товариші по праці.

6. Коли б такий організатор не виявив уміння організувати справу, чи то не-знанням справи, чи не-зрозумінням свого становища й необхідности поважного ставлення до робітників, такому "організаторові" робітники можуть сказати:"Хай собі йде геть" /В.Л./. Держава,однаково заінтересована з робітниками в справі фабрики, в цьому їм допоможе.

7. Одержуючи, як зазначено раніш, після оцінки підприємства акції на зверхнормальну власність, Держава частину цих акцій залишає за собою /подібно до того, як затримує частину земель для державних підприємств/, частину залищає за робітниками в розмірах після аналогії з безземельним хліборобом.

8. Коштовність акції робітників уточнюється Міністерством праці й промисловости, в залежности від характеру й рентабельности підприємства й матеріяльної забезпеченности робітника, спрямовуючись до одинаково-справедливого розподілу поміж всіми робітниками / по аналогії з розподілом землі/.

9. При переході робітника на інше підприємство акції його по курсу обмінюються на акції цього другого підприємства.

I0. Кожний робітник має право свої акції продати або передати, але Держава, дбаючи про те, щоб вони в більшості залишалися в руках робітників, складає через орган праці відповідні інструкції для цього.

II. На підприємствах виключно державних - військових, транспортних і інших, що в більшості не є рентабельними, робітники не мають акцій, зате прирівнюються до інших державних співробітників /урядовців/ з відповідно-розробленою шкалою заробітньої платні й емерітурою.

I2. Враховуючи властивий нашому "півселянинові-робітникові" нахил до землі й приватної власності на ній, Держава забезпечує за кожним із них /щоб він "мав свій дім і город"/ коло фабрики, участок землі 0,I0 - 0,20 га, і крім того поруч організаційних заходів забезпечує йому побудову своєї хати - котеджу./Прим.ХУ/

I3. Заробітня платня всіх робітників вираховується за їх участю, виходячи з основного прожиткового мінімуму, пересічної норми виробку й характеру праці. На роботах по-часових - виходячи з прожиткового мінімуму плюс надбавка на надгодинний час.

I4. Заробітня платня постійних сільсько-господарських робітників в залежності від місцевих умов виробляється місцевими професійними органами й затверджується відповідними державними органами.

I5. Крім заробітньої платні й відсотків на свої акції, кожний робітник одержує в кінці року, чи при виході з підприємства певний прибутковий відсоток, пропорційно до його заробітньої платні за рік, або до проробленого часу.

I6. Нормальний робочий час вважається 45 годин на тиждень. /5х8 плюс 5/, але в залежності від обставин самі робітники за згодою свого трудового органу, можуть його змінити. /Прим.ХУІ/

I7. Час праці сільсько-господарських робітників вирішається з участю самих робітників і затверджується відповідними міністерствами праці й хліборобства.

I8. Всі робітники, як і всі вільні громадяни мають право на необмежену побудову приватного життя - зокрема вільний перехід з одного на друге підприємство.

I9. Дбаючи про здоров"я робітників, Держава забезпечує робітникам систему профілактичних міроприємств по охороні праці й здоров"я, безкоштовну медичну допомогу й компенсацію при втраті працездатності.

20. В залежності від характеру виробництва робітникам забезпечується щорічна відпустка на термін не менш двох тижнів й при потребі-допомога на курортне лікування.

2I. Вирішуючи питання робітниче, Держава буде намагатися відтягти з села до промисловості можливо більші кадри. Цього вимагає необхідність зменшення нашого аграрного перенаселення /що є далеко більше, ніж на Заході - I00-I60 проти 40 на кв.клм./, так і конечність побудови високоякісної й розвиненої промисловости.

22. Але таке відтягнення у вільній державі осягається не силою адміністративних розпоряджень, а лише утворенням для робітників можливо кращих /і у всякому разі не гірших/ умов праці й життя, ніж в селах на землі.

— оо 0 оо —

П Р . М І Т К И:

I. Ще й до цього часу деякі "партії" підходять до цих питань без належного вивчення їх, як справи державної техніки й економіки. Не дивно, що їх "вирішення" часто бувают суто

схематичні і примітивні, не підперті реальними даними й можливостями й тому скидаються на демагогічні.

II Очевидні інтереси великих потуг говорять, що перебудова світу на принципі відкритих тамożених кордонів і вільних економічних воєн буде здійснена.

Ш. В 1938 році Совєти в 803 радгоспах - спеціяльних господарствах - мали 3.379.000 га, з них 2.061.000 га посівної площі.

ІУ. Очевидно в першу чергу право на одержання землі будуть мати ті українці, що вони самі, чи іх батьки були на цій землі до революції. Ті"чужинці", яких переселили й посадили на землю Совєти, можуть одержати іі лише за наявністю вільних земель, та при умові іх політичної асиміляції.

У. Попередні висновкі агрономів-фахівців свідчать, що для Правобережжя обсяг найменшого польового господарства повинен бути 6-8 га, Лівобережжя - 8-10 га, у південній степовій полосі - 15 га, пригородній під городи - 2 га і менше / в залежності від вартості землі/.

УІ. Хоч земля і належить Державі, все ж Держава передає іі у власність, дотримуючись принципу державної доцільности й справедливости. Як вважає за справедливу надбавку землі заслуженим борцям за незалежність /п.4./, так само вважає за справедливе повернення частини землі бувшим іі власникам, як більш активним противникам окупантів і через те, як більш потерпівшим від цих окупантів,українським громадянам. Крім того, як показав досвід, / м.ін. і у Польщі/ ніякі агрономи не докажуть нашому консервативному селянинові так переконливо необхідність підвищення культури господарства, як сусід практиком. Не всякий може організувати і вести велике культурне господарство й тому використання тих, що мають таку вдачу й досвід, є також в інтересах нашої більш культурної господарки й тому більшої нашої економічної незалежності.

УП. Встановлена максимальна норма 50 га викликає два зауваження: 1/ "чому так мало", 2/ " чому так багато"/. Ті, що вважають таку норму за малу, посилаються на приклади демократичних республік - Польщі, Латвіі, Естоніі і т.ін. В Польщі, мовляв, норма встановлена 180-205 га., а коли земля походила з давніх часів, то 300 га на одного члена родини і т.д.

Але потрібно відзначити, що на Великій Україні понад 4 мільйони сільських дворів, при наявності придатної до обробітку землі 25 мільйонів га землі. Виділення більших господарств, ніж 50 га,повело б за собою зменшення селянських наділів до нерентабельного розміру, що не є в інтересах Держави. З другого боку,повело б до збільшення безземельних кадрів, що й так в значній мірі повинні будуть бути відтягнені на промисловість, в той час, як промисловість ще не є так розвинута, щоб могла іх охопити.

Що ж до того:"чому так багато", то відомо, що ні одна держава не існувала і не може існувати /особливо при"перебудові світу"/ на одних карлуватих господарствах і в інтересах своєі суверенности повинна мати й товарові сільські господарства. Норма приблизно в 25-50 га є найменшою, при якій можливо ще вести високо-культурне експансивне товарове господарство.

УШ. Агро-культурні господарства, цукрові, сортові, заповідники расової худоби й інші, з відповідною площею землі на майбутній розвиток, Держава залишає за собою, як державні господарства. Питання, яким шляхом буде провадитись там господарство - безпосередньо Державою /засіб часто нерентабельний/,чи зда-

чею в аренду окремим особам і кооперативам, має вирішуватися індивідуально в залежності від характеру господарства та наявних умов.

IУ. При першій земельній реформі у Совєтів в 1924 р. багато людей з міст посунуло на обіцяну "дарову" землю. Наслідком цього було те, що число господарств зросло з 3,5 мільйонів до 5,2 мільйонів, зменшуючи тим самим наділи дійсних хліборобів.

X. Питання "викупу" в дійсности не є таким актуальним, як здається. Держава не може існувати без податків. Коли вона віддасть землю безкоштовно, вона примушена буде з бюджетних міркувань підвищити податок. Большевики формально віддали землю в користування "даром", - фактично ж,встановивши "продналог" пересічно 50 пудів хліба з одного га, примусили селян заплатити за користування землею на протязі 26 років /50 х 26 = 1.300 пудів/ - вісім раз, що,очевидно, гірше ніж заплатити за 40 років один раз і мати землю власною по купчій.

XI. Вилучення приватних вартостей зверх встановленої норми на користь Держави, що їй потрібні для розбудови свого господарства й зокрема промисловости, буде мати й морально-оздоровлююче значення.Обмеженість матеріяльних засобів зменшить марнотратство, підніме стимул до праці й загалом зменшить число "неробів" й тих, що їх обслуговують в різних інституціях, займаючись непродукційним трудом.

XII,Практика останніх років, особливо під час недородів і голоду, показала, що не золото, а хліб є більш твердим і реальним забезпеченням карбованця, бо "є хліб - буде й сало"

XIII. Побудування таких зерносховищ потрібне й сприяє ліпшим умовам також і експорту.

XIУ.Одним з основних положень теорії Карла Маркса, на підставі якого встановлюється експлоатація робітників і т.зв. "протиріччя класових інтересів" , а саме - теорія додаткової вартости,- є сугубо схематична й нежиттьова. Поминаючи інших авторів , що були противниками цієї теорії, глибоко досвідчений знавець не тільки теорії а й практики заводського виробництва інженер-технолог Трофимів /"Проти»Капітала«Маркса" - 1913 рік/, вказує на повне незнайомство Карла Маркса з процесами виробництва. Аналізуючі виробничі баланси десятків заводів у нас і закордоном, автор доводить, що постуляти і висліди Маркса є просто абсурдні. Напр., його аналіз балансів показує, що за Марксом, там де робітник одержує більшу платню, він більше ... експлуатується /бо там більша буває додаткова вартість/, або - коли додаткова вартість від'ємна /буває/ виходить, що робітник експлуатує підприємця... Головне ж доводить, що робітник в більшості випадків не має ніякого відношення до збільшення додаткової вартости, яка найчастіше є наслідком раціоналізації підприємства технічною організацією.

XУ. Такими заходами є:відпуск матеріялів по догідно-обниженим цінах, організація кооперативного виробку черепиці, цегли, стандартних ж.б. кроков і т.д., пільгові позички, технічна допомога і т.п.

XУI.Рівнятися на зменшений робочий час, за який іде зараз боротьба у великих потуг, ми не можемо, коли не хочемо бути колонією... Ясно як день, що ті потуги, які мають переваги в капіталах, в більш досконалій техниці й в більшому навикові робітників, скасувавши до того митні обмеження, будуть душити промисловість слабших потуг своєю зменшеною собі_

вартість... Щоб мати належне суверенне місце серед держав, ми можемо покищо надолужити лише більш напруженою і зконсолідованою працею всіх клясів...

Від Редакції:

Подані вище тези до земельного й робітничого законодавства в майбутній Українській Трудовій Монархії відбивають погляди Гетьманців - Державників у цих основних ділянках державного будівництва.

Ці погляди виведено з науки В.Липинського в пристосуванні її до сучасности.

Хліборобство й фабрично-заводський промисел в Українській Трудовій Монархії при повному задоволенню особистих потреб духових і матеріяльних селянина-хлібороба й фабричного робітника мусять дати всьому населенню найбільші можливості до спокійної розбудови Держави після найліпших світових зразків.

Тези ці не являються непорушною догмою і найширша дискусія над ними в їх цілості чи над кожною з них є бажані.

Не будемо ні за яких умовин впадати в одчай, не будемо в історичному маяченні робити необмірковані кроки, що їх, на жаль, вже дехто з українців робить. Це тепер ні до чого доброго не доведе. Не будемо також і відрікатися від своєї історії, своєї минувшини й робитися якимись "черкасами", чи чимось іншим, на глум і ганьбу перед усім світом. Залишаємося чесними, вірними свойому народові і його минувшині українцями.

Не тому ми тут головним чином нещасні, що знаходимося між молотом і ковадлом, а тому, що ми, не дивлячись на багато життєвих наук, не зрозуміли досі того, що тепер на світі мають право жити лише сильні народи, а для цього м.ін. треба, щоб люди, забувши про свої дрібні розрахунки, дрібні свої самолюбства, зуміли б об"єднатися коло одної великої гарної Ідеї, і в радістю задля цієї Ідеї готові були постраждати; щоб керівні люди зуміли виділити один провід і цей провід нарід всіми силами підтримав би. Треба, щоб в активній маси народа, в його інтелігенції було сильно розвинуте почуття вищої чесности, щоб нарід розбиравея, де ж дійсно люди працюють для добра своєї батьківщини і де всякі негідники продають його за 30 динарів, голосно вигукуючи, що працюють для добра народу.

Коли народ зуміє об"єднатися, коли народ виділить один провід, коли народ зуміє позбавитися тих негідних елементів, що переслідують лише свої персональні цілі та й стараються збити нарід з його старого, історією йому накресленого, шляху, тоді лише, я вважаю, може початися серйозна праця для здобуття своєї власної Держави, і тоді вона буде здобута.

(З промови Гетьмана Павла Скоропадського на II Делег. З'їзді Укр. Громади в Берліні 30.VIII.42)

М.М-р.

Хрещаті знаки в знаменництві

ч.2 журналу "Український Літопис" за 1947 р. вміщено статтю С.Н-ай:"Ще про український державний герб та прапор". В цій статті автор бажає довести, що українським державним гербом мусить бути тризуб з хрестом на кінці середньої вісти. Таке відображення тризуба автор визнає основним і на доказ того посилається на деякі відображення тризуба з хрестом на грошах Володимира, наведені у Н. Кондакова, В.Січинського та І.Огієнка. Насправді серед модуляцій тризуба є багато хрещатих. Іноди хрестик притулений до знака, як самостійний елемент, іноді якийсь кінець знака - перехрещений.

Що жто за хрестики на тризубах? Звертаючись до европейського класичного знаменництва, зустрічаємо тут таке явище. Приблизно до XII століття ще не було оформлених февдальних знамен, але натомість правили родові знаки /Hausmarken /, що являли собою здебільше схематизовані геометричні фігури або руничні літери.За часи Христових походів остаточно складаються геральдичні знаки та іх оформлення, і на той же час високого розвитку набуває християнська символика. Набувають форми хрестів навершки на шоломах, прорізі на заборолах, остроги, прикраси зброі та інше, особливо же в формі хрестів робляться держаки ґенджалів та мечей. Ці держаки досі зберегають назви, що вказують на іх первісне походження:"перехрест"я", "криж", та інші. В ті ж часи /XII століття/ складаються певні февдальні знамена /герби/. Отоді то, переводячі старі хатні знаки в герби лицарів, що всі були"Христовим Воінством", ці старі ще поганські знаки починають "хрестить". До значка, звичайно руни, або доробляється маленький хрестик,або перехрещується якийсь іі кінець, тобто робиться те ж саме, що ми бачимо і на виображеннях "Хрещеного"Тризуба.

Звертаючись до тризуба, бачимо, що тут цей процес хрещення відбувається раніше, ще за часів Володимира, тобто наприкінці X століття. Саме серед тризубів Володимира на грошах уперше з"являються "хрещені" екземпляри. Це явище було подекуди помічене ще попередніми дослідниками.Так, своє твердження, що знак, з якого виник тризуб Володимира, був насправді знаком варязького рода Рюріковичів, М.Таубе обгрунтовує тим, що в найстарійшій формі, яка дійшла до нас, знак той був ще поганським символом і посвячення тризуба хрестом з"являється пізніше. Між іншим в своій первісній формі без хреста тризуб задержався найдовше в полоцькій групі.

Виходячи з вищенаведених загальних передпокладів, гадаємо, що в хрещенні київського державного знака в часи Володимира відбилося хрещення самого Володимира та всієі Русі 988 року.Зробившись християнським володарем, Володимир додав до тризуба хрест, що почали робити в дальшому і більшість його нащадків.

Цією короткою довідкою про хрещаті знаки в знаменах ми ні в якій мірі не передрішаємо, навіть не зачипаємо питання про те, яким повинен бути тризуб - український державний знак, з хрестом

чи без хреста. Це питання вже не стільки наукового, скільки політичного характеру. Гадаємо, що питання такої категорії можна буде вирішити лише після відновлення на Україні законного національного уряду шляхом державного законодавства та плебісциту. До того ж часу наші завдання зводяться до попереднього найбільш широкого освітлення та дискутування таких питань.

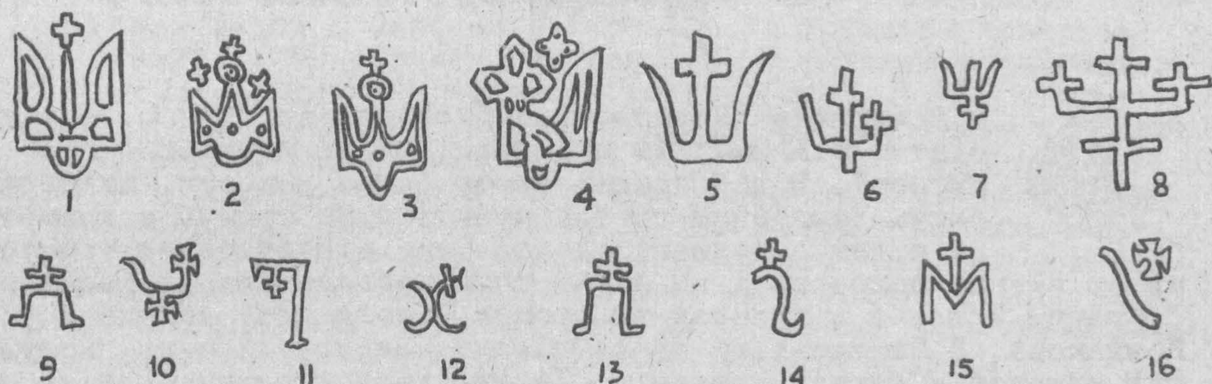

I - IO. ХРЕЩЕНІ ТРИЗУБИ. I - Володимира, на грошах; 2-3 - Ярослава Мудрого , на грошах; 4 - Святополка Ізяславича; 5 - с.Звенигородка біля Львова; 6 - Київ, Фролівський манастир; 7 - невідомого князя; 8 - карпато-український символічний знак; 9 - знак на перстні з Княжої Гори /Родня/; IO - знак на перстні.

II-I6. ХРЕЩЕНІ СТАРШІ ЗНАКИ НА ЗНАМЕНАХ. II-I3 - української шляхти; II - Синютовичів з Ляхівців; I2 - Бронських з Олики; I3 - Яловицьких з Острога. Всі на Волині. Польські знамена: I4 - Gottschalkowski ; I5 - Masalski ; I6 - Szeniawa

Рис.рис. I, 4-IO взято з М.Андрусяк "Тризуб", 1947 р. та О.Пастернака "Герб великого київського князя Володимира" /Прага 194I/, 2-3 з С.Н-ай " Ще про український державний герб та прапор" /"Український Літопис" 1947 ч.2/.

Рис.рис. II-I3 з журн. "Рід та Знамено" ч.I. 1947.Пояснення ласкаво надіслані нашим знавцем історії старо-української шляхти др-ом В.Сенютовичем, рис. I4-I6 з B.Koerner „Handbuch der Heraldkunst" Görl., 1920-1930.

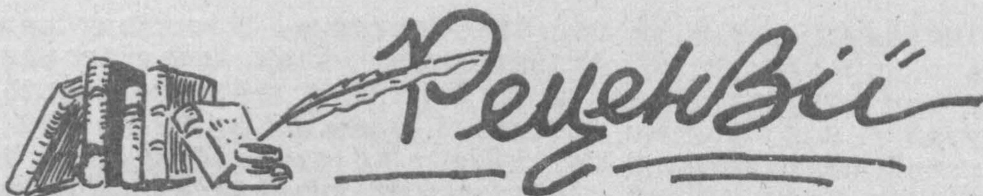

К Р Е Д О. Проблеми церковно-релігійної свідомости в лоні УАПЦ на еміграції. Бібліотека "На Чужині", В.І-й.1947,ст.14

Виходячи з того, що православіє, як і греко-католицтво, мають між собою те спільне, що вони однаково являються нашою національною вірою, автор брошури звертається до земляків, які належать до Церкви Православної, не зачіпаючи справ, що належать до внутрішнього життя Церкви Греко-Католицької. Він справедливо зауважує, що в житті Православної Церкви дає себе чути брак церковної традиції, перерваної понад-двохсотлітнім перебуванням православних українців в складі Російської Православної Церкви. Українські Православні традиції збереглися в церковно-народньому побуті, в релігійній народній творчості, звичаях, обрядах, звідкіля - від народу - бере їх наша інтелігенція. З браку цієї традиції випливають певні явища і певні хиби нашого церковного життя на еміграції, а перш за все "насиченість нашої церковно-релігійної свідомости націоналізмом". Цей націоналізм доводить часом до невірних і несправедливих тверджень, які висловлюються, наприклад, на адресу Православної Церкви Російської або до Православної Автокефальної Церкви в Польщі /перед останньою війною/. "Таке наставлення, в основі якого не лежать церковно-релігійні мотиви, само наскрізь пройняте суб"єктивним характером і не може сприяти правдивій оцінці фактів сучасного церковного життя і відродженню церковних традицій нашого минулого" /ст.3-я/.

Автор брошури слушно закидає видавцям "Діяній Всеукраїнського Православного Собору в Києві 1921 р." /передрук, зроблений у Франкфурті 1946 р./ їх твердження, ніби ухвали цього Собору є "основою дальшого скріплення і розвитку нашої віри і Церкви" - тоді як цей Собор, діючи в умовах революційного часу, виніс такі ухвали, як фактичне панування рад у життю церкви, як жонатий єпископ, хиротонія єпископів священиками і т.д. Усе це ніяк не можна визнати за "українські церковні традиції, бо все це зводило Українську Православну Церкву до становища якоїсь "Всеукраїнської Спілки Православних Парафій". В короткій замітці тяжко вичерпати зміст невеликої, але змістовної брошури п.Кредо, і ми відсилаємо тих, хто цікавиться церковним питанням, просто до цієї цікаво, солідної і спокійно написаної брошури.

ОЛЕКСА С Т Е П О В И Й. "Ясир". На чужині, 1947.Стор.56-8.

Дуже багато писалось і пишеться про німецькі звірства над чужинцями, які попали були під владу гітлерівського режиму за часів війни, особливо, про жорстоке нищення членів жидівської національности - безприкладне в історії нових часів. Але дуже мало пишеться і згадується про те безжалісне, звіряче нищення українців - цілих мільйонів української молоді, яку німці хапали й вивозили до себе для праці, морячи її голодом, холодом і знущаючись над нею нелюдським способом. Ті, хто пережив цей німецький полон, ставши "ясирем" гітлерівських посіпак, і повернувся до рідного краю, той навіки не забуде страждань, перенесених в Німеччині. Правда, як доходять до нас чутки, доля тих, хто визволився з німецької неволі й по повороті на

батьківщину незавидна, але це вже інше питання. В кожному разі добре зробив автор книжки, що її заголовок ми виписали вгорі, видавши її, як пам"ятку для сучасників і як документ для історії. Він опублікував у ній десятки листків і листів, що їх писали новітні українські невільниці й невільники до своїх близьких, і кілька пісень, що вони склали про німецьку "неволю". Пан Степовий слушно каже у своїй передмові, що ці листи являються найкращим матеріялом для характеристики умов життя і побуту українських робітників у Німеччині: " у формі бо листів люди висловлюють свої найінтимніші відтінки чуття, бажання та усі сторони інші приватного життя". І не можна без глибокого зворушення читати опубліковані ним листи бідолашних наших дівчат, ґвалтом одірваних від рідної сем"ї, вивезених до Німеччини і запроторених на невільницьку працю на фабриках, заводах і приватних господарствах. Ці листи - це страшний акт обвинувачення проти ганебного гітлерівського режиму, проти його творців і виконавців. Це пляма яка ще довші часи лежатиме на німцях, що були співучасниками того режиму, що брали участь у мордуванню нашої безвинної молоді або мовчки на його дивились. Хай знають потомні покоління, до якого звірства доходили німці, виховані в поняттях з його поглядами на інші народи, як на якихось "унтерменшів", створених на те, щоб стати рабами "ібберменшів" народу німецького.

До листів та до "невільницьких" пісень автор приклав ще кілька фотографічних знимків жертв німецького насильства, наших дівчат і хлопців. На деяких з них видко нашитий на одежі значок "ОСТ", ганебну посвідку приналежности до ясиру, вивоженого зі сходу, головно, з України. На тих значках видно наш національний герб, який обернуто німцями на відзнаку зневаги.

Авторові належить щире признання за те, що видав таку цінну й корисну книжку про новітній український ясир - на пам"ятку сучасникам і на вічну ганьбу проклятому гітлерівському режиму.

Д. Д - ко.

Зміст :

88

privy copy

Український літопис

№ 7-8

1947

Оберстдорф, 17.6.47

До Вп.Пана пполк Др.Б.ГОМЗИНА

Високоповажаний Борисе Володимировичу!

Наближається 20 червня - день Вашого народження, коли Вам сповняється 60 років життя. Цей ювілейний для Вас день хотілося б мені якось відзначити.

На протязі багатьох років і до останнього часу Ви були одним із найближчих співробітників мого чоловіка. Ви усей той час стояли міцно на сторожі Гетьманської Ідеі. Праця була тяжка та невдячна. Але, не зважаючи на все те, як і на невідрадні життеві обставини, Ви проявили багато енергії та жертвенної праці на користь Гетьманському Рухові, а тим самим і для добра української справи в цілому.

Мій чоловік це бачив і цінив. Це тому він Вас в Меллінгені, передчуваючи близьку катастрофу, покликав на таке високе та відповідальне становище, яко свого Заступника. Цей покладений на Вас обов"язок Ви сумлінно та ретельно виконали до кінця, будучи вірним ідеі, яку персоніфікував мій чоловік.

Зі свого боку мені теж хотілося б Вам подякувати за поміч мені особливо в перші часи після смерти мого чоловіка. Людям зі сторони може часом здаватися, що не було все гаразд.

Але, взявши під увагу всі подробиці та надзвичайно тяжкий матеріяльний та життевий стан , в якому Ви з цілою Вашою родиною опинилися, я цілковито Вас розумію та справедливо оцінюю ситуацію.

Цим я висловлюю свою щиру подяку Вам за виявлену Вами мені поміч на Вашому становищі, яко Начальника Союзу Гетьманців Державників, та за цінні поради, які Ви мені часом давали , і які були спрямовані на користь нашого Діла.

Я сподіваюся, що Ви і надалі стоятимете непохитно на сторожі інтересів Гетьманського Руху та , в міру Ваших сил і можливостей, будете помішником як мені, так і синові моєму Данилові.

Сердечно вітаю Вас і цілу Вашу родину.

Щиро Вас поважаюча

Олександра Скоропадська

В. Євтимович

Життєвий стиль БОРИСА ГОМЗИНА

(в 60-ту річницю народження)

Великий французький учений-енциклопедист Бюффон учив, що "Стиль – це людина", тобто, що на кожному людському творі відбивається дух його творця. Тому людські твори, в чому вони б не проявлялися, бувають і мудрі і не мудрі, величні і ганебні, благородні і нікчемні, прекрасні і бридкі і т. д. Кожен з них має свій "стиль" – кожен позначений – натхненний духом свого творця.

Найбільшим твором кожної людини є її власне життя в усіх його проявах – у боротьбі за існування, в злетах і упадках – життя, як сума творчости з усіма властивостями "стилю", як того найприкметнішого для даної людини, що відрізняє її від інших. Бо ж — "Стиль – це людина".

За ілюстрацію до життєвого "стилю" Бориса Гомзина може послужити такий історичний документ з часів української визвольної боротьби 1919-20 рр., як службовий рапорт, що його подаємо нижче / з додержанням правопису/:

Український
Старшина Зв"язку
– п р и –
Головному Польському
Командуванню

. грудня 1919
ч.-----
м.Варшава

П. Сотнику Булгаківу

Доручаю Вам довезти всі бумаги до пана Головного Отамана і розсказати все як було.

Передайте йому що після того що я пережив нема рації жити. Дай Боже счастья нещастної Україні.

Ос. Гомзин

Коротка історія, що привела до повстання цього документу була така: Голова Української Дипльоматичної Місії н Польщі доручає осаулові Гомзинові доставити на фронт Головному Отаманові С.Петлюрі великої політичної ваги повідомлення.

Полякам залежало на тому, щоб це повідомлення до адресата не дійшло, – щоб через затримання важливої інформації дезорієнтувати С.Петлюру і цим вплинути на його політичні потягнення на користь польської сторони. Поляки повели справу так, що осаул Гомзин з С.Петлюрою в дорозі розминувся і повідомлення не доставив.

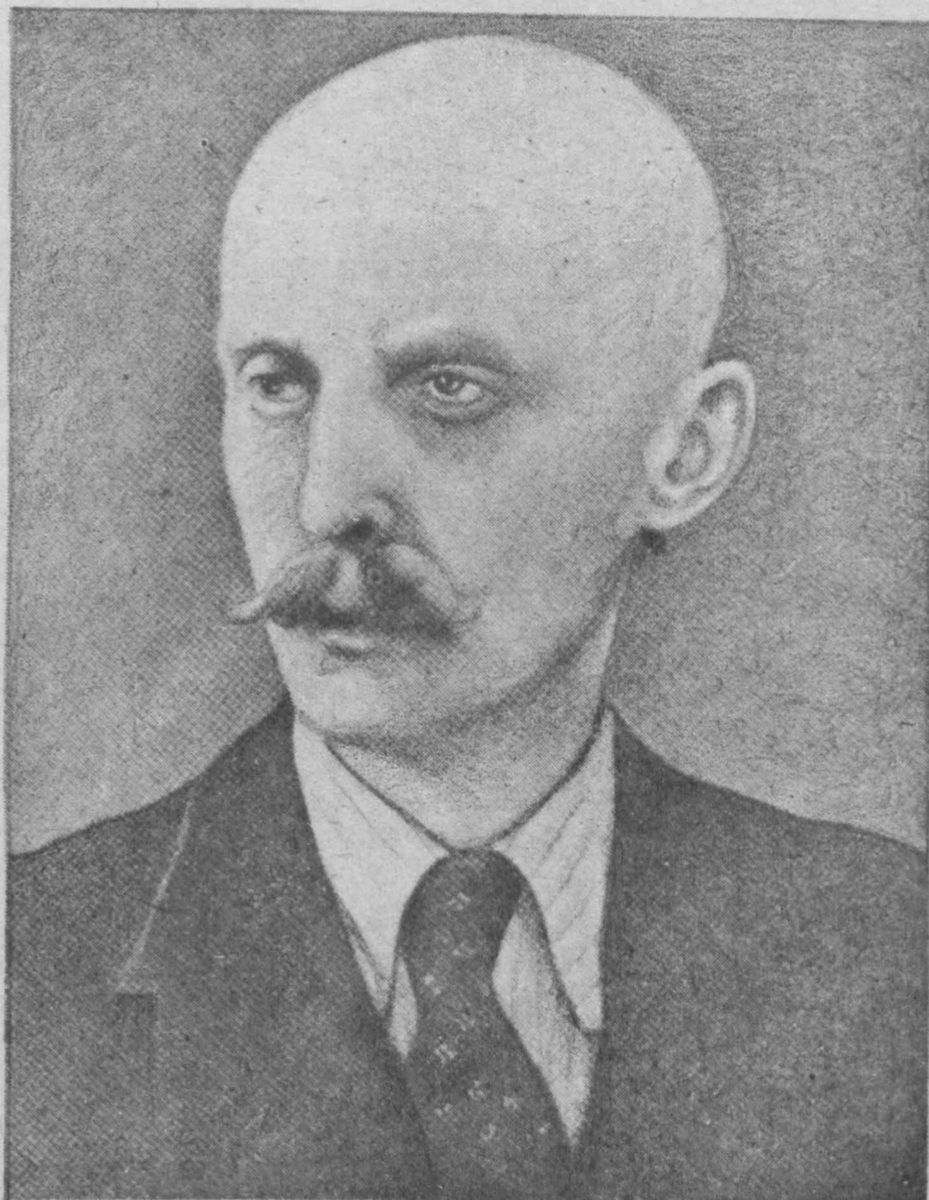

Вихований в лицарських традиціях одного з найліпших кол. імперсько-російських полків, осаул Гомзин розважає: I/ Поляки діяли підступно, 2/ Він сам - вільно чи невільно - не виконав доручення, від якого багато залежало для української політики.

Тому він мусить: I/ Запротестувати проти підступно-зрадливої гри поляків і 2/ Покарати себе самого за невиконання наказу.

Рішає твердо: - "Мертвиї сраму не імут" і діє скоро: стріляє до власних грудей! - Діє, як патріот, що не може пережити неслави рідної армії. Діє, як гоноровий старшина, що не може пережити власного недотягнення. Діє, як чесна людина, що не зносить брехні!

Доля, однак, вирішила інакше - рана, хоч була тяжка, але не смертельна, і осаул Гомзин, на щастя, лишився при життю.

Цей стріл до власних грудей в життю Бориса Гомзина став моментом переломовим.

Переломовість цю найкраще пояснює сам Б.Гомзин в автобіографічному оповіданні "Романтик".

Відповідник Автора в цьому оповіданню, сотник Боринський, говорить: "... я не вбив себе, а разом з тим не вбив брехні і спекуляції, що вдерлися і кублятьея в нашому русі, але я вбив у собі наівного, довірливого молодика, а з його трупу встав новий чоловік, що вже добре знає ціну "словам" і "ділам" тих сучасних панів взагалі, а наших зокрема. Той умер, щоб дати місце іншому, що буде жити, жити для того, щоби на місце брехні поставити правду і лицарство, але цей новий має найголовнішу зброю - досвід."

Яка була реакція на цей стріл в українському середовищі?

Боринський-Гомзин відповідає :

"Щирий відгук у молодших, що іх не зачепив отруєний повів доби і розрахована спекуляція, або ж роблена байдужість у старших , що вже засмакували " корита". "Тверезі реалісти" оцінили Бориса Гомзина, як"наівного романтика".

Набутий досвід допомогає Б.Гомзинові знайти своє місце в українському світі - він одходить од тих , що, маючи за ідеал "корито", творять-ширять в українському життю брехню і спекуляцію,і по періоді шукання й переоцінки цінностів у р.р. 1920-25, приєднується до тих, що в своєму поступованні намагаються на місце брехні поставити правду й лицарство.

До Гетьманського Руху, в якому Б.Гомзин працює від 1925 року, він приносить свою молодечу-чесну й безкомпромісну - романтику і куплений дорогою ціною досвід.

Цей досвід у творчій праці Б.Гомзина, в іі цілокупності - як поета, письменника, журналіста, філозофа, ідеолога й політика - виражається зокрема в його здоровому скептицизмі.

Гомзин-скептик, однак, не забиває Гомзина-романтика. Його скептицизм подібний до справного млинка, який від зерна-істини одвіває послід-полову суперечностей, нарочитих викривлень, спекулятивних тенденцій та крикливо-реклямних і брехливих гасел. Тому життєвому стилеві Б.Гомзина прикметні такі риси, як віра в Ідею, вірність обов"язкові, безкомпромісовість у справах принципових , -суворість в оцінці людей і явищ.

Людей такого життєвого стилю в організаційно-громадському житті вважають за "тяжкі характери", і в умовах українськоі дійсности витримати цей стиль не легко, бо люди цього стилю мають не тільки численних противників, а й численних ворогів.

Коли в боротьбі з чесними противниками сторони зобов"язує взаємне лицарство, що, не переносячи окремих моментів боротьби в площину особистих порахунків, робить боротьбу цікавою і приємною та для справи, за яку іі провадиться, корисною, то вороги з правила воюють " всіми і всякими" засобами, між якими не бракує клевети, очорнювання й підступу.

І треба великоі сили духа, щоб у такій боротьбі не зневіритися і встояти.

Встояти в цій боротьбі можуть лише ті, що безоглядно вірять в ту правду, яку вони ісповідують, перемагають же у ній ті, що подібно, як Борис Гомзин, мають "Горі серця", бо вірять, що "По ночі день приходить!... Іде веселий день! На згарищах, на попелищах стає вже храм новітнього життя".

Самі вірять і всіх інших вірити закликають:

"Вперед ідіть! Горі Серця!
Per aspera ad astra!"

Ю. Косач

Письменник Борис Гомзин

(До 60-річчя з дня народження)

Я ж іскра, що на хвилю блиела,
Запалена в Твоїм вогні.

Б. Гомзин "Тройзілля"

Як поет Борис Гомзин, біографічно й психологічно зв"язаний з поетичною ґенерацією першої світової війни й революції 1917 р., відбиває настрої й трагедійність тієї проміжної бурхливої доби. Його збірка "Тройзілля" /Прага, 1928/ доходить до нас, як запізнілий відгомін символізму. Ніжність, елегійність, сумовитість, рефлексійність - панівні мотиви, де-не-де перемішані зі спробами філософських медитацій. Формально-це відзвук "Молодої музи", імлистости раннього Тичини, інтелектуалізм, як у спорідненого духово Г. Михайличенка або Д. Загула.

Не чутно в цій поезії ні дзвінкої кованости вірша неокласиків, дуже віддалено звучать шукання футуристів, мало що єднає Гомзинову лірику з її сучасниками, побратимами вигнання, основниками "празьких Атен" української поезії - в тім також старшинами армії УНР, що проходять, як і Гомзин пекло війни й таборів - Ю. Дарагана, Є. Маланюка.

Задивлений... задуманий лежу...
Бренить в акорді ароматне літо.
/... злітіли тихо горлиці у жито.../
Привітно поцілунками голубить вітер
І я - не я! Хтось сонцем перевитий...
/"Гармонія"/

В цих рядках пізнаємо силу ґеніяльного автора "Сонячних Кларнетів", що його духмяна тінь тремтить над усією поезією української 20-х років, а його " і я - не я, лиш мрія, сон" стає наче б маніфестом для цілого покоління сучасників. А Гомзинове "ще сипле смутку чарами зима" й таке типове "ой там за хмарами сміється хтось" - нагадує й про присутність другого божества поетів, правда вже не проміжної, а гаснучої доби - О. Олеся. Впливу цих двох учителів Гомзин-лірик не вмілі перебороти. Він не може перебороти й давнішого, анахроністичного вже в 20-х роках, погляду на поезію, як на "розраду одиноку": поезія його, як у всіх символістів, це привід до жахання, смутку або стану пантеїстичної "енгармонійности". Правда, він силкується іноді вийти поза ці межі сугубого еґоцентризму розгубленого й розмріяного інтелектуаліста:

Гей! летіть, мої ви діти,
Кров'ю серця вмиті,
Упадіть на стерні звуком.
З них повстаньте гнівним гуком,

Б

Гнівом тисячеголосним,
Жнивом тисячеколосним -
Волі світлоі нестримним -
Всемогутнім творчим гимном,

але полум"яні проклямації й вирокування, як і спижевий тон поета - " імператора залізних строф" , "динамомайстра, будівничого" йому органічно чужі. Властивий тон лірика Гомзина болісний, елегійний, сказали б ми, франківський, з доби гіркоі самітности й глухого одчаю:

У довгіі ночі самотні, без сну,
Все слухаю вітру ридання - - -

Чорний песимізм, сливе зневір"я, іноді повне заломання:

Де ж та сила молодеча?
Радість, сміх, надіі?...
Всюди смуток... порожнеча...
Стомленіі віі...
Де ж та віра молодеча?
Для чого ж ті рани?...

"Сльози", "скарги", "ридання", "журба", "зідхання", "печаль", "забуття", "самота", - ось світ, у якому живе поет, що почуває себе кричуще сиротливим серед чарторию життя , яке є "одним великим кінотеатром", що навіть не силкується шукати собі енергіі на подолання свойого безнадійного песимізму.

Зі стогном хилишся доземно:
Куди іти оттак без керми?...

На тлі майданно-громового оптимізму такого Еллана-Блакитного чи й одчайдушноі романтики такого В.Сосюри - по той біч, а по цей біч у прирівнянні з вольовою наснаженністю Ю.Липи, Є.Маланюка й інших сучанників-емігрантів, Гомзинова лірика вражає своєю безпорадною заплаканістю й зневіреністю. Не дивно, що "Тройзілля" в 1928 році звучало вже дуже запізніло і хоч не позбавлене, безперечно, прикмет обдарованности й проникновенности, мало промовляло до украінства, наснаженого волею до походу, до зростання, до перемоги.

Борис Гомзин завершував сливе "останнім хоробрим" присмерк символізму й в естетично-літературному й в соціяльно-літературному аспектах.

Автім сила Гомзина не в ліриці й "Тройзілля", ця чепурна й лагідно-песимістична книжечка, відкривала ті комплекси Гомзиновоі складноі душі, які для цілости його появи, як творця, були неістотні. Лірика "Тройзілля", датована здебільша рр.1918-23, відбила, безсумніву ще не-визрілі юнацькі нуртування, період формаціі, незакінченоі боротьби за свою суверенність, поетові ідейні шукання. "Еклезіяст" - своєрідна філософічна поема Б.Гомзина, написана значно пізніше, становить вже дуже яскраву й зовсім відмінну ланку його творчости. Іі клімат похмурий і грізний, але аж ніяк не нагадує інтелігентського квиління й ридання доби -"Тройзілля".

Ті, що лише спочивають, хай ідуть домів -
не до них мова моя!
А до тих, що тремтять од нестримного бажання
творити.

Тут уже не можна б було сказати словами ж Гомзина, як це хотілось сказати, читаючи "Тройзілля"

... Як спорожніла душа його,
Як опорохнявіла думка його,
Як здрібніла воля його,
Як змарніла сила його,
І як спопеліло серце його...

Тут справді існує один лиш імператив:

"Хто не йде наперед, хто не родиться щохвилини, той вже вмер!" Ненависть до людської черви, до рабів, до бюрократів і доктринерів-схоластиків / що " самохіть приковали себе ланцюгами думок до важких догматів"/, поклик до повного, смілого й творчого життя:

Життя є творчий рух у безмежній таємниці всесвіта.
Хто хоче жити, хай іде зі мною...

Похвала"лицарям - світлим мужам", що "йдуть твердою ходою", з вінками на чолах, а"вінки їхні з запашних квітів", що звуться:

„Непохитна воля,щирість,
Чесний бій і чесний мир",

упевненість проте, що "сила творить право", але "не бездушних гармат і сліпих мечів", а сила " великого слова"..., який великий шлях пройшов Борис Гомзин, яку неозору відстань! Поему "Еклезіяст" треба вважати найвищим досягненням Гомзина й одним із центральних творів української літератури 20-х років, на жаль, так мало й не-своєчасно відомим.

Правда, вплив філософії Ф.Ніцше, політичної доктрини Ж.Сореля й західніх традиціоналістів,життєдайний для зміни світогляду поета, є пасеістичного на активістичний,слідний на "Еклезіясті", але він не вбив індивідуальности митця, а загострив її й допоміг йому не тільки визволити свою особистість з-під розпливчатого інтелектуалізму ранніх символістичних ліричень, оформити мистецький світогляд, але й зорганізувати раз на завжди і то дуже яскраво власну національно-чітку й не вгнуту свідомість:

Народе мій, чий ґеній утворив
Тараса і Богдана, де сила твоя?

Скорбимо цілим серцем своїм за великим і світлим,

що в душі рабів кине насіння
нестримної волі до творчої радости...

"Еклезіяст" - могутній, завершений мистецький твір. Років самотньости й вигнання треба було, щоб учасник визвольної війни-"останній символіст" Б.Гомзин , освідомив собі глиби пережитої всенародньої і особистої трагедії та найшов вислів своїй волі до чіткости форм національного пізнання й національної віри. І вибір такої, а не іншої форми "Еклезіяста" виправданий поготів важливістю теми й філософської концепції. "Еклезіяст" це не лише світогляд модерної людини "віку активности", клясичного віку війн і революцій, але це ціла проґрама українства - месіяністична і гуманістична, це - модерна "книга Битія" українська.

Горі серця! Хай промені від них пронижуть
темнощі покручених доріг.

По ночі день приходить!
Я чую вже, як бризкотить його промінь.
Іде! Іде веселий день!
На згарищах, на попелищах встає вже храм
новітнього життя!
Ідіть! Вперед ідіть! Горі серця!
Per aspera ad astra!

Так кінчається "Еклєзіяст" і в перспективі піліття треба оцінити його, як видатне явище нашої новітньої літератури у соціяльно- функціональному розумінні, тієї ж міри, що кращі твори сучасників Б.Гомзина - історіософічні поезії Є.Маланюка, Ол.Стефановича й ін. Друкований у Літературно-Науковому Віснику "Еклізіяст" Гомзина формував - грядуче покоління, молодь вірити чину, "світлих мужів непохитної волі, чесного бою й чесного миру..."

З "Еклєзіястом" в'яжеться й пізніший твір Бориса Гомзина "Єретичні думки" /Прага, 1931 /. Пів-літературний, пів-публіцистичний збірник нотаток мислителя-українця, мандрівника через життя, що гостро й болісно відчуває слабощі власного суспільства, радіє його осягами й показує дорогу. Вражає гострий інтелект автора, його велика тверезість, рідка в добу фразеологічного матлярства й нехлюйства /30-ті роки/, дотепне зіставлення реалій, тез і антитез, щоб творити синтезу. Думки, що залишаються:

"Отож, лишається нам тільки духова сфера. Й тут маємо широке поле, бо тільки наша вкладка в духову скарбницю вселюдства, створення нами вічних уселюдських цінностей, дасть нам можність стати на-рівні з іншими, що живуть уже повним життям, і виправдає часово захитану рівновагу."

"Єретичні думки" стають на грані літератури. Це памфлети, афоризми, літературно-філософічні ессеї, де розгорнено ґенеральні ідеї "Еклєзіяста" - засаду активности й творчости, енерґетизму, творчого насильства, героїчного життя, національної самопошани й гордости, духової концентрації, етично-морального наказу, відповідальности письменника перед суспільством, влади, врешті світового призначення України /"Із України світло!" й "Україно! ти покликана до великої творчої боротьби за спасіння людства! Ти покликана з'єднати розпорошені вівці єдиного стада Христового, щоб нести світло блискуче на боротьбу з полчищами тьми " /ст.26./ "Єретичні думки" - розбудова ідей "Еклєзіяста" й напрямні дальшої пізнішої публіцистичної діяльности Б.Гомзина. Рідко хто з українських ессеїстів, політичних письменників і публіцистів досягав такої ідейної виразистости, водночас цілковито вільний від усякої бомбастики й дешевої "шапками-закидальської" демагогії. "Єретичні думки" з 1931 року актуальні й сьогодні. Й завтра читатимуться вони з негаснучим інтересом.

Б.Гомзин блискучий прозаїк. Яка шкода, що не маємо від нього ні роману, ні повісті! Його оповідання "Романтик" - історія українського старшини, що під впливом національної траґедії, хаосу, доби отаманії, занепаду почуття чести, хоче заподіяти собі смерть, та новеля "1918 рік" свідчать про величезну обдарованість Б.Гомзина, як оповідача. Нічого з імпресіоністичної розхрістаности, з композиційної безпорадности всіх тих, що намагалися сяк чи так відбити визвольні змагання. Скупий і лапідарний стиль "Мирона Бурянини" - автора "Єретичних думок" заокруглюється в ядерну мову образів Б.Гомзина - мистця. Особливо " 1918 рік" являє собою майстерну спробу відбити цю поетично-розбурхану, страшну, але величню

й героїчну добу. Тут Б.Гомзин емпресіоніст, хоч і з тенденцією до реалізму, та він відмовляється від натуралістичного кропіткого довбання деталів. Він, як і Ю.Липа в "нотатнику" блискавково нотує рухи людей, подій, вивертає, заглиблює істоту речей , показує безжалісним ростином темряви людської душі й спішить, спішить ув"язнити в слові кожний шляхетний порив.

Ось початок "1918 року":

> "Ех , яблочко, та куди котішся!"
>
> Хрестом лягли шляхи. Один зі сходу і на захід, другий із півночі й на південь. Жовтими биндами простяглись, а по биндах чорними гадюками лискучими рейки залізні поповзли туди й сюди..."

Із Ю.Липою єднає Гомзина нахил до огероізовування буденного, до постиглости, до романтизму. Той же раптовий, зв"язкий стиль зосередженности: видно, як автор вчився і любить учитись у західніх майстрів. І вразі із тим Б.Гомзин яскраво відрізняється від Липи, умінням дивитись глибше, людяно, без гордости й байдужости недоторканного романтика-байроніста; любов"ю до"малих речей", до "менших людей", до їхніх слабощів. І "Романтик", а ще більше майстерна новеля "1918 рік", дають картину Гомзинових можливостей у прозі. Яка шкода, повторюємо, що ця проза залишилась тільки фрагментом його багатогранної діяльности. Тонкий спостерігач,мистець із мислительською рівновагою, з очима маляра,міг би дати нам великі полотна, міг би дати нам монументальний роман з доби 1917 - 1921 рр. - саме те, чого так нам недостає...

Таж фрагментаричність і в іншій галузі, де блисла Гомзинова обдарованість: у драмі. "Кров кличе" /1935/ це, неперечно,талановита психологічна п"єса з тематикою 30-их років, що здобула собі місце в нашому театрі і виявила поважні можливості авторові й у драматургії. Не тільки за для свіжости проблематики: йдеться в п"єсі про поклик крови, який пробуджує приспане національне життя й веде до героїзму, конкретно до чину в лавах української військової організації. Але ця п"єса виявила зв"язок духовости автора з духовістю Заходу, саме те, чого не достає нам у наших драматургів, які ще від Винниченка даремно змагаються за визволення від Східнього ліричення, щоб збагнути істоту драматургії - первень трагедійности. Борис Гомзин, як драматург немає нічого спільного з натуралізмом псевдодрам Винниченка, ані з романтизмом сучасників драматургів. Його п"єса - чітка аналіза станів душі, стягненої вузлом конфлікту. Звідси відкривається дорога до справжньої драматургії, до зрозуміння трагедійного.

Резумуючи: як поет, Б.Гомзин від занепадницької лірики з-під знаків пізнього символізму, пережив різкий перелом у напрямку "трагічного оптимізму" й виявив себе вдумливим поетом-філософом, давши непроминальний твір " Еклезіаст", верхів"я української філософічно-світоглядової поезії. Як новеліст-відзначив себе кількома експресіоністичними, за стилем, яскравими фрагментами, водночас виявив себе немень талановитим памфлетистом і драматургом. В гроні письменників, що виступили на літературну ниву в 20-их роках, займає Б.Гомзин одну з цікавіших і наскрізь самостійних позицій. Ідеологія Б.Гомзина, як письменника, склалася в 20-их роках зовсім виразно: це представник ідеалістичного письменства з ясним етично-моральним наказом, вірний своїй національності, натхненний її джерелами, її традиціями. Подекуди - /особливо в памфлетах/ Гомзин - націоналіст, західнього романського зразка. Традиціоналізм Барреса й Мораса йому здається найближчий. Це - прив"язаність до грунту, до предків, це полумінна віра в свій народ! Що більше - Гомзин месіяніст. Новий лад всесвіту

йому не ввижається інакше, як за участю України. Але в його творчості не слідно націоналістичної виключности, закорузлости соліпеізму, його націоналізм людяний, справедливий, дедалі - спертий на християнських началах:

> "Український нарід є народом покликаним і обраним. І шлях його через терни й Голготу для спасіння людства в ім"я любови."

/"Єретичні думки", сторінка 27/

Це все дає право вважати Бориса Гомзина винятково проникновенним, гуманістично наставленим письменником - глибоким мислителем. Він є з породи тих письменників, які не творяться суспільством, а які самі творять і формують суспільство. Б.Гомзин - на передових, на найшляхетніших становищах нашого національного духу в цій добі його наступу.

Політичний діяч, публіцист, активіст - Борис Гомзин заслонив згодом Гомзина - тільки письменника. Дедалі знає його наша спільнота, як послідовного й високо-ідейного керманича нашого неомонархістичного руху, як переємника ідей В.Липинського, як прапороносця українського консерватизму. Широко відома його публіцистична діяльність в поточній пресі, в гетьманських органах і збірниках; на рідних землях, в еміграції в Европі й в обох Америках знають і цінять Бориса Гомзина, як невгнутого й палкого, але враз із тим і вдумливого публіциста, історіософа, полеміста, політичного письменника.

Але як потрібно, щоб це саме суспільство довідалося і про творчість Б.Гомзина - поета, прозаїка й драматурга, тонкого і ніжного спостерігача життя й людей, виключного в своїй вірі в велике вселюдське "світло в України", мистця великої культури, гуманіста, християнина, й патріота!

Нехай у 60-річчя письменника це не буде тільки тщетним бажанням. На перевидання чекають і "Еклєзіяст", і "Єретичні думки" й інші писання Бориса Гомзина. Вони бо є тими творами, що до них и суспільство завжди звертається в духовій потребі й завжди находить у них красу й мудрість.

Важить терези цих двох відвічних правд і сьогодні ділить долю своєї нації, горіючи її радостями й смутками, Борис Гомзин - поет-мислитель з іскроколу Божого Вогню запалений хорунжий "вічного знаку Буття", український письменник-воїн.

Г.Д.

29 квітня 1918 р. у світлі „Споминів" Гетьмана всієї України Павла Скоропадського

У нас гетьманців-монархістів увійшло вже в певну традицію обходити день 29-го квітня святочними зібраннями. 29.квітня - це пам"ятний у новітній нашій історії день, - день великого чину, коли в княжій столиці Української Землі - Золотоверхому Києві, після 154-річної перерви - після скасування Москвою в Україні Гетьманства - відновлено цю історично-традиційну форму нашої державности. Це велике історичне завдання, це прагнення багатьох поколінь українських патріотів-державників здійснив нащадок старого українського гетьманського роду Павло Скоропадський, взявши предківську гетьманську булаву в свої руки.

Тут я бажав би відсвіжити в нашій пам"яті події 29-го квітня, як вони виглядали в світлі "Споминів" Бл.пам"яти Гетьмана Павла Скоропадського. Ці "Спомини" надруковано в збірнику "Хліборобська Україна", що виходив в 1920-1925 рр. у Відні.

I.

Передовсім цікаво встановити, коли саме будучому Гетьманові, **тоді** ще генералові Павлові Скоропадському, прийшла ідея відновити в Україні Гетьманство. Про це Гетьман у своїх "Споминах" пише так: "Ще на початку березня 1918 р. я зовсім не думав про відновлення Гетьманства, а лише про утворення сильного авторитетного українського уряду, що зумів би завести в Україні правопорядок, утворив би свої власні збройні сили, перевів би земельну реформу і т.д. Навіть думалось про коротку диктатуру. У цих своїх замірах я хотів спертись на національно-свідомих українських старшин і козаків".

Але, як оповідається в "Споминах", десь з половини березня відношення межи Українською Центральною Радою й німецьким командуванням в Україні стали псуватись і далі відношення ці все більше загострювались. І тут сталося дві події, котрі дуже заважили на тих відношеннях. Перша подія така: коло 20-го березня приїхало з Полтавщини до Києва кілька сот селян-хліборобів, які домагались від Центральної Ради скасування в IУ Універсалі того місця, де оголошувалось соціялізацію землі. Далі ці селяни домагались, щоби й їх представників було прийнято до Центральної Ради.

Поява у Києві цих полтавських селян - дійсних працівників коло землі та їх вимоги до Центральної Ради зробили на українське громадянство велике враження, бо це показало, що Центральна Рада не є виразником волі цілого українського народу. У самій же Центральній Раді це викликало велике замішання. Проте Центральна Рада тих цілком оправданих домагань полтавських селян не задовольнила. Тоді селяни постановили скликати до Києва з"їзд хліборобів із цілої України. З"їзд той було призначено на 29 квітня.

Друга подія - це був ввід німецького озброєного відділу в Центральну Раду під час її засідання та арештування кількох членів Уряду.

Цей вчинок німців пояснювали тоді так: німці закидали Центральній Раді, що вона непрацездібна, що іі влада далі Києва не сягає, а тому на селах панує анархія й поля не засіваються. Отже, німці боялися , що Ц.Рада не зуміє виконати взятих на себе за Берестейським договором, щодо центральних держав, зобов"язань. А тому весною командуючий німецьким військом в Україні генерал Ейхгорн видав від себе наказа, щоб всі поля були засіяні. Це обурило Ц.Раду, вона вважала, що німці втручаються в іі компетенцію, а члени Ц.Ради відверто з катедри почали виступати проти німців. Тоді німці перейшли до активної оборони, головно проти Ц.Ради і іі уряду. Після цього всім стало ясно, що якесь порозуміння і співпраця між Ц.Радою й німцями були вже неможливі.

Треба сказати, що ввід озброєного німецького відділу до Ц. Ради й арешт членів Уряду нічого спільного з гетьманським переворотом 29-го квітня не мав. Але тому, що той вчинок німців стався за кілька днів до перевороту, назовні було враження, що ,мовляв, німці розігнали Ц.Раду, щоб хлібороби могли зробити переворот. Пізніще робились з цього приводу відповідні спростовання, але в таких випадках спростовання мало коли досягають своєі цілі, тим більше, що злобна агітація наших соціялістичних партій проти Гетьмана робила своє.

\- - -

У той час "Українська Народня Громада" в Києві, - це була нова організація, яку очолював сам будучий Гетьман, - дістала відомости, що німецьке командування в Україні має намір розпустити Центральну Раду й завести в Україні Ґенерал-Губернаторство. І тут, щоб запобігти цим німецьким замірам "Українська Народня Громада" рішила власними силами зробити переворот. І в цьому напрямі в "Громаді" велася підготовча праця. Робились також приготовлення до скликання з"їзду хліборобів.

Далі зі "Споминів" Гетьмана видно, що його найбільше турбувала присутність в Україні німців. Про це гетьман пише так: "У своіх замірах я мусів рахуватись із фактом присутності в Україні чужоі мілітарноі сили. Я знав, що це буде вимагати від мене величезного напруження сил і такту."

І 25-го квітня Гетьман дістав повідомлення, що з ним хоче бачитись Начальник Штабу німецькоі Оберкоманди в Україні, ґенерал Ґренер. Побачення відбулося 26-го квітня; на ньому були присутні з німецького боку ґенерал Ґренер і два німецьких майори, а з боку українського - Гетьман і перекладчики. Ґренер почав свою розмову з того, що, мовляв, до нього дійшли чутки, що Гетьман хоче зробити переворот і що вони - німці нічого проти того не мають, але визнають вони Гетьмана тільки тоді, як він переведе переворот власними силами. До того ж часу, казав Ґренер, німці будуть нейтральні. „Розуміється, до якихось більших вуличних розрухів ми не допустимо",- закінчив Ґренер.

Потім, як далі видно зі "Споминів", Ґренер предложив Гетьманові текст умови з ним. Умова ця була повторенням артикулів Берестейського договору, але до нього німці внесли ще деякі значні додатки. Головніший з цих додатків - це була вимога, щоб Українська Держава віддала центральним державам усі лишки свого збіжжя. Додаток цей до умови, як і всі інші, Гетьман власноручно скреслив. Так само не погодився Гетьман і на валютові умови, що були підписані в Бересті. Гетьман боявся взяти на себе валютові зобов"язання недосвідченого фінансового відомства Уряду Центральноі Ради.

"Після короткоі словесноі боротьби", пише Гетьман, " німці на мої корективи погодилися і я просив переписати текст умови по-українському і по-німецькому, і прислати мені іі на кватирю. На

другий день умову було мені прислано й я її підписав. Таким чином, нейтральність з боку німців була забезпечена. Одже, тепер треба було все докладно обдумати й розробити "плян акції", щоби переворот відбувся без пролиття крови."

Крім того, Гетьмана турбувало ще те, що не було відповідних кандидатів для обсадження в новому уряді міністерських постів. Тому було вирішено тимчасово призначити Головою нового Кабінету Міністрів Миколу Устимовича, - це до часу, поки можна буде вже легально працювати і можна буде покликати на міністрів українських діячів із інших партій чи громадських організацій.

Тут цікаво заглянути у внутрішній світ, у психічні пережи-вання людини на передодні великого її чину. Про цей момент Гетьман у своїх"Споминах" пише так: " Коли все уже до перевороту було готово, я 28-го квітня після обіду замість свого звичайного одягу - кубанського жупана вдягнувся в цивільне убрання і візником поїхав на Володимирську Гору. Я сів на лавці коло самого пам"ятника Св. Великого князя Володимира. Публіки в парку майже нікого не було. Був чудовий весняний день. Передо мною в долині спокійно плив наш Славута-Дніпро, - свідок ще не таких переворотів. А далі ген-за Дніпром виднілися простори рідної моєї Чернигівщини. Я ще раз там на самоті перевірив себе; я роздумував над тим величезним завданням і відповідальністю, котрі я брав на себе. Я думав, що як я не зроблю перевороту, то в мене назавжди залишиться почуття, що я не-рішуча слабодуха людина і що я ради свого особистого спокою пропустив момент урятувати Рідний Край. Одже я рішив: "Будь-що будь, але на це діло я мушу йти." Потрафлю врятувати Рідний Край - буду щасливий, не вдасться мені цього досягти - буду мати чисте сумління, бо не маю я тут особистих цілей."

У той день увечері всі завдання між учасниками перевороту було розпреділено, дано також відповідні накази військовим відділам, в яких було до розпорядимости не більше, як двісті людей. Чекалось тільки, що скаже хліборобський з"їзд, що мав зібратись на слідующий день 29-го квітня.

Уже з ранку 29-го квітня хлібороби збірались до будинку цирку на Миколаївській вулиці, де мав відбутися з"їзд. Прибуло на з"їзд понад 6.000 уповноважених делегатів від хліборобів різної заможности з цілої України.

О 10-й годині з"їзд розпочав свою працю. Гетьман залишався на сво_ кватирі, але ввесь час через своїх осаулів був у курсі справ про хід праці з"їзду. Перед полуднем осаули донесли Гетьманові, що настрій на з"їзді хліборобів дуже підвищений, що цілий з"їзд зайняв цілковито негативну позицію до Центральної Ради, особливо за її закон про соціялізацію землі.

Тоді Гетьман рішив не гаяти часу і поїхав на з"їзд. Прибувши до будинку цирку, він непомітно ввійшов через бічні двері до залі засідань з"їзду і сів у бічній ложі. Тут Гетьман почув, як якийсь промовець у полтавській чумарці піднесеним голосом говорив: "Нам треба порядку, нам треба міцної влади, нам треба Гетьмана". І у цей час усі учасники з"їзду вставши зі своїх місць почали вигукувати: "Павла Скоропадського Гетьманом, нехай буде Павло Скоропадський Гетьманом, згода, згода..."" Була це для мене", пише Гетьман, " велика несподіванка, бо такої однодушности з"їзду я не чекав. Тоді я піднявся на якесь підвищення і сказав, що я владу приймаю і докладу всіх своїх зусиль, щоби завести в Україні порядок і добробут! А після того голова з"їзду виголосив "Молебень на Софійській площі". І всі учасники з"їзду відправились на молебень.

У Софійському Соборі Гетьмана зустрів єпископ Никодим. Він поблагословив і помазав Гетьмана святим миром. Потім усі пішли із Собору на Софійську Площу, де відправлено молебень. Хор співав "Многая літа" Гетьманові всієї України, а дзвони святої Софії благовістили цю радісну вість цілій Україні. Про цей момент Гетьман у "Споминах" пише: "Були це для мене найщасливіші хвилі мого життя, було стілько надії, стільки охоти і завзяття до праці..."

А вслід за тим Гетьман видав Грамоту до Українського Народу, де оголошувалося, що Центральна Рада і її Уряд розпускаються, республіканський устрій в Україні касується і замість назви "Українська Народня Республіка" встановлюється назва — "Українська Держава". І далі, що суверенна влада в Українській Державі до скликання Сойму переходить до рук Гетьмана. Також відновлювалось приватну власність на землю.

А до вечера 29-го квітня гетьманські відділи обсадили всі державні установи в Києві і без жадного вистрілу. У той же день увечері Гетьман переїхав зі своєї приватної кватирі в бувший будинок ґубернатора. А на другий день у новій гетьманській резиденції в великій прийомній залі зібралися старшина, духівництво та представники громадянства для ставлення в Гетьмана.

Так почався перший день гетьманування нового Гетьмана всієї України Павла Скоропадського.

Свої спомини закінчує Гетьман такими словами: "Деякі українські кола злим оком дивляться на мене. Але я хочу сказати своїм співгромадянам слідуюче: "Пам"ятайте, що коли б не було мого виступу, то німці, розпустивши Українську Центральну Раду, просто обернули б Україну в свою колонію й українська державність можливо зовсім зникла б зі світової арени. А так Українська Держава існувала і показала світові, що Український Народ дозрів до самостійного державного життя."

II.

Безперечно, за Гетьмана була справжня Українська Держава - з Кримом і Чорноморською фльотою, з Холмщиною, Підляшшям, Поліссям, й Гетьманський титул "Гетьман всієї України" вказував і на те, що до Української Держави мали належати також Галичина, Буковина і Закарпаття. Гетьманська Держава також мала упорядкований державний бюджет і міцну валюту. Ані за Центральної Ради, ані за Директорії державного бюджету не було, а всі видатки переводились з готівки Державної Скарбниці. За такої фінансової господарки, тобто без упорядкованого державного бюджету ні одна держава не може існувати. Гетьман за короткий період свого гетьманування зробив дуже багато для української науки й освіти. Було засновано Українську Академію Наук у Києві, два університети в Києві й у Кам"янці, а в Полтаві-Історико-Філологічний Інститут. Відкрито було також багато середніх і фахових шкіл.

Також одним із головних завдань Гетьмана була орґанізація сильної української армії і фльоти. Але здійсненню цього завдання перешкоджала німецька Оберкоманда в Україні. І тільки коли у серпні 1918 року Гетьман особисто відвідав у Берліні Німецького Цісаря Вільгельма II,- тоді справа орґанізації української армії набрала реальних форм. Треба сказати, що німецький цісар зустрічав і гостив у себе нашого Гетьмана зі всіма почестями,як суверена Української Держави. І весь Берлін під час перебування там Гетьмана прикрашений був українськими прапорами.

Таким чином, уже в кінці серпня було укомплектовано повні кадри старшин і підстаршин для 8 корпусів, які мали бути базою

майбутньої української армії. А восени того ж року мали бути покликані до військової служби перші контингенти молодих вояків з цілої України.

Отака була кипуча невтомна праця Гетьмана над будовою і зміцненням молодої Української Держави.

Проте не обійшлось без докорів, особливо з боку лівих українських груп. Гетьманові закидали, що в Уряді є русофільські впливи та інше. Коли такі русофільські впливи були, то вина в тому не Гетьмана, а винні в тому були самі українці. Бо ж відомо, що вже на другий день після перевороту Гетьман запропонував представникам українських поміркованих груп міністерські пости, але всі вони відмовились, за винятком Дм. Дорошенка, який прийняв портфель Міністра Закордонних Справ. Отже, замість того, щоб брати владу в свої руки і своїм досвідом помагати Гетьманові творити Українську Державу, - ті українські діячі просто збойкотували Гетьмана, а тим самим бойкотували і свою державу.

Уже восени 1918 р. всім було ясно, що Центральні держави війну програли. Отже, перед Гетьманом і його Урядом стояло завдання нав"язати дипломатичні зносини з представниками Антанти та вжити заходів до визнання ними Української Держави de-jure.

Для цієї цілі Гетьман послав Ол.Шульгина, був. Міністра Закордонних справ за Центральної Ради до представників Антанти, що перебували тоді в Ясах. Про результати переговорів Ол.Шульгина в Ясах і про поворот його до Києва оповідає С.Шемет у збірнику "Хліборобська Україна", кн. I, ст. 87. Там С.Шемет пише так:

" 12-го листопаду 1918 р. я зустрів у Міністерстві Закордонних Справ у Києві Ол.Шульгина, котрий тількищо повернувся з Яс, де він вів переговори з представниками Антанти. На моє запитання, що він доброго привіз із Яс, Ш. відповів, що тільки федерація може врятувати Україну. Отже Антанта обіцяє нам всяку поміч, але при умові, що Україна погодиться на федерацію з Росією. Я просив Шульгина,-пише далі Шемет,-щоб він не докладав Гетьманові цієї справи в такій категоричній формі, бо це рішить усю справу. Шульгин,- каже Шемет,- якось здивовано подивився на мене і ми розійшлись."

А на другий день новий кабінет Гербеля оголосив у часописах декларацію про федерацію з Росією. На цей крок рішився Гетьман тільки для того, щоби врятувати Україну від большевицької загрози, бо ніякого російського правительства тоді не існувало і не було з ким федеруватись, а в Москві сиділи тоді большевики.

Одже від самих українців залежало повести справу так, щоб після знищення большевиків ту вимушену федерацію звести на нішо.

Та провідники лівих українських партій цього не розуміли. Вони в спілці з московськими большевиками підняли проти Гетьмана повстання і гетьманську державу завалили. Але натомість Республіканської України вони не створили, а спричинили хаос, чим відкрили большевицькій Москві дорогу на Україну. Отак Наша Батьківщина попала в нечуване в історії людства рабство, яке триває там і донині.

Провідники повстання твердили та ще й досі твердять, що повстання проти Гетьмана було піднято проти федерації, нібити за самостійність України. Але це не так. Бо ж відомо, що вже в липні 1918 року Винниченко таємно вів переговори з головою большевицької мирової делегації в Києві, Раковським, про поміч большевиків для повалення Гетьмана. Ці переговори велись на приватній кватирі тов. Міністра Внутрішніх Справ, соціял-демократа Ткаченка.

Отже, як бачимо Гетьман довіряв українцям помимо їх політичних переконань, кликав їх до співпраці, вони ж кували проти нього і проти своєї Держави зраду.

Далі провідники протигетьманського повстання - це ж були головні діячі Центральної Ради - всі були переконаними федералістами, усі були проти самостійности України. Доказом того є всі чотири універсали Центральної Ради, де все підкреслювалось, що, мовляв, ми не хочемо самостійности, а хочемо жити у федерації з Росією. Навіть у IУ Універсалі Центральної Ради, яким оголошено самостійність України, знову підкреслювалось, що „нас (тобто соціялістичних провідників Центральної Ради) примусив до оголошення самостійности тільки большевицький наступ на Україну". І дійсно IУ Універсал було оголошено вже під большевицькими пулями та й прийнято його було на засіданні так званої Малої Ради, бо Центральної Ради вже не можна було скликати.

Це було 22-го січня 1918 року, а 14-го листопаду того ж року піднято проти Гетьмана повстання. Отже дійсні, переконані федералісти підняли повстання проти дипломатичної "паперової федерації", - такий парадокс можливий хіба тільки в українців. Та й тяжко повірити, щоби оті переконані федералісти за неповних десять місяців могли так змінити своє психічне настановлення і нараз стати такими самостійниками. Ні, причиною повстання була жадоба влади. Доказом цього є те, що скоро після повалення Гетьманської Держави голова Директорії Винниченко посварився за владу з головним отаманом Петлюрою і поїхав у большевицьку Каносу.

А Гетьман, передавши владу Директорії в грудні 1918 року, виїхав на чужину, де решту свого життя присвятив праці для української справи, для відбудови суверенної Української Держави.

Доля не судила нашому Гетьманові повернути на Батьківщину, яку він безмежно любив і для якої невпинно і так віддано працював.

Світлої пам"яти Гетьман Павло спочив у чужій землі, але Його заповіт, Його глибока віра в велич Української Держави і Нації хай будуть для нас - українців провідною зіркою на нашому тернистому шляху до відбудови Суверенної об"єднаної Української Держави з Гетьманом-Монархом на чолі.

Проф. Ів. Марченко

Останні роки життя і смерть Миколи Міхновського

Після повернення з діючої армії в 1918-1920 роках мені не доводилося бачити Миколу Міхновського. Пам"ятаю тільки, що в 1918 р., в часи Гетьманської Держави, я зустрічав його прізвище в київських часописах - його нераз називали кандидатом на найвищі урядові пости. Пам"ятаю ще, що в 1920 році мій колега Федір Пошивайло захоплено розповідав про Міхновського, про його діяльність у Києві весною 1917 р., про його полум"яні вступи на народніх вічах. Пошивайло казав, що тоді, серед промовців особливо відзначалися Винниченко й М.Міхновський. "Товариші!" - звертався до народу Винниченко й кликав до боротьби за здійснення соціяльних вимог. - "Народе український!" - натхненно пророчим голосом кликав Міхновський до національної єдности й організованости, до боротьби за українські державно-національні ідеали. Величезні маси народу, мов зачаровані, слухали запальні промови Міхновського, які, робили величезний вплив на всіх.

Тому то, коли весною 1922 р. я довідався, що зустрінуся з Міхновським, то це мене дуже зацікавило й до певної міри заінтригувало. Перед тим у в"язниці я бачив багатьох бувших міністрів і керівних діячів часів Центральної Ради й Директорії, й усі вони мало імпонували мені, - тоді ще зовсім молодому чоловікові. Невже в ці відповідальні, історичні часи наш нарід міг виділити тільки таких людей? - питав я себе. - Невже, зустрінувши й цю людину, про яку я чув тільки похвальні вислови, я знову таки зазнаю розчарування?

Тоді, весною 1922 р., тікаючи від переслідувань Че-Ка, я подався з України, поїхав до Москви, а потім потрапив на Кубань. Знайомі українці з відділу нац.меншостей кубанського Відділу Освіти влаштували призначення мене викладачем математики до Українського Педагогічного Технікуму в станиці Полтавській."Там викладає й Микола Міхновський" - сказали мені.

20.травня прибув я до станиці Полтавської. Невеличкий гурт педагогів українців, що працювали там у Технікумі, щойно пережили важку голодну зиму 1921-22 року й дуже бідували. Ще й зараз недоїдання, постійна турбота за злиденним шматком хліба створювали пригнічений настрій і постійне, немов безпричинне, загальне роздражнення. В такому ж роді було й перше враження, що справив на мене Міхновський. Висока, масивна, бідно одягнена, схудла постать; весь час багато курив, подаючи гострі, уїдливі, колючі репліки, легко запалювався й сварився.

Але в скорому часі я побачив його й іншим. Кінчався навчальний рік; перед вакаціями студенти влаштували вечірку. Після виступів студентського хору й інших вокальних точок виступив з промовою Міхновський. Де поділася його роздратованість? Чулим і разом твердим, переконливим і разом наказуючим голосом закликав він студентів віддати всі сили для національного від-

роджения, усвідомлення Кубанської України - "цієї сплячої царівни, що чекає на царенка, який би збудив ії". Затаївши віддих, з напруженою увагою, слухали студенти ці віщі слова, які падали немов життєдайна волога на зсохлий родючий ґрунт. Вже тоді відчув я, що, не дивлячись на голодування й недостатки, Міхновський у минулу зиму не прогаяв тут марно часу, а провів велику національну роботу.

Надійшов час нового врожаю. Родюча кубанська земля щедро винагородила за минулі нестатки. При кращому харчуванні всі якось віджили і повеселішали. Підчас літніх вакацій пан Микола і я жили в різних кінцях станиці, але бачилися ми майже щодня, багато розмовляли. Відносини наші ставали що далі, то ближчими й інтимнішими.

Прийшов вересень і початок нового навчального року. Раніш начальником Технікуму був Безсонів /колишній київський єпископ Нікон/. Незадовго перед моїм приїздом він виїхав до Москви. Гадали, що він і не повернеться. Тимчасовим завідувачем Технікуму був М.Гмиря /зав. адм.господарчою частиною/. І ось цілком несподівано на початку вересня з Москви з відділу "Нацмен" /національних меншостей/ надійшла телеграма, що начальником Технікуму призначається тов. Міхновський. Так і не довелося тоді докладно з'ясувати, яким чином на цей важливий пост керівника великої виховавчо-освітньої установи була призначена така виразно антисовєтська постать, як п.Міхновський. Це був один з тих дивоглядів, яких мало було в перші часи совєтської влади, а особливо по лінії "Нацмен", якому підлягали українські школи на Кубані. Ті люди, які призначали Міхновського начальником Технікуму, очевидно не знали, кого вони призначають.

Микола Міхновський не ухилився від призначення, - навпаки він вирішив максимально використати нові можливості для ще ширшого розгорнення національної роботи. Як завідувач навчального відділу, я був його найближчим співробітником. Він переїхав для мешкання в будинок Технікуму; ми жили тепер у одній квартирі в постійних близьких взаєминах.

Ми працювали серед українського населення Кубані, яке цілком зберігло свою національну окремішність і самобутність, розмовляло чистою українською мовою, зберігло стародавній український побут і звичаї, але значна частина його зовсім не мала національної української свідомости."Навіщо нам вивчати українську мову й літературу?" - питали в перші часи деякі студенти Технікуму, хоч самі вони дома розмовляли тільки українською мовою...

Перед українськими діячами на Кубані стояла велика, дуже важлива й відповідальна задача: збудити національну свідомість і духово повернути українському народові фізично й духово може найкращих, найміцніших, найздоровіших його синів. З властивими йому запалом, з самовідданістю, з великою енергією, талановитістю, умінням взявся Міхновський за цю справу.

В ті часи, коли совєтська влада вже провадила скрізь уперту послідовну боротьбу проти українського національного руху, станиця Полтавська на Кубані була єдиним місцем, де, як на совєтські обстановини, в широкому розмахові велася інтенсивна українська національна робота.

Правда, деякі специфічні обставини сприяли цьому. До того часу на Кубані слабо проявлявся український національний рух. З другого боку Кубань незадовго перед тим була основною базою денікінської Добровольчої Армії. Тому-то місцеві представники совєтської влади й комуністичної партії мали головним завдан

ним боротися з денікінцями, так званими "кадетами", яких вони скрізь вишукували. Здебільшого це все були малокультурні люди, без широкого політичного світогляду й вони слабо розбиралися в різних відтинках політичної думки. З українським національним рухом і його цілями вони були мало ознайомлені. Терміни "самостійник", "жовтоблакитник" були для них просто незнайомими.

Ці представники совєтської влади допитувались і у нас, чи немає серед нас "кадетів". Ми мали змогу цілком щиро одхрещуватись од таких обвинувачень. В своїх виступах ми іноді теж виступали різко проти "білогвардійців", заявляючи, що тільки ми здійснюємо справжню совєтську національну політику. До певного часу нам цілком щастило в цьому, що створювало для нас досить безпечну політичну позицію. З значною долею певности можна сказати, що ми мабуть могли б досить довгий час спокійно вести культурно-національну роботу, не наражаючись на важку небезпеку.

Але не таким був стиль діяльности Миколи Міхновського. Те, за що він брався, він провадив з максимальною енергією, використовуючи всі леґальні шляхи, вживаючи й напівлеґальних заходів, не зупиняючись і перед виразно нелеґальними засобами, з тим, щоб у найкоротший час добитися як найбільших результатів, знаючи, що вже завтра, можливо, не можна буде робити те, що ще можна робити сьогодні.

Він сам викладав історію України й історію української літератури на старших курсах. Це були не лекції, а натхненна полум"яна проповідь української національної ідеї, які жадібно сприймалася студентами. Всі інші викладачі українці на своїх лекціях теж допомагали цьому. Широка національно-українська виховна робота велася й поза лекціями. Активно працювали різні гуртки. Міхновський та інші викладачі часто ввечорі після занять провадили розмови з окремими студентами чи групами студентів. Все це мусіло служити й служило одній справі – зміцненню й поглибленню національної свідомости наших студентів.

Наслідки нашої діяльности були величезні. Кидане нами насіння потрапляло на родючий ґрунт і буйно розвивалося. За порівняно недовгий час наші студенти ставали активними носіями української національної ідеї, робилися гарячими патріотами, свідомими борцями за українську національну справу. Через студентів ця національна свідомість передавалась і їхнім батькам, ширилась серед усього кубанського українського люду. Кубанські українці почали відчувати себе одним орґанізмом, який воскресав до нового життя. Там у станиці Полтавській, в українському Технікумі знову забилося серце Кубанської України, розносячи життєтворчу кров по всіх досі омертвілих членах.

- Висліди нашої роботи не були б остільки яскравими, якби Міхновський свідомо не вживав заходів до усунення всяких інших впливів. Всупереч прямим вказівкам зверху, Міхновський зумів повести справу так, що в Технікумі аж до нашого від"їзду не було орґанізованого осередку комсомолу. Крім того було якось так зроблено, що на протязі більш ніж половини року в Технікумі не викладались комуністичні політичні дисципліни. І в той же час пан Микола казав мені , що він присвячував цілі лекції, з"ясовуючи необхідність створення окремої української Церкви. І при всьому цьому Міхновський остільки уміло провадив загальну політичну лінію, що до певного часу все йшло гаразд.

Пан Микола і я жили в одній квартирі, разом обідали. На протязі дня нам завжди доводилося нераз звертатися один до одного. Ввечорі майже щодня ми довгенько розмовляли, обмірковували пляни нашої дальшої роботи в Технікумі, згадували минулі події 1917-1920 років, багато розмовляли на загально політичні теми.

Відносини наші ставали що далі, то ближчими й інтимнішими. Міхновському було тоді 50 років, а мені 30. Пан Микола казав нераз, що має до мене немов би батьківське почуття. З того часу аж до його трагічної смерти я був найближчою найбільш довіреною людиною. Зі мною ділився він спогадами про своє багате минуле політичне життя. Мені висловлював він і свої нові думки, що виникали в нього при підсумовуванні пережитих великих історичних подій.

Міхновський глибоко любив і цінив український нарід, вважаючи його одним з найбільш обдарованих і міцних народів Европи, - тільки нещаслива доля не дала йому досі змоги повністю виявити все багатство свого духу. Він вірив у щасливе майбутнє України, але казав, що український нарід не повинен тільки сподіватися, що хтось подарує йому кращу долю; її треба здобути упертою працею, рішучою боротьбою при мудрому національному керівництві. Різко обурювався він проти тих українців, які обмежувалися тільки культурною роботою, наївно гадаючи, що сама тільки воля культурного розвитку вже визволить Україну з її поневоленого становища. Такі люди чесні й гарні самі по собі, не розуміли історичних вимог часу, не розуміли, що тільки державна суверенність є надійною запорукою вільного, потужного розвитку й розквіту українського народу. Великим лихом для України було те, казав він, що в вирішальні часи такі м"якотілі Манілови мали відповідальні пости, які вимагали насамперед великої енергії, сміливости й рішучости.

„Я не можу не почувати гордости," - казав нераз Міхновський, - „що ще двадцять п"ять років тому я перший одверто й категорично проголосив, що Україна мусить бути й буде самостійною. Тоді, ні серед друзів, ні серед ворогів не було жадного чоловіка, який би не поставився до цього скептично й насмішливо. Проте мені самому довелося дожити до того часу, коли Україна справді була самостійною державою. Щоб не судила мені доля надалі, хіба цього одного не досить, щоб мати право бути задоволеним своїм життям?".

Успіх справи, яку ми провадили, був такий великий, що це не могло не привернути до себе широкої уваги. Тим самим активізувалися сили, ворожі українському національно-визвольному рухові, і почали рішучу боротьбу з нами. Вже впродовж другої половини 1922-23 навчального року ми мусіли ввесь час озиратися навколо, відчуваючи й знаючи, що проти нас з усіх боків ведеться кампанія.

І в цих обставинах Міхновський виявив себе сміливим, відважним і разом з тим дуже умілим і досвідченим борцем. Пригадую характерний випадок. Колись у березні з ферми Технікуму принесли жмут ранньої редиски. "Пане Іване, чи не думаєте ви, що я буду їсти цю редиску?" - сказав пан Микола - " редиска - це ж сміття; але хай і вона служить загальній справі "... і послав цю редиску секретареві парткому для пом"якшення напружених відносин.

Пригадую ще, що в Великодну Ніч два наші студенти читали в церкві Апостола українською мовою, що дуже сподобалося населенню. Через день хтось із численних наших приятелів повідомив нас, що станичний партком хоче з цього приводу повести проти нас кампанію. Міхновський зразу видав і вивісив грізного наказа з засудженням на свідомих "винуватців" з попередженням про звільнення їх з технікуму; він сам звернувся до парткому з проханням "допомогти" йому в боротьбі з такими небажаними явищами. В дійсності ж ці "винуватці" належали до числа найбільш довірених

осіб Міхновського, - всі студенти були остільки близькі нам, що вони цілком розуміли необхідність уживання тих заходів.

Становище щодалі, то більш загострювалось. Приїздила спеціяльна комісія з Краснодара для ревізії технікума. Один час я трохи не був заарештований. Але Міхновський вів справи так уміло, що з усіх колізій ми виходили переможцями.

Починався новий 1923-24 навчальний рік. Український Педагогічний Технікум у станиці Полтавській ставав справжнім національним центром кубанської української людности. З усіх кінців Кубанської Области надходили заяви про бажання вступу до технікуму. Успіх технікуму був одночасно виразним успіхом української національної справи.

В перших днях вересня Міхновський поїхав з доповіддю до Обласного Відділу Освіти в Краснодарі. "Якби хоч десята частина того, що про вас говорять, була правдивою, то вас треба було б до стінки поставити, - але ви краще самі подайте заяву про звільнення" - сказав Міхновському завідувач Обласного Відділу Освіти. Міхновський подав заяву про звільнення, мотивуючи її тим, що він вестиме курс української літератури в Краснодарському Педагогічному Інституті.

Природним заступником Міхновського, принаймні тимчасовим, мусів бути я. Коли я обережно заявив у Обласному Відділі Освіти, що почуваю себе втомленим, то мені зразу попередливо відповіли: "Так, ми знаємо, що ви заморилися", й завідувачем технікуму була призначена інша, національно мало виразна, але всеж таки близька нам людина.

Оскільки я лишився завідувачем навчальної частини, то ми з Міхновським вирішили, що будемо продовжувати нашу справу, хоч і не так інтенсивно, як раніш, - але склалось інакше. В кінці вересня мене повідомили, що в ті краї прибув якийсь чоловік, що був добре ознайомлений з попередньою діяльністю Міхновського; цим дуже зацікавилися місцеві партійні організації. Я зразу ж поїхав до Краснодару й повідомив про це Міхновського. Обміркувавши все, ми вирішили, що нам обом треба виїхати з Кубані. Залишатися ще далі це значило наражатися самим на велику небезпеку; до того ж ми могли б цим тільки пошкодити українській національній справі на Кубані.

Пан Микола виїхав зразу ж; я повернувся до станиці Полтавської й днів через три виїхав також. Так закінчився кубанський період діяльности Миколи Міхновського. За короткий час нами зроблено було дуже багато - були покладені міцні підвалини для дальшого розвитку національної свідомости кубанського українського люду. Ми певні були, що ніщо вже не зможе заглушити кинуте нами сім"я - воно пускатиме нові й нові паростки й усе більше розвиватиметься.

Коли в 1936 чи 1937 році я довідався, що станиця Полтавська рішуче не погоджувалася перейти до колгоспів і тому всі до одного мешканці станиці були вислані большевиками в північні краї, то я подумав, що це теж було одним з наслідків діяльности Миколи Міхновського.

З Краснодару Міхновський поїхав до свого знайомого до міста Грозного на Каспії. Я поїхав на Україну й, перебуваючи в напівлегальному стані, влаштувався учителем на селі недалеко від Києва. Відти я часто приїздив до Києва. З паном Миколою ми скоро зв"язалися листовно. Він писав мені, що живе добре, в спокійній обстановці, але що його гнітить відірваність від українського оточення. Запитував він мене й інших людей, чи може він приїхати до Києва. Не знаю, що йому відповіли інші, а я написав, що приїздити можна, що трудно знайти працю по душі, але, що тут можна спокійно жити.

То був період початку НЕП"у, повіяло немов би вільнішим духом, повернувся з-закордону М.Грушевський і працював у Києві. Сам Міхновський незадовго перед тим досить значний час жив і працював на Кубані зовнішньо легально. Все це спричинилося до того, що я неправильно оцінив становище й подав Міхновському цю пораду.

Якось у лютому 1924 року, коли я приїхав до Києва й зайшов до пана Володимира Шемета, то побачив там Миколу Міхновського, який щойно приїхав до Києва й оселився у Шеметів. Пан Микола виглядав добре й був настроєний бадьоро.

Після того при кожному приїзді до Києва я бачився з паном Миколою, багато розмовляв з ним. Міхновський весь час хотів улаштуватися на якусь роботу, але йому з цим ніяк не щастило. Він казав, що всі, до кого він звертався, ставляться до нього немов би з побоюванням.

В одну з останніх наших спокійних зустрічей в квітні ми з паном Миколою довго гуляли по вулицях. Пам"ятаю, я запитав тоді Міхновського, чи не вважає він, що я його неправильно поінформував, радячи приїздити до Києва. - "Ні, ви написали цілком вірно. Цікаву працю найти тут трудно, але жити тут можна". Ці слова пана Миколи я часто згадую - вони знімають з мене частину відповідальности. Ми обидва помилково оцінили загальну ситуацію, але розплатився за цю помилку один Міхновський.

Точно не пригадую, якого саме числа був цей жахливий день. Було це в кінці квітня в страсну суботу. Я приїхав до Києва, як звичайно, зайшов до Шеметів. Пан Микола завжди зразу ж виходив до мене, а тепер його щось не було видно.

" Пан Микола дома?" - "Так, дома"- з деяким замішанням відповіли мені. А трохи згодом вийшов таки й він сам. Похмурений, немов схудлий. Привіталися, почали розмовляти. Розмова якось не клеілася.

"Пане Миколо, ви не здужаєте?" - запитав я. " Ні, спасибі, - я здоровий" - і після декількох хвилин уривчастої розмови раптом: "Пане Іване, вам можна цілком вірити? Тепер я , здається, вже нікому не вірю"- і він розповів мені про свою жахливу трагедію.

Незадовго перед тим він одержав від знайомих з Німеччини листа з візою на право виїзду закордон. Конверт був розірваний. Скоро після того до них на кватирю зайшли якісь особи нібито для перевірки документів й дуже довго привітно розмовляли з Міхновським. А на другий день після того, коли пан Микола ішов по вулиці, до нього підійшов якийсь чоловік і запропонував слідувати за ним. Він одвів його до Чека. У той же день його закликали на допит. За столом сиділо багато людей - чоловік дванадцять.

"Ми знаємо, що маємо справу з значною політичною постаттю. Ми пропонуємо вам важливе, відповідальне, почесне політичне завдання. Ви користуєтесь великим авторитетом серед українського громадянства і тут, і закордоном. Ви мусите допомагати нам, - у розмовах, у листах, схиляти українців до підтримки нас, до активного співробітництва з радянською владою... "

Міхновський звичайно відмовлявся. " Ну щож подумайте ще... " і Міхновського одвели до ізольованої камери у льох.

" Пане Іване, я знав, що так просто вони вже мене не випустять... Я вже не молода людина. Я боявся, що коли мене почнуть мучить, то мої нерви не витримають. І я вирішив... погодитися на їхню пропозицію, щоб вони випустили мене і я міг би вільно покінчити з собою"...

Приголомшений, слухав я це оповідання. І всеж таки зразу почав заперечувати; говорив, що треба силкуватися за всяку ціну визволитися, втекти.

Міхновський тільки безнадійно хитав головою. - "Ні, це немож-

ливо. Ви й не уявляєте, як за мною стежать. Дивно, як ще ви змогли прийти до мене. Якби я був зовнішньо менш помітною постаттю, то ще можна було б спробувати, а так-це безнадійна річ...Та й для чого жити ? " -"Та хоч би для того, щоб мститися" - відповів я. Ще й ще силкувався я умовити, але в усьому тоні Міхновського відчувалось, що він вважав себе вже приреченим.

Сумно попрощалися. Коли я виходив і був уже на сходах, він раптово знову озвався до мене:

" Так помститися ж!... Помститися й за мене й за тебе!..."

Це були останні слова, які я почув від пана Миколи. Це вперше він звернувся до мене на"ти".

Вихор думок і почувань вирував у моїй душі, коли я йшов додому. Але я ніяк не думав, що справа безнадійна. Головною небезпекою я вважав те, що Міхновський немов би втратив мужність і бадьорість, потрібні для успішного проведення втечі.

Незважаючи на пряму заборону Міхновського , я вирішив на другий день знову піти до нього. Не застав його дома. Мені назвали вулицю й будинок, куди він пішов. Я попрямував туди, сподіваючись зустріти на вулиці й вільно порозмовляти, немов би при випадковій зустрічі.

Підходячи до названого мені будинку, я побачив на вулиці характерну постать чекіста, який одверто стояв і дивився в бік цього будинку. Тоді тільки я зрозумів не цілком ясні слова Міхновського. Він був випущений з Чека, але знаходився під конвоєм, якого могли не помічати інші, але про який знав він сам. Очевидно й у їхньому дворі був установлений пост. Це дуже утруднювало втечу. Мої відвідування могли ще й більше погіршити становище Міхновського.

Я вирішив не намагатися з ним бачитися. Але я тільки про те й думав, як всежтаки організувати втечу. У мене не було потрібних грошей, я написав родичам і знайомим з проханнням вислати гроші. Днів через десять я вже мав їх і виробив плян втечі, який при певній сміливості мав всі надії на успіх.

Приїхав я до Києва. З обережности не пішов сам, а попросив близьку людину піти до Шеметів і довідатись, як стоїть справа, а сам чекав недалеко на вулиці. Моя знайома скоро повернулася з фатальною звісткою, що вже було пізно - Міхновський покінчив з собою. Через декілька днів я був у Шеметів; пані Шемет докладно розповіла мені про останні дні життя пана Миколи. Вони нічого не знали певного, але багато про що догадувались. Пан Микола ввесь час був сумний. Увечері він часто виходив, не кажучи куди. З деяких його висловів можна було зрозуміти, що його переслідує Чека. З однієї розмови незадовго перед його смертю можна було догадуватись, що Чека загрозило репресіями до родини Шеметів якщо Міхновський утече. Для надзвичайно шляхетної натури пана Миколи це одно могло бути вирішальним. Думка про те, що він накличе лихо на родину, яка була такою гостинною до нього, мусила його дуже страшити.

Саме самогубство пана Миколи для близьких людей було несподіваним. Вранці він не вийшов до чаю - подумали, що він пішов з дому в якійсь справі. Тільки о 10-й чи 11-й годині хтось випадково побачив його вже похолодле тіло в маленькому садку, в глибині садиби.

Так загинув Микола Міхновський. У важкому іспиті, який поставила перед ним доля, він найшов свій вихід - сміливий, рішучий, шляхетний, яким було й усе його життя.

24

Проф. Моргун.

ПРИНЦИПИ соціяльно-економічного устрою України

(проєкт *)

Соціяльно-економічний устрій і економічна політика Суверенної Української Держави будується на таких основних засадах і прямуваннях:

I. Економічна незалежність і самостійність України. Економічна міць і багатство України.

II. Всебічний розвиток продукційних сил України на рівні найвищих досягнень світової науки й техніки.

Ш. Україна, як Трудова Держава, об"єднує й захищає усіх трудящих усіх галузей фізичної, інтелектуальної й культурної праці. Базою й підпорою Української Держави є увесь український нарід, усі стани й класи України, усі українські громадяни.

IУ. Україна є правна Держава, що керується на засадах соціяльної справедливости, на твердих основах закону, рівного для усіх громадян.

У. Конфлікти, що виникають з приводу вживання найманої праці на підприємствах і в установах, вирішуються авторитетним, безсторонним судом. Суд в Українській Державі є вища установа, якій підкоряються нарівні усі громадяни.

УІ. Українська Держава непохитно прямує до гармонійного погодження інтересів усіх клясів, станів, верств і кіл, ставлячи перед собою якнайголовніше соціяльно-політичне завдання, ліквідацію клясової ворожнечі й боротьби, що являється причиною внутрішнього розкладу, знесення, а іноді й руйнації Держави.

Здійснюючи начала соціяльної справедливости, як основи соціяльної політики, Українська Держава прагне до запровадження сталого соціяльного миру, дружньої співпраці усіх класів і верств, що сприятиме злютованню їх в монолітну громаду, надхнену високими національно-державними прагненнями та піднесенню справді патріотичного духу.

Базуючись на культурному патріотичному працьовитому громадянстві, Україна, перетворившись в міцну й могутню Державу, здійснює свої завдання щодо піднесення народного багатства й добробуту громадян, в тому числі забезпечення працездатних.

УП. Вважаючи прагнення до власности як на рухоме, так і особливо на нерухоме майно за природнє, властиве культурним країнам і українському народу, і визнаючи, що вищий розвиток культури й цивілізації можливий лише на основі права власности, прагнення до якої править за великий стимул підвищення продукційности праці, піднесення творчости, господарчої ініціятиви, технічного прогресу й заощаджень, в Українській Державі право приватної власности вважається за сталу й довіку непорушну, основу господарчого життя, яку Держава охороняє усією силою законів і влади.

Виходячи з визнання права приватної власности за невідбірче й непорушне, в Українській Державі з непохитною силою охороняється право кожного громадянина на заробіток, як на влас-

---

*/ Матеріял подаємо в порядку дискусії.

ність його, що виникає з його праці. Українська Держава не припускає визискування праці, вважаючи таке за злочин, за порушення права власности.

УШ. Обмеження права приватної власности припустиме тільки в окремих [illegible] випадках, і то лише для задоволення важливих інтересів країни і суспільства, як то: тимчасове обмеження права, або відчуження землі й будівель для шляхів, споруджень військового призначення, меліоративних заходів, геологічних досліджень, експлуатації корисних покладів тощо.

Кожен випадок відчуження оформляється постановою вищого уряду.

За відчужене майно власник одержує відповідну винагороду за справедливою оцінкою того майна, чим не заперечується, а стверджується право приватної власности.

IX. Земля - головне багатство України, що визначає питому вагу нашої держави в европейському й світовому маштабі. Продукція сільського господарства задовольняє насущні потреби всієї людности цілої України, сировинні потреби промисловости, править за важливий чинник зовнішньої торгівлі, хліборобство основне заняття й єдине джерело добробуту переважної кількости громадян України. Тому Держава, як і українське суспільство в цілому, зацікавлені в розв"язанні аграрного питання на Україні в найбільш раціональний спосіб, що цілком забезпечує згадані важливі потреби.

Відповідно до того й ураховуючи кращі традиційні особливості українського народу щодо хліборобства, Українська Держава вирішує аграрне питання на таких основних засадах:

а/ основною системою землекористування вважається стала навіки непорушна приватна власність хлібороба на землю;

б/ кожна хліборобська родина наділяється землею за певними нормами, достатніми для раціонального господарства, різними для окремих районів - в залежності від визначення мінімального розміру наділу, на якому можливо вести раціональне господарство, і в залежності від співвідношення в кожному районі площі придатної для хліборобства землі та наявної кількости хліборобських господарств,

в/ єдиною формою хліборобського землекористування визнається в і д р у б н е господарство; черезполосиця ліквідується; за вищу форму вважається хуторське господарство, як найбільш придатне для інтенсивного, високо продуктивного хліборобства ; розвиткові хуторської форми господарства сприяє й допомагає Держава, а також і місцеве самоврядування;

г/ за найкращу форму запровадження заходів допомоги хліборобам щодо піднесення їх господарств на вищий щабель вважається кооперація; вступ до числа членів кооперативу і відходження від нього цілком вільні - залежать лише від бажання хлібороба; державний уряд і місцеве самоврядування максимально сприяють розвиткові хліборобської кооперації;

д/ земля, право попередньої власности на яку буде доведено й обсяг встановленого нормою обмежено, повертається хліборобам безкоштовно, а за решту наділу хлібороби виплачують Державі вартість її по справедливій оцінці; виплата розкладається на рати;

е/ хліборобське господарство н е п о д і л ь н о-майоратне, або, за відписом, переходить неподільно до одного лише спадкоємця; земля абсолютно виключається з спекулятивного обігу;

ж/єдиним володарем землі до реформи являється лише Держава, до якої переходять також відмерлі /виморочені/ та інші безгосподарні землі; землі з державного фонду розподіляються за певну платню, остаточно встановлюється Соймом, а в окремих випадках безкоштовно, між установами місцевого самоврядування, кооперати-

вами, різними громадами й об"єднаннями досвідчених в сільському господарстві фахівців на підставах довготермінової оренди, або довічне за обов"язком, зафіксованим в договорі, провадити господарство за певною системою й обов"язковим включенням до плодозміну певних культур;

з/ земельні податки на користь земельного самоврядування й держави виплачуються грішми, або продуктами сільського господарства в асортименті, який відповідає властивим для кожного району культурам; норми податків визначаються для кожного району і вгіддя,відповідно до прибутковости, губерніяльними органами місцевого самоврядування за погодженням з органами Державного уряду, для земель, на яких провадиться меліорація, встановлюються певні пільги, які стимулюють успішне виконання меліоративних заходів, збірання земельних податків покладається на сільські громади;

і/ виконання меліоративних заходів, що мають значення не лише для окремого господаря, а також для цілого району, обов"язкове для кожного приватного й громадського господаря;

к/ меліоративні заходи, запровадження нових культур, заходи що до піднесення сільського господарства, провадяться за участю й матеріяльною та організаційною допомогою Держави, місцевого самоврядування й кооперації; питома вага участи кожної із зазначених систем визначається в залежності від економічної ваги згаданих заходів; якнайбільшу для України вагу надається заходам щодо насадження лісів й корисних чагарників, для захисту річок, водоймів, для боротьби з суховіями й пісками, розгорненню таких культур великого економічного значення, як шовківництво, що має оптимальні умови для розвитку на Україні, бавовництво, тощо;

л/ для впорядкування торгівлі збіжжям, що має світове значення й головне для України, запроваджується всередині України мережа елеваторів і система гарантованих Державою варрантів, що сприятиме значному піднесенню активу зовнішнього торговельного балансу й заробітку хліборобів,

м/ з Державного земельного фонду задовольняються житлово-садибні потреби громадян, і, по змозі, збільшуються фонди хліборобського користування для нових хліборобських господарств; церковні і манастирські землі залишаються в державному фонді, натомість Держава допомагає матеріяльно церкві, яку визнає більшість українських громадян на сході і заході України; вгіддя всеукраїнського господарського значення - ліси, ріки, моря, їх береги і тому под., знаходяться в порядкуванні Держави; окрему частину державного фонду становлять удільні землі.

н/ приватна власність хліборобів на землю, замість колективної,впроваджується негайно; МТС ,и передаються хліборобським кооперативам: - хлібороби мають право, на підставі добровільних довготермінових угод між бажаючими, організовувати колективні господарства, входження до яких для жадного хлібороба, ні за яких обставин, не може бути обов"язковим чи примусовим.

X. Українська Держава приділює якнайбільшу увагу розвиткові індустрії, ставлячи в цьому відношенні такі завдання: а/ повне задоволення за рахунок отчизної продукції для військових потреб, б/фактичне здійснення економічної незалежности України, себто: максимальне скорочення імпорту, задоволення внутрішніх потреб промислової продукції за рахунок виробництва української індустрії, збільшення експорту в тому числі заміна вивозу промислової сировини експортом індустріяльних фабрикатів, вироблених з цієї сировини, що сприятиме підвищенню народного прибутку, в/ завантаження індустріяльною працею достатків робочої сили, г/ піднесення виробничо-промислової техніки на рівень вищих досягнень світової науки й культури.

Осягнення цих завдань здійснюється на підставі таких керівних засад:

А/ запроваджується система державного протекціонізму розвиткові отчизної промисловости: - сприяюча митна й тарифна політика, пільги й фінансування найбільш важливих і потрібних для України галузей промисловости, заходи для утворення потрібної для них сировинної бази, забезпечення збуту продукції отчизної промисловости на внутрішньому ринкові і т.п.

Б/ заборона інвестицій і концесій для іноземного капіталу.

В/ мобілізація внутрішніх ресурсів: державні позики, аванси гуртових покупців і масових об"єднань споживачів, банковські кредити, перероблення сировини державних, кооперативних і громадських установ на крам за їх замовлення, спеціяльні нарахування на випускні ціни виробів для нагромадження - фондів і капіталів, призначених для розвитку української індустрії і т.п.

Г/ максимальне сприяння повсюдному розвиткові виробничо-промислової кооперації, особливо на селі.

Д/ сприяння й допомога поширенню ремесла й кустарних промислів;

Е/ раціональне розміщення географічне промислових закладів /на стиках водяних і залізничих шляхів, в районах сировини, в місцях осілости робітників, наближення до ринків масового збуту для не - транспортабельних виробів, а взагалі від питомої ваги кожного із згаданих елементів у собівартості виробів, районове комбінування промислових закладів і т.п./.

Ж/ заходи для піднесення промислової культури й техніки: науково-дослідчі заклади, вищі інженерно-технічні школи, стимулювання технічнів винаходів і раціоналізації процесів виробництва, утримання міцних штатів високо-кваліфікованих фахівців-інструкторів і консультантів, промислових виробництв, конкурси, музеї, курси, екскурсії, закордонні командирування, виставки, премії, нагороди і т.п.

З/ за власників промислових закладів правлять відповідно до їх завдань і компетенції: Держава, органи місцевого самоврядування, кооперація, привтні особи та їх об"єднання; дозвіл на організацію акційних товариств, трестів, синдикатів, що об"єднують промислові заклади приватних власників,дається у виключних випадках, обумовлюється системою прогресивного оподаткування і пильним постійним доглядом з боку держави й місцевого самоврядування за їх діяльністю з метою попередження надмірного збагачення обмеженої групи приватних осіб за рахунок експлоатації усього суспільства; в такий спосіб Українська Держава запобігає можливості соціяльно економічних зловживань, головне, можливості захоплення нечисленними групами приватних осіб важливих галузей промисловости , фактичному перетворенню їх на монополію й набуттю за рахунок надмірних спекулятивних прибутків небезпечного впливу на суспільне й державне життя, що спостерігаємо в суто-капіталістичних передових державах.

З тією ж метою забороняється організація приватних акційних банків, страхових товариств і т.п.

Притягнення іноземних капіталів для економічного розвитку України припускається лише в формі держаних позик.

XI. Торгівля найголовніше джерело і засіб збагачення та нагромадження капіталів, придбаних нестільки з праці, не з великого хисту і здібностей купців, як з краєвої та світової кон"юнктури цін, з співвідношення пропозиції і попитом, - в спосіб нарахувань на робітничу собівартість продукції, які сплачують усі споживачі; цебто цілий народ. Отже торговельним прибуткам властива суто суспільна природа.

Відповідно до цього за головніші суб"єкти торгівлі в Українсь-

кій Державі правлять такі суспільні організації, які забезпечують обертання торговельних прибутків на користь цілого народу, на зміцнення економічної сили Української Держави, на розвиток продукційних сил України.

Торговельна політика Держави і зусилля пануючих, головних торговельних організацій скеровуються на впорядкування торгівлі, не-припущення спекуляції та експлоатації продуцентів і споживачів /приватна торгівля збіжжям, виробами 6.000 кролевецьких вишивальниць, 20 тисяч кустарів сітков"язальців і кошикарів тощо/, на максимальне скорочення сітки торговельно-посередницьких інстанцій між продуцентами і споживачами та на зміцнення промисловости за рахунок торговельних прибутків, в наслідок чого збільшуються заробітки робітників, промислових закладів і продуцентів-одинаків.

Виходячи з таких провідних настановлень, за основні торговельні організації вважаються на Україні:

а/ державні торговельні установи, в яких зосереджується експортна торгівля збіжжям, придбання устаткування і матеріялів, потрібних для державних індустріяльних закладів, і, за участю кооперації та органів місцевого самоврядування, експорт різних продуктів сільського господарства;

б/ установи кооперації і місцевого самоврядування, що, за регулюванням Держави провадять експортно-імпортні операції речами широкого споживання, матеріялами, устаткуванням і продукцією громадських та приватних промислових підприємств;

в/ кооперація-основна установа, що провадить внутрішню торгівлю; органи самоврядування виступають на внутрішньому ринкові відповідно до своїх завдань і компетенції;

г/ промислові заклади, хлібороби, кустарі, ремісники та інші дрібні продуценти мають право безпосередніх торговельних зносин з внутрішнім ринком, споживачами і замовниками, провадячи торговельні операції на своїх промислових підприємствах, на ярмарках, базарах та в інших районах збуту їх продукції;

д/ приватним особам надається право торгівлі на внутрішніх ринках.

XII. В цілому соціяльно-економічна політика Української Держави для осягнення зазначеної вище програми твердо і неухильно прямує до запобігання та усунення негативних стосунків, які викликають соціяльну ворожнечу і заколоти, до встановлення згоди і солідарности, до органічної монолітної цілости Українського Народу, до піднесення труда, культури і народного добробуту на найвищий соціяльний щабель.

Погоджена, координована співпраця Держави, місцевого самоврядування і кооперації, скерована в такому напрямкові, забезпечується відповідною структурою районових, обласних і державних установ, які в комбінованих сполученнях кооперативних, земських, муніципальних і державних органів, солідарно співробітничають за певним розподілом обов"язків з метою осягнення великих соціяльно-економічних завдань на Україні.

Нижче подаємо опублікований у квартальнику "НЕМЕЗІДА" з січня 1936 р.лист Військового Міністра УНР,Ген.Шт.Полковника/пізнішого генерала/ В.Сальського,до Гол.От.С.Петлюри,з дня 27.УІІ. 1920 р.,ч.317.

Вельмишановний Симоне Васильовичу!

У своєму листі до п. Прем"єр-Міністра від 2І.УІІ.ц.р.ч.20 /копія надіслана мені/Ви,Пане Отамане,робите закид Військовому Міністерству,на чолі якого стою я.Військове Міністерство,Ви пишете,"як доводиться на жаль констатувати, в останні часи не виявило потрібної ініціятиви ні в відношенню полегчення умов істнування армії,ні тим більш,збільшення і зміцнення ії.

Я примушений Пану Отаману докласти наступне.

Весь час Військове Міністерство працювало з повним напруженням всіх своїх сил,але загально тяжкий стан УНР не дав можливости виявитись наслідкам цієї праці.

За короткий час перебування в Вінниці/І травня-8 червня 1920р./ Військове Міністерство встигло покласти міцний фундамент для організації військового запілля,якого ніколи не було в УНР,а був лише хаос.Було сформовано 6 запасових бригад при самих несприятливих фінансових обставинах,при чому дуже скоро всім їм прийшлось виконувати бойові завдання.Де-які з бр-д відзначилися в боях і ні одна з них нічим себе не заплямувала.Ця обставина свідчить,оскільки правильно та міцно було зорганізовано бр-ди і що вони були в силі провести мобілізацію,як слід.Не дивлячись на всю нез"організованість тільки-що звільненого від ворога терену,все було підготовлено до належної мобілізації з військово-адміністративного боку.Тільки недоставка поляками в той час одягу та зброї згідно умов/що вони потім і самі визнали/,брак почасти харчів не дали можливости провести мобілізації в травні і з початку червня.З боку постачання за цей час було зроблено багато,як Ви самі мали можливість бачити підчас відвідування мі-ва:були складені контракти на взуття,одяг,харчі і, взагалі,почалась налагоджуватися широка праця.Тяжкий фінансовий стан УНР страшенно зв"язував руки в справі постачання армії і не давав можливости задоволити навіть платнею козаків і старшин,не дивлячись на те,що мною перш усього було проведено закон,що 2/3 всіх державних прибутків/власне з продукції експедиції/йшло на військо. Всю справу постачання армії я широко поставив перед Радою М-ів і вжи всіх заходів для належної широкої організації закупок для армії за кордоном/Рада постачання,комісія придбання,організація комісій і т.д./.Я шукав нових,більш радикальних шляхів в цій справі і певен, що якби не військові обставини,то наслідки були б гарні.Але вся праця М-ва обірвалась через залишення Вінниці 8.УІ.ц.р.8.УІ.ц.р.М-во, як і інші сіло в вагони і почало мандрівку,етапи якої - Жмеринка, Проскурів,Староконстантинів,Кам"янець на Поділлю,Чортків,Станиславів,Ряшів,Тарнів,де І9.УІІ.ц.р.М-во розташувалося.Іхали в брудних тягарових вагонах,в котрих було набито по 30-40 чоловік;за весь час мандрівки на один день вигрузились в Староконстантинові і на один тиждень в Кам"янці,решту часу провели в вагонах.В таких обставинах працездатність службовиків зменшилась до мінімума/Це визнають всі м-ри/,люде деморалізувались, а саме головне - збільшилось число сла-

бодухих,що втратили віру в оправу.Судіть,Пане Отамане,що могло Міністерство зробити в таких обставинах за останні півтора місяця.

Але не дивлячись на такі обмтавини ще в Жмеринці я перший підняв питання про мобілізацію на теренах Волині та Поділля,що були під цивільною владою поляків.Була переведена вся підготовча праця для мобілізації,для чого я лишив в Проскурові І-ше генерал-квартирмайстерство,відповідно розташував запасові бригади і для нагляду та керуванням призначив командуючим запасовими бригадами полковника Базильського,вжив відповідних заходів перед польським начальним довудством.Ви самі,Пане Отамане,вживали заходів,аби скорше була згода поляків на мобілізацію.Але Варшава дала умовну згоду на мобілізацію дуже пізно,коли ворог вдерся до Ярмолинець і приходилось вже втікати.

Переводити мобілізацію без згоди польського уряду і відповідного його розпорядження місцевій владі було неможливо,про що свідчить досвід 3-оі стр.дивізіі в квітні ц.р.,коли почали переводити мобілізацію без згоди поляків:польська місцева влада на кожному кроці чинила перешкоди і розганяла мобілізованих,виступаючи перед ними в ролі оборонців від нас,що страшенно знижувало нашу гідність/про це я докладав маршалу Пілсудоькому в Вашій присутності/.

Щодо постачання армії в цей час,то в яких обставинах знаходилась ця справа,свідчить історія з організацією харчового склепу для армії в Дунаівцях.Все було готове для організації цього склепу при допомозі М-ва народнього господарства,але знову не було з дозволу поляків;все це добре відомо п.м-ру нар.господарства Архипенку.

Шо можна було,Пане Отамане,в таких обставинах,коли до того ще військоі подіі розгортались стихійно,зробити для армії?Де був ґрунт для прояву "ініціятиви"?Коли,Пане Отамане,моя постать не на місці,то краще мені про це сказать,ніж так тяжко ображать без підстав.Я цього не заслужив.З перших днів українського національного руху я став в ряди борців за долю Украіни і непохитно працював досі,віддавши цій справі всього себе.

Не шляхом інтриг і ріжного роду політиканства я досяг вищих посад в українській армії.Мое командування запорожцями всім відоме, під моім командуванням в жовтні 1919 р.Українська Армія нанесла Денікінській тяжкі поражки.

Я погодився зайняти посаду м-ра після довгих просьб бувшого Прем"єр-Міністра Мазепи в найтяжшу хвилю украінськоі державности. "Беріть цей тяжкий хрест",сказали Ви,Пане Отамане,коли я вступав на посаду м-ра.Я взяв на себе цей хрест,хоч я знав,яку невдячну ролю я беру на себе,але повне безладдя та безсистемність в нашій військовій справі,віра в українську справу,віра в своі сили переконали мене в необхідності зробити це.

Я поставив перед собою ясну межу створення національноі украінськоі регулярноі суто-демократичноі армії,і до цієі мети я йшов твердо і прямо,не зважаючи ні на які обставини.Я так робив,бо вірив у правильність поставленоі мети і в Вашу підтримку.Можливо,що де в чому я помилявся,але не помиляється той,хто нічого не робить. Я робив зо всіх сил на протязі 3-х років,ця праця не дала мені нічого,крім напівголодного існування з сім"єю на чужині.За що ж Ви, Пане Отамане,так тяжко і прилюдно мене ображаєте?

Відповідні висновки з Вашого закиду я,розуміється,зроблю.

З правдивою пошаною готовий до послуг,В.Сальський.27.УІІ.20 р. ч.317.

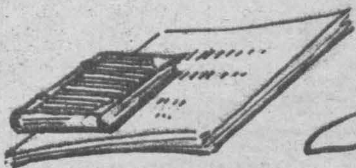

З нових видань

ГОЛОС ДЕРЖАВНИКА № 2, 1947, ст. 58.

З великою приємністю зазначаємо появу другого випуску "Голоса Державника"х/, що ставить своєю метою " ознайомити своїх читачів з державницькими ідеями в українознавстві та заманіфестувати державницьку методологію в дослідженні української проблематики, як і рівно ж і давати оцінку сучасним подіям та фактам в аспекті державницькім" /"Замість передмови"/. Центральне місце збірника становить стаття В.Г-ка "Українська народницька історіографія в світлі державницьких ідей" / ст.12-29/. Автор ставить своїм завданням з"ясувати, чому сучасні українці є бездержавниками і то не тільки назовні, формально, але й внутрішньо, психічно, своїм світоглядом. Вже Липинський дав загальну відповідь на це питання, кажучи, що катастрофа нашої останньої боротьби за створення Української Держави сталася головно в наслідок того, що ця боротьба "була ведена людьми, які в державну незалежність не тільки перед тим ніколи не вірили, але навіть до самої ідеї державної незалежности ставилися з погордою й вороже". Автор хоче перевірити думку Липинського на наших історіографах, що писали нам українську історію і саме тим зажили слави провідників нації. Він обмежується хронологічно найближчою нам історіографією, що носить назву народницької і вплив якої ми відчуваємо безпосередньо. Зупиняється він на Максимовичу, Костомарову, Драгоманову, Кулішеві, Лазаревському й Грушевському, як на найбільш яскравих представниках народницької історіографії. На нашу думку, Максимовича він притягає даремно, бо Максимовича можна вважати за державника, правда, всеросійського, яким був і Бантиш-Каменський , що свою прихильність до України поєднував з російським державним патріотизмом, з рештою так, як цей патріотизм поєднувався і у Котляревського, Гулака-Артемовського, Метлинського та інших діячів нової відродженої літератури української. "Народництво" в українській історіографії можна сміливо починати з Костомарова, що в дослідженні української історії підкреслює народницькі засади, дошукується народоправства в глибокій старовині і знаходить його в князівському вічу і в козацтві. Він стає ідеологічним провідником українських народників і не хоче бачити державницьких тенденцій в історії України. Але Костомаров не солідаризувався з революційними настроями молоді, з"її "бунтарством", і розходився з нею в питаннях релігії, церкви, моралі.

За представника революційного народництва п.В.Г-ко зовсім слушно вважає Драгоманова. Та проте в протилежність Костомарову він сам шукав у нашій /козацькій/ минувшині проявів державницьких стремлінь, але - не знаходив їх, про що не раз з певним, дозволю собі сказати, сумом згадує він в своїх писаннях. Самостійництво - це , на його думку, так би мовити, пережитий етап на шляху шукання кращої долі для українського народу, і тому цієї долі слід шукати іншим шляхом, звязуючи будучність українського народу з ідеями все-людського поступу, ідеями соціялізму. Невірно, на мій

х/ Тимчасом появилось уже й третє число, про яке дамо звіт пізніше.

погляд, прилучати й Куліша до гурту народників. Він був по суті державник, але рано зневірився в державній здібності українців і прийшов до думки, що злука України з Москвою була ділом історичної необхідности. Цієї думки не зрікся Куліш до кінця свого віку, хоч і осуджував московську політику щодо України.

Так само, як і Куліш, уважав недержавність українського народу за притаманну, іммане́нтну його властивість і Антонович. Але він бачив будучність українського народу не в зіллянні з російським державним ладом, а в розвиткові демократичних ідей і містично вірив у життєву силу Українського Народу. Подібно до Антоновича уважав український народ за недержавний з самої природи і Лазаревський. Він підкреслює, що український народ був байдужий до ідеі незалежности, обосіблений етнографічно, він ніколи, на думку Лазаревського, не виявив тенденцій до політичного відокремлення. Найбільш яскраво виявився, на думку п.В.Г-ка, народницький напрям історіографіі в діяльності М.Грушевського,- в теоріі і в практиці. Грушевський уважав народ за основний нерв історичного процесу і скрізь в історіі дошукувався пояснення всіх явищ лише з позицій інтересів народу-демосу. З цього погляду Грушевський виправдував „татарських людей", які в тринадцятому столітті не піддержували державницьких змагань українських князів і приймали зверхність татарську, та в усіх конфліктах влади з народом принципово стояв по стороні народних мас. Грушевський не міг простити ані київським князям, ані галицьким королям, ані козацьким гетьманам того, що вони не йшли по лінії"соціялістичних мрій" народних мас. Взагалі ж народницька історіографія до державницького ідеалу ставилася байдуже. Проте зі смертю Грушевського в самій українській історіографії не стало визначних послідовників народництва, і навіть визначні учні Грушевського такі, як Томашівський або Джиджора, зорвали з його концепцією. Новіші українські історики майже всі без виємку прилучились до державницького напряму.

Д.Д.

Зміст:

Український літопис

№ 9-10

1947

Б. Є-ч.

Про базу консолідації.

В ч. 56 /80/ "Української Трибуни" з 31 липня б. року подано темпераментну статтю п. С.Е. Осінського, п.т. "База Консолідації".

Кістяк статті творять твердження-тези, головніші з яких ми спробуємо проаналізувати.

Тези ці такі:

I. Суверенна, Соборна- ні від кого незалежна Українська Держава - як догма.

Додамо, що все з цією догмою незгідне, чи з нею суперечне, буде найгіршою протиукраїнською єрессю.

II. Сьогодні йде боротьба не за досконаліші програми, а за саме буття українського народу, за його найелементарніші права, за Українську Державу, за свободу української людини.

Ш. Найперше стоїть питання існування Української Держави, а щойно потім її форми й устрою.

IУ. Йдеться про те, щоб створити ЄДИНЕ / підкреслення Автора В. Є-ч/ перед зовнішнім світом тіло, компетентне репрезентувати українство в цілому на еміграції.

У.ПРИМАТ ВИЗНАННЯ ВЛАСНИХ СИЛ ОЗНАЧАЄ ВИЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВОЮЮЧОЇ УКРАЇНИ./ Підкреслення Автора В. Є-ч./

УI. ЖАДНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ПАРТІЙНИХ УГРУПОВАНЬ ПОНАД ГОЛОВИ МАС І ЖАДНОГО НЕРСПЕКТУВАННЯ ВОЛІ БІЛЬШОСТИ ЦИХ МАС. Жадних позалаштункових угод, жадних таємних ходів, жадної таємної дипльоматії ! А ясно і просто: все на очах народних мас. Себто, кому народні маси найбільше довіряють, той має кількісно найсильніше представництво у всеукраїнському середовищі. ПОВНЕ І БЕЗЗАСТЕРЕЖНЕ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО КЛЮЧА. / Підкреслення Автора В.Є-ч./

УII. Провід без мас невартий нічого, як генерал без війська.

Наші міркування щодо наведених вище тез п. С.Е. Осінського такі:

Боротьба йде за те, чого сьогодні ще не маємо: за буття, за права, за свободу українського народу - за Українську Державу, що все те в собі містити має і дати всім українським людям зможе.

Коли Автор не потребує боротися за досконаліші програми, за форму та устрій майбутньої Української Держави, то одно з двох може бути:

I/ після визволення від окупантів українських земель, на яких Українська Держава має повстати, Автор та його політичні друзі приймуть для цієї Держави ту готову форму державного устрою й програми-закони, в яких український народ живе в УССР сьогодні, з тією ріжницею, що " товарища" Кагановича заступить хтось із визнавців концепції воюючої України, а московське НКВД заступить, скажімо, Українська СБ, або:

2/Автор і його політичні однодумці мають в течці власну неперевищену програму-закон і пляни-проекти найдосконалішої державної форми й устрою, якими вони, як тільки визволять Україну, моментально її ущасливлять...

В першому випадку може прийти до ... "генералів без війська", бо навряд чи знайдуться охочі боротися за таку дрібницю, як змі-

на вивіски та фірми, а в другому - може б Шановний Автор, його власними словами оказавши, не роблячи "таємних ходів" та "таємної дипльоматії" й "політики", був би ласкавий свою програму та її ... проекти подати " всім народнім масам" на обговорення та схвалення після "демократичного ключа" і то не колись, а таки сьогодні, бо коли вже говорити про довір"я, то воно ОБОВ"ЯЗУЄ взаємно - вгору і вниз. Держава-це не якась безформна абстракція чи, прозаїчно сказавши, - не якась безформно-розпливчаста кваша, що приймає форму посудини, до якої її наллято.

Держава - це конкретно оформлений твір, в якому матеріялізовано ідейні задуми його творців, чи, як учить Липинський держава- це " відповідна політична форма виявлення несвідомої ірраціональної волі народу до вільного незалежного життя". /"Листи", ст. 84/.

Нарешті, держава - це організаційне оформлення в гармонійну цілість, території, населення і влади, пов"язаних спільними для всіх " програмами- законами.

Творити, будувати, - це, в першій мірі формувати матерію. Нема форми - нема твору!

Сьогодні Української Держави в українському національному розумінні не маємо. Сьогодні ще йде боротьба за елементи - територію, населення і владу, з яких доведеться будувати державу, і - найважніше - йде боротьба за той животворчий дух, яким має бути натхнена наша державна творчість. Бо, як з новішої історії України знаємо, рецепти:" нічого без мас"загнали українську державність в домовину.

А коли це так - то вже сьогодні треба думати, більше того, треба мати викінчений до подробиць продумані проекти щодо форми державного устрою та програми-закону, після яких та держава буде жити, що їх - форму й закон - доведеться реалізувати завтра!

Потреба в них владно повстане в моменті коли буде звільнено від окупанта перше українське село, отже, стоїть уже сьогодні.

В кожному будівництві форма мусить бути строго й доцільно допасована до матеріялу, з якого будову твориться. Більше того, - матеріял владно накидає будівничому форму.

Для прикладу: з соняшничиння, гарбузиння, хмизу і т.п. легко можна збудувати курінь для діда-пасічника чи баштанника, і ніяк не збудувати з того матеріялу хати, фабрики, мосту, вивести візантійську баню, готицький лук, побудувати другий поверх, чи Айфелеву вежу...

Різні матеріяли - дерево, цегла, камінь, бетон, залізо - мають різні конструктивно-будівельні властивості, зумовлюють форми, в яких вони / матеріяли/ можуть найбільше гармонійно уложитися. І відповідальний будівничий мусить добре знати, до яких будівельних конструкцій які матеріяли надаються.

При будові величезне значення має МІСЦЕ БУДОВИ, ГРУНТ, ПІДГРУНТЯ, ДОВОЗОВІ ШЛЯХИ.

Тільки встановивши всі повищі дані, будівничий робить поміри, при потребі, щоб скріпити грунт і забезпечити фундаменти, перепроваджує нівеляційно-меліоративні роботи, в разі потреби - відводнює - дренажує грунт чи робить насипи, робить обрахунки, проектує пляни, укладає кошторис, доставляє матеріяли, набирає майстрів і робітників і, по тому всьому починає будувати.

Кожна будова повстає спершу в творчому задумі будівничого, як ідея, далі переходить в проект і , нарешті, - в процес. При будові держави обов"язують всі правила-закони будівництва, як такого.

Будівничий - це державний муж - організатор.

Робітники - це його більші й менші помічники - організатори

окремих ділянок державного життя, адміністратори, старшини, урядовці.

Місце будови - територія.

Ґрунт - свідома воля населення до творення власнодержавного життя.

Підґрунтя - ірраціональна несвідома воля до власної державности.

Підшкурні води - антидержавні елементи, ворожі аґентури - "п"яті кольони".

Матеріял - все населення держави.

Цемент - організаційно-устроєві форми й програми-закони.

Кожен народ має свої власні, йому найбільше прикметні державно-творчі, конструктивні властивості, і-цим самим-нахили до тих чи інших державно-устроєвих форм: одні найліпше укладаються в формах монархістичних, інші - в республіканських, ще інші - можуть жити в формах деспотичних; цигани - не укладаються в жадні; українці, занедбавши національний інстинкт, відійшли від найдогіднішої для них форми монархічної і, по смерті гетьмана Богдана Хмельницького, вкладаються до яких-завгодно... чужих і дуже "невкладності" до своїх власних...

Будова держави, з огляду на змінні властивості матеріялу, яким є живі люди, з їх взаємними суперечностями, безмірно важча й відповідальніша справа, ніж будова найвищого хмарочоса чи підводного човна. А будова Української Держави особливо трудна!

Коли таких важливих справ, як форма державного устрою та програма-закон, не продумати заздалегідь і не допасувати їх до конструктивно-державницьких властивостей свого народу, а всі надії покладати на "чудо біля виборчої урни", як це колись робила Українська Центральна Рада і по ній Директорія УНР, то коли ці державно-творчі методи, при яких будівничі хтіли вбгати українську державність у невідповідні для українського народу форми, при яких методах продуману організацію заступала аматорська і, часто, партацька імпровізація, привели до катастрофи, то повторення тих методів сьогодні неминуче приведе до катастрофи завтра!

Нині, коли, Богу дякувати, маємо В.Липинського, повторення згубних експериментів з минулого супроти нашої доґми було б непростимою єрессю і злочином!

Свята правда, що провід без маси невартий нічого, як ґенерал без війська, але не можна забувати й тієї істини-правди, що маса без проводу, як і військо без ґенералів, завжди була, є й буде неорганізованою юрбою і, навіть, коли б складалася з самих фільозофів-буде небезпечною „bestia sine capitem - безголовою твариною!

Довір"я мас, як критерій для виділення проводу, дуже небезпечний. Досвіди з минулого показують, що маси мають великий нахил більше вірити спритним обманцям, які все - чого й самі не мають, - масам щедро обіцяють, і мало, чи й зовсім, не вірять людям чесним та за свою роботу відповідальним, що не запобігають у мас ласки й нічого неможливого їм не обіцяють, а для власного добра тих же мас багато на користь спільної справи від них вимагають.

Довір"я мас та їх любов дуже непевні і настроєво-змінні: сьогодні маса своїх улюбленців захоплено вітає, квітами стелить їм путь, стрічає кличами "Осанна!" "Слава!" А завтра може їх ганьбити, на них плювати, кричати до чужих Пилатів: "Розпни його!..."

Справа єдиного авторитетного проводу, на нашу думку, вимагає, щоб це був ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ПРОВІД, здатний зрушити з місця інерцію мас і дійсно їх до наміченої цілі повести, а не такий, якого підштовхуватимуть під боки нікому незнані й тому невідповідальні "сірі еміненції".

Будівничий, яким є провід, про те, як він має свою будову проєктувати, з якого матеріялу, після якого пляну та в якому стилі-формі її виконувати, цеглоносів не питає!

Правило Леніна, що "Кожна куховарка повинна вміти керувати державою" було тільки засобом, щоб зруйнувати організовану громаду й обернувши її на безголову юрбу, легше накинути ій замість генерала,червоного фельдфебеля. Але цим правилом ніяк не можна громади зорганізувати! - Виділити провід - це справа всієї української еміграції, в її організованій частині.

Цілі, які стоять перед майбутнім проводом:

I/ Органічно об"єднати еміграцію для тих відповідальних завдань, які вона мусить виконувати - гідно репрезентувати перед чужим світом Україну і й енергійно боронити живі інтереси поневоленого українського народу.

2/ Знаючи умови, в яких пробуває український народ за "залізною завісою", вже сьогодні підготовляти - плянувати в основних зарисах устрові форми - програми й закони, після яких має жити Український Народ у власній вільній державі.

Без програми - закону, який відповідатиме правовій свідомості українського народу , виведений з найкращих / бо є й найгірші!/ національних традицій і тяжкого історичного досвіду, не встоїть жаден провод!

Критерієм до виділення проводу не може бути припадкова і змінна в часі аритметична більшість голосів, що сьогодні робить "сприятливу кон"юнктуру" для тієї чи іншої політичної групи, натомість, тим критерієм повинні бути найкращі інтелектуальні властивості одиниць, які мають увійти до проводу, отже, в основу виділення проводу має лягти не принцип вибору найспритніших, а добору найкращих.

Майбутній провід мусить знати, що його покликано будувати з найліпшого матеріяду Храм Української Державности, з обрахунком у часі на віки, а не "похідний курінь" з підручного патичиння для чергового " головного отамана" на час ... між двома еміграціями...

Сини селянські,господарські!Ви,до кого пересунулось фактично все,що зруйнила з місця революція.Ви,в руках яких лежить вся будуччина України,Ви,яким комуністи загородили шлях до поширення і влади.Пам"ятайте,що сильних комуністів скинути і Державу Українську збудувати Ви зможете лише тоді,коли самі будете сильні,як сталь.Як-що послухаєте грачних на всіх найгірших Ваших нахилах українських інтелігентів-демократів і охлократів,-як-що захочете творити або демократичну республіку,або свою мужицьку диктатуру - загинете.В першім випадку тому,що переїжете самі себе в анархії такій самій,в якій погинули колись козацькі отамани.В випадку другім - що для диктатури своєї власної Вам культури й досвіду не стане.І Ви опинитесь знову під владою диктатури московської контркомуністичної,що так само як диктатура комуністична,маючи в собі старі досвідчені московські провідні верстви,немилосердно буде правити і буде,як хліборобами,по своїй кочовничій природі, помітувати Вами.

В.Липинський."Листи до Братів-Хліборобів"

О. Семен.

Чи час на церковний собор?

Як тільки церковно-парохіяльне життя по таборах наладналось і як тільки минула небезпека примусової репатріяції, - з"явилась група людей, яка почала домагатись радикальних реформ в УАПЦ.

Ці домагання в основному зводились до того, щоб відродити, мовляв, традиційний принцип соборноправности, допустивши до керування церковним життям мирян, які в створених парохіяльних радах, а також і в раді Мітрополітальній мали якщо не домінуюче, то принаймні рівнорядне право в вирішуванні усіх церковно-адміністративних прав. / Дивись: "Св.Покровський Листок".Ашаф.1945 р. ч.I./.

Серед віруючих повелась підготовча праця шляхом поширення численних брошую та листків, що своїм змістом мали нахилити віруючі маси до реформ в УАПЦ. в дусі київських "Діяній" з 1921 р. /До речі, всі ці видання було видано без апробати вищої духовної влади УАПЦ/. Скоро виявилось, що дійсно віруючі люди до цих намагань поставилися здебільшого байдужо чи виразно негативно.

Тоді ця група одразу змінила тактику і почала діяти згори при помочі морального тиску на ієрархію УАПЦ через подання різного роду меморандумів і петицій з рішучим домаганням негайного скликання Собору.

Докладно розпізнавши "побожні" наміри цих людей Православна Ієрархія УАПЦ, з обов"язку присяги поставлена на сторожі єдности. УАПЦ та бачучи змагання непокликаних осіб реформувати Церкву в дусі неканоничних київських реформ з 1921 року - дала їм належну відповідь, що знайшла свій вияв в постановах Собору Єпископів УАПЦ в м. Мюнхені з дня 8 до 15.5.1947 р.

З цього приводу в часописі "Наше Життя" з дня 30.6 і 7.7. б. р. №№. 25,26, - появилась довша стаття п.Н.Кибалюка під заголовком: "Розкладова течія"/Лапки п. Н.К./, в якій Шановний Автор, беручи під захист вищезгадану групу, проводить думку про необхідність скликання Собору УАПЦ на еміграції.

Не входячи в докладний розгляд усіх тверджень п.Кибалюка спинимося лише на питанню скликання Собору - чому саме деякі люди так настирливо домагаються Собору і яку саме мету ставлять перед собою та чи взагалі доцільно скликати Собор в сучасних умовах?

На перше питання подекуди допомагає нам відповісти пан Н.К., коли говорить, що: "УАПЦ / т.з. першої формації, з часів революції о.С./ взорувалася на Церкві апостольських чи первохристіянських часів і в тому дусі чистих первохристіянських основ Церкви виховувались і вірні, в тому дусі діяли і церковні органи..."

"Вони відкидали все, що становило довговікові нашарування в поняттях про церкву, сформованих під впливом московської науки і діяння московської ієрархії."

Характерно, що в полеміці з православними різних сектантських толків, опираючись виключно на Св.Письмі і відкинувши Св. Передання /Традицію/ завше вживають подібних до вище згаданих аргументів, що Христіянська Церква, як Східня так і Західня не взоруються, мовляв, на Церкві Апостольських чи первохристіянських часів. В результаті такого вчення ці секти відкинули ієрархію, приємство Благодаті священства, постанови вселенських соборів, а

цілий віковий уклад церковно-релігійного життя заміняти новим укладом, ніби наближеним до первохристіянських часів.

Туди саме прямують і наші непокликані сучасні "реформатори", які, бажаючи відкинути чужі наматурування, явно порушують від-вічні канони і уклад Св.Православної Церкви, забуваючи при тому, що і Церква Московська, почавши від Мітрополита Московського Петра Раківського /українця з Волині/ з часів Царя Івана Калити і аж до часів Царя Петра Першого була під цілим духовним і культурним впливом Церкви Української.

В 1921 р. на т.з. Київському Соборі було допущено явне порушення канонів і традицій Св.Православної Східньої Церкви, які ще понині діють у всій Вселенській Православній Церкві, і які модернізувати чи анулювати може лише Вселенський Собор.

Домінуюче положення світського елементу в новостворених українських релігійних громадах, жонатий епіскопат, два і три рази жонаті священики, кількаразові розводи духовенства, революційно-класова класифікація чернецтва і чернечого життя тощо - все це було новим і неприємливим для вірних, які до подібних реформ у Церкві в пореволюційних, більшовицьких часах ставилися більш, як неприхильно, явно вороже.

І тому не дивно, що Православна Українська Автокефальна Церква не могла здобути собі широких мас православної української людности.

В результаті такого негативного наставлення православних мас повстала затяжна боротьба, яка забрала не тільки багато енергії, але і непотрібних жертв в Українському Народі. Будучи ще і понині непризнаними в широких масах православної української людности, ці панове хочуть домогтися, так би мовити, "оканонічення" цих реформ на майбутньому Соборі, в якому, окрім вірних і духовенства, брала б участь і сучасна канонічна ієрархія УАПЦ.

Шановний Автор статті "Розкладова Течія", говорячи про слушність "нечестивих" і " антиканонічних" вимог /лапки Н.К-ка/ собору, каже м.ін."А першою і основною рисою Української Автокефальної Православної Церкви була соборність, про яку ми урочисто згадуємо на кожній літургії: "Вірую, в єдину Святу Соборну і Апостольську Церкву." І далі Ш.Автор пояснює це так: "Принцип соборности в практиці окремої церкви полягає в тому, що церковні справи основної ваги вирішують на церковних соборах, які складаються з представників ієрархії, священства і вірних".

Принцип соборности є дуже важливим, але не першим, бо ми є тієї думки, що основні риси Православної Української Автокефальної Церкви не можуть бути якимись іншими від рис Вселенської Православної Церкви. З наведених автором слів з дев"ятого члена Нікео-Цареградського Символа Віри, який знає кожний православний християнин на пам"ять, виразно видно, що першою ознакою Церкви є те, що вона єдина, друге, що вона свята і аж третьою, що вона - соборна і т.д. І хоч Ш.Автор, цитуючи дев"ятий член Символа Віри, не вжив дві коми після слів "Єдина" і "Свята", але від цього все одно третя істотна ознака Церкви не стала першою. Врешті, дефініюючи ознаку Соборности Церкви п.Кибалюк цю істотну ознаку звужує; Соборність це не механічне відбування соборів тією чи іншою помістною Церквою, але соборне єднання зо всіма іншими помістними церквами, що всі разом становлять Св.Православну Вселенську Церкву.

В Катехізисі на питання, чому Церква зветься соборною? - читаємо:

"Соборною Церква називається тому, що вона не обмежується, ані місцем, ані часом, ані народом, а об"єднує в собі правдиво віруючих усіх часів і народів і по усій вселенній." /Правосл.

Христ. Катехізис Свящ. АНавського, ст. 65/.

А тому першим обов"язком всіх вірних Православної Української Автокефальної Церкви є не поглиблювання різниць, які відділяли б нас від єдности з Вселенською Православною Церквою, а, навпаки, усунення усіх тих порушень, що в революційні часи сталися, в ограді нашої Церкви, щоб і наша Православна Українська Автокефальна Церква належала до Єдиної Святої, Соборної і Апостольської Церкви.

Чи майбутній Собор був би доцільним в сучасних умовах і чи приніс би він повне оздоровлення в ограду нашої Церкви?

На еміграції перебуває вся Ієрархія УАПЦ, невеликий відсоток духовенства і ще менший пропроціональної відсоток вірних.

Винесення на такому еміграційному соборі, яких-небудь нових постанов або узаконення цим собором усіх діянь з 1921-1922 р.р. могло б мати фатальні наслідки для добра і спокою Церкви, як іще тут на чужині, й також в майбутньому , після повернення на Україну, причому назавжди могла б повстати прірва поміж нашою УАПЦ і Православною Вселенською Церквою.

Всім тим добродіям, які хочуть штучно відірвати нас від єднання з Вселенською Православною Церквою і звести нас до ролі секти в Православних Церковних ризах, - православна віруюча людність зобов"язана сказати своє рішуче слово, бо хто знає, чи цим людям справді лежить на серці добро Церкви і спокій в ній. П.С.Н-гай в статті: "З життя УАПЦ" / Український Літопис, 1947 р. №3/ про таких людей каже так: " є серед нас принципові вороги Церкви Христової, що свідомо провадять нашу національну справу - нашу національну Церкву - на загибель. Удаючи релігійність, а то й перекониливу вченість, діючи ніби в унісон з чистими релігійними прагненнями, прикидаючись друзями і опановуючи легко в цей спосіб людською ножкідою, доводять потім їх до скрайности і загублення всього".

/Давно відома тактика ворогів. С.Н-гай/. В даному разі, очевидно, справа йде до знищення більшого кола, а саме, авторитету самої Християнської Релігії. "

Основна віруюча маса православних українців стоїть на тому становищі, що в такій поважній справі, як скликання Собору і евентуальне впровадження нових реформ, або узаконення неканонічних київських "діяній" - треба виявити якнайбільше холоднокровности і розваги, щоб не допустити будь'яких перерібок там, де треба діяти продумано і докладно.

Бо кожна віруюча людина знає, що Церква є установою релігійною, розрахованою не на день або два, а на цілу вічність. Все, що є і в Церкві, повинно бути довговічним.

І хоч людство і окремі нації привносять у церковний уклад дещо своє, індивідуальне, однак і це індивідуальне повинно відзначатися доброякісністю і стійкістю, щоб задовольнити не одне, а цілий ряд поколінь.

Інакше треба відмовитись від релігійної організації людей, залишивши її сваволі кожної окремої одиниці. Під цим поглядом буде цілком оправданим, коли скажемо, що приступати до такої поважної справи, як Собор або до якихбудь реформ на ньому, - можна лише тоді, коли, по можливості, докладно вияснено: що і як належить вирішити, змінити, виправити.

Дехто думає, що відбуті передсоборні зібрання належно підготовили все до Собору і що не слід зволікати, а якнайскоріше скликати Собор, щоб приступити до діла.

Такого оптимізму, ніяк не можемо поділяти й не поділяємо.

Справа Собору є справою дуже великої ваги і мало на нього не тільки вимушеної, а навіть добровільної згоди Ієрархії, замало бажання окремих церковно-громадських діячів, чи навіть окремих цер-

ковних ґруп; на скликання Собору треба повної згоди усіх православних віруючих людей в цілій своїй масі, так би мовити, цілого тіла Церкви.

А така згода можливою буде лиш тоді, коли весь наш народ стане вільним.

Врешті, з історії Християнської Церкви відомо, що іноді і Собори, які відбувалися без належної підготовки та виносили поспішні постанови, мали фатальні наслідки для Церкви. Так, наприклад, на помісному Соборі в Толедо /Іспанія, ХУІІ ст./ всупереч з постановою 3-го Всесвітнього Собору, що заборонив додавати будьщо до Нікео-Цареградського Символа Віри, - всеж вніс до Символа Віри вставку "Filioque" х/ яка по цей день є одною з догматичних різниць і причиною спорів поміж церквами Східньою і Західньою.

В своїй праці з історії Української Православної Церкви Митрополіт Василь Липківський, гостро осуджує церковну практику, санкціоновану в постановах київського Собору з 1921 р. І цей осуд в устах саме Мітрополіта В. Липківського, що за свою ревність у вірі православній зазнав тяжких переслідувань і за неї постраждав життям, - важить цей осуд більше, ніж твердження і домагання занадто ревних визнавців тих антиканонічних і тих самим протитрадиційних постанов.

А помістний т.зв. "Стоглавий" Московський Собор чи не взаконив цілий ряд обрядових помилок в російській Церкві? Про т.зв. Київські "Діяння" вже згадувалось вище.

Отже, на закінчення іще раз повторяємо - обережність мусять зберігати всі ті, що не лицемірно болїють справами нашої многострадальної УАПЦ, і в сучасний тяжкий момент для неї стреміти треба в першу чергу до усунення усіх недотягнень і браків, шляхом взаємної пошани, доброзичливого вислухування взаємних побажань, зрозуміння інтересів нашої рідної, канонічної ієрархії, зрозуміння інтересів духовенства та всієї маси віруючих людей, а для цього вповні вистарчить відбувати раз-два на рік Єпархіяльні, а також Мітрополітальні з"їзди ієрархії, духовенства і вірних, для обговорення і для вирішення тих чи інших питань місцевого характеру, що не колїдували б з канонами і укладами Вселенської Православної Церкви. Щоб такі з"їзди були пожиточні і будуючі, всім нам належить розуміти і цінити понад усе добро усієї Христової Церкви, як тіла, Глави Христа, і Йому покорою приносити в офірі свої станові, ґрупові, реґіональні - скороминаючі інтереси.

31.УІІ.1947 р.

х/Римський Престол за кілька літ перед останньою війною зробив той виняток, що в Символі Віри "Filioque" для вірних Гр.-Кат. Церкви не обов"язує. Редакція.

Лист Архиепископа Іоанна Теодоровича

Відпис. Дублікат до відома О. Влад. Митрополітові.

А. І. Т.
Жовтня 16.1947 р.

Вш. п. І. С. Гаращенко. Для Української Православної Церковної Ради на еміграції, обраної І-м Церковним З"їздом Автокефалістів Соборноправників 25-26-го серпня 1947 р. в м. Ашаффенбурзі.

===================

Вельмишановні Брати, Члени Української Православної Церковної Ради !

Зо всіх тих численних повідомлень, які я од Вас отримував, із змісту меморандумів, які Ви подавали існуючій тепер вищій ієрархії УАПЦЕРКВИ на еміграції і, нарешті,

з факту скликання Вами першого Церковного З"їзду Автокефалістів Соборноправників, що відбувся 25-го-26-го серпня ц-р. в Ашаффенбурзі і обрав Українську Православну Церковну Раду та рішив просити мене взяти Ваш рух під мій архіпастирський покров,

зо всіх цих проявів Вашої церковно-народної активности мені ясне одне:

Ви невдоволені і не миритеся з сучасними рисами УАПЦЕРКВИ.

Ті риси її теперішнього характеру, на Вашу думку, не відповідають правдивій в Вашому розумінню, ідеольогії та практики церковного діяння, які Українська Автокефальна Православна Церква мусіла б мати.

В цім я охоче міг би, після певної дбайливої аналізи, погодитися з Вами. Я, однак, з так встановленого факту роблю інші висновки, ніж Ви, висновки - дороговкази дальших слідувань. Мої висновки -дороговкази такі:

І. Українська Автокефальна Православна Церква повністю втілююча в її життю, в її ідеольогії та практиці споконвічні ідеали нашого народу, ідеали висоти духовного проводу Церкви, ідеали соборновсецерковного діяння, така Українська Православна Автокефальна Церква є ціль наших устремлінь, є мрія наших кожночасних прагнень.

Вона повністю може бути здійснена лише на нашій рідній землі і в атмосфері повної свободи для віри самої і для діяння віруючих.

2. УАПЦерква формації 1942 року, можливо, многими її рисами не відповідає нашим розумінням правдивої Української Автокефальної Православної Церкви. Їй дійсно може бракувати внутрішнього соборно-церковного визнання од віруючого громадянства. Вона є дитина свого часу і його умовин. Вона не могла провести в життя те, на що умовини війни і німецьких насильств не призволяли.

В ній, навіть тепер, часово, може проявлятись дух автократизму,

дух чуждий віковим традиціям Української Православної Церкви, яка все стреміла спертися на широкі круги віруючих і в їх розумінних шукати авторитету її законень і діяння.

3. УАПЦерква формації 1921 року є дійсно творива волі і серця нашого народу, але сама ця воля нашого народу, саме його серце, обставинами ворожости Московського Єпископату на Україні, обставинами большовицького панування, його перших років гонень та терору були поставлені в умовини не сприяючі свобідному проявленню віковічних духовних цінностей нашого народу.

З того, що воля й серце нашого народу утворили в 1921 р., багато з того не було свобідним проявом нашої багатовікової української церковности, а проявом під примусом тодішніх обставин. До таких проявів з примусу, а не свобідним рішенням, треба віднести самий акт відновлення нашої ієрархії, акт, що опісля став "П"ятою Ахіля", болізним місцем, яке все потребувало оборони, а не було місцем опори , що дає певність стояння, не потребуючи жадних підпор.

До таких проявів з примусу, проявів, що не витікають природно з попередніх процесів нашої церковної історії, треба віднести і де-які ухвалені тоді канони.

Їх вимагала тодішня атмосфера умовин та настроїв, атмосфера наднесена і витворена не-українським середовищем, а впливами поза ним, впливами ворожими.

4. З поданого ясно, що як і УАПЦ 1942 р., так і УАПЦ 1921 р. мають свої дефекти і не можуть прийматись як довершені втілення ідеї дійсної Української Православної Автокефальної Церкви. Вона, ця правдива Українська Православна Автокефальна Церква і тепер перед нами, як мрія прагнення, як ідеал до наближення.

Наш обов"язок стреміти, доходити здійснення цього ідеалу.

5. Так стреміти, так поступово доходити до утворення дійсно Української всіма ознаками такого імени Церкви, ми можемо лише спільною, а не роз"єднаною волею.

Групи, які беруться боронити лише їх фракції с.т. чи то УАПЦ 1942 р. чи то УАПЦ 1921р. і так спричинити розкол, такі групи не вчинять доброї послуги рідним Нації і Церкві, які і без цих додаткових розколів тепер нещасні.

6. Поза всіма цими міркуваннями, я ще потребую вказати на реальні потреби Церкви в Америці, на чолі якої я стою. Тут ми також маємо наші важкі проблеми, це є проблеми ліквідації наших тутешніх, колишніх розламів. Тут до цього йде.

Інтереси нашої Церкви в Злучених Державах Америки і в Канаді рішуче виключають мою згоду очолити Вашу акцію, яка окрім болючого чергового розколу, нічого іншого не пророчить.

По вказаним мотивам, я не вважаю за можливе стати на чолі започаткованого Вами руху. Навпаки:

спираючись в цю мить на всю вагу дорученого мені Церквою авторитету, я молю Вас, Брати і Сестри, Пастирі і Діти Рідної мені Церкви не творити нового розламу, а будучи в Церкві, разом з нею доходити крок за кроком до всього вимріяного і святого, що ми хочемо бачити в нашій Рідній Церкві.

Боже благословіння нехай буде над Вами. Ваш з любов"ю

Іоанн Т е о д о р о в и ч – Архиєпископ.

„Мета і Межа"

Станиця Української Пресової Служби в Немеген у Голяндії, прислала до нашої редакції до поміщення дискусійну статтю під такою /"Мета і Межа"/назвою,п."Романа Рахманного" з Парижа, у відповідь на статтю в "У.Р." з 15. серпня, п.н. "ЧОМУ Я СТАВ СТОРОННИКОМ ГЕТЬМАНСТВА". Стаття ця надто довга, займала б цілу сторінку нашого часопису, тому її не містимо, тільки подаємо важніші твердження й наші заключення з поясненнями. Отже, у цій статті є такі важніші точки:

1."І не є це дивом,що в нас існує декілька партій з різними програмами, що їх вони подають за найкращі й змагаються защепити їх найширшим кругам суспільности. Радше радіти треба,що в нас, як і інших політично зрілих народів,існує скаля ріжних політичних напрямів-від скрайнє правих до найлівіших. Лише в недорозвинених примітивних,або занепадаючих суспільствах недостає політичної зрізничкованости,що в наслідку веде до монопартійности, диктатури,пересічности и терору".

2."...без одного загально-українського політичного и суспільного центру стерно української визвольної боротьби ходитиме без упину з рук до рук,партії и групи торощитимуть собі за нього голови,а на визвольному фронті від цього ніяк не покращає. Навпаки".

3. ..."УПА є безприкладним доказом того добровільного включення мас у революційно-визвольний фронт".

4.Про УГВР сказано: "УГВР - всеукраїнський політичний центр".

5."Тому за ініціятивою УПА дійшло до скликання представників українських земель та політичних середовищ, а вони покликали до життя всеукраїнський керівний центр Українську Головну Визвольну Раду /УГВР/."

6."Чи УГВР є партією? - Ні.У її першому зверненні з червня 1944 р. читаємо... 4.Репрезентувати,як верховний всеукраїнський центр,сучасну політичну боротьбу українського народу в краю і закордоном". І дальше - "Покликати до життя перший український державний уряд та скликати перше українське всенародне представництво."

7."Корінь лиха "не в скількості партій", а в тім,що "кожна партія на еміграції вважає себе керівним центром... цілого українського народу."

Дальше Стаття цитує уступ із згаданої статті в "У.Р." "Чому я став сторонником Гетьманства": "Ми повинні якнайскорше об'єднатися в одному всеукраїнському фронті під одним проводом..." Якщо ми признаємо таку форму державного ладу /для нас ця монархічна форма є УКРАЇНСЬКЕ ГЕТЬМАНСТВО/, то тоді уникнемо отаманщини.." - і відповідає:

8 8."Стара пісня і ще на старий лад,як і в кожної іншої партії. Автор навіть не запримічує, що хвалить те,що недавно ганив - сліповідданy сторонничість партії.Український Монархізм

- це ідеольогія. Гетьманич - претендент до українського трону. СГД, чи популярно гетьманці - партія, яка підтримує його претензії. Одначе це ще не всеукраїнський керівний політичний центр... Тому стати прихильником гетьманства ще не є одновначне з "об'єднатися у всеукраїнському фронті, як це й не сталося б, коли б більшість українських емігрантів приступила до соціялістичної партії..."

- - -

Оце й є важніші місця в тої довжезної статті за підписом "Рахманного", присланої нам в рамені УПС в Голяндії, яка хоче доказати, що коли провідники українських політичних угруповань і дальше будуть не визнавати УГВР за всеукраїнський керівний політичний центр, то це доведе до роздріблення і до нової отаманії. Розберемо оці всі твердження за пунктами.

1.- У нас існує "не декілька", а "декільканадцять" політичних партій, які ще й розколюються на фракції /"крила"/, і нема чого радуватись, що в нас, мовляв, "так, як у людей". Чому не звернути уваги на справді вироблені політично нації, як от англійська, чи її парости: ЗДА й Канада, де є всього дві або три партії, що черґуються при владі, а спроби довести ті партії до "декількох", чи кільканадцять ніяк не вдаються. Звідтам треба брати приклад, щоб було "як у людей", а не із здеґенерованої і політичної морально нації, що корчиться в вічних кризах політичних. І треба себе запитати, чому в Британії і Канаді таке можливе, а чому у Франції не можливе?

2.- прибиваємо на це твердження печатку й підписуємося обидвома руками.

3. - УПА є доказом великого геройства, можна сказати навіть безприкладного геройства, але щодо мас, які включались, то ми ще там мало знаємо, а з оскаржень узаємних її провідників бувших і сучасних /політичних/ знаємо, на жаль, навіть багато поганого, то ж мусимо ще трохи з заключеннями здержатись, аж краще виясниться. Зрештою, збройна сила, а всеукраїнський політичний центр, це два цілком окремі поняття.

4. - Хто, де й коли уповноважнив УГВР бути "всеукраїнським політичним центром?"

5. - Де, коли і як дійшло "до скликання представників УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ та ПОЛІТИЧНИХ СЕРЕДОВИЩ", які "покликали до життя всеукраїнський керівний центр УГВР"? - Усім же відомо, що ні одне з існуючих українських політичних середовищ не признається до участи в УГВР, крім ОУН-Б /бандерівців/".

6. УГВР є також ПАРТІЄЮ, як і всі інші українські політичні партії, бо складається тільки з членів одного політичного руху /ОУН-Бандери/, про інших ми не чули, не знаєм. Прикметник "політична" означає, що дана партія стремить до політичної влади в даній державі, у цім випадку в неіснуючій ще державі українській. Тож оголошувати, що створене політичне тіло повстало на те, щоб "репрезентувати, як ВЕРХОВНИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР сучасну політичну боротьбу українського народу В КРАЮ І ЗАКОРДОНОМ" може собі й кожна інша партія, що вони й намагаються робити, посилаючи до Парижа на Мірову Конференцію аж сім меморіялів.

7. - Прибиваємо печатку й підписуємося обидвома руками, але з застереженням, що корінь лиха якраз у скількості партій, чого наслідком якраз і є те, що кожна вважає себе "керівним центром" цілого українського народу. На теж вони й політичними називаються, щоб добиватись влади - прихилити собі більшість і при її допомозі дійти до влади. А що вони всі собі рівні и почуваються в однім праві, то даремна витрата часу і самодурство надіятись,

що вони колись визнають котрусь із-поміж себе за провідну і ій підчиняться. Бо нібн з якої рації? - Кожна з них має за собою певні заслуги. А хто буде суддею, чиї заслуги більші?

8. - ГЕТЬМАНСТВО НЕ Є ПАРТІЯ! Ось-тут і собака непорозуміння закопана. Через це якраз ніколи не зможемо дійти до одного проводу, без чого про вибореня держави нема що й думати. Ми найвище залишимося в очах світа найдальше "бандами", "бандерівцями", чи як там ще, як і ось тепер, по переході цих 40 чи 50 українських повстанців до Німеччини пишуть про них різні чужі часописи, називаючи то"бандерівцями", то "поляками", то просто "бандою", а про Україну і ії боротьбу-дуже рідко. „ І так завжди буде, доки в нас не буде всіми визнаного єдиного проводу, а щоб він, такий провід повстав, то шукати його таким способом, як оце пробує УГВР себе поставити, - справа безнадійна. Нікотрій політ. партії гордість і самоповага не дозволить склонити голову перед своєю рівною собі щодо прав українською суперницею.

Політична партія стремить до влади. Коли б гетьманці були політичною партією, як іх хочуть стягнути до свого урівня численні українські політичні партії, то й вони змагали б до влади в майбутній українській Державі. А ім і не в голові про таке думати. Гетьманство - це СПАДЩИНА прадідів наших. І ту спадщину гетьманці взяли собі за обов"язок берегти для УКРАІНСЬКОІ НАЦІІ, отже, і для УГВР, обороняючи ії від нападів, ііскривлювань української отаманщини, як би вона себе не називала. І коли та отаманщина українська визнала б цю спадщину за дороговказ для своіх дій, тоді гетьманці зо спокоєм душевним і радістю в серці до неі прилучуються й уважають своє завдання закінченим. Бо в гетьманстві мають місце всі українські партії, усі "усеукраінські центри", чи "уряди" сучасні - від УГВР до петлюрівців,- коли вони стоять на національному ґрунті. А хіба ж є така партія політична в світі, щоб із самого початку голосила, що всі матимуть місце в уряді держави, а вона сама про те не дбає? Покличуть гетьманців ті, що будуть там вагою свого більшого числа Урядові Украіни тон надавати, уважаючи, що й вони чимсь можуть помогти при державному будівництві, гетьманці підуть помагати; а вважатимуть, що вони ні до чого нездібні, і іх не покличуть, гетьманці підпільних змов проти них творити напевне не будуть, а щиро - сердечно будуть уряд Української Держави захищати й піддержувати. Мало того; по заіснуванні української держави на чолі з дідичним Гетьманом /а інша форма Української Держави не українськими руками закріпитись не зможе ніколи/- гетьманці просто перестануть існувати, бо для іх існування більше не буде потреби. Бо тоді ніякі політичні партіі чи рухи за пляном Трудовоі Монархіі не будуть потрібні, бо громадянство буде зорганізоване не в політичних партіях, а в клясах /хлібороби, робітники, трудова інтеліґенція, промисловці й т.т.д./.

Отже, де, хто бачив чи чув, про таку політичну партію, що стреміла б до створення до незалежноі рідноі держави, а по ії створенні сама б себе ліквідувала? Як-же ж, отже, зорганізованих гетьманців можна вважати за політичну партію?

- - -

Гетьманський рух - не є політична партія. Зачався він не вчора., І не по першій світовій війні, ані не від дня оголошення себеУкраінству УГВР, - а триста років тому, зродившись із Чину Великого Гетьмана Богдана Хмельницького, який то Чин - Ним недокінчений - гетьманці закликають українців докінчити - але в новітніх формах, у формі Клясократичноі Трудовоі Монархіі. А Чин Великого Гетьмана Богдана був продовженням держави "Землі Руськоі" - "Племени Яфетового". Гетьманство - це ДУША того племени, бо це твір

виключно його власний, ним створений, якому подібного в цілім світі не було. Гетьманство – це й є наша Україна! Тому Гетьманство нашому народові найбільше зрозуміле, найрідніше. "За Віру Християнську, За Землю Українську, За Прадідівську Славу!"– його гасла, за якими він, – бо їх розуміє – і на смерть іде, коли треба буде зірвати його нашим провідникам-отаманам сучасним у бій за Рідну Землю. За іншими кличами він напевне поголовно, як за Хмельниччини, – не зірветься до бою, бо ці кличі штучні, не ним виплекані, не ним бажані, до серця й душі його так непереможно, так палко не промовляють, інші, штучно створені сучасними проводами політичних партій кличі – йогоєства не просякли, у його душі й серці гніздечка собі не звили.

Тому навіть Винниченко, гріховод національний, описує в своїх творах затурканого рудокопа з "хохлів", який низько себе počкладав перед старшим братом "кацапом", доки нічого не знав про Гетьманство. А коли йому розповіли, що Україна мала своїх гетьманів, то він зараз почав інші співати, зачав на "кацапів" згори дивитись. Почуття нижчости з нього вивітріли. Почуття рівноправної людини – хозяїна – загніздилось.

Тому підчас поїздки Сина покійного Гетьмана, Гетьманича Данила, служниця в великій гостинниці в Едмонтоні, українка з Буковини, що не хотіла признаватись до свого роду, думаючи, що це її праці пошкодить, побачивши "Принца" України, як Його чужинці називали, й поголовно вся преса Канади не переставала про Нього писати, піднесла гордо свою голову, заявляючи всім і вся, що й вона українка.

Тому юнаки українські канадійські, у Канаді роджені й виховані, що по-українському плинно часами й говорити негодні, підчас бенкету в честь Пана Гетьманича із зворушення великого слова свого привіту зривали, слова в горлі застрявали, і вони, сльозами радости заливались, на своє місце сідали, привіту свого не докінчивши.

Де ж в Українстві є така ідея, і хто її береже для України, що за одним подихом своїм творила б орлів з затурканих істот, не свідомих або різними чужими "ізмами" спантеличених? Коли де така є – покажіть, хай і ми на ню подивимось. Не ховайте! А коли нема, то чому свого рідного діяманту цураєтесь та кудись за чужими підрібками вганяєтесь. Чому хочете зачинати Українську Історію від завтра? Ваші намаги чужу квітку на українськім ґрунті засадити – даремна витрата енерґії. А вона ж, та енерґія, так дуже потрібна нам усім для осягнення нашої святої цілі: здобуття незалежности для Нашої Землі-України.

Гетьманський Рух не є політична партія! Гетьманці не є члени політичної партії на подобу всіх інших українських угруповань. А Гетьманич Данило не є "претендентом до українського трону!"

Син пок. ГЕТЬМАНА, Данило Скоропадський – це Символ Української Нації, – Символ Української Землі, Носій у своїм Роді Традиції нашої УКРАЇНСЬКОЇ – не Марксової, не Ленінової, не Гітлерової, а Рідної! Носій того, що нація наша – прадіди наші великі – в минулому створили та не змогли докінчити. Гетьманич Данило не кандидує в Гетьмани. ВІН УЖЕ Є ГЕТЬМАН! – Волею свого Батька наділений цією важкою відповідальністю. А Батько Його одержав те право від представників народу Землі Української в Києві. Монарх мав, і має, споконвічне право, яке світ визнає й до сьогодні передавати по собі насліддство свому синові, чи доньці. Оце найважніше в гетьманстві, і на це звертають увагу Українства члени СГД, гетьманці – а не тому, щоб свого претендента на гетьманський стіл у Києві пропхати й самим, навколо нього позасідавши, калачі з медом заїдати.

- - -

Чи буде Українська Держава, чи її не буде, це цілком буде залежати від провідників українських політичних партій та різних українських отаманів. Захочуть вони зрозуміти й прийняти за свою цю очевидну істину, - схилять свої голови на взір англійських лейбористів-соціялістів, чи ліберарів перед СИМВОЛОМ УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМЛІ - ПЕРЕД САМИМИСОБОЮ! - збудують спільним змагом Українську Державу. Не захочуть у гордощах своїх того зробити - навіть собі самим поклонитись, - шкода, дуже шкода дорогоцінної крови українських повстанців і тих мільйонів жертв, що погинули й дальше гинуть та гинутимуть надаремне, взаємно самим себе вирізуючи. Жертва їхня, кров їхня ріками проливана буде - "по-дурному"! Бо перед ніякою ОСОБОЮ, ані перед ніякою ГРУПОЮ ОСІБ українські отамани своїх голов не схилять, хіба накаже їм "варяг" і вони це зроблять з мусу, не щиро, на якийсь час. Але тоді не вони Українською Землею будуть управляти, і не для українського народу, а "варяг" буде її для себе використовувати. Зрозуміють це українські провідні люди - державу УКРАЇНСЬКУ збудуємо. Не захочуть зрозуміти - щож? Хіба Україна потрібна тільки гетьманцям? А без визнання Гетьманства - і не виборного, бо тоді з"являться знову численні кандидати в гетьмани й буде боротьба знову ж між партіями, але вже "гетьманськими", а дідичного, з історичного права й традиції Української Землі свій початок беручого! - УКРАЇНСЬКОЇ Незалежної Держави не збудуємо ніякими жертвами, і НІКОЛИ. Це наша віра, нас гетьманців. Не тому, що ми іншої України не хотіли, не тому! Ми всякій формі, незалежної України з радістю підемо на службу, - коли лише вона могла б повстати. Коли б таке сталося, то гетьманці тоді вдарились би в груди й сказали: ми, грішні, помилялись. Прости Україно! Але, щоб ми помилялись, треба нас наперед переконати, що є кращий спосіб здобути державу. До того часу наше глибоке переконання в серці нашім і розумі нашім будемо зберігати й за ним діяти.

- - -

А для УГВР наша порада: не варт праці своєї, кров"ю здобутої, комусь передавати, щоб її докінчував і міг ще, чого доброго, її скривити та зруйнувати. Коли хто міг здобути, то вмітиме й здобутим управляти. Народ можна добре поставленою агітацією, куди хто хоче хвилево направити. Але за "Осанна!" звичайно приходить "Распни!" - а тим більше в українських умовинах. Тому УГВР повинна мати ГОТОВИЙ ПЛЯН, коли перемога прийшла б на землі України. ПОВИННА МАТИ ГОТОВИЙ ПЛЯН, ЯКІ МАЮТЬ БУТИ ОСНОВИ, ЯКІ СТІНИ, ЯКИЙ ДАХ. А народ хай уже собі сам радить, де в хаті поставити столи, де крісла, де має бути приймальня, де світлиця, де образи завісити і т.п. Має УГВР такий плян? Має УГВР в собі цей магніт притягальний, щоб і своїх - усіх земляків - під свої прапори притягнути й чужу, неукраїнську протиакцію зневтралізувати? - Покищо не має, і нема надії, щоб могла мати, коли не визнасть ДІДИЧНОГО Гетьманства, щоб перед боротьбою за кандидатів виборні гетьмани український визвольний рух і збройну боротьбу за Україну охоронити. Тому хай вибачає, що ми гетьманці в успіх її намаг не можемо вірити. Така наша глибока віра в визвольне діло України. Коли УГВР буде й надальше на свому стояти, то доведе тільки до дальшого поглиблення руїни України.

Боротьба боротьбою, а будування й закріплення держави справа інша. Збройну боротьбу треба вести, щоб, раз, не дати ворогові на землях наших закріпитись, і - друге, дати світові знати про наш змаг визвольний, постаравшись за всяку ціну із звітів чужих чинників слова "бандерівці", "поляки" і т. п. усунути. Бо ми вважаємо,

що коли б самі політичні керівники й учасники тіеї боротьби не вживали ні в якім випадку тих слів /"бандерівці",напр./, то й чужі джерела мусіли б від того відзвичаітись.

Отже, ми за збройною боротьбою; -віримо,що іншим способом нам держави не здобути.Але та боротьба мусить мати за собою одностайний УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ФРОНТ, який мусить бути очолений Головою,що мав би право,дане йому цим фронтом,одинокому перед світом в імени Украіни виступати. А іншого такого Голови, крім Гетьманича Данила - Символу Украінської Землі -між Українством не знайти,бо другого подібного нема. Без того одноцілий фронт боротьби за Україну ніяк, і ніколи повстати не зможе, а без нього, без такого фронту, держави не збудуємо.

Думаємо,що це справа величезної ваги, щоб над нею перейти до денного порядку і дальше висилати по сім, чи скільки там меморіялів до владарів світа цього. Є один Бог. Хай же буде Одна тільки Украіна, й Один Ii Правний Представник - ГЕТЬМАН!

Декляраціа.

Українське еміграційне громадянство давно вимагає від українських політичних угруповань і партій, узгіднення політичноі праці й виділення одного авторитетного політичного центра.

Останніми часами про потребу такого центру заговорили політичні партіі. Вбачаючи в цьому вимогу часу,С.Г.Д. вважає за вказане довести до відома Українського Громадянства на еміграціі свій погляд на цю справу:

I.Ідеольогія С.Г.Д. зумовлює постійні і традиційні намагання С.Г.Д. до консолідації співпраці зо всіма політичними угрупованнями для осягнення спільноі для всіх Украінців цілі - Незалежноі, Соборноі,Самостійноі Держави на всіх украінських землях.

2. При сучасній ситуаціі консолідація й узгіднення політичноі акціі з іншими політичними угрупованнями можливе лише на паритетних засадах.

3. Життя і преса свідчать, що головною причиною розходжень є різниця в поглядах на форму верховноі влади.

4. Виходячи з цього заложення,Украінське еміграційне громадянство можна поділити лише на чотири політичні угруповання: С.Г.Д., У.Н.Р.,ОУН/б/,ОУН/м/.

5. Оскільки ні одне з політичних угруповань на еміграціі не має даних твердити, що воно репрезентує кваліфіковану більшість громадянства на рідних землях /од 40 мільйонів/ всеукраінський державний центр твориться за рівним представництвом.

6. Головування в ньому належить представникам всіх 4-х груп по черзі,а рішення приймається одноголосно.

7. Найвищого репрезентанта всієі України до часу не визначається.

8. Підготовча політична нарада може відбутися при додержанню пунктів 4,5,6,і7 цього освідчення.

Союз Гетьманців-Державників.

Л. Старицька-Черняхівська

Великий похорон

Поезію "Великий похорон" написала українська поетка, Л.М.Старицька-Черняхівська спеціяльно для жалібної Академії на честь св.пам.великого українського музики-композитора, М.В.Лисенка, в сороковини його смерти.

Цю поезію на тій Академії віддекламувала драматична артистка, Наталя Дорошенкова. Пізніше цю поезію було видруковано в місячнику "З минулого", який московські большевики по завоюванню України знищили.

Та, "Неситий не виоре на дні моря поля" - цю поезію зберегла для українців у своїй пам"яті Пані Н.М.Дорошенкова. На прозьбу Нашої Редакції Пані Н.М.Дорошенкова була ласкава цю поезію нам для запису відчитати, і ми, з великою вдячністю до нашої славетної Артистки нижче її подаємо.

Це був не сон
-Живе страшне життя...
В безмежному незнаному просторі
Стелилися, мов хвилі туману...
В тім тумані чорніло щось безкрає...
То люде йшли, жалобою укриті!
Тьми тем людей! -Жінки, чоловіки,
Дітки і ветхі деньми старці на милицях
-Ішли вони, ішли - і не було кінця їм...
Ні стогону, ні плачу не чуть було,
Бо всім скувало серце горе...
Кого ховали, кого проводили в сумну останню путь?
Поперед всіх несли труну велику,
Несли свій скарб в останній раз
І тихо колихалась над людьми труна,
Червоною китайкою покрита...
Позад труни йшли троє -
Мали вмерти з Господарем своїм,
Живі повинні були лягти в могилу разом
-Тихо йшли призначені до смерти!
Слово, Пісня і Старовина.
І тислися до них в останній раз усі...
І зачорніла яма здалека -
Здрігнулись всі і тихо
Могилу обступили...
Ще раз заколихалася труна і стала над ямою.
І заридала Пісня! Так заридала тяжко,
Що іздригнулося важкее небо!

Ридаючи упала на труну
До уст своїх китайку притулила
Й тулилась до холодної труни...
Та тихо було в труні,
І зрозуміла Пісня, що край всьому
- Поглянула навкруг в останній раз
І в розпачі упала,мов птах підбитий на труну...
Умерла пісня?! - Чуєте? - Умерла!
- Мов вітер прошумів по всій юрбі -
І люди похололи...
Вона ж лежала нежива...
Тоді наблизилось до ями Слово
- Любе,тихе Слово! - Воно умерти мало -
І слізьми наливлись людські серця,
Кровавими сльовами,образою тяжкою
Невже нема ніде ні правди й милосердя?
Та дарма! Повинно було вмерти!
Ударив грім, похитнулось і полягло,
Мов дерево підтяте
На ту китайку, кров'ю политу,
Де й пісня мертва полягла...
І ось наблизилась Старовина до ями
- Висока,горда рівна - мов струна.
І сива голова не похитнулась з горя...
Вона все бачила, все відала, все знала!
На смерть вона ішла,вона -
А Одвічна й невмируща!
Тихо надійшла до берега страшної ями,
Стала і повернулась до людей:
"Живіть, не забувайте,діти!"
Та враз урвалась мова її
Кат підійшов,штовхнув:
"Спускай труну!Держіть міцніше паса,
Щоб не зірвалась, бо важка,
І миттю опинились над ямою страшною гробарі
- За пас взялись і відтягнули пас,
Хтось потягнув за дошки,
І захиталася над ямою глибокою труна...
І тільки чути було,як скрізь з усіх боків
Посипався пісок, земля й каміння
Й застукали по віку
Ох,а ми... стояли всі,як неживі:
Не горе - гірше горе! - Смерть!
О,ні,не смерть! А щось таке,
Чому нема ні слова, ні наймення
- Гірше всіх смертей!
Вмирали ми! -Не ми вмирали тут:
Вмирали жертви всі, усі змагання,
Уся любов - загублене життя!
Вони ізнов вмирали і... навіки...
І тільки чуть було у тиші тій
- У мертвій - нерухомій - як стукало каміння
об труну!..
І стихло все...Мабуть уже зрівняли...
А ми стояли мертві- не живі...
Коли це враз чиїсь нечутні кроки наблизились
І голос ми почули:
"Чим журитеся діти? - Ласкаве тихе слово
Одразу нас вернуло до життя...

Прозріли ми... в тумані перед нами
Стояла постать легка -
Дивилася на нас і промовила знов вона:
"Чим журитися, діти? - Умерло все!
Усе ми загубили! Зосталися без серця і душі
І звів на нас Учитель скорбні очі
"Я єсмь життя! Хто вірує в мене,
Той не боїться смерти"-
Вже каменем привалено, Учителю Благий,
Зневірились прибиті горем діти.
- Чи ж Лазаря не каменем була привалена могила?
Чи не мертва була Іаіра сотника дочка
- І ожили?! - Кажу вам,
Хто вірує в життя, той оживе!
Вам, жени, в третій день по смерті явився я,
Щоб втішилися ви й благую вість
Всім людям возвістили.
Прокиньтеся ж! Увіруйте в життя
Ідіть, кажіть знеможеному люду:
"Воскресне все! Воскресне й оживе"
Що це? Над нами полум"яні миготять огні!
Небо озвалось громами, море реве в долині!
Буря орлом налетіла, блискавка впала страшна!
Гляньте, розпалась могила, тріснула в громом труна!
-Чуєте - враз захиталося небо.
Гори до неба озвалися!
Мертвий воскреснув! - Воскрес!
Дивіться - Україна стала живою з труни,
Тяжкі порвалися пута,
Спали страшні пелени.-Бийте в тімпани,
Рвіть струни, пісні співайте, співці!
Чудо створилося, чудо! Тут серед смертних людей!
Прапор наш має в блакиті
Сонце пала в небесах,
Пісня ширяє по світі,
Слово бренить на устах!
Слава ж, борцям України!
Приспаним смертю всім - слава!!!

фронті, не буду описувати тих спроб, що робили росіяне в нашому полку і в тому " українізованому", до якого ми прибули, щоб нас обеззброїти. Де – там !

Стрункі ряди вдисциплінованого війська приголомшили москалів. Банда цих замурзаних, розхристаних людей не могла поставити чола нашим козакам. Не помогла й агітація проти українських старшин. Ми зняли російські "погони", а жовто-блакитна стрічка в цілому курені, заступала нам усім усі наші попередні вояцькі ранги. На другий день ми вже стали в "окопи", бо москалі покинули фронт. Жахливо виглядали ті "окопи". Цілий день приводили ми їх до порядку та перебудовували гнізда для кулеметів. Пізнім вечером повернув до своєї землянки.

Стук в двері – Зайдіть !

Остовпів. Входять австрійські старшини в сотн. Н. і Ри–м. Представляються. Говорять українською мовою. Австрійський сотник, українець з Галичини, каже так:

– Маємо обдурити наших ворогів. Між нашими окопами має переводитися гарантанина день і ніч. Коли ви згодні з цим, то нам дуже поможете,– нас не заберуть на італійський фронт. У нас ходять чутки, що в зв"язку з розкладом у російському війську тут мають залишити тільки заслону. Якже ж будемо удавати, що ви тут маєте поважні сили – ми виграємо. Чи згода?–Не аналізував його доводів, власного поступовання, лише в ушах мені бреніла українська мова і тому коротко сказав, –„згода!"

Вони вже пішли. На столі залишилися порожні пляшки від рому і повна землянка диму від папірос. В голові шуміло. Став думати: Чи мельдувати про це командирові полку?

– Увійшов у зв"язок з ворогом... навіть змовився....

– Чи ж з ворогом,настирливо питало сумління ?

Борсався, борсався зі своїми думками і так заснув при столі. Різкий дзвінок телефону. Полковий ад"ютант. – "Командир полку просить Вас на 17 год. на приватне помешкання в місті./подав адресу/.

– Добре, кажу, а сам подумав: кінець.

Не сказав і слова своїм побратимам, старшинам по курені. По–що? О год. 17–й з тяжким серцем застукав до кімнати. Увійшов і де. остовпів. За великим столом, сидить ад"ютант і повно гостей, а серед них... мої вчорашні приятелі з австрійських окопів.

——oooOooo——

К–р полку мало волева людина. Для того, як його заступник, разом з ад"ютантом розглядаємо біжучі справи. Приїхали до нас квартир"ери другого гвардійського корпусу / збольшовиченого /. Що нам робити?

Справа виглядає ще гірше, кажуть. Разом з цим корпусом іде і бувший наш шостий стрілецький полк. Заступник командира цього полку, підстаршина, вже говорив зі мною. Запало коротке рішення. Допомогти їм в розміщенню і повідомити про цю подію к–ра румунської дивізії, що знаходиться в другій лінії за нами. Прийшов другий гвардійський корпус. Його радіостанція стала з кимсь розмовляти.

Ми довідались про цю розмову. Цей корпус одержав наказ:"негайно вирушити на Київ і розігнати Українську Центральну Раду".

Повідомили про це румун і прохали їх обеззброїти москалів, ми–ж обіцяли внести заворушення серед цієї, як нам видавалося, малозорганізованої маси.

На мітингу цього корпусу виступили наші старшини з короткою пропозицією для корпусу: скласти нам зброю, бо їх чекає велика прикрість. З тилу, за Серетом стоїть на поготівлі румунський корпус з артилерією...

Мітинг тривав два дні. Російські старшини відмовилися керувати наступом на румун. За це взявся к-р 6-го стрілецького полку - підстаршина. Бій відбувся на наших очах. Частини 2 Гвардійського корпусу в широких і густих розстрільних пішли на"багнети"... Йшли чудово! Особливо Рязанський полк. Але... цей підстаршина зробив велику помилку. Гадаючи одним ударом розторощити румунів, витягнув за розстрільними обози, санітарні двуколки і частину легкої артилерії.

Румунська тяжка артилерія всією силою вогню обрушилась на окуплені маси, майже маршової колони гвардійського корпусу.

Настала катастрофа.

Ми одержали всю зброю 2-го гвардійського корпусу, а румуни дощенту обідрали вояків. І майже босих пустили марширувати на Київ.

Розміри і вага ділань I-го українського корпусу генерала Скоропадського були далекосягліші, як ділання нашого IO-го корпусу.

В той час,коли ми на передпіллю тамували вихідну московську навалу на Київ, цей корпус поставив дуже міцну заслону перед Києвом в районі ст. Фастів, Жмерінка, Бердичів, Житомир. Збольшевиченим московським частинам не вдалося пройти на Київ, і вони змушені були дрібними групами /на підставі/ "демобілізаційних квитків" відплинути в північно-західньому напрямку. Як доля спіткала цей корпус не знаю, але жаль огортає душу, коли пригадаєш собі, які перспективи втратила Українська Центральна Рада в цьому корпусі для захисту і своїх політичних позицій і нашої державности. Можливо, що й Крути випали б тоді зовсім інакше...

---oooOooo---

В недовгому часі прийшла черга і на нас.

К-р IO-го українського корпусу , полковник Лінко, дав нам наказ - вирушити на Київ, перейшовши Дністер в районі Сороки.

Румуни пробували і нас обеззброїти, але це їм не вдалося.

З трудом дійшли ми до Сороки. Переправилися на другий берег і пробули до міста Гайсина. Тут одержали телеграму з Києва:

"Демобілізувати полкових молодших старшин, направити до Інструкторської Школи Старшин у Києві. Демобілізувалися..."

З яким трудом це все добувалося, готувалося, як росла на наших очах свідомість наших козаків, певність у своїх силах, віра в майбутнє, і як легко все це пропало...

Хлопці сіли на вози, запряжені добрими кіньми, повкладали кулемети, ріжні запаси їжі та іншого полкового добра. І... поїхали додому.

---oooOooo---

Ми вже другий тиждень, як в Києві. Інструкторська Школа Старшин у своїй праці робить наголос не на устійнення військової доктрини, а на українознавство.На той час це було конечністю.

Хоч до неї прийшли старшини, але не мало труду коштувало керівництву школи взяти в руки цю фронтову братію, але таки взяло... Одного дня, в кавярні на Хрещатику спіткали ми бувшого "однополчанина" генерала Кулінича, який виступив на війну в ранзі сотника, а після війни став генерал-майором і повним Георгієвським Кавалером.Добрий, свідомий українець. Повстала у нас думка: користаючи з великої кількости старшин-українців колишньої другої стрілецької дивізії /що разом з з 4-ю Залізною Стр. Дивізією - Одеса входили до 40 Арм. корпусу/, прохати дозволу у пана військового міністра, про створення 2-ї стр. української дивізії.

На другий день наша делегація з"явилася до п. міністра Жуковського. Прийняв, вислухав і сказав: "Мої панове! Війну вже скінчено. Ми не потребуємо регулярної армії, а будемо творити народню міліцію.-

Дозвольте запитати, п. Міністре, для чого тоді існує в Києві Інструкторська Школа Старшин?

- Власне для цієї цілі, відповів пан Міністер...

-найманців до польського "кварцяного" війська:

" Пристань , Юрку, до вербунку,
-Будеш їсти в маслом курку!
Будеш їсти, будеш пити
.... довбешкою воші бити....,

то сучасні "зазивайли" новітнім "затяжцям "з місця роздають на завдаток „ордени" та "ранґи", забувають, що не в ранзі-чині справа, а в „начинці". Забувають, що "простакові" найвища ранґа розуму не додасть, лише більше "простоту" підкреслить! А до того ще й обіцяють: те, чого самі не мають! "земельний наділ" - 25 десятин - "-кожному старшині "молодшому, "власний хутір" / 100 десятин ,"як мур "/ - кожному булавному і все це плюс "власну віллю в Криму" - всім Ґенералам! Проживши чверть віку по заграницях, навчилися "політики," в ... пана Заґлоби й за майбутні заслуги винагороджують " підержяндами". Міркування в "зазивайлів" дуже прості: обіцянка їм нічого не коштує, й ні дочого їх не зобов"язує, а ласих на неї... на їх вік вистарчить!.

І все це підносять зовсім-зовсім "аполітично", під голово-заворотним національним гаслом, що "Україна- в їхньому Виданню-понад усе"!

А в істоті..."любов до батьківщини" намагаються купити за земні блага...

В цілому орґанізатори "аполітичного війська" відроджують віджиті звичаї з часів наємних армій та , прикриваючи - маскуючи свої дійсні політичні заміри, намагаються обернути вояка-громадянина на наймита - ляндскнехта й одночасно - проституюють в ньому патріота!

Часткове підтвердження знаходимо в першому числі "Українського Комбатанта", а саме в обіжникові ч. 6 з дня 18.9.46 р. Голови Союзу Ветеранів.

Перший уступ того документу гласить: " Цим довожу до відома членів С.В., що з днем 18.9.46. я - в наслідок прийнятого мною нового призначення, хоч правда воно матиме часовий і виключно технічний характер - складаю з себе обов"язки голови С.В." /Підкреслення наше В.П-ч./.

Це значить, що Голова С.В. має над собою політичного зверхника - "суверена", на якого наказ повнив СТАРЕ / Голови С.В./ призначення, доки не достав "НОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ"/, якого саме - не подає, але.... про це й так усі знають/.

Далі він пише: "... своїм наступником ВИЗНАЧАЮ ім"я - рек... Термін "визначаю"вжито для замаскування терміну "призначаю",бо звучить нібм " аполітичніше". В цьому реченні також відчуваєтьоя позахаштункова приявність"суверена". /Підкреслення наше В.П-ч/.

Ще далі йдуть розважання на тему,як то С.В. дотримував,мовляв, "аполітичної невинности", не дивлячись на всілякі спокуси , не випадав з "аполітичного доброго тону":

Розважання доходять до висновку: "Отже,утримання товариства в рямках неучасти у всіляких політичних комбінаціях становить ДО ПОРИ Й ЧАСУ основну вимогу ТАКТИКИ С.В. / Підкреслення наше В.П-ч/. - Не витримав до кінця"тону", бо..."приятно вспомніть батюшка"- і проговорився, що "аполітичність" - це ДО ПОРИ И ЧАСУ - тільки ВИМОГА ТАКТИКИ! Очевидно, що за нею криється прозора ціль, коли прийде ЧАС і ПОРА,- підпорядкувати С.В. тому політичному " суверенові", од якого панове орґанізатори - "зазивайли" достають призначення.

" Тактика" Головної Управи Союзу Вітеранів з усіма ії засобами, включно до намагання силоміць підпорядкувати собі Союз Українських Інвалідів -всупереч волі інвалідського загалу - при допомозі політичного"кумовства"з де-якими панками з ШПУЕ/ На цьому місці робимо застереження, що "кум" діяв поза особою Голови ШПУЕ п.В.Мудрого

та в часі його відсутности/, та всі агітаційно-вербункові трюки – до погроз включно – поруч з тим непропорціонально малі успіхи вербунку – все разом свідчить про малу, вірніше, від"ємну популярність та про ще меншу політичну вагу того політичного "центру", для якого той вербунок робиться. Не малу ролю відограє ще й особистий "авторитет" організаторів.

Коли пригадати твердження ф.-Кляузевіца, що "Особа вождя заступає на чужині воякові батьківщину", то нікчемні вербункові успіхи Гол. Упр. С.В. свідчать, що в особі "суверена" того політичного центра для якого працюють "зазивайли", українське вояцтво Батьківщини не відчуває, хоч кожен український вояк пристрасно хоче знайти нарешті ТОГО, перед ким би міг він стати "струнко"... Стати"струнко" без попередньої "агітки" без "оплаченої любови" з готовістю на його приказ піти на смерть! На приказ власного відчуття!

——oooOooo——

В світовій політиці є виразні познаки, що вже в недалекому майбутньому може спалахнути чергова світова війна.

З моментом вибуху цієї війни питання Самостійної Української Держави, що сьогодні знаходиться в стані потенціяльних можливостей стане на порядок денний світової політики на свій повний зріст. Тоді виключно від УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ буде залежати його ліпше чи гірше вирішення.

Добра політика мусить бути сильною. Головна передумова сильної політики є її однодушність, що випливає з її одноцілости.

Сьогодні одноцілої, а тим самим і однодушної – сильної-української політики нема. Натомість українська еміграція стоїть перед наявним фактом політичного розбиття, яке знаменує слабість. Більш того, суперечні інтереси окремих українських політичних груп та їх намагання використати українську політику для виключних інтересів своєї групи – в цілому в очах чужого політичного світу роблять українську політику неповажною чи, навіть, смішною.

Військо навіть найдемократичнішої республіканської держави виховується, діє в часі миру і війни в дусі клясичного /в фільольогічному розумінню/ МОНАРХІЗМУ, який виражається в одноособовості проводу й гієрархії взаємин.

В умовах еміграційного життя вояк здоровим інстинктом та з тугою розглядається за ОСОБОЮ-ВОЖДЕМ, що був би осередком громадсько-політичного життя. Вояк шукає за ТИМ, у кому б він відчував би живе втілення ідеї Батьківщини, який би заступив йому ту Батьківщину, якому він безмежно вірив би та накази якого беззастережно виконував.

От-це ті питання, які українська еміграція в своїй політично-організованій частині повинна розв"язати вже сьогодні, щоб неминучий вибух війни не заскочив її непідготовленою до участи в подіях, які прийдуть завтра!

На ці запитання вичерпливу відповідь дає В.Липинський.

"Тільки Господар Землі Української – тільки Монарх Український може створити СИЛУ, без існування якої свобода це анархія. Тільки одна людина, один провід, одна воля, тільки він, Господар, може створити підставу Держави – УКРАЇНСЬКУ АРМІЮ. І тільки стоячи сам один на чолі цієї армії він буде АВТОРИТЕТОМ, що свободу українських громадян загварантує і тільки він один дасть дійсну свободу, БО СВОБОДА БЕЗ ГАРАНТІЇ АВТОРИТЕТУ ЦЕ ПУСТИЙ ЗВУК БЕЗ НІЯКОЇ ВАРТОСТИ. /"Листи"стр. 46/.

"Всі великі европейські нації були об"єднані монархіями. Чи можна без монархії помислити собі: з"єднання Німеччини, Франції, Італії, або відродження менших націй як Болгарія, Румунія, Норвегія? Чому ми маємо бути винятком? Чи тому може, що національна свідомість у нас менша?

Іван, виголосив запальну патріотичну проповідь-промову в державницькому дусі. Вказуючи на День Хрещення українців в р.Дніпрі, як на день спільний для всіх українців християн. І Дніпро, і Св. Володимир є спільні й дорогі всім нам. Сьогодні зібралися ми, представники різних українських земель, на цьому місці, щоби, святкуючи пам"ять Хрещення України 988 р., в році 1947 пригадати собі, що нашим найпершим і найсвятішим обов"язком є знова об"єднатися в одній святій релігійній і національній спільноті. Св.Володимир, Король Данило і Великий Богдан - цеі три угольні стовпи нашої державности. Віримо, що появиться й четвертий стовп-філяр і тоді вже повстане навіки вічні НАША ВЛАСНА ХАТА - САМОСТІЙНА СОБОРНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА.

Такому святковому й піднесеному настроєві в табору спричинилося великою мірою й повідомлення про те, що ввечері підчас Академії буде деклямувати улюблена й широкознана нашому українству в Европі, артистка - патріотка - пані Наталя ДОРОШЕНКО.

І справді, лише сама присутність пані Наталі на терені табору, ніби якоюсь магічною силою піднесла нас всіх понад наші щоденні таборові дрібні інтереси.

Жіноцтво М.О.С.Г.Д. мало чимало клопоту, щоб у злиденних таборових умовах створити пані Наталі відповідні, менш-більш сприятливі умови, щоб піднести її натхнення й підкріпити на силах.

Увечері, під час Академії, Начальник М.О.С.Г.Д. пан проф. А. Москаленко виголосив промову, ідея й мета якої була підкреслити, що українська держава існувала, як рівнозначна з іншими державами лише тоді, коли була монархією.

Таборовий хор відспівав кілька українських пісень. Пані Наталі Дорошенко віддеклямувала дві речі: "Плач Ярославни" - Шевченка й "Похорон" - Старицької-Черняхівської.

Деклямація пройшла, як і завжди, з великим успіхом.

Бо деклямація пані Наталі Дорошенко - це незвичайне собі майстерне виконання-читання того чи іншого твору.

Ні, і ще раз ні! Коли пані Наталя деклямує, то авдиторія, будьто сто-двісті чи й понад дві тисячі слухачів не існує сама для себе. Всі слухачі загіпнотизовані й підпорядковані волі й голосу цієї великої артистки.

Коли пані Наталя деклямує, то на залі западає мертва тиша. Ба, навіть, коли вона кінчає, голос її стихає, то слухачі ще якусь мить сидять нерухомі, перенесені десь туди, де оповідала ця талановита жінка з невичерпною енергією й силою волі і тільки пізніше, ніби збудившись, люди зриваються шаленними оплесками, вигуками "Слава" і.т.ін.

Наприкінці Академії подали глядачам - "Живий образ".

В глибині сцени - Дніпро, гора й пам"ятник Св.Володимиру з хрестом і тризубом.

По обох боках таборовий хор в українських строях співає - "Ще не вмерла Україна". Дрібні дітки у віночках та в українських строях складають у підніжжя пам"ятника Володимиру Святому і Богдану Хмельницькому к в і т и.

Завіса тихо спадає. Під цим враженням таборяне залишають залю театру. Настрій у всіх бадьорий. Всі відчувають себе українцями. Всі, як один, прагнуть вільної самостійної Української Держави. А пані Наталя збудила у багатьох приборкану обставинами й життям, свідомість власної гідности українця-людини - представника великої культурної нації.

По Академії Місцева Організація Союзу Гетьманців-Державників та Жіноче Об"єднання Табору тепло прощали п.Наталю Дорошенко, ніби відчуваючи, що то була наша остання зустріч перед від"їздом за океан п.Наталі і її чоловіка, всім нам відомого й високошанованого академіка-історика ДОРОШЕНКА Дм.Ів.

Гетьманич Данило між скитальцями і полоненими

ВП. Гетьманич Данило відвідав українських скитальців, перевезених заходами урядових чинників В. Британії з таборів Д.Р. в Німеччині, до великого табору Маркет Гарборо недалеко від Льондону. В тому таборі, до часу влаштування на працю, перебувають скитальці ріжних національностей. Між ними велику частину складають українці.

Спільними заходами скитальці влаштували міжнародню виставку та міжнародній концерт, в яких українці взяли видатну участь і своіми співами й танками зайняли перше місце. Виставку відвідало багато високопоставлених осіб з англійського громадянства, як і українські провідні чинники, що проживають в Англіі.

В.П.Гетьманич повідомив телеграмою Управу Табору про свій приізд. Це зробило велике зворушення між скитальцями, які ще в таборах у Німеччині багато чули доброго про Гетьманича та про Його турботи за українських скитальців. Вже при першій зустрічі своєю безпосередньою природньою поставою В.П.Гетьманич зробив на делеґатів, що вийшли на двірець Його стрічати, величезне враження. Ріжниця походження й політичних переконань не були перешкодою до спонтанного вияву найкращих почуттів при зустрічі Високого Гостя при Його вході до табору.

Д-р Платонів, Голова української групи привітав Гетьманича короткою промовою, а Панна Лідія Роздайвода піднесла Йому китицю квітів. Ця зустріч Гетьманича з українськими скитальцями на чужині, як і Його раніші зустрічі з українськими людьми, викликала щире зворушення в обох сторін. Це було видно на обличчю Гетьманича й на поведінці присутніх, бо не в одного з скитальців виступили з очей сльози!

Велике враження зробили розмови Гетьманича, Його постава, Його щирі та влучні погляди на світ, а Його особистість в цілому захопила-зачарувала не тільки українців, а й усіх присутніх чужинців, між якими були кол. балтійські міністри, дипльомати, письменники, журналісти, як також представники англійської влади. Ця гостина Гетьманича назавжди залишилася в пам"яті присутніх. Всі висказували щирий жаль, що гостина цього роду, яка викликає серед українців почуття єдности, трівала такий короткий час.

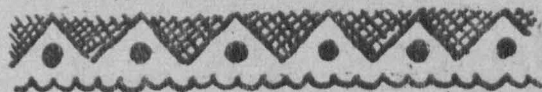

В таборі полонених старшин дивізіі "Галичина", яка тепер перебуває в Анґліі, стало відомо, що ВП. Гетьманич збирається відвідати старшин-гетьманців. Інші старшини дивізіі, довідавшись про це, стали просити, щоб Гетьманич уділив і ім кілько хвилин. Гетьманич охоче погодився і 7.ХХ. провів у розмовах з ними кілько годин.

З"явилися всі до одного старшини дивізіі, в числі біля 140 осіб. Не зволив прийти лише ОДИН "старший пан". Напередодні зустрічі цей пан освідчив, що на його думку, "Інженер Скоропадський може нас одвідати лише приватно" й достав відповідь від одного з молодих: "Не інженер, а Гетьманич!".

Гетьманич зробив на всіх старшин глибоко-додатне враження, особ-

живо на старшинську молодь,яку Він своєю особою наложив.Старшини показали себе з найліпшого боку:прийшли підтягнуті,святочно вбрані й своєю поставою - тактом та стриманістю в розмовах - зробили на Гетьманича також як-найкраще враження.Він навіть не сподівався,що так пристійно-по-воєцьки можуть люде виглядати на третьому році полону.Одвідини Гетьманича - це був на рідкість приємний день в монотонії таборового життя,який багато дав до думання.

На другий день по від"їзді Гетьманича,підчас обіду в таборовій їдальні,ділючись враженнями про особу Високого Гостя,старшинська молодь не поскупилася на гострі дотепи й зауваження під адресою "старшого пана"і так йому допекла,що він змушений був залишити їдальню й дообідав по тому,як всі вже розійшлися.

Ця реакція старшинської молоді свідчить,що вона зберегла в собі найціннішу частину людського відчуття - зберегла національний інстинкт,який непомильно підказав їй,як саме вона має поставитися витися і до Гетьманича і до тих,хто намагається умалити Його значіння для України.

Зміст: ~

privy copy

Український літопис

№ 1/1948

Ваша Світлосте,
Ясновельможний Пане
Гетьманичу, Надіє Наша!

В день Тезоімеництва Вашого найсердечніший привіт та найкращі побажання – щастя, здоровля радости і сил – рачте найласкавіше прийняти від читачів і Редакції

„Українського Літопису"

Грудня, 30 дня, р. Б. 1947.
На чужині.

З Новим Роком!

Всіх наших Вп.п.п. Читачів, а в першу чергу — Їх Світлості, Ясновельможну Пані Гетьманову Олександру Петровну, Ясновельможного Пана Гетьманича Данила Павловича, Вельможних Панн Гетьманівен — Марію, Єлизавету й Олену Павловен, в Бозі Гетьмані й Україні п.п. Побратимів, Членів Союзу Гетьманців-Державників і все громадянство українське обапол „залізної заслони" — в Рідному Краю та на чужій чужині сущее — в день Нового Року вітаємо та найліпші побажання кожному складаємо!

Дай, Боже, нам усім свято Різдва Христового радісно зустріти й у доброму здоровлю відсвяткувати!

Та ще дай, Боже, новий рік наступний на визволеній од ворога-напастника Батьківщині кожному в рідній хаті та в рідній сім'ї зустрічати-святкувати!

Христос рождається!

Редакція „Українського Літопису"

Січня, 1 дня, р. Б. 1948. на чужині.

Народження IV Універсалу

Весь 1917 рік в Україні пройшов під знаком невіддільности України від Російської Держави та під знаком поборювання українських самостійників, яким тодішні провідні українські політичні партії просто не давали говорити.

Тому проголошення самостійности УНР IV-м Універсалом Української Центральної Ради було не наслідком попередніх власних свідомих зусиль, не було осягненням наперед свідомо поставленої власної цілі, а прийшло, як вимушена та силою зовнішніх політичних обставин накинена політична комбінація.

Як ставилися до політичної самостійности УНР тодішні провідні українські політичні партії, найкраще поняття дає тодішня українська преса.

Так, орган українських соц.-революціонерів, "Народня Воля" /ч. 186, з 2 січня 1918 р./ в статті "Фактична самостійність" писала: "Україна проти своїх бажаннів і надій опинилась в стані самостійної, воюючої з московсько-петроградським правительством, держави. ...життя примусило Республіку стати самостійною"...

В наступному числі /ч.187, з 3 січня/ "Н.В" з приводу випуску українських грошей пише: "...як і в других справах, так і в грошевій Україна була примушена петрогадським правительством стати на самостійний шлях". В ч.I, з 16 січня 1918 р. "Н.В." в статті "Самостійність" - доводить необхідність проголошення самостійности головно небезпекою, що, в разі якоїсь реакції в Росії, Україна також опиниться під тягарем тої реакції, і тому - "не оголосити при такому положенні самостійности України означало б поставити останню перед можливістю насильного зв"язку з завтрішнею деспотичною монархією". Нарешті, в день проголошення самостійности "Н.В." писала: "само по собі проголошення самостійности не з"являлося останньою метою відродження України. Навпаки: голе гасло самостійности не мало в собі нічого приваблюючого для справжніх соціялістів, котрі вбачають свої ідеали в найбільшому піднятті добробуту окремої людини та встановленні на всьому світі братерства, рівности й свободи. І коли під цей час наші соціялістичні партії знайшли потрібним поставити це гасло на чергу дня, то вони зробили так лише через те, що проголошення самостійности вимагали обставини". Орган ес-ерів виправдується: "...піднявши гасло самостійности, українська демократія ні на крок не відступила від ідеї всесвітнього братерства, від думки про вільну спілку всіх країн світу"... /"Н.В., ч.9/.

Українські соціяль-демократи теж не були самостійниками. Так, один з найвидатніших соц.-демократів, М.Порш, в тому часі військовий міністр, на засіданню "Малої Ради" в справі заходів щодо оборони Києва доводив: "..проголошувати самостійність ще не час, а що треба вперед провести в державі організаційну роботу". /"Н.В.ч.5/.

В тому ж часі орган партії соц.-демократів, "Робітнича Газета"

/з 19 січня 1918 р.ч.222/,писала:"Серед української демократії запановує думка про конечність проголошення Української Народньої Республіки самостійною,як вихід з утвореного тепер незалежними обставинами становища і яко єдиний шлях до справжньої федерації.Самостійність цілковита/без усяких зв"язків державного характеру з іншими країнами/випливає для української демократії з того,що в ці тяжкі для нас дні вона зрозуміла як ніколи всю необхідність для працюючих мас жити в формах національно-самостійної держави взагалі /не виключаючи федерації з іншими державами/,бо лишень в ній може розвинутись на всю широчінь клясова боротьба, лише в ній може бути найкраще забезпечена успішність цієї боротьби.Оскільки ж надії на те,що в процесі загально-російської революції,в братерській згоді всіх працюючих,буде вироблено право націй на самоозначення,втрачені,принаймні для ближчого часу,остільки українська демократія змушується ступити на інший шлях,шлях цілковитої самостійности,раз ми признаємо,що вільні форми національного розвитку - це для неї питання життя чи смерти.Через самостійність до федерації!"

Українські соціялісти-федералісти на своїх зборах в половині січня /"Н.В."ч.3,1918 р./ухвалили:"Хоч партія соц.федералістів і далі стоїть на засаді федералізму,але цю засаду вона вважає уже дальшим етапом,а при теперішніх обставинах признає потрібним утворення незалежної української держави.Через самостійність до федерації,- є тепер гаслом партії"..

З наведених голосів української партійної преси бачимо,що проголошення в ІУ-му Універсалі УЦРади самостійности УНР для тогочасних українських провідних політичних партій було народженням дитини,якої не бажали батьки,які пробували ту дитину забити ще в утробі матері ....Забити -не забили,але породили каліку!..

Чому воно так було,пояснення дає В.Липинський /"Лист"3:"Самостійність"української інтелігенції,ст.ст.5-7/:

"Ані нашої сучасної внутрішньої боротьби,ані теперішнього катастрофічного антракту в нашій боротьбі за визволення не можна абсолютно зрозуміти,коли не усвідомити собі того основного - на мою думку - факту:боротьба за створення Української Держави - то-б то за здобуття повної волі для української нації - була ведена людьми,які в державну незалежність України не тільки перед тим ніколи не вірили,але навіть до самої ідеї державної незалежности ставилися з погордою й вороже.Під гаслом осміщування самостійництва,як "буржуазного балакунства"пройшов увесь період ідейної підготовки до національної революції в кінці XIX і початку XX століття.Під гаслом як-найгострішого поборювання самостійників,як контр-революціонерів і ворогів народа,пройшов увесь перший,найбільше горячий,найбільше творчий період діяльности Центральної Ради.

"Тільки "по довгих і великих ваганнях" - пише голова Центральної Ради,професор Грушевський - "головні українські партії,соціялреволюціонери й соціял-демократи,рішили проголосить незалежність України" - та й то так,"щоб відпали всякі підозріння чи надії на те,що самостійність України буде формою української реакції,чи української національної виключности"./Американське "Нове Життя" ч.3,1919 р./.В перекладі на звичайну мову ця послідня фраза значить,що соціялістичні українські партії порішили в певний момент ідею самостійности змонополізувати виключно для себе,викинувши просто,як "реакціонерів та гетьманців",всіх давніх самостійників за межі української нації,котра від дня проголошення ІУ Універсалу мала стати вільною й незалежною нацією - проміняВших автономію на самостійність - соціял-революціонерів.

В кожнім політичнім факті треба розріжняти два моменти:ідеольогічну надбудову,що есть продуктом теоретичного думання і скла-

дається під впливом різних пануючих в дану епоху теорій,і матеріяльне підложжа - спосіб життя й праці даної групи - яке той політичний факт і ту ідеольогію предрішає.Українська демократична інтелігенція,що творила головні кадри так званого свідомого українства в часах передвоєнних і належала до всяких так званих вільних російських професій,себе в ролі будівничих української держави абсолютно уявити не могла і тому ідея своєї держави,збудованої якимись іншими українськими класами,була їй як не ворожа,то в найкращім разі абсолютно чужа.Натомість хотіла вона використати виключно для себе одинoку ролю,до якої вона по природі своїй почувала себе здатною - ролю посередників між російською державою й українськими народніми масами,яких перші прояви національної свідомости вона намагалась у тій цілі всіма силами опакувати.Політичний опртунізм "Тупа" і його віра в російську"опозицію";повільне усування на бік старих"культурницьких",по духу самостійницьких,"щирих"елементів - елементами р е а л ь н о ї п о л і т и к и,"поміркованими";всі ці безконечні трансформації українських соціялістів в залежності від того,як ставились до "українського питання"всякі російські соціялістичні центральні комітети,все це прояви одного й того самого вище зазначеного факту.

"Коли провідники нації борються за повне визволення й за державну незалежність цілої нації - к о ж н и й ч л е н н а ц і ї д л я н и х д о р о г и й с о ю з н и к,жовнір однієї й тої самої армії,без якої здобуття незалежности неможливе.Але коли ці провідники борються за право посередництва між чужою державою і своїм "народом",кожний член нації,що до їхніх "партій" к л ю б і в чи т о в а р и с т в не належить,це чужий,це ворог і,можливо,небезпечний конкурент.Монополізація виключно для себе української національної ідеї була конечним результатом способу життя й діяльности тих,хто на е к с п л ь о а т а ц і ї ц і є ї і д е ї в ц і л я х п о с е р е д н и ц т в а будував усе своє політичне й матеріяльне іствування.

"Членом"української нації" міг бути тільки той,хто поступову й демократичну програму української інтелігенції визнавав і мандат на представництво народніх інтересів в її руки складав."Лівіші кадетів і правіщі большевиків" - ось були ті рамки,в яких могла іствувати"українська нація".Все,що було поза ними - це були не Українці,це були в найкращім разі тільки "культурники","українофіли",або смішні оригінали-самостійники,а то просто"Малороси","Поляки",і взагалі всі разом-люде з національного боку непевні.При тім реальні сили отієї "нації"серед 40,000,000 "непевних"виражалися круглою максимальною цифрою:6000 передплатників українських журналів та газет.

"Розвал російської імперії був катастрофічною несподіванкою для української інтелігенції.Довго не віривчи своїм очам,вона всіми силами намагається виконувать далі свою ролю посередництва, чипляючись при тім руками й ногами за послідні фікції старої російської держави.Допіру російський большевизм,знищивши всіх"поступових і демократичних"росіян,знищив разом з ними всі надії української демократії на здобуття "автономії" - а будуючи на місці старої спорохнявілої держави російську державу нову,натхнув наших репрезентантів нації думкою: а чи не попробувати,мовляв,і нам збудувати собі власну державу.

"Їхні попередні"довгі й великі вагання" зникли мало не за 24 годин.Принаймні орган урядової партії соціялреволюціонерів"Народня Воля"в початку тижня писала,що самостійність це контр-революційне гасло панів,а в кінці того самого тижня появився четвертий універсал і стаття,що самостійність це гасло соціялреволюці-

ємперія,і що найбільшими його ворогами есть ті самі наші кривопійці поміщики...

"Розуміється джерело тих вагань не лежало в українськім народі. І не тому проголосили інтелігентські українські соціялістичні партії самостійність,що вони раптом відчули непереможне бажання мати свою власну державу,а просто тому,що нова, Росія большевицька не захотіла з ними,як репрезентантами української нації,говорити. Не стало раптом того,перед ким можна було посередничати.Російські большевики,а не національна ідея українська,примусили наших провідників нації ступити на шлях повного національного звільнення,шлях самостійности і державного будівництва."..

Архит К-та

Із спогадів

ористаючи з тижневої відпустки,поїхав додому.Я не пізнав свого тихого містечка. На вулицях якийсь рух.

Снують вершники в чорних смушкових шапках з шликами. А дома повний двір верхових коней,а в хаті великий гамір.Щось подібне до - "Чорної ради" -Куліша.Мій молодший брат водить кінною сотнею Вільного Козацтва. Це - Вільне Козацтво - створилося стихійно,але розбудоване було імпозантно.Кожне місто на Україні мало або пішу або кінну сотню Вільного Козацтва.Головна Рада Вільного Козацтва на з"їзді в жовтні 1917 р. проголосила заочно за свого Головного Отамана генерала, а пізнішого Гетьмана, Павла Скоропадського.

Тут,в нашій хаті,здавалося,зібралися представники всієї нашої містечкової молоді.Але ж і мої брати і їх приятелі були переконаними соціялістами. Що ж це сталося, думаю собі.Брат Іван зрозумів моє здивування і,сміючись,сказав мені:

"Ну,гетьманець,давай поцілуємося! Державу будуємо!" Я не був тоді гетьманцем,мав лише консервативне наставлення і признаюсь, не любив соціялістів. Мені видавалося тоді,що соціялісти самі не знають,чого хочуть, а тільки вносять сумбур в голови українського громадянства.

То,значить,тепер дискутувати не будемо,- питаю його.

-Ні, вже не будемо, загуло в хаті...

---oooo0ooo---

Сьогодні в нашому 4-му Сердюцькому полку велика урочистість. Заступник К-ра полку іде в астраханську армію /добровольців-москалів/ приймати полк.Маємо багато гостей з рос. Добровольчої Армії.Скінчилися промови. Ми вже сидимо в другій залі. Подано каву, вина,солодощі.

За нашим столом сидять лише старшини,що говорять українською мовою, всього 12 осіб в полку.Праворуч від нас, теж українці, з бувших гвардійських частин. Всі вони походять з України і належать до старих українських родин,дуже добрі старшини і колеги, але говорять тільки по-московськи ,бо української мови ще не вивчили.Ліворуч-гості,московські-добровольці.

К-р полку намагається витворити товариську атмосферу,але це йде трохи пінтяво... Добровольці дивляться на нас "зизом".За нашим столом точаться трохи сумні розмови. Наші сердюки, - це діти -батьків-хліборобів,що прислали своїх синів у полк /I/3 - допризивного віку/ для служби Україні і Гетьманові.

Походять вони з ріжних верств заможности. Є такі, що мають 50 десятин землі, а й такі, що мають шість десятин. І от, в сотнях іде дискусія. Малоземельні кажуть, що вони попали в полк випадково і несправедливо... Хочуть до-дому. В деяких сотнях вже почалася деєрція. З свого боку додаю ще один клопіт: половина моїх чернігівців говорить лише по-московськи ...

Василь М., що нами всіма верховодить, пропонує наступне: через командира куреня будемо прохати к-ра полку, щоб дозволив нам пляново провести курс українознавства. Мусимо пояснити сердюкам: "хто ми такі, чиїх батьків діти. Дійдемо до їх серця, і все буде гаразд. Батьки наших сердюків, що приїздили до полку відвідати своїх дітей, мали спеціяльне приміщення і мали право брати з касарень на ніч до себе своїх синів.

На вишкільному полковому майдані мали спеціяльну естраду, щоб звідсі придивлялися, як ми з сердюками переводимо навчання.

Але ці візити батьків - мало в чім допомагали.

Батьки вважали, що ми старшини занадто "делікатничаємо" з хлопцями, а треба "без церемонії" взяти їх в руки.

Ми з цим не згоджувалися, бо мали добрий досвід. Хлопці були хорі душею, серцем. Були несвідомі нашої минувшини, не розуміли сучасности, цілей і завдань Батьківщини. На нашу інтервенцію в тій справі К-р Полку відповів, що про це замельдує ген. Клименкові /К-р Серд. Дивіз./ - і сподівається, що в короткому часі справу цю буде полагоджено. Дозволить же нам-в кожній сотні зокрема переводити ту роботу-він не може, бо це буде не систематично і не дасть добрих наслідків.

Минув тиждень, і змін на краще не сталося. Ми неофіційно, кожний на свою думку, стали переводити усвідомлюючу роботу в сотнях, завели чергу на відпустки, але помітних змін на ліпше в полку не помічали і не мали морального задоволення з праці.

Зрозуміла річ, що ми знаходилися в Києві, в центрі політичних змагань не тільки внутрішніх, але й зовнішніх. Перед нами був, може й не повний, але ясний образ дійсности.

Українська Центральна Рада підписала німцям векселі, а платити по цих тверденьких векселях, мав Гетьман.

Державний апарат тільки став налагоджуватись, як поведено було з боку Національного Союзу шаленну агітацію, ніби проти московського консервативного напряму Гетьманського Правительства у внутрішній політиці. Це в той час, коли три чверті українських родин в Києві говорили по-московськи , а серед українців на високі державні посади, хоч і претендувало багато людей, мало було таких, що сякий-такий досвід у державних справах мали!

Проводячи організацію 9-ти корпусів на Україні, п. Гетьман зустрів другий спротив з боку німців, які не хотіли допустити до створення сильної Української Армії, бо добре знали, що в руках знаменитого знавця тих справ, яким був пан Гетьман - це було питання дуже і дуже короткого часу.

Закінчивши успішні переговори з поляками в справі Холмщини, п. Гетьман був одразу зашахований з боку московських добровольців і донських козаків, щодо тісної співпраці і створення протибольшевицької заслони. Не дивлячись на дразливість цього питання, воно було в тому часі конечністю і з погляду інтересів молодої Української Держави.

Ведучи переговори з совітською делегацією про граничну лінію з Росією, треба було сподіватися інших розмов з большевиками своїх же громадян, бо що там казати? На Україні в той час ще гостро пульсували непогамовані хвилі рос. революції, а наші політичні партії, що вийшли з матірного пня російських партій, ще духово від них не відірвалися і плили в хаосі ліберальних вселюдських ідеалів, підстрижених на російську моду.

Остатньою краплею,що перелила келих наших терпінь,був епізод з перегляду нашого полку п.Гетьманом в супроводі военного міністра, ген. Рогози і представника штабу ген.Айхгорна,німецького полковника.

———oooOooo———

Того дня я був дежурним старшиною по полку. Здав рапорт п. Гетьманові,і згідно пляну, п.Гетьман попрямував одразу до господарчої частини полку. При конов"язах стояли виголоджені миршаві покалічені коні. Справляли вони дуже прикре враження. П.Гетьман,що ввесь час був в доброму гуморі, нахмурився і здивовано глянув на генерала Рогозу.

-Що це таке, пане міністре?

-Ясновельможний Пане Гетьмане! В штабі генерала Ейхгорна я одержав пояснення, що транспорт коней, який ми очікували в Києві, випадково було скеровано на Крим...

Пан Гетьман повернувся до німецького полковника. Нім.Полковник, справжнім калужським акцентом, розтягуючи слова,став говорити:

-До зв"язкового нім.старшини на ст.Фастів з"явився був укр. старшина і в ім. п.Военного Міністра зазначив, що цей транспорт коней тимчасово не є потрібний, тому його і було скеровано на Крим.

Пан Гетьман хвилину подумав і сказав до п.Ген.Рогози:

-Пане міністре, ще сьогодні в цій справі хочу від вас мати докладні відомості.

І вже потім, коли П.Гетьман обійшов касарні, привітав сердюків і прощався з ними і зі всіх боків неслося вояцьке привітання: "Слава Україні,Гетьманові Слава", ми помітили у Пана Гетьмана сумну посмішку...

———oooOooo———

"Далі так бути не може" твердо сказав Вім-ко на нашій нараді, коли ми всі зійшлися на нашому касарневому помешканні.

Нема сумніву,що Національний Союз іде "va banque " проти Гетьмана і ця акція шкодить нашій українській справі у всіх напрямках.

Спробуємо на власну руку звернутися до Національного Союзу, щоб зв"язати його з хліборобами і затримати розкладовий рух в нашій державі. Порушимо також і наше питання в справі усвідомлення сердюків. Невже ж їм не болить,що єдина рег.частина,яку ми зараз маємо, і та хитається? Може декому тепер це смішно виглядає, але в той час, даруйте,ми вірили і були переконані,що Національний Союз нас зрозуміє.

Пішли на Бібіковський бульвар до столовки,де завжди можна було спіткати чільних представників української еліти. В кімнаті, накритій до обіду, прибув один з представників з Національного Союзу. Хто це був, - не знаю. Досить того,що він сам сказав нам,що що він є таким.

В цю кімнату,він сказав, ніхто не прийде,а на всякій випадок поставимо горілку,щоб це все випадало на якесь товариське прийняття. Так і зробили,але як появилася горілка,так відразу той пан запропонував нам випити. Випили. Вислухав той пан нашу справу і сердечно розсміявся.

-Наівні,ви люде!Про яке порозуміння прийшли ви тут турбуватися,коли ваш Гетьман підписав вже акт про оголошення федерації України з Росією,і завтра це має бути прилюдно оголошене?

-Як так,скочив лейтенант С. /старшина морської служби,походить з старої української родини із патріотичного обов"язку вступив до нашого полку/. Гетьман Всієї України цього акту не міг підписати!

-Дозвольте,пане,сказав сот.В.М.-ко,-з якою це Росією має бути федерація України? Хіба не з большевиками?

-Розуміється,не з большевиками, сказав той пан,але з майбутньою Росією!

-З майбутньою Росією! став розважати сот.В.М., але той пан різко перебив міркування В.М-ка.

-Панове старшини! Я бачу,,що ви є патріотами.Прошу просто мені сказати,хто з вас поведе полк проти Гетьмана? Січові стрільці Коновальця стоять на чолі повстання! Завтра о першій годині вночі визначено збірний пункт в Боярці. Рішайте швидко!

-Я поведу полк, сказав один зі старшин, наймолодший з нас і обіцяю підняти свою сотню.

- Я теж дам свою,сказав сотник З-к.

- А ви, як пане? звертається той пан до мене.

- Особисто я піду,але сотню за собою не поведу,відповів я.

- Чому?

- Тому,що коли моя сотня піде скидати Гетьмана,то завтра скине Вас...

Сотник В.М-ко мовчав. Видно,що він розважав: з якою Росією має бути та федерація.

Наймолодший з нас,вже конкретно розважав з тим паном плян повстання.

- Панове! Ще сьогодні вечером я Вам передам наказ про повстання.

Пішли додому... до касарень...

----oooOooo----

Це перший раз в життю переживав я спустошення в душі і розпач. Довго йшли мовчки. Ходім,кажу до В.М-ка - до нашого старого к-ра куреня. Скажемо йому всю правду.Він нам щось порадить, бо цей наймолодший з нас, наробить дурниць? Пішли. К-р куріня, дуже добра,розумна людина і старий українець,полковник.Вислухав нас і довго мовчав. Я це все знаю,а може навіть трохи більше,ніж ви припускаєте. Кінчиться все це катастрофою, ми стратимо державу.От що я вам пропоную. Я є нежонатий,а моя мама має хутір на Полтавщині. Я вже пробрбив відповідні кроки і завтра іду додому. Покиньте всі ті справи і поїдемо до мене. Там трохи прийдемо до себе і щось надумаємо.Ну що, поїдемо?

- Не можемо,бо ми дали слово?

- Тоді завтра зранку ідіть на помешкання полковника Аркаса /к-р Кінного Сердюцького Дивізіона/ попросіть його,щоб повстання нашого полку він прийняв би на себе!

- А хіба він теж бере участь в повстанню?

- Так!

Довго сиділи ми цієї ночі,розважаючи,як краще зробити організацію повстання в нашому полку...

----oooOooo----

В помешканні полковника Аркаса повно людей.Всі горячкують, всі піднесені.З"ясовуємо наш плян полковникові Аркасові і просимо його видати до наказу про повстання таку нашу поправку: сьогодні вартує по полку наш старшина. Вечером до наших касарень має приїхати авто з січовими стрільцями. Вартовий старшина впустить їх до касарень, і тоді разом заарештуємо всіх старшин в полку /всі старшини живуть в касарнях/.Хто піде на повстання - піде направо, хто не піде - буде заарештований.Доводити /якщо к-р полку не погодиться/ буде найстарший з нас.

Полковник Аркас згоджується на це. Каже нам іти до Національного Союзу і там зробити поправку в наказі, який передає нам на руки. Пішли.

Королівське весілля-народові радість

20 листопада в історичному Вестмінстерському Абатстві відбулося урочисте вінчання Англійськоі Престолонаслідниці, Принцеси Єлизавети, з поручником Ф.Мавнтбеттеном.

Хоч весілля це мало носити приватний характер і заплянованo було дуже скромно, воно відрухово обернулося на ґрандіозну маніфестацію єдности й зв"язку всіх частин світовоі Британськоі Імперіі, викликало вияв симпатій цілого світу до англійського королівського дому, а в цілому - обернулося на тріумф монархічноі ідеі в світовому масштабі

У весіллі взяли участь 7 королев, 5 королів і сила представників од ріжних держав, разом до яких 3000 осіб.

О год.II-ій весільний поізд вирушив з Букінгемськоі палати до Вестмінстерськоі катедри.

В пишно оздоблених каретах та самоходах іхали: Королева-Мати, Королева-вдова Мері, Бабка "молодоі", голяндська Реґентка Юліянна зо своім мужем, Принцом Бернардом, Королева грецька, норвежський Король Гаокон, румунський Король Михайло, Король данський та інші.

Принцеса Єлизавета іхала зо своім батьком, Королем Джорджем.

"Молодий", Ф.Мавнтбеттен, приіхав окремо й став поруч із "молодою" вже на східцях вівтаря. Напередодні вінчання Король Джордж надав майбутньому зятеві титули: Герцоґа Единбурзького, Ґрафа Маріонаті й Барона Грінвіч.

На Принцесі Єлизаветі було роскішне весільне вбрання: сатова сукня, оздоблена багатим взорчастим шитвом з перлів та самоцвітів, з довгим на чотири й пів-метра треном. Того ж кольору була й весільна "фата" під діядемою з перлів та діямантів.

"Молодих" звінчав Архиєпископ Кентерберійський

Коли молода пара по вінчанню повертала з катедри, лондонське населення захоплено вітало улюблену Принцесу-Престолонаслідницю й вибранця іі серця.

Тисячі людей вже напередодні цього свята молодоі пари, що стало святом цілоі світовоі імперіі, зайняли місця на шляху весільного поізду й ночували на вулицях, загорнувшись в теплі пледи та запасшися з дому харчами.

Після весільного обіду "молоді" виіхали до Гемпширу, де мають провести свій "медовий місяць".

Читаючи опис цього королівського весілля, що обернулося на свято національноі єдности англійців і солідарности численних народів Британськоі Імперіі, мимоволі приходять на думку ті наші, ніби, демократи, що то люблять посилатися на англійські приклади-зразки й запевняти, що вони - "точнісінько такі само демократи", як англійці і одночасно не зупиняються ні перед чим, щоб тільки з"огидити ідею новітнього украінського монархізму та принизити іі Носіів-Персоніфікаторів з Гетьманського Роду Скоропадських! А чейже тисячолітня історія Украіни свідчить надто переконливо на користь украінськоі монархіі!

До Св. Синоду УАПЦ

Парафіяльна Рада Церкви Св.Покрови в Зальцбурзі /Австрія/ одержала меморандум невідомоі/Наради Укр.Православного громадянства/. Нарада датована 13.5.47. Як зазначають автори наради, меморандум доводиться до відома широкого громадянства і оригінал його підписано 276 особами.

Прочитавши меморандум, Парафіяльна Рада Свято-Покровськоі Церкви міста Зальцбурга, вважає потрібним висловити свій погляд на зачеплені меморандумом питання.

Перше, чим звертає на себе увагу меморандум, це його анонімність. Що за нарада, де вона відбулася, які люди іі переводили,-невідомо.

Коли ж меморандум доводиться до широкого загалу,то широкий загал повинен знати,з ким має до діла, і де оте все діється. Бо можна допустити, що і на меморандум впливають "зовнішні сили",про які в ньому згадується, коли ініціятори такоі важливоі справи криються за невідомі 276 підписів. Як збираються підписи по таборах,нам добре відомо з нашого щоденного життя. Логічним вислідом всяких анонімів є широкі підпільні іх розголошення,що маємо і в цьому випадку,як про це говориться в меморандумі.Розповсюдження меморандума без погодження Священного Синоду, є з нашого боку підпільщиною. На нашу думку,такий спосіб діяння не є добрий.

Друге,що кидається у вічі, це невідповідний спосіб звернення до Св.Синоду,ультимативна форма розмови.Така поважна справа,яку хотять перевести автори меморандума,коли робиться поважними людьми, виходячи з доброі волі, а не зі злоі, повинна бути узгіднена з Св.Синодом,а не накидатися Св.Синоду силою,методом загрожування, тобто ультимативно.Такий метод діяння, нічого доброго не обіцяє, про що свідчить вже започаткування самоі справи,-анонімність, підпільність і погрози.

Ми знаємо, що у нашому церковному житті, є чимало різних недоліків і ненормальностей,як от відсутність зв"язку з Св.Синодом, наша відгородженість не тільки від Св.Синоду,а між парафіями-кордонами,зонами; не влаштоване наше власне життя на еміґраціі,що відбивається і на нашому церковному житті;обмаль священиків, а деякі священики не на висоті свого призначення, бо вони, як і ми,є збігці з усіх усюд, та інші недоліки.Але в таких умовах, в яких ми перебуваємо на чужині, дуже важко побороти всі наші труднощі відразу. Наше ненормальне життя, а також і тих держав,де ми живемо, після військовоі хуртовини,наше невідоме завтрішнє відбиваються зараз і відбиватимуться ще деякий час на нас самих, а тим самим і на нашому церковному житті.

Виходячи з цього, треба бути свідомим того,що недоліки церковного життя матимуть місце певний час ще надалі,і що нашій Церкві постійно доведеться виправляти іх. Лише у своій державі,при розумній і твердій владі і відповідному нашим історичним традиціям державному ладові зможемо привести своє життя до порядку.

УАПЦ НА ЇЇ ІСТОРИЧНИХ ЗАСАДАХ, ВІМЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЇЇ, ЯК РЕЛІГІЙНО-НАЦІОНАЛЬНОГО МАЄСТАТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ".

Бачимо одно, що автори меморандума хотять "перебудувати устрій і керівництво УАПЦ". Але як перебудувати: чи на засадах західнього розуміння демократії, чи на засадах совітського розуміння демократії, чи на історичних засадах приєднання до Москви 1685 року, чи до Риму 1596 р. - про це нічого не сказано.

Якими шляхами підуть автори меморандума, коли їхні пропозиції не буде взято під увагу про це не сказано, але догадуватися можна. "Шляхи і можливості ці такі; колотнеча, скликання з'їздів, розколювання духівництва і народу на "серафімовців", або якихось інших або просто за територіяльним принципом: "одеситів", "харківців", словом - руйнування.

Закінчення цікаве тим, що воно перекриває собою всю решту меморандума. Його ультимативна форма говорить більше, ніж весь меморандум; коли люди починають говорити мовою ультиматума, то до чого тут історичні традиції, соборноправність, маєстат нації?

Аналізуючи меморандум, бачимо, що автори його хотять "перебудувати устрій і керівництво УАПЦ". Для цього є два шляхи: соборноправний і народоправний. Автори меморандума, як видно, вибрали шлях народоправний, і в цьому є засаднича їхня помилка, навіть, при умові, що вони мають добру волю. Ставши на шлях народоправства, треба тоді обґрунтувати свої вчинки демократичною ідеольоґією і користуватися демократичними методами діяння. Демократична ідеольоґія стоїть на засаді, що нарoд - суверен, а тому повнота влади спочиває у руках народа. Народ, як джерело влади, наділяє своїх вибраних представників владою в такій мірі, як хоче. Звідси й виходить, що виборність повинна іти знизу догори і просякати всі галузі народного життя, включаючи і церковно-реліґійне.

Виходячи з демократичної ідеольоґії стає зрозумілим, чому автори меморандума чіпляються за парафіяльні ради, бо їм треба свою ідеольоґію причепити до якогось початку, а таким початком є реліґійна громада села чи табору. Поскільки реліґійна громада утворила парафіяльну раду, то вони до парафіяльної ради чіпляють своє народоправство, називаючи його "первопочатком соборности Церкви", не знаючи, що утворювати парафіяльну раду, як церковну "первопочаткову" інституцію, не є обов'язковим. Парафія може існувати і управлятися без парафіяльної ради.

У противагу демократичним методам організації і життя, церковне життя упорядковується іншими методами, що виходять з реліґійного світогляду, а не світогляду народоправства. Церква побудована на тій засаді, що Владикою Неба і Землі є Бог. Він один має всю повноту влади. "Нема влади, як не від Бога." Спаситель наділив Апостолів владою, сказавши їм: "кому відпустите гріхи на землі, тому будуть відпущені на небі". Що зв'яжете на землі буде зв'язане і на небі". Апостоли свою владу передали священикам, а звідси льоґічно і природньо виходить помазання на царство царя, короля, князя тощо. А цар вже від себе наділяє владою своїх підлеглих. Тут влада іде згори, а не знизу.

Христос сказав: "Де два або три зібрались в ім'я моє, там і я серед них". Хто ж тоді серед цих трьох, що зібралися в ім'я Господнє, де є і Христос між ними, матиме повноту влади? А на Церковному Соборі, де беруть участь епископи, священики і миряни, хто повноту влади має? Тому то під соборноправністю Церкви не можна розуміти народоправність демократії. Що миряни приймають участь на Церковних Соборах, цілком правильно, але це не значить, що ці Собори народоправні. Накидати Церкві народоправство, покликуючись при цьому на митрополита Петра Могилу, це значить діяти так, як діють ті, що роблять з Шевченка борця за католіцизм, або борця за со-

вітську владу.

Меморандум закінчується дуже цінним побажанням,що УАПЦ треба зберегти,як"релігійно-національний маєстат українського народу."
Під маєстатом розуміють найвищу владу і саме джерело влади разом взятими. Маєстатом нації за демократичним принципом є народ,бо він є суверен, а за монархічним принципом:гетьман,царь,король тощо. Для кожного віруючого в Бога маєстатом віри його є Бог. А тому класти до одної купи релігійний і національний маєстат є плутаниною,що межує з єрессю.

Закінчуючи свій лист Парафіяльна Рада Св.Покровської Церкви м.Зальцбурга - виходячи з того,що кожна людина може помилятися; що нам на чужині потрібні не роздори і сварки та руйнуючі амбіції, а скупчення творчих сил до скерування їх на розбудову кожної галузі українського життя на засадах української державности і загального для нації добра; що кожне загострення може бути злагоджене і при добрій волі можна знайти спільну мову для співпраці - закликає авторів меморандума проявити свою добру волю, знайти спільну мову з Св.Синодом УАПЦ і включитися до творчої роботи по розбудові нашої Української Церкви на чужині.

Парафіяльна Рада Парафії УАПЦ
в З а л ь ц б у р з і.

16.7.1947 р.

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Соборне Архипастирське Послання УАПЦ від 24.жовтня 1947 р., а також вміщений в попередньому числі "Українського Літопису" лист Архієпископа Іоанна Теодоровича до т.зв. Ашафенбурзької Церковної Ради від 16.жовтня 1947 р., вичерпуючо довели повну недоцільність і шкідливість "діяній".

Як голос і наказ найвищих авторитетів УАПЦ, вони лише зобов"язують кожного православно-віруючого українця-патріота до послуху і не потребують чогось додавати.

Вміщуючи ж повище звернення до Синоду Парафіяльної Ради Церкви Св. Покрови в Зальцбурзі /Австрія/ редакція "Українського Літопису" лише бажає довести до відому віруючих той факт,що і серед самих парафіяльних рад спостерігається належне розуміння, як загальної ситуації, так і самої УАПЦ.

Вони також рішуче засуджують Ашафенбурзькі "діянія", як один з проявів роз'єднуючої, розкольницької отаманії,що,як каже Архієпископ І.Теодорович: "Не чинить доброї послуги рідним Нації і Церкві", а є на користь лише нашим ворогам.

В. Євтимович

Митрополит Кир-Андрей і жиди

"Він велике серце до людей має."

Було це в першій половині грудня р.Б.1937 в Львові. Морозний день...Стою передостаннім в довгій черзі в аптиці львівськоі каси хворих.Позад мене - старший хоровитий на вигляд,убого вдягнений жид...Жид обережно торгає мене за рукав і запитує:
- Прошу пана,скажіть мені,скільки треба платити від рецепти?
- Здається 50 сотиків.Я тут уперше,то напевне не знаю...
- Уй!50 сотиків од рецепти!А що має робити бідний чоловік,як він тих 50 сотиків за душею не має?!А що маю робити я,коли в мене є чотири рецепти,а грошей в кишені лише 50 сотиків?То мені ще бракуватиме один і пів-злотий?Ні,я Вас пане питаю,що маю робив?
- Треба скочити до дому й принести решту..
- Уй,пан мені сказали таке,що мені в п"яти шпигнуло!По-перше-дома я не маю й пів-грайцара,по-друге - на Замарстинів не скочиш,а треба іхати трамваєм,по-третє - я не маю на трамвай,по-четверте - по-що я туди поіду,ну й ,по-п"яте - як я поверну назад,то аптика вже буде зачинена!Хіба не так?Де пан працюють?
- Приватним урядовцем...
- Ой,приватним урядовцем - це дуже добре!Має чоловік гріш,працює в теплі та вигоді...А ви знаєте,як живуть інші люде,як вони бідують?-Я маю хвору жінку,маю дочку з чотирма бахурами.Зять мені помер,а дочка - теж хорує.А в хаті зимно,а грошей нема! Ані істи,ані дерева на опал купити!То в кого пан-добродій працюють?
- Працюю приватно...
- Десь пан-добродій добре заробляютьБо плащ на панові пріма!По чім платилисьте? Такий ладний штоф!
- А не знаю.Я вибрав матерію в кравця й за все разом догодився.
- Ой,то пан-добродій мусять добре заробляти,коли такий ладний плащ моглисьте собі,пане-добродію,зафундувати!
- Нарікати не можу...
- А в мене дома таке лихо - нічого не маю!Мав я собі гандель - грушки-яблука продавав на ринку.Та як то були дощі,то на ринку мені батяри столика з товаром в болото перекинули!Весь товар мені понівечили - що розкрали,що порозкидали,і тепер я - дід! А це тому,що я - жид,то вільно ім було жида старого скривдити! А в мене жінка хвора,дочка хвора,онуки хворі!Всі вони голодні, а я заробити негоден,бо вже старий.Пішов би траґером на двірець працювати та сили не маю.Тут є від чого здуріти,пане!То де пан працюють? - Цим разом я був заскочений скаргами старого жида й несамохіть йому відказав:
- Працюю в Ексцеленції Митрополита.
- Уй,пане!Ви працюєте в Митрополита?!То пан-добродій - щасливий чоловік!-і жид обома руками вхопився за мій рукав.- Я Вам кажу, пане,що пан-добродій -щасливий чоловік!Чи Ви це знаєте?-Ні,Ви

цього не знаєте! Це – чо-ло-вік! Це такий чоловік, що іншого такого на цілому світі не було й нема! Ви знаєте? – Позаминулого року в мене теж було лихо...може гірше, як тепер? Де можна було позичити ґрайцара – позичив, що міг продати – продав...Ходив до нашого каґалу – кагал більше не дає – каже зачекати. А як його чекати, коли діти голодні?! Пішовбим украсти, та не вмію...

Тоді я зважився піти на святий Юр – до Митрополита...Приходжу – прошуся – каноніки не пускають.. Приходжу на другий день – прошуся – каноніки не пускають...Приходжу на третій день – каноніки на мене гніваються...Аж тут – хай Пан-Біг пошле йому здоровля – є там такий молодий біскуп, Бучко. Так той мене питає – чого я туди третій день, каже, третій день приходжу, бо він через вікно бачив, як мене туди не пускали. Я тому біскупові про все розповів, а він – хай Пан-Біг йому за те заплатить – веде мене до Митрополита...

Входжу до покою, а Митрополит сидить за столом, як наш Мойсей! Та де там, як Мойсей?! Він був, як наш старий жидівський Бог! І він до мене заговорив! Пан-добродій чують? – Він до мене заговорив! Він мене запитав по-геб-рай-ському! – Тут мій співбесідник розчулився до того, що далі вже говорив схлипуючи сльозами й витираючи засмальцьованим рукавом носа.

– Він мене запитав: "Чого тобі, сину, од мене треба? Пан-добродій чують? – Митрополит назвав мене, старого бідного жида, якого всякий батяр ногов копа, сином! Бо він сам, як батько!

Я йому про все розказав – яке лихо маю та як те лихо мене на святий Юр загнало! Я вже від нього нічого не хтів і нічого в нього не просив – мені було вже досить, що я цей великий чоловік побачив. – Я тільки собі заплакав. А він мені каже: "Не плач, сину, ось маєш ту гроші" й дає мені – він мені дає 10 долярів! Пан-добродій чують? – Дає і каже: "Не плач, а молися Богу. Як матимеш, то віддаси, бо й іншим мушу дати, а як не матимеш, то Бог з тобов".

Я впав на-вколішки – хтівем йому руці вцілувати, а він мені руку на голову поклав, як рідний тато!

І як вийшов я від нього, то мені в грудях музики до танцю приграли! А за плечима виросли мені крила! Бо я до дому не йшов, а летів!

Минулого року носивем п"ять долярів, щоб віддати. А він мені каже "Ти чесний, що приніс, то іх тобі дарую". Щоб він був мені не дарував, то пішов би знову просити, і він би знову дав. Але тепер не маю чисте око, щоб знов просити!

Ой, пане, який же пан-добродій щасливі, щосьте від такого чоловіка шматок хліба маєте! Ой, пане! Митрополит – це великий Пан! Він велике серце до всіх людей має!

"Його підпис приносить щастя"....

Весною р.Б.1938, близько по Великодних святах, заходжу до "свого" кравця-жида, щоб замовити літні штани.

Кравець показує мені дуже добрі готові й пропонує приміряти. Тому замовцеві він пошиє такі самісінькі, а мені він хоче, як "своєму клієнтові" зробити догідність.

Починаємо говорити про ціну:

–Як пан-добродій платять готівкою – ціна така й така, на рати – на три злоті дорожче...

Добиваємо торгу й, коли я виймаю з портфеля гроші на завдаток, звідти випадає й летить на підлогу картка – відповідь Митрополита Андрея на моє Великоднє поздоровлення. – Услужний жидок піднімає з підлоги картку й, побачивши підпис Владики-Митрополита, пропонує:

-Хтять пан-добродій зробити добрий"інтерес"?- Тоді пан платять мені завдаток і цю картку й "фертиг".

-На що Вам ця картка?

-Ну,я хочу собі таку картку мати!

- Але ж по-що вона Вам,жидові?Це - поздоровлення з християнським святом.А ви ж нам колись Христа розп"яли!

- Ну,то було колись!І хіба то я Його розпинав?Як би на мене,то хай би собі був далі жив!А що я іншої віри,то кожен собі має віру, як його батьки мали...Мені не про Ваше свято й не про віру ходить, а про цей підпис!

- Про підпис?-Але ж це - не вексель!

- Так,не вексель.Бо це щось ліпше,як вексель! Я панові скажу, як воно з тим є:у наших жидків є така віра,що як у кого в домі є Вашого Митрополита підпис,то підпис той приносить у той дім щастя!Знаєте що?- Пан-добродій дають мені цю картку,я даю панові ці сподні й квіта!

- Не можу.Це написано до мене.

- Що значить,"не можу"?-Хіба не мають пан-добродій інших?Коли достанисьте на Великдень,то напевне малисьте й на Різдво.А коли вже маєте сьогороку,то напевне малисьте й торік!Ну,а дасть Бог здоровля й віку,то достанете й на другий рік!По-що Вам,пане-добродію аж стільки того щастя?

- Не можу - не випадає..

- А як іншим випадає?

- ???

- Ну,так!Чейже,як жид таку картку з підписом хоче мати,то мусить у когось її купити!....

....

Ще того самого дня стрічаюся з моїм давнім приятелем,професором Ів.Зах.Ш-ком,директором Митрополитового архіву...Розповідаю про "добрий інтерес",на який мене намовляв кравець.

Професор сміється й питає:

- А скільки маєте Митрополитових автографів?

- Усіх тринадцять...

- Хочете зробити "добрий інтерес"-їдьте до Вільна.Зайдіть до першого-ліпшого - багатшого - жидівського магазину - запропонуйте Ваш"товар" і без торгу достанете по двісті,а коли вмієте торгуватися то й по триста злотих за підпис!

- Жартуєте?

- Поїдьте й переконайтеся.

- То є такі...

- Що продають?- На жаль...знаходяться...

В.Є-ч.

Скарбниця традицій

Як би ви вчились так,як треба,
То й мудрість би була своя...

Т.Шевченко."Посланіє".

Найкращі українські уми - Гр.Сковорода,Т.Шевченко,Л.Українка,М.Міхновський,В.Липинський,Ю.Липа,а з сучасників - Дм.Донцов,Ю.Косач - уми,що стоять не раз на протилежних світоглядових бігунах,у питаннях-справах підставових висловлюються разючо однозгідно, різними дорогами приходять до разючо однакових висновків, приймають їх без застережень,дарма,що жили чи живуть в різні епохи та в різних історично-життєвих умовах.

Воно й не дивно,коли йде про річі-істини аксіомальні.

До таких аксіомальних істин належить погляд на традицію,як на добуток збірного досвіду поколінь,що для даного народу став неписаним законом,заповітом предків, віхою-дороговказом на майбутнє,як це,наприклад, є в англійців.

Очевидно,що традиції бувають різні - добрі й лихі - залежно від того, який народ та в яких історичних умовах їх створив.

Простежимо для прикладу повстання й розвиток традиції,яку створив український князь,Святослав-Завойовник, своїм знаменитим закликом до своїх воїв у критичну хвилину перед битвою під Доростолом /Сучасна Сілістрія в Болгарії/: "кругом нас ворог... Не посоромимо Землі Руської! - ляжемо костями! Мертві сорому не мають!" На це вої-дружинники відповіли: "Де твоя,княже,голова поляже,там і ми свої голови зложемо!"

З цього обміну думок і чину,що за ним прийшов, була ПЕРЕМОГА Князя Святослава над сильнішим ворогом і народження традиції.Ця традиція виразилася в плеканні почуття чести,сильної волі,рішучого чину й вірности батьківщині та князеві,що персоніфікуючи ту Батьківщину далеко від Краю,своєю особою її воякам заступав.

Цю традицію за три віки пізніше фіксує "Слово о полку Ігоревім" в змаганню русичів-українців "шоломом Дону напитися", щоб "собі чести,а князеві слави здобути". Знову бачимо традицію чести, слави,рішучої волі й вірности.

В козацькі часи ця традиція озвалася в лаконічному:"Або слави здобути,або дома не бути". В цій традиції - слави для самої слави- ще звучать моменти волеві,але моменти чести,обов"язку й вірности вже бракує - знак,що їх традиція вже завмирає.

Прослідимо ще, як в умовах несприятливих добра традиція поволі забувається, спотворюється,завмирає і уступає місце традиції лихій.

Так,завдяки "татарським людям",що воліли,замість власним князям, татарським ханам служити, бо ті меншої данини вимагали,та до "війська не брали", зродилася байдужість до батьківщини та недоцінення власного національного проводу.

На початках козаччини між потомками тих "татарських людей" вже діє згубна для нації традиція свідомої зради загально-націо-

нальних інтересів і провідників, традиція привати "-моя хата з краю":"Нехай твоя голова,отамане, за всі наші голови стане" - говорили-виправдувалися в хвилині скрути протипольські повстанці, видаючи ворогові на розправу провідників,щоб за ціну отаманової голови врятувати власну шкуру... Бачимо цілковитий заник чести, заник волі довести справу до кінця,заник вірности; бачимо перевагу привати й шкурництва...

З часом ця традиція все більше закорінювалася, й зрадлива "шатость малоросійськая" від кінця сімнадцятого століття стала явищем звичайним серед українсько-козацької старшини.

В одмінній формі, підсилена бувши ворожою агітацією,поширилась вона на маси українського населення й огидно відригнулася в роках 1919-20, коли українські селяни на Волині й на Поділлі діловито рівняли умови,де ліпше... заробляти-кров"ю торгувати: "Оно, канешно,"Караімська республіка" хороша штука,тілько Петлюра - що ж? - по трйдцать карбованців добових платить,при том "лопатками" /назва тодішніх українських грошей/, а от большевики -по шістьдесят платять і притому "керенками". Ну, і сіль у них,говорять, дешева і свободи більше!!! І,замість вступати до українського війська,йшли до большевиків..по "дешеву сіль" та по "свободу"....

Бунт Директорії, якого вона допустилася супроти власної держави й супроти Носія української державности,Гетьмана,породив зраду українського селянства супроти УНР та Директорії.

У ліпших представників українства давні блискучі традиції - неписаний закон предків - озвалися були в усій своїй величі й силі в роках визвольних змагань 1917-20 р.р., та,на жаль, не стали вони явищем всенаціональним, бо ж одночасно з неменшою силою озвалися були також і ганебні традиції "татарських людей". Тому ми були свідками героїчних Крут і Базару,як одночасно бачили партійну привату - гризню за владу, а за спинами героів Крут і Базару бачили постаті партійних фанатиків-сектантів,що проповідували - на чию користь? -моральне й матеріяльне обеззброєння України й,відогравши ролю модерних Ефіяльтів, передумовили - спричинили поразку,якою закінчилася визвольна боротьба,за наслідки якої поразки платить-карається Україна і сьогодні!

Прикладів зростання й упадку добрих та народження на їх місці лихих традицій в історії України можна навести більше, але... нам ходить про відродження й плекання тих сильних традицій,що ставши неписаним моральним законом, назавжди зафіксовані в підсвідомості, накарбовані на серцях,живуть у крові,обертаються на звичку, стають цементом,що в"яже в одну Цілість-Націю мільйони, стають спільною мовою тих мільйонів,стоять на сторожі національної волі, чести, права й гідности, перетворюються на національний інстинкт, непомильно і моментально сигналізують небезпеку, підказують своїй спільноті ідео-моторний відрух-реакцію на кожну небезпеку, служать за панцер, від якого відбиваються ворожі впливи, переходячи від покоління до покоління,як найдорожчий спадок, супроводять людину від перших проблесків свідомости аж до домовини.

Це не значить,що мусимо законсервуватися й закостеніти в певних звичаєвих формах розвитку, муром з непорушних традицій відгородитися від зовнішнього світу. - Не хочемо й не можемо до такого відгородження намагатися вже з огляду на заповіт Т.Шевченка:

"І чужому научайтесь
"Свого не цурайтесь...

Цей заповіт для українства мусить звучати, як традиційний критерій до того,що в чужого варто запозичити й засвоїти,а чого - свого рідного - не вільно позбуватися...

На цьому місці - спеціяльно для безоглядних і часто безкритичних "поступовців-реалістів" - дозволимо навести життєвий приклад до того, як жорстоко мститься на цілих поколіннях зраджена в ім"я "поступу" традиція: в давніші часи серед українського селянства величезне практичне значіння мав "застарілий" для сучасних "поступових" понять весільний ритуал,що мав силу освяченої віками традиції. В цьому ритуалі центральним був момент цноти-непорочности молодих,особливо ж молодоі.

Цей,на погляд "поступовців" непотрібний"пережиток"був могутнім гальмом,що стримувало од сексуальних надужить та розпусти молодь обох статей і мав ці необчислимо великі практичні наслідки, що пів-сотні літ тому українське село майже не знало,що то є зрада подружньоі вірности, не знало розводів, майже не мало нешлюбних дітей і зовсім не знало венеричних хвороб:..Родина була многодітна,здорова фізично й морально.

І от прийшла "велика-безкровна",як іі тоді називали,революція 1917 р. з усіма іі "свободами", в тому й зо"свободами" від моральних обов"язків,зокрема,в царині сексуального життя. До голосу прийшли "поступовці-реалісти",що проповідували"абсолютну свободу", і...за дуже короткий час "свобода"розвалила родину , випродукувала сотні тисяч безпритульних дітей-безбатченків і в загрозливій мірі заразила населення СССР, в тому й українське ріжними венеричними хворобами.

Вороги українського народу добре знали й знають про значіння національноі традиціі,а тому всі вони намагалися й намагаються і,коли можуть, нищать українську традиційну культуру, й підсувають натомість московську, польську, "всесвітянську",чи, нарешті, "національну за формою" та ... потрібну ІМ за змістом...

Для цього вдаються до всіх доступних ім засобів як:легковаження, висміювання,приниження,підкуп морально-податливих "малоросіян", к чинам і орденам прихильних",обмеження, заборона, утиск, терор..... В цілях "зриву з середини" уміло використовували також безкритичних сторонників,"поступу","реалізму","всесвітянства","добра майбутніх поколінь".

Тільки з цих міркувань бояри московського царя Олексія Романова, переконували козацьких послів: "А хахли /тобто - чуби/, которие на ґалавах, пастрїгіте".

Тільки тому в 1710 р. московський цар Петро І - запровадив жорстоку цензуру спеціяльно для київських друків: "Даби нікакой розні в наречіях не било", що тепер у "поступовий"спосіб роблять його спадкоємці, накидаючи українцям виготовлені в Москві правила правопису, що мають наблизити українську мову до "братньоі" московськоі.

Це,щоб зменшити ширення і засяг впливів українськоі культури та щоб зменшити діяння українськоі традиціі, повстав у р. 1876 ганебний наказ міністра Валуєва,що "Не било, нет і не может бить нікакого асобаво украінскаво язика"...

То щоб спаралізувати такий могутній пропаґандивний засіб національноі традиціі, й культури, яким є театр, заборонено було українські вистави в кол. київському ґенерал-ґубернаторстві...

Ідучи слідами царськоі,Москва комуністична викреслила з українського театрального репертуару твори клясиків українськоі драматурґіі - Кропивницького, Старицького, Карпенка-Карого,Л.Украінки,Черкасенка і інш. і заборонила де-які музично-вокальні продукціі М.Лисенка, одночасно - підсунула ріжні "модні" теоріі всяких "шукань" - щоб одвернути увагу й енерґію в безпечний для себе бік. Дарма, що Шевченко остерегав :"

"У чужому краю
"Не шукайте,не питайте
"Того,що немає
"І на небі,а не тільки
"На чужому полю!...

Ціль усіх цих заходів, спрямованих проти українського народу є однаїта сама в Петра І-го, що й в Йосипа І-го - підмінивши традицію та спотворивши культуру, забити в українських людях історичну пам'ять, обернути народ на історичного безбатченка, й тоді окраденого з національної свідомости, ограбованого матеріяльно, обезвладненого морально, приглушеного інтелектуально, словом,спролетарізованого до степеня голодного невільника, запрягти на славу світової революції,що дасть владу в цілому світі Москві!

Наслідок на сьогодні той,що підсоветська Україна в тій частині населення,що вже вихована була в підсоветських умовинах та після комуністичних вказівок - поза благодійними впливами родини і церкви - майже позбулася більшости добрих,питоменно-українських,і в великій мірі засвоїла т.зв. інтернаціональні,в дійсності ж - МОСКОВСЬКІ. Цікавих познайомитись, як виглядає сучасна підсоветська молодь, відсилаємо до змістовної книжки п.Мих. Шульги :"Українська наддніпрянська молодь".

\- - - - - -

Безцінною скарбницею, в якій зберігаються та з якої щедрою рукою роздаються народнім масам до засвоєння скарби національної традиції,був є і ще довго буде національний побутово-історичний,до того ж вимріяний - героїчний - театр,за яким оправдано тужить п.Н.Ґеркен-Русова.

Хто зо старших громадян українських пригадує незабутній театр школи Кропивницького-Старицького,ведений та розбудований їх славними наступниками, братами Тобілевичами:Садовським,Саксаганським та Карпенком -Карим,що виховали не одно покоління талановитих акторів, той пригадує також, як той театр доконував наявного чуда:"родства непомнящих" ренегатів - "малоросів",обертав на вогненних українських патріотів, гонителів-Савлів -на ревнителів-Павлів - обеззброював ворогів,приєднував прихильників між чесними противниками,знаходив могутніх покровителів між царськими вельможами і, навіть,серед членів царської родини...

Хто про ці моменти з життя українського театру пам'ятає, той все це може тільки,підтвердивши,доповнити.

Чому саме театр має що чарівну силу євшан-зілля,що привертає людям згадку-тугу й любов-муку до всього рідного? -Тому,що театр кожну ідею накидає глядачеві засобами могутньої синтези, в якій поєднано: містецьке живе слово, підсилене живим рухливим образом, який відтворює надхнений автор, ілюструючи кожну висловлену думку,кожен душевний порух рухом-жестом, одухотвореною мімікою. Дія відбувається на мистецькому тлі декорацій з усіма сценічними аксесуарами,які змальовують добу й обстанову,в якій відбувається дія,засобами костюмерії, реквізиту,характерізації. Все це поглиблює настрій та підсилює ілізію дійсности. Дію часто супроводить відповідно достосований мистецький оформлений в музиці звук.

Виведену в драматичному творі ідею глядач сприймає не в постаті "сухої" формули, а як суму живих і сконденсовано -гострих вражінь,що одночасно впливають на всі чуття, на все єство людини. Сприйняті оком і ухом образи й думки драматичного твору слухач доповнює-домальовує власною фантазією - , отже, приобщається до сценічної дії.

Полонений живою дією,що відбувається на сцені,глядач забуває

про реальний світ, в якому живе,уявою переноситься на оцену - він бачить і чує в тому чарівному світі сконденсованих ідеї, що втілені в живих постатях на сцені,річі недоступні його фізичному зорові і слухові - він чує запах намальованих квітів,бачить і чує плюскіт води намальованого водограя... Опанований сценічною дією,приймає в ній участь,він її переживає:сумує і радіє, плаче і сміється,молиться й проклинає,любить і ненавидить,зневірюється й тріумфує - разом із героями п"єси він переображається духово. А додати до всіх переживань розмови-дискусії на теми баченого,відчутого й пережитого,додати змістовну рецензію, яка розкриває внутрішній зміст п"єси,її ідейний підклад,висновки-мораль, з розбором виявлення того змісту в грі акторів, то...Театр своє зробив!.. він накинув глядачеві ідею - посіяв у його душі зерно. Напевно проросте і принесе те зерно свій повноцінний плід.

Отже, треба мати такий театр - в наше время люте розгублених традицій - театр історично-побутовий!Ну,й мистецький, ну й талановитий. Театр повноцінний,як Цілість,на яку складається:Автор-Драматург,Режисер-Поставник,Актор-Виконавець,Глядач-Сприймач, і досвідчений театральний Критик-Посередник між Сценою та Залею, що розкриває задум автора,його вимоги до режисера й акторів,та який оцінює виконання останніми поставлених ним завдань.

- - - -

Ми не противники"модерного",чи,як кому бажано, "європейського" театру.... Організація такого театру, це справа почесна і потрібна, бо знаменує виконання першої частини Шевченкового заповіту: "І чужому научайтесь". - А"Могий вмістити,да вмістить" - Кому "тісно" в пишному козацькому кармазині чи в вибійчатих чумацьких штанях,то шукаючи "широких перспектив", нехай вбирає на себе куці "гаці", якогось із персонажів "Затопленого дзвона"... Ми воліємо... "Лісову пісню",Л.Українки.

На нашу скромну думку варто, однак,паки й паки звернутися до Тарасового "Посланія" та пригадати:

Як би ви вчились так, як треба,
То й мудрість би була своя...

- треба кожному з адептів т.зв. "модерного театру" пізнати себе самого,щоб не заробити на інший Тарасів докір,що:

"Несли, несли з чужого поля
"І в Україну принесли
"Великих слів велику силу.
"І більш нічого....

бо, як виявилося в болючій практиці,"современні огні",проти яких остерегав Шевченко, в більшості були блудними болотяними огнями, що заводили необачних шукачів зачарованих кладів у трасовину,були вогнями,що на довгі роки віддалили осягнення цілі:

"В своїй хаті, своя правда
"І сила і воля...

Ціль нашої статті полягає в намаганні виконати другу частину того ж самого Шевченкового заповіту:

"Свого научайтесь!
"Бо хто матір забуває,
"Того Бог карає...

А хто Матір не лише забуває, але й свідомо ЗАБИВАЄ,- той забиває Джерело Життя,яким є МАТИ,той забиває Любов,головний імпульс всякого життя,той нарешті, грішить супроти заповіди Божої - шанувати Батьків і на тих,кого він соблазняє нездоровими емоціями, накликає справедливу кару Божу...

Наше слово - іміїй уиі слишати, да слишить - до тих мистців української сцени, хто пам"ятаючи блискучі традиції театру корифеїв української сцени Кропивницького-Старицького і братів Тобілевичів, хто пройшов неперевищену школу того театра-подвижника, хто до наших днів зберіг його традицію, що то його самого /саму/ зробила адептом українського театру, хто в свій час збагнув і по цей день тримає в пам"яті мистецькі догми й канони того театру, хто опанував і володіє технічними засобами мистецького сценічного слова, вислову та руху, словом, хто в умовах вільного від ворожих впливів і перешкод життя на еміграції ще може відродити український побутово-історичний - героїчний - театр, - той повинен це зробити!

Він - всі вони - повинні закласти на чужині такий клясично-український театр- студію, повинні притягти до співпраці талановиту українську молодь, передати їй своє знання, досвід, традицію і запал - передати ШКОЛУ й виховати собі гідних наступників, перекласти на них свої обов"язки і пустити в широкий світ, щоб на полі-боєвищі сцени і світлі рампи здобували "собі чести, й Україні та українському Мистецтву й звичаєві-побутові - славй!"

- - - - -

Щодо найновішого - безумовно побутового і безумовно історичного українського сценічного репертуару, до якого входять такі отруйні квіти, як "Народній Малахій", що його виставляє п. Блавацький, та інсценізації творів Хвильового, то про них хочеться сказати: "Хай згинуть без сліду ті прокляті умови, що в прокляті роки неволі й неслави ці "квіти" зростили!"

І, всех,... Виставляти "Народнього Малахія" цей символичний образ побуту в дому неволі за "залізною завісою" час од часу треба!

Треба його виставляти спеціяльно для тих наших "інженерів людських душ" та інших "народніх трибунів", що засліплені бувши на "чужому полі" різними "современними огнями", до такої міри втратили національний інстинкт, що їм жадне свяон-зілля не помогає...

Коли б на мене грішного, що й сам колись "современними огнями" засліплений бувши, не одну жертву чужим ідолам приніс, то виставляв би я "Народного Малахія" в цілях... генерального лікування заблудших душ - силоміць водив би на "Народного Малахія" тих панів-"товаришів", що на 30-му році панування в Україні Червоного Жаху-Божевілля хоріють на нього по цей бік "залізної заслони" ще й сьогодні...

Водив би їх аж до того часу, доки цей "лік", у ветеринарній дозі до їх духового організму впроваджений, не викликав би "протималахіянської реакції. -Певен, що по якійсь кільканадцятій виставі вони підняли б пресову кампанію, об"явили б загальну голодівку й організували б демонстрацію з плякатами: "С.О.С.! Рятунку від ліків! Досить нам Червоного Сказу і "голубих мрій", що зробили з України лупанар! Вимагаємо свіжого повітря і "куркульської" України!"

- - - - -

На закінчення - велика подяка Вп.П.Ф.Лудкові за прекрасну статтю в обороні "старого театру"-Театру Української Традиції!

С.Н-гай.

Послуга чужим панам

ойно з"явилася "комедія" В.Чапленка під назвою "Гетьманська Спадщина", в якій автор намагається висміяти нащадків відомих українських родів і визначних діячів України.

Про літературну вартість ії не приходиться говорити. Ні творчости, ні таланту, ні знання середовища. Ні одного живого типу, живої картини. Старі затаскані "дотепи" - "бісова тіснота", "циганська віра"... Нудно. Смішне в ній, хіба що сама претензія автора на літературну творчість! В звичайних умовах, ледве чи хто дочитав би цей твір до кінця, зробивши висновок: "як не піп, то і в ризи не буньсь". Та і все!

Але те, що вона являє нарочитий і шкідливий пашквіль, головне ж, що цей пашквіль з"являється в скомплікованім часі нашого буття, коли проти нас об"єднаним фронтом виступають: "біла преса", "большевики", соціялісти в особі Вінниченка, "ультиматори" - Чухнови й ріжні наші політичні новотвори, це все не дозволяє мовчки пройти мимо...xx/

Кому потрібна, кому на користь така "комедія"? Одне ясно, що не нам українцям, коли нам, як ніколи потрібна національна єдність, коли ми всі вже бачимо, що лише в єдности наша перемога.

Питання, кому на користь і, взагалі, що воно за твір, з"ясовується лише в пов"язанні подій сучасних і минулих.

Ще в 1918 р. большевики і їх надхненники добре розуміли, що найреальнішою загрозою їх існуванню і "єдинонеделімій" був саме Гетьманат. Тому вони тоді таємно, задовго до повстання, й змовлялися з соціял.-демократом В.Винниченком про повалення за всяку ціну Гетьманату.

Відомо також всім, як хутко, після того, як повалили Гетьмана, посунули з усіх боків "повстанці", повстали ріжні "незалежні" республіки: з"явилися десятки й сотні взаємно вирізуючих себе отаманів, як хутко вся Украіна стала "Гуляй-полем" і втратила на користь окупантам свою відпорну силу.

Маючи такий ефект співпраці з Винниченком, очевидно, не несподіваний, бо вся наша історія, всі наші "руіни" відбувалися за подібними зразками, хіба не переконалися большевики ще більше, що Гетьманат на Украіні психологічно традиційно і структурно є найпевнішою формою правного порядку, тривалости, відпорности й тому суверенности Української Держави?

Чи є то тільки припадок, що коли большевики в останній час виступили проти Гетьманича Данила /недавно московське радіо повідомило: "син відомого контрреволюціонера "генерала П.Скоро-

---

xx/ Інструкція комуністичним агентам /Укр.Триб. ч.75/каже: треба розпалювати антагонізм між окремими політичними групами, доводячи до заострення в пресі, в житті, в діяльності... і т. д.

падського,ворог народа,Данило Скоропадський використовуючи свої зв"язки, перевіз до Англії і Европи десятки тисяч т.зв. Д.П. на тяжкі роботи/,то в свою чергу соціял-демократ,В.Винниченко, колишній їх блискучий співробітник в поваленню Української Держави, зараз інспірує думку, що"здобуття самостійної України, неможливе, поняття самостійности відносне" і т.д.?

По суті - теж саме! Бо Гетьманат, то вже напевне самостійність, тоді як інші форми,то ще не відомо, як сторонні чинники забажають...

Чому після 20-ти років громадського небуття, В.Винниченко лише єдиний раз виявив себе - /поліція забрала його за те,що в публічних місцях,голим появлявся/,а тут він раптом на політичній арені показався? Правда,можливо,що й за керівною тезою українських марксистів: "коли не соціялістична,то ніяка",бо і він можливо вже знає,що соціялістичною вже нікого не одуриш, не привабиш...

Та чи знає В.Винниченко, чи ні, а большевицьке НКВД дуже добре знає,що після 30-річної совєтської облуди й гіркого досвіду людей на власній шкірі про "найдемократичнішу" й "соціялістичну", яка стократ гіршою була від "крепостного права", і царизму, єдиним ідеалом на Україні стало: вільний і спокійний труд не на "соціялістичну відбудову", а на себе, вільний кусень хліба і спочинок в своїй хаті й родині, спокійний і природний державний лад, без експериментів, що все це може забезпечити лише Гетьман, що лише Він один може об"єднати маси, спричинитися до найпевнішого повалення большевицької влади в Україні. Тому то большевики,щоб дезорієнтувати й послабити надії населення ще напередодні останньої війни, набрехали в пресі,що Гетьман Павло Скоропадський вже помер! Тому вони й тепер не маючи зручної змоги розвинути широку кампанію проти Гетьманату, так радо вхопилися за дійсний факт переселення до Англії Д.П.! Тому й не виключена можливість,що вони знову звернулися за допомогою до вірного свого соратника в минулому,соц.дем. Винниченка! Тому той виступ останнього в Парижі проти самостійности, можливо,є зручнішою формою виступу проти Гетьманату! Тому всі систематичні й уперті виступи на академіях і в пресі проти Гетьманату соціялістів-демократів:Котовичів, Феденків, а за ними й останній,в літературній формі автора"комедії"Чапленка є водою на млин большевиків. Зрозуміло,що ці виступи "самих хохлів" далеко корисніші большевикам, ніж їх власні...

Вертаючи до змісту Чапленковської "праці",звичайно, ми не збираємося брати під захист таких панів, чи то з дворян,чи ні, ім"я яким:"раби отечества чужого", і яких до речі, серед недворян, завжди було незрівняно більше... Та чи ж може,бодай і не талановитий, але чесний автор намагатися писати так,щоб викликати недовір"я і зневагу до всього класу, себто і до тих,хто своєю видатною і почесною працею прислужився нашим національно-державним інтересам? Хто з Українців зможе уважно переглянути цей"твір", той не може не помітити,що він по своїй цинічній і грубій тенденційности є типовою,написаною ніби на "соц.замовлення" агіткою. Що їй більше пасувала б назва не "Гетьманська спадщина" а"Хамська спадщина" большевиків, або, "Лакейська послуга чужим панам". З усіх виведених в "комедії" персонажів, лише один /і то звичайно не з дворян/ є позитивний і... як раз історією затаврований, як зрадник, соціял-демократ,Володимир Винниченко /див.Проф.Д.Дорошенко"Історія України" 1917-1923 р. Т.II ст.182-183/.

Той самий Винниченко, що й зараз провадить акцію проти"своєї хати, своєї правди і сили і волі..." Той самий,що в 1918 р.

робив змогу через Раковського з большевиками про повалення власної держави! Той самий, що погоджувався тоді на радянську владу в Україні. Той самий, що своєю таємною змовою з большевиками, надавав їм певности в їх все зростаючих вимогах і тим на їх користь затягував офіційні мирові переговори, давав їм змогу в неусталеній ще миром прикордонній смузі, безкарно грабувати Україну й нищити людей...

Той самий соціял-інтернаціоналіст, що провокаційно і облудно інспірував повстання проти Гетьмана під гаслом - "за самостійність", тоді, як він і його однодумці, ще за кілька місяців відмовлялися від самостійности, казали: "наша демократія пропаде і землі ми не дістанемо, як що установимо незалежність нашої республіки". Коли ес-деки закликали українців боротися з "українським шовінізмом" /шовінізмом тоді було самостійництво/, коли на третьому всеукраїнському військовому з"їзді 2.II.17 ес-ер М.Ковалевський казав: Трудовому народу не потрібні Гетьмани, яких добиваються самостійники", стоючи сам за федерацію, /а самостійникам не давали говорити/, коли за 4 місяці до Гетьманату 19.II.17. 3-ій універсал УНР проголошував: "в могутній співпраці вільних народів Росії"..." во імя рятування всієї Росії"..."не відділяючись від республіки Російської, зберігаючи єдність і т.д. Той самий, що навіть після проголошення самостійности вважав те проголошення за вимушене... Той самий Винниченко, що коли вже Україну остаточно віддав большевикам, з"явився до них на працю. Але, видно, що не був уже їм потрібний і ... виїхав за кордон... на спочинок.

Але В.Чапленко якраз тепер, коли знову Винниченко виступає проти самостійности, намагається ні з того, ні з сього виставити його борцем за Україну-героєм з "причепленою еспаньолкою". Ніби нарочито, щоб підсилити його репутацію й тим надати його протисамостійницьким виступам більшої переконливости.

Та коли вже Авторові потрібно було вивести позітивний тип, то у нас були тисячі кришталево чистих, чесних патріотів, що поклали життя за батьківщину, або пролили кров свою за неї, а не одні, бувало, й брудні атраменти...

Натомість автор обпльовує всіх інших: композитора - ,хоч були саме з дворян такі патріоти-композитори, як М.Лисенко, В. Леонтович, Дм.Бортнянський, А.Ведель і т.п.; офіцера з українців - хоч у визвольній боротьбі, приймали участь офіцери з дворян: Аркас, М.Міхновський, Генерали:Омелянович-Павленко, Петрів, Палій, Юнаків, Сальський і сотні інших.... нащадків Полуботька, хоч ми знаємо багато вихованіших, як п.Чапленко, чесних і свідомих українців, Полуботьків, одного з яких на смерть замучили большевики; Ф.А.Лизогуба. Особа, яку вороги Гетьманату, тільки тому, що він був за Гетьмана прем"єр-міністром, весь час намагаються заплямувати. Отже, краще про нього навести історичну справку: "Він походив з старого козацького роду, представники якого відограли визначну ролю в історії Гетьманщини... Один з його предків, Яків Лизогуб, був спочатку Канівським /1662-1674/, а потім Черніговським полковником і наказним гетьманом /за часів Мазепи/, його син Єфим... був генеральним хорунжим..."Внук Яків був/в 1733 р./ наказним гетьманом. Батько прем"єра, А.І.Лизогуб, був інтимним приятелем Шевченка: великий український поет частенько гостював у лизогубівському маєтку - Седневі. Брат Федера Андрійовича, Дмитро Андрійович, був відомий діяч партії "Народної волі" і за свою антиурядову діяльність скараний на смерть/1879 р. в Одесі/" "Від 1901 р. сам Ф.А.Лизогуб був головою полтавської губернської земської управи..." В тому часі, як був головою полтавського земства, виявив величезну здатність до праці, великий організацій-

ний талант... Виявив також і щиру прихильність до українськоі культури: його заходами піддержувано на Полтавщині домашні т. зв. "кустарний промисл": гончарство, ткацтво, дерев"яні вироби, шитво, і т.п. з орнаментуванням в українському стилі. Були видані роскішні збірники українського орнаменту. При ньому збудовано в Полтаві земський будинок в українському стилі. Організовано музей. Земство взяло живу участь в справі будування пам"ятника Котляревському, видало твори поета, взяло на себе ініціятиву будування у Києві пам"ятника Шевченкові. "Полтавське земство зробилося осередком розвитку народньоі українськоі Культури, вироби його численних майстерень в національному дусі здобули собі широку славу не тільки на Украіні, але і за кордоном, наприклад, в Англіі /пр. Д.Дорошенко: "Історія Украінии Т.II.стр.62/.

Але устами "Рубця", автор характеризує цього заслуженого українського діяча, як "малороса". А в тім, коли цар Микола II приіхав до Полтави в земство, то всі написи застав на українській мові... Цікаво, чи відважився б у ті часи п. Чапленко - не "малорос", а "щирий Украінець", таке зробити? Що ж до А.Ф.Лизогуба, то він ще в довгій промові пояснював цареві, як украінці шанують свою мову й культуру. Та за все це й поніс відплату - тоді від царських міністрів-генералів, а тепер від "Новвого сина", В.Чапленка.

За традицією советських писак і в такий же самий спосіб Автор висміяв і духівництво, хоч знаємо цілий ряд вчених культурних українських духовіників, починаючи з Петра Могили, що походили теж з дворян...

Маючи джерелом своєі ерудиціі, очевидно, одні лише брудні бульварні пльотки, устами того ж "Рубця", автор намагається щось промосковське кивнути і в бік Скоропадських: Лише "кивнути". Бо що ж, крім славного і патріотичного, тепер сказати, коли вже такими знає іх увесь світ? Та й навіть школярам уже відомо, що претенденти на суверенів ніколи не задовольнялися становищем вассалів, хоч, може, часом і приховували це...

Навпаки, часто багато крови проливали, щоб здобути суверенність! Коли б Автор мав сором, то пишучи про репрезентантів держави Скоропадських, хоч ознайомився б з історією про них. Тоді б він довідався б між іншим, що найтяжчим обвинуваченням проти Гетьмана Павла з боку білих москалів було як раз те, що його "сепаратизм" не був спонтанним виявом в революційній заверюсі, а як свідчить проти Гетьмана генерал Гурко: "ще в юнацькі роки в пажеському корпусі -де вчилися разом, він марив про Гетьманщину -про те, що він буде Гетьманом". Та чи й могло бути інакше психольогічно? Адже він, нащадок старих гетьманів, з дитинства виховувався в національно-державницькій атмосфері, яку треба було приховувати, що ще більше викликало до неі інтерес. В атмосфері замилування героічним минулим своіх предків і народу, про що йому ще з ранніх дитячих років нагадувало все: дідівська зброя, портрети предків, старовинний посуд, козачі меблі, килими, пізніше героічні архівні манускрипти і.т.ін. А це щось більше, ніж "галушки" -очевидно, єдина підстава "національноі свідомости" Чапленка. В зрілі роки, блискучий, один з видатніших, військових, багатий, владний ... Чого б йому ще не вистарчало? Та лише здійснення давніх мрій, давньоі ідеі.

І у всякому разі ту ідею він блискуче здійснив. Не раптом, із наскоку", як діють непевні себе й своіх прав узурпатори, користаючи з моменту. Він легко міг те здійснити, коли зорганізував перший український корпус - єдину реальну тоді військову силу в Украіні, а як державний муж, враховуючи "дух часу", поступово набувши авторитету власними силами, був з часом обраний на Отамана вільного козацтва, утворення якого, наприклад, такий патріот, як Юрій Липа, вважає за

найвидатнішу подію в наших визвольних змаганнях. Визнанням Його прав і покликанням народу. Маючи в серці ідею Гетьманату, чи міг Він в зрілих роках, при царизмі, говорити про неї і виставляти це на показ? Звичайно, ні! Але ж Він не голосив ніколи й противного, як скажемо, для прикладу, С.В.Петлюра в 1914 р. в "Українськой Жизні" деклярував, що українці повинні совісно та чесно виконувати свій обов"язок перед державою /Росією/... А хто ж з нас, знаючи ті обставини, буде Петлюрі тепер за це докоряти? Чому ж така необ"єктивність, нетолерантність і нешляхетність з боку Автора до Скоропадських? Чи ж англійці менше культурні й цивілізовані, ніж ми? А їхні ж соціялісти ніколи не гублять пристойности щодо свого короля і правлячого дому. Навпаки, відносяться з пошаною, при імені короля встають, шапки при зустрічі знімають. Невже авторові ніколи не приходило на думку, що така зневага до своїх репрезентантів як раз виховує зарозумілість й сприяє саме загальній непошані до авторитетів, сприяє отаманії, роз"єднанню й національній слабості, консеквентно веде до підкорення чужим панам. Та навіть, коли вже комусь і більше подобаються чужі пани, то при такій розперезаності, непошані й невизнанню достойників і авторитетів, де ж стимули бути кращим, стимули до творчости, до вищих форм життя?...

Чи може Автор намагався, як це роблять большевики, плюткою понизити авторитет і національну гідність Гетьманича Данила? Даремна праця! Про його виключну відданість Україні, його видатну освіту, політичну толерантність і видатний державний розум відомо всьому світу. Це наша національна честь і гордість!

Хто ж з українців вище підніс наш національний прапор, нашу гідність, як не Він? Чи відомо Авторові, що в подорожі своїй по Америці й Канаді Його, як Українського Принца, супроводила майже вся світова преса? Його поводження, його промови на українській, англійській, німецькій і французькій мовах, давали змогу пізнати Його всім, захоплювали буквально всіх, хто тільки з Ним зустрічався. І лише злісні і безсилі там щенята з большевицької шпіцельпсарні, скавулили, передчуваючи свою загибель.

Коли б Автор справді хотів писати історичний твір, як свідомий українець, а не писав дешевої "агітки", то далеко корисніше було б вивести історичні персонажі зрадників, московських прихвостнів, напр. Брюховецьких, Барабашів, Пушкарів, Носів, Галаганів, Винниченків та Гринськів і їм подібних прислужників Москви. Або ж, бодай, не викривляв і не осміщував історії свого народу, огульно осміщуючи достойників лише тому, що вони дворяни...

Чи ж не був титулованим дворянином оспіваний народом герой і кошовий-фундатор війська запорізького, Байда-князь Дмитро Вишневецький? Чи не започаткував українську державу родовитий дворянин. Богдан Хмельницький? А чи не з шляхтичів-дворян були гетьман Мазепа, Ю.Немирич, Кричевський, Морозовецький, Нечай і т.п. Чи не були дворянами ті, що започаткували відродження української літератури: Котляревський, Куліш, Квітка-Основ"яненко? Хто відродив українську ідею, як не дворяне: Бантиш-Каменський, Антонович, Костомаров? Чи не під їх впливом виростав, як державник, Тарас Шевченко? Чи не фундували в Львові Наукове Товариство ім. Шевченка, Видавництво "Діло" /найважніші фактори нашого відродження/ дворяни Милорадовичі з родини Скоропадських? Чи не козацька старшина, ті ж таки дворяне, як пише В.Липинський, були більшими "мазепинцями", ніж сам Мазепа, були душою акції за відокремлення України від Москви, а завалили справу, як-раз такі, як автор, і за Мазепи і за Гетьмана Павла?

Що то вже за народ такий, ті українці, скаже чужинець, прочитавши "твір" Чапленка, коли його еліта складається з самих дурнів і лакуз, що не мають ніякої поваги ні до Батьківщини, ні до самих себе і хто то вигадав, що вони є щось інше, а не москалі?

А в тім чужі пани, представники червоної Москви та й Чухнови, прочитають його не тільки з "благодарностью", а й не без "удовольствія". Бо кому ж не приємні з посвятою ще й реверанси?

Хіба не приємно москалям почути з уст самого українця, п. Чапленка, що з "хама не буде пана" – що справжніми панами з культурним смаком і потребами є лише москалі, а "хохли" – ніколи...?

Устами одного з персонажів про українця-офіцера автор каже: "не плач, душко, він би тебе малоросійськими галушками годував, хоч би й багатий був."... Це ж про офіцера із дворян! А що вже автор думає про тих українських старшин, що походять не із дворян?...

Автор може сподіватись, що у чужих панів за "залізною завісою" та і у білих – у Чухнових його "комедія" напевне на сцену попаде, але всі ті, що не позбавлені національної самоповаги й крови – режисери-українці – ніколи не поставлять, та чи й дочитають...

Зміст:

Від Редакції:

Всю кореспонденцію, рукописи та грошові перекази просимо надсилати виключно на адресу:

Augsburg 3, Schliessfach 4, P. Pohassij

Редакція.

BOHDAN CHMIEL NICKY *Exercitus*
S.R.M.ᵗⁱˢ *Zaporohsc-ensis Praefectus*

Український літопис

1948 **№ 4–5**

ГЕТЬМАН ВСІЄЇ УКРАЇНИ

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ

(1873—1945)

Український Літопис

МІСЯЧНИК

Орган Краєвої Організації СГД

Рік 3 Квітень-Травень 1948 Ч. 4-5

ІСТОРІЯ СВІДЧИТЬ...

300 літ тому „шалені думи“ Гетьмана Богдана Хмельницького в могутньому Зриві 1648 року нестримно порвали за собою наших козацьких предків, повели їх до воєнної перемоги, національного й соціяльного визволення й започаткували Гетьманський Рух.

Наслідком цього Всенароднього Зриву, який започаткував Великий Богдан, польська колонія, якою тоді була Україна, обернулася на вільну державу „Війська Запорожського і Народу Українського по обох сторонах Дніпра, далеко росширяючогося“. Ця держава, на будову якої Гетьман Богдан віддав, на жаль, тільки десять останніх років свого творчого життя, проіснувала поспіль сотню років.

30 літ тому, р. Б. 1918, на наших очах великі думи Гетьмана Богдана Хмельницького пробудилися й детонували в одважному Чині Гетьмана Павла Скоропадського, й цим разом знову обернулася Україна, перед тим колонія Московська, на Незалежну Державу Українського Народу.

Історичні події, що відбулися в р. 1648 та в р. 1918, поза тим, що їх ділить 270 літ часу, і що відбувалися вони в різних епохах і цим самим — в різних умовах культурних і цивілізаційних, — мають абсолютну тотожність у тому факті, що в обох випадках наслідком тих подій поставала Незалежна Українська Держава...

Коли пригадати давніші періоди незалежної української державности, а саме: княжий період Київської Руси-України й наступний по ньому королівський період Галицько-Володимирської Руси-Льодимерії, то бачимо, що періоди української власнодержавности, а разом з тим — періоди найбільшого розвитку й політичної могутности, розквіту культурного й добробуту матеріяльного, покривалися з монархічним устроєм в Україні...

Подібно ж, на підставі історії українського народу можна ствердити, що упадок його державности завжди приходив одночасно з ослабленням монархії й республіканською атомізацією суспільного життя. Завжди приводив до підкорення України орґанізованими монархічно сусідами, кожен раз обертаючи Україну на чужу колонію, з усіма тяжкими наслідками колоніяльної залежности...

В повторності явищ треба вбачати закон, що даними явищами керує. — З чергування в історії українського народу періодів піднесення, що покривалися з монархічним державним устроєм і періодів упадку, що приходили за короткотривалими періодами республіканського розпруження, бачимо, що Україна є предиспонована або бути могутньою монархією, або ж — за короткотривале республіканство платити роками і віками колоніяльного рабства. Третьої можливости Україна впродовж своєї історії не знала!

Про короткий монархічний період української державности за панування Гетьмана Павла в 1918 році видатний український історик, д-р Степан Томашівський, свідчить: „Гетьман Скоропадський полишив був Україну справді молоком і медом текучу, повну всякого матеріяльного і культурного добра, з налагодженою адміністрацією і фінансами“, і далі питає: „Що сталося з цими цінностями? Де українське пишно розцвітаюче шкільництво і наука? Що сталося з міліярдами українського державного скарбу?“ (див: С. Томашівський—„Під колесами історії“. Бібліотека „Українського Слова“, ст. 30. Берлін 1922).

Конклюзію-відповідь на ці тяжкі запити той же Ст. Томашівський дає таку: „Гетьман Скоропадський матиме на суді історії найкращих оборонців в особах Української Школи і Науки; гробокопателі Гетьманщини були натомісць гробокопателями української культури (і державности, додамо ми) — і в цьому характері станують вони перед лицем того суду“ (Ibid: ст. 11.)

Історія, це — доконані факти в їх причиновому зв'язку, стислій взаємодії і в наслідках, що разом складаються на історичну закономірність.

Закономірність української історії минулої й творимої — спрямованої в майбутнє — в своїх суворо невблаганних вироках свідчить за Монархію і проти Республіки! Перша забезпечує нам власнодержавність, друга — засуджує на колоніяльне рабство...

Вибір лежить перед нами, а дороговкази нам дали: Гетьман Богдан р. Б. 1648 і Гетьман Павло — р. Б. 1918...

Ів. Марченко

ДВА ДОРОГОВКАЗИ

ДЕРЖАВНИЙ ЧИН ГЕТЬМАНА БОГДАНА Й ГЕТЬМАНА ПАВЛА В СВІТЛІ РОЗВИТКУ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТИ.

Державний чин Гетьмана Богдана.

300 років тому, в травні 1648 року, запорізьке козацьке військо під проводом Гетьмана Богдана Хмельницького розпочало збройну боротьбу проти Річи Посполитої, проти одної з найсильніших в ті часи европейських армій, якою була модерно озброєна польська армія. Блискучі перемоги під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявою, Зборовом виявили високий стратегічний і організаційний хист Гетьмана Богдана, виявили міць, силу, високий бойовий дух, хоробрість і завзяття запорожців і всього українського народу, що десятками й сотнями тисяч приєднувався до походу й приймав у ньому активну участь. Цей похід вписаний золотими літерами в історію українського народу і завжди посідатиме одну з найсвітліших її сторінок.

Але з погляду історичної перспективи не мілітарний бік подій 1648-1657 років притягає нашу головну увагу. Безмірно більше значення має ідейно-політична суть цієї боротьби. Для нас надзвичайно важливо відзначити тенденції національно-державного розвитку українського народу, які виявились і зафіксувались в ході знаменних подій того часу.

Роля Запорізького Війська.

В ті часи, тобто в середині 17 століття на півдні сучасної України, в районі нижньої течії Дніпра, Козацьке Запорізьке Військо творило окремий, виразно визначений потужний військовий, а також господарчий і політичний організм, формально підлеглий польській державі, але в вищій мірі незалежний, як у своєму внутрішньому житті, так і в своїй діяльності назовні. Козацьке Запорізьке Військо мало свої міцні, вироблені й закріплені на протязі століття, традиції. Воно мало свій самобутній, ніким не нав'язаний йому уклад внутрішнього життя. Без погодження з польською державною владою воно провадило політичні зносини з різними державами. Здебільшого на свій власний розсуд провадило воно часами досить широкі військові операції проти Криму, проти Туреччини й проти формальної зверхниці — проти Річи Посполитої.

Запорізьке Військо було пов'язане кровними зв'язками з усім українським народом, черпало з нього свої контингенти, вважало себе його оборонцем і в обороні українського народу вбачало свою високу шляхетну місію. Але в основному запорізьке козацтво свідомо жило своїм, осібним від усього українського народу, життям, мало свої окремі господарчі, правові й політичні інтереси й їх у першу чергу обстоювало.

Коли за Гетьмана Богдана й за його наступників український нарід політично об'єднався й почав творити свій власний незалежний державний організм, то й тоді Запорізьке Козацьке Військо не одмовилось од своєї окремішности.

Живучи окремим життям, Запорізьке Козацьке Військо проіснувало довший час ніж Гетьманщина. Навіть і після зруйнування росіянами Запорізької Січі в 1774 році значна частина запорізьких козаків переселилась до Туреччини на Дунай, продовжуючи бути певною органічною цілістю. Виявляючи дивовижну живучість, вони організовано переселились потім до Азівського моря, а пізніше на Кубань, зберігаючи свою українську мову й взагалі свою етнографічну окремішність. Міцно шануючи давні традиції Запорізького Козацького Війська, вони аж до останніх часів майже цілком не мали навіть елементарної української національної свідомости, не кажучи вже про українську національно-державну свідомість.

Ідейна суть Богданового чину.

Богдан Хмельницький, розпочинаючи свій похід спочатку на чолі організованого Запорізького Козацького Війська, міг, цілком природньо, виступати в першу чергу речником його інтересів й базувати перш за все на ньому свої політичні пляни. Він міг обмежитися тільки обстоюванням прав і інтересів Запорізького Війська, домагатися збільшення козачого реєстру й забезпечення „запорізьких вольностей“. Висуваючи навіть і певні територіяльні претензії, він міг знову таки базуватися в основному тільки на Запорізькому Війську, як на певному тривкому організмові, як на виразній політичній силі. Свою резиденцію він міг устатити в Січі Запорізькій чи, приміром, у Кодаку, щоб засновувати якусь державну формацію Запорізького Козацького Війська на безпосередньо прилеглих до нього землях.

Державно - політична мудрість, геніяльна далекозорість Великого Богдана виявилась саме в тому, що він сміливо одійшов од цієї нібито природної й майже готової концепції й почав будувати українську національну державу, спираючись на всю осілу, хоч політично й не організовану українську людність. Після переможного походу 1648 року він уже не повертається

на Запоріжжя. Традиціями свого попереднього життя й діяльности міцно повязаний з життям українського осілого населення, з українським селянством, українським міщанством, з тою частиною української шляхти, що лишилась вірною свойому народові, він міцно осідає „на волості“ й твердою умілою рукою починає творити державні форми Гетьманщини. Київ, Чигирин, Переяслав, Біла Церква — ось основні осередки його діяльности — політичні центри формованої ним Української Держави.

Новонароджена українська Гетьманська Держава Богдана Хмельницького з дивовижною швидкістю починає набирати плоти й крови. На протязі небагатьох років утворюється солідний державно - адміністративний апарат, буйно починає розвиватися господарче життя, створюються культурно - освітні осередки, людність виявляє виразний потяг до державно-політичної організації. Це свідчить про те, оскільки плідною була державнотворча ідея Гетьмана Богдана, оскільки вірним був обраний ним плян, оскільки мудрою й прозорливою була його політика.

Занадто короткий час тривала ця потужна державнотворча діяльність Великого Богдана. Він сіяв насіння в надзвичайно родючий грунт, але доводилось йому розорювати цілину, до якої ще не прикладалась рука господаря. Якби не короткі дев'ять років, а два-три десятки років призначила доля для державної творчости Гетьмана Богдана, то посіяне ним насіння пустило б глибокі корені, вирощене ним дерево зміцніло б, окріпло й не легко піддалося б наступній негоді.

Значення Богданового чину для українського національно-визвольного руху.

Тільки дев'ять років було дано Богданові, а працював він на родючому, але необробленому й засміченому грунті. Багато виявив у собі український нарід здорових, доцентрових сил, але також багато діяло на нього і в ньому самому й згубних, нездорових сил відцентрових.

У ближчих наступників Богданових не було сили й уміння подолати ці згубні власні відцентрові сили, а також і зовнішні ворожі сили. Молода Українська Держава ослабла всередині; вона не в силі була чинити опір тискові зовнішніх ворожих сил і згинула. Згинула не відразу — більше ста років потрібно було, щоб зруйнувати дев'ятилітню працю Богданову, але вона таки була зруйнована.

Дбайливо збудована Українська Держава Великого Богдана в середині 18 століття була ліквідована остаточно. Знищені були всі відзнаки української окремішности. Але існування Української Гетьманської Держави не пройшло безслідно в народній свідомості і мало й має величезний вплив на розвиток ідеї української власнодержавности. При Богдані, як і при його наступниках, Україна ні на один мент не була формально цілком незалежною. Не було видано офіційного акту про проголошення самостійної Української Держави. Але фактично ввесь час при Богдані і в значній мірі при його наступниках аж до Гетьмана Мазепи Україна виступала в міжнародньому житті, як солідний осібний державний організм. Вона провадила переговори з різними державами, укладала з ними політичні пакти, вступала з ними в військові союзи, поруч із ними виступала на полі бою. Це не проходить безслідно в свідомості народу, цього не забуває й історія. На протязі більш ста років Україна існувала, як окремий державний організм і виявляла тенденцію до здорового потужного розвитку. Впала вона не в наслідок внутрішньої кволости й нікчемности, а під впливом і тиском розкладових ворожих сил.

Національне відродження українського народу в 19 столітті мало своє ідеологічне коріння в цьому періоді самобутнього існування України. Традиції української державности 17 і 18 століть, започаткованої і здійснюваної Великим Богданом, були тою базою, виходячи з якої розвивалися пляни майбутнього життя українського народу, пляни його національно-державного осібного розвитку, що ступнево привели до виставлення вперше проголошеного Миколою Міхновським гасла про конечність утворення самостійної Української Держави.

Порівнання з історією Дону.

В долині річки Дону з давніх давен жило донське козацьке військо. Військо це має багату бойову історію, має горді традиції волі, незалежности й славетних бойових чинів. Описані й оспівані письменниками й поетами сміливі походи донців проти Москви під проводом Степана Разіна й Ємельяна Пугачова провадились з великим завзяттям і майстерністю — вони ставили під пряму загрозу існування московської держави. Але керівники цих походів Разін і Пугачов не знайшли в собі духової сили, не змогли чи не сміли піднестися до виставлення державно-національних домагань. Тому й увійшли вони в історію не як державні мужі, а як розбійник Стенька Разін, як самозванець Ємелька Пугачов. Не заклали вони й державно-регіональних традицій народу области Дону, який, хоч і жив багато століть цілком самобутнім життям, але так і не творить окремої нації, не має власних державнонаціональних традицій.

В наші часи, коли всі народи, поневолені зараз большевиками й поневолювані раніш царською владою, мріють про своє державно - територіяльне відокремлення, коли й представники Дону виставляють гасло створення окремої держави „Казакії“ — оскільки убогими, можна навіть сказати жалюгідними, є їхні намагання обоснувати ці вимоги традиціями минулої історії Дону.

Так само убого (з державно-національного погляду) виглядала б і наша минула історія, коли б великий визвольний рух запорізьких козаків і українського народу в середині 17 століття після всіх блискучих військових перемог був би тільки оспіваний у піснях і думах народніх і не знайшов свого монументального завершення в державному чині Великого Богдана — до цього часу найбільшого державного мужа нашої новітньої історії.

Значення Богданово чину для розвитку ідеї української державности.

Оскільки ідейно збідніла б історія українського народу, якщо з неї викреслити сміливий і мудрий державний чин Великого Богдана. Без факту існування заснованої ним Української Держави, без неоціненого скарбу традицій цієї нашої не так давньої державности оскільки слабішим став би грунт, на якому базується наша державницька ідеологія.

Навіть і в часи нашої цілковитої бездержавности і державної безвиглядности столітній період нашого самобутнього державного існування був виразним незаперечним фактом, який проречисто говорив розуму і серцю кожного українця, фактом, якого не могли ігнорувати, до якого ставились з повагою і наші вороги.

Спираючись на традиціях нашої гетьманської державности, ми могли простягати наші державно-національні традиції і далі в минуле, сягаючи до світлих часів Київської Держави. Тільки маючи в своїй історії столітній період Богданової Української Держави, могли ми правно, обосновано й авторитетно відвойовувати у загарбницької Москви вкрадену нею у нас добу нашого славного історичного минулого — добу могутньої Київської Держави, — тим самим простягаючи свою державно-національну традицію на тисячоліття.

Державний чин Гетьмана Павла.

30 років тому, 29 квітня 1918 року на всеукраїнському хліборобському З'їзді представник старого заслуженого гетьманського роду Павло Скоропадський був проголошений Гетьманом Всієї України.

Попередні події на Україні.

Щоб вірніше оцінити історичну значність державного чину 29 квітня 1918 року, пригадаймо собі політичну ситуацію, при якій він відбувся.

З часу російської лютневої революції 1917 року громадсько-національний, а пізніше й державно-політичний провід українського народу перейняла українська соціялістична інтелігенція, що організаційно об'єднувалась в Українській Центральній Раді.

Ніхто не стане заперечувати, що тодішні провідники Української Центральної Ради були щирими українськими патріотами, що вони хотіли зробити якнайбільше добра українському народу, з запалом бралися будувати нову, вільну, прекрасну Україну, чарівний образ якої вони собі створили. Можливо основною і грунтовною помилкою їх, як державних діячів, була та, що вони надмірно ідеалізували цю майбутню Україну. „Збудувати Українську Державу тільки як звичайну сучасну державу—чи варто це? Шкода тих героїчних зусиль і важких жертв, що були принесені для осягнення цієї мети“ — (цитую з памяти) — писав у ті часи Голова Центральної Ради проф. М. Грушевський. В світлій уяві тодішніх провідників українського народу стояв промінистий образ вільної української громади, в якій не буде поневолених і покривджених, яка буде втіленням і здійсненням усіх ідеалів людськости, всіх громадських чеснот — ця досконаліть внутрішньої будови мусила б бути й найкращим, найнадійнішим захистом України проти всяких ворожих зазіхань і агресій.

Тодішні провідники українського народу не мали практично-господарчого, адміністраційно-організаційного й політично-державного досвіду, а тому в своїй діяльності допустилися грунтовних помилок. Гіршим було те, що вони не виявили і здатности набирати ділового, державного досвіду в процесі своєї діяльности — і в 1918, і в 1919 і в 1920 роках вони робили не менш важливі й не менш згубні помилки.

Послідовно логічні в своїй державно-політичній недосвідчености вони легковажно нехтували справою організації української збройної сили. Послідовними вони були й тоді, коли активно протидіяли тим більш передбачливим українським патріотам, які енергійно бралися за організацію українського війська — розформовано було українські полки, організовані Миколою Міхновським, розпущено було перший український корпус, зформований генералом Скоропадським — хоч це вже межувало з державно-національним злочином.

В наслідок цього, коли большевики вирушили походом на Україну, Центральна Рада виявилася цілком безборонною перед лицем ворога. Не зумівши і в останній мент мобілізувати відпорну силу народу й організувати оборону, вона з досить легким серцем звернулась по допомогу до чужої збройної сили, покликавши для боротьби з большевиками німецькі й австрійські війська. При цьому вона підписала зобов'язання постачити Німеччині й Австрії велику кількість харчових продуктів, не дуже сушачи голову над тим, чи зможе вона це зобов'язання виконати.

(Далі дуде)

ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СВІТОВОЇ АКЦІЇ

Нижче подаємо звернення Пан-Американської Української Конференції до СГД, одержане нами 10 червня 1948 р. **Редакція.**

Пан-Американська Українська Конференція

ДО СОЮЗУ ГЕТЬМАНЦІВ - ДЕРЖАВНИКІВ

Вельмишановні Панове!

На першій Пан-Американській Українській Конференції, яка відбулася в Ню-Йорку в днях від 18-го до 21-го листопада 1947 р. та в якій взяли участь представники зорґанізованого українського громадянства поодиноких країн обох Американських континентів, іменно: Українського Конґресового Комітету ЗДА, Комітету Українців Канади, Товариства Прихильників Української Культури в Бразилії та об'єднаного Комітету Українців Арґентини, Параґваю і Уруґваю, створено центральне представництво українців згаданих американських країн під назвою „Пан - Американська Українська Конференція" (ПАУК). На цій же конференції вибрано першу її Екзекутиву, в склад якої на підставі ухваленого правильника увійшли: предсідник — представник Комітету Українців Канади, о. Д-р Василь Кушнір; його заступник — представник Українського Конґресового Комітету, Д-р Льонґин Цегельський; касієр — представник Українського Конґресового Комітету, Дмитро Галичин; члени Екзекутиви: представник Т-ва Прихильників Української Культури в Бразилії, Ілля Горачук, та представник Об'єднаного Комітету Українців Арґентини, Параґваю і Уруґваю, Іван Грегоращук. Секретаря мав делеґувати Український Конґресовий Комітет.

В міжчасі Т-во Прихильників Української Культури в Бразилії змінило свого представника, іменуючи ним о. Мелетія Камінського, ЧСВВ.

Одною з головних цілей ПАУКонференції, встановленою на її пленумі, є: „координувати та репрезентувати назовні акцію українців американських країн в справі допомоги визвольним змаганням Українського Народу" та „започаткувати всі намагання, звернені на об'єднання всіх українських сил для одної мети: визволити Україну та створити вільну і демократичну Самостійну Соборну Українську Державу". В тій цілі мав бути теж створений Ґенеральний Секретаріят ПАУК в Ню-Йорку.

Після дальшої виміни думок між УКК та КУКанади та після дальших спільних нарад між представниками цих Комітетів остаточно було оформлено Ґенеральний Секретаріят ПАУК, зі Степаном Шумейком як Ґенеральним Секретарем на чолі, підпорядковуючи йому постійних робітників та поодиноких референтів в канцелярії ПАУК. Директором Канцелярії призначено д-ра Вікентія Шандора.

З днем І-го травня Секретаріят ПАУК почне видавати в англійській мові Український бюлетень в українських справах, що буде появлятися періодично кожний другий тиждень. Намічено теж цілий ряд інших заходів з метою актуалізувати справу визволення України, як на американському так і на міжнародньому теренах, головно ж в Орґанізації Об'єднаних Націй.

Пан - Американська Українська Конференція доручила Ґенеральному Секретаріятові поробити негайно заходи для скликання Всеукраїнського Національного Конґресу поза межами поневоленої Батьківщини, в якому взяли б участь представники всіх українських політичних груп і національних представництв з цілого світу. Ціллю такого Конґресу було б збірно заманіфестувати перед світом волю поневоленого українського народу, чого він не може зробити на своїй окупованій ворогом землі, та створити один фронт багато-ділянкової визвольної боротьби за самоозначення Української Нації. Про потребу і наглячість такої акції в ці грізні часи навряд чи було б потрібно кого-небудь переконувати.

Подаючи це Вам до відома, ми рівночасно прохаємо Вашої співпраці в цих справах. Бо ми переконані, що при добрій волі та спільними зусиллями нас усіх ми спільно зможемо зустріти назріваючі події та подолати тим завданням, перед якими вони нас можуть поставити.

При цьому ми не можемо не висловити нашого великого стурбування політичним станом серед української еміґрації в Европі, яка по нашій думці, єдина могла б відіграти важливу безпосередню ролю у визволенні України. Дотеперішнє партійне розбиття та партійна боротьба і групові антаґонізми вже досить багато пошкодили українській опінії серед чужих і своїх, а наявність багатьох політичних репрезентацій та брак солідарного виступу українців бодай назовні до тої міри здезорієнтували міжнародні політичні кола, що вони не цікавляться належно українською політичною справою в підметному розумінні, хоча й всіляко на ній спекулюють. Для прик-

ладу навести б факт, що сьогодні, як вже майже всі поневолені большевизмом народи мають своїх речників, як не офіціяльно, то фактично визнаних американським урядом, УККомітетові неможливо навіть запропонувати, чи піддержати такого речника з українського боку, як довго є забагато кандидатів на нього, та як довго немає одної спільної політичної репрезентації українців на еміґрації в Европі. Це тільки один з багатьох прикладів, як дуже неґативно відбивається на міжнародній ділянці української визвольної боротьби недостача одного авторитетного і в існуючих обставинах найкраще леґально оформленого українського представництва в Европі.

Ми з жалем мусимо ствердити, що з усіх інших народів українці сьогодні ще найменше підготовані та приготовані до рішальних політичних перемін в світі, що могли б в кожній хвилині заіснувати. Недостача цеї політично-міжнародньої підготовки могла б знову фатально відбитися та заважити на долі України, знівечуючи цей великий політичний капітал, що його здобуто ріками крови та горами трупів в героїчній визвольній боротьбі на Батьківщині. Вважаємо, що сьогодні цілком немає часу на повільні політичні „процеси" та на боротьбу за впливи і владу, натомісць треба діяти вже, бо завтра може бути запізно.

За найважливіші передумови успішної міжнародньої акції в справі визволення України та гідного завершення цього кривавого змагу, в якому стоїть український нарід на Батьківщині, вважаємо:

1. Створення в Европі поза „залізною завісою" одного українського політичного представництва на демократичній і в теперішніх обставинах найбільш можливій леґальній базі, що могло б бути речником українських визвольних змагань та поневоленого українського народу. Методи, способи, засоби і плятформу такого спільного українського політичного представництва на еміґрації в Европі мусить знайти і вирішити сама місцева еміґрація. Тільки тим вона зможе виправдати перед історією свою еміґрацію в політичному розумінні і тільки так вона зможе виконати своє завдання та справді допомогти визвольним змаганням України.

2. Нав'язати найтісніший контакт і співпрацю з усіми українськими представництвами в поодиноких країнах та на поодиноких континентах і повести одностайну та посилену інформацію про Україну та українські справи.

3. В якнайкоротшому часі відбути Всеукраїнський Національний Конґрес та створити на ньому один світовий український центр з осідком в одній з европейських країн, що у світовому всеукраїнському масштабі повів би ту роботу, яку на американському континенті поставила собі ПАУК, іменно: координувати закордоном та репрезентувати назовні визвольні змагання українського Народу.

Цю останню справу, іменно, Всесвітній Український Національний Конґрес, можна буде здійснити тільки після того, як буде створене відповідне спільне представництво українських політичних груп в Европі. Воно, по нашій думці, повинно б і стати центром такого Всеукраїнського Конґресу.

Заки це станеться, ПАУКонференція, з огляду на наглячість часу, бажала б в порозумінні та співпраці всіх політичних груп та краєвих представництв поробити відповідну підготовку, подбати про необхідні для таких цілей матеріяльні засоби і т. п., аж до намічення місця і проґрами Конґресу включно.

Це, звичайно, ні в чому не зупинятиме необхідної акції в українській справі, яку ПАУК намітила та вже починає вести. Проте, ця акція більше чи менше „висітиме в повітрю", як довго не буде відповідного центрального представництва на еміґрації в Европі та для якого можна б добиватися права говорити в імені поневоленого українського народу.

Закінчуючи ці наші перші інформації, ми, з думкою про терпіння українського народу та залитої вогнем і кров'ю української землі, апелюємо до всіх наших братів поза „залізною заслоною" відложити всі другорядні справи та об'єднати всі свої сили тільки до одної мети: *допомогти Україні визволитися.*

В надії, що наш збірний панамериканськоукраїнський голос не буде голосом „вопіющого во пустині", та дожидаючи безпосередніх відповідей на наші пропозиції, шлемо усім братньо-сердечне українське вітання.

За Секретаріят Пан-Американської Української Конференції

о. Др. ВАСИЛЬ КУШНІР
Предсідник

СТЕПАН ШУМЕЙКО
Ген. Секретар

Др. ЛЬОНҐИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ
Містопредсідник

ДМИТРО ГАЛИЧИН
Касієр

ВІДНОШЕННЯ СОЮЗУ ГЕТЬМАНЦІВ - ДЕРЖАВНИКІВ ДО КОНСОЛІДАЦІЙНОЇ АКЦІЇ

Інформуючи про консолідаційну акцію останніх днів, українська преса висловлює жаль, що Союз Гетьманців-Державників не бере участи в творенні Національної Ради, отже, піддає думку українському громадянству, що гетьманці не хотять консолідації.

Та чи є так?

Всьому активно - політичному українському світові відомо, що світлої пам'яті Гетьман Всієї України Павло, який в часи викликаної революцією 1917 року непогамованої стихії очолив елементи права, порядку і нав'язав до тристалітньої державно-національної традиції, патріотично змагав ще тоді до всенаціональної політичної консолідації. Так, уже 30 квітня 1918 р., отже, на другий день по перебранні влади, Гетьман Павло, через прем'єр-міністра проф. Василенка, запропонував українським лівополітичним партіям включитися до державно-творчої праці, пізніше, у вересні 1918 р., намагався притягнути до тієї праці Український Національний Союз. Та не з вини Гетьмана до цього не дійшло. Відомо, що і на еміґрації Гетьман Павло авторитетом і власним престижем Суверена невтомно продовжував снувати нитку порозуміння конкуруючих чинників аж до своєї трагічної смерти. Та не з вини Гетьмана порозуміння не сталося. Відомо також, що після падіння гітлерівської Німеччини в першій українській консолідаційній акції (Бад Кіссінґен) Гетьманці-Державники з радістю брали активний уділ, і не з вини СГД та акція обірвалась. По тому тривав період таборової „війни“ і комплекс групової зненависти роз'їдав рідну еміґрацію в Німеччині. Його Вельможність Гетьманич Данило дає доручення побратиму д-ру о. В. Кушніру виїхати до Німеччини, силою свого авторитету змусити воюючі сторони усістися навколо мирного круглого столу. Спроба вдалася. Повстала Контактна Комісія, з неї — КУК. На американськім континенті політична консолідація завершилась створенням ПАУК(Пан-Американська Українська Конференція). В перспективі стояв і стоїть світовий український конґрес, що мав подарувати українцям „Всеукраїнську Світову Акцію“ — репрезентативний перед зовнішнім світом орган української еміґрації.

Всеукраїнська Світова Акція за прийнятим статутом і плянами, хоч би і европейського КУК-у, мала бути органом пропаґанди українського імени, української справи в світі і разом з тим найвищим українським сконсолідованим органом для زактивізування і політичної акції українства назовні, органом, що поступово мав розгортати свою чинність, своєчасно зацікавлюючи світові потуги нашими інтересами. І коли відповідний час прийшов би, коли актуальність цілої української справи стала б зрілою і зрозумілою, Всеукраїнська Світова Акція могла б вилонити з себе і потрібний екзекутивний орган.

Всеукраїнська Світова Акція, як речник української еміґрації світу, цілковито укладалася б у правні можливості, у правні нормативи і еміґрантського кодексу, що їх західній демократичний світ, відповідно до своїх власних свобод і права азилю, надає еміґрантам і в тих рамцях пошановує їх акцію (і політичну), несучи за ту опіку і відповідальність. Така Всеукраїнська Світова Акція змобілізувала б увесь запас національної енерґії, впливів світових зв'язків, вичуття і такту цілої еміґрації, разом з тим канадійської і американської, що допомогла б нам пробити товсті леди байдужости світу до нашої національної справи та через свою активну співучасть допомогла б нам у світі щабель за щаблем взяти зрештою і висоти державної натури у відповідний час. Не виходячи в своїй діяльності поза рамці еміґрантського кодексу, Всеукраїнська Світова Акція не увійшла б в колізію зі стратегічними ходами часто вимушено мінливої та примхливої політики західньоевропейської демократії, а тим самим не викликала б непотрібних демаршів з боку фактичних і потенціяльних ворогів Українства, подратованих неперебірчивою акцією, невчасними політичними маскарадами, неповздержністю в епохально відповідальній справі людей, керованих сепаратно від холодного розсудку серцем, не викликала б непотрібних комплікацій, ціною урядових гонорів.

Гетьманці-Державники знають, що ці наші перестороги, подані в інтенції добра цілій еміґрації і рідному народові, знайдуть зрозуміння у серцях українців, для яких щастя загалу стоїть понад гоном до влади, але будуть зустрінуті і злобно, вибухом неоправданої зненависти й засудження, обуренням непогамованих пристрастей українців, для яких влада, нехай хоч ефемерна, без території і народу, на час, є головним критерієм поступовань.

Така Всеукраїнська Світова Акція за встановлюваним КУК-ом статутом має свої органи: Конґрес, Раду і Контрольну Комісію з Ґенеральним Секретаріятом. Більше того, за пунктом 5-им параграфу 7-го Статуту ВУСА погоджено відповідно до кількости і позапартійної еміґрації такий ключ голосів на Конґрес; Европа —

40 голосів, США — 27, Канада — 18, Бразилія і Арґентина — 4, Параґвай — 2, Зелений Клин — 2.

Така Всеукраїнська Світова Акція, без урядових претенсій, об'єднувала б нашу еміґрацію всіх континентів світу та спокійно, без помпи тактовно активізувала б цілу національну справу.

Нині Гетьманці-Державники вважають за наказ часу в інтересах нації обмежитися створенням Всеукраїнської Світової Акції, що дасться осягти досить легко і буде в нинішній мінливій політичній коньюнктурі світу, під оглядом статусу еміґранта і евентуальних демаршів здекльрованих і потенціяльних наших ворогів, леґальним кроком.

Не вина Гетьманців-Державників, що КУК, з яким куківська преса занадто носилася, фактично припинив своє життя. Знайшлися контраґенти, що свою улюблену дитину — КУК — живцем поховали і державнотворчу ідею Всеукраїнської Світової Акції занедбали з причин непоборного бажання пересісти на коня, що відразу в урядові кабінети впроваджує і урядовими гонорами уласкавлює.

Звертаємо увагу, що еміґрація ані Литви, ані Латвії, ані Естонії, ані Юґославії, ані Чехії, ані Угорщини, ані Румунії, зрештою, ані Росії — не творить нині урядів, хоч їхні позиції в світі не слабші за українські. Для правдивого европейського політика є аксіомою, що творити уряди еміґрація зможе або вже на рідних землях, або на порозі до них у відповідний час.

Створення будь-якого уряду в наших теперішніх умовах буде у зовнішньому світі розцінене щонайменше, як крок політичних фантастів, що закриє багато дверей і дасть нашим ворогам неоціниму і довгоочікувану нову нагоду вдарити по наших інтересах. Створення Всеукраїнської Світової Акції виглядало б в очах чужинецьких політиків далеко скромніше і поважніше.

В хвилину доцільности з лона Всеукраїнської Світової Акції могла бути вилонена і екзекутива у найбільш сприйнятній формі: Національний Комітет, Комітет Визволення України, тощо.

Згодом з кіл уенерівської концепції вийшла ідея створення шляхом представництва політичних організацій Національної Ради, як форми консолідаційної акції. Хоч ця ідея менш щаслива і фортунна, бо безпідставно вилучує участь в Національній Раді української еміґрації США, Канади, Арґентини, Бразилії, Параґваю, Англії та інших країн широкого світу (куди ми з Европи дуже ймовірно мало не всі переїдемо в найближчому майбутньому), проте Гетьманці-Державники, правда, дуже вболіваючи за прогаяним часом та витраченою енерґією КУК-у на створення ВУСА, пристали і на цю форму консолідаційної акції, сподіваючись найти в Національній Раді репрезентанта всіх національно-політичних сил і концепцій, без винятку, а у випадку потреби згодились і на виділення екзекутивного органу, створеного на абсолютно повній національно-політичній базі.

Цілком усвідомлюючи, що міжгрупове повне порозуміння може бути лише вислідом доброї волі всіх партнерів і знайдення компромісу, без винятку, з боку всіх політичних організацій, Гетьманці-Державники у вузловім моменті в цілях об'єднання запропонували прийняти принцип пошанування всіх історично-державних українських конструкцій, для чого рекомендували не в'язатися ні з якою історично-державною конструкцією, обмежившись спільним для еміґрації і цілого українського народу титулом Української Соборної Самостійної Держави.

Самі Гетьманці-Державники заявили, що в цілях загального добра і консолідації вони не висуватимуть написаного на їх політичнім прапорі ідеалу Трудової Монархії, виявивши в основному моменті поступливість і компроміс та висунувши принцип, що державна форма може бути вирішена тільки і лише на рідних землях в демократичний спосіб. Перешкодою до повної консолідації є висунена теза, що консолідація може відбуватися тільки на базі УНР, отже і національна Рада і екзекутивні органи мусять бути розбудовані в рамцях УНР.

Консолідація за таких умов для Гетьманців-Державників рівнозначна була б акту політичної смерти ще й за власним присудом.

Гетьманці-Державники сподіваються, що все об'єктивне Українство признає Гетьманцям рацію, коли вони вибирають життя і не йдуть на смерть. Більше того, Гетьманці-Державники звертають увагу цілої української еміґрації на слідуюче: чи в момент підготовки до евентуального зудару з окупантом наших земель, в момент, коли українська нація в цілях боротьби з комуністичною доктриною і практикою має змобілізувати надійні національно-консервативні сили, є вказаним іґнорувати ці сили і чи це виправдано об'єктивно історичним сенсом? Ніде ще в світі ні одна держава не втрималася без консервативних сил. Революційні сили є також абсолютно необхідним чинником у повстанні держави, але чинником „сезоновим", на час зриву. Держави світу одвіку тримаються на розумній синтезі поступових і консервативних сил. Справа очевидна, що в нинішній консолідаційній акції верховоди її повнять блуд, за який мститиметься нещадно безжалісна історія.

Сміємо застерегти, що Б. Хмельницький створив державу, бо не відкинув національно-консервативних сил. Соціялістично-революційна українська потуга в часи

визвольних змагань збанкротувала, бо національно-консервативні сили зневґувала.

І нині без національно-консервативних сил, правда, можна створити скільки хочете урядів, але держави Української — ні.

Прихильники творення уряду на основі реорганізації уряду УНР відстрілюються і наступають арґументом леґітимности уряду УНР.

Звертаємо увагу, що квестія леґітимности уряду УНР є теоретично-правною проблемою. Тут не місце розгортати полеміку, хоч багато існує атутів проти тої леґітимности. Одначе, коли Українству нав'яжується фірму Президента УНР, воно має знати, що за весь період визвольних змагань президента українці не мали, ніколи Президентства ніхто нікому не переуступав, український нарід ніколи його не обирав. Був лише один історичний епізод, коли на засіданні Малої Центральної Ради в ніч з 28 на 29 квітня 1918 року перед гетьманським переворотом було ухвалено обрати на президента М. Грушевського, що носив цей титул півтори години, про що відповідного оголошення (обнародовання) не сталося, себто постанова не набула сили закону.

Поза цим, також треба б звернути увагу, чи члени Малої Центральної Ради покликані були без волі народу, без Установчих Зборів обирати Президента?

Виникає питання, яка ж леґітимність є в нинішньому президентстві, звідки вона має свою генезу, чи не з хаосу і переплутаности понять добра і зла? І невже українська еміґрація перед своєю українською історією і перед українським народом та зовнішнім світом дасться осмішити себе? А частина преси і земляків уже пішла цею дорогою. В західнім демократичнім світі на основі філософічно-політичних концепцій сувереном влади є народ, що єдино правомочний наділяти владою, що і осягається практично через виявлення його мінливої і примхливої волі в спосіб ґолосування періодично від року до чотирьох переважно. Мандати всюди по короткім часі вигасають, і всяке відступлення від прийнятого в демократичному світі порядку не знайде зрозуміння і поважного ставлення. Зґашеним мандатом ніяких прав передати не можна. Отже міркування переємствености влади в таких випадках солідних політиків світу не зворушать, як і міркування щодо символічної влади в народних республіках. Символ влади носять тільки монархи протягом цілого життя (і на еміґрації) та представники церкви є носіями церковної влади (Божої благодаті) необмежений час. В політично-демократичному світі символ влади і саму владу затримує один народ і оскільки він сам часто міняє свою волю в короткім часі, він нею і наділяє своїх обранців на цей короткий час.

Поза теоретично-правним характером проблеми леґітимности уряду УНР, що жадного практичного значення мати не може, не забуваймо, що цей уряд в своїй чинності ні в минулому, ні тепер не ставить проблему соборности українських земель так, як того вимагає кожний український патріот. Оправдання, що відомий договір не був ратифікований ані Україною, ані Польщею, спростовується змістом 9 артикулу того договору: „Умова ця вступить в силу негайно по підписанні її контрактуючими сторонами". Отож, нав'язування уряду УНР до проблеми консолідаційної акції ні з міркувань леґітимности, ні з міркувань фактичного укладу реальних сил на еміґрації, ні з інтересів нашого народу, ні з інтересів соборности Української держави не є поплатним для нас і нації аж ні в якій мірі.

Тому Гетьманці-Державники не в'яжуться зі згаданим урядом і взагалі з повищих міркувань пропонують ніяких урядів нині не творити, вернутися негайно до урухомлення Всеукраїнської Світової Акції, що є найбільш доцільним і плідним. Гетьманці-Державники охоче віддадуть всі свої духові і фізичні сили для консолідації і в формі Національної Ради, але не на базі УНР, а на абсолютно повній національно-політичній базі реальних сил, без гегемонії будь з якого боку. Виділення екзекутивного органу, бодай у формі Національного Комітету, може бути прийняте також на абсолютно повній національній основі за співучастю ПАУК. Ідеї Консолідації Гетьманці-Державники всім серцем співчували і співчувають і за повищих умов в любу хвилину включаться.

Зичимо всій українській еміґрації повної, щирої, органічної, довговічної, творчої та плідної на багаті жнива політичної консолідації!

Пресова Служба СГД

Тільки при гетьмансько-монархічній формі українського державного ладу, український клас хліборобський зможе об'єднатись, зорганізуватись і придбати ту внутрішню силу, без якої не може ним бути об'єднана Українська Нація і не може бути збудована Українська Держава.

В. Липинський.

ПОСТАНОВИ,
ухвалені на Краєвім З'їзді СГДК
у Торонті (Канада) *)

1. Ми, Делеґати й Учасники Краєвого З'їзду Союзу Гетьманців-Державників Канади, який відбувся в днях 8-9 травня 1948 року в осідку Обозної Управи СГДК у Торонті у Канаді, вислухавши докладу про положення Канади в зв'язку зо щораз зростаючим напруженням між Західнім Християнським Демократичним Світом а тоталітарною тиранією, так званим Совєтським Союзом, закликаємо Членство СГДК і все Українське Громадянство пильно зорити й безпощадно поборювати большевицьку П'яту Колону в Канаді, як платних аґентів чужої нам влади, які намагаються розвертіти з середини й нарешті знищити наші демократичні установи в монархічній Канаді й завести совєтського покрою свою криваву диктатуру над вільним народом Канади та позбавити його волі жити та волі вільно молитися, працювати та творити.

2. У 300-ліття відновлення Української Незалежної Держави Великим Гетьманом Богданом Хмельницьким З'їзд клонить низько й з любов'ю свої голови перед велетенським Ділом Великого Гетьмана та наших прадідів і закликає Українське Громадянство Діло — Ним нескінчене — спільно докінчити, — і клонить низько й з любов'ю свої голови перед пам'ятю його Великого Наслідника, сл. п. Гетьмана Всієї України Павла Скоропадського, який тридцять років тому відновив його Діло й вірний Українській Справі визволення аж до смерти, помер траґічною смертю на чужині, на скитанні, — та вітає Його Правного Наслідника, Вельможного Пана Гетьманича Данила Скоропадського, бажаючи Йому докінчити й завершити, при спільній допомозі всего Українства, — недокінчену через нашу страту віри в Українське Діло — Прадідню й Батьківську Славу.

3. Бачучи, як політичний світовий небозвід покривається чорними, і щораз чорнішими, хмарами, та бачучи можливість війни, З'їзд закликає Українське Громадянство негайно об'єднатись у спільну лаву й дати їй один, спільний для всіх і слуханий усіми, Національний Провід, щоб, коли гряне грім, українці могли обстояти свої національні інтереси, бо коли того не буде, — прийде страшне нове лихоліття.

4. З глибокою вірою в Божу допомогу й Українську Справу, що тільки Українська — не позичена на чужині Ідея — створене 300 літ тому й відновлене 30 років тому — Гетьманство, зможе запалити до національного здвигу всі партії, групи, кляси й стани Українства, як за Великого Гетьмана Богдана, З'їзд закликає Українське Громадянство визнати Гетьманство, як одиноку творчу — Українську, бо нами самими в минулому створену — Ідею, й під її прапорами добиватись для поневоленої України волі й незалежности.

5. Знаючи про політичне розбиття наших братів на скитальщині й про великі труднощі через це для об'єднання в однім фронті боротьби за незалежність України, З'їзд СГДК вірить, що одинокий спосіб об'єднатись в однім фронті за осягнення спільної нам усім цілі — без пониження поваги й заслуг окремих політичних партій, — це визнання за Голову такого спільного фронту *Символ* Української Державности в минулому — Усоблення в Ньому нас самих і діл наших — Вельможного Пана Гетьманича Данила Павловича Скоропадського.

6. Тим усім героям, що не перестають боротися за волю України – чи то збройно там, за Залізною Завісою, чи тут, серед важких умовин життя, на скитанні, З'їзд засилає палкий привіт і гаряче бажання кінцевої перемоги над ворогом.

7. У такім вагітнім на події, і в такім доленоснім для України часі, З'їзд закликає Гетьманців-Державників скріпити свої ряди, а все Громадянство Українське закинути всякі роздори й міжусобиці та привати, поставити Загальну Справу понад них, та стати одною братньою лавою на захист Національної Чести та самого, загроженого ворогом, життя Української Нації.

8. Усім іншим українським орґанізаціям і політичним партіям — з політичними противниками включно, — що без зиркань на чужі взірці та без злоби супроти українських Гетьманців-Державників і без чужих „орієнтацій" змагають до виборення Україні волі, З'їзд засилає свій братній привіт та заяву радо з ними завжди співпрацювати для спільної нам усім Справи.

—

З'їзд СГДК, вислухавши звітів В-ва й Обозної Управи, доручив п. М. Гетьманові перебрати редаґування „Українського Робітника".

Торонто, 9 травня, у Томину Неділю, Р. Б. 1948.

Т. ДАЦКІВ
Голова З'їзду

Н. СТУСС
Писар З'їзду.

*) З „Укр. Роб." Ч. 20 — 14 травня 1948.

Проф. М. ПАСІКА

З ПРИВОДУ КОНСОЛІДАЦІЙНОЇ АКЦІЇ

Українське громадянство на еміґрації з тугою жде на успішне завершення консолідаційних зусиль українських політичних чинників до об'єднання та на створення єдиного політичного представництва і його виконного органу (екзекутиви).

Це загальне прагнення до об'єднання випливає з усвідомлення того, що створення одного всееміграційного національно-політичного представництва та його екзекутиви є, крім збройної боротьби, найважнішою передумовою успішности наших визвольних змагань, що мають довести до віднови Української Незалежної і Соборної Держави.

Всі політично думаючі і патріотичні кола української еміґрації сподіваються також, що консолідація українського національно-політичного життя на еміґрації дало б у висліді внутрішній український мир і взаємопошану, дало б можливість усі наші сили й уміння спрямувати на боротьбу з нашим найстрашнішим ворогом — московсько-большевицьким імперіялізмом.

Все це глибоко усвідомлюють собі також і Гетьманці-Державники. І тому відповідальні представники Гетьманців не тільки від самого початку консолідаційних змагань брали якнайактивнішу участь у праці для об'єднання, але й дали їй почин. Саме Гетманець о. Д-р В. Кушнір, у 1946 р. приїхавши з Канади до Европи, звів до спільного стола представників усіх розсварених наших політичних груп на еміґрації та довів до створення Української Контактної Комісії, яка згодом перетворилась на Український Координаційний Комітет. Згодом представники СГД усюди там, де була можливість, брали участь в консолідаційних змаганнях.

Але ми, Гетьманці, знаємо також і те, що не всяка консолідація веде до наміченої мети і до бажаного успіху. Ми стоїмо на становищі, що тільки на здорових началах, на добрій волі, на щирості і взаємному зрозумінні, пошані переконань і поглядів усіх учасників порозуміння, словом, на розумному компромісі та на реальних підставах побудовані консолідаційні зусилля доведуть до дійсного об'єднання. Ми переконані, що тільки таке об'єднання доведе до створення національного українського представництва на еміґрації та його екзекутиви, яке обіймало б усі її політично діючі кола. Щойно тоді воно було б працездатне і всі б визнавали б і шанували б його. Одначе, на жаль, дотеперішні консолідаційні змагання деяких українських політичних груп на еміґрації не пішли по цій лінії. І тому ці зусилля, як усі знаємо, не дали досі бажаного успіху. Що більше, вони стали жалюгідним видовищем, та на жаль перемінились на довгі, безмірні дискусії і торги, на спроби заскакування, висування безпідставних претензій, на закулісні гри, на творення уявлених або перебільшених величин, перетворившись на спроби поборювання інших груп штучно створеною більшістю і т. д. Все це довело вже до незугарно маскованого розколу, чого наглядним доказом є і „Декларація Закордонного Представництва УГВР"; привели теж до часового припинення участи в переговорах представників СГД.

В таких обставинах кожний українець має право спитати нас: „В чому справа? Яка дійсна причина того жалюгідного стану справи об'єднання? Які дійсні перешкоди стоять на шляху до консолідації?"

Найбільшою і головною перешкодою для консолідаційних змагань, для створення реально і політично доцільно побудованого всенаціонального політичного представництва української еміґрації та його екзекутиви є концепція нечисленої групи УНР та інших її соціялістичних союзників, як також і методи, якими ця група намагається накинути свою в самій основі шкідливу концепцію всім іншим учасникам консолідаційної акції. Головна суть цієї уненрівської концепції лежить у тому, що група УНР тільки собі присвоює право очолювати консолідаційну акцію та намагається всіх привести під уненрівський спільний знаменник.

Група УНР постійно заявляє, що тільки вона єдино леґітимна, що вона була останнім етапом української боротьби, що вона єдина має мандат українських мас ще з 1919 р., що єдиним носієм цього мандату є леґітимний уряд УНР, а п. А. М. Лівицький є леґітимним переємником прероґатив Директорії УНР, зокрема ж прерогатив Голови Директорії і спадщини по Головному Отаманові, Симоні Петлюрі. Тому, на думку УНР, не треба творити нового державного центру України, а треба значить тільки реорганізувати вже існуючий центр і уряд УНР. Далі, група УНР вже тут на еміґрації передрішує державно-політичний устрій Української Держави, вперто настоюючи на тому, що Україна повинна бути тільки республікою. Щож до своєрідних метод поведінки групи УНР у консолідаційної акції в минувщині, то тут не місце з'ясувати їх повністю, бо це була б занадто невесела картина. Покищо вистачить тільки підкреслити, що група УНР та її прихильники натворили не мало

зайвих дрібненьких „демократичних“ та соціялістичних групок та організацій, які не мають коріння серед нашого еміґраційного загалу ні в Краю. Зроблено це, очевидно, для того, щоб забезпечити собі штучну „більшість“ у проєктованій Національний Раді та щоб здобути якнайбільше „мандатів“. Такі методи несподіваного заскакування, перекручування чужих думок, ставлення інших перед „доконані факти“ та інші прийоми, в чесній політичній грі не стосовані способи дії, річ ясна, не кваліфікують групу УНР на очолювання консолідаційної акції, вони тільки є дальшим доказом своєрідної ментальности цієї групи. Само такі методи є одною з найголовніших перешкод на шляху до дійсної консолідації.

Аргумент „леґітимности“ уряду та Голови Директорії УНР п. А. Лівицького не витримує навіть найлегшої критики. Якраз діяльність групи УНР в теперішньому і минулому є саме запереченням усякої леґітимности. Навіть встановлену собою „революційну леґітимність“ ця група не раз нищила і топтала, ламаючи свої власні закони і постанови (1919 — 1920 і дальші роки) та леґалізувала узурпаторський принцип. Відомо чейже, що дійсних членів Директорії УНР усунено, що встановлено становище постійного Голови Директорії, хоч цього законом ніколи не скріплено, що п. А. Лівицького називається Головою Директорії, хоч він ніколи не був навіть її членом, що величається його „президентом“ УНР, хоч ніхто ніколи його на президента не вибирав.

Як відомо, Гетьманці-Монархісти прихильниками Директорії УНР ніколи не були, її як зверхню владу в Україні не визнавали, але все ж таки висловлюють думку, що коли б хтось конче завзявся відновити Директорію, то тоді не можна б поминути ще живих членів Директорії УНР в особах пп. А. Андрієвського, В. Винниченка та А. Макаренка. У всякому разі досить важко персоніфікувати одній особі п. А. Лівицькому, що ніколи членом Директорії не був, колеґіяльне тіло — Директорію, тоді, коли ще живуть три її члени... В кожному разі узурпаторство „леґалізувати“ (узаконити) досить важко...

Коли вже мова про леґітимність, то про неї могли б з далеко більшим правом говорити Гетьманці, бо Славної Памяти Гетьман Всієї України Павло Скоропадський, леґітимний нащадок Гетьманського Роду Скоропадських, відродив своїм чином у 1918 р. гетьманство — Традиційну Українську форму Української Державности, яку встановив був у 1648 р. Великий Богдан.

Але у національно - визвольній революційній боротьбі не так у леґітимності суть справи, як радше у визвольній боротьбі. А цю збройну боротьбу група УНР програла та давно припинила. Зокрема, ця група була зовсім неактивна довгі роки перед другою світовою війною та під час неї. Її представники, замісць податись із своїм „союзником“ — польським урядом у вересні 1939 р. напр. до Льондону, і там, як демократична формація, відновити боротьбу за незалежність України по боці західніх демократій і польського уряду, — разом з своїм головою залишились на польських землях, окупованих гітлеро-нацизмом. Не подалось на захід й УНДО (Українське Національно - Демократичне Об'єднання) зі своїм віцемаршалом польського Сойму. Не зробили того й інші українські демократичні й соціялістичні формації. Всі вони, замісць боротись з окупантами України та піти в підпілля, як, наприклад, легальні політичні партії інших народів, успіли тільки... „саморозв'язатись“ і заснути сном блажених. Щойно тепер, коли їм вже ніщо не загрожує, вони... пробудились, щоб „очолювати й репрезентувати...“

А тимчасом в огні передвоєнної боротьби зі східним і західним окупантами України та під час другої світової війни виросли нові революційні організації і збройні формації. Серед них не забракло і тих, що не „саморозв'язались“. При цій нагоді приходиться ствердити, що УНР не була останнім етапом визвольної боротьби і цей етап не був одинокий. Перед УНР були Центральна Рада, Гетьманат 1918 р., побіч УНР була ЗУНР, а після неї УВО, ОУН, СВУ, Карпатська Україна та її Сойм і Уряд, ОУН (б), ОУН (м), акт 30. VI. 1941 р., „Українська Національна Рада“ в Києві 1941 р., а від 1944 — УПА та її політична надбудова УГВР. Все це разом, отже з УНР включно, а не тільки вона сама, творить цілість і тяглість традиції визвольної боротьби Української Нації в різних етапах цієї боротьби у найновіших часах. Це власно і є, назвім її парадоксально, оця — „революційна леґітимність і переємність“, так як і сама історія українського народу, а та українська справа, це найскладніша, може, проблема в Европі.

А тепер щодо „мандату“ на „очолювання і репрезентацію“, що його мовляв, український народ віддав урядові УНР і Директорії у 1919 р.

Абстраґуючи від того, серед яких обставин відбулось голосування, в умовах революційної анархії, безпросвітної соціялістичної демаґоґії тих часів, та ще й не на цілій Українській території, треба сказати, що ніде в світі немає такої демократії і такого народу, щоб він давав якомусь представництву й урядові себе „репрезентувати й очолювати“ аж на яких 25—30 років. Це було б як раз запереченням самої суті демократії. Тому на основі навіть найдемократичніших засад, цей мандат УНР на „владу й репрезентацію“, якщо він взагалі існував, давно вже вигас нас-

лідком передавнення. Бо, як відомо, „воля народу“ дуже змінлива й химерна. Аджеж правдива демократія що-кілька років голосуванням питає народ про його волю і настрої.

Немає теж випадку в історії демократії, щоб один уряд тривав аж 28—29 років підряд, а з ним один неодмінний президент. Немає навіть тоді, коли цей уряд у висліді програної опинюється на еміґрації. Коли еміґрація уряду триває занадто довго, то такий уряд перемінюється звичайно на Визвольний чи Національний Комітет, поки ще не став ґротесковим явищем. Бо „уряд“ є тоді дійсним урядом і владою, коли має населення, свою територію й дійсну екзекутиву.

Тому ми, Гетьманці, твердимо, що давно вже немає уряду УНР, існує тільки його фантом, є тільки трагічне непорозуміння, існують тільки неоправдані претензії та хаос понять. Цю забаву в „Уряд й Директорію УНР“, треба припинити й обмежити претензії до свого дійсного значіння і впливу. Тоді щойно буде розчищений ґрунт для дійсної консолідації.

З таких самих міркувань треба виходити у наших консолідаційних змаганнях під теперішню пору. Не парлямент ні передпарлямент нам потрібні на еміґрації, не забава в уряди й установи, які щойно у звільненій Батьківщині можуть існувати і нормально діяти, а таке представництво і така екзекутива, які відповідають еміґраційним обставинам і найдоцільніші для тактики визвольної боротьби. „Уряд“ і „передпарлямент“ в таборах ДП, без відповідних матеріяльних засобів і обстановки, без визнання з боку бодай кількох держав, це черговий еміґрантський блеф і чергова компромітація ідеї української державности.

На початок, після довершення дійсної консолідації нам, українцям, зовсім вистарчає, наприклад, якась Національна Рада, чи Українська Національна Репрезентація, як політичне представництво й тимчасове закордонне тіло нашої еміґрації й „Тимчасовий Національний Комітет“, як його тимчасова екзекутива (виконний орґан). Щойно, коли міжнародня ситуація і наша проблема на міжнародньому форумі стануть настільки актуальні у висліді зміни міжнародньої політичної ситуації в нашу користь, що буде певність на визнання нашого Уряду бодай кількома державами, щойно тоді буде доцільно переформувати цей Комітет на тимчасовий уряд Української Держави. Так само немає найменшого сенсу вирішувати на еміґрації державний устрій Української Держави, чи вона має бути республікою, чи монархією. Цю справу має вирішити український нарід на Рідній Землі. Ми, Гетьманці-Державники, хоч як нам дорога Гетьманська ідея, нікому не накидаємо на еміґрації думки, що Українська держава мусить бути Трудовою Монархією. Але ми, як Гетьманці-Монархісти, не можемо погодитись на те, щоб від нас вимагали стати на республіканську плятформу й визнати концепцію Української Народньої Республіки та ще й з усіми її зобов'язаннями.

Не можемо погодитись на концепцію УНР ще й тому, що на її гіпотеці є жалюгідний Варшавський Договір з 21. 4. 1920 р. Як відомо, цим договором уряд УНР відступив Польщі західньо-українські землі, цебто: Галичину, Волинь, Полісся, Підляшшя, Холмщину, Засяння і Лемківщину, разом 162000 кв. км. та понад 11 мільйонів населення. Бо хто визнає концепцію Української Державности в формі УНР, на чолі з тими самими людьми, що очолювали її в минулому, або і без них, той санкціонує і перебирає всі ті зобов'язання уряду УНР.

Кінчаючи вияснення поглядів Гетьманців в консолідаційних змаганнях українських політичних груп на еміґрації, реасумуємо сказане:

Союз Гетьманців-Державників повинен і далі стояти на засадах, висловлених у його Декларації з жовтня 1947 р., а саме:

1) СГД змагає до узгідненої і щирої співпраці всіх політичних угруповань на еміґрації, що стоять на плятформі Української Соборної Незалежної Держави,

2) СГД стоїть за створення тимчасового Українського Державного Центру на еміґрації, цебто за створення Української Національної Ради, як політичної репрезентації й тимчасового законодатного тіла, й „Українського Комітету“, як екзекутиви. Назва річ несуттєва,

3) СГД є проти вирішування на еміґрації форми державного устрою України, а за те, щоб цю справу вирішив законно-вибраний Державний Сойм на звільненій від окупанта Рідній Землі,

4) СГД проти творення еміґраційного уряду, призначування еміґраційних міністрів, президента і. т. п. аж до часу, поки не буде певности, що бодай кілька держав, у тому бодай одна з великодержав, визнають цей уряд з усіма його прероґативами,

5) СГД проти накидування силою або інтригою усяких тоталітаризмів та проти нав'язування своєї волі іншим, як це намагаються робити прихильники концепції УНР,

6) СГД є проти захоплення державного центру однією політичною групою, а за колегіяльність і паритет, цеб то за рівність прав, обов'язків, і відповідальність кожного політичного українського угруповання, що приймає участь у розбудові нашого тимчасового державного центру.

Молебень за Гетьманича

(Допис з Австрії)

15 лютого в Філляху в Автокефальній Православній Церкві відправлено було молебень за здоров'я Гетьманича Данила. Народу було повно. Перед молебнем о. Зиновій Ковальчук сказав гарне слово, порівнюючи Гетьманича Данила з Благообразним Йосифом: „Благообразний Йосиф зняв з хреста Пречисте Тіло Господа, огорнув плащаницею й поховав. Народам Бог посилає час од часу благообразних Йосифів, що з великої любови до Батьківщини піклуються про неї. Ми маємо свого Йосифа—Данила. Помолімося за Його здоров'я, щоб Бог скріпив Його сили, мужність і мудрість – Україну достойно представляти та про неї дбати".

На молебні був присутній професор А. М. Андрієвський, колишній Член Директорії. На пропозицію пан-отця Зиновія Ковальчука поділитися своїми думками з вірними, професор сказав у церкві слідуюче:

„Якщо хочете державу мати, мусите про живий державний символ пам'ятати та за здоров'я Його Богу молитися. Без символа держави немає, як без душі та тіла людини не буває. Всі орґани тіла об'єднуються коло душі. Від цього залежить здоров'я людини. Всі здорові елементи мусять об'єднатися навколо державного символа.

У нас єдиний державний символ — це Данило Скоропадський. Незалежно від того, чи того хто хоче, чи ні. Так сталося, що була Держава в Україні з Гетьманом на чолі. Хто б її не підпирав, це байдуже. Головне, що вона була й її визнавали інші держави. *Гетьман зрікся влади тільки за себе. Син, Данило, зостався управнений на Гетьманський Трон і на звання Державного Символа.* Хто цього не хоче визнати, той нездібний по державно-правному думати. Такого й кий не навчить!

По Гетьманові був тимчасовий уряд — Директорія. Тимчасове не є стале й замінити державний символ не може. Не судилося тимчасовому перетворитися на стале. Український народ, що не визнає большевицької окупації, не може зоставатися без державного символа, бо треба біля когось об'єднатися. Директоріяльний уряд розпався фізично, не залишивши нащадків. *Колектив символом не буває.* У минуле відійшло вже й те, що директоріяльний уряд порушив конституційну волю українського народу, розбив ідею СОБОРНОСТИ, бо віддав Польщі українські землі і тим наразив себе на майбутній суд того ж народу. *Коли б і нині директоріяльний уряд був у повному складі, то жодного визнання та підтримки з боку тих українців, що належать до земель по правоплатному договору* (Варшавському договору. — Ред.) *відданих Польщі, не може мати! Вони, українці відданих Польщі українських земель, вважались та й до нині вважаються в міжнародній дипльоматії за польських підданих.* Директоріяльний уряд не є їхнім батьком, а вітчимом. Вони мусять глядіти іншого символа.

До Гетьманців Державників можуть належати члени всіх партій, не виключаючи крайніх лівих (за винятком комуністів, що на комуністичну Москву працюють. — Ред.), під тією умовою, що вони не лише на словах, а й на ділі визнають українську гетьманську конституцію.

Всі об'єднуються навколо державного символу. Хибно думає та й противників у блуд вводить дехто з гетьманців, гадаючи, що гетьманці засядуть найближче до Державного Символа й будуть на Нього впливати та для себе використовувати. Коли б так сталося, то Символ обернувся б на тоталітарного вождя, а для українців з нахилом до бунтів це вельми небезпечно. Символ — то є святощі для всіх. Навіть ґеніяльний символ має бути тільки об'єднуючим та примиряючим. Хай Бог боронить, щоб він став для одних батьком, а для других вітчимом!

Історію нашу творили та державу будували козаки. Кожний українець, де б він не був, має стати й бути козаком, тобто завжди перед собою мати ідеал козака державно думаючого й належати до козацької орґанізації. Ці здорово думаючі державні люди мають оточувати трон. Що вони вирішать, те Символ Державний оповіщає, як волю народу, обов'язкову для всіх.

Без Державного Символу, що про його право спору нема, українці не об'єднаються і тут не поможе ніяка Рада, ніякий Координаційний Комітет; все це вже було. Навіть вчені, чесні й розумні українці не зможуть об'єднатися, якщо не матимуть сили волі визнати Символ, посланий їм, помимо їхньої волі, ВИЩОЮ СИЛОЮ! Коли українці подекуди моляться за здоров'я посланого їм Символа, то це є доказ, що в душі їх стався перелом од бунтарства до державного думання. В добрий час, щасти, Боже!"

Н. Середа-Чернушенко.

Гетьманство — це символ єдности Української Нації і сили Української Держави, персоніфікований в особі традиційного, національного дідичного Гетьмана.
В. Липинський.

SAPIENTI SAT!...

Польська ґазета „Kronika“ (ч. 21—74 від 23. V. 48) подає статтю п. Клявдіуша Грабіка, п. т. „Ідея Симона Петлюри".

Стаття висвітлює Симона Петлюру в надзвичайно похвальних тонах, між іншим, таких:

„Дня 25 травня б. р. кінчається 22-га річниця траґічної смерти С. Петлюри“....

...„В часі влади Гетьмана Скоропадського Петлюра стояв на чолі Київської Губерніяльної Народньої Управи, а також Всеукраїнського Союзу Земств. В 1918 р., як член Національного Союзу, пізніший отаман організував повстання і провадив українські відділи з Білої Церкви на Київ, а по здобуттю його усунув Скоропадського з України".

... „Його велика постать виросла однак не з самого факту боротьби за визволення свого народу, — таких людей того часу було дуже багато і кілька з них відогравали в часах визвольної боротьби провідну ролю. Петлюра був не тільки отаманом українського війська. Був він, передусім, творцем нової політичної концепції, він показав українському народові напрямок його політики, беручи на себе ролю її реалізатора, перекресливши раз на завжди вікову боротьбу України з Польщею, підписуючи разом з Юзефом Пілсудським державний маніфест до українського народу, приймаючи братню поміч польського вояка“.

...„Не був то пустий жест з боку українського отамана; в його потягненню була глибока й мудра ідея, яка передбачала широкі перспективи, започаткувала нову сторінку в історії України і новий розділ в українсько-польських взаємовідносинах.“

...„Великий отаман добре розумів значіння тієї співпраці і не затримувався над дрібними й другорядними справами. Союз той прийняв і виконував".

...„Велике діло наших борців учить нас бути вірними ідеалу та умінню розумно підпорядковуватися їм. Тільки вірність і послух творять передумову успіху в національній боротьбі“. — Ці розумні слова отамана Петлюри доводять, що він не вважав своєї концепції за тимчасову коньюнктуральну конечність. Його ідеал був виражений в непохитному змаганні до незалежности України в стислім опертю о Західню Европу, в якій Польща в відношенні до України була першим ключовим представником".

...„По 1920 р. продовжувачі українського самостійницького руху, не охоплюючи істоти проблеми в ширшім історичнім аспекті, витягнули необачні, занадто безнадійні висновки з першого неуспіху“...

..."Петлюра по 1920 р. залишився вірним своїй ідеї“...

...„Якщо треба, хоч би навіть у найбільшому скороченню, пригадати сьогодні ті елементи, то не тільки в тій цілі, аби віддати пошану пам'яті й політичній мудрості С. Петлюри, але також, щоб ствердити, що його ідею по його смерті, на жаль, було викривлено"...

...„Синтезою Петлюри була незалежність України в солідарній, безпосередній взаємодії з Польщею. Цього заповіту не виконувалося впродовж 28 літ, причому багато було зроблено зусиль, щоб провідну думку заповіту переінакшити і викреслити з пам'яти українського суспільства“...

...„В останній час дійшли до нас відомості, що на арені життя української еміґрації з'явилася несподівано нагло нова фракція(?), яка за своє головне і найпильніше гасло визнала постулят формального уневажнення польсько-українського договору з 1920 р., (Мова йде про Варшавський договір 21. квітня 1921 р. — Редакція), який був плодом великої ідеї Петлюри. Варто було б докладніше дослідити, для чого чужа і ворожа агентура є властиво так ґвалтовно в цьому напрямку зацікавлена, що домагається саме в цьому вагітному часі проклямувати штандартове гасло, що перекреслює навіть спогад про співпрацю з Польщею в боротьбі за незалежність України?“...

Далі автор сподівається, що український народ зрозуміє правдивий сенс цього маневру і не допустить до цього, і продовжує:

„Коли б же, однак, сталося інакше, справа С. Петлюри стала б нічого не значучим фраґментом“...

...„Честь яку віддають його пам'яті, стала б порожньою фразою, що мало б свою неминучу тяжку консеквенцію для польсько-українських взаємин“....

Досить! Розумний зрозуміє!....

Дм. Д-КО

З НОВИХ ВИДАНЬ

РІД ТА ЗНАМЕНО. Орґан внутрішнього зв'язку знаменованих родів. Зшиток 2—1947. Стор. 45.

Перед нами ч. 2 часопису "Рід та Знамено" (герб), присвяченого родовідній справі. Не торкаючись питання, наскільки доцільно в умовах нашого еміґраційного життя присвячувати енерґію й кошти на видання українського родовідного орґану, хочемо зазначити, що в цьому числі знаходимо ряд цікавих статей, які прочитають з інтересом не тільки самі прихильники родовідної справи, але й широкі круги українських читачів на еміґрації. До таких статей належить перш за все розвідка проф. Мих. Міллєра: „Матеріяли до питання про Тризуб“. Автор її уважає, що при сучасному рівні нашої археольоґічної науки, яка досі розглядала питання про Тризуб одірвано від історично-культурного та соціяльного оточення та тих умов, які створили Тризуб, ми поневолі приходимо до висунення 25 гіпотез, однаково необґрунтованих та невизнаних. Проф. Міллєр уважає таку методу за ненаукову й схолястичну. На його думку, треба віхдійти від безплодної формальної схолястики та зайнятись нановo вивченням Тризуба, ведучи його в історичній перспективі на тлі тих соціяльних і культурних явищ, які його обумовили. Треба почати з накопичення первістного матеріялу, його систематизування та розгляду. „Спрощення та відкидання балясту, що історично накопичувався, буде увесь час очищувати та звужувати завдання дальших досліджень, указуючи разом з тим і напрямок цих досліджень“. По такому пляну будує проф. Міллєр і свою власну розвідку. В ч. 2. „Роду та Знамена“ він умістив поки-що частину своєї розвідки „Тризуб в европейському знаменництві“, обіцяючи продовжувати її в дальших числах.

До обсягу української археольоґії належить і стаття професора В. Козловського: „Клейна на посуді князівської доби", ілюстрована таблицями клейн.

Б. Ясенчикові належить докладна біоґрафія українського родознавця, покійного Вадима Модзалевського (помер у 1920 році). Це, наскільки знаємо, найдокладніша біоґрафія Модзалевського, що був не тільки видатним знавцем історії старих українських родів, але й істориком Гетьманщини та її культурного життя. До статті п. Ясенчика додано й дві фотоґрафії В. Модзалевського.

Ширший інтерес має стаття проф. Г. Ващенка — „Психольоґічні причини недолі українського народу“. Подавши коротку характеристику українців, як культурно-національного типу й сконстатувавши їх високі інтелектуальні здібності, Автор гадає, що причин недолі українського народу треба шукати не в тому чи іншому ступні його інтелектуальних властивостей, а в його вольових прик-

метах. Властивим українському народові вважає проф. Ващенко „духовий аристократизм“, властивий колишнім грекам, які, так само, як і українці, в першу чергу шанували внутрішні якості людини: її розум, чесність, мужність. До типу народів, що його Автор називає „плебейським“, відносить він росіян (москалів) з їх пошаною до сильної, хоч і жорстокої влади, „низькопоклонством, улесливістю, нещирістю“. За характерну рису типового москаля вважає проф. Ващенко його матеріялізм. Та духовий аристократизм часто поєднується з індивідуалізмом. У спотворенні цих обох прикмет, виродженню їх, в розвитку еґоцентризму добачає проф. Ващенко причини наших історичних нещасть. Вони були причиною того, що Україна впала під натиском татарських орд і втратила свою самостійність. Через них не здійснилися пляни геніяльного Богдана, вони ж були причиною полтавської траґедії. Вони ж в 1918—20 роках, коли були можливості створити свою державу, звели на нівець усі зусилля українських патріотів. „Навіть тепер, на еміґрації, еґоцентризм та еґоїзм розкладають наше суспільство й заважають йому з'єднатися в один суцільний національний орґанізм... у де-кого з наших людей на еміґрації еґоцентризм виявляється в меґальоманії, нездоровому вождизмі, запеклій ворожнечі до інакомислячих, небажанні зрозуміти їх“. Одначе, Автор думає, що „становище наше не безнадійне. В сучасній титанічній боротьбі двох світів український аристократизм в його здоровій формі може відіграти велику й позитивну ролю. Вільнолюбиві українці, що відчули на собі весь тягар ганебної вікової неволі, як рідко який з інших народів, здібні боротись за такий устрій життя, де буде панувати правда і воля. Але для цього треба, щоб ми позбулися хворобливих рис індивідуалізму й еґоїзму“.

ЗМІСТ

ДО ПЕРЕДПЛАТНИКІВ І КОЛЬПОРТЕРІВ

У зв'язку зі зміною редакції й видавництва „Українського Літопису“ ласкаво просимо негайно покрити всю заборгованість за попередні числа.

Гроші, а також все листування й рукописи просимо тимчасово надсилати на адресу: **Augsburg 3, Schließfach 4, S. Nahaj.**

Редакція.

„УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТОПИС“ — місячник Краєвої Організації СГД. Редактор С. НАГАЙ.
Друкарня А. Білоус — Авґсбурґ.